วารสาร
สันติศึกษา ปริทรรศน์ มจร

JOURNAL OF MCU PEACE STUDIES

E-ISSN : 2539-6765

หลักสูตรสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2565)
Vol.10 No.1 (January-February 2022)

TCI Group 1

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

Journal of MCU Peace Studies

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2565)

Vol. 10 No. 1 (January-February 2022)

E-ISSN: 2539-6765

● วัตถุประสงค์

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร กำหนดเผยแพร่ปีละ 7 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม, ฉบับที่ 4 มิถุนายน, ฉบับที่ 5 กรกฎาคม - สิงหาคม, ฉบับที่ 6 กันยายน – ตุลาคม และ ฉบับที่ 7 พฤศจิกายน – ธันวาคม) ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

วารสารมุ่งเน้นบทความทางด้านพระพุทธศาสนา สันติศึกษา สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

The Journal of MCU Peace Studies published 7 time per year (1st issue January - February, 2nd issue March - April, 3rd issue May, 4th June, 5th issue July - August, 6th issue September – October and 7th issue November- December). It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students.

The Journal focuses on Buddhism, Peace Studies, Sociology, Liberal Arts and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Peace Studies, should not be Previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Peace Studies including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Peace Studies, are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

- **เจ้าของ**

  หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
  สาขาวิชาสันติศึกษา
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  อาคารเรียนรวม ห้อง D 423 79 หมู่ที่ 1
  ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
  จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
  โทรศัพท์ 035248000 ต่อ 8528,
  092-556-4635, 063-561-5326
  duangden.tun@mcu.ac.th
  โทรสาร: 035-248000 ต่อ 8528
  https://www.tci-thaijo.org/index.
  php/journal-peace

- **ที่ปรึกษา**

  อธิการบดี
  รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
  คณบดีคณะพุทธศาสตร์
  คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

- **Owner**

  Master of Arts Program in Peace Studies,
  Mahachulalongkornrajavidyalaya University
  Zone D, D423 4th floor, School Building,
  79 M.1, Phahon Yothin Road, Lam Sai,
  Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya,
  13170, Thailand.
  Tel: + 66 35 248 000 ext. 8528
  092-556-4635, 063-561-5326
  duangden.tun@mcu.ac.th
  Fax: + 66 35 248 000 ext. 8528
  https://www.tci-thaijo.org/index.php/
  journal-peace

- **Advisors**

  The Rector
  Vice-Rector for Academic Affairs
  Dean, Faculty of Buddhism
  Dean, Graduate School

เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า
เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

- **บรรณาธิการบริหาร**

  พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ผศ.ดร.
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **กองบรรณาธิการ**

  พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, ดร,
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, ดร,
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญฺโญ, ดร.
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  ผศ.ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์,
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  นายสุชญา ศิริธัญภร,
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  รศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา,
  มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
  ผศ.ดร.นิศานาจ โสภาพล,
  มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
  ผศ.ดร.ไกรฤกษ์ ศิลาคม,
  มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
  ผศ.ดร.ปราโมทย์ ยอดแก้ว,
  มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
  ผศ.ดร.อุทัย สติมั่น,
  มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
  รศ.ดร.สัญญา เคณาภูมิ,
  มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

The Secretary-General of King Prajadhipok's Institute
The Secretary-General of the Office of the Judiciary

- **Executive Editor**

  Asst.Prof.Dr. Phramaha Duangden Thitañāṇo
  Mahachulalongkornrajavidyalaya University

- **Editorial Board**

  Dr.Phrakhruvinaithonsuriya suriyo,
  Mahachulalongkornrajavidyalaya University
  Dr.Phra Pramote Vadakovido,
  Mahachulalongkornrajavidyalaya University
  Phrakrupalad Adisak Vajirapañño
  Mahachulalongkornrajavidyalaya University
  Asst.Prof.Dr.Khantong Wattanapradith,
  Mahachulalongkornrajavidyalaya University
  Mr.Suchaya Siritanyaporn,
  Mahachulalongkornrajavidyalaya, University
  Assoc.Prof.Dr.Rattana Panyapa,
  Ubon Ratchathani Rajabhat University
  Asst.Prof.Dr.Nisanart Sopapol,
  Ubon Ratchathani Rajabhat University
  Asst.Prof.Dr.Krairoek Silakom,
  Udon Thani Rajabhat University
  Asst.Prof.Dr.Pramote Yotkaew,
  Suan Dusit University
  Asst.Prof.Dr.Uthai Satiman,
  Suan Dusit University
  Assoc.Prof.Dr.Sanya Kenaphoom,
  Rajabhat mahasarakham University

ผศ.ดร.พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์,
มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.ชลัท ประเทืองรัตนา,
สถาบันพระปกเกล้า
รศ.ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม, ผศ.ดร.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.สุรชัย พุดชู
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Asst.Prof.Dr.Padtheera Narkurairattana,
Mahidol University
Dr.Chalat Pratheuangrattana
King Prajadhipok's Institute
Assoc.Prof.Dr.Pimolpun Phetsombat
Rajamangala University of Technology Thanyaburi
Asst.Prof.Dr.Phramaha Maghavin Purisuttamo
Mahamakut Buddhist University
Dr.Surachai Phutchu
Mahamakut Buddhist University

- **ฝ่ายประสานงานและจัดการ** **Coordination and Management**

พระมหาปิยะนัฐ ปิยรตโน (โสมา),
มือถือ: 061-296-1654 Line ID: piyanat1996
อีเมลล์: piyanat.sa@mcu.ac.th

Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)
Tel. 061-296-1654 ID line: piynat1996
Email: piyanat.sa@mcu.ac.th

- **ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)**

ดร.คชาภรณ์ คำสอนทา: Dr.Kachaporn Kumsonta

- **ออกแบบปก (Cover designed)**

พระมหาปิยะนัฐ ปิยรตโน (โสมา), ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)

- **จัดรูปเล่ม (Content designed)**

พระมหาปิยะนัฐ ปิยรตโน (โสมา), ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)
พระสมพร ปสนฺโน (หลังแก้ว), ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Phra Somporn Pasanna (Langkaew)

กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์
ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน
ฉบับที่ 3 พฤษภาคม
ฉบับที่ 4 มิถุนายน
ฉบับที่ 5 กรกฎาคม – สิงหาคม
ฉบับที่ 6 กันยายน – ตุลาคม

ฉบับที่ 7 พฤศจิกายน – ธันวาคม

วารสารกำหนดระบบการอ้างอิงเป็น APA เอกสารอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายบทความผู้เขียนจะต้องปรับเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เพื่อพัฒนาวารสารในการเตรียมเพื่อเข้าสู่ฐาน ACI และ Scopus ต่อไป

ตั้งแต่ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2562) เป็นต้นไป ได้ยกเลิกการตีพิมพ์รูปเล่มที่เป็นเอกสาร โดยจะเผยแพร่เฉพาะฉบับออนไลน์เพียงช่องทางเดียว สามารถดาวน์โหลดได้ที่ https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index

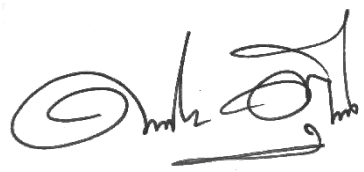
บทบรรณาธิการ

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสนับสนุน ส่งเสริมให้คณาจารย์บุคลากร เจ้าหน้าที่ นิสิต และผู้สนใจ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยได้เสนอและเผยแพร่บทความ ได้แก่ บทความวิจัย บทความวิชาการ บทวิจารณ์หนังสือ บทความปริทรรศน์ และบทความพิเศษ ที่ได้มาตรฐานสู่สาธารณชน รวมทั้งยกระดับผลงานทางวิชาการให้ได้รับการยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ ด้วยหวังให้เป็นตลาดแห่งองค์ความรู้ที่สามารถค้นคว้า ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ อย่างหลากหลาย และที่สำคัญองค์ความรู้ดังกล่าวจะเป็นแนวทางไปสู่การบูรณาการ เพื่อการพัฒนาส่งเสริมสันติวิธี เนื่องจากสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนเกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาการอยู่ร่วมกันของสมาชิกที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและภาษา เป็นต้น อันก่อให้เกิดแนวโน้มนำไปสู่ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างของสังคม หลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้จัดทำวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร เพื่อให้เป็นตลาดวิชาการ และเป็นช่องทางแห่งการค้นหาและรวบรวม แนวคิด ทฤษฎี หลักการ แนวทาง กระบวนการ วิธีการ ขั้นตอนในการจัดการความขัดแย้งและหลักการ แนวทางในการเสริมสร้างสันติวิธี เพื่อพัฒนาไปสู่สันติสุขหรือสันติภาพ ดังนั้น ชุดองค์ความรู้จากบทความวิชาการ บทความวิจัย เป็นต้น ที่ทางวารสารได้รับตีพิมพ์เผยแพร่จากผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ หลากหลายสาขามาไว้ด้วยกัน จะเกิดการสร้างสรรค์และค้นพบเครื่องมือการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี จะทำให้บุคคล องค์กร สังคม ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติให้เกิดสันติสุขได้ อีกทั้งยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันหรือเตรียมความพร้อมให้กับบุคคลหรือสังคมเพื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงที่จะตามมา

ทั้งนี้ วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้เปิดรับบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา สันติศึกษา สังคมวิทยา นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชม การศึกษา จิตวิทยา และรวมถึงสหวิทยาการเชิงประยุกต์ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเผยแพร่ ปีละ 7 ฉบับๆ ละ 33 บทความ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน ทั้งนี้เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2565) เป็นฉบับที่ผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ จัดว่าเป็นผลงานที่ผ่านการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องในเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ โดยจัดการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือของนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากบทความที่นำมาเผยแพร่เป็นบทความวิจัย และบทความวิชาการที่มาจากหลากหลายสถาบันหรือหน่วยงานที่ได้เข้าร่วมตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ซึ่งเป็นการเอื้อเฟื้อแบ่งปันชุดองค์ความรู้เชิงวิชาการ เพื่อจะร่วมกันพัฒนาชีวิต องค์กร ชุม และสังคม ให้เจริญน่าอยู่อาศัยอย่างอารชนยิ่งๆ ขึ้นไป

กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ ตลอดจนนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ให้ความสนใจส่งบทความวิชาการเข้ามาร่วมตีพิมพ์เผยแพร่ในครั้งนี้ และกองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกผู้ติดตามอ่านทุกท่าน หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

(พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ผศ.ดร.)

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(5)
บทความวิจัย: Research Articles	
Predicting in Economic Growth based on Indicator of Education Expenditure using Historical data in Thailand *Phanita Phakdi, Pradit Deejai and Atsavin Saneechai*	**1-15**
Animation Media Development: Myths and Beliefs of Poy Sang Long Buddhist Ordination by Thai Yai Ethnicity in Mae Hong Son Province *Nattawat Somdee*	**16-30**
A Corpus-Based Study: Authenticity Analysis of Technical Vocabulary from an In-House Textbook and Documents Used in Import and Export Procedures *Kusuma Pitukwong*	**31-47**
รูปแบบการพัฒนาพุทธกสิกรรมโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน: ศึกษากรณี จังหวัดศรีสะเกษ: A Model of the "Khok Nong Na" Buddhist Agriculture Development by Peace Studies Model for Sustainable Development: A Case Study of Sisaket Province *พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญฺโญ, ศักดิ์ชัย สักกะบูชา และ นาฏนภางค์ โพธิ์ไพจิตร์:* *Phramaha Hansa Dhammahãso, Phrakrupalad Adisak Vajirapaññ̃o, Sakchai Sakabucha and Nadnapang Phophichit*	**48-64**

เรื่อง	หน้า
การต่อรองและการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง: มุมมองทางสังคมวิทยา: A Negotiation and Participation for Housing Management in Urban Community: Sociological Perspective *สายชล ปัญญชิต: Saichol Panyachit*	**65-80**
สุวรรณภูมิโมเดล: พุทธอารยสุวรรณภูมิวิถี กับการสร้างคุณค่าในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม: Suvarnabhumi Model: Buddhist Suvarnabhumi Civilization and its Value Creation in Economic, Societal and Cultural Dimensions *สมบูรณ์ วัฒนะ, ประยูร สุยะใจ, เริงวิชญ์ นิลโคตร และ สุวิญ รักสัตย์: Somboon Watana, Prayoon Suyajai, Reongwit Nilkotara and Suvin Raksat*	**81-98**
การพัฒนาชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน: The Development of Academic Leadership Skill Training Package for Teachers in Basic Education Schools *เรวดี มนตรีพิลา และ บุญชม ศรีสะอาด: Rewadee Montreepilla and Boonchom Srisa-ard*	**99-112**
การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร: A Development of Cooperative Education Management Model in the Field of Human Resource Management, Faculty of Management Science, Phranakhon Rajabhat University *กาญจนา จินดานิล, พัชรี ฉลาดธัญกิจ และ สิริพร พงศ์หิรัญสกุล: Kanchana Jindanil, Patcharee Chaladthanyakit and Siriporn Ponghiransakul*	**113-125**

เรื่อง	หน้า
กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสมาธิและปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐานของสำนักกรรมฐานในประเทศไทย: Co-Working Process of Concentration and Wisdom in Meditation Practice of the Meditation Centers in Thailand *นภาพัทธ์ งามบุษบงโสภิน, พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร และ มนตรี สิระโรจนานันท์:* *Napapat Ngambutsabongsophin, Phramaha Somboon Wuttikaro and Montree Sirarojjananan*	**126-141**
การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง การแยกสาร โดยการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: Development of Creative Thinking of Mathayomsuksa 2 Students on the Topic of Separation of Substances Using STEAM Education combined with the Philosophy of Sufficiency Economy *เอกพร ธรรมยศ, อรุณรัตน์ คำแหงพล และ ถาดทอง ปานศุภวัชร:* *Aekkaphon Thammayod, Arunrat Khamhaengpol and Thardthong Pansuppawat*	**142-159**
การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5: การเปลี่ยนแปลงของสารโดยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา: Development of Problem-Solving Abilities of Prathomsuksa 5 Students on the Topic of Change of Substance by Using STEM Education *กานดารัตน์ เจริญดี, อรุณรัตน์ คำแหงพล และ อนันต์ ปานศุภวัชร:* *Kandarat Kharoendee, Arunrat Khamhaengpol and Anun Pansuppawat*	**160-174**
รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการบริโภคอุปโภคแบบครบวงจรโดยการมีส่วนร่วมภาคประชาชนเพื่อชุมชนสันติสุข: กรณีศึกษา อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต: A Model of Water Resource Management for Complete Cycle of Consumption by Public Participation for Peaceful Community: Case Study of Thalhang District Phuket Province *พิมพ์นิภา จินตานพันธ์, พระมหาวีระศักดิ์ อภินนฺทเวที และ อำนาจ บัวศิริ:* *Phimnipha Jintanaphan, Phramaha Weerasak Abhinandavedi and Amnaj Bussiri*	**175-185**

เรื่อง	หน้า
รูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยด้านจิตวิทยา พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยวและแรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี: Structural Model, Causal Relationship between Psychological Factors Decision making Behavior and Inspiration for Public Mind for Environmental Conservation That has Influence on Ecotourism Behavior at Kham Chanod, Ban Dung District, Udon Thani Province *ปิยะภรณ์ ไพทยาภรณ์: Piyaporn Phaithayaporn*	**186-199**
ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานคร: The Causal Factors Influencing Work Efficiency of Employees in Bangkok *อังคณา ธนานุภาพพันธุ์ และ ศุภชัย เหมือนโพธิ์:* *Angkana Thananupappun and Suppachai Murnpho*	**200-214**
การพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยสู่อาชีพโดยพุทธสันติวิธี: The Development of Mediators Towards a Profession by Buddhist Peaceful Means *ณรงค์ศักดิ์ อัจฉรานุวัฒน์ และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส:* *Narongsak Auscharanuwat and Phramaha Hansa Dhammahāso*	**215-226**
การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย: ศักยภาพและบทบาทของชุมชนและรัฐในการพัฒนา: Community Economic Development in the Upper Northern Region of Thailand: Potential and Roles of Community and State in the Development *ประถม ศิริวงศ์วานงาม และ ศรัณย์ ธิติลักษณ์:* *Prathom Siriwongwanngarm and Sarun Thitiluck*	**227-239**

เรื่อง	หน้า
การเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง: Enhancing and Cultivating the Conscientious Values of Civic Political Culture *สุมาลี บุญเรือง และ เติมศักดิ์ ทองอินทร์:* *Sumalee Boonrueang and Termsak Tong-In*	240-254
การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน: Development of Teacher Training Curriculum for the Implementation of a Supplementary Course Titled Applied Art for the Enhancement of Life and Career Skills for Primary School Students of Border Patrol Police Schools *เนาว์มณี สุนทรโชติ, ธันยากร ช่วยทุกข์เพื่อน, กันจณา ดำโสภี และ* *พัชราภา ตันติชูเวช: Naomanee Soonthornchot, Thunyakorn* *Chuaytukpuan, Kunjana Dumsopee and Patcharapa Tantichuwet*	255-267
การวิเคราะห์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย: A Causal Analysis of Factors Affecting the Success of the Tourism Industry Business in the Northeastern Region of Thailand *ศุภกัญญา เกษมสุข, อโณทัย หาระสาร และ ธรรมวิมล สุขเสริม:* *Supakanya Kasamsuk, Anothai Harasarn and Thumwimon Sukserm*	268-280
การใช้สื่อสังคมในการสื่อสารกระบวนการสันติภาพขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้: Social Media Usage for Peace Process Communication of People's Organizations in the Deep South of Thailand *ปวิชญา ชนะการณ์ และ ภีรกาญจน์ ไค่นุ่นนา:* *Pawitchaya Chanakan and Phirakan Kai-nunna*	281--293

เรื่อง	หน้า
รูปแบบการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนสู่วิถีสันติสุขในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง: A Model of Juvenile Counseling for Peaceful Way in the Central Juvenile and Family Court	**294-305**
ลัดดา เฉลิมกาญจนา, พระธรรมวัชรบัณฑิต และ ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์: Ladda Chalermkanjana, Phra Dhamvacharabundit and Khantong Wattanapradith	
การศึกษาความจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น: A Study of the Needs to Strengthen Creative Transformational Leadership of School Administrators under the Local Government Organization	**306-321**
วรวุฒิ อันปัญญา, สุธรรม ธรรมทัศนานนท์ และ โกวัฒน์ เทศบุตร: Worawoot Unpanya, Sutum Tummatasananon and Kowat Tesaputa	
กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษา บมจ. ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน): Leadership Development Process for Peaceful Organization According to Buddhism Peaceful Means: A Case Study Krungthai Bank Plc.	**322-336**
นนท์ปวิชช์ สุจริต: Nonpavich Sujarit	
รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยเครือข่ายธุรกิจเซรามิก: กรณีศึกษาจังหวัดลำปาง: Development of a Creative Economy with a Ceramic Network: A Case Study of Lampang	**337-350**
ปราโมทย์ ยอดแก้ว และ วรัญญาภรณ์ ศรีสวรรค์นล: Pramote Yotkaew and Waranyaporn Srisawannon	
โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย: The Causal Model of Family Strength in Thai Society	**351-364**
พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ, ศักดิ์ชัย สักกะบูชา, พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิณฺโท และ นาฏนภางค์ โพธิ์ไพจิตร์: Phramaha Phuen Kittisobhano, Sakchai Sakabucha, Phrakrusanggharal Ekkapat Abhichando and Nadnapang Phophichit	

เรื่อง	หน้า
รูปแบบเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล: รูปแบบชุมชนสันติสุขของบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่: The Organic Farming by Way of Khok Nong Na Model: A Model of Peaceful Community of Baan Thumkob, Na Khao Subdistrict, Khao Phanom District, Krabi Province *พระปลัดสำราญ ฐานธมฺโม, พระมหาวีระศักดิ์ อภินนฺโท และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญฺโญ: Phrapalad Samran Thanadhammo, Phramaha Weerasak Abhinandavedi and Phrakrupalad Adisak Vajirapañño*	**365-377**
แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน: Guidelines for promoting the conservation of Cai Diao Guangxi culture in schools *โล่ ถง และ ณฐภรณ์ รัตนชัยวงศ์: Luo Tong and Nataporn Rattachaiwong*	**378-391**
การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น: The Development of an Instructional Model Based on Service Learning Approach to Enhance Junior High School Students' Public Consciousness *พระมหาวริทธิ์ธร จันทร์ชื่น, เรขา อรัญวงศ์ และ นิติกร อ่อนโยน: Phramaha Waritthon Chan Chuen, Rekha Arunwong and Nitikorn Onyon*	**392-406**
การพัฒนาแอพพลิเคชั่นเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา: Application Development for Learning World Cultural Heritage in Buddhist Context *พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร และ กรรณิการ์ ขาวเงิน: Phramaha Somboon Vuddhikaro and Kannikar Khaw-ngern*	**407-421**
ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว: The Development of Human Resource Strategies of the Southern Financial College in Champhasak, Lao People's Democratic Republic *บุญเพ็ง พรหมมาภักดี, มาลี ไชยเสนา และ นิศานาจ โสภาพล: bounpheng Phommaphakdy, Malee Chaisena and Nisanart Sophapol*	**422-432**

บทความวิชาการ : Articles

เรื่อง	หน้า
การวางแผนปฏิบัติงานอย่างมีส่วนร่วมในกระบวนการดูแลแบบประคับประคองด้วยพุทธสันติวิธี: The Process of Creating Palliative Care Working Flow by The Team Members based on Buddhist Peaceful Means *สุธิดา สุวรรณเวโช และ ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์: Suthida Suwanvecho and Khantong Wattanapradith*	**433-446**
วิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีศรีไพบูลย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: Methods of Teaching Vipassana meditation at KanchanaburiSriphaiboon Priest College Mahachulalongkornrajavidyalaya University *พระครูวิโรจน์กาญจนเขต, พระครูกิตติชัยกาญจน์, พระครูกาญจนกิจโสภณ และ แม่ชีกุลภรณ์ แก้ววิลัย: Phrakruwirojkanchanakhet, Phrakhrukittichaiyakan, Phrakhrukanchanakitsophon and Maechee Kulaporn Kaewwilai*	**447-460**
คุณลักษณะของยุววิศวกรสันติภาพในสถานศึกษา: The Characteristics of Youth Peace Engineers in Educational Institutions *ทัศนี ช้อยกิตติพันธ์: Tassanee Choikittipan*	**461-471**

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

Predicting in Economic Growth based on Indicator of Education Expenditure using Historical data in Thailand*

[1]Phanita Phakdi, [2]Pradit Deejai and [3]Atsavin Saneechai

[1]King Mongkut's University of Technology North Bangkok, Thailand.

[2]P&P Agrarian Co., Ltd., Bangkok, Thailand.

[3]Bangkok Suvarnabhumi University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: phanita.phakdi@gmail.com

Abstract

The research article aims (1) To demonstrate the relationship between educational expenditure, HDI, and GDP. (2) To examine the relationship between HDI and economic growth by GDP and the causal direction between them, measuring the Human Development Index (HDI) in terms of quantity. (3) To provide policy recommendations for government to support a more sustainable education. Use quantitative research to examine the relationship between education expenditure and economic growth, employing linear regression analysis. Data Description. The study used time series annual data that spans 2007 to 2018. A total of four variables were used for the study which presents a summary of the descriptive statistics using data averaged over 2007-2018.

The result means (1) To demonstrate the relationship between educational expenditure, HDI, and GDP. that if the educational expenditure increases by 1 unit, it will increase GDP by 0.0126 units. (2) To examine the relationship between HDI and economic growth by GDP and the causal direction between them, measuring the Human Development Index (HDI) in terms of quantity. Thus, education expenditure should be considered as a vital variable, which implies that education contributed to economic growth in Thailand during the estimation period. (3) To provide policy recommendations for government to support a more sustainable education. The results may provide some insights into how the formulation and implementation of appropriate fiscal policies relating to education could help improve the quality of education and thereby contributes to economic development of Thailand. Additionally, the study may serve as a guide in the reform of Thailand's education policies leading to improved learning and educational outcomes.

Keywords: Economic Growth; Education Expenditure; GDP

*Received August 31, 2020; Revised December 15, 2020; Accepted January 3, 2022

Introduction

The expenditure of the Ministry of Education is supported by the government every year, though the amount of educational expenditure is depended on the situation of the country and policies of the government at that time. However, the influences of education on economic growth are extensively issued because of the accumulation of qualified human development, including well-being. Education is a significant factor in the country to be considered as the strong foundation that leads to development in various fields, research, sustainable development, science, technology, and innovation. Every aspect of society is linked to the base. Especially, economics might be related educational aspect. Takii and Tanaka (2009) suggested that if the government gives priority to educational resources throughout the household, the negative impact of inequality income on GDP will be reduced. However, the result of capability monitoring depended on the structure of production of economic. The study of the relationship between educational expenditure indices and economic growth has been investigated for decades (Pereira, and Aubyn, 2009; Odit, Dookhan, and Fauzel, 2010). There are several papers from various countries to study expenditures and growth. For instance, the long run economic growth can be explained by education, health, and social expenditures in Australia, while economic growth is explained largely by health and social expenditures in New Zealand (Khan, and Bashar, 2015). Khan and Bashar (2015). suggested that developing countries, ASEAN nations, especially should not neglect expenditures on education and society since their study indicated a positive link between education and social expenditures and economic growth. The more generous policy should be adopted toward well-being development (Khan, and Bashar, 2015). In Morocco and Tunisia, public expenditure on education serves to increase the GDP per capita in the ling-term relationship, but more intensively so in Morocco than in Tunisia (Ifa, and Guetat, 2018). The study of Abdellatif, Rodrigues andd Pauline (2013). show the positive relationship between the rate of economic growth, payments, and education spending in Philippine. Moreover, Islam, Wadud and Qamarullah (2007) found that there is bidirectional causality between education and GDP in Bangladesh. However, the study of Yousif (2008) indicated that the relationship between education and economic growth cannot be generalized across countries because of their different policies and institutional environment.

If we discuss about education, growth, and development, HDI will alway involve as an indicator to certify. The concept of Human Development Index (HDI) was formulated in the first Human Development Report (HDR) in 1990 and reaffirmed on the occasion of the 20th

anniversary report in 2010, identifies education as a critical component in advancing HD (UNDP, 2020). The Human Development Index (HDI) was created to point out that the national capability of the population should be the final criterion for assessing national development. The assessment of national development is not the only claimed about economic growth while HDI can debate about the priorities of policies on human capital development. In addition, HDI is a summary indicator of average success in key dimensions, including long and healthy life, knowledge, and the right standard of living. HDI score is measured as the geometric mean of the index that is normalized for each dimension. However, the Human Development Index (HDI) still cannot reflect inequality, poverty, human security, and Empowerment (UNDP, 2020). Having a high HDI is linked to a high quality of life.

Normally, developed countries share of national wealth devoted to the financing of the education sector largely. For instance, education absorbed 8.2% of the national wealth produced in Denmark and 7.6% in Sweden, while Myanmar and Cambodia devoted only 1.8% and 2.2% of their GDP to education, respectively (The World Bank Group, 2020). In Thailand, public spending on education, total (% of GDP) in Thailand was reported at 4.124 % in 2013 after that there is not any the recorded data to explain the ratio of spending on education of GDP (The World Bank Group, 2020). Moreover, the study of Cuesta and Madrigal (2014) found that education spending did not concentrate among the poorest household and increase household's welfare. This suspicion needs to be clarified in order to achieving economic development.

Education was believed as the public intervention and described in 'New Growth Theory' which can increase the expected income and higher growth of the country, and decrease poverty level (Mukherjee, 2007). Rehman, Tariq and Khan (2018) suggested that both physical and human capital are important for achieving the higher level of economic growth. Therefore, there is some remark about the relationship between educational development and economic growth in order to address suggestion for utilization of country. It is the right time to demonstrate what the important of education for growth in Thailand in order to suggest policy for country development literally.

Objectives of the research

1. To demonstrate the relationship between educational expenditure, HDI, and GDP.
2. To examine the relationship between HDI and economic growth by GDP and the

causal direction between them, measuring the Human Development Index (HDI) in terms of quantity.

3. To provide policy recommendations for government to support a more sustainable education.

Research Methodology

The purpose of the empirical analysis is to examine the relationship between education expenditure and economic growth, employing linear regression analysis.

Step 1 Researchers gathered from Books, documents, textbooks, academic documents related to Predicting in Economic Growth based on Indicator of Education Expenditure using Historical data in Thailand Data sources include documents from educational institutions of various universities. both public and private Documents from agencies, organizations and statistical data

Step 2 The study used time series annual data that spans 2007 to 2018. A total of four variables were used for the study (Table 1). The definitions and sources of each of the variables are described in Table 1 which presents a summary of the descriptive statistics using data averaged over 2007-2018.

Table 1 Data Description and Source

Variable	Definition	Data Source
GDP	Gross Domestic Product which measures economic growth	Bank of Thailand (2020)
Budget	Disbursement of Expenditure Classified by economic characteristics and ministry which measures education expenditure	Government Fiscal Management Information System. (2020).
Human	Human Development Index measures average achievement in key dimensions of human development: a long and healthy life, being knowledgeable, and having a decent standard of living.	United Nations Development Programme (UNDP). 2020
Edu Index	Education Index which combines average adult years of schooling with expected years of schooling for children, each receiving 50% weighting.	United Nations Development Programme (UNDP). 2020

These statistical concepts are illustrated by using a data set from World Economic Forum (2020); Bank of Thailand (2020); The World Bank Group (2019) between 2007-2018.

Step 3 of the empirical analysis tests for the integration of the variables that is Education Expenditure(budget), Gross Domestic Product (GDP) Human Development Index (Human). When the data were checked for normal distribution, these variables have a normal distribution which is classified under the conditions of linear regression analysis. Considering 2 forecasting trends, it is found that the data have the characteristics of an increasing trend which the form of forecasting is;

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X$$

By Y is Dependent variable

X is independent variable

β_0 is Constant

β_1 is Regression coefficient

Step 4 the articel utilizes the technique of the vector error correction models. This is accomplished in four steps. Finally, the 2 forecasting models were compared by considering the coefficient of determination (R^2). The highest R^2 values means that the forecasting models are most suitable.

Research Results

1. Descriptive Statistics

Table 2 presents the descriptive statistics for the variables by using data averaged over 2007-2018. All the variables exhibit positive mean values. Also, the sum squared deviation row represents the net change over the sample period. The education expenditure has a larger standard deviation among all the variables

Table 2: Summary of Descriptive Statistics

	Budget (Million Baht)	**GDP (Billion Baht)**	**Human**	**Edu Index**
Mean	392377.5533	8,920.78	0.74	0.63
Median	413,464.084	9,022.450	0.732	0.626
Maximum	471570.978	10,673.700	0.765	0.665
Minimum	264109.32	7,579.500	0.710	0.607
Std. Dev.	76,171.342	1,040.990	0.018	0.020

Objective 1 To demonstrate the relationship between educational expenditure, HDI, and GDP. Model Test Result

Model 1: The Forecasting of Education Expenditure of Ministry of Education affects GDP

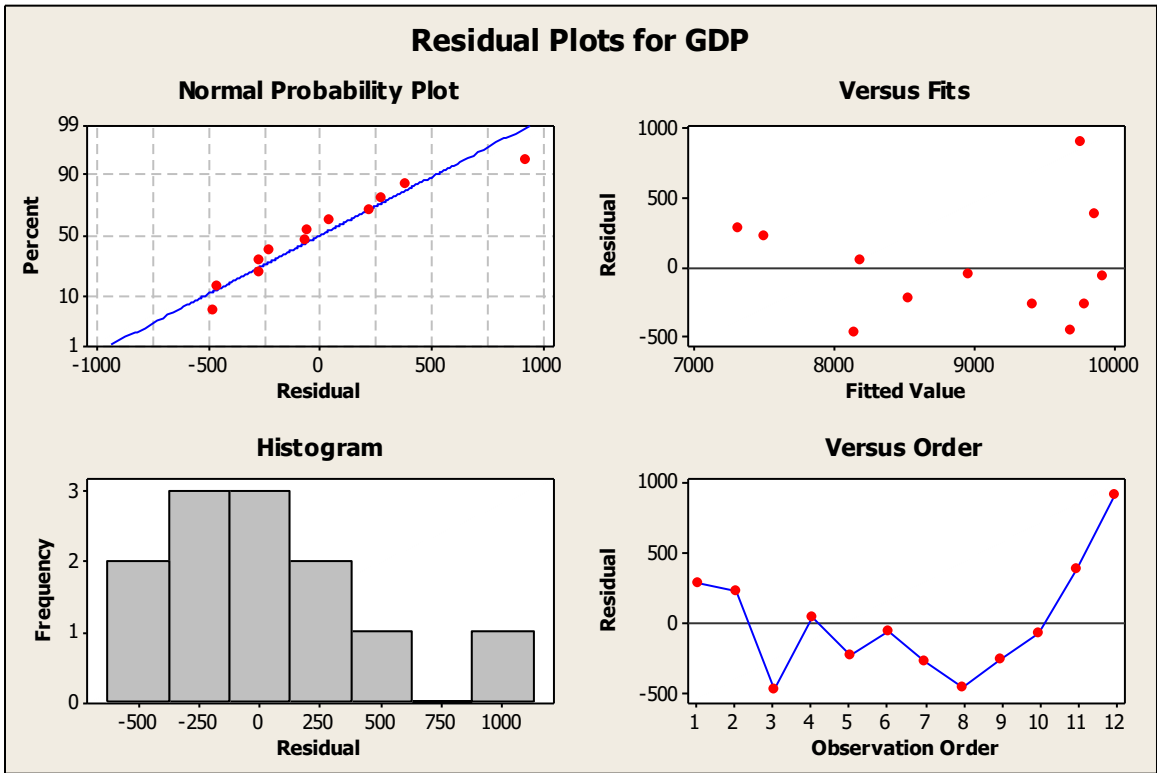

Figure 1 Normalization of data

From figure 1, the data is surrounded by straight lines that it means the forecasting data for the educational expenditure affects GDP with normal distribution. The data has also a higher forecasting trend. From the analysis of the predictive model, it is found that the equation is;

GDP = 3973 + 0.0126 budget

R^2 is 85.1 % which means the model fits the data highly. The result indicates that budget can explain the variance of GDP as 85.1%.

Model 2: The Forecasting of Educational Expenditure of Ministry of Education affects Human Development Index

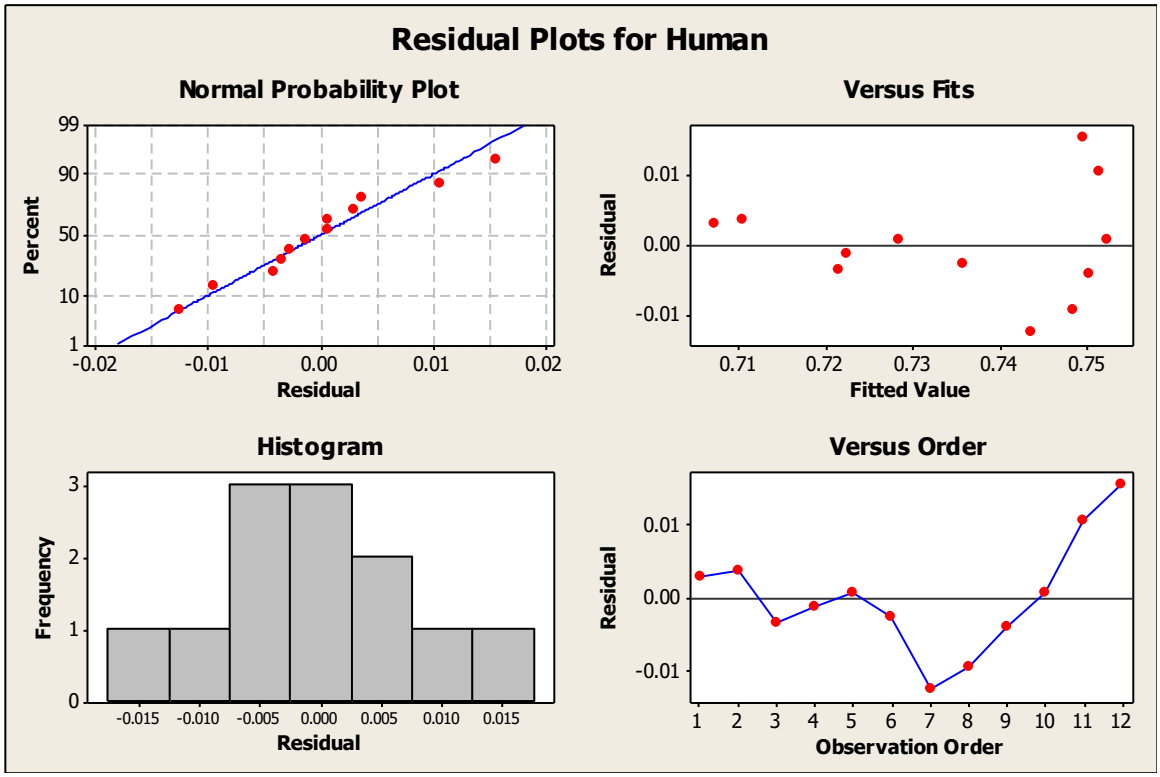

Figure 2 Normalization of Data

From figure 2, the data is surrounded by straight lines that it means the forecasting data for the educational expenditure affects Human Development Index with normal distribution. The data has also the higher forecasting trend. From the analysis of the predictive model, it is found that the equation is;

Human = 0.650 + 0.000000 budget

R^2 is 82.1% which means the model fits the data highly. The result indicates that expenditure can explain variance of Human Development Index as 82.1%.

Model 3: The Forecasting of Educational Expenditure of Ministry of Education affects Human Development Index

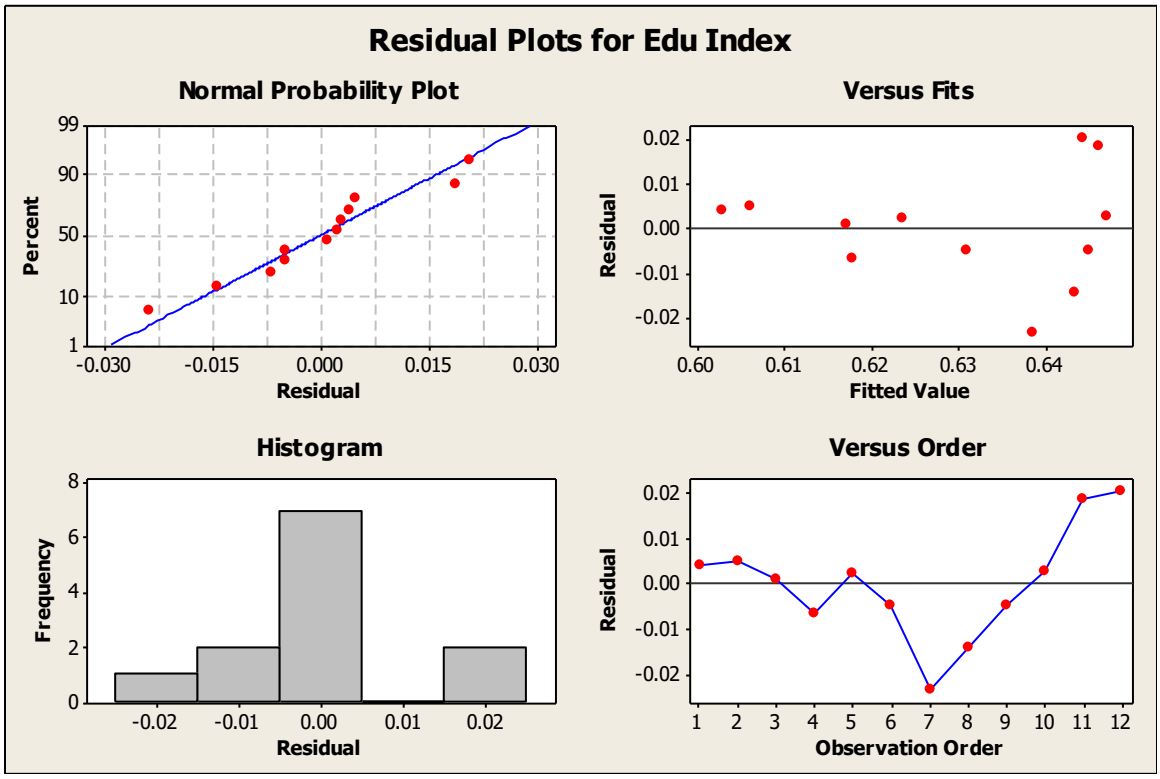

Figure 3 Normalization of Data

From figure 3, the data is surrounded by straight lines that it means the forecasting data for the educational expenditure affects Educational Index with normal distribution. The data has also the higher forecasting trend. From the analysis of the predictive model, it is found that the equation is;

Edu Index = 0.546 + 0.000000 budget

R^2 is 63.2% which means the model fits the data moderately. The result indicates that expenditure can explain variance of Educational Index as 63.2%.

Objective 2. To examine the relationship between HDI and economic growth by GDP and the causal direction between them.

Table 3 The comparative results of all model that educational expenditure affects GDP, Human Development Index, and Educational Index

Model	R^2
GDP = 3973 + 0.0126 budget	85.1 %
Human = 0.650 + 0.000000 budget	82.1 %

Edu Index = 0.546 + 0.000000 budget	63.2 %

.

The results suggest that there is a significant predicting variable with all model. From table 1, the education expenditure is most suitable for predicting GDP because of the highest value of R^2. The result means that if the educational expenditure increases by 1 unit, it will increase GDP by 0.0126 units

However, the combined results of all model indicate that both GDP and Human Development Index depends on the public expenditures on education with a good result.

Objective 3. To provide policy recommendations for government to support a more sustainable education.

The governments introduce these new ideas, policies, and models into the local context to start the process of change, then quick decisions are made to solve urgent problems without sufficient regard for essential infrastructure and contextual factors. With implementation, the focus is on the adaptation of what is borrowed and the suitability of the context that will determine the speed of change. Finally, indigenization involves objectives that are examined about the existing system; absorption of external features to understand the extent to which features have been adopted; synthesis, when policy/practice becomes part of the borrower country's strategy; and evaluation, a review to determine whether a practice has been successful, which can lead to the start of the process again. If the majority of the country's population are well educated, the country will be able to develop its economy as well.

The new body of knowledge

Predicting in Economic Growth based on Indicator of Education Expenditure using Historical data in Thailand found that education contributed to economic growth in Thailand during the forecast period. The findings have important policy implications for Thailand due to the economic uncertainty that affects all aspects of human activities in society, especially education. The conclusions drawn from this analysis may be helpful for education policymakers to invest in education. In particular, there is an incentive for the government to increase public expenditure on education. because it causes the economy to grow.

Discussion

1. In this paper we examined the best model for predicting education and economic growth in Thailand covering the period from 2007 to 2018, using linear regression analysis. The empirical result suggests the best model to predict in economic growth based on indicators of education expenditure over the period 2007-2018 that the education expenditure is most suitable for predicting GDP. Thus, education expenditure should be considered as a vital variable, which implies that education contributed to economic growth in Thailand during the estimation period.

Importance of education for economic development was first spotted by father of economics, Adam Smith (Evensky, 2015). Adam Smith represented the idea of specialization of labor. According to Smith, the amount of annual products of a nation depends on two factors: the amount of labor employed in the production and productivity of labor. According to Smith, the first factor is of lesser importance than the other factors, as can be seen from the fact that people in earlier times lived much poorer than modern people, even though the percentage of the employed labor was much higher. Smith primarily indicates the importance of the division of labor, as well as first-rate factor increase in national wealth.

2. Educational, political, or social and economic relationships are characterized by inseparable relationships. Politics, economy and education are important factors for development of the country. Investing in education will play vital improvement of the country sustainability. As discussed above, policy instruments are based on the direct regulatory approach. Taking the results of this study into account as well as people's well-being, education expenditure should be considered as a vital variable, which implies that education contributed to economic growth in Thailand. I make the following policy recommendations which the government should support sincerely for a sustainable growth in Thailand by starting with educational investment:

1) Design an effective information and education program in the rural communities to enhance public education and contribute to more effective education access in the future. Educational disparities still make Thailand has high-skilled labor which is less than standard, while developing country requires skilled or highly skilled workforce. According to Lorenzo (2008) explained "Access to natural resources is broadly defined here as the processes by which people, individually or collectively, are able to use natural resources, whether on a temporary or permanent basis" (p.9) as well as education is based resource which the citizen is able to have. The people should have opportunity equality in educational foundation.

The development of the existent knowledge system would prove a useful educational tool. The education programs must educate student democratically, furthermore, the education programs recognizing the ways in which their practices contribute to the sustainable growth. At the local level, governments should promote education in schools, local communities, and through civic organizations. Therefore, the education in Thailand should be supported from government in funding, resource, and experienced staff seriously. Nowadays, technology make the people live more easily and media technology has influenced operation even in education for a few year ago. Public media can access to people easily, therefore, knowledge was disseminated widely via public media. For example, government should provide funding for television programs about educational production. Moreover, the government should provide funding for educational institutes that provide education program.

2) Making available financial assistance helps student to provide an incentive to try something new. Educational finance is strategically important for eradicating extreme poverty and boosting shared prosperity. However, government policies from the past to the present do not solve long-term problems but it solves the problem at that time in the era of each government. Though Student Loan Fund has been assisted many students, the fund does not cover living cost during studying. The government should also launch policy about finance strategies and enhancing access to suitable financial services to student, particularly poor student in backcountry. For example, the government supports loan program with low interest rate or no interest for poor student in backcountry or rural. The long term loan is an interesting policy that the government should support in order to reduce the debt burden of student.

3. To establish transparent farm management policies identify the full economic, environmental and social costs and benefits in education, and any associated transfers between educational institution and student. The educational institution plays vital role in human capital. According to OECD (2012) stated that the skills available in the labour force and the price of those skills from human capital development determine how countries will fare in the global market. As services and production systems become more complex, they require workers with higher levels of education. In order to attract and retain skilled workers, it is important for societies to strike the right balance between fostering overall equity and offering strong economic incentives. Increasing attainment levels in the population, better employment prospects and the increasing earnings that come with higher educational attainment can all contribute to growth and prosperity in OECD countries. In this context, labour income growth in GDP by educational categories provides a simple measure to illustrate

this move towards higher skills and the impact it has on economic growth. People should receive a thorough education in order to be well-being and meaningful life. The increasing educational budget has resulted in the increasing accessibility of the school-age population, especially at the elementary and middle school levels.

In a study of predicting in economic growth based on indicator of education expenditure using historical data in Thailand indicated that education are important factors for economic growth development of the country. Furthermore, education will lead to sustainability in every aspect in society. As an analytical framework, these two key stages can be further broken down into distinct stages, as based on Phillips and Ochs (2003). These authors describe a circular and sequential model as a process of four stages of educational improvement, as illustrated in Figure 4.

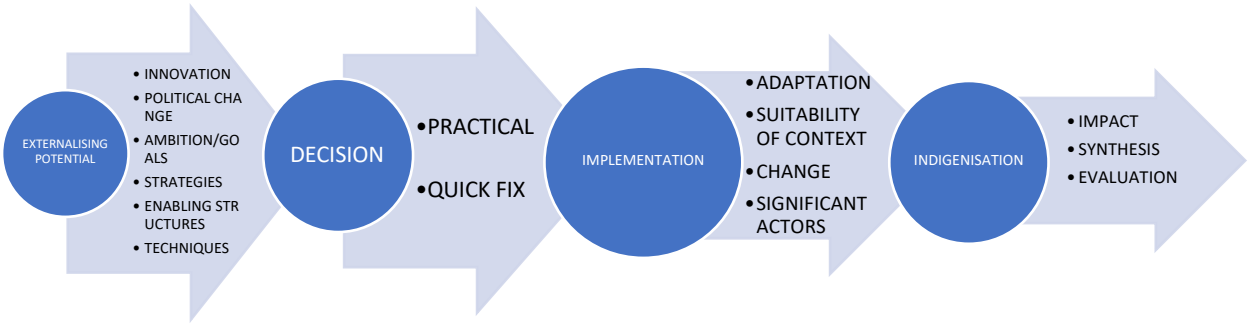

Figure 4 An indicative framework for education quality

From figure 4, Externalizing potential can be direction to solve problems. The externalizing potentials are the 'borrowable' elements from an educational system, including guiding philosophy, ambitions/goals, strategies, enabling structures, processes and techniques. Secondly, the decision stage, indicates when educational systems decide to change and refers to the ways in which governments introduce these new ideas, policies and models into the local context to start the process of change, then quick decisions made to solve urgent problems without sufficient regard for essential infrastructure and contextual factors. With implementation, the focus is on the adaptation of what is borrowed and the suitability of the context that will determine the speed of change. Finally, indigenization involves objectives that are examined in relation to the existing system; absorption of external features to understand the extent to which features have been adopted; synthesis, when policy/practice becomes part of the borrower country's strategy; and evaluation, a review to determine whether practice has been successful, which can lead to the start of the process again.

If the majority of the country's population are well educated, the country will be able to develop economy as well. Because it is quite clear that most developed countries have good education system, they are able to create new technologies with added value. While the poor countries are not efficient in terms of education statistically. Therefore, education is one of the most important matters and deserves a great investment because it will enable people to lead a good, meaningful, and complete citizenship.

Conclusion

In this paper we examined the best model for predicting education and economic growth in Thailand covering the period from 2007 to 2018, using linear regression analysis. The empirical result suggests that the best model to predict in economic growth based on indicators of education expenditure over the period 2007-2018. Thus, education expenditure should be considered as a vital variable, which implies that education contributed to economic growth in Thailand during the estimation period. The findings have important policy implications for Thailand because of the economic uncertainty, which affects every aspect of human activity in society, especially education. Conclusions drawn from this analysis could be useful for educational policy makers to invest in education. Specifically, there is a motivation for the government to increase the public expenditures on education, since that cause economic growth. At the present day, people are really studying more than they can use in their real work life. Most are continuing to study especially university education which will cause distortion of the structure of education and the labor market in the country.

Suggestion

1. The suggestions from the research

From the research result of the 1st objective, it was found that the best model to predict in economic growth based on indicators of education expenditure. Therefore, the related institute should consider education expenditure as a vital variable for developing country sustainability. the findings have important policy implications for Thailand because of the economic uncertainty, which affects every aspect of human activity in society, especially education.

From the research result of the 2nd objective, it was found that conclusions drawn from this analysis could be useful for educational policy makers to invest in education.

Therefore, there is, specifically, a motivation for the government to increase the public expenditures on education, since that cause economic growth.

From the research result of the 3rd objective, it was found that Policy on financial supporting for education need to be addressed by the government in form of expenditure and improving in human capital. Therefore, the related institute should concentrate on policy of well-being of education which should be implemented immediately. Any student can approach education in term of creating quality of human capital in sustainable future.

2. The suggestions for future research

The future research should involve the following issues:

2.1 In the further research, the study can be extended to include quality of education variables to assess how these measures have influenced the labor force and thereby its impact on economic development in Thailand.

2.2 Furthermore, future study could assess which specific variable of education contributes mostly to economic growth. This will enable policymakers to direct resources towards which variable of education contributes less to the economic development.

References

Abdellatif, T., Rodrigues, G., & Pauline, C. (2013). An empirical study of the impact of remittance educational expenditure and investment on growth in the Philippines. *Appl Econom Int Dev,* 13(1), 173-186.

Bank of Thailand. (2020). *Thai macroeconomic indicators.* Retrieved January 22, 2021, from https://www.bot.or.th/App/BTWS_STAT/statistics/ReportPage.aspx?reportID=409&language=th.

Cuesta, J. & Madrigal, L. (2014). Equity in Education Expenditure in Thailand. *Development Policy Review,* 32(2), 239-258.

Evensky, J. (2015). References. In *Adam Smith's Wealth of Nations: A Reader's Guide* (pp. 267-272). Cambridge: Cambridge University Press.

Government Fiscal Management Information System. (2020). *Disbursement of Expenditure Classified by economic characteristics and ministry*. Retrieved March 3, 2021, from http://dataservices.mof.go.th/Dataservices/GovernmentExpenditureEconomyMinistry.

Ifa, A., & Guetat, I. (2018). Does public expenditure on education promote Tunisian and Moroccan GDP per capita? ARDL approach. *The Journal of Finance and Data Science, 4*(4), 234-246.

Khan, H., & Bashar, O. (2015). Social Expenditure and Economic Growth: Evidence from Australia and New Zealand Using Cointegration and Causality Tests. *The Journal of Developing Areas,* 49(4), 285-300.

Islam, T. S., Wadud, A., & Qamarullah, B.T.I. (2007). Relationship between education and GDP growth: a mutivariate causality analysis for Bangladesh. *Economics Bulletin,* 3(35), 1-7.

Mukherjee, A. N. (2007). *Public Expenditure on Education: A Review of Selected Issues And Evidence.* Retrieved March 5, 2021, from https://ideas.repec.org/p/npf/wpaper/hd1.html

Odit, M. P., Dookhan, K., & Fauzel, S. (2010). The Impact of Education on Economic Growth: The Case of Mauritius. *International Business & Economics Research Journal,* 9(8), 141-152.

OECD. (2012). How does education affect the economy?, in Education at a Glance 2012: Highlights. Paris: OECD Publishing.

Pereira, J., & Aubyn, M. St. (2009). What Level of Education Matters Most For Growth? Evidence from Portugal, *Economics of Education Review*, 28(1), 67--73.

Phillips, D., & Ochs, K. (2003). Processes of Policy Borrowing in Education: some explanatory and analytical devices. *Comparative Education,* 39(4), 451-461.

Rehman, Z.U., Tariq, M., & Khan, M. A. (2018). The Role of Human Capital in Economic Development in the Selected Central Asian Countries. *The Dialogue,* 8(3), 235-244.

Takii, K., & Tanaka, R. (2009). Does the diversity of human capital increase GDP? A comparison of education systems. *Journal of Public Economics,* 93(7–8), 998-1007.

The World Bank Group. (2019). *Thailand.* Retrieved January 22, 2021, from https://data. worldbank.org /country/thailand?view=chart.

The World Bank Group. (2020). *Government expenditure on education, total (% of GDP).* Retrieved January 22, 2021, from https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL. GD.ZS?locations=TH

United Nations Development Programme (UNDP). (2020). *Human Development Data (1990-2018).* Retrieved January 22, 2021, from http://hdr.undp.org/en/data#.

World Economic Forum. (2020). *Human Capital Report 2015*. Retrieved March 5, 2021, from https://reports.weforum.org/human-capital-report-2015/economies/#economy=THA.

Yousif, K. A. (2008). Education Expenditure and Economic Growth: Some Empirical Evidence from the GCC Countries. *Journal of Developing Areas,* 42(1), 69-80.

Animation Media Development: Myths and Beliefs of Poy Sang Long Buddhist Ordination by Thai Yai Ethnicity in Mae Hong Son Province*

Nattawat Somdee

Silpakorn University, Thailand.

Corresponding Author's Email: nattawat_som@g.cmru.ac.th

Abstract

The objectives of this study were 1) to develop animation media to present the legends and beliefs inherited in the Poy Sang Long tradition and 2) to study the satisfaction of those who used animation media about legends and beliefs of Poy Sang Long tradition. The data collection instrument was a questionnaire. The researcher divided the question into three sections: part1, personal information of respondents; part 2, satisfaction in using animated media about the legends and beliefs of Poy Sang Long tradition and part 3, benefits and feedback to animated media about legends and beliefs of Poy Sang Long tradition.

The results showed that 1) This media development was done using 2.5D or a 2D animation technique with three depths. The effect of media usage on cognitive achievement could be achieved by positive reinforcement objectives. Users interacted with the media and would like to learn information on their own and also extend the learning to the content development model in learning cultural traditions. 2) Students, professionals, and people in the community had a high level of satisfaction with using animated media to present stories, legends, and beliefs inherited from Poy Sang Long tradition ($\bar{x}$ = 4.26 S.D = 0.68). The quality of the animated media was assessed using the Poy Sang Long AR presentation of the stories, legends, and beliefs of Poy Sang Long tradition. It was found that the subjects could understand their local customs, resulting in pride in local culture and traditions. In addition, these media helped to preserve and carry on the cultural identity of the Tai Yai ethnic group in Mae Hong Son Province.

Keywords: Animation Media; Digital Painting; 2.5D Technique; Augmented Reality (AR) Technology

*Received November 8, 2021; Revised January 21, 2022; Accepted January 31, 2022

Introduction

In terms of the efficiency of using animation media to present the legends and beliefs of the Poy Sang Long tradition in Mae Hong Son Province, the researcher aims to develop technology materials to support access to information and learning related to the Poy Sang Long tradition. This is to promote publicity to the local people as well as the general public. The problem of accessing information in the traditional form is the inability to see dimensional images and animation, thus lacking enjoyment in viewing. To reach legends of ancient and complex traditions, it can be solved by making smart use of technology and information. The use of AR technology, which can be used on smartphones, is a great convenience and an important learning tool about the Tai Shan traditions.

Ordination is an important tradition of the Tai Yai. Most popular monks are ordained from the age of 7-12 years, usually in March, April and May of every year and the work is scheduled for 3-7 days. This Naga ordination ceremony in Tai Yai language is called "Poy Sang Long". Poy Sang Long is a ceremony to celebrate the ordination of a novice in Buddhism of Thai people of Shan lineage found in Mae Hong Son Province and in some districts of Chiang Mai Province. "Sang" means a novice, Long or "Along" (Uam-in, 2012; Chotisukrat, 1969). Such beliefs and faiths have been passed down and become legends based on the history of Buddhism. In collecting data from told by the Tai Yai community leaders in Pai District, Mae Hong Son Province, and the abbot of Wat Jong Klang, Muang District, Mae Hong Son Province, they obtained relevant and consistent information. In addition, searching for information from textbooks, it was found that there were 4 expressions of the legend of the Poy Sang Long ritual. All four of these tried to create a connection between the patterns of action to reach salvation by following the way of the Buddha and the disciples as a model. It emphasized the importance that leads to liberation or to be born in a better life as a result of the present action (Sriratanaban, 2019). The researcher had selected expression 3 that is described as at one point in Varanasi, wealthy men held their children's ordination ceremony and a grand celebration. There was a widow in that town who had an ugly son but had faith to ordain in Buddhism. Due to monetary poverty, when she heard the news that the wealthy man would hold an ordination ceremony, the son and his mother hugged each other, crying because of regret in fate. Knowing this, Indra came down to bring the ugly boy into the pool and washed it with holy water, giving him a beautiful and elegant figure. When Brahma came to know him, he created the Bodhisattva-style costume and accepted as the host for the novice ordination. From the aforementioned legend, it is the origin of the word "Sang Long" because Brahma in

Tai Yai dialect is called "Khun Sang" who traveled to achieve the status of Bodhisattva. In Tai Yai language, it is called "Chao Along". The boy was called "Saang Long" and later became "Sang Long" (Sriratanaban, 2019). This expression can be used to convey beliefs that differ from the central influence of beliefs that grew into the latter. It is also an expression that communicates in Sang Long's name and leads to the belief of Phor Khaam - Mae Kham, which is an important mechanism in organizing rituals. Phor Khaam - Mae Kham refers to the person who is patronized as a matriculation host and has the same status as the legendary "Brahma". It is an adjustment to the social status of Phor Khaam - Mae Kham. In addition, the Phor Khaam - Mae Kham system in Tai Yai society also creates a labor and economic network, which affects the economic status of Phor Khaam - Mae Kham and Look Kham. This is a kinship relationship of the community by using the rationale of religious beliefs in holding and implementing community practices.

According to the above information, the researcher aims to develop animation media about the legends and beliefs of the Poy Sang Long tradition in Mae Hong Son Province by referring to historical information to presenting in animation by decoding the legendary text into an image using the digital painting technique. The researcher designed the character based on the physical characteristics of the Indian people as the history of the bodhisattva at Varanasi, India and simulate the situation in a semi-realistic illustration that combines the painting to reduce the limitation of the viewing age by separating the characters and scenes to lead to some blending and animating episodes, so as not to feel boring and create the distance of the image to create dimensions by using the same technique as the 2.5 Dimension motion picture, also known as Parallax. The animation manipulation is also combined with the use of music and narration, focusing on three theoretical levels of narrative: introductory, climax, and conclusion. This theory allows people to watch the media do not feel bored and motivate them to watch the clip to the end without feeling uncomfortable because the clip is set to be in the right time for the viewer in the period of 1.45 minutes. In addition to the optimal length of the clip, it also allows the viewer to continue their imagination.

As mentioned, presenting in the legend of Poy Sang Long is also a part of presenting Poy Sang Long tradition through media. Data is collected from ordination ceremonies, legends and subtleties through the use of AR technology to access information. It is a technology medium to support access to information and learning related to the Poy Sang Long tradition and to promote publicity to local people as well as the general public. The problem of accessing information in its original form is the inability to see dimensional images and

animations, resulting in a lack of visual enjoyment. The problem of accessing ancient and complex traditions can be solved by making wise use of advances in technology and information. The use of AR technology via smartphones is more convenient and a learning tool for Poy Sang Long traditions of the Tai Yai. Therefore, researchers have developed animated media about the legends and beliefs of the Poy Sang Long tradition of Mae Hong Son Province and study the satisfaction of users to test the effectiveness of learning materials.

Objectives of the research

1. To study the development of AR technology to present the legends and beliefs inherited in the Poy Sang Long tradition.

2. To study the effect of using animation media on the legends and beliefs of the Poy Sang Long tradition in Mae Hong Son Province.

Research Methodology

1st Step: In the study of documents and theoretical concepts, the researcher had collected information from information sources and documents of government and private agencies involved, as well as research in libraries, the researcher collected data from textbooks to find historical information of the Tai Yai ethnic group, including the legend of Poy Sang Long tradition.

1) The concept of Augmented Reality (AR) technology is the integration of technology between the real world and virtual reality using various software systems and connected devices such as webcams, computers, or other related devices. Such virtual objects can be images, video, audio, or other data processed by computers, mobile phones, or small wearable technology devices and allow us to react to those simulations. Compared to Virtual Reality, Augmented Reality makes the real world more accessible. Users can view the real-world using 3D graphics or additional graphics overlaid with a view of the possibility of combining real and virtual objects, providing better access to complex information. It is also convenient to use because we can use AR applications via smartphones, which are widely used by service providers. Smartphones are considered essential devices for communication in the modern era, making accessing information through AR technology more convenient with no accessories such as VR.

2) Concepts of creating multimedia media and animation using techniques Digital Paint and 2.5D for the development of animated media in legends, beliefs, and traditions of Poy Sang Long of the Tai Yai ethnic group, Mae Hong Son Province make complex content accessible and create an interesting historical learning experience for people of all ages. The principle of using multimedia is the use of computers to convey meaning by integrating various media such as text, graphs, graphic art, audio, animation, and video.

3) Ordination is an important tradition of the Tai Yai people, most of them prefer to ordain a monk since the age of 12. Before ordination, parents have to take their children to the abbot in order to practice reading, learn how to ordain and have to memorize the Naga and blessings. When parents see that their child has the knowledge that they can become ordained, they set up an event, usually in March, April, and May, and scheduled for 3-7 days. The Naga ordination ceremony in Tai Yai language is called "Poy Sang Long". Poy Sang Long is a ceremony to celebrate the ordination of novice in Buddhism of Thai people who are of large Tai. It is often found in Mae Hong Son Province and in some districts of Chiang Mai Province. "Sang" means a novice. Long or "Alon" means the heir. From the legend that the Tai people have inherited about the origin of the Poy Sang Long tradition, that is, ordination as a novice is for the study of Buddhism and as a substitute for the merit of the parents.

2nd step: Field research could be conducted by gathering information from interviews with academics, knowledgeable villagers, local wisdom teachers, community leaders, and people in Mae Hong Son Province.

1) The researcher interviewed academics in social and cultural fields: Dr.That Sriratanaban.

2) Data were collected from interviews with community leaders and local wisdom teachers: Headman and Abbot of Wat Chong Klang, Muang District, Mae Hong Son Province.

3) The researcher analyzed AR structure preparation, animation media production, and media experiment.

4) The media efficiency was studied and collected by using a satisfaction questionnaire from academics, experts, community leaders, local wisdom teachers, and people in Mae Hong Son Province. The researcher analyzed the sample size to be used in the research using Taro Yamane's formula. The total number of samples was 397 people.

5) The researcher summarized and presented the results of the media experiment.

6) The researcher summarized the results, knowledge, and recommendations for the sample group and stakeholders.

3rd step: This study was in-depth research focusing on interviews and focus group meetings to collect data on how to create animated media of Poy Sang Long tradition by using collective sampling. Key informants included Dr.That Sriratanaban, a social and cultural scholar and a person with expertise in ethnic Shan; the village headman, a local wisdom teacher and in charge of the Poy Sang Long tradition of the people in the community, Pai District, Mae Hong Son Province and the abbot of Wat Chong Klang, Mueang District, Mae Hong Son Province, a specialist of Poy Sang Long tradition.

4th Step: Tools and methods used in the study

1) An interview research was conducted with social and cultural scholars, community leaders, and local wisdom teachers using interview forms developed from related documents and reports to find ideas, principles, and backgrounds of Poy Sang Long tradition.

2) Small group meetings were organized for community leaders, wisdom teachers, and community representatives to develop AR media models and content collected in learning materials related to Poy Sang Long tradition.

3) There was a study and follow-up of experimental results using animated media in legends and beliefs of Poy Sang Long tradition.

Documented data and field research were collected from academics, community leaders, local wisdom teachers, and participant observations. Information about the legend, history, and form of the Poy Sang Long ritual was used to create animated media. It was then tested in the samples to measure their satisfaction with the animation and to present the stories, legends, and beliefs of Poy Sang Long tradition. We could summarize creating and checking the quality of a tool as follows.

1) The researcher analyzed the sample size to be used in the research using Taro Yamane's formula.

2) The researcher used the satisfaction questionnaire in using animated media of legends and beliefs of Poy Sang Long tradition in Mae Hong Son Province to try out.

3) The researcher took the results of the questionnaire from the sample group to analyze and draw conclusions and lead to the improvement of the format and content of the animated media.

The statistics used to find the quality of the tool were the Index of item objective congruence between the text and the issue or question element by calculating from the formula (Phatthiyathani, 2003) and the reliability of the questionnaire by calculating Cronbach's Alpha coefficient (Ekakul, 2007).

5th step: The research data collection was performed using a variety of data collection methods to get the data for the study. Information could be collected:

1) Data were collected from field research in Mae Hong Son Province.

2) Observations participant was an observation of behavior and expressions, traditions and participation of community leaders, people in the community and youth towards Poy Sang Long tradition in Mae Hong Son Province. The researchers collected information about the patterns of tradition and used them to create animated media.

3) The researcher used interviews with social and cultural scholars, community leaders, and local wisdom teachers to find ideas, principles, and backgrounds of Poy Sang Long tradition.

4) Focus group was used with key informants to study the history of the legend and the pattern of Poy Sang Long tradition held from the past to the present for animation media.

5) Questionnaires were collected to measure media satisfaction. The researcher divided the questions into 3 parts: Part 1: Personal data of respondents using closed-ended questions, including gender, age, and occupation. Part 2: Satisfaction with using animated media in legends and beliefs of Poy Sang Long tradition of Tai Yai ethnic groups in Mae Hong Son Province using closed-ended questions. Part 3: Benefits from using animated media in legends and beliefs of Poy Sang Long tradition of Tai Yai ethnic groups, Mae Hong Son Province, using closed-ended questions.

6th step: Data analysis was performed using data obtained from interviews, focus groups, satisfaction and benefits questionnaire for using animated media in legends and beliefs of Poy Sang Long tradition, Mae Hong Son Province. The details are as follows.

1) The demographic data of the sample were analyzed using descriptive statistics: frequency and percentage.

2) Data on the satisfaction of using animated media in legends and beliefs of Poy Sang Long tradition, Mae Hong Son Province were analyzed by using descriptive statistics: mean and standard deviation.

3) The benefits obtained from the use of animated media were analyzed using descriptive statistical statistics: mean and standard deviation.

7th step: Conclusion and presentation was a type of descriptive presentation with photographic and descriptive presentations with narrative events related to animation media leading to the passing of local traditions to the next generation.

Research results

The 1st objective is to study the development of augmented reality technology to present stories, legends, and beliefs of Poy Sang Long tradition, the results showed that creating multimedia media and animation using techniques Digital Painting and 2.5D for the development of animated media in legends and beliefs of Poy Sang Long traditions of the Tai Yai ethnic group, Mae Hong Son Province make complex content accessible and create an interesting historical learning experience for people of all ages. The principle of using multimedia is the use of computers to convey meaning by integrating various media such as text, graphs, graphic art, audio, animation, and video. If the user could control these media to be displayed as they want, the system was called "Interactive Multimedia" (Vaughan. 1993).

Figure 1 From illustration drawing with digital painting techniques to use 2.5D technique as if to bring pictures in storybooks to life

This media development was done using technique 2.5. D or a 2D animation with three depths: Foreground, Middle ground, and Background. The principle of creating such techniques was to create characters with Digital Painting techniques through Photoshop program by referring to characters from hearsay, legend, and research. They believed that the legend of Poy Sang Long ordination came from a simulation of Prince Siddhatha's ordination and an environment simulation from Vanasri. Once the characters were obtained, they could be animated with After Effects and added sound effects.

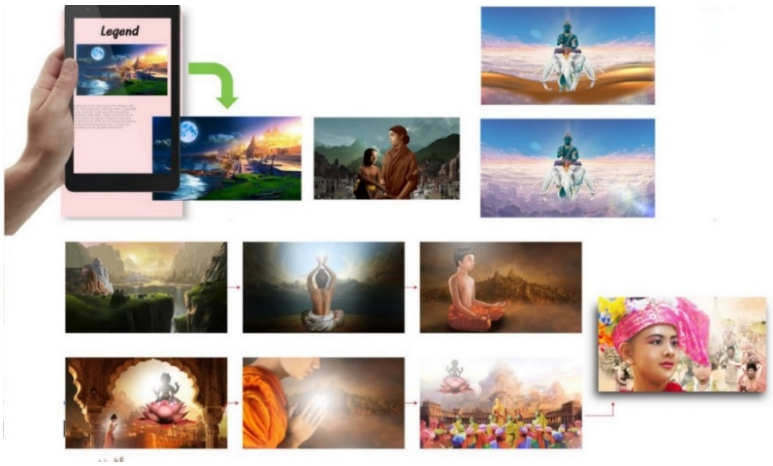

Figure 2 From illustration drawing with digital painting techniques to use 2.5D technique as if to bring pictures in storybooks to life

Using the 2.5D technique to create animated media, it was found that users had a high level of cognitive achievement and could learn to accord to their objectives and understand the content of the media. In addition, the use of 2.5D animation techniques helped to reinforce positive learning as well. Users were interacting with the media and would like to learn more by themselves and easily access them via smartphones.

The 2nd objective to study the effect of using animation media in legends and beliefs of Poy Sang Long tradition, Mae Hong Son Province, the results showed that students, professionals, and people in the community had a high level of satisfaction with using animated media to present stories in legends, and beliefs of Poy Sang Long tradition ($\bar{x}$ = 4.26 SD = 0.68). The quality of the animated media was assessed using the Poy Sang Long AR presentation of the stories, legends, and beliefs of Poy Sang Long tradition. It was found that the subjects could understand their local customs, resulting in pride in local culture and traditions. In addition, these media helped to preserve and carry on the cultural identity of the Tai Yai ethnic group in Mae Hong Son Province.

The research instrument was a questionnaire. There were 3 parts, namely, part 1: respondents' personal information, part 2: satisfaction in using animated media about legends and beliefs of the Poy Sang Long tradition of Tai Yai in Mae Hong Son Province and part 3: expected benefits from the use of animated media about the legends and beliefs of the Poy Sang Long tradition of Tai Yai in Mae Hong Son Province. The data was collected using online questionnaires and field survey by purposive sampling. The population group consisted of 397

students, community members, community leaders and experts in Mae Hong Son Province. The questionnaires were then analyzed and processed with statistical programs.

Section 1: Questionnaire on the personal information

The results of analysis of personal information of the inquirer classified by gender, age, education level and occupation were as follows.

Table 1 shows the number and percentage of respondents by gender.

Gender	Number	Percentage
Male	134	44.5
Female	166	55.5
Total	**300**	**100**

According to the survey, the majority of the respondents were female (55.5%) and male (44.5%), as shown in Table 1.

Table 2 shows the number and percentage of respondents by occupation.

Occupation	Number	Percentage
Student	134	44.5
Community members	166	55.5
Community leader	4	
expert	3	
Total	**290**	**100**

According to the survey, the majority of respondents were 123 academic staff (41.7%), 107 students (36.3%), 53 government officials / state enterprises (18%) and 10 others (housewives) (3.4 %).

Section 2: Satisfaction in using animated media about legends and beliefs of the Poy Sang Long tradition of Tai Yai in Mae Hong Son Province.

The results of analysis on the satisfaction of using animated media on the legends and beliefs of the Poy Sang Long tradition of Tai Yai in Mae Hong Son Province of a sample of academic personnel, community members, community leaders and experts in Mae Hong Son Province classified by user satisfaction characteristics were shown in Table 3.

Table 3 shows the mean, standard deviation and the satisfaction of using animated media about the legends and beliefs of the Poy Sang Long tradition of Tai Yai in Mae Hong Son Province.

List	Mean	Standard Deviation	Meaning
1) Historical content	4.35	0.67	High level
2) Illustration design	4.53	0.54	Highest level
3) Animation and relationship of each scene	4.25	0.68	High level
4) Computer graphics techniques	4.07	0.72	High level
5) Background music	4.12	0.69	High level
6) Audio narration	4.56	0.54	Highest level
7) Understanding of content and expected benefits	3.94	0.71	High level
8) Persuasion and motivation to watch	4.18	0.70	High level
9) Accessing media using AR technology	4.30	0.54	High level
Total average	**4.26**	**0.68**	**High level**

From Table 3, it was found that the respondents were satisfied with the use of animated media about the legends and beliefs of the Poy Sang Long tradition of Tai Yai in Mae Hong Son Province, overall, it was at a high level. The same mean was at 4.26. When considering each aspect, it was found that the top 3 satisfaction was the highest, which consisted of the satisfaction of sound effect was the highest and the mean was 4.56, followed by the highest satisfaction in illustration design and the mean was 4.53 and the historical content satisfaction of the illustrations was at the high level and the mean was 4.35, respectively.

After considering each item, it was found that the sample group of students, community members, community leaders and experts in Mae Hong Son Province had a high level of benefit from the use of animated media on the legends and beliefs of the Poy Sang Long tradition of the Tai Yai in Mae Hong Son Province. The most useful item from the survey was that the animated media about the legends and beliefs of the Poy Sang Long tradition of the Tai Yai in Mae Hong Son Province had a positive effect. The historical significance of the important Tai Yai traditions in Mae Hong Son Province had been accessed, thus, it was in line with the use of other presentations of the Poy Sang Long tradition that made it easy to understand the content. From illustration drawing with digital painting techniques to use 2.5D technique as if to bring pictures in storybooks to life, combined with music and lectures to

create knowledge and understanding for media users. This allowed the user to access the content on their own and also promoted the knowledge and understanding of the Poy Sang Long tradition. Overall, after the use of animation media about the legends and beliefs of the Poy Sang Long tradition of the Tai Yai in Mae Hong Son Province, it was seen that the users had an effective learning experience and able to access information more efficiently from the use of modern media that corresponds to their roles in daily life.

The new body of knowledge

This research gave rise to the knowledge of the development of animation media in legends and beliefs in the Poy Sang Long tradition of the Tai Yai ethnic groups, Mae Hong Son Province. Alternative media such as Augmented Reality (AR) had been experimented with, which allowed for smarter and more convenient access to information. The experiment was done by simulating the content of the legend of Poy Sang Long both from hearsay and research through 2.5D technique. Media had a powerful effect on cognitive achievement and positive reinforcement. Users interacted with the media and would like to learn information on their own. It was also an extension of the content development model for learning other cultural traditions. It could be summarized as an AAPI model, as shown in the diagram.

Alternative media: Alternative media could be adapted to suit the era. Smart technology helped even more. AR was part of the experiment to access information and enhance the experience of creating other media.

Audience: The audience was satisfied with viewing media results in the presentation of content in sections for learning more in other areas of content as well.

Perception: Perception was an important basis for a person's learning because any behavioral response depends on the perception of their surroundings and their ability to interpret their condition. Therefore, the learning of media presented using 2.5D techniques in terms of aesthetic content and length, along with viewing content through virtual reality, enabled audiences in the community to perceive information effectively.

Interactive: Interactive media influenced learning or access to content through stimulation and challenges in accessing information. Using AR experimentation, user interaction through smartphones with User Interface was another strategy that would continue to charm the learning of historical data.

Model 1 AAPI Model

Discussion of research results

The results of the research in Objective 1 found that, Animated media could present the stories, legends, and beliefs inherited from Poy Sang Long tradition using 2.5D or a 2D animation technique with three depths: Foreground, Middle ground, and Background. The principle of creating such techniques was to create characters with Digital Painting techniques because it gave them access to complex content and creates an interesting learning history for people of all ages. Consistent with research by Purwaningsih (2017), learning through animation was more effective than learning through static images or letters.

The results of the research in Objective 2 found that, The satisfaction of users of animated media in legends and beliefs of Poy Sang Long traditions was high ($\bar{x}$ = 4.26 S.D = 0.68). The quality of the animated media was assessed using the Poy Sang Long AR. The evaluation showed that the subjects could understand their local customs, resulting in pride in local culture and traditions because the content could be fully communicated. The media was diverse and interesting and could be easily and quickly accessed via your Smart Phone. Consistent with the research of Lukrak, and Singjaichuen (2020), Stop Motion media made images and sounds interesting and easily recognizable. We could visually convey information about the impact of deforestation and forest conservation practices.

Conclusion

The development of animation media in legends and beliefs of Poy Sang Long tradition of Tai Yai ethnic groups, Mae Hong Son province, it was found that students, professionals, and people in the community had a high level of satisfaction with using animated media to

present stories, legends, and beliefs inherited from Poy Sang Long tradition ($\bar{x}$ = 4.26 S.D = 0.68).

The quality of the animated media was assessed using the Poy Sang Long AR presentation of the stories, legends, and beliefs of Poy Sang Long tradition. It was found that the subjects could understand their local customs, resulting in pride in local culture and traditions. In addition, these media helped to preserve and carry on the cultural identity of the Tai Yai ethnic group in Mae Hong Son Province. The researcher had adapted the animated media to maximize the benefits for accessing historically important information of the traditions of the Shan people in Mae Hong Son Province. As a result, it was consistent with the use of other presentation media of Poy Sang Long tradition and the interest of users, especially the understanding of the content. Illustrations with digital painting techniques to motion with 2.5D visual techniques were the characteristics of making the images in the storybook feel like life, combining with music and narration to increase the understanding of the media users. The results of the responses of the learners were positive way. In summary, animation media satisfied the sample group in Mae Hong Son such as students, people in the community, community leaders and professionals, as well as tourists, or people who were interested. It also made it easy to understand complex information. The effect of applying technology to its benefits was at a high level. Assessments indicate that users could understand and took pride in their own local culture and traditions. This media also helped to preserve and pass on the cultural identity of the Tai Yai ethnicity of Mae Hong Son Province to the next generation.

Suggestions

From the results of the research, the researcher has the suggestions as follows:

1. The suggestions from the research

The results of objective 1 found that the creation of multimedia and animation media using Digital Paint and 2.5D techniques makes content easy to access and creates interest in learning the history of traditions for all ages.

The results of objective 2 found that students, professionals, and people in the community had a high level of satisfaction with using animated media to present stories, legends, and beliefs inherited from Poy Sang Long tradition ($\bar{x}$ = 4.26 SD = 0.68). Evaluating the quality of animation material allowed us to know that users could better understand their local traditions. Therefore, relevant agencies should establish a learning dissemination center

on Poy Sang Long culture and traditions by giving opportunities for communities or tourists to experiment with media and develop efficiency and effectiveness to make users take pride in local culture and traditions. In addition, this media helped to preserve and carry on the cultural identity of the Tai Yai ethnic group of Mae Hong Son Province to be passed on to the next generation.

2. The suggestions for future research

The future research should involve the following issues:

2.1 Subsequent research should consider other aspects of media development related to Poy Sang Long tradition which had many more relevant details and different presentation techniques should be used such as 3D animation media.

References

Lan Na Tai Ethnics Learning Center, Social Research Institute, Chiang Mai University. (2020). *Tai Yai*. Retrieved May 10, 2020, from http://www.sri.cmu.ac.th/~lelc/index.php/2015-11-18-16-02-19.

Lukrak, S., & Singjaichuen, A. (2020). Mixed Media and Animation Design for Promoting Nan's Forest Conservation. *Designeco,* 1(1), 36-44.

Purwaningsih, A. (2017). Optimizing 2D Animation Production Time in Creating Traditional Watercolor Looks by Integrating Traditional and Digital Media. *International Journal of Asia Digital Art & Design*, 21(1-8), 57-63.

Rungtawan, U. (2020). *Ethnography Research Database: Look at the people of Tai Sang Long.* Retrieved May 10, 2020, from http://www.sac.or.th/databases/ethnicredb/articles_detail.php?id=1177.

Sanguan, C. (1969). *Northern Thai traditions.* Bangkok: Odeon Store.

Somnuek, P. (2003). *Educational Evaluation.* Kalasin: Prasan Printing.

Sriratanaban, T. (2019). Poy Sang Long: Social Symbols and Meaning of Tai Yai in Mae Hong Son Province. *Journal of Thai Studies*, 11(2), 87-112.

Tai Yai Institute. (2020). *Tai Yai.* Retrieved May 10, 2020, from http://www.taiyai.org/2011/index.php?page=4c2378500328311c7354592d47cc700d&r=3&id= 52.

Thirawut, E. (2007). *Measurement of attitude.* Ubon Ratchathani: Witthaya Offset Printing House.

Waro, P. (2008). *Research Methodology.* Bangkok: Suweeriyasan.

A Corpus-Based Study: Authenticity Analysis of Technical Vocabulary from an In-House Textbook and Documents Used in Import and Export Procedures*

Kusuma Pitukwong
Nakhon Pathom Rajabhat University, Thailand.
Corresponding Author's Email: Kusuma.pw@gmail.com

Abstract

Textbooks are fundamental elements in teaching-learning encounters and therefore should provide real language input to students in order to enhance the effectiveness of their language learning. Through the use of corpus-based analysis, more authentic, content-rich and up-to-date textbooks can be produced that will provide further opportunities for students to experience input from real life rather than language items that have been artificially created. The main purpose of this study was to compile a small sized Textbook Corpus and a small sized Authentic Corpus to explore the authenticity levels of the in-house textbook used in an English for Import and Export course compared to the documents used in actual import and export procedures, which function as the source of authenticity in this context. Additionally, the frequent technical vocabulary lists in the Textbook Corpus and the Authentic Corpus were identified by using a hybrid method (a corpus-based approach combined with the use of a technical dictionary).

The results show that there were 96 technical vocabulary items, which covered approximately 1.23% of the running words in the Textbook Corpus. For the Authentic Corpus, there were 198 technical vocabulary items, which covered approximately 9.44%. In the aspect of the authenticity levels of the textbook, it was found that the in-house textbook has little similarity to authentic language in terms of technical vocabulary. As a result, the material writers should add these technical vocabulary items found in the top ranks of the Authentic Corpus into the textbook in order to achieve a higher degree of authenticity, and to help the learners focus on more important and frequent items found in real-life situations.

Keywords: Corpus; Technical Vocabulary; Authenticity

*Received November 13, 2020; Revised February 10, 2022; Accepted February 15, 2022

Introduction

Specialized or technical vocabulary has always been a major concern in the teaching of English for Specific Purposes (ESP) (Nation, 2001; Hsu, 2011; Wanpen, Sonkoontod, and Nonkukhetkhong, 2013). As stated by Robinson (1991), "It may often be thought that a characteristic of ESP is that a course should involve specialist language and content." Consequently, it is critical to prepare learners to acquire technical vocabulary in their texts because each field of study has its own characteristic and specialized vocabulary. Nation (2001) mentions that technical vocabulary consists of words that appear frequently in a specialized text or subject area but appear or occur infrequently in other fields. When used in a specific field, it can be a common word with a specialized meaning that differs from its common meaning (Lui, and Lei, 2020). It also has its own distinct character in relation to its area. There are five different approaches for creating a list of these words: 1) using a rating scale, 2) using a technical dictionary, 3) using clues provided in the text, 4) using a corpus-based approach or keyword analysis, and 5) using a hybrid method (Kwary, 2011; Tongpoon-Patanasorn, 2018; Ha, and Hyland, 2017).

The first three approaches rely on the intuition of the subject experts. In order to overcome this problem, the experts developed the corpus-based approach. This approach compares word frequencies in a technical corpus with the number of word occurrences in a reference corpus using automatic term extraction tools. (Chujo, and Utiyama, 2006; Lui, and Lei, 2020). The software will list words according to their keyness values (Ha, and Hyland, 2017). Positive keyness value, in this sense, refers to vocabulary items that appear more frequently in a technical corpus than in a reference corpus. These words are regarded as technical vocabulary (Anthony, 2004).

The corpus-based approach offers a number of advantages in the teaching of ESP. For example, Crawford (2008) used a corpus-based approach to analyze the transcripts of twelve business studies lectures, concentrating on linguistic features associated with academic, disciplinary, professional, cultural, and individual dimensions of identity. In addition, Durrant (2007); Walker (2011) used a corpus analysis to generate lists of important collocations for EAP students. Chang, and Kuo (2011) gathered a corpus-based list from three major journals of computer science in order to develop teaching materials for writing research articles. From the research mentioned, it can be concluded that the corpus-based approach is very beneficial for both teachers and learners of ESP, especially in developing materials.

In Thailand, the corpus-based approach is not a new idea; however, there have been few research studies using corpora (Pitukwong, 2012; Supatranont, 2005; Tongpoon-Patanasorn, 2018). In 2002, Poonpon (2002) used a science corpus in order to analyze the vocabulary input of English for Science courses at Mahidol and Khon Kaen Universities. The purpose of the research was to find the highly frequent vocabulary that science students were actually taught at the tertiary level. In addition, Supatranont (2005) employed the use of a concordance-based method in teaching academic reading for engineering students, in which corpus analysis was used to create teaching materials; for example, by using concordance output as gap-fill exercises, for a Vocabulary Level Test, and for the study of lexical features. It was concluded that the use of the concordance-based method provides crucial and abundant data on linguistic features, which helps to improve students' knowledge and proficiency in English learning.

Learners in ESP classes are exposed to a variety of texts, particularly texts in a specific context. Technical vocabulary, according to Sutarsyah, Nation, and Kennedy (1994), comprises terms that appear more frequently in specialized texts than in non-specialized texts, and it has been discovered that some learners struggle with this vocabulary while reading texts. Pitukwong (2012) evaluated students' knowledge of technical vocabulary in business texts, and the results showed that the scores achieved by this group of students were lower than 50%. Hence, it might be assumed that this group of students lacks relevant and sufficient expertise with technical vocabulary in business texts.

The findings of the previous research raise interesting questions concerning how technical language is taught and learned in Thailand. What technical vocabulary should be learned? How should it be taught to the students? Is the technical vocabulary taught in the classroom suitable for students' real-world implementation?

In order to help learners learn technical vocabulary, many researchers suggest that the materials and textbooks should be authentic. Authentic materials, according to Nunan (1989), are any materials that have not been created explicitly for the aim of language teaching but were created to fulfill some social purpose in the language community in which they were produced. Authentic materials, according to Peacock (1997), are crucial in the teaching of a foreign language because they prepare students for real-life situations. Moreover, a lack of authentic materials can cause confusion about what they have learned in the classroom and what they are going to use in the real-world tasks. In order to expose students to real-life

applications, many researchers suggest teachers apply authentic materials in the actual classroom.

In the Thai context, several studies have explored authenticity (Tanasavate, and Chinwonno, 2013), yet not many studies have investigated the degree of authenticity of the textbooks used in the actual classroom in relation to the language used in real-world situations. As a result, an attempt has been made to investigate the authenticity degree of textbooks used in ESP classrooms and the documents used in real-world implementation in terms of the technical vocabulary in an English for Import and Export Course, with the aim to develop more effective teaching materials to help students to improve their technical vocabulary learning.

Objectives of the Research

1. To explore the frequent technical vocabulary items in the Textbook Corpus and the Authentic Corpus.

2. To identify the similarities and differences between the Textbook Corpus and the Authentic Corpus, focusing on technical vocabulary.

Research Methodology

1st Step: The Design of the Corpora

This research is a descriptive study, with the purpose to explore similarities and differences between the Textbook Corpus and the Authentic Corpus focusing on technical vocabulary. By using the data acquired from the comparison of both corpora, the authenticity level of the English-language textbook used for the Import and Export Course was determined with the Authentic Corpus. There were three main corpora: the Textbook Corpus, the Authentic Corpus (as specialized corpora) and the British Academic Written English (BAWE) Corpus (as a reference corpus).

1. The Textbook Corpus

The first specialized corpus used in this study is entitled the “Textbook Corpus,” which was used as the main source to identify a list of frequent technical vocabulary, and also to compare with the Authentic Corpus to identify similarities and differences in terms of technical vocabulary. The Textbook Corpus was compiled from the in-house textbook and materials used in the English for Import and Export Course at Nakhon Pathom Rajabhat University in Thailand. This in-house textbook was developed by the researcher. Therefore, the size of the

Textbook Corpus is relatively small (49,695 words) because this textbook and materials were taught to a group of students who enrolled in the course English for Import and Export in one semester. However, many small sized corpora can provide effective results in specialized areas. Kwary (2011); Bowker, and Pearson (2002) both stated that smaller sized corpora with a few thousand to a few hundred thousand words are sufficiently useful in the study of language for specific purposes.

2. The Authentic Corpus

The second specialized corpus is named the "Authentic Corpus." This corpus is recognized as the main source for authentic discourse in real life since it was compiled from documents used in import and export procedures. It was compiled to identify the frequent technical vocabulary list and was also used to compare the similarities and differences with the Textbook Corpus. In compiling the Authentic Corpus, four main criteria were taken into consideration: representativeness, balance, size, and chronology (Mosel, 2018).

2.1 Representativeness

In terms of representativeness in the field of import and export, the boundaries of the target population were determined by consulting two experts in the import and export field who teach at the tertiary level. They were chosen because they can effectively provide lists of documents used in the import and export procedures that students in this area are likely to encounter in their future careers. These experts were asked to classify the document categories that should be included in the Authentic Corpus. The resulting list contained five document categories: commercial documents, banking documents, import documents, export documents, and customs documents. Consequently, there were 103 documents that were analyzed for the 50,536 running words in this corpus.

2.2 Balance

To reach the goal of balance, each subcategory contains a proximal number of running words. Approximately 10,000 running words were included in each category, for a resulting subcategory of approximately 50,536 running words in the Authentic Corpus.

2.3 Size

There are no fixed rules to determine the exact size of a corpus since it depends on the purpose of the study. As stated by O'Keeffe and Farr (2003) "the size of a corpus must be large enough to fairly represent the vocabulary occurrence within a language and can consist of millions of words, especially when analyzing collocation." Nevertheless, approximately 10,000 words are also acceptable in the case of a specialized corpus. Bowker, and Pearson

(2002) state that “a few thousand and a few hundred thousand words are just as useful in the study of languages for specific purposes.” Accordingly, the Authentic Corpus consisted of 50,536 running words.

2.4 Chronology

As stated by Pearson (1998), the samples of the text in the corpus should have been delivered in the last 10 years prior to the date of compilation. Hence, the Authentic Corpus in this study was compiled from documents dating from the period of time ranging from 2009 to 2019 in order to avoid obsoleteness.

3. The British Academic Written English (BAWE) Corpus

The British Academic Written English (BAWE) Corpus was used as a reference corpus for comparison to the words in the Textbook Corpus and the Authentic Corpus in order to identify technical vocabulary. This reference corpus consists of 6,506,995 words from 2,761 pieces of academic written English words from four broad disciplines: Arts and Humanities, Social Sciences, Life Sciences and Physical Sciences. It was chosen as a reference corpus because it provides a reasonable number of words, which allows for more chances of vocabulary occurrences when compared with the Textbook Corpus and the Authentic Corpus.

2nd Step: Research Instruments

The researcher adopted a hybrid approach (using a corpus-based approach and a technical dictionary) in order to identify a list of frequently used technical words in the field of import and export.

1. The Dictionary of Import and Export

“The Dictionary of Import and Export” compiled and edited by Mike (2007) was used to identify the technical words. If a word occurs in any technical dictionary, it is considered to be a technical word. While it is easy to conduct, this method is likely to ignore some higher and some lower-frequency technical words. In this sense, these lists include no information about word frequency; therefore, this approach offers no guidance about how learners should focus their efforts in the area of import and export.

2. AntConc Software (version 3.5.8)

Because using a dictionary to identify technical words does not show word frequency, the researcher used AntConc 3.5.8 (Anthony, 2019) in the present study to identify frequent technical vocabulary in the Textbook Corpus and Authentic Corpus. This program is a freeware program that offers the essential tools needed for corpus analysis such as keyword frequency generators, tools for cluster and lexical bundle analysis, concordancing functions and word

distribution plotting. This concordancing software was developed by Professor Laurence Anthony of Waseda University, Tokyo, Japan, and it can be downloaded from the Laurence Anthony Laboratory website. This program is easy-to-use, multi-purpose, and can run on any Windows operating system, including Windows 98, ME, NT, and XP. It will also run on Macintosh OSX and Linux operating systems. The latest version is AntConc 3.5.8, which was released in 2019.

3rd Step: Data Analysis

There were three main corpora used in the present study: the Textbook Corpus, the Authentic Corpus (as a specialized corpora), and the British Academic Written English (BAWE) Corpus (as a reference corpus). In order to identify frequent technical vocabulary lists from the Textbook Corpus and the Authentic Corpus, the researcher employed the "hybrid method" by using a corpus-based approach and the technical dictionary. The rationale for selecting the "hybrid method" was because it can overcome the weaknesses of singular analytic methods (Tongpoon-Patanasorn, 2018).

Initially, AntConc software version 3.5.8 (Anthony, 2019) was employed to automatically compare the degree of word frequency in the Textbook Corpus with the word frequency in the BAWE Corpus. Similarly, to identify the technical vocabulary in the Authentic Corpus, the Keyword List tool of AntConc software was used to compare the list of words from the Authentic Corpus with that of the reference corpus (BAWE Corpus). The Keyword List tool of AntConc offers the function of comparing the frequency of the wordlist based on the specialized corpus with the frequency of a wordlist based on the reference corpus. The tool then lists words according to their "keyness values." In this sense, words that have higher or positive keyness are words that are significantly more frequent in the specialized corpus than in the reference corpus. These words are considered to be technical vocabulary. In contrast, "negative keyness" refers to words that appear significantly less frequently in the specialized corpus than in the reference corpus. These words are not included in the technical vocabulary list. Therefore, in this study, it was required that technical vocabulary show positive keyness values when compared to a reference corpus (BAWE Corpus).

However, this analysis only results in single-word units. This is a problem in determining the technical vocabulary of the import and export area because most terms are multi-word units. Consequently, it is necessary to include the multi-word units instead of only the single-word units. Therefore, the use of keyword analysis alone is inadequate to determine the technical vocabulary of import and export. To deal with this point, the AntConc program has

another menu, called Clusters, which can generate multi-word units. However, the researcher must decide based on his/her own judgment which words are to be shown in the clusters. Some of the results are not particularly appropriate for inclusion as technical vocabulary. As a result of this flaw, the researcher decided to use a secondary method; that is, using a technical dictionary to determine whether these words are technical or not. If a vocabulary item appears in the technical dictionary, it is recognized as a technical word. Therefore, these words were checked against the "The Dictionary of Import and Export" of Mike (2007), in order to ensure that the terms are relevant to the particular subject field. After identifying the technical vocabulary by using the hybrid method, the lists of frequent technical vocabulary from the Textbook Corpus and the Authentic Corpus were used for comparison of the similarities and differences.

Research Results

The 1st objective is to explore the frequent technical vocabulary items in the Textbook Corpus and the Authentic Corpus.

Table 1 The 20 Most Frequent Technical Vocabulary Items in the **Textbook Corpus**

Rank	Technical Vocabulary	Occurrences	Rank	Technical Vocabulary	Occurrences
1	Insurance	48	11	Letter of credit	17
2	Bill of lading	30	12	Open account	17
3	Currency	25	13	Tariff	17
4	Delivery	25	14	Customs	15
5	Cargo	22	15	Packing list	14
6	Devaluation	21	16	VAT	14
7	Logistics	21	17	Cash in advance	11
8	Commercial invoice	19	18	Collection	11
9	Consignment	19	19	Exchange rate	11
10	Carrier	17	20	Proforma invoice	11

In the aspect of the frequent technical vocabulary lists in the Textbook Corpus, Table 1 shows that there were 96 technical vocabulary items. These words occurred repeatedly 612 times (word occurrences), so they covered approximately 1.23% of the running words in the Textbook Corpus. It can be seen that the top 10 most frequently occurring words were insurance, bill of lading, currency, delivery, cargo, devaluation, logistics, commercial invoice, consignment, and carrier, respectively.

Table 2 The 20 Most Frequent Technical Vocabulary Items in the **Authentic Corpus**

Rank	Technical Vocabulary	Occurrences	Rank	Technical Vocabulary	Occurrences
1	Customs	626	11	Letter of credit	108
2	Duty	368	12	Declaration	101
3	Application	229	13	Carrier	92
4	Applicant	170	14	Agent	83
5	Currency	165	15	Guarantee	82
6	Draft	160	16	License	81
7	Insurance	151	17	Bill of lading	70
8	Receipt	143	18	Collection	70
9	Default	122	19	Cargo	69
10	Beneficiary	121	20	Documentary	69

As shown in Table 2, there were 198 technical vocabulary items in the Authentic Corpus. These technical vocabulary items occurred repeatedly 4,771 times (word occurrences), so these words covered approximately 9.44% of the running words in the Authentic Corpus. The top 10 most frequently occurring words were customs, duty, application, applicant, currency, draft, insurance, receipt, default, and beneficiary, respectively. These words are highly topic-related to the documents used for imports and exports procedures, such as application, currency, draft, receipt, beneficiary, letter of credit, and bill of lading.

The 2nd objective is to identify the similarities and differences between the Textbook Corpus and the Authentic Corpus, focusing on technical vocabulary.

Table 3 The 10 Overlapping and non-overlapping Technical Vocabulary in the Textbook Corpus and the Authentic Corpus

No.	Overlapping Technical Vocabulary	Occurrences in the Textbook Corpus	Occurrences in the Authentic Corpus	No.	Non-Overlapping Technical Vocabulary	Occurrences in the Authentic Corpus
1	Acceptance	3	21	1	Application	229
2	Advance payment	5	10	2	Default	122
3	Advising bank	4	10	3	Agent	83
4	Air waybill	1	26	4	Documentary	69
5	All risks	2	5	5	Damages	53
6	Alongside	1	4	6	Amendment	48
7	Applicant	1	170	7	Principal	47

8	At sight	3	14	8	Negotiation	43
9	Availability	1	2	9	Discount	38
10	Bank guarantee	1	1	10	Payee	37

In order to explore the similarities and differences between the technical vocabulary in the Textbook Corpus and the Authentic Corpus, the researcher compared the overlapping and non-overlapping parts of these two vocabulary lists (see Table 3). The 81 overlapping words contribute to the coverage of 40.9%. The examples of overlapping words were applicant, beneficiary, bill of lading, cargo, carrier, currency, customs, delivery, declaration, duty, draft, letter of credit, etc. The words that are in the Authentic Corpus but are not in the Textbook Corpus, accounting for 59.1%, include 117 words. The top 10 non-overlapping words were application, default, agent, documentary, damages, amendment, principal, negotiation, discount, and payee, respectively.

The New Body of Knowledge

The proportion of technical vocabulary of the Textbook Corpus is slightly different from that of the previous study conducted by Nation (2001), which claimed that “technical vocabulary covered more than 5% of running words in specialized texts, and was made up of words that occurred frequently in a specialized text or subject area but did not occur or were of very low frequency in other fields.” In the present study, these words covered only 1.23% of the running words in the Textbook Corpus. In contrast, the percentage of technical vocabulary in the Authentic Corpus covered about 9.44% of the running words. This result is relatively similar to the previous research in terms of the overall characteristics of technical vocabulary. For example, Romer and Wulff (2010) compiled a biology corpus from 64 papers written by students in Biology in order to identify technical vocabulary. These technical vocabulary items covered about 5.7% of the running words in the biology corpus and are rarely found in other disciplines. The findings mentioned were relatively similar to the results of the current study since 9.44% of the words found in the Authentic Corpus were technical words. These results support the overview of Hyland, and Tse (2007): “technical vocabulary which is dictated by the subject area and typically covers around 5% of academic texts.” In other words, it can be explained that technical vocabulary is a small group of highly topic-related words that occur frequently, accounting for around 5% of the running words in the corpus.

Discussion of the Research Results

1. Frequent Technical Vocabulary Items in the Textbook Corpus and Authentic Corpus

In the aspect of the frequent technical vocabulary list in the Textbook Corpus, it was shown that there were 96 technical vocabulary items. These words occurred repeatedly 612 times (word occurrences), and thus, these words covered approximately 1.23% of the running words in the Textbook Corpus. It can be seen that the top 10 most frequently occurring words were insurance, bill of lading, currency, delivery, cargo, devaluation, logistics, commercial invoice, consignment, and carrier, respectively. For the Authentic Corpus, there were 198 technical vocabulary items. These technical vocabulary items occurred repeatedly 4,771 times (word occurrences), and therefore, these words covered approximately 9.44% of the running words in the Authentic Corpus. It can be seen that the top 10 most frequently occurring words were customs, duty, application, applicant, currency, draft, insurance, receipt, default, and beneficiary, respectively. These words are highly topic-related and are a direct reflection of the field of imports and exports. The findings of the present study closely correspond to Kwary's (2011) results in terms of highly topic-related words, in which the hybrid method to identify technical vocabulary in the business corpus was also used, and it was found that the hybrid method is more effective and accurate in identifying technical vocabulary than other methods used in isolation. As mentioned by Chung, and Nation (2004), the corpus-based method provides a consistency rate of around 91.9% in identifying technical terms, and it also gives the frequency of technical words, which can help teachers and students make more effective decisions when selecting the words to teach and to learn.

However, in this study it was found that the use of a computer-based approach only results in single units. This is the main problem in identifying the technical vocabulary in the area of import and export because the majority of the technical terms are multi-word units, such as "letter of credit", "bill of lading", "commercial invoice", etc. To solve this problem, Cluster, the subprogram of the AntConc software was used to identify technical multi-word units as it allows users to search for multi-word expressions immediately to the left or right of the search term. However, the results of using the Cluster subprogram might be vague because there are some multi-word units that do not really make sense with regard to being included in a list of technical vocabulary. For example, the word "Clean bill of" should not be included because it does not have a specific meaning. It is thus necessary to use our individual intuition to select which words are to be shown in the cluster, the cluster size and the minimum

clusters frequency. Due to this drawback, using a specialized dictionary is the second method to identify a list of technical vocabulary. In this method, unknown vocabulary from the specialized corpora was checked against the Dictionary of Import and Export, compiled and edited by Mike (2007). If the vocabulary item appears in a technical dictionary, it is a technical word. Using the specialized dictionary also provides examples of usage, grammatical information, and the pronunciation about each word. Therefore, it can be concluded that each method used to identify technical vocabulary has different benefits and drawbacks. To overcome these weaknesses, using a hybrid method can strengthen and provide more validity than using a single analytic method.

However, the proportion of technical vocabulary of the Textbook Corpus is slightly different from the previous study conducted by Nation (2001), who claimed that "technical vocabulary covered more than 5% of the running words in specialized texts, and was made up of words that occurred frequently in a specialized text or subject area but did not occur or were of very low frequency in other fields." In the present study, these words covered only 1.23% of the running words in the Textbook Corpus. The slightly different occurrences of the technical vocabulary percentages might result from the unrepresentativeness of the Textbook Corpus. As a result, the possibility of technical vocabulary occurrences might be lower than 5% of the running words in specialized texts. According to Biber (1993), a corpus must be 'representative' in order to be appropriately used as the basis for generalizations concerning a language as a whole. In contrast, the percentage of technical vocabulary in the Authentic Corpus covered approximately 9.44% of the running words. This result is relatively similar to the previous research in terms of the overall characteristics of technical vocabulary. For example, Romer, and Wulff (2010) compiled a biology corpus from 64 papers written by students in Biology in order to identify technical vocabulary. This reveals that wordlists derived from the biology corpus are from the discipline of biology, including such words as "species," "genetic," "plague," and "mutation." These technical vocabulary items covered approximately 5.7% of the running words in the biology corpus and are rarely found in other disciplines. The findings mentioned were relatively similar to the results of the current study since 9.44% of the words found in the Authentic Corpus were technical words. These results support the overview of Hyland and Tse (2007): "technical vocabulary which is dictated by the subject area and typically covers around 5% of academic texts." In other words, researchers can explain that technical vocabulary is a small group of highly topic-related words which occur frequently, accounting for around 5% of the running words in the corpus.

2. The Number of Overlapping and Non-Overlapping Technical Vocabulary in the Textbook Corpus and the Authentic Corpus with regard to the authenticity levels of the textbook used in the English for Import and Export course at Nakhon Pathom Rajabhat University, the findings showed that there were 81 similar technical words in the Textbook Corpus and the Authentic Corpus, which contribute to the 40.9% coverage. This study reveals that the technical vocabulary in the Textbook Corpus and the Authentic Corpus are obviously different. According to Barbieri, and Eckhardt (2007), "corpus-based analysis is an ideal tool to re-evaluate the order of presentation of linguistic features in textbooks and to make good decisions about what to prioritize in textbook presentations" (p. 322). From this statement, we can state that the textbook used in English for the Import and Export Course does not greatly reflect authentic language use in the target language. The partial use of technical vocabulary may provide the material developers with an awareness to review the textbook and to give more attention to the explored technical vocabulary lists.

Since textbooks are the main components of teaching and the main source of input for students, their closeness to real life-language use is very crucial in the acquisition of a correct understanding of the target language. If the technical vocabulary are taught unsystematically, students might become confused with the target language and discover that their learning is irrelevant to the real-world job tasks. Consequently, students should receive more opportunities to be exposed to real-life input rather than mechanically produced language items (Peksoy, and Harmodlu, 2017). Therefore, the explored technical vocabulary and their weight in the textbooks should be reconsidered and readjusted in order to have more authentic course materials. For example, the word "application", which occurred as the third rank in the Authentic Corpus at 229 times did not occur in the Textbook Corpus. In general, "application" means a formal (often written) request for something, such as a job, permission to do something or a place at a college or university (Oxford Dictionary, 2019). As a technical word in the area of import and export, it refers to "instructions from the applicants to the issuing bank to open letter of credit" (Mike, 2007). In addition, the word "default" came as the ninth rank and occurred repeatedly 122 times in the Authentic Corpus but did not occur in the Textbook Corpus. In a general sense, it means "what happens or appears if you do not make any other choice or change, especially in a computer program" (Oxford Dictionary, 2019), but it means "the failure to meet the legal obligation of a loan" (Mike, 2007) in the import and export field. Based on these examples, the material writers should add those technical vocabulary items found in the top ranks of the Authentic Corpus into the

textbook in order to achieve a higher degree of authenticity, and help learners focus on more important and frequent items in real-life situations. Consequently, the learners will have more opportunities and the possibility to be prepared for real-life communication situations.

Conclusions

The study aimed to compile the Textbook Corpus and the Authentic Corpus to investigate the authenticity levels of the in-house textbook used in the English for Import and Export course at Nakhon Pathom Rajabhat University compared to the documents used in actual import and export procedures, which functioned as the source of authenticity in this context. Additionally, the frequent technical vocabulary lists in the Textbook Corpus and the Authentic Corpus were identified by using a hybrid method. In terms of corpus analysis, this study provides some initial practical input for materials development in English for Import and Export courses. The lists of technical vocabulary obtained by using AntConc can be implemented as a resource in future ESP materials development. The high frequency technical vocabulary from the corpus analysis should be used as a criterion for selecting vocabulary introduced in the English for Import and Export course, especially those vocabulary items in the top rank. The course instructor can easily and practically design many kinds of vocabulary exercises such as gap-filling, multiple-choice, or even cloze passages. For example, the teacher can generally blank out selected words and ask the students to fill in the blanks. The important thing is that the students can find the answers in authentic texts, which helps them improve their guessing of the meaning of technical vocabulary. Apart from vocabulary exercises, the teacher may also design a technical vocabulary test. However, some of the contexts of the selected vocabulary items may need to be changed in cases where the original texts are sometimes too difficult for the learners. Because of all these benefits, it can be suggested that the most frequent technical vocabulary items should be used as a resource for future materials development in English for Import and Export courses in order to motivate the students to learn vocabulary effectively in an authentic context.

Suggestions

From the results of the research, the researcher has suggestions as follows:

1. The suggestions from the research

1.1 The study was limited to a particular textbook used for a small group of students. In the future, compiling a larger size and more representative corpora might be helpful to gain more insightful about the effectiveness of these textbooks and materials.

1.2 For the ESP teacher, it is suggested that the lists of technical vocabulary obtained by using AntConc, especially the words in the top rank, should be used as a resource for future materials development in English for Import and Export courses in order to motivate the students to learn vocabulary effectively in an authentic context.

2. The suggestions for future research

2.1 Apart from focusing on a list of technical vocabulary, other areas of language might be investigated. There are various lexico-grammatical features whose analyses would be valuable to teaching. For instance, further research might compare the syntactic and semantic functions of passive in the two languages in greater depth.

2.2 Further research may explore vocabulary learning strategies which high and low English proficiency students employ to improve their technical vocabulary acquisition based on the acquired technical vocabulary list from the corpus analysis.

References

Anthony, L. (2004). AntConc: A Learner and Classroom Friendly, Multi-platform Corpus Analysis toolkit, *Proceedings of IWLeL: An Interactive Workshop on Language E-learning* (pp.7-13). Toky: Japan.

Anthony, L. (2019). *AntConc (version 3.5.8) [computer program software].* Retrieved November 3, 2019, from: http://www.laurenceanthony.net/

Barbieri, F., & Eckhardt, S. E. B. (2007). Applying Corpus-Based Findings to Form-focused Instruction: The Case of Reported Speech. *Language Teaching Research,* 11(3), 319-346.

Biber, D. (1993). Representativeness in Corpus Design. *Literary and Linguistic Computing,* 8(4), 243-257.

Bowker, L., & Pearson, J. (2002). *Working with Specialized Language: A Practical Guide to Using Corpora*. New York: Routledge.

Chang, C.F., & Kuo, C.H. (2011). A Corpus-Based Approach to Online Materials Development for Writing Research Articles. *English for Specific Purposes,* 30(3), 222-234.

Chujo, K., & Utiyama, M. (2006). Selecting Level-Specific Specialized Vocabulary Using Statistical Measures. *System,* 34(1), 255-269.

Chung, M., & Nation, P. (2004). Identifying Technical Vocabulary. *System,* 32(2)*,* 251–263.

Crawford, W. (2008). Place and Time Adverbials in Native and Non-native English Student Writing. In A. Ädel & R. Reppen (Eds.), *Corpora and Discourse: the Challenges of Different Settings* (pp. 267-89). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.

Durrant, P. (2007). Review of Nadja Nesselhauf, 'Collocations in a Learner Corpus'. *Functions of Language,* 14(2), 251-261.

Ha, A., & Hyland, K. (2017). 'What is Technicality? A Technicality Analysis Model for EAP Vocabulary'. *Journal of English for Academic Purposes,* 28(2), 35-49.

Hsu, W. (2011). The Vocabulary Thresholds of Business Textbooks and Business Research Articles for EFL Learners. *English for Specific Purposes*, 30(2), 247–257.

Hyland, K., & Tse, P. (2007). Is there an Academic Vocabulary? *TESOL Quarterly*, 41(1), 235–253.

Kwary, D. (2011). A Hybrid Method for Determining Technical Vocabulary. *System*, 39(2), 175-185.

Lui, D., & Lei, L. (2020). *Technical Vocabulary*. Oxfordshire: Routledge.

Mike, R. (2007). *The Dictionary of Import and Export*. New York: Lotus Press.

Mosel, U. (2018). *Corpus compilation and exploitation in language documentation projects.* Oxford: Oxford University Press.

Nation, P. (2001). *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Nunan, D. (1989). *The Learner-Centred Curriculum: A Study in Second Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.

O'Keeffe, A., & Farr, F. (2003). Using Language Corpora in Language Teacher Education: Pedagogic, Linguistic and Cultural Insights. *TESOL Quarterly,* 37(3), 389-418.

Peacock, M. (1997). The Effect of Authentic Materials on the Motivation of EFL Learners. *ELT Journal*, 51(2), 144–156,

Pearson, J. (1998). *Terms in Context*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Peksoy, E., & Harmodlu, O. (2017). Corpus Based Authenticity Analysis of Language Teaching Course Books. *International Journal of Languages' Education and Teaching,* 5(4), 287-307.

Pitukwong, K. (2012). *An Investigation of Vocabulary Learning Strategies Employed by High and Low English Proficiency Students based on Selected Technical Vocabulary from a Business Corpus. (*Master's Thesis). Mahidol University. Nakhon Pathom.

Robinson, J. (1991). *ESP today: A Practitioner's Guide*. Hemel: Hempstead.

Romer, U., & Wulff, S. (2010). Applying Corpus Methods to Writing Research: Explorations of MICUSP. *Journal of writing research,* 2(2), 99-127.

Stevenson, A. (2019). *Oxford Dictionary of English*. Oxford: Oxford University Press.

Supatranont, P. (2005). *A Comparison of the Effects of the Concordance-Based and the Conventional Teaching Methods on Engineering Students' English Vocabulary Learning*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University. Bangkok.

Sutarsyah, C., Nation, P., & Kennedy, G., (1994). How Useful is EAP Vocabulary for ESP? A Corpus -based Study. *RELC Journal,* 25(1), 34–50.

Tanasavate, K., & Chinwonno, A. (2013). A Study of Thai EFL Learners' and Teachers' Use of Authentic Materials. *An Online Journal of Education,* 8(2), 178-190.

Tongpoon-Patanasorn, A. (2018). Developing a Frequent Technical Words List for Finance: A Hybrid Approach. *English for Specific Purposes*, 51(3), 45-54.

Wanpen, S., Sonkoontod, K., & Nonkukhetkhong, K. (2013). Technical Vocabulary proficiencies and Vocabulary Learning Strategies of Engineering Students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences,* 88(1)*,* 312-320.

Walker, C. (2011). How a Corpus-Based Study of the Factors which Influence Collocation can Help in the Teaching of Business English. *English for Specific Purposes,* 30(4), 101–112.

รูปแบบการพัฒนาพุทธกสิกรรมโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน: ศึกษากรณี จังหวัดศรีสะเกษ*

A Model of the "Khok Nong Na" Buddhist Agriculture Development by Peace Studies Model for Sustainable Development: A Case Study of Sisaket Province

[1]พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, [2]พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญฺโญ,
[3]ศักดิ์ชัย สักกะบูชา และ นาฏนภางค์ โพธิ์ไพจิตร์
[1]Phramaha Hansa Dhammahāso, [2]Phrakrupalad Adisak Vajirapañño,
[3]Sakchai Sakabucha and [4]Nadnapang Phophichit
[1,2,3,4]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[1,2,3,4]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
[2]Corresponding Author's Email: wachirapunyoo@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ ถอดบทเรียนเกี่ยวกับรูปแบบโคกหนองนาโมเดลยุคปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธกสิกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนา และ 3) เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพุทธกสิกรรมโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน: ศึกษากรณี จังหวัดศรีสะเกษ เป็นการวิจัยรูปแบบ Action Research กลุ่มประชากร รวมจำนวน 29 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ แบบสัมภาษณ์ สัมมนาวิชาการ ศึกษาดูงาน สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) "โคก หนอง นา โมเดล" มีองค์ประกอบ คือ (1) โคก เป็นพื้นที่สูง ปลูก "ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง" เพื่อให้พออยู่ พอกิน พอใช้ พอร่มเย็น จากนั้นจึงทำบุญ ทำทาน เก็บรักษา ค้าขาย และเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (2) หนอง เป็นการขุดหนอง คลอง ร่องไขน้ำ คลองไส้ไก่ คดเคี้ยวตามพื้นที่เพื่อกระจายความชื้นในพื้นที่ (3) นา เป็นพื้นที่นาปลูกข้าวอินทรีย์ 2) หลักพุทธกสิกรรม ทำไร่ไถ่นาและเลี้ยงสัตว์ หว่านข้าว ไขน้ำเข้าออกผ่านลำรางไขน้ำ ดูแลรักษานาข้าวเก็บเกี่ยวเพื่อครองเรือน ทำบุญ ให้ทาน และดำรงตนอยู่ในธรรม ๓) พัฒนาได้รูปแบบชื่อว่า คันไถ โมเดล (KHANTAI'S MODEL) มีองค์ประกอบ 8 ประการ ได้แก่ (1) K = Knowledge (ความรู้) เรียนรู้เพื่อความรู้ด้านกสิกรรม (2) H = Household (ครอบครัว) ครอบครัวเข้าใจการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ดินเป็นโคกหนองนาโมเดล (3) A = Activity (กิจกรรม) "ปันมือสามัคคี" นัดเครือข่ายร่วม

*Received January 24, 2022; Revised February 13, 2022; Accepted February 14, 2022

พัฒนาพื้นที่โดยไม่มีค่าจ้าง (4) N = Naturally (ธรรมชาติ) ปลูกต้นไม้ ดูแลดิน โดยวิธีธรรมชาติให้เกื้อกูลธรรมชาติเอง (5) T = Treat (รักษา) ดูแลรักษาต้นไม้ พืช ผัก เก็บรักษาพันธุ์ที่สามารถขยายพันธุ์ได้ (6) A = Assist (ช่วยเหลือ) ช่วยเหลือแบ่งปันผู้อื่น (7) I = Impression (ความประทับใจ) คนศึกษาดูงาน เยี่ยมชม เกิดแรงบันดาลใจต่อยอดในพื้นที่ตนเอง (8) S = Sustainable (ความยั่งยืน) พื้นที่เกิดความเจริญตลอดปีส่งต่อรุ่นต่อรุ่นได้

คำสำคัญ: พุทธกสิกรรม; โคกหนองนาโมเดล; การพัฒนาอย่างยั่งยืน

Abstract

The research article consists of the following objectives: 1) to study, analyze, and synthesis “Khok Nong Na” models in the modern times; 2) to study the Buddhist agriculture practices that promote development; and 3) to develop and present a model of the “Khok Nong Na” Buddhist agriculture development by peace studies model for sustainable development on a case study of Sisaket province. The study applied action research method, in which the population comprised 29 persons. The research instruments were a questionnaire, an interview form, academic seminar, participant and non-participant observation. The obtained qualitative data were analyzed by way of content analysis.

The results of the study are as follows: 1) “Khok Nong Na” model consists of the following components (1) "Khok" refers to mounds for cultivating three different types of plants that provide four different types of benefits for the villagers to have enough for living, eating, spending, and being tranquil before giving to others, making merits, maintaining, trading, and networking, (2) “Nong” refers to the excavation of swamps, canals, or ditches which is called “Khlong Sai Kai” in order to spread humidity in the land, (3) “Na” refers to farm for growing rice; 2) The Buddhist agriculture refers to farming, livestock, the aqueduct that transports water in and out so that the people' rice fields can be maintained for household life, merit making, donating, and Dhamma practice; and 3) A model called “Khantai’s” has been developed which consists of 8 components as follows: (1) “K” stands for knowledge on agriculture, (2) “H” stands for a household that understands the shift in land usage for Khok Nong Na, (3) “A” stands for an activity that connects people together by developing the land without charge, (4) “N” stands for nature which is the planting of trees and the nourishment of soil in order for nature to sustain itself, (5) “T” stands for treating trees and plants in order to save seeds that can be bred, (6) “A” stands for assisting and sharing with others, (7) "I" stands for impression, in which those who come to visit will be

inspired to do the same in their own land, and (8) “S” stands for sustainability, which means that the land will be prosperous and sustainable enough to be passed down from generation to generation.

Keywords: Buddhist Agriculture; Khok Nong Na Model; Sustainable Development

บทนำ

ในการประชุมสหประชาชาติ สมัยสามัญ ครั้งที่ 70 เมื่อ 25 กันยายน 2558 มีผู้นำจาก 193 ประเทศทั่วโลกได้ร่วมรับรองวาระเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) เป็นเอกสารวาระการพัฒนา 2030 (The Agenda) ซึ่งประกอบด้วย 17 เป้าหมาย (Goals) 169 เป้าประสงค์ (Targets) เพื่อเป็นกรอบหรือทิศทางที่สำคัญต่อการพัฒนาร่วมกันของประชาคมโลก (Boonnak, 2018) สำหรับประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้ร่วมรับรองเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน และรัฐบาลได้นำมาเป็นกรอบในการหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) และจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) เพื่อผลักดันให้ประเทศไทยพัฒนาสู่ความ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” (Phonphirun et al. 2018)

การพัฒนากสิกรรมยั่งยืนเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ถึง 2 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน และยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ทำให้เกิดการขับเคลื่อนแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติลงสู่ทุกจังหวัดของประเทศไทย โดยแต่ละจังหวัดได้กำหนดยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาและสอดคล้องกับบริบทสภาพพื้นที่ของตนเอง ปัจจุบันคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2563 เห็นชอบอนุมัติงบประมาณโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” กรมการพัฒนาชุมชน ได้เน้นย้ำไปทุกจังหวัดทั่วประเทศ ออกหนังสือขอความร่วมมือจากผู้ว่าราชการจังหวัดในพื้นที่ 73 จังหวัด 571 อำเภอ 3,246 ตำบล 25,179 ครัวเรือน ร่วมดำเนินการต่างๆ เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชนต่อไป (Juljarean, n.d.) ซึ่ง โคก หนอง นา โมเดล เป็นกสิกรรมทฤษฎีใหม่ตามศาสตร์พระราชาเป็นกสิกรรมโดยไม่ต้องรอน้ำตามฤดูกาลโดยวิธีการขุดเป็นหนอง เป็นคลองใส้ไก่ เพื่อเอาดินทำโคก สำหรับปลูกพืชผักอื่น ๆ ไว้รับประทานได้ (Community Development Department, n.d.) จะช่วยแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะในพื้นที่เกิดปัญหาภัยแล้ง สร้างความทุกข์เดือดร้อนแก่ชีวิต (Pinthong, 2018)

ปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญหน้ากับโควิด 19 เป็นสถานการณ์ที่โลกและสังคมกำลังเดินหน้ามาถึงจุดที่รัฐเองจำเป็นต้องจัดวางนโยบายสาธารณะในเรื่องปากท้องให้สอดรับกับวิถี ชุมชน และสังคม เพราะผู้คนจำนวนมากกำลังหันหลังกลับมาสร้างภูมิคุ้มกันเรื่องปากท้องให้แก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชน การนำเอาแนวคิดโคก หนอง นา โมเดล มาใช้จัดการวางแผนเพื่อการกักเก็บน้ำไว้ใช้ได้ตลอดทั้งปี และเพื่อการพัฒนาพื้นที่นั้น ๆ เพื่อการตอบโจทย์ในเรื่องความมั่นคงทางด้านอาหาร โดยพัฒนาพื้นที่ให้เกิดความสวยงามกลายเป็นศิลปะของแผ่นดิน ให้ผู้ที่อยู่

อาศัยรู้สึกเสมือนได้พักผ่อนในสถานที่ที่งดงาม มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพราะความมั่นคงทั้งในด้านอาหารและการเศรษฐกิจ (Sowittayasakun, 2019)

ในส่วนของจังหวัดศรีสะเกษนั้น พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบให้ทบทวนนโยบายหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ (Provincial Development Plan B.E. 2561 - 2565 (Revised Edition B.E. 2563) Sisaket Province, 2020) เหตุนี้เอง จังหวัดศรีสะเกษจึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ ปี พ.ศ. 2564 ว่า "ดินแดนกสิกรรมปลอดภัยการค้าและการท่องเที่ยวครบวงจร" และกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาของจังหวัดศรีสะเกษ (Sisaket Province Development Strategy B.E. 2564, 2021) ประชากรในจังหวัดศรีสะเกษส่วนใหญ่ประกอบอาชีพกสิกรรมเป็นหลัก (Office of the National Economic and Social Development Council, n.d.) มีการบริหารงานเน้นแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ โดยทิศทางการพัฒนาเน้นทิศทางของจังหวัดไปสู่การผลิตผลทางด้านกสิกรรมอินทรีย์ตามวิถีศรีสะเกษเดิมแท้ที่ใส่ใจถึงผู้อื่นในการผลิต (Strategic Department of Sisaket Provincial Office, n.d.) เมื่อศรีสะเกษได้ประสบภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำ ในการพัฒนาพื้นที่ของจังหวัดศรีสะเกษซึ่งมีพื้นที่กสิกรรมคิดเป็นร้อยละ 72.45 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด มีแหล่งน้ำไม่เพียงพอยิ่งเมื่อฝนทิ้งช่วงจึงได้รับผลกระทบจากภัยแล้งอย่างรุนแรง (Provincial Development Plan B.E. 2561 - 2565 (Revised Edition B.E. 2563) Sisaket Province, 2020)

หลักกสิกรรมดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการวางผังการจัดการน้ำที่มีปรากฏตามแนวคิดทางพุทธศาสนาที่น่าสนใจ คือ แนวคิดรูปแบบการขุดสระโบกขรณีของพระเจ้ามหาสุทัสสนะ เพื่อการกักเก็บน้ำซึ่งทรงดำริการขุดสระโบกขรณี ระหว่างต้นตาล เป็นระยะ ๆ ที่มีระยะห่างกันของสระ 100 ชั่วธนู หรือ 1 กิโลเมตร (Phra Bhramagunabhorn (P.A. Payutto), 2008) และแต่ละสระนั้นมีอยู่ 4 บันไดเป็นทางลงสู่สระโบกขรณี มีราวและหัวเสา มีรั้วล้อม 2 ชั้น ในสระโบกขรณีนั้นมีการปลูกดอกบัว (Thai Tripitakas: 10253-254/188-189) ทั้งนี้เมื่อได้ทำกสิกรรมผลประโยชน์คือผลผลิตจากพืช (Thai Tripitakas: 26/530/432) ย่อมได้รับผลผลิตตามที่ต้องการ (Thai Tripitakas: 15/256/374) สามารถที่จะนำมาหล่อเลี้ยงชีวิตร่วมทั้งสามารถทำให้เกิดทรัพย์สินได้อย่างพอเพียงเพื่อการเลี้ยงดูบุตรและภรรยาได้ด้วย (Thai Tripitakas: 26/112/574) นอกจากนั้นแล้วการทำกสิกรรมทั้งการปลูกสวนอันน่ารื่นรมย์ ปลูกป่า สร้างสะพาน ขุดสระน้ำ บ่อน้ำ และให้ที่พักอาศัย ในวนโรปสูตรได้ระบุถึงอานิสงส์ว่า ย่อมได้บุญทั้งกลางวันและกลางคืนเจริญขึ้นตลอดกาลทุกเมื่อ ที่สำคัญหากแม้นว่าทำกสิกรรมพร้อมกับการดำรงตนอยู่ในธรรม และรักษาศีลให้สมบูรณ์ด้วยแล้ว ย่อมไปสู่สวรรค์ได้อย่างแน่นอน (Thai Tripitakas: 15/47/61)

จากการทบทวนวรรณกรรมและจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ที่ทำให้ผู้คนเกิดความลำบากเรื่องอาหาร ดังกล่าวแล้วข้างต้น ทำให้คณะผู้วิจัยเกิดแรงจูงใจที่จะศึกษาวิเคราะห์สภาพ ปัญหา บริบทความต้องการ รูปแบบการพัฒนาพุทธกสิกรรมโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล และแนวคิด ถอดบทเรียนเกี่ยวกับ

รูปแบบการพัฒนาโคกหนองนาโมเดลในยุคปัจจุบัน เพื่อศึกษาหลักพุทธกสิกรรมธรรมชาติที่เอื้อต่อการพัฒนาโคกหนองนาในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพุทธกสิกรรมโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเลือกพื้นที่แบบเจาะจงเป็นพื้นที่ในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 3 พื้นที่ ได้แก่ 1. โคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล ณ บ้านกระโพธิ์ อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ 2. โคกหนองนาสันติศึกษา โมเดล ณ บ้านท่าคอยนาง อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ และ 3. โคกหนองนาบุญโพลวพลือโมเดล ณ สวนโพลวพลือ บ้านขะยูง อ.ภูสิงห์ จ.ศรีสะเกษ เหตุผลที่เลือกพื้นที่ดังกล่าวเพราะว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพและพร้อมเตรียมดำเนินการพัฒนาให้กลายเป็นพื้นที่ต้นแบบได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพ ปัญหา บริบท ความต้องการ รูปแบบการพัฒนาพุทธกสิกรรมโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลและถอดบทเรียนเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาโคกหนองนาโมเดลในยุคปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธกสิกรรมธรรมชาติที่เอื้อต่อการพัฒนาโคกหนองนาในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพุทธกสิกรรมโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน: ศึกษากรณี จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ บริบท ความเป็นมา ความหมาย คุณค่าและความสำคัญ ปัจจัยความสำเร็จเกี่ยวกับการพัฒนาโคกหนองนาโมเดลในยุคปัจจุบัน ตลอดทั้งแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดพุทธกสิกรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และงานศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาโดยการลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานบริบทของพื้นที่กรณีศึกษา โดยเลือกพื้นที่แบบเจาะจงในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 3 พื้นที่ ได้แก่ 1. โคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล ณ บ้านกระโพธิ์ อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะ-เกษ 2. โคกหนองนาสันติศึกษา โมเดล ณ บ้านท่าคอยนาง อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ และ 3. โคกหนองนาบุญโพลวพลือโมเดล ณ สวนโพลวพลือ บ้านขะยูง อ.ภูสิงห์ จ.ศรีสะเกษ

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) หรือกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ เจ้าของพื้นที่ผู้เป็นชาวกสิกรที่ทำกสิกรรมประยุกต์สู่โคกหนองนาโมเดลจนประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม จำนวน 6 รูป/คน และเลือกเจาะจงบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นผู้บทบาทสำคัญในการพัฒนาพื้นที่พุทธกสิกรรมโคกหนองนาที่เป็นพื้นที่กรณีศึกษา จำนวน 15 รูป/คน และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญการพัฒนาโคกหนองนาโมเดล จำนวน 5 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เมื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้วผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเชิงคุณภาพ โดยกำหนดประเด็นในการศึกษา สร้างแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและถอดแบบอย่างของความสำเร็จ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยและพัฒนา การควบคุมคุณภาพเครื่องมือ ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (Cohen, and Manion, 1994 as cited in Lincharearn, 2015) ได้แก่ บุคคล เวลา สถานที่ และนำเอาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาขั้นตอนที่ 1 - 3 มาบูรณาการ ตามหลักพุทธสันติวิธีกับศาสตร์สมัยใหม่ ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาพุทธกสิกรรมโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน : ศึกษากรณี จังหวัดศรีสะเกษ คณะผู้วิจัยร่างรูปแบบที่เกิดจากการสังเคราะห์เอกสาร ตรวจสอบคุณภาพรูปแบบด้วยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธกสิกรรมโคกหนองนาได้พิจารณาและแสดงความคิดเห็น รับรองความเหมาะสมในการนำไปทดลองใช้นำร่องกับพื้นที่กรณีศึกษา จัดประชุมสัมมนา และจัดกิจกรรม “ปันมื้อสามัคคี” ณ โคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล เพื่อดำเนินการพัฒนาพื้นที่โคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล กล่าวโดยสรุป คือ 1) การสัมภาษณ์ (In–depth Interviews) 2) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) 3) ศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติการในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้การรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยการบันทึก MP3 บันทึกวิดีโอ การจดบันทึกภาคสนาม (Field Note) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการจัดเวทีแบบออนไลน์ผ่าน ZOOM เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ใช้การบันทึกวิดีโอ บันทึกเสียง จดบันทึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และภาพถ่ายกิจกรรม การจัดประชุมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในประเด็น ผลกระทบที่เกิดขึ้น จากการดำเนินการพัฒนาพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย โดยสังเกตแบบส่วนร่วม เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการสังเคราะห์จัดหมวดหมู่ข้อมูล ลดทอนข้อมูล และจัดกระทำข้อมูล เกี่ยวกับโคกหนองนาโมเดลในยุคปัจจุบันตลอดทั้งแนวคิดโคกหนองนาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดพุทธกสิกรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Presentation of the Research Results) ผู้วิจัยดำเนินการจัดประชุมนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ และรับฟังความเห็นสาธารณะสำหรับงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาพุทธกสิกรรมโคกหนองนาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ แบบออนไลน์ เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2564 เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาพุทธ-กสิกรรมโคกหนองนาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพุทธกสิกรรมโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน: ศึกษากรณี จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยสามารถตอบได้ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพปัญหาในยุคปัจจุบันมีการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 นับเป็นปัญหาวิกฤติต่อชีวิตส่วนใหญ่อันส่งผลให้ผู้คนทั้งหลายเกิดความอดอยาก เพราะตกงาน ไม่มีรายได้ จึงมุ่งแสวงหาที่พึ่ง โคกหนองนาโมเดลได้กลายเป็นที่พึ่งและความหวังสำหรับการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร ซึ่งคำว่า **“โคก หนอง นา โมเดล”** เป็นคำที่มีวิวัฒนาการพัฒนาการจากหลักกสิกรรมตั้งแต่สมัยพุทธกาล ที่มีการจัดการแบ่งพื้นที่เพื่อการปลูกสวน ปลูกป่า ขุดสระ ทำนา สร้างที่พักอาศัย การทำกสิกรรมได้บุญทั้งกลางวันและกลางคืนตลอดกาลทุกเมื่อ ที่สำคัญหากชาวกสิกรดำรงตนอยู่ในธรรมสมบูรณ์ด้วยศีลแล้วย่อมไปสู่สวรรค์อย่างแน่นอนด้วย โคก หนอง นา โมเดล ถือว่าเป็นหลักการทำอาชีพกสิกรรม เป็นการนำธรรมไปทำเป็นอาชีพกสิกรรมกรรมอันถือว่าเป็นหน้าที่การงานชั้นสูงที่โบราณเขาไม่เย้ยหยัน ไม่เหยียดหยาม ไม่เกลียดชัง ไม่ดูหมิ่น ให้ความนับถือกันในท้องถิ่นนั้นๆ สมัยในพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) พระองค์นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางการทำกสิกรรมให้กับกสิกรชาวไทย เมื่อคณะครูและนักเรียน จากโรงเรียนปูทะเลย์มหาวิชชาลัย สอนแบบบูรณาการตามศาสตร์พระราชาได้คิดค้นคำว่า “โคก หนอง นา โมเดล” ขึ้นมาครั้งแรก นับว่าเป็นการประยุกต์จากทฤษฎีใหม่ จึงถือว่า โคก หนอง นา คือ ศาสตร์พระราชา ต่อมาพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 10) ได้มาต่อยอดเพราะความสำคัญกับ โคก หนอง นา อันเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ทางด้านกสิกรรมกรรม เป็นศิลปะ รวมถึงเป็นแบบฝึกหัดที่ดี ในการรวมกสิกรรมที่หลากหลายให้มาอยู่ในพื้นที่เวลาเดียวกันเพื่อรักษาความหลากหลายที่เกิดการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

จึงกล่าวได้ว่า ความต้องการรูปแบบการพัฒนาโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของจังหวัดศรีสะเกษ มุ่งต้องการสร้างความอุดมสมบูรณ์ของชีวิตที่ยั่งยืน ให้มีความอยู่ดี กินดี เป็นการทำกสิกรรมโดยจัดการพื้นที่อย่างเป็นระบบเพื่อกสิกรรมวิถีอินทรีย์ แบบโคกหนองนา

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธกสิกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาโคกหนองนาในพระพุทธศาสนาเถรวาท “พุทธกสิกรรม” เป็นการทำไร่ไถ่นาและเลี้ยงสัตว์ของชาวกสิกร มีการหว่านข้าว ไขน้ำเข้าออกผ่านลำรางไขน้ำ ดูแลรักษานาข้าวจนถึงกระบวนการเก็บเกี่ยวเพื่อการได้อยู่ครองเรือน มีการทำบุญให้ทานเป็นฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเป็นผู้ดำรงตนอยู่ในธรรม ประกอบด้วย ศรัทธา ความเพียร ปัญญา หิริ สติคุ้มครองกาย วาจาใจ สำรวมในการบริโภคอาหาร มีคำสัตย์ โสรัจจะ เป็นการทำไร่ไถ่นาไม่ใช่เพียงเพื่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารกายเท่านั้นแต่สร้างความมั่นคงทางอาหารใจด้วยการนำหลักธรรมไปปฏิบัติในไร่ในนาที่จะช่วยเสริมสร้างพลังชีวิตก่อเกิดสันติสุขขึ้นแก่ชีวิตของตนเองและครอบครัวอย่างยั่งยืนสืบไป เป็นการพัฒนาให้เกิดความเจริญขึ้นในสิ่งที่ดีงามอย่างยาวนาน การพัฒนาอย่างยั่งยืนมีลักษณะเป็นความเจริญรุ่งเรืองตลอดกาลเป็นนิจต่อเนื่องกัน

สืบเนื่องติดต่อกันเป็นลำดับ ติดต่อกันเหมือนระลอกคลื่น เป็นไปต่อเนื่องไม่ขาดสายโดยสืบต่อกันกระชั้นชิดทุกช่วงฤดูตลอดทั้งฤดูฝน ฤดูหนาว ฤดูร้อน ตลอดช่วงอายุทั้งปฐมวัย มัชฌิมวัย ปัจฉิมวัย

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาพุทธกสิกรรมโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของจังหวัดศรีสะเกษ ค้นพบรูปแบบคันไถโมเดล (KHANTAI'S MODEL) คณะผู้วิจัยสามารถนำเสนออธิบายได้ดังต่อไปนี้

ผาลไถที่ 1 K = Knowledge (ความรู้) การพัฒนาพุทธกสิกรรมโดยเริ่มต้นด้วยการจัดกิจกรรมศึกษาดูงานเพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาพุทธกสิกรรมในพื้นที่กรณีศึกษาของจังหวัดศรีสะเกษ ได้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการศึกษาดูงานและเข้าฝึกอบรมเสริมความรู้ในหลักสูตรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการพัฒนากสิกรรมธรรมชาติที่ให้องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ โคก หนอง นา โมเดล ภายใต้แนวคิด "สันติภาพลงดิน สันติภาพกินได้" ลงสู่การปฏิบัติในพื้นที่ของตนเองหรือของครอบครัว ต่อไป

ผาลไถที่ 2 H = Household (ครอบครัว) บุคคลครอบครัวถือว่าเป็นบุคคลสำคัญที่ต้องพูดคุยตกลงกันเพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกันป้องกันปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ดินแบบโคกหนองนาโมเดล หากเป็นที่ดินส่วนตัวมีอำนาจในการตัดสินใจก็สามารถที่จะดำเนินการทำได้เลย

ผาลไถที่ 3 A = Activity (กิจกรรม) หลังจากที่ทำการขุดโคก หนอง นา โมเดล จึงได้ดำเนินการจัดกิจกรรม ที่เรียกว่า "ปันมือสามัคคี" เป็นการนัดรวมพลเครือข่าย เพื่อขอกำลังวันเวลาร่วมกันปันมื้อสามัคคี หรือที่โบราณเรียกว่า การลงแขก เป็นการเสียสละสามัคคีมาทำงานร่วมกันโดยไม่มีค่าจ้าง ตลอดทั้งได้ร่วมจัดหา จัดซื้อต้นไม้ห้าระดับ เพื่อนำมาลงปลูกในพื้นที่ รวมถึงการปันมื้อสามัคคีเพื่อห่มฟาง ใส่ปุ๋ย ตามหลักกสิกรรมเลี้ยงดินให้ดินเลี้ยงพืช

ผาลไถที่ 4 N = Naturally (แบบธรรมชาติ) ธรรมชาติ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม สื่อความหมายถึง ธรรมะลงสวนปลูกพืช ผักสวนครัวบนคันดิน คือ การปลูกธรรมะลงดิน นุ่มนวลกับดิน น้ำ และต้นไม้ได้ ก็นุ่มนวลกับเพื่อนมนุษย์ได้ การจับดิน สัมผัสน้ำ และต้นไม้ ก็คือการสัมผัสธรรมะที่ปรากฏตัวอยู่ในธรรมชาติ เมื่อธรรมชาติเกิดความอุดมสมบูรณ์ขึ้น โดยที่ธรรมชาติเกื้อกูลธรรมชาติเอง

ผาลไถที่ 5 T = Treat (รักษา) เมื่อต้นไม้เจริญเติบโต มีการดูแลรักษาต้นไม้ พืชผัก ตลอดจนถึงคราวที่จะต้องเก็บพันธุ์ โดยการคัดแยกพันธุ์เพื่อรักษาพันธุ์ดั้งเดิมให้สามารถนำมาเพาะปลูกได้อย่างยั่งยืน เป็นการลดต้นทุนได้เป็นอย่างดี การคัดเมล็ดพันธุ์เน้นคัดเลือกเอาเฉพาะเมล็ดพืชที่ดี เป็นเมล็ดพันธุ์ที่สามารถขยายพันธุ์ได้

ผาลไถที่ 6 A = Assist (ช่วยเหลือ) ดำเนินการทำพุทธกสิกรรมโคกหนองนาโมเดลจนทำให้เกิดความมั่นคงทางด้านอาหารแก่ชีวิตครอบครัวตนเอง มีอาหารที่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตตลอดทุกช่วงฤดูแล้ว สามารถนำผลผลิตที่เกิดขึ้นในพื้นที่พุทธกสิกรรมจนล้นเหลือนั้นมาช่วยเหลือแบ่งปันให้แก่ผู้อื่นได้ ซึ่งการช่วยเหลือด้วยการแบ่งปันสิ่งที่มีอยู่ จะเสริมสร้างพลังชีวิตทำให้จิตคลายจากความตระหนี่ถี่เหนียว การแบ่งปันเป็นการได้ให้ทานตามแนวทางพระพุทธศาสนา เป็นการแสดงออกซึ่งความรัก ความเมตตา ปรารถนาดีแก่ผู้อื่น

ผาลไถที่ 7 I = Impression (ความประทับใจ) การพัฒนาพุทธกสิกรรมโคกหนองนาโมเดลที่เกิดเป็นรูปธรรม จนกลายเป็นพื้นที่มีความมั่นคงทางด้านอาหาร เป็นพื้นที่สร้างจุดสนใจให้แก่ผู้คนที่สนใจในการศึกษาดูงานหรือแม้เดินทางผ่านไปผ่านมาก็มีโอกาสแวะเวียนเข้ามาเยี่ยมชม เป็นพื้นที่ทำให้เกิดความประทับใจเมื่อได้เข้ามาสัมผัสพบเห็น เกิดแรงบันดาลใจที่จะเอาไปทำหรือนำไปต่อยอดในพื้นที่ของตนเองได้

ผาลไถที่ 8 S = Sustainable (ความยั่งยืน) การพัฒนาพื้นที่พุทธกสิกรรมให้เกิดความเจริญขึ้น สร้างความอุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว มีสวนสวยกินได้ มีพืชผักเพื่อบริโภคหล่อเลี้ยงชีวิตได้ตลอดปี มีความมั่นคงทางด้านอาหารที่ดีงามได้อย่างยาวนาน สามารถส่งต่อรุ่นต่อรุ่นได้ ต่อเนื่องตลอดติดต่อกันเป็นลำดับเหมือนระลอกคลื่นไม่ขาดสายในทุกช่วงฤดูตลอดทุกฤดูกาล

ผลกระทบที่เกิดจากนำรูปแบบคันไถ (KHANTAI'S MODEL) ไปใช้ ได้แก่ **1) ดินดี** การพัฒนาพื้นที่พุทธกสิกรรมพื้นที่ต้นแบบขุดหน้าดินนำมาปั้นคันนา ปรับปรุงดินให้เป็นดินดี โดยการเพิ่มธาตุอาหารลงในดิน นำเอาฟางมาห่มดินแล้วเอาปุ๋ยคอกมาใส่โปรยทับฟาง แล้วเอาน้ำปุ๋ยหมักอินทรีย์ราดรดซ้ำลงไปทำให้ดินกลายเป็นดินดี **2) น้ำดี** เมื่อขุดหนอง มีน้ำซึมขึ้นมาจากใต้ดินหลังจากที่ได้ขุดสะดือน้ำเพื่อทำธนาคารน้ำใต้ดิน เมื่อผ่านช่วงฤดูฝนน้ำในหนองเริ่มมีพืชสีเขียวเกิดขึ้น น้ำดีทำให้มีสิ่งมีชีวิตเกิดขึ้นตามมามากมาย ทั้งกุ้ง หอย ปู ปลา ที่เกิดเองตามธรรมชาติ **3) อากาศดี** อากาศดี เกิดขึ้นมาจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เกิดขึ้น ทำให้อากาศดี ปราศจากมลพิษ มีร่มไม้ให้ร่มเงาเพื่อบังแดด ร่มไม้ทำให้อากาศเย็นสบาย อากาศดีทำให้เรามีสุขภาพพลานมัยที่แข็งแรงมีปอดที่ดี **4) ป่าดี** ป่าดี มีต้นไม้หลากหลายระดับ โดยเฉพาะไม้ 5 ระดับ คือ ระดับสูง ระดับกลาง ระดับเตี้ย ระดับเรี่ยดิน และระดับใต้ดินหรือพืชกินหัว เมื่อดินดี น้ำดี อากาศดี เพราะมีผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์ดี ป่าไม้ก็เจริญเติบโตอย่างธรรมชาติ ป่าดีกลายเป็นแหล่งกำเนิดอาหารนานาชนิดสำหรับสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย **5) อาหารดี** อาหารดี เป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นในพื้นที่ พืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นความมั่นคงทางด้านอาหาร อาหารดี มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อสุขภาพ เพราะเป็นอาหารอินทรีย์ไม่มีสารพิษหรือเคมีปนเปื้อนในอาหาร จากผลกระทบอันเกิดจากการพัฒนาตามรูปแบบคันไถโมเดล ซึ่งได้อธิบายแล้วข้างต้นนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้ออกแบบสัญลักษณ์ของการพัฒนาพุทธกสิกรรมเพื่อสื่อความหมายให้เป็นที่จดจำและย้ำเตือนใจชาวกสิกร คือ ภาพสัญลักษณ์ต่อไปนี้

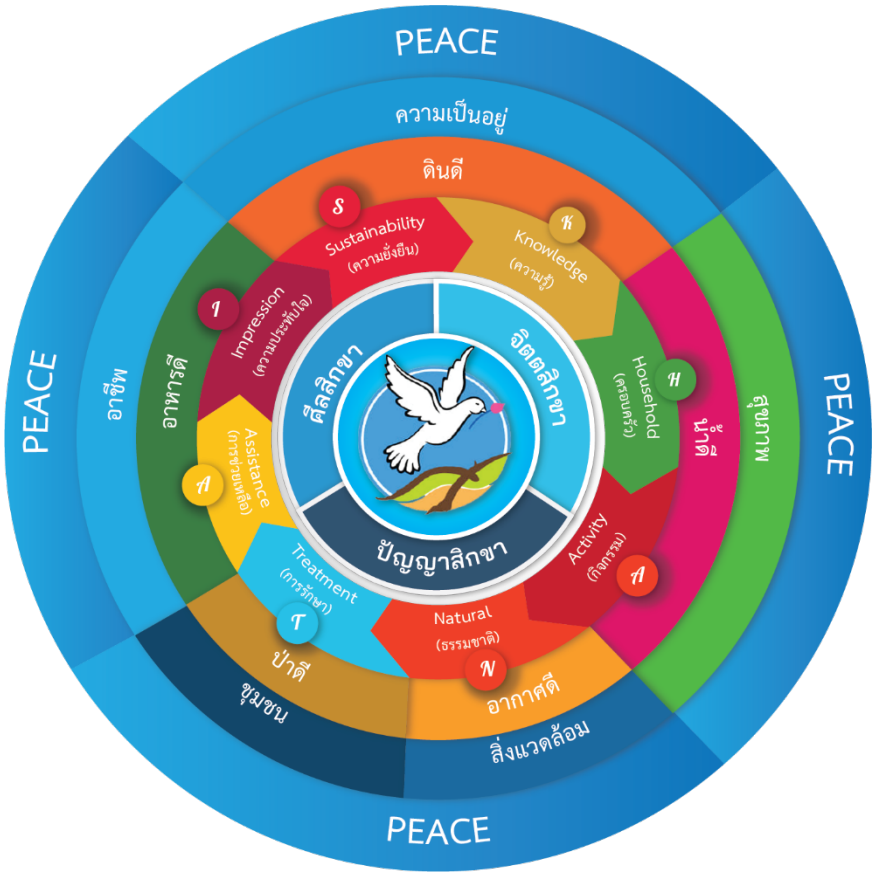

รูปภาพที่ 1 สัญลักษณ์โคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล

คำอธิบายสัญลักษณ์

นกพิราบคาบดอกบัว คือ วิศวกรสันติภาพกำลังโบยบินกลับคืนสู่ถิ่นฐานชุมชนของตนเอง เพื่อทำหน้าที่แบ่งปัน หยิบยื่น หลักการ วิธีการ แนวคิด เพื่อสร้างและพัฒนาชุมชนให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และความสุขสงบ ร่มเย็น **สีฟ้า** คือ ภูมิอากาศและน้ำอันเป็นสิ่งสำคัญจำเป็นของชาวกสิกร **สีเขียว** คือ ต้นไม้ ใบหญ้า พืชพรรณธัญญาหารอันอุดมสมบูรณ์ **สีน้ำตาล** คือ ดินดีที่มีธาตุอาหารเป็นอินทรียวัตถุเหมาะแก่การเพาะปลูกพืช คันไถ คือ สติปัญญาเป็นฐานที่ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ชีวิตและสังคม

องค์ความรู้ใหม่

รูปภาพที่ 2 รูปแบบการพัฒนาพุทธกสิกรรม
โคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน: ศึกษากรณี จังหวัดศรีสะเกษ

องค์ความรู้ใหม่ จากรูปแบบการพัฒนาพุทธกสิกรรมโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนสามารถสรุปได้ 5 ด้าน อธิบายได้ดังต่อไปนี้

ด้านที่ 1 ความเป็นอยู่ เป็นความเป็นอยู่ที่ดี ของชีวิตและครอบครัว ทำให้เกิดการสร้างแหล่งอาหารที่ดี มีที่อยู่อาศัยที่ดี มียาสมุนไพรเพื่อการรักษาและป้องกันโรคได้ดี มีเครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับใช้สอยที่ดีและมีอย่างพอเพียง **ด้านที่ 2 สุขภาพ** เป็นการทำงานพุทธกสิกรรมโคกหนองนาโมเดลทำให้ได้ขุดดิน ปลูกต้นไม้ ใส่ปุ๋ย ดายหญ้า ห่มดิน ได้ยืน เดิน นั่ง นอน ในพื้นที่ ที่มีอากาศบริสุทธิ์ มีสภาพแวดล้อมที่ดี การทำงานโคกหนองนาโมเดลจึงเป็นโอกาสที่ทำให้ได้ออกกำลังแรงกายในทุกวัน ก็จะช่วยทำให้ร่างกายมีความแข็งแรง มีความอดทนต่อแดด ลม ฝน ร่างกายมีความแข็งแรง สุขภาพพลานามัยมีความสมบูรณ์ โดยไม่มีโรคภัยเบียดเบียนอันเกิดจากสารพิษในอาหาร รวมถึงทำให้มีสุขภาพทางด้านจิตใจดีด้วย เพราะการได้อยู่กับธรรมชาติอันบริสุทธิ์ได้ประพฤติปฏิบัติธรรมในไร่นา เป็นการได้ฝึกอบรมบ่มเพาะจิตใจของตนเองอยู่เสมอ **ด้านที่ 3 สิ่งแวดล้อม** เป็นพัฒนาสภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งเรื่องน้ำดี ดินดี ลมดี อากาศดี เป็นบรรยากาศที่ดี ด้วยการพัฒนาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ มีการขุดสระน้ำ หรือ ขุดหนองน้ำ หรือ ขุดบ่อน้ำ ขุดคลองไส้ไก่ หรือ ขุดลำรางไขน้ำ แล้วเอาดินที่ขุดไปทำโคกเพื่อปลูกสวนปลูกป่า ทำที่พักอาศัย และทำสะพานข้ามคลอง ทำให้สภาพสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสงบร่มเย็น มีความอุดมสมบูรณ์ **ด้านที่ 4 ชุมชน** เป็นการพัฒนาโคกหนองนาโมเดลทำให้เกิดการดึงคนในสังคมให้อยู่ด้วยกันได้อย่างมีความสุข ไม่ทะเลาะกัน ไม่แก่งแย่งชิงดี ชิงเด่น ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่กล่าวร้ายนินทา เพราะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีไม่มีการแบ่งพรรคพวก คนในชุมชนเห็นอกเห็นใจกันเมื่อมีภัยหรือวิกฤติเกิดขึ้น ข้าว ปลา อาหาร ในพื้นที่โคกหนองนาโมเดลเป็นแหล่งอาหารเพื่อนำออกมาช่วยเหลือกันโดยไม่เห็นแก่ตัว **ด้านที่ 5 อาชีพ** ชาวกสิกรเกิดปัญญาสร้างสรรค์สัมมาชีพ ซึ่งปัญญาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและสังคมที่เราใช้คำว่า “Wisdom For Peace” ปัญญาของชาวกสิกรจึงเป็นปัญญาเพื่อที่จะสร้างอาชีพให้ชุมชน อาชีพที่เกิดความมั่นคงในชีวิตของครอบครัว โดยเฉพาะอาชีพที่หนุนเสริมซึ่งกันและกัน เป็นอาชีพที่สุจริต

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า “โคก หนอง นา โมเดล” มีองค์ประกอบ คือ (1) โคก เป็นพื้นที่สูง ปลูก “ป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง” เพื่อให้พออยู่ พอกิน พอใช้ พอร่มเย็น จากนั้นจึงทำบุญ ทำทาน เก็บรักษา ค้าขาย และเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (2) หนอง เป็นการขุดหนอง คลอง ร่องไขน้ำ คลองไส้ไก่ คดเคี้ยวตามพื้นที่เพื่อกระจายความชื้นในพื้นที่ (3) นา เป็นพื้นที่นาปลูกข้าวอินทรีย์ ทั้งนี้เพราะโคกหนองนาโมเดล เป็นการงานอาชีพที่สำคัญกับวิถีของชุมชนมาตั้งแต่อดีต ที่มุ่งเน้นการทำกสิกรรมแบบอินทรีย์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Kawichai (2015) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนานโยบายกสิกรรมอินทรีย์อย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองท้องถิ่น: กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน และเทศบาลตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่า กสิกรรมอินทรีย์เป็นนโยบายที่นำไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ ช่วยให้เกิดดูแลสุขภาพตนเองและครอบครัว ลดต้นทุนการผลิตกสิกรรมและการลดการก่อหนี้ในระบบกสิกรรม รักษาสมดุลของธรรมชาติและป่าไม้ ทั้งนี้ ชาวกสิกรยังขาดทักษะการบริหารจัดการ ยังมีแนวคิดแบบเดิมคือการทำกสิกรรม

เชิงเดี่ยว สอดคล้องกับแนวคิดของ Nitichart (2017) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินโครงการ 5 ประสาน สืบสานกสิกรรมทฤษฎีใหม่ของกสิกรรม อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่า ชาวกสิกรยังทำการกสิกรรมพืชเชิงเดียว ขาดทักษะในการทำผังแปลง ขาดความรู้การทำแผนการผลิตและการตลาดและขาดความรู้ด้านบัญชี ควรมีการส่งเสริมความรู้ให้กับกสิกรรมในหลายด้าน เช่น การใช้สารเคมีอย่างถูกต้องเหมาะสม ความรู้เรื่องการทำผังแปลง การทำแผนการผลิต และการทำบัญชีครัวเรือน การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่น ควรมีมากกว่าที่เป็นอยู่ และควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนแหล่งน้ำที่สำคัญ โคกหนองนาโมเดล เป็นศาสตร์ตามหลักกสิกรรมทฤษฎีใหม่ ที่มุ่งบริหารจัดการทรัพยากรดินและน้ำเพื่อการกสิกรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ Phramaha Weerasak Abhinandavedi (Sangphong) (2018) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บูรณาการหลักพุทธธรรมกับกสิกรรมทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา ที่พบว่า กสิกรรมทฤษฎีใหม่ คือ หลักการบริหารจัดการทรัพยากรดินและน้ำเพื่อการกสิกรรม ในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำให้กสิกรรมสามารถเลี้ยงตัวเอง มีรายได้ไว้ใช้จ่ายในครอบครัว มีอาหารไว้สำหรับบริโภคตลอดปี เป็นการเฉลี่ยความเสี่ยงไม่ให้เกิดความเสียหาย เมื่อตลาดหรือสภาพแวดล้อมเกิดความแปรปรวนหรือเกิดวิกฤติขึ้น เป็นกระบวนผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ มีการวางแผนการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ประสานสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักพุทธกสิกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาโคกหนองนาในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีหลักการทำไร่ไถ่นาและเลี้ยงสัตว์ของชาวกสิกร เพราะอาศัยเป็นอาหาร เพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร โดยมีการดำเนินการทั้งมีการหว่านข้าว ไขน้ำเข้าออกผ่านลำรางไขน้ำ ดูแลรักษานาข้าว จนถึงกระบวนการเก็บเกี่ยวเพื่อการได้อยู่ครองเรือน มีการทำบุญให้ทานเป็นฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเป็นผู้ดำรงตนอยู่ในธรรม ประกอบด้วย ศรัทธา ความเพียร ปัญญา หิริ สติคุ้มครองกายวาจาใจ สำรวมในการบริโภคอาหาร มีคำสัตย์ โสรัจจะ เป็นการทำไร่ไถ่นาสร้างความมั่นคงทางอาหารกายและความมั่นคงทางอาหารใจที่เจริญขึ้นอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดในทางพระพุทธศาสนา ดังที่ พระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสไว้ใน วนโรปสูตรซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำกสิกรรมการจัดการออกแบบพื้นที่กสิกรรมเพื่อประโยชน์แก่การปลูกสวนอันน่ารื่นรมย์ ปลูกป่า สร้างสะพาน ขุดสระน้ำ บ่อน้ำ และให้ที่พักอาศัย รวมถึงพระพุทธเจ้าพระองค์ได้ทรงยืนยันถึง อานิสงส์ว่าย่อมได้บุญทั้งกลางวันและกลางคืน บุญนั้นย่อมเจริญขึ้นตลอดกาลทุกเมื่อ ที่สำคัญหากแม้นว่าชาวกสิกรทำกสิกรรมโดยดำรงตนอยู่ในธรรม และรักษาศีลให้สมบูรณ์ด้วยแล้ว ย่อมไปสู่สวรรค์ได้อย่างแน่นอน (Thai Tripitakas: 15/47/61) ตลอดทั้งการทำพุทธกสิกรรมให้เกิดความยั่งยืนจะต้องรู้จักการเก็บรักษาพันธุ์พืช ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระพุทธเจ้า ที่ว่า ชาวกสิกรต้องคัดเลือกเมล็ดพันธุ์พืชอย่างดี (Thai Tripitakas: 3/62/165-166) ลักษณะของพันธุ์พืชที่ดีเป็นเมล็ดพืชที่ไม่แตกหัก ไม่เสียหาย ไม่ถูกลมและแดดกระทบ มีแก่นใน ถูกเก็บไว้อย่างดี (Thai Tripitakas: 20/34/187) เป็นลักษณะของเมล็ดพันธุ์พืชที่เหมาะแก่การนำมาเป็นพันธุ์พืชเพื่อการปลูกครั้งต่อไปได้นั้นเอง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า รูปแบบการพัฒนาพุทธกสิกรรมโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของจังหวัดศรีสะเกษ ค้นพบรูปแบบคันไถโมเดล (KHANTAI'S MODEL) มีองค์ประกอบสำคัญ 8 ประการ ได้แก่ ขั้นที่ 1 K = Knowledge (ความรู้) การศึกษาเรียนรู้ดูงาน จากพื้นที่ต้นแบบ และการฝึกอบรมเสริมความรู้ในหลักสูตรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากสิกรรมธรรมชาติ ภายใต้แนวคิด "สันติภาพลงดิน สันติภาพกินได้" ขั้นที่ 2 H = Household (ครอบครัว) บุคคลครอบครัวมีความเข้าใจตรงกันในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ดินเป็นแบบโคกหนองนาโมเดล ซึ่งต้องแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วนสอดคล้องกับแนวคิดของ Phonpho, and Krongsamran (2018) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวางผังบริเวณแปลงกสิกรรมสาธิต ภายใต้แนวคิดกสิกรรมทฤษฎีใหม่ ที่พบว่า การออกแบบผังบริเวณแปลงกสิกรรมสาธิตสามารถแบ่งพื้นที่เป็น 3 บริเวณหลัก ได้แก่ 1. พื้นที่โคก 2. พื้นที่เก็บน้ำ (หนอง) 3. นาข้าวออร์แกนิครวมถึงคันนา ขั้นที่ 3 A = Activity (กิจกรรม) จัดกิจกรรม "ปันมือสามัคคี" นัดรวมพลเครือข่าย ร่วมกันพัฒนาพื้นที่โดยไม่มีค่าจ้าง ร่วมกันห่มฟาง ใส่ปุ๋ย ตามหลักกสิกรรมเลี้ยงดินให้ดินเลี้ยงพืช การห่มดินด้วยฟาง ใส่ปุ๋ยหมักชีวภาพ ปุ๋ยคอก ปลูกต้นไม้ 5 ระดับ หลุมพอเพียง ขั้นที่ 4 N = Naturally (แบบธรรมชาติ) การการปลูกต้นไม้ ดูแลดิน โดยวิธีธรรมชาติ ให้ธรรมชาติเจริญเติบโตขึ้น โดยที่ธรรมชาติเกื้อกูลธรรมชาติเอง ซึ่งแนวคิดโคกหนองนาโมเดล เป็นการนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง สอดคล้องกับแนวคิดของ Chailimpamontri (2018) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันและการทำงานของบริษัทแห่งหนึ่ง ที่พบว่า การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และการทำงานที่สอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 5 ด้าน อันประกอบไปด้วย ด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม ขั้นที่ 5 T = Treat (รักษา) ดูแลรักษาต้นไม้ พืชผัก ตลอดจนถึงคราวที่จะต้องเก็บพันธุ์ จัดทำโครงการธนาคารเมล็ดพันธุ์ คัดเมล็ดพันธุ์พืชที่ดี ไม่แตกหัก ไม่เสียหาย เป็นเมล็ดพันธุ์ที่สามารถขยายพันธุ์ได้ ขั้นที่ 6 A = Assist (ช่วยเหลือ) เมื่อได้มีอาหารที่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตตลอดทุกช่วงฤดูแล้ว สามารถนำผลผลิตที่เกิดขึ้นในพื้นที่พุทธกสิกรรมจนล้นเหลือนั้นมาช่วยเหลือแบ่งปันให้แก่ผู้อื่น ขั้นที่ 7 I = Impression (ความประทับใจ) พื้นที่มีความมั่นคงทางด้านอาหาร เป็นที่มาคนที่สนใจในการศึกษาดูงานหรือแม้เดินทางผ่านไปผ่านมาก็มีโอกาสแวะเวียนเข้ามาเยี่ยมชม เกิดแรงบันดาลใจที่จะเอาไปทำหรือนำไปต่อยอดในพื้นที่ของตนเอง ขั้นที่ 8 S = Sustainable (ความยั่งยืน) การพัฒนาพื้นที่พุทธกสิกรรมให้เกิดความเจริญขึ้น สร้างความอุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว มีสวนสวยกินได้ มีพืชผักเพื่อบริโภคหล่อเลี้ยงชีวิตได้ตลอดปี ส่งต่อรุ่นต่อรุ่นไม่ขาดสายในทุกช่วงฤดูตลอดทุกฤดูกาล เป็นกระบวนทัศน์ใหม่ทางด้านวิชาการ สอดคล้องกับแนวคิดของ Sukkorn et al. (2019) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างคุณค่าจากทุนทางสังคมวัฒนธรรม สู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน ตำบลผาปัง อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง ที่พบว่า ด้านวิชาการเกิดกระบวนทัศน์ใหม่ (Paradigm shift) สร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของ ชุมชน ประยุกต์ใช้ในพัฒนาชุมชน เกิดกระบวนการในเชิงคุณค่านำไปสู่การพัฒนาชุมชนในมิติอย่างสมดุล ส่วนผลกระทบที่เกิดจากการ

พัฒนาตามรูปแบบคันไถ (KHANTAI'S MODEL) ทำให้พื้นที่ ดินดี น้ำดี อากาศดี ป่าดี อาหารดี สอดคล้องกับแนวคิดของ Sungkaew, Phookpan, and Rattana (2019) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวแบบการจัดการป่าอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอุทยานแห่งชาติ กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติแม่ยม อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ได้พบว่า ป่ามีศักยภาพด้านสิ่งแวดล้อมหลากหลายทางชีวภาพและความอุดมสมบูรณ์ของป่า ที่สำคัญการศึกษาวิจัยครั้งนี้ องค์ความรู้ใหม่ จากรูปแบบการพัฒนาพุทธกสิกรรมโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล สรุปได้ 5 ด้าน คือ ด้านที่ 1 ความเป็นอยู่ เป็นความเป็นอยู่ที่ดี ด้านที่ 2 สุขภาพ สุขภาพพลานามัยมีความสมบูรณ์แข็งแรงดี ด้านที่ 3 สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมสงบร่มเย็นดี ด้านที่ 4 ชุมชน ชุมชนอยู่ด้วยกันได้อย่างมีความสุขดี ด้านที่ 5 อาชีพ เป็นสัมมาชีพที่เกิดความมั่นคงในชีวิตดี สอดคล้องกับแนวคิดของ Chaphromsit et al. (2019) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาการปรับตัวทางด้านการทำการกสิกรรมแบบผสมผสานที่สามารถพึ่งตนเองด้านอาหารของชุมชนบ้านห้วยไทรงาม หมู่ที่ 10 ตำบลลำเลียง อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง ได้พบว่า การทำกสิกรรมแบบผสมผสาน และการปลูกพืชหมุนเวียน มีปรับตัวด้านการทำกสิกรรมแบบพึ่งพาตนเองทำกสิกรรมแบบผสมผสานและการปลูกพืชหมุนเวียน พึ่งตนเองในด้านการทำปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมัก น้ำหมักปลา น้ำหมักหน่อกล้วย น้ำหมักสะเดา สารสังเคราะห์แสง โอร์โมนไข่ ในด้านการปลูกพืชผักสวนครัว ออร์แกนิก และทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ครอบครัวมีสุขภาพดี และมีความสุข

สรุป

"โคก หนอง นา โมเดล" เป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่นคงทางด้านอาหาร เพราะสามารถสร้างความพออยู่พอกิน พอใช้ พอร่มเย็น มีพอก็ได้ทำบุญ ทำทาน เก็บรักษา ค้าขาย เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย มีพื้นที่หนอง คลอง หรือ ร่องน้ำ ที่เรียกกันใหม่ว่า คลองไส้ไก่ คดเคี้ยวตามพื้นที่เพื่อกระจายน้ำเพิ่มความชุ่มชื้นให้เต็มพื้นที่ มีพื้นที่นาข้าวอินทรีย์ ที่มีคันนาสูงและกว้างสามารถปลูกพืช สำหรับการพัฒนาโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลนั้นเริ่มจากศึกษาเรียนรู้ดูงานพื้นที่ต้นแบบ และการฝึกอบรมเสริมความรู้ในหลักสูตรกสิกรรมธรรมชาติ ภายใต้แนวคิด "สันติภาพลงดิน สันติภาพกินได้" บุคคลในครอบครัวความเข้าใจตรงกันในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ดินเป็นแบบโคกหนองนาโมเดล ร่วมกัน "ปันมือสามัคคี" พัฒนาพื้นที่โดยไม่มีค่าจ้าง ทำให้ธรรมชาติสามารถเกื้อกูลธรรมชาติเอง ได้ผลผลิตแล้วก็เก็บพันธุ์พืชที่ดีที่สามารถขยายพันธุ์ได้ มีผลผลิตนำก็มีน้ำใจช่วยเหลือแบ่งปันเปิดพื้นที่ให้คนที่สนใจศึกษาดูงานเกิดแรงบันดาลใจที่จะเอาไปต่อยอดในพื้นที่ของตนเอง เป็นการได้ส่งต่อรุ่นต่อรุ่นอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 องค์กรหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมพัฒนาชุมชน สามารถนำแนวคิดโคกหนองนาโมเดลในยุคปัจจุบัน ไปส่งเสริมให้ชาวกสิกรรมนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพื้นที่ของตนเองเพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารกายได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ชาวกสิกรผู้ทำกสิกรรมสามารถนำเอาไปเป็นแนวทางในการพัฒนายกระดับการทำกสิกรรมสู่พุทธกสิกรรมที่สร้างความมั่นคงทั้งทางด้านอาหารเพื่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตใจที่ดี

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 รัฐบาลสามารถนำเอาคันไถโมเดล ไปเป็นกรอบในการกำหนดนโยบายการดำเนินการเป็นขั้นตอนเพื่อการยกระดับการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืนของชาวกสิกรที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” พัฒนาเป็นพุทธกสิกรรมโคกหนองนาโมเดลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรพุทธกสิกรรมโคกหนองนาโมเดลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2.2. รูปแบบการมีส่วนร่วมพัฒนาพื้นที่พุทธกสิกรรมเพื่อการท่องเที่ยววิถีสันติภาพอย่างยั่งยืน

2.3. การพัฒนาการจัดการน้ำอย่างยั่งยืนในพื้นที่ตามหลักพุทธกสิกรรม

References

Boonnak, C. et. al. (2018). *Research Coordination for SDGs (SDGs)* (Research Report). Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF).

Chailimpamontri, S. (2018). *Sufficiency Economy in Everyday Life and Work: A Comapany*. (Master’s Thesis). Thammasat University. Bangkok.

Community Development Department. (n.d.). *New Theory of Agriculture: The King’s Philosophy to Khok Nong Na Model*. Retrieved February 4, 2021, from https://nan.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/27/2020/02/%E0%B8%A8%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B9%8C%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%B9%E0%B9%88%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B8%81%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B9%82%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%94%E0%B8%A5.pdf

Juljarean, S. (n.d.). *The Project for the Development a Model Area for Developing the Quality of Life Based on the New Theory Applied to "Khok Nong Na" Model, Department of Community Development*. Retrieved May 8, 2021, from https://district.cdd.go.th/plapak/โครงการพัฒนาพื้นที่ต้น/

Kawichai, P. (2015). *Factors Affecting the Sustainability of Organic Policy Development of Local Administrative Organization: A Cases Study of Mae Tha Local Administrative Organization, Mae on District, and Luang Nuae Municipality, Doisaket District, Chiang Mai Province.* (Master's Thesis). Maejo University. Chiang Mai.

Lincharearn, A. (2015). *Data Analysis and presentation in qualitative research.* Retrieved April 27, 2019, from http://www.edu.tsu.ac.th/major/eva/files/journal/DataAnalysis.pdf,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas.* Bangkok: MCU Press.

Nitichart, T. (2017). *The Operations of the Five Stakeholders Coordinating for New Theory Project in Doi Lo District, Chiang Mai Province.* (Master's Thesis). Sukhothai Thammathirat Open University. Bangkok.

Office of the National Economic and Social Development Council. (n.d.). *Report on the Economic and Social Conditions of Households in Sisaket Province.* Retrieved November 29, 2020, from http://www.sisaket.go.th/page15.html,

Phonphirun, P. et al. (2018). *The Development of International Trade for Mobilizing the Developing Countries Toward Sustainable Development Goals (SDGs): A Case Study of Greater Mekong Subregion (GMS).* (Research Report). Bangkok: International Institute for Trade and Development.

Phonpho, S., & Krongsamran, P. (2018). *Site Planning of Demonstration Farm under the New Agricultural Theory in Faculty of Agricultural Technology, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang* (Research Report). Bangkok: Agricultural Technology Department: King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang.

Phra Bhramagunabhorn (P.A. Payutto) (2 008). *Dictionary of Buddhism*. (13rd ed.) Bangkok: Education for Peace Foundation by Phra Dhammapidok (P.A. Payutto).

Phramaha Weerasak Abhinandavedi (Sangphong). (2018). *The Integration of the Buddhist Doctrines to the New Theory Agriculture concerning to the King's Philosophy.* (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya Universiry. Ayutthaya.

Pinthong, J. (2018). *Open Water Bank, Values of Energy.* Retrieved March 4, 2020, from https://www.youtube.com/watch?v=8R3jXhQ54r4

Sowittayasakun, P. (2019). *The Mobilization of King's Philosophy to the Sustainable Development Goals (SDGs) Chapter 6 on the Khok Nong Na Model for Building a Sustainable Lifestyle.* Retrieved February 10, 2021, from https://www.egat.co.th/index.php?option=com_content&view=article&id=3208:csr2019110801&catid=32&Itemid=169

Sukkorn, K. et al. (2019). *Value Creation Process from Social and Cultural Capital towards the Development of Community's Strength and Sustainability of Phapang Subdistrict, Maeprik District, Lampang Province* (Research Report). Bangkok: Suan Dusit University.

Sungkaew, B., Phookpan, P., & Rattana, U. (2019). *The Development of a Sustainable Forest Management Model by Community Participation in National Park: A Case Study of Mae Yom National Park in Song District, Phrae Province* (Research Report). Bangkok: Suan Dusit University.

Provincial Development Plan B.E. 2561-2565 (Revised Edition B.E. 2563) Sisakat Province. (2020) Retrieved November 29, 2020, from https://pubhtml5.com/fwft/gyhx/basic.

Strategic Department of Sisaket Provincial. (n.d.). *Integrated Provincial Administration for Developing Sisaket Province.* Retrieved November 29, 2020, http://www.sisaket.go.th/strategy.html.

Chaphromsit, P. et al. (2018) *A Study of the Polyculture Adaptation for Self-Sufficiency of Ban Huai Sai Ngam Community, Moo 10, Lum Liang Subdistrict, Kraburi District, Ranong Province*. (Research Report). Bangkok: Community Based Research Division.

Strategy of Sisaket Province. (2021). *Strategy for the Development of Sisaket Province B.E. 2564.* Retrieved November 29, 2020, http://www.sisaket.go.th/story_sisaket/vission_goverment.Php.

การต่อรองและการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง: มุมมองทางสังคมวิทยา*

A Negotiation and Participation for Housing Management in Urban Community: Sociological Perspective

สายชล ปัญญชิต

Saichol Panyachit

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University, Thailand.

Corresponding Author's Email: saicholpa@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการต่อรองความหมายของการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง และ 2) เพื่อศึกษาการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้แทนชุมชนเมืองกับองค์กรภาครัฐในการพัฒนาที่อยู่อาศัย โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้เครื่องมือการวิจัยที่สำคัญประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก วิธีการบันทึกรายการอย่างอิสระ และการสนทนากลุ่มย่อย มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 30 คน โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบเนื้อหาและการวิเคราะห์แบบแก่นสาระ ทั้งนี้พื้นที่การศึกษาวิจัยคือชุมชนคลองลัดภาชี แขวงบางด้วน เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

ผลการศึกษาพบว่า ประการที่หนึ่ง การสร้างที่อยู่อาศัยให้สมาชิกในชุมชนสามารถเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์บ้านและที่ดินอย่างถาวรได้เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชนโดยได้มีส่วนเพิ่มความมั่นคงทางจิตใจและสังคมที่มากขึ้น นอกจากนี้การพัฒนาให้ชุมชนเป็นกลุ่มทางสังคมที่เข้มแข็งได้นำมาสู่การต่อรองด้านสิทธิในการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานที่ภาคการเมืองและภาครัฐได้ให้ความสำคัญที่จะเข้ามาสนับสนุนมากขึ้น ประการที่สอง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนกับการจัดการที่อยู่อาศัยได้ดำเนินการผ่านสองแนวทางที่สำคัญคือ 1) การเปิดพื้นที่ให้สมาชิกชุมชนได้เข้ามากำหนดปัญหา วิธีการจัดการแก้ไข และเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน อย่างไรก็ตามในมิติของความยืดหยุ่นในการจัดการรูปแบบที่อยู่อาศัยจำเป็นที่จะต้องยึดกรอบโครงสร้างความคิดของหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนเป็นพื้นฐานของการเปลี่ยนผ่านที่อยู่อาศัยไปสู่การเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์บ้านและที่ดินอย่างถาวรร่วมด้วย และ 2) การสร้างเครือข่ายภายนอกเพื่อผลักดันให้ชุมชนสามารถจัดการที่อยู่อาศัยให้มีคุณภาพดีขึ้น

คำสำคัญ: ที่อยู่อาศัย; ชุมชนเมือง; การต่อรองทางสังคม; การมีส่วนร่วม

*Received December 9, 2021; Revised January 31, 2022; Accepted February 7, 2022

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the negotiation of meaning of housing development in urban community, and 2) to investigate the participation between urban community's representative and public organization responsible for housing development. This qualitative research used in-depth interview, free-listing, and focus group discussions. The key informants were divided into categories which corresponded to the studied phenomenon, and the number of key informants was 30 persons, and using content analysis and thematic analysis for research data analysis. The study area in this study was Khlong Lat Pha Chee Community, Bang Duan, Phasi Charoen, Bangkok.

The result showed that, first, the development of housing which allowed a community's member to have ownership over a house and land permanently changed relationships in family and community. It helped to increase psychological stability and social stability. Moreover, the development of community into strong social group could lead to the negotiation on right to public utility development which the political sector and the public sector focused on support. Secondly, the participation of community's members in housing management was proceeded in 2 significant ways. The first was the participation through an open space which community's members could define the problems, solutions, and shared goal. However, in the dimension of flexibility of housing relocation management, the mindsets of supporting organization had to be adopted as the foundation of transition from a house to their permanently own house and land. The second was the participation through the empowerment network encouraging the community to be able to manage better quality housing.

Keywords: Housing; Urban Community; Social Negotiation; Participation

บทนำ

ที่อยู่อาศัยเป็นพื้นที่ทางสังคมหนึ่งที่มีส่วนต่อการประกอบสร้างประสบการณ์และความหมายให้กับสมาชิกของสถาบันครอบครัว การเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับสมาชิกของครอบครัว การศึกษาในประเด็นดังกล่าวทางสังคมวิทยาจึงสนใจความสำคัญของที่อยู่อาศัย (Housing หรือ Dwelling หรือ Habitat) โดยเฉพาะมิติของปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการขัดเกลาทางสังคม นอกจากนี้ความสัมพันธ์ในโครงสร้างของที่อยู่อาศัยยังเป็นส่วนหนึ่งของการทำความเข้าใจระบบชนชั้น ความเหลื่อมล้ำทางสังคม รวมทั้งโอกาสที่จะได้รับการยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างเท่าเทียมอีกด้วย ดังนั้นการอธิบายของ Foley (1980) ศาสตราจารย์คนสำคัญด้านเมืองและ

การวางแผนภูมิภาคแห่ง University of California, Berkeley ได้แสดงให้เห็นกรอบการศึกษาสังคมวิทยาของที่อยู่อาศัย (Sociology of Housing) ว่าเกิดขึ้นภายใต้บริบทของความเจริญก้าวหน้าของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่เกิดการขยายตัวของความเป็นเมือง จนส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนผ่านตั้งแต่ระดับวิถีชีวิต ระบบวัฒนธรรม และระดับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนพัฒนาพื้นที่และนโยบายสังคม การพิจารณาที่อยู่อาศัยในมุมมองสังคมวิทยาจึงครอบคลุมปัจจัยที่หลากหลายทั้งด้านสุขภาพ ความมั่นคงในชีวิต สิทธิความเป็นส่วนตัว ความสัมพันธ์ในชุมชน ตลอดจนการบริการสาธารณะด้วย

สำหรับสังคมไทย การขยายตัวของความเจริญก้าวหน้าในเมืองใหญ่แบบกรุงเทพมหานคร ได้สร้างผลกระทบให้ชุมชนเมืองเผชิญกับกระแสการพัฒนาพื้นที่อสังหาริมทรัพย์และค่าครองชีพที่สูงมากขึ้น รวมทั้งยังได้ผลักดันให้พื้นที่กรุงเทพมหานครมีการปรับรูปแบบที่อยู่อาศัยเป็นแนวดิ่งเพื่อรองรับผู้คนที่เข้ามาใช้ชีวิตและแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจจำนวนมากตามไปด้วย จากผลกระทบดังกล่าวได้มีส่วนต่อรูปแบบทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองที่ยังเป็นพื้นที่แนวราบดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงลักษณะครอบครัว ค่าครองชีพด้านที่อยู่อาศัยที่มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงอาชีพและพื้นที่ทำกิจกรรมทางสังคม ตลอดจนวัฒนธรรมของกลุ่มผู้นำตามบารมีที่ไม่ได้มีบทบาทต่อผู้คนส่วนใหญ่ในชุมชนมากเช่นเดิม ในมิติของการพัฒนาที่อยู่อาศัยของภาครัฐ การศึกษาของ Povatong (2019) สรุปให้เห็นว่าแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัย พ.ศ. 2559 – 2568 ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการผลักดันให้หน่วยงานภาครัฐมีแนวปฏิบัติในการลดความเหลื่อมล้ำด้านที่อยู่อาศัยอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้งานของ Visavateeranon, and Wibulma (2016) ยังได้ช่วยให้เห็นทิศทางการพัฒนาบทบาทของชุมชนในระดับปฏิบัติการมากขึ้น โดยข้อสรุปจากการศึกษาภาคสนามในชุมชนหลายแห่งทั้งเขตพื้นที่เมือง ชานเมือง หรือชุมชนแออัด พบว่าการสร้างให้เกิดการพัฒนาชุมชนจะเกิดขึ้นจากบทบาทของผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง และมีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนให้เข้ามากำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

ในส่วนของการสร้างการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนเมืองซึ่งถือเป็นหนึ่งในปัจจัยพื้นฐานของการขับเคลื่อนให้เกิดเมืองที่มีความยั่งยืนขึ้นได้ งานของ Agyeman and Evans (2003) สังเคราะห์ให้เห็นกรอบทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อมกับความยั่งยืนในมิติของการสร้างปฏิบัติการจริงในพื้นที่เมือง พบว่าหลักการสำคัญที่ต้องคำนึงถึงมีสามองค์ประกอบคือการสร้างความเสมอภาคทางสังคมในการเข้าถึงทรัพยากรพื้นฐาน การปกป้องสิ่งแวดล้อม และการผลักดันให้เกิดความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเหมาะสม ทั้งนี้จากประสบการณ์ของเมืองขนาดเล็กในสหรัฐอเมริกา เห็นได้ว่าการผลักดันให้สมาชิกของชุมชนได้มีส่วนร่วมต่อการกำหนดแผนการพัฒนาเมืองร่วมกับรัฐบาลท้องถิ่นและภาคเอกชนเป็นกลไกสำคัญที่จะสร้างความเป็นธรรมให้กับการพัฒนาชุมชนเมืองให้มีความยั่งยืนได้ ขณะที่งานของ Heiligenberg, Heimeriks, Hekkert, and Oort (2017) ได้ศึกษาปัจจัยของความสำเร็จในการพัฒนาแหล่งที่อยู่อาศัยอย่างยั่งยืนในเมืองหลายแห่งของสหภาพยุโรป พบว่ามีปัจจัยความสำเร็จเจ็ดประการที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ วิสัยทัศน์ของผู้นำและเมือง เครือข่ายภายในท้องถิ่น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมือง การพัฒนาการเรียนรู้เกี่ยวกับความยั่งยืน วัฒนธรรมหรือระบบคุณค่าของผู้คน รัฐบาล และปัจจัยเกี่ยวข้องอื่น เช่น ผู้ประกอบการภายในเมือง ประสบการณ์การพัฒนาเมืองร่วมกันของผู้คน เป็นต้น สำหรับความสัมพันธ์ที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาที่อยู่อาศัย

ที่ยั่งยืนมักเกี่ยวข้องความร่วมมือระหว่างรัฐบาลส่วนกลางและท้องถิ่น รวมทั้งความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนที่มีความไว้ใจต่อเครือข่ายที่เข้ามาทำหน้าที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาแหล่งที่อยู่อาศัย

หากพิจารณาผ่านมุมมองทางสังคมวิทยานั้น ที่อยู่อาศัยไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่ทางกายภาพเพื่อการพักผ่อนหลับนอน แต่คือพื้นที่สำคัญแห่งหนึ่งของการเกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การประกอบสร้างความมั่นคงทางจิตใจ รวมทั้งการประกอบสร้างความหมายให้กับประสบการณ์เกี่ยวกับสถานที่ของสมาชิกในครอบครัวขึ้น งานศึกษาทางสังคมวิทยาทั้งของ Ruonavaara (2017); Aksornnum (2015) ได้แสดงให้เห็นว่าที่อยู่อาศัยเป็นอาณาบริเวณของการสร้างอำนาจ ตัวตน และชุดรวมของกิจกรรมทางสังคม ขณะเดียวกันก็สามารถลดทอนอำนาจตัวตนของปัจเจกชนลงได้เช่นกัน หากที่อยู่อาศัยถูกแปรเปลี่ยนเป็นกลไกที่กดทับสิทธิและความมั่นคงทางจิตใจของสมาชิก ดังนั้นที่อยู่อาศัยจึงเป็นพื้นที่ที่ผู้คนพยายามต่อรองอำนาจในการสร้างความหมายให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตมากที่สุด โดยจะเห็นได้จากการพยายามจัดวางชุดของความสัมพันธ์กับสมาชิกภายในและภายนอกครอบครัว การคาดหวังสภาพแวดล้อมและวงจรของการบริการสาธารณะให้เหมาะสมกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ตลอดจนการเรียนรู้ทางสังคมที่จะเป็นประสบการณ์ของชีวิตซึ่งได้รับจากการอาศัยในถิ่นที่อยู่อาศัย ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จะได้วิเคราะห์ให้เห็นการต่อรองความหมายของการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง รวมทั้งกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้แทนชุมชนเมืองกับองค์กรภาครัฐในการพัฒนาที่อยู่อาศัย ซึ่งจะช่วยขยายมุมมองการพิจารณาที่อยู่อาศัยให้มากกว่าพื้นที่กายภาพแต่เป็นการสะท้อนมุมมองทางสังคมวิทยาที่สร้างความเข้าใจในชุดของความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซ่อนอยู่ในกลไกของการจัดการที่อยู่อาศัยร่วมด้วย โดยเลือกชุมชนคลองลัดภาชี เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่สำหรับการวิจัย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยได้เข้ามามีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาและการทำกิจกรรมร่วมกับผู้นำชุมชนเป็นระยะเวลามากกว่า 10 ปี ซึ่งช่วยให้การศึกษาการต่อรองความหมายและการจัดการที่อยู่อาศัยของผู้วิจัยสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้และก่อให้เกิดองค์ความรู้ในการวิจัยผ่านประสบการณ์ต่อที่อยู่อาศัยของผู้อยู่อาศัยที่อยู่ในชุมชนมาเป็นระยะเวลานาน นอกจากนี้ ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 ชุมชนคลองลัดภาชีมีการจัดการและมีมาตรการการรักษาความปลอดภัยเป็นอย่างดีทำให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้ไม่สร้างผลกระทบทางสาธารณสุขให้กับชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการต่อรองความหมายของการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง
2. เพื่อศึกษาการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้แทนชุมชนเมืองกับองค์กรภาครัฐในการพัฒนาที่อยู่อาศัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนและรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวิจัยเอกสาร เป็นการศึกษาเอกสารทุติยภูมิเกี่ยวกับแผนยุทธศาสตร์และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่อยู่อาศัย รวมทั้งการขับเคลื่อนนโยบายทางสังคมกับการลดความเหลื่อมล้ำ

ด้านที่อยู่อาศัย โดยมีแผนยุทธศาสตร์ที่สำคัญได้แก่ แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาที่อยู่อาศัย แผนปฏิบัติการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัยระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และส่วนที่สองมุ่งเน้นการศึกษาทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่สนใจการพัฒนาที่อยู่อาศัย ความหมายของที่อยู่อาศัยในมุมมองทางสังคมวิทยา และการต่อรองความหมายในปฏิบัติการการพัฒนาสังคม โดยการศึกษาวิจัยเอกสารจะนำมาใช้สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยและสร้างเครื่องมือการวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม รวมไปถึงการนำกรอบแนวคิดในการวิจัยจากเอกสารทุติยภูมิมาช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากภาคสนาม

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนามและการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการต่อรองความหมายและการมีส่วนร่วมในการจัดการที่อยู่อาศัยในชุมชนเมืองซึ่งเป็นพื้นที่ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าการจัดการที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง เป็นการจัดการทางสังคมที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาสังคม และผู้แทนชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการต่อรองความหมายและการมีส่วนร่วม ดังนั้นแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์จึงเป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งได้จากการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2564 ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็นจำนวน 2 ประเภท ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สำคัญที่เป็นส่วนหลักในการจัดการที่อยู่อาศัย และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นส่วนสนับสนุนในการจัดการที่อยู่อาศัย ผู้วิจัยเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยคำแนะนำของผู้นำชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นส่วนหลักในการจัดการที่อยู่อาศัย ผู้วิจัยได้กำหนดให้เป็น 2 กลุ่มย่อย ประกอบด้วย (1) กลุ่มผู้นำชุมชนคลองลัดภาชีที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยร่วมกับองค์กรภายนอก จำนวน 10 คน ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และ (2) กลุ่มบุคคลทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชนคลองลัดภาชีที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยร่วมกับองค์กรภายนอก จำนวน 15 คน ผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการบันทึกรายการอย่างอิสระ (Free-listing) ควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึกและวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นส่วนสนับสนุนชุมชนในการจัดการที่อยู่อาศัย ผู้วิจัยได้กำหนดให้เป็นกลุ่มผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม หรือภาคเอกชนที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยกับชุมชนคลองลัดภาชี จำนวน 5 คน ผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสนทนากลุ่ม และแบบบันทึกรายการอย่างอิสระ ซึ่งมีสาระสำคัญครอบคลุมสภาพปัญหาและการสร้างการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชน กระบวนการพัฒนาความร่วมมือและประโยชน์ของการเข้ามามีส่วนร่วมกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชน ความสำคัญของเครือข่ายภายนอกกับบทบาทการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชน

วัฒนธรรมและวิถีชีวิตเมืองที่ส่งผลต่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยในเมือง และแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง

การศึกษาครั้งนี้ให้ความสำคัญกับหลักการป้องกันความเสี่ยงและผลกระทบเชิงลบต่อกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ก่อนการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับการพิจารณาโครงการที่ทำวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอผลการวิจัยจะไม่มีการเปิดเผยข้อมูลที่สามารถเชื่อมโยงไปถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้โดยตรง โดยการศึกษานี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์รหัสโครงการวิจัย SWUEC/E-125/2564

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

สำหรับแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเป็น 2 ลักษณะดังนี้

1) การวิเคราะห์แบบเนื้อหา (Content Analysis) โดยเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาสำคัญที่ได้จากการศึกษาแผนยุทธศาสตร์และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่อยู่อาศัย รวมทั้งการขับเคลื่อนนโยบายทางสังคมกับการลดความเหลื่อมล้ำด้านที่อยู่อาศัย โดยมีแผนยุทธศาสตร์ที่สำคัญได้แก่ แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนปฏิบัติการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัย ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และส่วนที่สองมุ่งเน้นการศึกษาทฤษฎีทางสังคมวิทยาและแนวคิดทางสังคมที่สนใจความสัมพันธ์ในระบบที่อยู่อาศัยกับโครงสร้างสังคม ตลอดจนความสัมพันธ์ในการต่อรองความหมายของที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง

2) การวิเคราะห์แบบแก่นสาระ (Thematic Analysis) โดยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบบันทึกและการถอดเทปบันทึกเสียงสัมภาษณ์ของการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มโดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับการทำความเข้าใจกระบวนการของการต่อรองความหมายในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง รวมทั้งการสร้างบทบาทและความสำคัญของการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัย ตลอดจนการวิเคราะห์แนวทางการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่อาศัยในชุมชนเมือง ทั้งนี้จะมีส่วนต่อการสร้างความเข้าใจประเด็นการจัดการที่อยู่อาศัยในชุมชนเมืองที่มีความเปลี่ยนแปลงและการเจริญเติบโตไปกับพลวัตของสังคมร่วมสมัยอยู่ตลอดเวลา

สำหรับการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบด้วยกระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลโดยการเก็บข้อมูลการวิจัยมากกว่าหนึ่งแหล่ง การวิจัยครั้งนี้ได้มีการเก็บข้อมูลจากทั้งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นส่วนหลักในการจัดการที่อยู่อาศัย และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นส่วนสนับสนุนชุมชนในการจัดการที่อยู่อาศัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและสามารถตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลโดยการใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลายและเหมาะสมกับการวิจัย สำหรับการศึกษานี้ได้ใช้วิธีการเก็บรวมรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก วิธีการบันทึกรายการอย่างอิสระ และการสนทนากลุ่มย่อย

3) การตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญประเด็นการวิจัย (Peer Debriefing) เป็นการตรวจสอบข้อมูลโดยผู้เชี่ยวชาญประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับสังคมวิทยาที่อยู่อาศัย การจัดการที่อยู่อาศัย และการพัฒนาผ่านการตรวจทานเครื่องมือการวิจัยและตรวจสอบผลการบันทึกข้อมูลการวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 การสรุปผลและนำเสนอการวิจัย ได้แบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้สามารถเรียบเรียงข้อมูลได้ตามลำดับที่จะสร้างความเข้าใจในการต่อรองความหมายและการมีส่วนร่วมในการจัดการที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 การต่อรองความหมายของการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง สำหรับการทำความเข้าใจการต่อรองความหมายของการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนเมืองจะแสดงให้เห็นความสำคัญการมีโอกาสเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนผ่านจากการเป็นผู้เช่าหรือผู้อาศัยมาเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดินและที่อยู่อาศัย ไม่ได้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของการเชื่อฟังและคล้อยตามหน่วยงานภาครัฐหรือผู้นำชุมชนที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยเท่านั้น ในกรณีของชุมชนคลองลัดภาชีการที่สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนแห่งนี้ ได้รวมตัวกันตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547 ภายหลังเอกชนเจ้าของที่ดินเดิมบอกเลิกสัญญาการให้เช่าส่งผลให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกถึงความสำคัญของการมีที่อยู่อาศัยที่ถาวร จึงเห็นได้ว่าสมาชิกในชุมชนเมืองแห่งนี้ได้พัฒนาฉันทามติร่วมกันในการจัดการที่อยู่อาศัยผ่านการเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ซึ่งเป็นองค์การมหาชนภายใต้การกำกับของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทั้งนี้สามารถวิเคราะห์การต่อรองความหมายในการพัฒนาที่อยู่อาศัยขึ้นใหม่ได้ดังนี้

ข้อที่ 1 การสร้างที่อยู่อาศัยต้องสะท้อนวิถีเศรษฐกิจ กล่าวคือการที่โครงการบ้านมั่นคงจะมีแนวทางการออกแบบโครงสร้างที่อยู่อาศัยเป็นแบบมาตรฐานสำหรับชุมชนที่เข้าร่วมโครงการดังกล่าว แต่ก็เปิดโอกาสให้ผู้แทนชุมชนสามารถปรับปรุงและเสนอแนวทางการจัดวางขนาดหรือพื้นที่ให้สอดคล้องกับเศรษฐ-สังคมของพื้นที่ได้เช่นกัน การจัดวางโครงสร้างที่อยู่อาศัยของชุมชนชุมชนคลองลัดภาชีได้สะท้อนการต่อรองของสมาชิกในชุมชนที่ต้องการให้มีพื้นที่เป็นบ้านสองชั้น และคำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สูงสุดเนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ต้องใช้พื้นที่ภายในที่อยู่อาศัยประกอบอาชีพ เช่น การเย็บผ้า การประกอบอาหารแปรรูป การประกอบอาหารสำหรับรถเข็น เป็นต้น จึงเป็นข้อตกลงร่วมกันที่จะวางแบบโครงสร้างที่อยู่อาศัยให้มีพื้นที่ใช้สอยภายในมากที่สุด อย่างไรก็ตามผลที่ตามมาคือสมาชิกในชุมชนจำเป็นต้องผลักดันการหาพื้นที่สำหรับจอดรถยนต์ส่วนตัวและพื้นที่ในการเป็นสำนักงานการจัดการกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ ภายในชุมชนต่อไป

ข้อที่ 2 การจัดตั้งเป็นชุมชนตามระเบียบกรุงเทพมหานคร เป็นความพยายามร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชนและหน่วยงานที่สนับสนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัย เนื่องจากเห็นประโยชน์ร่วมกันของการได้รับการรับรองการจัดตั้งเป็นชุมชนว่าพื้นที่แห่งนี้จะได้รับงบประมาณสนับสนุนให้พัฒนาพื้นที่และสาธารณูปการจากภาครัฐ นอกจากนี้เมื่อชุมชนคลองลัดภาชี กลายเป็นพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางการเมืองที่มีชีวิตอย่างเป็นทางการ ยังมีส่วนต่อการดึงดูดให้เครือข่ายทางการเมืองและเครือข่ายภาคประชาสังคมเห็นความสำคัญของการเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชน เช่น การมีสิทธิส่งผู้แทนเข้าเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขกรุงเทพมหานคร การเป็นเครือข่ายชุมชนสุขภาวะ เป็นต้น ขณะที่ในการต่อรองทางการเมืองจะเห็นได้ว่าการที่ชุมชนแห่งนี้มีการจัดตั้งเป็นชุมชนที่ได้รับการประกาศอย่างเป็นทางการได้มีเครือข่ายการเมืองเข้ามารับฟังความทุกข์ร้อนและให้การสนับสนุนการแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนมากขึ้น โดยเห็นได้อย่างชัดเจนจากการสนับสนุนงบประมาณพัฒนาอาคารศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และการสนับสนุนงบประมาณจัดตั้งศูนย์พักคอยชุมชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ข้อที่ 3 การสร้างความหมายของการเป็นชุมชนปลอดภัย ถือเป็นกระบวนการทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนแห่งนี้พยายามสร้างภาพลักษณ์และยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชน จะเห็นได้จากการต่อรองเพื่อจัดหาที่ดินว่างเปล่ามาพัฒนาเป็นอาคารศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การจัดหาที่ดินว่างเปล่ามาเป็นที่จอดรถชุมชน รวมทั้งการวางระเบียบในการซื้อขายที่อยู่อาศัยเพื่อให้สามารถคัดกรองสมาชิกใหม่ที่จะเข้ามาอยู่อาศัยร่วมกันในอนาคตได้ ทั้งนี้เป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาให้ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนที่ปลอดภัย รวมทั้งเป็นพื้นที่ของการจัดการที่อยู่อาศัยที่ได้มาตรฐานด้านคุณภาพชีวิต ดังนั้นการเป็นสมาชิกของชุมชนแห่งนี้จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่ผู้นำชุมชนพยายามสร้างให้เกิดการสะท้อนภาพของการเลื่อนสถานภาพทางสังคมจากผู้เช่าหรือผู้อาศัยในชุมชนแออัดมาสู่การเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในชุมชนเมืองแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์ที่ 2 การสร้างการมีส่วนร่วมของผู้แทนชุมชนเมืองกับองค์กรภาครัฐในการพัฒนาที่อยู่อาศัย สำหรับการเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยได้วิเคราะห์จากบทบาทของผู้แทนชุมชนคลองลัดภาชีในฐานะที่เป็นกลุ่มผู้กระทำการหลักในปฏิบัติการของการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงการที่สมาชิกในชุมชนแห่งนี้มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นเนื่องจากการอยู่ร่วมกันมาก่อนจะเข้าสู่กระบวนการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง ส่งผลประการหนึ่งคือการมีความไว้วางใจ (Social Trust) หรือที่การศึกษาทางสังคมวิทยาพิจารณาความสัมพันธ์เช่นนี้ว่าเป็นลักษณะของการมีความเป็นปึกแผ่นเชิงกลไก (Mechanical Solidarity) ดังนั้นบทบาทของผู้แทนชุมชนจึงสามารถขับเคลื่อนเป้าหมายการต่อรองในการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้กับชุมชนแห่งนี้ได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยจะเห็นแนวทางที่สำคัญของการเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์กรภาครัฐในการพัฒนาที่อยู่อาศัยดังนี้

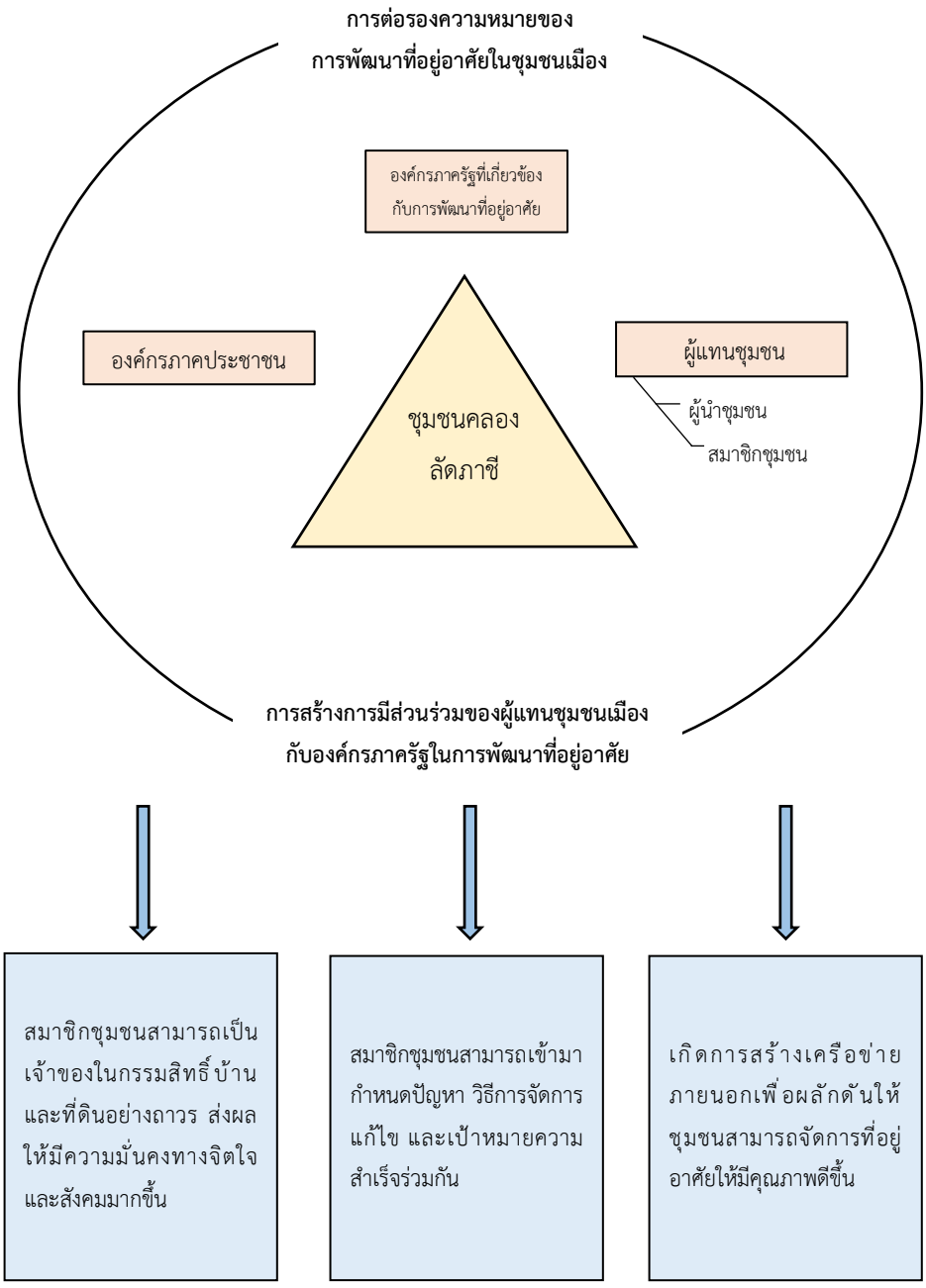
แนวทางที่ 1 การเปิดพื้นที่ให้สมาชิกชุมชนได้เข้ามากำหนดปัญหา วิธีการจัดการแก้ไข และเป้าหมายความสำเร็จ กล่าวคือผู้แทนชุมชนคลองลัดภาชีได้อาศัยความไว้วางใจที่มีต่อกัน เปิดพื้นที่รับฟังความคิดให้สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยร่วมกัน โดยเฉพาะช่วงเวลาตั้งแต่การเข้าสู่กระบวนการของโครงการบ้านมั่นคงที่ต้องอาศัยการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เป็นพื้นฐานในการกู้ยืมเงิน ความสามารถระดมการมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนเป้าหมายในการพัฒนาร่วมกันถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่จะช่วย

ให้เกิดการประสบความสำเร็จในการพัฒนาที่อยู่อาศัยระยะยาวต่อไป นอกจากนี้สำหรับชุมชนคลองลัดภาชีมีแนวทางการดำเนินงานของผู้แทนชุมชนที่มีการแบ่งงานกันทำหน้าที่ตามความเหมาะสม เช่น การเป็นผู้แทนเจรจากับหน่วยงานภาครัฐด้านที่อยู่อาศัย การทำหน้าที่เหรัญญิกในกลุ่มออมทรัพย์ การทำหน้าต่อรองด้านข้อระเบียบและกฎหมายกับกรุงเทพมหานคร เป็นต้น ซึ่งไม่ได้จำกัดวงของอำนาจการตัดสินใจเฉพาะเครือข่ายทางสังคมใดเครือข่ายหนึ่งเท่านั้น แต่ได้กระจายความรับผิดชอบให้กับสมาชิกในชุมชนได้อย่างเหมาะสมเป็นปัจจัยของการสร้างความไว้วางใจให้กับสมาชิกในชุมชน จนนำมาสู่การให้ความร่วมมือและให้การสนับสนุนมาตรการออมทางการเงินเพื่อเปลี่ยนผ่านที่อยู่อาศัยในชุมชนแห่งนี้เป็นไปอย่างลุล่วงด้วยดี

แนวทางที่ 2 การสร้างเครือข่ายภายนอกเพื่อผลักดันให้ชุมชนสามารถจัดการที่อยู่อาศัยให้มีคุณภาพดีขึ้น กล่าวคือการระดมการมีส่วนร่วมจากองค์กรภายนอกให้สามารถเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนได้ด้วย จากกรณีการศึกษาภาคสนามในชุมชนคลองลัดภาชีเห็นได้ว่าคณะกรรมการชุมชนมีความสำคัญมากต่อการกำหนดทิศทางการต่อรองและการระดมทรัพยากรการพัฒนาด้านต่างๆ เข้าสู่ชุมชน ดังนั้นการที่ผู้แทนชุมชนแห่งนี้ให้ความสำคัญกับการเปิดพื้นที่ชุมชนร่วมกับองค์กรอย่างเป็นทางการภายนอก อาทิ หน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายทางการเมือง องค์กรภาคประชาสังคม หรือสถาบันการศึกษา ที่ต้องการเข้ามาสนับสนุนการสร้างกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน การพัฒนาสาธารณสุขและการพัฒนาสิ่งปลูกสร้างที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน จึงมีส่วนผลักดันให้ชุมชนคลองลัดภาชีได้รับประโยชน์จากการเข้ามาสนับสนุนจากหน่วยงานภาคนอกอยู่เสมอ ทั้งนี้ในส่วนของการสื่อสารเกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาที่มีหน่วยงานภายนอกสนใจดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชนจะมีการหารือในคณะกรรมการชุมชน เพื่อแจ้งให้สมาชิกในชุมชนได้ร่วมสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจได้ อย่างไรก็ตามผู้แทนชุมชนจะมีการเฝ้าระวังกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาสัมพันธ์ทางการเมืองที่อาจส่งผลให้เกิดความขัดแย้งภายในชุมชนได้ ดังนั้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความชื่นชอบทางการเมืองของสมาชิกในชุมชนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นพิเศษมีข้อตกลงร่วมกันว่าจะต้องไม่สร้างให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ซึ่งอาจนำมาสู่การบั่นทอนความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนได้

ทั้งนี้จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 การมีส่วนร่วมทั้งจากเครือข่ายภายนอกและสมาชิกในชุมชนได้เป็นจุดแข็งสำคัญที่ส่งผลให้การจัดการศูนย์พักคอยชุมชนและการดูแลผู้ที่ติดเชื้อภายในชุมชนได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี ในมิติข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นว่าการผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่อยู่อาศัยได้ช่วยขยายความร่วมมือมากกว่าประเด็นบ้านในฐานะพื้นที่กายภาพและการพักผ่อนหรืออยู่หลับนอนเท่านั้น แต่กลับยกระดับความสัมพันธ์ทางสังคมให้เกิดความไว้วางใจในการสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและความมั่นคงทางสังคมและจิตใจให้กับสมาชิกในชุมชนร่วมด้วย ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกของชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง จนส่งผลให้สมาชิกในชุมชนเห็นความสำคัญของการคอยดูแลกันและกันในสถานการณ์วิกฤตทางสาธารณสุขที่ผ่านมา

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ด้านการต่อรองและการสร้างการมีส่วนร่วม
ของผู้คนที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง
ที่มา: จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

สำหรับการศึกษาครั้งนี้ได้สร้างให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการต่อรองความหมายและการมีส่วนร่วมในการจัดการที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง โดยใช้มุมมองการพิจารณาทางสังคมวิทยาให้เห็นความหมายของการต่อรองและการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้คนที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง

เมื่อพิจารณาแผนภาพที่ 1 เกี่ยวกับองค์ความรู้ใหม่ของการวิจัยครั้งนี้ เห็นได้อย่างชัดเจนว่าชุมชนคลองลัดภาชีเป็นชุมชนที่มีการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการที่อยู่อาศัย ทั้งภายในชุมชนคือระหว่างสมาชิกในชุมชน และภายนอกชุมชนคือระหว่างผู้แทนชุมชนคลองลัดภาชี องค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยและองค์กรภาคประชาสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ผู้แทนชุมชนเรียนรู้ที่จะจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของตนเองในโครงสร้างของการต่อรองอำนาจและความหมายในการพัฒนาที่อยู่อาศัย ผลที่ตามมาคือชุมชนแห่งนี้สามารถพัฒนาขึ้นเป็นชุมชนเมืองที่หน่วยงานภาครัฐให้การรับรองอย่างเป็นทางการ จนสามารถระดมทรัพยากรจากเครือข่ายภายนอกให้เข้ามาสนับสนุนการพัฒนาชุมชนได้มากขึ้น โดยตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมคือการจัดตั้งศูนย์พักคอยภายในชุมชนในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในช่วงกลางปี พ.ศ. 2564 ชุมชนแห่งนี้ได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์และงบประมาณเพื่อจัดตั้งศูนย์พักคอยทั้งจากหน่วยงานภาครัฐด้านที่อยู่อาศัย เครือข่ายทางการเมือง และเครือข่ายภาคประชาสังคม ซึ่งผู้แทนชุมชนได้สะท้อนความเห็นว่าการได้รับการสนับสนุนด้วยดีมากจากหน่วยงานต่างๆ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่ชุมชนแห่งนี้ได้ร่วมดำเนินกิจกรรมกับหน่วยงานต่างๆ จนเป็นที่ยอมรับและเป็นที่วางใจจากหน่วยงานภายนอกในการเข้ามาสนับสนุนกระบวนการดูแลผู้ติดเชื้อกันเองภายในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นการสร้างที่อยู่อาศัยให้สมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยได้อย่างถาวรก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของครอบครัวและชุมชน รวมไปถึงเกิดการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เป็นพลังสำคัญในการต่อรองสิทธิในการจัดการที่อยู่อาศัยของสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนได้สร้างการเปิดพื้นที่ของฉันทามติร่วมกันในการจัดการที่อยู่อาศัย โดยฉันทามติร่วมของชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่อยู่อาศัยและการสร้างสัมพันธภาพที่ดีของสมาชิกในชุมชน โดยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

ประการแรก การต่อรองความหมายของการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง การสร้างที่อยู่อาศัยของสมาชิกภายในชุมชนโดยที่ตนเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์บ้านและที่ดินได้สร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจและพัฒนาการรวมกลุ่มผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนเพื่อการต่อรองสิทธิที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย มุมมองการศึกษามิติสังคมวิทยาของที่อยู่อาศัยได้สะท้อนให้เห็นการพิจารณาปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน ซึ่งสามารถให้นำมาเป็นข้อมูลส่งเสริมการวางแผนพัฒนาชุมชนได้ ดังที่งานศึกษาทางสังคมวิทยาที่อยู่อาศัยสำคัญของ Fox (2020) ที่กลับไปพิจารณาบทบาทของสังคมวิทยาแนวประยุกต์ผ่านงานของ Robert K. Merton ที่ได้เข้าศึกษาและช่วยสนับสนุนการกำหนดทิศทางการวางแผนชุมชนของผู้มีรายได้น้อยช่วง ค.ศ. 1940 ที่เมือง Pittsburg มลรัฐ Pennsylvsnia โดยเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดของผู้อยู่อาศัยในชุมชนเดียวกันเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนให้ชุมชนสามารถวางแผนการพัฒนาชุมชนได้ดี ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจและสอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้โดยแม้ว่าชุมชนคลองลัดภาชีจะเป็นพื้นที่ชุมชนเมืองในกรุงเทพมหานคร แต่การสร้างให้เกิดรูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์ที่มีความแนบแน่นระหว่างสมาชิกก็เป็นปัจจัยที่ช่วยให้ชุมชนสามารถกำหนด

แนวทางการเปลี่ยนผ่านชุมชนร่วมกับโครงการบ้านมั่นคงซึ่งเป็นโครงการภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐได้เป็นอย่างดี

ขณะที่งานของ Boonyabancha, and Parmkaew (2019) ได้สะท้อนให้เห็นความมั่นคงทางสังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตที่เป็นสาระสำคัญของบ้านมั่นคงภายใต้บริบทของการพัฒนาที่อยู่อาศัย โดยปัญหาหลักของความไม่มั่นคงเกิดจากการถูกเวนคืนที่ดินจากเจ้าของ การจะสร้างความมั่นคงของชีวิตจึงจำเป็นต้องสร้างที่อยู่อาศัยจากการขับเคลื่อนอำนาจในการพัฒนาโดยชุมชน การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ภายในชุมชนเพื่อการต่อรองในสิทธิที่จะมีที่อยู่อาศัย อย่างไรก็ตามกลไกของภาครัฐยังถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง ทั้งนี้เนื่องจากผู้มีรายได้น้อยที่ต้องการที่อยู่อาศัยจำเป็นต้องหาแหล่งเงินกู้ที่สามารถเข้าถึงได้ หน่วยงานภาครัฐจึงต้องเข้ามาทำหน้าที่สนับสนุนในส่วนนี้เพราะจะช่วยแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านที่อยู่อาศัยในชุมชนเมืองได้

ประการที่สอง การสร้างการมีส่วนร่วมของผู้แทนชุมชนเมืองกับองค์กรภาครัฐในการพัฒนาที่อยู่อาศัย การขับเคลื่อนประเด็นการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนเมืองจึงมีเงื่อนไขของความสำเร็จประการหนึ่งที่สำคัญคือการสร้างการมีส่วนร่วมทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน หากปราศจากกลไกการรับรู้ปัญหาและการตระหนักถึงความสำคัญของความหมายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยในกลุ่มสมาชิกของชุมชน โอกาสที่จะเกิดความร่วมมือในการพัฒนาที่อยู่อาศัยจะเป็นไปได้น้อยลง เนื่องจากผู้แทนสมาชิกในชุมชนจะไม่ได้รับแรงสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคมหรือด้านเศรษฐกิจจากสมาชิกส่วนใหญ่ ดังนั้นจุดเริ่มต้นที่สำคัญคือการสามารถระดมการมีส่วนร่วมภายในชุมชนในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่อยู่อาศัยร่วมกัน ขณะเดียวกันการเปิดพื้นที่ให้กับการดำเนินงานและยอมรับเงื่อนไขจากหน่วยงานภาคนอกชุมชนร่วมด้วย ยังถือเป็นอีกหนึ่งเงื่อนไขของการผลักดันให้เกิดการสนับสนุนงบประมาณและองค์ความรู้ที่จะมาพัฒนาแหล่งที่อยู่อาศัยให้กับสมาชิกในชุมชนได้ด้วย ต่อประเด็นดังกล่าวงานศึกษาของ Chaowatthanakun (2014) เกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางสังคมของชุมชนหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพมหานครทางตอนเหนือ ได้แสดงเห็นว่าพลังของการมีส่วนของชุมชนเป็นส่วนสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมของการอยู่อาศัย โดยในแต่ละชุมชนมีการบริหารจัดชุมชนภายใต้คณะกรรมการชุมชนและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของผู้อยู่อาศัยในการแก้ไขของปัญหาชุมชน ซึ่งปัญหาหลักของความเหลื่อมล้ำทางสังคมคือ การเข้าถึงระบบการศึกษาและการพัฒนาเยาวชน โครงสร้างพื้นฐานและการจัดการพื้นที่ส่วนรวมของชุมชน ปัญหาหนี้นอกระบบ ความไม่เป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรรัฐ การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน และการขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งความเป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำทางสังคมเหล่านี้เป็นเงื่อนไขในการต่อรองสิทธิที่อยู่อาศัยและการยกระดับคุณภาพชีวิต

ในลักษณะเดียวกันงานของ Sripanich, Nitivattananon, and Perera (2015) ได้ชี้ให้เห็นกลไกทางการเงิน (Financial Mechanism) ที่ภาครัฐทำหน้าที่สนับสนุนงบประมาณเริ่มต้นผ่านโครงการบ้านมั่นคงของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยมีเป้าหมายอยู่ที่สร้างวินัยการออมและให้ชุมชนได้เรียนรู้ที่พัฒนากองทุนการเงินเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยภายในชุมชนของตนเอง เป็นกลยุทธ์ที่สามารถช่วยส่งเสริมให้การเปลี่ยนผ่านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนเมืองและยังมีแนวโน้มที่จะมีความก้าวหน้ามากขึ้น โดยเห็นได้จากการขยายจำนวนโครงการบ้านมั่นคงที่เพิ่มมากขึ้นและกระจายออกไปยังพื้นที่ชุมชนเมืองนอกกรุงเทพมหานครด้วย

การสร้างวินัยการออมภายใต้กลไกทางการเงินเป็นภาพสะท้อนที่สำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนผู้คนในชุมชนให้มีที่อยู่อาศัยและก่อให้เกิดการจัดการภายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

สำหรับงานของ Visetpricha (2016) ใช้การศึกษาทางมานุษยวิทยาเพื่อสำรวจโลกทัศน์ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความภาคภูมิใจในฐานะชุมชนอย่างเป็นทางการของชุมชนเมืองแห่งหนึ่งที่เป็นผลผลิตของการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคง แสดงเห็นให้ว่าการเปลี่ยนแปลงชุมชนที่เคยถูกนิยามว่าเป็นชุมชนแออัดไปสู่ชุมชนบ้านมั่นคงได้สร้างให้สมาชิกในชุมชนเข้าใจประเด็นสิทธิที่อยู่อาศัย การต่อรองอำนาจและการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนมากขึ้น อย่างไรก็ตามภายใต้ความภาคภูมิใจต่อการเปลี่ยนผ่านไปสู่ชุมชนอย่างเป็นทางการอาจเผชิญกับการควบคุมปกครองรัฐภายใต้กลไกที่งานชิ้นนี้เรียกว่า “สู่ชุมชนนิยมเพื่อการปกครอง” (Governmental Communitarianism) ได้เช่นกัน

ดังนั้น การต่อรองความหมายของการพัฒนาที่อยู่อาศัย รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเมืองกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยจึงสะท้อนภาพการพยายามยกระดับคุณภาพชีวิตโดยมีพื้นที่ของที่อยู่อาศัยเป็นกลไกพื้นฐานที่จะช่วยพัฒนาไปสู่เป้าหมายของคุณภาพชีวิตที่ดีได้ ภายใต้โครงสร้างทางสังคมในชุมชนเมืองปัจจุบันการขับเคลื่อนเป้าหมายร่วมกันของสมาชิกในชุมชนผ่านความสัมพันธ์ของการไว้วางใจทางสังคม จึงยังมีความสำคัญต่อระดมการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนให้มีฉันทามติร่วมต่อเป้าหมายของชุมชนได้ แต่ขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้แทนชุมชนในการสร้างแนวทางการมีส่วนร่วมว่าจะสามารถทำให้สมาชิกในชุมชนสัมผัสได้ถึงความจริงใจจนสนับสนุนเป้าหมายการดำเนินงานได้อย่างไร ทั้งนี้ในมิติของการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนเมืองที่มีหน่วยงานภาครัฐด้านที่อยู่อาศัยเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการเปลี่ยนผ่านไปสู่การมีที่อยู่อาศัยที่เป็นชุมชนปลอดภัยนั้น หากภาครัฐสามารถระดมทรัพยากรทั้งที่เป็นบุคลากรภายในชุมชน เครือข่ายทางสังคม รวมทั้งกลไกด้านงบประมาณที่เหมาะสมเข้าสู่แผนปฏิบัติการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้กับชุมชนเมืองได้มากขึ้น จะมีส่วนสำคัญต่อการเพิ่มชุมชนเมืองที่สมาชิกในชุมชนได้ยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดี มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของสมาชิกในชุมชนตามช่วงวัย และยังสามารถลดโอกาสที่จะเปิดปัญหาเศรษฐกิจและสังคมภายในชุมชนได้อีกด้วย

สรุป

จากการศึกษาและวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับการต่อรองและการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการที่อยู่อาศัยในชุมชนเมืองผ่านมุมมองทางสังคมวิทยา ผู้วิจัยสามารถสรุปให้เห็นเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้ ประเด็นเกี่ยวกับบทบาทของผู้แทนชุมชนถือว่ามีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการขับเคลื่อนการระดมความมีส่วนร่วมทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยผลักดันของการสร้างการต่อรองความหมายและอำนาจในการพัฒนาที่อยู่อาศัย เมื่อพิจารณาจากการศึกษาภาคสนามในชุมชนคลองลัดภาชีได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนได้อาศัยอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่ถูกให้ย้ายออกจากชุมชนแห่งเก่า จนเกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มทางสังคมที่ต้องการหาที่อยู่อาศัยแห่งใหม่และสามารถขับเคลื่อนกลุ่มจนเข้าสู่โครงการบ้านมั่นคงได้ ดังนั้นลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนแห่งนี้จึงอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ อีกทั้งการที่ผู้แทนชุมชนเข้าใจ

บริบททางเศรษฐกิจและข้อจำกัดพื้นฐานของแต่ละครอบครัว ยิ่งมีส่วนสนับสนุนให้การแสดงออกในพื้นที่ของการระดมความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย ผ่านการใช้กลไกทางวัฒนธรรมแบบเครือญาติ กล่าวคือมีการสื่อสารที่ให้เกียรติตามระบบอาวุโสหรือถ้าเป็นประเด็นที่สำคัญและจำเป็นต้องมีการใช้เสียงส่วนใหญ่ของสมาชิกเข้ามาตัดสิน จะมีการให้ผู้แทนชุมชนได้ทำความเข้าใจกับสมาชิกที่ยังไม่เห็นด้วยกับประเด็นเหล่านั้นอยู่ ส่งผลให้การขับเคลื่อนการพัฒนาที่อยู่อาศัยลดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชนลงได้

ประเด็นต่อมาคือการแสดงให้เห็นว่าเป้าหมายสำคัญของการต่อรองความหมายของที่อยู่อาศัยได้ตั้งอยู่บนความต้องการร่วมกันของสมาชิกในชุมชน เช่น การพัฒนาระบบไฟฟ้าในชุมชน การพัฒนาอาคารศูนย์การเรียนรู้ การจัดหาพื้นที่จอดรถชุมชน เป็นต้น ไม่ได้มีเป้าหมายอยู่ที่การตอบสนองความต้องการของสมาชิกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในชุมชน แต่กลับเป็นการตอบสนองชุดความคิดที่สำคัญคือการสร้างชุมชนปลอดภัย ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญของการยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนได้ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยหรือแม้แต่ภาคเอกชนที่เป็นเจ้าของสถานที่ จึงเปิดโอกาสให้ผู้แทนชุมชนได้ต่อรองผลประโยชน์ที่จะสร้างให้สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ได้มีรับการพัฒนาที่อยู่อาศัย อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากบทเรียนการพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนชุมชนคลองลัดภาชี จะเห็นได้ว่าการพยายามสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากภายในชุมชนที่มีความเข้มแข็ง จะช่วยสนับสนุนการต่อรองความหมายหรือการต่อรองอำนาจกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีโอกาสประสบความสำเร็จตามข้อเรียกร้องได้มากขึ้น

ท้ายที่สุดจะเห็นได้ว่าการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้มีบทบาทในการต่อรองการพัฒนาที่อยู่อาศัยเป็นกลไกสำคัญที่หน่วยงานภาครัฐควรเสริมพลังให้ชุมชนเมืองต่างๆ ได้เรียนรู้เป็นต้นแบบและนำไปปรับให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากการเห็นความสำคัญของการพัฒนาที่อยู่อาศัยจากมุมมองของสมาชิกในชุมชนเอง จะช่วยสร้างเครือข่ายการดำเนินงานที่ภาครัฐสามารถรับฟังความต้องการของชุมชนได้โดยตรง ซึ่งเป็นการลดเงื่อนไขของความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดการที่อยู่อาศัยได้ในอนาคต อีกทั้งยังช่วยสนับสนุนให้ชุมชนสามารถเรียนรู้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนได้อย่างยั่งยืนได้อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานภาครัฐที่ดำเนินภารกิจเกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรุงเทพมหานคร และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ควรบูรณาการความร่วมมือในการเปลี่ยนผ่านที่ดินว่างเปล่าซึ่งเอกชนพร้อมขายทอดตลาดมาเป็นชุมชนเมืองปลอดภัย เพื่อสนับสนุนแผนการจัดการที่อยู่อาศัยให้กับผู้มีรายได้น้อยและต้องการที่อยู่อาศัยแนวราบ อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมให้เกิดการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนเมืองอีกด้วย

1.2 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ในฐานะที่เป็นกลไกสำคัญของการขับเคลื่อนโครงการบ้านมั่นคง ควรผลักดันให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการถอดบทเรียนชุมชนที่สามารถปรับตัวบน

วิถีความเป็นปรกติใหม่ที่สอดคล้องกับการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เพื่อพัฒนาเป็นคู่มือและสื่อสารคดีที่สะท้อนให้เห็นบทบาทการสร้างความไว้วางใจทางสังคมของสมาชิกในชุมชนกับการขับเคลื่อนชุมชนพึ่งพาตนเองในสถานการณ์วิกฤตทางสาธารณสุข

1.3 สถาบันการศึกษาที่มีการศึกษาเกี่ยวกับชุมชนเมือง ควรสนับสนุนให้นิสิตนักศึกษาลงภาคสนามเรียนรู้กระบวนการพัฒนาชุมชนเมืองในสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีความเหลื่อมล้ำที่ซ่อนตัวอยู่ในพื้นที่ภายในกรุงเทพมหานครจำนวนมาก การผลักดันให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจต่อความหลากหลายในวิถีชีวิตและชนชั้นในสังคม จะช่วยให้เกิดการทบทวนและสะท้อนคิดด้านการพัฒนาชุมชนเมืองของนิสิตนักศึกษาให้มีความรอบด้านมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ควรสร้างเครือข่ายการศึกษาวิจัยบทบาทและแนวทางการยกระดับศักยภาพกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเพื่อการสร้างสวัสดิการผู้สูงอายุให้ครอบคลุมทุกภูมิภาคของประเทศไทยโดยเน้นไปที่ชุมชนที่เป็นต้นแบบของการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง เพื่อพัฒนารูปแบบพื้นฐานของการสร้างสวัสดิการผู้สูงอายุที่เกิดจากกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน

2.2 กรุงเทพมหานคร ควรสนับสนุนการศึกษาวิจัยเพื่อถอดบทเรียนกระบวนการสร้างที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้และปานกลางจากการดำเนินงานของโครงการบ้านมั่นคง เพื่อพัฒนาเป็นข้อเสนอนโยบายในการบริหารที่ดินของภาครัฐและภาคเอกชนที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์เต็มรูปแบบให้เปลี่ยนผ่านมาสู่การสร้างที่อยู่อาศัยสำหรับผู้คนในชุมชนเมืองได้มากขึ้น

References

Agyeman, J., & Evans, T. (2003). Toward Just Sustainability in Urban Communities: Building Equity Rights with Sustainable Solutions. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science,* 590(1), 35-53.

Aksornnum, Y. (2015). *House, Shelter, Home: Homelessness and Dynamic Meanings of Home among the Homeless.* (Master's Thesis). Thammasat University. Pathumthani.

Boonyabancha, S., & Parmkaew, P. (2019). BAAN MAN KONG: "A housing program which go beyond houses". *Journal of Social Sciences and Humanities,* 45(1), 1-17.

Chaowatthanakun, K. (2014). Social inequality of the housing estate community in the Northern Bangkok. *Journal of Social Sciences and Humanities,* 40(2), 67-80.

Foley, D. L. (1980). *The sociology of housing.* California: Institute of Urban and Regional Development, University of California, Berkeley.

Fox, K. (2020). Sociology Applied to Planning: Robert K. Merton and the Columbia-Lavanburg Housing Study. *Journal of Planning History,* 19(4), 281-313.

Povatong, B. (2019). Sixty Years of Housing Development Guidelines in Thailand According to the National Economic and Social Development Plans, B.E. 2504 – 2564. *Academic Journal of Architecture,* 68(1), 133-150.

Ruonavaara, H. (2017). Theory of Housing, From Housing, About Housing. *Housing, Theory and Society,* 35(2), 178-192.

Sripanich, B., Nitivattananon, V., & Perera, R. (2015). City development fund: A financial mechanism to support housing and livelihood needs of Thailand's urban poor. *Habitat International,* 49(1), 366-374.

Van Den Heiligenberg, H. A.R.M., Heimeriks, G. J., Hekkert, M. P., & van Oort, F. G. (2017). A habitat for sustainability experiments: Success factors for innovations in their local and regional contexts. *Journal of Cleaner Production,* 169(1), 204-215.

Visavateeranon, A., & Wibulma, S. (2016). Strong Communities for Creating Communities Sustainablity in Bangkok Metropolitan: Success Indicators and Lessons in Community. *Srinakharinwirot Research and Development (Journal of Humanities and Social Sciences),* 8(15), 182-194.

Visetpricha, B. (2016). Community: From ideal to a tool of government. *Journal of Humanities and Social Science, Thaksin University,* 11(1), 9-35.

สุวรรณภูมิโมเดล: พุทธอารยสุวรรณภูมิวิถี กับการสร้างคุณค่าในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม*

Suvarnabhumi Model: Buddhist Suvarnabhumi Civilization and its Value Creation in Economic, Societal and Cultural Dimensions

[1]สมบูรณ์ วัฒนะ, [2]ประยูร สุยะใจ,
[3]เริงวิชญ์ นิลโคตร และ [4]สุวิญ รักสัตย์

[1]Somboon Watana, [2]Prayoon Suyajai, [3]Reongwit Nilkotara and [4]Suvin Raksat

[1]วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, [2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
[3]มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, [4]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

[1]College of Religious Studies, Mahidol University, [2]Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
[3]Rambhai Barni Rajabhat University, [4]Mahamakut Buddhist University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: somboon.wat@mahidol.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการสร้างคุณค่า "สุวรรณภูมิโมเดลเชิงพุทธบูรณาการ" และ 2) เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะรูปแบบสุวรรณภูมิโมเดลที่สร้างคุณค่าในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมตามแบบพุทธอารยสุวรรณภูมิวิถี เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสนทนาเชิงลึกกลุ่มเป้าหมาย 20 รูป/คน และการสนทนากลุ่ม จากกลุ่มเป้าหมาย 10 รูป/คน การเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจงเลือก ล้วนเป็นพุทธศาสนิกชน เก็บข้อมูลระหว่าง 1 มีนาคม - 15 มิถุนายน 2562 ทำวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ตรวจสอบเนื้อหาด้วยเทคนิคสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนาได้สร้างคุณค่าในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สามารถพัฒนาและบูรณาการพุทธานุสติตามรูปแบบ "สุวรรณภูมิโมเดล" ภายใต้ชื่อว่า "Buddhist Suvarnabhumi Civilization (พุทธอารยสุวรรณภูมิวิถี)" 7 ด้าน ได้แก่ 1) ทำให้ชีวิตมีสุขภาพที่ดี 2) ทำให้สังคมปลอดภัย 3) ทำให้มีพลังความคิด 4) ทำให้มีความเชื่อมั่น 5) ทำให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี 6) ทำให้มีพลังจิตปราดเปรียว และ 7) ทำให้เกิดปัญญาจัดสมดุลชีวิต ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ คือ ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรที่จะนำต้นทุนทางคุณค่าของพระพุทธศาสนาตามมิติ 7 ด้านนี้ มาส่งเสริมพัฒนาต่อยอดเพื่อสร้างคุณค่าในมิติเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมทั้งระดับประเทศ และภูมิภาคให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: สุวรรณภูมิโมเดล; พุทธอารยสุวรรณภูมิวิถี; พระพุทธศาสนา; คุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

*Received June 8, 2021; Revised November 21, 2021; Accepted December 3, 2021

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate and develop a value creation model on Buddhist Integrated Suvarnabhumi model; and 2) to make recommendations for the development of Suvarnbhumi model which creates values in economic, social, and cultural dimensions. The study used a qualitative research approach to collect data through in-depth interviews with 20 persons from the target group and focus group discussions with ten persons from the target group. Purposive sampling was used to identify the target group, who were all Buddhists. The data were collected between March 1 and June 15, B.E. 2562. The collected data were analyzed by content analysis, examined by triangulation technique, and presented via descriptive statistics.

From the study, it has been found that Buddhism has created values in the dimensions of economics, society, and culture which can be developed and integrated with Buddh**ā**nussati (contemplation on the virtues of the Buddha) according to the Suvarnabhumi model known as "Buddhist Suvarnabhumi Civilization". The model consists of the 7 dimensions listed as follows: 1) a healthy life; 2) a safe society; 3) empowered thinking; 4) self-confidence; 5) a good mental health; 6) a peaceful mind; and 7) and a wisdom that fosters life balance. The strategy proposal is that the government sectors and associated organizations bring these value costs of these 7 dimensions in Buddhism to develop values in the dimensions of economics, society, and culture in order to achieve sustainability at the national and regional level.

Keywords: Suvarnabhumi Model; Buddhist Suvarnabhumi Civilization; Buddhism; Economic, Social, and Cultural Values

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) ได้นำการพัฒนานวัตกรรมมาใช้ขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกมิติ เพื่อยกระดับศักยภาพของประเทศ ให้ความสำคัญต่อความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนานวัตกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจทั้งในเรื่องกระบวนการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ๆ ซึ่งแผนฉบับนี้ เกิดขึ้นในช่วงเวลาของการปฏิรูปประเทศ สถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้น อีกทั้งยังได้เล็งเห็นความสำคัญจึงได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9–11 เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน สอดคล้องกับเป้าหมาย

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals –SDGs) ของสหประชาชาติ (UN) (Office of the National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister, 2017)

ความสำเร็จในการพัฒนาประเทศในอดีต และความคาดหวังในการเป็นประเทศไทย 4.0 ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่ขับเคลื่อนด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่สิ้นสุดลงในปี พ.ศ.2564 และที่กำลังจะดำเนินการตามแผนฯ ต่อไปด้วยคาดหวังให้สำเร็จในอนาคต หากมองความสำคัญของศาสนาที่ได้ร่วมสร้างความสำเร็จดังกล่าวนั้น จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาที่ดำรงคู่แผ่นดินไทย แผ่นดินสุวรรณภูมินี้กว่าสองพันปี (Pongpanich, 2020) พุทธศาสนาจึงเป็นรากฐานสำคัญทุก ๆ มิติของประเทศ เช่น ศีลธรรม สังคม การศึกษา ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี และเศรษฐกิจ พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของสังคมไทยในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเสียชีวิต จากความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่เจริญรุ่งเรืองเริ่มต้นจากยุคสุวรรณภูมิและสืบต่อเรื่อยมาอย่างไม่ขาดสาย วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อ และหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนามายาวนาน จนทำให้เกิดการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรม และสนองความต้องการของกันและกันตลอดจนผสมผสานความเชื่อและแนวปฏิบัติตามบริบทของพื้นที่ในหมู่ชนชาวไทย จนเป็นแบบอย่างที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยโดยเฉพาะ มีรูปลักษณ์และเนื้อหาเฉพาะ เน้นเด่นบางแง่บางด้านเป็นพิเศษ แยกออกได้จากพระพุทธศาสนาอย่างทั่ว ๆ ไป อาจกล่าวได้ว่า เป็นพระพุทธศาสนาแบบไทย และพระพุทธศาสนาของชาวไทย วัฒนธรรมไทยแทบทุกด้านมีรากฐานสำคัญอยู่ในพระพุทธศาสนา (Phra Bhramagunabhorn (P.A. Payutto), 2013) และจากการนับถือพระพุทธศาสนาของประชาชนนี้ได้เป็นศูนย์หลอมรวมจิตใจประชะชาชน มีหลักธรรมปฏิบัติเพื่อความดีงามแห่งชีวิต วิถีชีวิตมีระเบียบแบบแผน มีวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามเป็นของคนไทยเอง จากความสำคัญนี้ทำให้ภาครัฐได้กำหนดนโยบายนำมิติทางศาสนามาร่วมแก้ไขปัญหาของชาติ จึงรื้อฟื้นนำพลัง “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน มาร่วมสร้างคุณธรรมเพื่อแก้ปัญหาต่างๆของชาติ (Department of Religious Affairs, Ministry of Culture, 2017) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าภาพรวมของกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศจะสะท้อนให้เห็นความสำเร็จและมีแนวทางใหม่ๆ ที่จะรองรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความสุข แต่ในอีกด้านหนึ่งแล้วยังคงเผชิญกับปัญหาต่างๆ ที่ยังคุกคามสุขภาวะของสังคมไทยและทุกองคาพยพต้องศึกษาและพร้อมรับมือ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมและความตระหนักในการจัดการสิ่งแวดล้อม ความเหลื่อมล้ำของรายได้ ภัยคุกคามของสื่อและโลกโซเชียล (Social media) เป็นต้น (Institute for Population and Social Research, Mahidol University, 2019) ปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นและดำรงอยู่ตามพลวัตสังคมทั้งในประเทศและสังคมไทย การศึกษาและหาแนวทางใหม่ๆ และมีความต่อเนื่องในการรับมือให้ทันท่วงทีจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับสังคมไทย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาพัฒนาการเกี่ยวกับสุวรรณภูมิในเชิงพื้นที่ที่รับอิทธิพลพระพุทธศาสนา รวมถึงมิติความเชื่อมโยงทางด้านพระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในสุวรรณภูมิ (Thinapong et al. 2019) จากอดีตสู่ปัจจุบัน และอนาคต ผู้วิจัยมุ่งศึกษาและพัฒนารูปแบบ“สุวรรณภูมิโมเดล”บนฐานคิดทางพระพุทธศาสนาในบริบทเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเพื่อนำเสนอรูปแบบสุวรรณภูมิโมเดล และพัฒนาข้อเสนอแนวทางการส่งเสริมการเผยแพร่หลักธรรม พัฒนาความรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้เพื่อเป็น

แนวทางนำหลักธรรมทางศาสนาและกระบวนทัศน์ทางการพัฒนาใหม่ๆ เช่น การพัฒนาสุขภาวะ การจัดการชุมชนเข้มแข็ง การเสริมศักยภาพความรอบรู้ด้านสุขภาพ การพึ่งพาตนเอง มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่มุ่งให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” คนไทยจะเป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งมิติคุณธรรม ระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดี เป็นผู้มีจิตสาธารณะ และมีความสุข (Office of the National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister, 2017) ความสำคัญดังกล่าวจะยังเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศบนพุทธบูรณาการ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ให้ดำเนินไปอย่างสมดุล มีการพัฒนาแบบพอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมมีความสมดุล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 (Senanarong, 2015) ผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นมงคลสูงสุดบนฐานความเชื่อถึงต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมว่าสุวรรณภูมิเป็นดินแดนหรือแหล่งศูนย์กลางของความร่ำรวยมั่งคั่งและเป็นแหล่งสืบสานพุทธธรรม ดังคำว่า“แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง”บุคคลใดก็ตามเมื่อได้มีโอกาสมุ่งมาสู่เมืองสุวรรณภูมิถือได้ว่ามาสู่ “เมืองมงคลสูงสุด”เมืองวัฒนธรรมตามกระบวนทัศน์ทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพื่อนำต้นทุนทางวัฒนธรรมคือสถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอันเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอารยธรรมสุวรรณภูมิ โดยนำมาพัฒนาต่อยอดให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สอดรับกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals –SDGs) ของสหประชาชาติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการสร้างคุณค่า “สุวรรณภูมิโมเดลเชิงพุทธบูรณาการ”

2. เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะรูปแบบสุวรรณภูมิโมเดลที่สร้างคุณค่าในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมตามแบบพุทธอารยสุวรรณภูมิวิถี

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง “สุวรรณภูมิโมเดล: พุทธอารยสุวรรณภูมิวิถีกับการสร้างคุณค่าในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม” เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง “โครงการจ้างที่ปรึกษาและวิเคราะห์ความเชื่อมโยงทางด้านพุทธศาสนากับเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคม สุวรรณภูมิจากอดีตสู่ปัจจุบันและอนาคตเพื่อการกำหนดยุทธศาสตร์และการวางแผนยุทธศาสตร์ของประเทศในมิติศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม” ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคนโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนสาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เลขที่ MU-SSIRB 2019/031.1202 ลงวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2562 อุดหนุนงบประมาณโดยสำนักประยุกต์และบริการภูมิสารสนเทศ สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) เป็นการวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยมีกรอบแนวคิดการศึกษาที่เป็นพื้นฐานการศึกษาคือ แนวคิดพุทธบูรณาการ ซึ่งสะท้อนถึงคุณค่าของพระพุทธศาสนาในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Thailand Sustainable Development Foundation, 2017) เป็นแนวคิดที่สะท้อนถึงเป้าหมายการพัฒนาสู่ความยั่งยืนทั้งมิติการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคม ส่วนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการพื้นฐานตามแนวทาง “ทางสายกลาง” ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานไว้ แนวคิดพัฒนาวัฒนธรรมเชิงพื้นที่ (Wasi, 2004) มุ่งศึกษาวิถีการดำเนินชีวิต ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา รวมถึงขนมธรรมเนียมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละภูมิภาค และแนวคิดจิตอาสา (Wongyai, 2019) เป็นแนวคิดการส่งเสริมคุณธรรมร่วมสมัยในปัจจุบัน โดยทั้งหมดเป็นการศึกษาเชิงบูรณาการ (Integrated Approaches) เพื่อตอบคำถามของการศึกษาและวัตถุประสงค์ ดังแผนภาพที่ 1 ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดสุวรรณภูมิโมเดลเพื่อสร้างคุณค่าในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
ที่มา: สรุป สังเคราะห์ และพัฒนาโดยคณะผู้วิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือวิจัย คณะผู้วิจัยได้ศึกษาจากแนวคิดทฤษฎีเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา แบ่งออกเป็นแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม โดยได้ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหาที่ต้องการศึกษา (Content Validity) ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำให้เกิดความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้ในการศึกษาภาคสนาม

ขั้นตอนที่ 3 เก็บข้อมูลโดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 10 รูป/คน การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มเป้าหมายจำนวน 20 กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเป็นพุทธศาสนิกชน เลือกกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายแบบเจาะจงเลือก (Purposive Sampling) โดยเลือกคุณสมบัติตามการคัดเลือกของคณะผู้วิจัยและจากข้อเสนอแนะของคณะกรรมการผู้ให้ทุนการวิจัย ประกอบด้วยผู้ทรงวุฒิจากพื้นที่เป้าหมาย และผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการ กำหนดคุณสมบัติคือต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาและเป็นผู้เชี่ยวชาวทางพระพุทธศาสนาและสังคมวัฒนธรรมพื้นที่ จากพื้นที่เป้าหมายศึกษาบนเส้นทาง 4 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 กรุงเทพมหานครและนครปฐม เส้นทางที่ 2 พระนครศรีอยุธยา และสุพรรณบุรี เส้นทางที่ 3 สุโขทัย และกำแพงเพชร และเส้นทางที่ 4 เชียงใหม่และเชียงราย เก็บข้อมูลระหว่าง 1 มีนาคม- 15 มิถุนายน 2562 จากนั้นได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และตรวจสอบความถูกต้องด้วยเทคนิคสามเส้า เพื่อให้ข้อมูลสมบูรณ์และมีความถูกต้องตามวิธีวิทยาการศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนอข้อมูล คณะผู้วิจัยได้เรียบเรียง สรุปผลการศึกษา และนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาได้องค์ประกอบหลักสำคัญต่อการขับเคลื่อนรูปแบบของสุวรรณภูมิโมเดลอันจะเอื้อต่อคุณค่า ตื่นรู้และความยั่งยืน ซึ่งเชื่อมโยงกับ “การพัฒนาพระพุทธศาสนาในรูปแบบสุวรรณภูมิโมเดลเพื่อสร้างคุณค่าในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม” สรุปข้อค้นพบจากการศึกษาตามลำดับ ดังนี้

1. การสร้างคุณค่า “สุวรรณภูมิโมเดลเชิงพุทธบูรณาการ”

1.1. พุทธานุสติระดับพื้นที่ การบูรณาการพุทธานุสติระดับพื้นที่พบว่าการบูรณาการตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีศรัทธาต่อพระคุณของพระพุทธเจ้าทั้งทั้ง 3 ประการ ได้ส่งผลให้เกิดกระบวนการหล่อหลอม (Socialization) เป็นแนวปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต เกิดความสงบสุข ช่วยเหลือเกื้อกูลต่อสังคม มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ด้าน ดังนี้

(1) ความสัปปายะของพื้นที่ (อาวาสสัปปายะ (Suitable Abode) (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2002) บริบทของพื้นที่ประเทศไทยมีความสะดวกสบาย เหมาะสม เอื้อต่อการการทำหน้าที่ในการทำความดีเพื่อการบรรลุผลที่ดี ทั้งบรรยากาศในการอยู่ร่วมกัน เป็นสังคมที่มีปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสัปปายะ (Things Favorable to Mental Development) (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2002) ได้แก่ “ความพร้อมด้านทุนทางสังคม” สังคมไทยมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวิถีการดำเนินชีวิตที่เอื้อต่อการน้อมนำหลักพระพุทธศาสนาไปใช้ ไม่ขัดแย้งต่อศรัทธาของชุมชน การเป็นศูนย์กลางความรู้ การศึกษาประเพณีและวัฒนธรรมระดับพื้นที่ และการได้เสริมสร้างคุณค่าด้วยปัญญาบนฐานพุทธธรรม “การเป็นศูนย์กลางศรัทธาระดับพื้นที่” ดังกรณีศึกษาวัดบางช้างเหนือที่ริเริ่มและพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนเพื่อสังเคราะห์เกื้อกูลประชาชนในพื้นที่ เป็นศูนย์กลางของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีกิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์และสังเคราะห์ตามหลักพรหมวิหารธรรม (Holy Abidings) และหลักสังคหวัตถุ 4 (Bases of Social Solidarity) (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2002) ได้เป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างบ้าน วัด และชุมชน สร้างการมี

ส่วนร่วม อีกทั้งเป็นการประยุกต์พุทธธรรมให้เกิดคุณค่าในวิถีปฏิบัติจริง “การเชื่อมโยงและการสร้างการมีส่วนร่วมในพื้นที่” พระพุทธศาสนาจึงยังคงคุณค่าในฐานะที่เป็นผู้นำทางการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมทั้งระดับภูมิภาค และมีบทบาทการสร้างการมีส่วนร่วม และคุณค่าในระดับพื้นที่ได้

(2) มิติวิถีชีวิต จากกรณีศึกษาวัดพระแก้ว จังหวัดเชียงรายสะท้อนความกลมกลืนของความเชื่อท้องถิ่นและตำนานพระแก้วมรกตกับพัฒนาประวัติศาสตร์ภูมิภาค การธำรงรักษาและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นและกรณีศึกษาองค์พระปฐมเจดีย์ที่มีตำนานท้องถิ่น คติพื้นบ้านเกี่ยวกับการแสดงความกตัญญูและบำเพ็ญบุญตามความเชื่อท้องถิ่นกับพระพุทธศาสนา เป็นต้น สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เป็นรากฐานของชุมชนที่เชื่อมโยงการเป็นดินแดนชาวพุทธหรือการเป็นสุวรรณภูมิอย่างชัดเจน องค์ประกอบของสุวรรณภูมิวิถีที่สำคัญ ได้แก่ “ด้านการเป็นมหามงคลต้นแบบ” พื้นที่กรณีศึกษาจากการศึกษาครั้งนี้ได้สะท้อนให้เห็นความเป็นมงคลหลากมิติ เช่น ศูนย์ปฏิบัติธรรมเบิกฟ้าธรรมาศรม จังหวัดสุพรรณบุรี การนำเป้าหมาย “ชีวเกษม” ที่หมายถึงการเข้าถึงวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นเกษมเป็นเป้าหมายของศูนย์ปฏิบัติธรรม กรณีศึกษาของเครือข่ายจิตอาสาอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และกรณีศึกษาพระปฐมเจดีย์นั้นได้ถือหลักมงคล 38 ประการเป็นแนวปฏิบัติให้กับพุทธศาสนิกชนที่ไปท่องเที่ยวและทำบุญเพื่อเป็น “สิริมงคล” เป็นเครื่องยืนยันถึงความเป็นมงคลต้นแบบของประเทศไทย “ด้านการอนุรักษ์และธำรงประเพณีวัฒนธรรม” พื้นที่มุ่งสู่การแสดงความนอบน้อมต่อหลักธรรมทั้งด้านปริยัติคือการศึกษาเล่าเรียนพุทธธรรม และการปฏิบัติคือการบูรณาการหลักธรรมมาเป็นวิถีปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ประเพณีการถวายผ้าองค์พระปฐมเจดีย์ ประเพณีบุญผ้าป่าบุญกฐิน หรือการถือเอาวันสำคัญของพระสงฆ์ที่เป็นที่เคารพบูชาเป็นวาระของการทำบุญ ประจำพื้นที่ เป็นต้น และ “ด้านปัญญาปฏิบัติที่สอดคล้องกับวิถี” จุดเด่นที่สอดคล้องกับวิถีปฏิบัติจริงหรือ “ประโยชน์ที่เป็นปัจจุบัน” คือการนำหลักธรรมมาเป็นเครื่องบำบัดทุกข์ สร้างดุลภาพให้กับชีวิต เช่น “การเจริญสติแนวเคลื่อนไหว” ตามแนวของหลวงพ่อเทียน จิตฺตสุโภ เพื่อเป็นกุศโลบายในการเรียนรู้สติผ่านอิริยาบถเคลื่อนไหวและเรียนรู้อนิจลักษณะ มิติความสุขและสุขภาวะขององค์กร การมีสติที่ดีจะเป็นพื้นฐานการสร้างปฏิสัมพันธ์ของสมาชิก การเข้าใจบทบาท ความเป็นองค์รวมในวิถีการปฏิบัติงาน

(3) มิติการเสริมศักยภาพ พระพุทธศาสนา เชื่อว่าศักยภาพของมนุษย์จะสามารถพัฒนาให้เกิดคุณค่าสูงสุดได้ และการที่มนุษย์ฝึกฝนตนเองได้นับว่าเป็นผู้ประเสริฐ จากการศึกษาพบว่า คุณค่าที่สำคัญในมิติการเสริมศักยภาพ ได้แก่ “การมีแรงบันดาลใจและแรงแห่งความสำเร็จ” การกระทำกิจการงานหรือการอาชีพต้องเริ่มต้นด้วยความพอใจ ทั้งด้านการปฏิบัติที่ชอบธรรม ความเพียรทางใจที่ตรงศักยภาพตนเอง และประยุกต์ใช้ตามสถานการณ์ให้เกิดคุณค่าต่อตนเอง กรณีศึกษาการสร้างองค์พระปฐมเจดีย์ตามความเชื่อพื้นถิ่นคือการแสดงถึงความกตัญญูกตเวทีต่อบุพพการีของตนเอง และการสร้างเจดีย์คือการบูชาพระพุทธศาสนาที่เป็นมงคลชีวิตอันสูงสุด เป็นต้น การมุ่งเป้าหมายดังกล่าวคือพื้นฐานในการสร้างแรงบันดาลใจและแรงแห่งความสำเร็จ “ด้านความเป็นอัตลักษณ์ผ่านประเพณีและวิถีชีวิต” ความเป็นเอกลักษณ์ พร้อมกับการพัฒนาเพิ่มคุณค่าของความเป็นมนุษย์ด้วยความกตัญญูต่อบุคคลผู้มีคุณความดีหรืออุปการะต่อตน และกตัญญูกตเวทีต่อบุคคลผู้ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์หรือมีคุณความดีเกื้อกูลแก่ส่วนรวม กรณีศึกษาวัดบางช้างเหนือได้ถือเอาคุณธรรมการดูแลเพื่อนมนุษย์เสมือนญาติ การได้สร้างกลุ่มและแนวทางการดูแลสมาชิกในชุมชนสะท้อนถึง “พรหมวิหาร

ธรรม”เชิงปฏิบัติ คือความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ และ “ด้านคุณค่าความเป็นมนุษย์ทั้งประโยชน์ปัจจุบันและโลกหน้า” หลักธรรมครอบคลุมมิติต่าง ๆ คือ “การครองตน” ได้แก่ ฆราวาสธรรม 4 (Virtues of Lay People) “การครองคน” ได้แก่พรหมวิหาร 4 “การครองงาน” ได้แก่อิทธิบาท 4 (Path of Accomplishment) และ “การเชื่อมสังคม” ได้แก่สังคหวัตถุ 4 เป็นต้น ถือเป็นมาตรฐานการดำเนินชีวิตให้เกิดสันติสุข และได้สะท้อนถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การเป็นพลเมืองของโลกที่มีคุณค่า ดังนั้นการน้อมรับหลักธรรมเป็นวิถีปฏิบัติจะนำไปสู่สุขภาวะที่ดีและยั่งยืนได้

ผลลัพธ์การศึกษาซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาพระพุทธศาสนาในรูปแบบ “สุวรรณภูมิโมเดล” เพื่อสร้างคุณค่าในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในระดับพื้นที่ สามารถสรุปตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การบูรณาการสุวรรณภูมิโมเดลสู่มิติคุณค่า ตื่นรู้ และยั่งยืนระดับพื้นที่

พุทธานุสติระดับพื้นที่	การบูรณาการกับพระพุทธศาสนา	บทเรียนแนวปฏิบัติ เพื่อขับเคลื่อนสุวรรณภูมิโมเดล
มิติความสัปปายะ	การบูรณาการตั้งอยู่บนพื้นฐานของศรัทธาต่อพระคุณทั้งสามของพระพุทธเจ้าทั้งด้านพระปัญญาคุณ พระกรุณาคุณ และพระวิสุทธิคุณได้ส่งผลให้เกิดกระบวนการหล่อหลอม (Socialization) และเป็นแนวปฏิบัติให้กับสังคมไทย	1. ทุนทางสังคม: วัดพระปฐมเจดีย์ วัดพระแก้ว จังหวัดเชียงราย การส่งเสริมเส้นทางไหว้พระธาตุ 9 จอมและพระธาตุดอยตุง เป็นการบูรณาการสู่มิติสร้างคุณค่าและรายได้ วัดป่า (อนุรักษ์ผืนป่าให้อุดมสมบูรณ์ เป็นสัปปายะต่อการปฏิบัติสมาธิภาวนา วิปัสสนาภาวนา) วัดบ้าน (สืบสานประเพณี สังคมสงเคราะห์ แหล่งเรียนรู้) 2. การเป็นศูนย์กลางความศรัทธา: วัดพระปฐมเจดีย์ วัดพระแก้ว แหล่งบ่มเพาะทั้งด้านปริยัติธรรม และศาสนกิจ 3. การเชื่อมโยงและสร้างการมีส่วนร่วม: พหุภาคีร่วมสนับสนุน เป็นศูนย์กลางการส่งเสริมพลังชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง
มิติวิถีชีวิต	แบบแผนการดำเนินชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะพื้นที่ทั้งระดับการดำเนินชีวิตปัจจุบัน การเป็นอยู่ร่วมกันของชุมชน และระดับสังคมมีประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การยอมรับซึ่งกันและกัน และเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม วิถีแบบสายกลาง มุ่งความสงบสุข	1. มหามงคลต้นแบบ: ตามคติมงคล 38 ประการในพระพุทธศาสนา ทั้งสถานที่ และวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนในพื้นที่ 2. การอนุรักษ์และธำรงประเพณีวัฒนธรรม: หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับความเชื่อ และวิถีชีวิต 3. ปัญญาปฏิบัติที่สอดคล้องกับวิถีปฏิบัติจริง: จับต้องได้ และใช้ได้จริง เช่น สวัสดิการชุมชน การเป็นศูนย์กลางเผยแผ่ศาสนา เป็นต้น

มิติการเสริมสร้างศักยภาพ	พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างศักยภาพของมนุษย์ เชื่อว่าศักยภาพของมนุษย์สามารถพัฒนาให้เกิดคุณค่าสูงสุดได้ และมนุษย์ที่ฝึกฝนตนเองได้นับว่าเป็นผู้ประเสริฐ	1. แรงบันดาลใจทั้งระดับปัจเจก สังคม ประเทศ 2. ความเป็นอัตลักษณ์ที่สะท้อนผ่านประเพณีและวิถีการดำเนินชีวิต 3. คุณค่าความเป็นมนุษย์ ทั้งในแง่ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์โลกหน้า

จากตารางที่ 1 คณะผู้วิจัยได้วางแนวทางออกแบบสุวรรณภูมิโมเดล โดยการบูรณาการพุทธานุสติที่กำหนดไว้ 3 ด้าน จากการสังเคราะห์ผลการวิจัยที่ค้นพบ แล้ววิเคราะห์สังเคราะห์ออกมาเป็นบทเรียนแนวปฏิบัติเพื่อขับเคลื่อนสุวรรณภูมิโมเดลระดับพื้นที่ต่อไป

1.2 การบูรณาการพุทธานุสติระดับภูมิภาค พุทธานุสติ ในงานวิจัยนี้ หมายถึง สถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ที่ครอบคลุมถึง พระรัตนตรัย ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ศาสนิกชน ประเพณีวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์บอกเล่าที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ในการบูรณาการพุทธานุสติระดับภูมิภาคจากการศึกษาเชิงพื้นที่ตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมพบว่าภูมิภาคมีการขับเคลื่อนอย่างเป็นธรรมชาติ ใช้มิติความเป็นชุมชนและ/หรือสังคมเป็นฐานในการขับเคลื่อน พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักของสังคมไทย และแต่ละภูมิภาคมีความเป็นเอกลักษณ์ในวิถีการดำเนินชีวิต อีกทั้งการมีสถาบันหลักกล่าวคือ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นเสาหลักให้กับสังคมไทยในภาพรวมได้เป็นเครื่องหล่อหลอมจิตวิญญาณ “การเป็นชาวพุทธ” ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสังคมไทย ได้นำไปสู่ความเป็น “ดินแดนอารยสุวรรณภูมิวิถี” จากการศึกษาพบองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ดังนี้

(1) มิติอดีต/ประวัติศาสตร์ แต่และภูมิภาคของประเทศไทยมีความแตกต่างกันทั้งวิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ขนมธรรมเนียม ที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลานาน พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักในการดำเนินชีวิตของสังคมและมีพัฒนาการควบคู่กับประวัติศาสตร์ชนชาติไทย พระราชกรณียกิจของสถาบันพระมหากษัตริย์ในฐานะองค์อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาได้เป็นแบบอย่างให้พสกนิกรชาวไทยได้น้อมนำเป็นวิถีของตนเองด้วยหลักราชธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ได้เป็นแนวทางการบริหารบ้านเมืองที่ดี เช่น หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การเป็นผู้มีจิตอาสา “ปิดทองหลังพระ” เป็นต้น ทั้งหมดเป็นการบูรณาการพุทธานุสติที่สอดคล้องอยู่ในวิถีของสังคมไทย ในฐานะสถาบันศาสนาที่ควบคู่กับสถาบันชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งหมดได้เป็นพื้นฐานสังคมและวัฒนธรรมที่หล่อหลอมความเป็นไทยมาตั้งแต่อดีตสืบทอดถึงปัจจุบัน

(2) มิติปัจจุบัน/อนาคต การพัฒนาในด้านจิตใจ เป็นการฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลายเป็นจุดที่สร้างความเข้มแข็งในความเป็นอัตลักษณ์และเป็นต้นทุนทางสังคม ได้แก่ พื้นฐานทางจิตใจ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานับว่าเป็นเครื่องหล่อหลอมและสร้างเอกลักษณ์ความเป็นไทย คุณธรรมการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ส่งผลให้คนไทยเป็นคนยิ้มง่าย เป็นกัลยาณมิตร เป็นที่ประทับใจของผู้มาเยือน ความเป็นปัจจุบันและอนาคตตามแนวทางการบูรณาการพุทธานุสติระดับภูมิภาคนี้ ตั้งอยู่บนอัตลักษณ์และทุนทางสังคมที่เป็นจุดแข็งของชุมชนและเอกลักษณ์แต่ละภูมิภาค สามารถสร้างสรรค์และเพิ่มคุณค่าให้กับต้นทุน

ให้สอดรับกับความต้องการปัจจุบัน เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่เชื่อมโยงกับวิถีความเป็นไทยและความเป็นชาวพุทธ เป็นต้น

(3) มิติความพอเพียง บนวิถีความพอเพียงเป็นแนวคิดพื้นฐานตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่เน้นให้สร้างสมดุลชีวิตแบบ “สายกลาง” หรือมัชเฌนธรรมทุกระดับ สังคมไทยมีความคุ้นเคยกับวิถีความพอเพียงทั้งจากบริบทและวิถีการดำเนินชีวิตที่ส่งต่อมาแบบรุ่นต่อรุ่น และนอกจากนี้แล้วพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้ทรงพระราชทานให้กับพสกนิกรชาวไทยทั้งมิติ พอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน และ 2 เงื่อนไขคือความรอบรู้ และคุณธรรม ได้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีปฏิบัติชาวพุทธในปัจจุบัน ความพอเพียงจึงเป็นคุณธรรมที่สอดรับกับการบูรณาการพุทธานุสติของสังคมไทย

(4) มิติจิตอาสา พื้นฐานของการอบรมสั่งสอนรู้จักการให้ทานเสียสละสิ่งของเพื่อเกื้อกูลให้ผู้ด้อยโอกาสกว่าตนเองหรือร่วมสละสิ่งของเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม การถ้อยทีถ้อยอาศัยสร้างสัมพันธภาพ การทำบุญตามวาระตามปฏิทินวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือวาระสำคัญของชีวิตอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ทั้งหมดเป็นพื้นฐานจากหลักสังคหวัตถุ 4 ตามแนวพระพุทธศาสนา และเป็นแนวทางการสร้างสันติสุขในชีวิตประจำวัน

(5) มิติสังคมและวัฒนธรรม บทบาท “บ้าน วัด และวัง” (สถาบันพระมหากษัตริย์) นับว่าเป็นฐานรากที่หล่อหลอมความเป็นสังคมไทยได้อย่างกลมกลืน และสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับพลวัตรของโลกได้อย่างดีในวิถีของ “บ้าน” แต่ละภูมิภาคมีมีความเชื่อที่เป็นเฉพาะของท้องถิ่น มีขนบธรรมเนียมที่สอดรับกับวิถีการทำกิน เป็นเอกลักษณ์และตัวตนของคนไทย บทบาทของ “วัด” โดยเฉพาะพุทธธรรมเป็นทั้งวิถีการคิดและวิถีการปฏิบัติที่สอดรับกับสังคมไทย และ “วัง” เป็นสถาบันหลักในการประสานความเป็นสังคมไทยให้สามารถธำรงสังคมและวัฒนธรรมให้มีแนวปฏิบัติที่เป็นแบบแผน และดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

ผลลัพธ์การศึกษาซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาพระพุทธศาสนาในรูปแบบ “สุวรรณภูมิโมเดล” เพื่อสร้างคุณค่าในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในระดับภูมิภาค สามารถสรุปตามตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 การพัฒนารูปแบบสุวรรณภูมิโมเดล ภายใต้คุณค่า ตื่นรู้ และยั่งยืนระดับภูมิภาค

พุทธานุสติระดับภูมิภาค	การบูรณาการกับพระพุทธศาสนา	บทเรียนแนวปฏิบัติเพื่อขับเคลื่อนสุวรรณภูมิโมเดล
มิติอดีต/ประวัติศาสตร์	ประวัติศาสตร์ชาติไทยและพัฒนาการพระพุทธศาสนาที่สะท้อนความเจริญรุ่งเรือง เป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจและสร้างเอกลักษณ์ให้กับชนชาติไทย	1.ประวัติศาสตร์เชื่อมราชวงศ์ ทั้งระดับภูมิภาคและระดับชาติส่วนกลาง 2.จิตอาสา/หัวใจพระโพธิสัตว์ มีหลักธรรมเป็นพื้นฐานจิตอาสา และบำเพ็ญบารมี
มิติปัจจุบัน/อนาคต	การพัฒนาในด้านจิตใจ เป็นการฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลายเป็นจุดที่สร้างความเข้มแข็งในความเป็นอัตลักษณ์และเป็นต้นทุนทางสังคม	1.ด้านจิตใจ: สร้างเอกลักษณ์ความเป็นไทย ยิ้มง่าย เอื้อเฟื้อ และเป็นกัลยาณมิตร 2.ความเป็นอัตลักษณ์และทุนสังคม: ทุกระดับตั้งแต่ปัจเจก ครอบครัว สังคม 3.การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์: มีการต่อยอดเพื่อสร้างมูลค่า

		4.เศรษฐกิจพอเพียง: เป็นแนวปฏิบัติที่สร้างสมดุลชีวิต
มิติความพอเพียง	มัชเฌนธรรมหรือหลักสายกลางของพุทธศาสนาเป็นแนวปฏิบัติให้กับสังคมไทย วิถีการดำเนินชีวิตมุ่งสร้างสมดุลชีวิตทุกระดับ	1.สะอาด: มุ่งภารกิจและการดำเนินชีวิตตามเบญจศีล และความพอเพียง 2.สะดวก: รู้จักปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์และอัตภาพของตนเอง 3.สงบ: ไม่เบียดเบียน การเอื้อเฟื้อ
มิติจิตอาสา	มุ่งเกื้อกูลให้กับสังคมรอบข้างหล่อหลอมให้ศาสนิกชนมีจิตเอื้อเฟื้อทั้งระดับปัจจุบันและภาคหน้า	1.ประโยชน์เกื้อกูลปัจจุบัน 2.ประโยชน์เบื้องหน้า 3.ประโยชน์สูงสุด
มิติสังคมและวัฒนธรรม	บทบาท “บ้าน วัด และวัง” (สถาบันพรมหากษัตริย์) เป็นฐานรากที่หล่อหลอมความเป็นสังคมไทยได้อย่างกลมกลืน และสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับพลวัตรของโลก	1. ประเพณีและวัฒนธรรม 2.การศึกษา(ปริยัติ) พุทธบูรณาการกับสหศาสตร์ วิทยาการสมัยใหม่ การตีความพุทธธรรมให้เข้ากับบริบทสมัยใหม่ การนำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ให้สมสมัย 3.สมาธิภาวนา และวิปัสสนาภาวนา

จากตารางที่ 2 คณะผู้วิจัยได้วางแนวทางออกแบบสุวรรณภูมิโมเดล โดยการบูรณาการพุทธานุสติที่กำหนดไว้ 5 ด้าน จากการสังเคราะห์ผลการวิจัยที่ค้นพบ แล้ววิเคราะห์สังเคราะห์ออกมาเป็นบทเรียนแนวปฏิบัติเพื่อขับเคลื่อนสุวรรณภูมิโมเดลในระดับภูมิภาคต่อไป

2. พัฒนาข้อเสนอแนะรูปแบบสุวรรณภูมิโมเดลที่สร้างคุณค่าในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมตามแบบพุทธอารยสุวรรณภูมิวิถี

จากการศึกษาพบว่ารูปแบบของสุวรรณภูมิโมเดลที่สร้างคุณค่าในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนารูปแบบ “พุทธอารยสุวรรณภูมิวิถี” (Buddhist Suvarnabhumi Civilization) ซึ่งเป็นแนวทางการสร้างสรรค์อารยธรรมสุวรรณภูมิด้วยพุทธมงคล เป็นข้อเสนอแนะรูปแบบสำหรับนโยบาย และแนวทางการพัฒนายุทธศาสตร์ของประเทศในมิติศาสนาบูรณาการกับเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ในดินแดนสุวรรณภูมิในบริบทของของประเทศไทย พุทธอารยะสุวรรณภูมิเป็นทั้ง “เป้าหมาย” และ “กระบวนการ” ขับเคลื่อนเชิงพัฒนา ประกอบด้วย 7 มิติ ดังนี้

1. Buddhist Ecology: พุทธอารยวิถีเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี (Well Being Living) การมีระบบนิเวศที่สามารถหล่อเลี้ยงจิตวิญญาณให้มีพลัง การบริหารจัดการพื้นที่วัด พื้นที่ทางพระพุทธศาสนาให้มีสภาพที่สะท้อนความสะอาด ความสว่าง และความสงบร่มเย็น เป็นที่พึ่ง เอื้อประโยชน์ และความสุขให้แก่ประชาชน เพราะประเทศไทยที่มีต้นทุนทางสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีมิติความสัปปายะ มิติวิถีชีวิต และมิติการเสริมสร้างศักยภาพ

2. Buddhist Sociology: พุทธอารยวิถีเพื่อสังคมปลอดภัย (Secured Living) การส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาที่เห็นว่ามีความสำคัญ มีความโดดเด่น มีศักยภาพที่จะเอื้อประโยชน์ต่อสังคมประเทศชาติ ที่ดำเนินอยู่เป็นวิถีอยู่แล้วนำมาพัฒนาเป็นที่ประจักษ์ การสร้างระบบ และกลไกนำต้นทุนทาง

วัฒนธรรมในพระพุทธศาสนามาร่วมพัฒนาสังคมไทย บนพื้นฐานที่ประเทศไทยมีต้นทุนทางพระพุทธศาสนาที่ยึดโยงกับมิติวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชน

3. Buddhist Cognition: พุทธอารยวิถีเพื่อเสริมพลังความคิด (Creative Living) ส่งเสริมการสร้างสรรค์นวัตกรรมโดยการบูรณาการนำพุทธธรรมมาปรับให้เป็นวิถีชีวิตจริง สามารถปฏิบัติได้ การบูรณาการพุทธธรรมกับวิทยาการสมัยใหม่ให้สามารถแก้ปัญหาสังคมปัจจุบันได้ ทันสถานการณ์และประยุกต์ได้ในมิติที่หลากหลาย บนพื้นฐานของมิติเสริมสร้างศักยภาพ ที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างศักยภาพของมนุษย์ เชื่อว่าศักยภาพของมนุษย์สามารถพัฒนาให้เกิดคุณค่าสูงสุดได้ และมนุษย์ที่ฝึกฝนตนเองได้นับว่าเป็นผู้ประเสริฐ

4. Noble Confidence: พุทธอารยวิถีเพื่อสร้างความเชื่อมั่น (Worshipful Living) มุ่งพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบูรณาการสหศาสตร์ เพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคม โดยส่งเสริมให้เป็นแหล่งส่งเสริมวัฒนธรรมร่วมและเศรษฐกิจร่วมกับกลุ่มประเทศอาเซียน บนพื้นฐานต้นทุนทางมิติอดีต/ประวัติศาสตร์ ที่ประวัติศาสตร์ชาติไทยและพัฒนาการพระพุทธศาสนาที่สะท้อนความเจริญรุ่งเรือง เป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจและสร้างเอกลักษณ์ให้กับชนชาติไทย รวมทั้งมิติปัจจุบัน/อนาคต ที่ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งพัฒนาในด้านจิตใจ เป็นการฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลายเป็นจุดที่สร้างความเข้มแข็งในความเป็นอัตลักษณ์และเป็นต้นทุนทางสังคม และบนพื้นฐานมิติสังคมและวัฒนธรรม ที่ประเทศไทยมีบทบาทของ “บ้าน วัด และวัง” (สถาบันพระมหากษัตริย์) เป็นฐานรากที่หล่อหลอมความเป็นสังคมไทยได้อย่างกลมกลืน และสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับพลวัตรของโลก

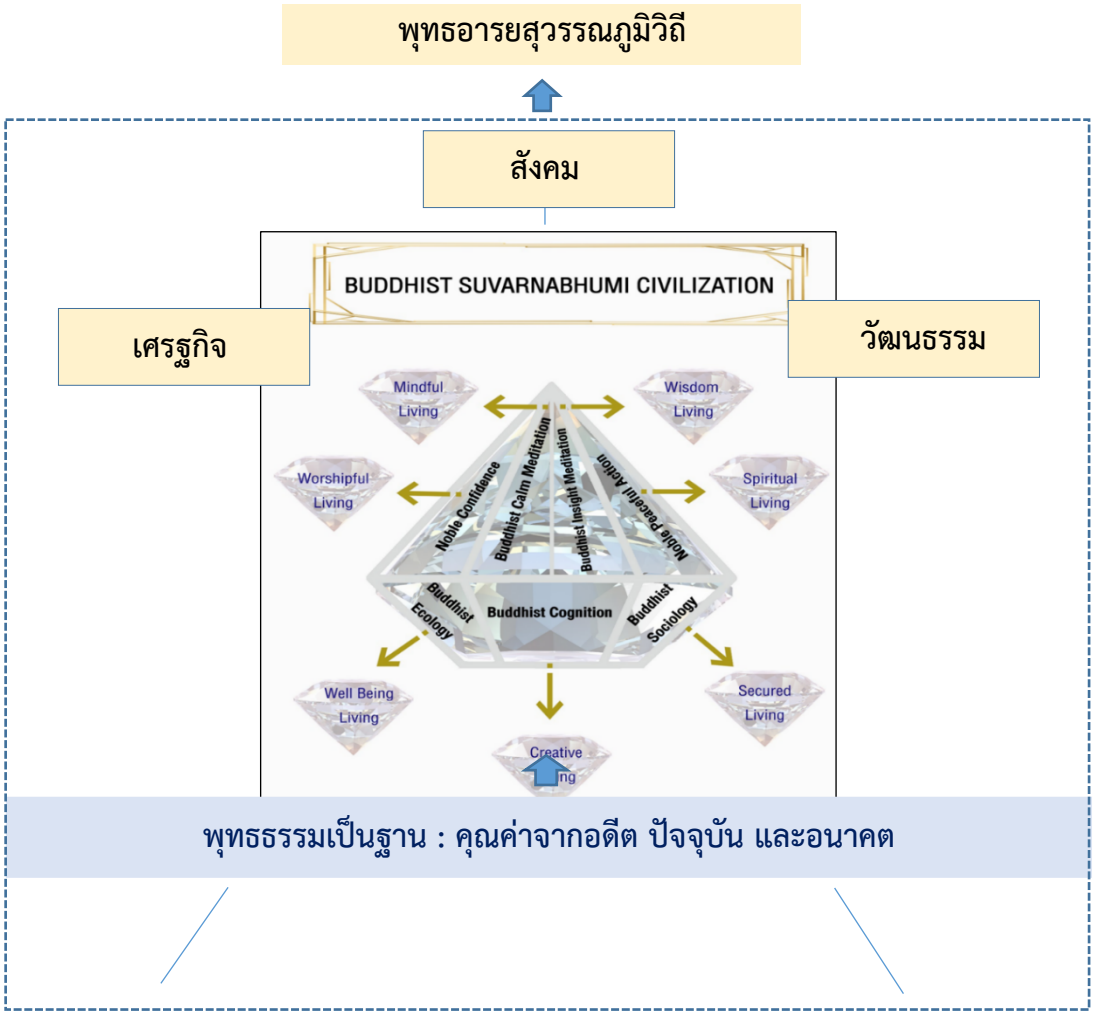
5.Noble Peaceful Action: พุทธอารยวิถีเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดี (Spiritual Living) การปลูกฝังให้ผู้คนบำเพ็ญตนเพื่อความสันติสุขต่อผู้อื่นและสังคม ความมีจิตอาสาคือผู้มีหัวใจดุจดังพระโพธิสัตว์ ที่มีความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นสังคมแห่งความเอื้ออาทรช่วยเหลือกันและกัน ส่งเสริมหลักการในการสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศอื่นๆ บนพื้นฐานแห่งมิติอดีต/ประวัติศาสตร์ มิติจิตอาสามิติความพอเพียงที่ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งบ่มเพาะมิติเหล่านี้มายาวนาน

6.Buddhist Calm Meditation: พุทธอารยวิถีเพื่อเสริมให้มีพลังจิตปราดเปรียว (Mindful Living) มุ่งเสริมสุขภาวะทางจิต และความเข้มแข็งจากภายในโดยการสร้างประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลกโดยเน้นที่ศูนย์กลางการปฏิบัติสมาธิภาวนาแห่งโลกใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์สุขภาพเข้ามาบูรณาการ บนพื้นฐานมิติสังคมและวัฒนธรรม ที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษา (ปริยัติ) พุทธบูรณาการกับสหศาสตร์ วิทยาการสมัยใหม่ การตีความพุทธธรรมให้เข้ากับบริบทสมัยใหม่ การนำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ให้สมสมัย โดยใช้สมาธิภาวนา และวิปัสสนาภาวนา เป็นหลักฝึกหัดจิตใจและสติปัญญา

7.Buddhist Insight Mediation: พุทธอารยวิถีเพื่อเสริมให้เกิดปัญญาจัดสมดุลชีวิต (Wisdom Living) ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักวิปัสสนาภาวนาต่อยอดจากสมาธิภาวนาเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตในการที่ต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิต ความทุกข์ที่เกิดจากปัญหาต่างๆ และพัฒนาไปสู่ความสงบ สันติสุข บนพื้นฐานแห่งมิติความสัปปายะ มิติจิตอาสา และมิติสังคมและวัฒนธรรม ที่พระพุทธศาสนาได้สร้างคุณูปการไว้ให้ประเทศไทยมาอย่างยาวนานเป็นต้นทุนเดิม

สรุปได้ว่า ในด้านเป้าหมายผลการศึกษาทั้ง 7 มิติสามารถจะพัฒนาเป็นเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนและสังคม เป็นการนำหลักพุทธธรรมเป็นฐานของการพัฒนามิติต่างๆ ในด้านกระบวนการ ผลการศึกษานี้สามารถจะพัฒนาเป็นโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต สังคมวัฒนธรรม และศักยภาพความพร้อมของชุมชน หน่วยงาน หรือองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 2 สะท้อนองค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา
ที่มา: สรุป สังเคราะห์ และพัฒนาโดยคณะผู้วิจัย

การศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานในดินแดนสุวรรณภูมิและในประเทศไทย เชื่อมโยงวิถีการดำเนินชีวิตในทุกๆ มิติ และเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสังคมให้เกิดความสงบ ร่มเย็น และเกิดความสุข การศึกษาครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ “หลักพุทธธรรม” เป็นรากฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา ในปัจจุบันซึ่งยังคง

เป็นหลักธรรมสำคัญปรากฏทั้งตามกฎหมายและนโยบายการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ และยังแสดงให้เห็นว่าในอนาคตก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะมีหลักพุทธธรรมเพื่อการดำเนินชีวิตท่ามกลางยุคสมัยที่ปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา หลักพุทธธรรมจะหนุนเสริมมิติเศรษฐกิจ มิติสังคม และมิติวัฒนธรรม ให้ขับเคลื่อนอย่างสมดุลและมุ่งสู่ความสุขของสังคม เป็นการย้ำถึงความเป็น “พุทธอายสุวรรณภูมิวิถี” ว่าเป็นคุณค่าของสังคมไทย และทุกภูมิภาคที่นำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต ดังคณะผู้วิจัยได้สรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ของการศึกษา ตามแผนภาพที่ 2

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาและได้ข้อค้นพบที่ทางคณะผู้วิจัยได้ออกแบบรูปแบบการพัฒนาภายใต้ชื่อ “พุทธอารย-สุวรรณภูมิวิถี” เพื่อเสนอนโยบายพัฒนายุทธศาสตร์ โดยนำต้นทุนทางพระพุทธศาสนาที่ฝังรากลึกในดินแดนสุวรรณภูมิในส่วนของประเทศไทยมาเสริมสร้างความเจริญในมิติเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ให้ความสำคัญการพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีจิตใจสงบ สามารถเผชิญกับความทุกข์ ความเครียด และแก้ไขปัญหาต่างๆ อย่างมีสติปัญญา มีภูมิต้านทานต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากผลกระทบจากการพัฒนาวัตถุและเทคโนโลยี สร้างประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการปฏิบัติสมาธิภาวนาและวิปัสสนาภาวนา ส่งเสริมการจัดการศึกษาพุทธบูรณาการกับสหศาสตร์ตามแบบวิทยาการสมัยใหม่อย่างไม่หยุดนิ่งโดยอาศัยต้นทุนในด้านสถานที่ สภาพแวดล้อม ครูผู้สอน และประวัติศาสตร์แห่งวิถีนี้ที่สืบทอดกันมายาวนาน พร้อมกับส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาที่เห็นว่ามีความสำคัญ มีความโดดเด่น มีศักยภาพที่จะเอื้อประโยชน์ต่อสังคมประเทศชาติ ที่ดำเนินอยู่เป็นวิถีอยู่แล้วนำมาส่งเสริมให้เป็นที่ประจักษ์ โดยยึดหลักความร่วมมือกันอย่างเข้มแข็ง จริงใจ มีอุดมการณ์ร่วมกันระหว่าง วัด บ้าน รัฐ ภายใต้ร่มบรมโพธิสมภารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยอาศัยจุดแข็งที่ประเทศไทยมีอยู่หลายประการ อาทิ พุทธธรรม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วัดในพุทธศาสนาจำนวนหลายหมื่นวัด ทั้งวัดในเมือง และวัดในป่า พระสงฆ์ที่มีสัมมาปฏิบัติที่พร้อมด้วยความรู้ความสามารถ อาหารการกินแบบเกษตรอินทรีย์ อัธยาศัยไมตรีจิตของผู้คน การตั้งอยู่ในภูมิภาคที่เหมาะสมในแง่การคมนาคมระหว่างประเทศและนานาชาติ และเหมาะสมในแง่มีภัยทางธรรมชาติน้อย เป็นต้น

การดำเนินการให้พระพุทธศาสนาในนามสุวรรณภูมิโมเดลให้ได้รับการยอมรับของประชาคมโลกและประชาคมอาเซียน โดยการสร้างจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของในพระพุทธศาสนาและสุวรรณภูมิ ส่งเสริมการประกอบประเพณี พิธีต่างๆ ทางศาสนา อนุรักษ์ สืบสาน การปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการปฏิบัติสมาธิภาวนา และวิปัสสนาภาวนา สร้างพระพุทธศาสนาต้นแบบอย่างวัดป่านานาชาติ เช่น วัดป่าสวนโมกข์ วัดป่าสุคะโต ไร่เชิญตะวัน เป็นต้น รองรับการมาปฏิบัติธรรมของผู้คนในอาเซียนและทั่วโลก สร้างพระสงฆ์ต้นแบบนักปฏิบัติ บุคคลที่เป็นแบบอย่าง ในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ และนักวิชาการที่โดดเด่นให้มากขึ้น สร้างโมเดลการพัฒนาตามแนวพุทธ สร้างจิตสำนึกว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาส่งเสริมสันติภาพไม่สร้างความขัดแย้งใดๆ และปลอดจากอคติทางการเมือง พัฒนาคนไทยทุกคน ให้ปฏิบัติตามหลักศีล 5 เป็นพื้นฐาน ทำงานและปฏิบัติธรรมต้องอยู่บนการทำจริงไม่ใช่เป็นแค่พิธี และสร้างประเทศไทยให้เป็น

ศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก ศูนย์กลางการปฏิบัติสมาธิภาวนาแห่งโลก ศูนย์กลางการใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาบูรณาการกับสหศาสตร์ ศูนย์กลางสร้างสันติภาพโลกตามหลักพุทธธรรม พัฒนาเศรษฐกิจแนวพุทธในนามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาคนพัฒนาประเทศ การธำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา นำต้นทุนทางพระพุทธศาสนา เช่น วัดวาอาราม ที่ดิน บุคลากร หลักธรรมในพระพุทธศาสนาของประเทศนั้นๆ มาใช้ประโยชน์ทุกมิติอย่างจริงจัง พระพุทธศาสนาในประเทศไทยและพม่ามีความโดดเด่นคือการเน้นการฝึกจิตโดยมีสติและสมาธิเป็นฐานเป็นจุดแข็งที่ต้องร่วมมือกัน และเสริมด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรอินทรีย์ โดยส่งเสริมการเป็นเครือข่ายให้ปรากฏชัด ชาวพุทธทุกประเทศในพื้นที่สุวรรณภูมิ คือ ไทย ลาว พม่า และกัมพูชา ต้องสร้างคุณค่าทางพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้น และพิสูจน์ให้ประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนและทั่วโลกให้ประจักษ์ถึงคุณค่าของพุทธธรรมด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อสร้างจุดศรัทธาให้แก่ชาวอาเซียนอื่นๆ และชาวโลกได้มาเยือน มารับประสบการณ์อันยอดเยี่ยมที่หาได้ยากในที่อื่นๆ เพื่อความเป็นมงคลแก่ชีวิต สมกับเป็นดินแดนมหามงคลสุวรรณภูมิ ดังที่ได้อภิปรายมานี้ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน (Watana et al. 2018) ที่เสนอแนะให้สถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทยได้รักษา พัฒนา ต่อยอด ด้านศาสนบุคคล ศาสนธรรม ศาสนพิธี และศาสนวัตถุให้ทันสมัยสามารถเป็นที่พึ่งของชุมชน สังคม ประเทศ เป็นต้น อันจะทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงและยั่งยืนสืบไป และสอดคล้องกับ Israngul Na Ayuthaya, and Dhammapiya (2016) ที่ได้กล่าวว่าการพัฒนาต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม อย่างเป็นองค์รวม (Holistic) สะท้อนให้เห็นได้ว่ารูปแบบที่ถ่ายทอดคุณค่าของพระพุทธศาสนา และความเชื่อมโยงกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน และวัฒนธรรม ในเชิงพื้นที่ และเวลา (Space and Time) ในพื้นที่สุวรรณภูมิ ได้รับการยึดถือเป็นแนวนำและเป็นมาตรฐานสำหรับความประพฤติการบำเพ็ญกิจหน้าที่ และการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยทุกระดับ ทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์ ภาครัฐองค์กร และประชาชนทั่วไป เป็นการยืนยังถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาว่าเป็นพื้นฐานสำคัญให้คนไทยได้อบรมตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบและนำไปสู่การสร้างสังคมศานติสุขได้ (Watana et al. 2021)

สรุป

จากข้อค้นพบสามารถสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาได้สร้างคุณค่าในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่ตามเส้นทางทั้งสี่ ทำให้พื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ตัวอย่างในการบูรณาการพุทธานุสติระดับพื้นที่ โดยมีปัจจัยพื้นฐานสำคัญ 3 มิติ ได้แก่ มิติสัปปายะ คือเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมด้วย ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันเป็นอย่างยิ่งกับประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา การเป็นศูนย์กลางศรัทธาระดับพื้นที่ ของวัดต่างๆ มีการเชื่อมโยงและการสร้างการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่ มิติวิถีชีวิต พระพุทธศาสนาได้ฝึกฝนให้ชีวิตดำเนินไปอย่างมีเป้าหมาย มีความสุข มีสติในการดำเนินชีวิต มีหลักที่พึ่งทางจิตใจ และ มิติการเสริมศักยภาพพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการให้การศึกษา (สิกขา) มนุษย์ โดยเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาให้เกิดคุณค่าสูงสุดได้ และการศึกษานี้ยังค้นพบว่า พื้นที่เหล่านี้สามารถบูรณาการพุทธานุสติระดับภูมิภาค หรือเป็น พุทธานุสติในระดับสุวรรณภูมิ กล่าวคือ การเป็นพื้นที่อาศัยหรือการได้มาเยือนในดินแดนสุวรรณภูมิ คือ

ประเทศไทย ย่อมได้ประสบการณ์ อันยอดเยี่ยมในการเห็น การฟัง การได้ศึกษาพุทธอารยสุวรรณภูมิวิถีจะส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จและความสุขของชีวิตได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน คือ มิติอดีต/ประวัติศาสตร์ เป็นการสะท้อนถึงพัฒนาการสังคมและวัฒนธรรมที่มีพุทธธรรมเป็นฐานรากและความเป็นเอกลักษณ์ความเป็นไทย และเป็นเป็นสุวรรณภูมิวิถีในประเทศไทย มิติปัจจุบันและอนาคต สะท้อนมิติการพัฒนาทั้งปัจจุบันและอนาคตบนฐานพุทธธรรม ประชาชนมีคุณธรรมนำชีวิต มีความสามารถ มีความเชี่ยวชาญเอื้อต่อการส่งเสริมศักยภาพ ก่อให้เกิดนวัตกรรมที่สร้างมูลค่า การเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นต้น มิติความพอเพียง สะท้อนถึงวิถีการดำเนินชีวิตแบบ “สายกลาง” พุทธธรรมเป็นพื้นฐานการสร้างสังคมที่เข้มแข็ง และสุขภาวะที่ดี มิติจิตอาสา เป็นทั้งแนวคิดพื้นฐานและวิถีปฏิบัติที่สอดรับกับสังคมปัจจุบันที่ต้องรับมือและเกื้อกูลเมื่อสังคมเผชิญปัญหาร่วมกันและต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน และ มิติสังคมและวัฒนธรรม พุทธธรรมมีบทบาทสำคัญในการเสริมให้บ้าน วัด วัง (สถาบันพระมหากษัตริย์) ในการหล่อหลอมความเป็นไทยได้อย่างสมบูรณ์และเกิดความยั่งยืน

ดังนั้นการนำต้นทุนทางพระพุทธศาสนาในมิติเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม มาพัฒนาประเทศเพื่อสร้างคุณค่าในมิติเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคมให้ยั่งยืนยิ่งขึ้น ตามรูปแบบ “สุวรรณภูมิโมเดล” ภายใต้ชื่อว่า “Buddhist Suvarnabhumi Civilization (พุทธอารยสุวรรณภูมิวิถี)” ที่ประกอบด้วยมิติทั้ง 7 เป็นโมเดลสำหรับการวางนโยบายในการสร้างเขตพื้นที่สุวรรณภูมิภายใต้บริบทพระพุทธศาสนาในฐานะรากฐานทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และที่จับต้องไม่ได้ จึงเป็นความท้าทายใหม่ที่รอการรื้อฟื้นภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาที่ฝังรากลึกในดินแดนสุวรรณภูมิมาเป็นฐานในการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยประเทศไทยเป็นประเทศนำร่องจากนั้นขยายการพัฒนาไปสู่ระดับภูมิภาคอาเซียนที่มีฐานแห่งภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาที่คล้ายคลึงกันต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สถาบันการศึกษาและองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ควรนำผลการศึกษาพัฒนาการของสุวรรณภูมิเชิงพื้นที่ ในมิติของคุณค่าของพระพุทธศาสนาที่มีต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จากอดีตสู่ปัจจุบันและอนาคต และสุวรรณภูมิโมเดลที่สร้างคุณค่าในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมตามแบบพุทธอารยสุวรรณภูมิวิถี นี้ ไปพัฒนาให้เกิดคุณค่า มูลค่า ในแง่เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยและพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุรูปแบบการเสริมสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในบริบทสังคมสยามสุวรรณภูมิปัจจุบัน

2.2 ควรศึกษาพัฒนาโมเดลเชิงข้ามวัฒนธรรมอารยะสุวรรณภูมิวิถี ภายใต้ศูนย์การเรียนรู้ประเทศไทยและเครือข่ายอาเซียนศึกษาในบริบท ความงาม ความรัก ภราดรภาพ และการเข้าสู่สันติภาพ

2.3 ควรศึกษาประสิทธิผลการพัฒนารูปแบบการสร้างคุณค่า “สุวรรณภูมิโมเดลเชิงพุทธบูรณาการ” ผ่านพื้นที่กรณีศึกษาทั่วทุกภาคของประเทศไทย เพื่อวิจัยเชิงทดลองและวิจัยเชิงปฏิบัติการอันจะเอื้อต่อการสร้างเครื่องมือวัดเกณฑ์มาตรฐาน

References

Department of Religious Affairs, Ministry of Culture. (2017). *Moral Community Management Guidelines and Empowerment by the Power of “BoWon”.* Bangkok: MCU Press.

Institute for Population and Social Research, Mahidol University. (2019). *Thai Health 2019: Social Media Thai Well-being in Social World.* Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.

Israngul Na Ayuthaya, J., & Dhammapiya, P. (2016). *Following Father's Footsteps of Sufficient Life to Sustainable Development.* (14th ed.). Bangkok: Pimsiripatthana.

Office of the National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister. (2017). *The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017-2021).* Retrieved March 20, 2019, from https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422

Office of the Secretary of the National Strategy Committee, Office of the National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister. (2018). *National Strategy 2018 – 2037.* Retrieved March 20, 2019, from https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_PlanOct2018.pdf

Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2002). *Dictionary of Buddhism.* (11st ed.). Bangkok: Sahadhammik Press.

Phra Bhramagunabhorn (P.A. Payutto). (2013). *Importance of Buddhism as the National Religion of Thailand.* (19th ed.). Bangkok: Thammasapa Press.

Pongpanich, B. (2020). *Buddhism and Trade Rout in Suvarnabhimi Tera Incognita*. Retrieved January 25, 2021, from https://www.silpa-mag.com/on-view/art-and-culture-club/article_44638

Senanarong, A. (2015). *“Sufficiency Economy” along the Royal Initiative.* Bangkok: Office of the Board of Directors Special to coordinate projects due to the Royal Initiative (OFFICE OF THE NEA).

Thailand Sustainable Development Foundation. (2017). *Sufficiency for Sustainability*. Bangkok: Thailand Sustainable Development Foundation.

Thinapong, S. et al. (2019). *Suvarnabhumi Terra Incognita*. Bangkok: Geo-Informatics and Space Technology Development Agency (Public Organization).

Wasi, P. (2004). *Development Requires a Culture*. (3rd ed.). Bangkok: Moh-Chao-Ban Publishing House.

Watana, S. et al. (2018). *The Stability of Buddhism in the Modern Thai Society* (Research Report). Department of Religious Affairs, Ministry of Culture.

Watana, S. et al. (2021). Buddhism and Thais' Way of Life in Suvarnabhumi. *Journal of MCU Peace Studies,* 9(3), 950-964.

Wongyai, V. (2019). *Volunteer*. Retrieved February 10, 2019, from http://www.curriculumand learning.com

การพัฒนาชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*

The Development of Academic Leadership Skill Training Package for Teachers in Basic Education Schools

[1]เรวดี มนตรีพิลา และ บุญชม ศรีสะอาด

[1]Rewadee Montreepilla and Boonchom Srisa-ard

[1]คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

[1]Faculty of Education, Mahasarakham University, Thailand.

[1]Corresponding Author' s Email: patcharin.ch@udru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อการพัฒนาชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้สอนในโรงเรียนขวาวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27 จำนวน 24 คน โดยใช้วิธีสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) ชุดฝึกฯ 2) แบบประเมินความเหมาะสมของชุดฝึกฯ 3) แบบประเมินภาวะผู้นำทางวิชาการ 4) แบบประเมินผลการทำกิจกรรม และ 5) แบบประเมินความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ สถิติที่ใช้ในการทดสอบ t-test (Dependent samples)

ผลการวิจัย พบว่า 1) ชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย 7 หน่วยการฝึกอบรม ระยะเวลาในการฝึกอบรม 21 ชั่วโมง ผลการประเมินความเหมาะสมของชุดฝึกฯ จำแนกตามรายองค์ประกอบ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.28) และผลการประเมินความเหมาะสมของชุดฝึกฯ จำแนกตามรายข้อ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.08) และ 2) ผลการประเมินจากการนำชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้ ประกอบด้วย 1) ผลการประเมินระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของครู โดย การประเมินตนเอง ประเมินโดยผู้บังคับบัญชา และประเมินโดยเพื่อนร่วมงาน ก่อนการพัฒนาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.52) และหลังการพัฒนาสูงขึ้นกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ผลการประเมินความพึงพอใจต่อชุดฝึกฯ จำแนกเป็นรายด้าน โดยรวมระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.24) 3) ผลการประเมินการปฏิบัติกิจกรรมระหว่างการฝึกอบรมภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้เข้ารับการพัฒนา โดยรวมระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.40)

คำสำคัญ: การพัฒนา; ชุดฝึกอบรม; ภาวะผู้นำทางวิชาการของครู; สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

---

*Received June 22, 2021; Revised February 7, 2022; Accepted February 14, 2022

Abstract

The research article aimed at developing the academic leadership skill training package for teachers in Basic Education Schools. A sample group consisted of 24 teachers from Khwao Wittayakarn School under the Secondary Educational Service Area Office 27 who were selected by way of cluster sampling. The research instruments were: 1) training package; 2) an assessment form for testing the propriety of the training package; 3) an assessment form testing the academic leadership level; 4) an activity assessment form; and 5) the satisfaction assessment form. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, and t-test dependent samples.

From the study, the following results have been found: 1) The training package for developing the academic leadership skill of teachers in Basic Education Schools comprises 7 learning units with the duration of 21 hours. When classifying the training package by each component, the assessment result of its propriety is discovered to be at a high level ($\bar{X}$ = 4.28). When classifying the training package by each item, the assessment result found to be at a high level ($\bar{X}$ = 4.08). 2) From implementing the training package for developing the academic leadership skill of teachers in Basic Education Schools, the assessment results are as follows: (1) The assessment result of the academic leadership level of teachers by way of self-assessment, assessment by supervisors, and assessment by colleagues, the pretest is found to be at a high level ($\bar{X}$ = 4.52), while the posttest is found to be higher with a statistical significance of 0.05 level; (2) The assessment result of the level of satisfaction toward the training package when classifying by each aspect is determined to be at a high level ($\bar{X}$ = 4.24); and (3) The assessment result of implementing activities during the academic leadership training of the participants is found overall to be at a high level ($\bar{X}$ = 4.40).

Keywords: Development; Training Package; Academic Leadership of Teachers; Basic Education Schools

บทนำ

การปฏิรูปการศึกษา มีหัวใจสำคัญคือ การปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อนำประเทศให้อยู่รอดในสังคมใหม่ที่มีความรู้เป็นปัจจัยหลักของระบบเศรษฐกิจและสังคม แต่กลับปรากฏว่า การศึกษาไทยยังเต็มไปด้วยปัญหาคุณภาพการศึกษาตกต่ำลงอย่างต่อเนื่อง โครงสร้างที่ปฏิรูปก็ดูเหมือนจะไม่ได้ผลเสมือนว่าแนวทางการปฏิรูปเป็นพิมพ์เขียวที่ผิด ซึ่งถ้าหากยังไม่วิเคราะห์ปัญหาให้รอบด้านและหาแนวทางแก้ไขที่ถูกต้อง จะทำให้การศึกษาไทยก็อาจจะดิ่งลงเหวยิ่งขึ้นไปอีก ส่วนผลการทดสอบการศึกษาระดับชาติยังพบว่า นักเรียนไทย

ส่วนใหญ่มีความรู้ต่ำกว่ามาตรฐาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ระบบการศึกษาไทยต่ำกว่ามาตรฐาน ครูผู้สอนมีความรู้ต่ำกว่ามาตรฐาน รวมไปถึงความด้อยคุณภาพของระบบสนับสนุนการเรียนรู้ต่าง ๆ สังคมไทยมองว่าในปัจจุบันนี้วิชาชีพครูตกต่ำลง แม้ว่ามีมาตรการปรับปรุงกระบวนการผลิตครูโดยเพิ่มชุดฝึกอบรมจาก 4 ปี เป็น 5 ปี แต่ก็ไม่สามารถรับประกันได้ว่าจะเป็นการแก้ไขปัญหาของวิชาชีพครูอย่างแท้จริง (Thongrot, 2008) จากการตรวจ ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ถึงแม้สถานศึกษาทุกแห่งได้ปรับเปลี่ยนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่ทว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณภาพทางการศึกษาส่วนใหญ่ยังลดลง (Educational Testing office, 2010) เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเป็นจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของชุดฝึกอบรม จากการศึกษาความสามารถที่มีในตัวนักเรียน เพื่อน นักเรียน อาจารย์ใหญ่ และการสอนของครู จะมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเป็นอย่างมาก ซึ่งโดยสรุปแล้วสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่สำคัญ ๆ มี 3 ประการ คือ การฝึกหัดครูหรือการอบรมครูประการหนึ่ง ผู้บริหารประการหนึ่ง และประการสำคัญที่สุดคือ ตัวครูหรือการสอนของครู (Plengnuch, 2011)

จากรายงานผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ช่วงชั้นที่ 2 (ประถมศึกษาปีที่ 6) ปีการศึกษา 2560 นักเรียน ป.6 จากโรงเรียน ทั่วประเทศ ซึ่งระดับความรู้ที่ปรากฏ เป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงต่อคุณภาพการศึกษาของไทย เมื่อวิชาคณิตศาสตร์-อังกฤษ นักเรียนทำได้ไม่ถึงร้อยละ 40 ส่วนวิชาหลักภาษาไทย สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ ทำได้ไม่ถึงร้อยละ 50 โดย วิชาภาษาไทย คะแนนเฉลี่ย 31.22 คะแนน วิชาสังคมศึกษาเฉลี่ย 47.07 คะแนน วิชาภาษาอังกฤษ เฉลี่ย 20.99 คะแนน วิชาคณิตศาสตร์เฉลี่ย 34.85 คะแนน วิชาวิทยาศาสตร์เฉลี่ย 41.56 คะแนน วิชาสุขศึกษาและพลศึกษา เฉลี่ย 54.31 คะแนน วิชาศิลปะเฉลี่ย 41.10 คะแนนและวิชาการงานอาชีพและเทคโนโลยีเฉลี่ย 52.52 คะแนน และจากการประเมินภายนอกสถานศึกษาของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ซึ่งได้สรุปผลการสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (รอบสอง พ.ศ. 2549-2553) และจากผลการสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชาติ สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่มีประสิทธิผลทางวิชาการ กล่าวคือ 1) ผู้บริหารโรงเรียนไม่มีภาวะผู้นำทางวิชาการ 2) ครูไม่มีศักยภาพเพียงพอในการจัดการเรียนการสอนและ 3) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้บริหารการศึกษาทุกระดับจะต้องดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป โดยทั้งสามเรื่องที่กล่าวมานี้ มีความเกี่ยวข้องกันโดยตรง นั่นคือ การที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ มีผลมาจากการที่ครูไม่มีศักยภาพเพียงพอในการจัดการเรียนการสอน โดยการเรียนของนักเรียนและการสอนของครูนี้ เกี่ยวข้องโดยตรงกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนต้องบริหารจัดการชุดฝึกอบรมและการสอนอย่างเอาใจใส่ และสนใจพฤติกรรมการสอนของครูให้มาก (Office for Accreditation and Quality Assessment, 2010)

การพัฒนาครูให้มีภาวะผู้นำด้านวิชาการยังไม่มีความเป็นรูปธรรมของความเข้าใจของครูที่ชัดเจน เนื่องจากสาเหตุประการต่าง ๆ ได้แก่ การที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้สนับสนุนการพัฒนาครูอย่างทั่วถึงต่อเนื่อง รวมทั้งการที่ครูไม่ได้พัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถ ซึ่งในการแก้ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจของบุคลากรนั้นสามารถกระทำได้โดยการพัฒนาบุคลากรซึ่งมีวิธีการที่หลากหลาย ดังที่ Hannakin

(1986) ได้เสนอแนะกิจกรรมการพัฒนาบุคลากรครูไว้ 2 ประการ ประการแรกคือ กิจกรรมที่ครูประจำการพัฒนาตนเองด้านวิชาการตามลำพัง ได้แก่ การอ่านหรือการแสวงหาความรู้ด้วยวิธีอื่น จากการค้นคว้าทดลองด้านวิชาชีพหรือด้านความรู้ ด้านวิชาการ การทดลองและการวิจัย การเข้าร่วมประชุมอบรมทางวิชาการ และการสัมมนา การไปสังเกตการณ์สอนของโรงเรียนอื่น การมีกิจกรรมร่วมกับชุมชน การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงเรียน ประการที่ 2 คือกิจกรรมที่ครูประจำการได้รับการพัฒนาเป็นหมู่คณะร่วมกิจกรรมอื่น ซึ่งหมายถึงกิจกรรมการประชุมคณะครูในโรงเรียน การประชุมเชิงปฏิบัติการ การปรึกษาก่อนการเปิดภาคเรียน การจัดครูในรูปคณะกรรมการอื่น ๆ การแจกเอกสาร สรุปได้ว่า การพัฒนาครูประจำการเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถมีแนวทางที่หลากหลายดังได้กล่าวมาแล้ว

จากเหตุผล และปัญหาดังกล่าวข้างต้น การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพนั้นชุดฝึกอบรมการพัฒนาเป็นสิ่งสำคัญ ผลการพัฒนาชุดฝึกอบรมและผลการศึกษาการใช้ชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ (Academic leadership) เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทางด้านวิชาการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งปัจจุบันยังไม่สามารถบรรลุผลดังกล่าว ซึ่งการศึกษาและพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในครั้งนี้นั้น จะเป็นแนวทางในการฝึกอบรมครูให้มีภาวะผู้นำทางวิชาการ เพิ่มขีดความสามารถในบริหารและการจัดการเรียนการสอน การส่งเสริมการพัฒนาครูให้มีศักยภาพจัดการการเรียนการสอน ซึ่งจะสามารถแก้ปัญหาด้านการศึกษาได้ ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อการพัฒนาชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีประสิทธิภาพ

2. เพื่อศึกษาผลการใช้ชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำทางวิชาการของครู เพื่อนำมาวิเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุปจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้แล้วนำมาสร้างข้อสรุปเป็นองค์ประกอบของคุณลักษณะภาวะผู้นำทางวิชาการ ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) การสร้างและพัฒนาวิสัยทัศน์ 2) การบริหารหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ 3) การ

พัฒนาผู้เรียน 4) การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ 5) การพัฒนาวิชาชีพ 6) การสร้างทีมร่วมมือ และ 7) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

ขั้นตอนที่ 2 การยกร่างชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 7 หน่วย แล้วนำเสนอโครงร่างชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังกล่าวต่อผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความเหมาะสมของชุดฝึกอบรม และปรับปรุงแก้ไขตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะ เพื่อให้ได้ชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับสมบูรณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินชุดฝึกอบรม เห็นว่า ชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานขั้นพื้นฐานมีความสอดคล้องกันทุกประเด็น โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.80–1.00 ประเด็นที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องมากที่สุดเท่ากับ 1.00 จำนวน 12 ข้อ และประเด็นที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 0.80 จำนวน 3 ข้อ

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเหมาะสมของชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพิจารณาว่าองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบของชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้แก่ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม 3) โครงสร้างเนื้อของชุดฝึกอบรม 4) สมรรถนะที่ใช้พัฒนา 5) ระยะเวลาการฝึกอบรม 6) รายละเอียดเนื้อหาของชุดฝึกอบรม 7) แนวทางการพัฒนา 8) กระบวนการพัฒนา 9) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 10) การประเมินผล มีเหมาะสมกับสภาพปัญหาและสภาพผู้เข้ารับการฝึกอบรมหรือไม่ พร้อมทั้งการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ และนำไปการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมิน เห็นว่าชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานขั้นพื้นฐาน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากทุกรายข้อ ($\overline{X}$ = 4.08)

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนาชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การดำเนินการในขั้นตอนนี้เป็นการนำชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ได้การประเมินและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเรียบร้อยแล้ว นำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นครูผู้สอนในโรงเรียนขวาววิทยาคาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27 จำนวน 24 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ในระหว่างวันที่ 2 - 4 ตุลาคม 2562 รายละเอียดของกิจกรรมพัฒนาภาวะผู้นำด้านวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำด้านวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินการใช้ชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้วิธีการประเมิน ดังนี้ 1) ประเมินผลการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้ารับการฝึกอบรม โดยใช้แบบประเมินการประเมินภาวะผู้นำทางวิชาการ ที่สร้างขึ้นแล้วเปรียบเทียบผลการประเมินตามความคิดเห็นของผู้ประเมินระหว่างผู้รับการอบรมกับบุคคลอื่น (ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน) 2) การประเมินการปฏิบัติกิจกรรมระหว่างการฝึกอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม และ 3) ประเมินระดับความพึงพอใจต่อชุดฝึกอบรม ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยใช้ แบบวัดความพึงพอใจและทำการเก็บข้อมูลกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการพัฒนาชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีประสิทธิภาพ พบว่า ชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 7 หน่วยการฝึกอบรม ระยะเวลาในการฝึกอบรม 21 ชั่วโมง ผลการประเมินความเหมาะสมของชุดฝึกฯ จำแนกตามรายองค์ประกอบ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 4.28) และผลการประเมินความเหมาะสมของชุดฝึกฯ จำแนกตามรายข้อ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.08)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลศึกษาผลการใช้ชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า การประเมินจากการนำชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้ ประกอบด้วย

2.1 ผลการประเมินระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของครู โดย การประเมินตนเอง ประเมินโดยผู้บังคับบัญชา และประเมินโดยเพื่อนร่วมงาน ก่อนการพัฒนาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.52) และหลังการพัฒนามีภาวะผู้นำทางวิชาการสูงขึ้นกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

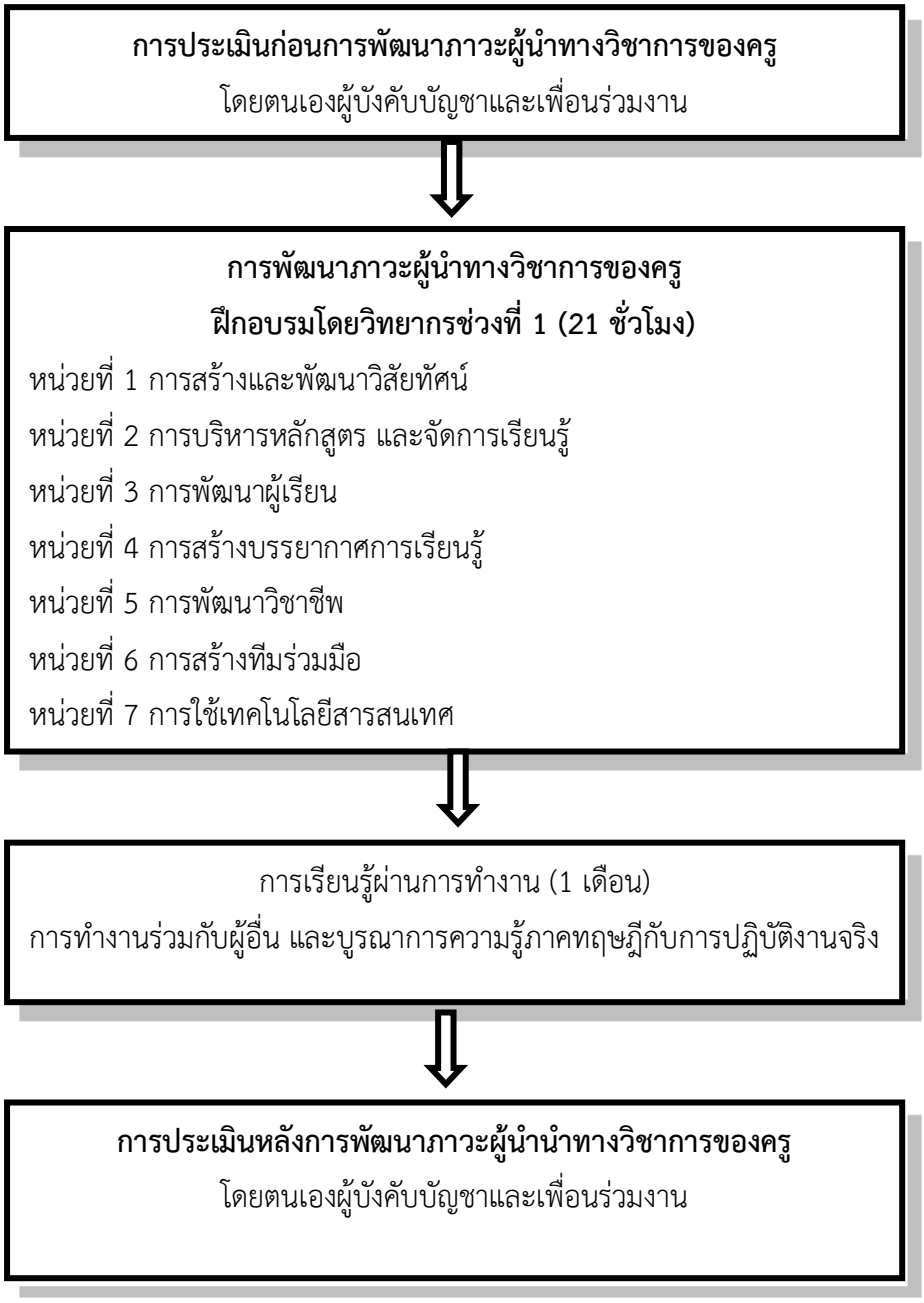
2.2 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมต่อชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ จำแนกเป็นรายด้าน โดยรวมระดับมาก ($\overline{X}$=4.24) และจำแนกเป็นรายข้อโดยรวมระดับมาก ($\overline{X}$=4.24)

จากผลการวิจัยสามารถนำข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลสารสนเทศในการประยุกต์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยช่วยให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่จัดการศึกษาควรสนับสนุนให้มีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการให้แก่ครูผู้สอนอย่างเป็นระบบโดยมีการกำหนดแนวทางการพัฒนาไว้อย่างเป็นรูปธรรม และชัดเจนในแผนงาน และโครงการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ควรให้การสนับสนุนการดำเนินการและงบประมาณอย่างต่อเนื่อง เพราะจากผลการวิจัยพบว่าหลังการการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูโดยใช้ชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูมีภาวะผู้นำทางวิชาการที่สูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทและความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้ให้เป็นไปตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาจึงควรมีการสนับสนุนให้มีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการให้กับครูผู้สอน

องค์ความรู้ใหม่

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการ เพื่อการพัฒนาชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย หน่วยที่ 1) การสร้างและพัฒนาวิสัยทัศน์ 2) การบริหารหลักสูตร และจัดการเรียนรู้ 3) การพัฒนาผู้เรียน 4) การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ 5) การพัฒนาวิชาชีพ 6) การสร้างทีมร่วมมือ และ 7) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ นำมาสร้างเป็นชุดฝึกฯ มีข้อดีเพื่อประยุกต์ใช้และเป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับผู้บริหารเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานของบุคลากร ทั้งยังสนองความต้องการของบุคลากรที่แสวงหาความรู้ การศึกษา และความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน เพิ่มประสบการณ์ ทักษะการทำงานทางลัดของ

การทำงาน และการบริหารงานในการพัฒนาการทำงานขั้นพื้นฐานขององค์การให้ถูกต้องและได้มาตรฐานเพิ่มขีดความสามารถและความรับผิดชอบในการทำงานของบุคลากร เพื่อตำแหน่งหน้าที่ที่สูงขึ้น สร้างความพร้อมแก่บุคลากร เพื่อการสับเปลี่ยน หมุนเวียน โยกย้าย และการเข้ารับตำแหน่งใหม่ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งในด้านการนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาบุคลากรครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีภาวะผู้นำทางวิชาการ การสนับสนุนส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนในการดำเนินงานต่าง ๆ ของสถานศึกษา รวมทั้งนำไปใช้ในการเสริมสร้างบรรยากาศสถานศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิผลของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสถานศึกษา และพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญยิ่งให้มีศักยภาพสูงสุด ดังภาพที่ 1

รูปภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาชุดฝึกอบรม
การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การจัดทำชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย โครงสร้างของชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมโครงสร้างเนื้อของชุดฝึกอบรม สมรรถนะที่ใช้พัฒนา ระยะเวลาการฝึกอบรม รายละเอียดเนื้อหาของชุดฝึกอบรม แนวทางการพัฒนา กระบวนการพัฒนา สื่อและแหล่งเรียนรู้และการประเมินผลการพัฒนา ขอบข่ายเนื้อหาของชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครู ประกอบด้วย 7 หน่วยการฝึกอบรม หน่วยที่ 1 การสร้างและพัฒนาวิสัยทัศน์ทางการเรียนรู้หน่วยที่ 2 การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ หน่วยที่ 3 การพัฒนาผู้เรียน หน่วยที่ 4 การสร้างบรรยากาศเพื่อการเรียนรู้ หน่วยที่ 5 การพัฒนาวิชาชีพ หน่วยที่ 6 การสร้างทีมร่วมมือ และหน่วยที่ 7 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ โดยให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ ให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของครู เพื่อที่ผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายความสำคัญคุณลักษณะและองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของครู สำหรับการจัดกิจกรรมในการฝึกอบรมเน้นการนำความรู้สู่การปฏิบัติจริงด้วยการเรียนรู้ร่วมกัน การทำกิจกรรมกลุ่ม กรณีศึกษาการแก้ไขปัญหา การอภิปรายและสรุปผลร่วมกัน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรม เกิดการพัฒนาให้มากที่สุด ระยะเวลาการฝึกอบรมใช้เวลา 21 ชั่วโมง ผู้เข้ารับการอบรม ได้มีการทำกิจกรรมตามใบงาน แลกเปลี่ยน ความคิดร่วมกัน และออกมานำเสนอผลงานของกลุ่ม ส่วนการวัดและประเมินผล ได้นำการประเมิน แบบ 360 องศา ที่เป็นลักษณะของการใช้วิธีการประเมินรอบด้าน ทั้งการประเมินตนเองของผู้เข้าอบรม และการประเมินโดยบุคคลอื่น ๆ ได้แก่ ผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน มีการประเมินทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรม และมีเกณฑ์สำหรับการประเมินที่ชัดเจน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการฝึกอบรมเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถ และทักษะในการทำงานที่ดีขึ้น ตลอดจนมีเจตคติที่ดีในการทำงาน ทั้งนี้เพราะการพัฒนาชุดฝึกฯ เป็นไปตามหลักการที่ เดล (Dale, 1990) ได้กล่าวถึงสื่อการฝึกอบรม (Training media) เป็นปัจจัยที่นำความสำเร็จมาสู่การฝึกอบรมที่สำคัญในใช้กิจกรรมทางด้านเทคโนโลยีการศึกษาและการใช้วิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ จะช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายสร้างเสริมความเข้าใจเป็นประสบการณ์ที่เป็นจริง ได้ชุดฝึกอบรม จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมและการฝึกอบรม สอดคล้องกับการวิจัยของ Lee, and Wong (2006) ได้เสนอกรณีตัวอย่างการพัฒนาภาวะผู้นำภาครัฐของสิงคโปร์ ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของวิทยาลัยข้าราชการพลเรือน มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาและเสริมสร้างความสามารถในด้านภาวะผู้นำให้แก่ผู้นำภาครัฐในอนาคต และข้าราชการที่มีศักยภาพสูงในทุกระดับ โดยออกแบบโปรแกรมการพัฒนาภาวะผู้นำขึ้นมาโดยเฉพาะ ซึ่งกำหนดแนวทางการฝึกอบรมโดยยึดสมรรถนะเป็นฐาน (Competence-based) แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรกจะเน้นการประชุมเชิงปฏิบัติการในเรื่องที่เกี่ยวกับหลักการสำคัญของภาวะผู้นำควบคู่ไปกับการปฏิบัติ รวมทั้งมีการสนทนากับผู้นำที่เป็นตัวแบบที่ดีทั้งจากภาครัฐและเอกชน ส่วนลักษณะที่สองเป็นการฝึกอบรมในชั้นเรียน โดยมีช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกันระหว่าง 2-11 สัปดาห์ เพื่อพัฒนาทักษะและสมรรถนะต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการดำรงตำแหน่งผู้นำขององค์กร เช่น การสร้างพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศและอาเซียน การจัดทำนโยบาย การดำเนินการตามนโยบาย และหลักการบริหารกิจการ

บ้านเมืองที่ดี เป็นต้น และมีการสัมมนาและจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านนโยบายในประเทศ ในระดับภูมิภาคและระดับโลกนอกจากนี้ในการประเมินแบบ 360 องศา ที่เป็นลักษณะของการใช้วิธีการประเมินรอบด้านชัดเจนซึ่งสอดคล้องกับ การวิจัยของ Zentis (2007) พบว่า การประเมินแบบ 360 องศาสนับสนุนความเต็มใจของปัจเจกบุคคลที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมระหว่างกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำ และงานวิจัยของ Prachnakorn (2012) ที่วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะข้าราชการประจำศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด ที่กล่าวว่าการประเมินแบบ 360 Degree Feedback เป็นการประเมินรอบด้าน ได้แก่การประเมินจากเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และลูกค้า เพื่อตรวจสอบความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะการตรวจสอบสมรรถนะว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นนั้นเป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้อธิบายได้ มีผลกระทบต่อความก้าวหน้าขององค์กร

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผลการประเมินการใช้ชุดฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการนำชุดฝึกอบรมที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ฝึกอบรมครูผู้สอนในโรงเรียนขวาวิทยาคาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 27 จำนวน 24 คน ในเดือนพฤศจิกายน 2562 มีผลการประเมินการฝึกอบรม ดังนี้

2.1 ผลการประเมินภาวะผู้นำทางวิชาการของครู โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมประเมินตนเอง และประเมินโดยบุคคลอื่น ได้แก่ ผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน พบว่า ครูผู้สอนมีภาวะผู้นำทางวิชาการโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะกระบวนการฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เข้าอบรมเกิดความรู้ความเข้าใจและเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดประสงค์การอบรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thaweeuthit (2015) ได้ศึกษาวิจัย รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า พฤติกรรมภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ก่อนการทดลองใช้รูปแบบมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก และหลังการทดลองใช้รูปแบบอยู่ในระดับมาก Thanaruengsakulthai (2010) ได้วิจัย การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูประจำการช่างเทคนิคอุตสาหกรรม เพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพในการสอน พบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ หลังการฝึกอบรมสมรรถภาพของครูประจำการช่างเทคนิคอุตสาหกรรมที่เข้ารับการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และคะแนนเฉลี่ยของสมรรถภาพในการสอนของครูประจำการช่างเทคนิคอุตสาหกรรมที่เข้ารับการฝึกอบรม จากการทดสอบหลังการฝึกอบรม สูงกว่า 60% ทั้งวิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีความเห็นว่าหลักสูตรและโครงการฝึกอบรมมีคุณภาพสูงกว่าระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัย ของ Wannasilp (2019) ได้วิจัยการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูด้วยรูปแบบผสมผสาน เรื่อง การทำวิจัย ในชั้นเรียน ผลการใช้หลักสูตรความรู้ความเข้าใจในการทำวิจัยในชั้นเรียนของครูหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ความสามารถในการทำวิจัยในชั้นเรียนของครูมีคะแนนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 และมีคะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 85.17 และความพึงพอใจของครูที่มีต่อการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมครูด้วยรูปแบบผสมผสาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ Phatthanan (2012) ได้วิจัย การพัฒนาชุดฝึกอบรมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับอาสายุวกาชาด พบว่า ประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรม

มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 ภายหลังการฝึกอบรมอาสายุวกาชาดมีคะแนนความรู้ ทักษะการปฐมพยาบาล จิตสาธารณะสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติระดับ .05 สอดคล้องกับ Boonrang (2016) ผลการวิจัยพบว่า ชุดฝึกอบรมด้วยตนเองเรื่อง การดูแลตนเองของผู้ป่วยโรคเบาหวานมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 90/90 คะแนนจากการทดสอบหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 และความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีต่อชุดฝึกอบรมด้วยตนเองเรื่อง การดูแล ตนเองของผู้ป่วยโรคเบาหวานอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.61, S.D. = 0.48)

2.2 ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กรณีผู้เข้ารับการฝึกอบรมประเมินตนเอง และประเมินโดยบุคคลอื่น ๆ ได้แก่ การประเมินโดยผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงานก่อนและหลังการฝึกอบรมโดยรวม พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการหลังการฝึกอบรมสูงขึ้นกว่าก่อนการฝึกอบรม อบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบหลักของภาวะผู้นำทางวิชาการ 1) การสร้างและพัฒนาวิสัยทัศน์ทางการเรียนรู้ 2) การบริหารหลักสูตรและการออกแบบการเรียนรู้ 3) การพัฒนาผู้เรียน และ 4) การพัฒนาวิชาชีพ พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ หลังการฝึกอบรมสูงขึ้นกว่า ก่อนการฝึกอบรมอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงวิชาการของครู ที่ประเมินโดยบุคคลอื่น ได้แก่ ผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน พิจารณาจากพฤติกรรมของครูและข้อมูลต่าง ๆ เช่น บันทึกการประชุมการวางแผนงานโครงการต่าง ๆ การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน การสร้างทีมร่วมมือ ที่แสดงให้เห็นว่าครูได้นำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมมาใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของของ Thaweeuthit (2015) ได้ศึกษาวิจัย รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการที่พัฒนาขึ้น พบว่า พฤติกรรมภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาก่อนการทดลองใช้รูปแบบมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากและหลังการทดลองใช้รูปแบบอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ Thanaruengsakulthai (2010) ได้วิจัยการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูประจำการช่างเทคนิคอุตสาหกรรม เพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพในการสอน พบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพหลังการฝึกอบรมสมรรถภาพของครูที่เข้ารับการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 คะแนนเฉลี่ยของสมรรถภาพในการสอนของครูที่เข้ารับการฝึกอบรมจากการทดสอบหลังการฝึกอบรม สูงกว่า 60% ทั้งวิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีความเห็นว่าหลักสูตรและโครงการฝึกอบรมมีคุณภาพสูงกว่าระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัย ของ Wannasilp (2019) ได้วิจัยการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูด้วยรูปแบบผสมผสาน เรื่อง การทำวิจัย ในชั้นเรียน ผลการใช้หลักสูตร ความสามารถในการทำวิจัยในชั้นเรียนของครูมีคะแนนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 และมีคะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 85.17 ความพึงพอใจของครูที่มีต่อการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมครูด้วยรูปแบบผสมผสาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ความรู้ความเข้าใจในการทำวิจัยในชั้นเรียนของครูหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึก อบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.3 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมต่อชุดฝึกอบรมภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อชุดฝึกอบรมภาวะผู้นำทางวิชาการ

ของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นโดยร่วมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ด้านเนื้อหาสอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงาน ($\bar{X}$ = 4.67) ด้านสถานที่ฝึกอบรมและสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{X}$ = 4.63) ด้านระยะเวลาการฝึกอบรมเหมาะสมกับเนื้อหา ($\bar{X}$ = 4.30) ทั้งนี้อาจเนื่องจากด้านเนื้อหาในการอบรมจากที่ผู้วิจัยได้มีการสำรวจความสำคัญความต้องการในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูทำให้ได้ข้อมูลมาใช้ในการจัดทำชุดฝึกอบรมดังนั้นผลการประเมินความพึงพอใจ ผู้เข้ารับการฝึกอบรม จึงมีความเห็นว่าเนื้อหาสอดคล้องกับความการของหน่วยงาน นอกจากนี้ความพึงพอใจด้านสถานที่จัดฝึกอบรม ห้องประชุมขุนขวาวของโรงเรียนขวาววิทยาคาร มีขนาดเหมาะสมกับจำนวนผู้เข้ารับการอบรม สภาพแวดล้อมของห้องเอื้ออำนวยต่อการฝึกอบรม รวมทั้งสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ วัสดุการฝึกอบรม และเทคโนโลยี สารสนเทศพอเพียงกับการทำกิจกรรมในการฝึกอบรม ซึ่งสอดคล้องกับ Sangcharoen (2010) ได้วิจัย การพัฒนารูปแบบการฝึกทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างสมรรถสำหรับครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการใช้รูปแบบการฝึกอบรม ได้แก่ บรรยากาศ เนื้อหา กิจกรรม การจัดการเรียนรู้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phatthanam (2012) ได้วิจัย การพัฒนาชุดฝึกอบรมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับอาสายุวกาชาด พบว่า ประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรมมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 และการประเมินผลการเรียนรู้จากชุดฝึกอบรมในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 60 คน พบว่า ภายหลังการฝึกอบรมอาสายุวกาชาด มีคะแนนความรู้ ทักษะการปฐมพยาบาล จิตสาธารณะสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับ Boonruang (2016) ได้วิจัยการพัฒนาชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง เรื่อง การดูแลตนเองของผู้ป่วยโรคเบาหวาน พบว่า ชุดฝึกอบรมด้วยตนเองเรื่อง การดูแลตนเองของผู้ป่วยโรคเบาหวานมีประสิทธิภาพ ตามเกณฑ์มาตรฐาน 90/90 คะแนนจากการทดสอบหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 และความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีต่อชุดฝึกอบรมด้วยตนเองเรื่องการดูแลตนเองของผู้ป่วยโรคเบาหวานอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.61, S.D. = 0.48) และ Thaweeuthit (2015) ได้ศึกษาวิจัย รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่พัฒนาขึ้น พบว่า พฤติกรรมภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาก่อนการทดลองใช้รูปแบบมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก และหลังการทดลองใช้รูปแบบอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sawasdibunya (2103) ที่ศึกษารูปแบบการฝึกอบรม หัวหน้าแผนกวิชาเพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานในการจัดการเรียนการสอน พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจในการจัดโครงการฝึกอบรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานในการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก การประเมินการปฏิบัติกิจกรรมระหว่างการฝึกอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.40)

สรุป

คุณลักษณะภาวะผู้นำทางวิชาการของสำหรับครูที่ผ่านการพัฒนาจนมีคุณภาพแล้วให้โรงเรียนใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการบริหารจัดการการเรียนรู้ของโรงเรียนและยกระดับการเรียนรู้ของนักเรียน และ

ยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแบบประเมิน กำกับติดตามการดำเนินการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนในสังกัดได้อีกช่องทางหนึ่งด้วย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสามารถนำคุณลักษณะภาวะผู้นำด้านวิชาการของสำหรับครูที่ผ่านการพัฒนาจนมีคุณภาพไปใช้ในการฝึกอบรมเตรียมบุคลากรหรือการอบรมบุคลากรที่รับผิดชอบงานด้านวิชาการสามารถประยุกต์หลักการและเนื้อหาภาวะผู้นำทางวิชาการบรรจุไว้ในชุดฝึกอบรมได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ฝึกอบรมเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถ และทักษะในการทำงานที่ดีขึ้น ตลอดจนมีเจตคติที่ดีในการทำงาน ผู้บริหารหรือหน่วยงานต้นสังกัดของครูควรจัดให้มีการติดตามและประเมินผลการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ และมีการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้ครูผู้สอนมีความตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำทางวิชาการ และปรับตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในปัจจุบัน

1.2 ผู้บริหารหรือหน่วยงานต้นสังกัดของครูควรจัดให้มีการติดตามและประเมินผลการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ และมีการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้ครูผู้สอนมีความตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำทางวิชาการ และปรับตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในปัจจุบัน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการส่งเสริมบุคลากรในสถานศึกษาด้านภาวะผู้นำทางวิชาการเพื่อศักยภาพการทำงานให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ผู้สนใจนำองค์ความรู้ไปพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สังกัดอาชีวศึกษา หรือ อื่น ๆ เพื่อหาความสำคัญการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการว่ามีความเหมือน หรือแตกต่างกันหรือไม่ รวมถึงวิธีการ และระยะเวลาที่เหมาะสมในการพัฒนาเพื่อให้การพัฒนาเป็นไป อย่างสอดคล้องกับบริบทของหน่วยงาน

2.2 ผู้สนใจนำองค์ความรู้ไปพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดอื่น ๆ เช่น สังกัดอาชีวศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรืออื่น ๆ เพื่อตรวจสอบความสำคัญของโปรแกรมการวิจัยว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันระหว่าง ครูผู้สอนสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกับครูผู้สอนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือไม่ เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย และกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานะและบริบทที่ใกล้เคียงกัน

References

Boonruang, S. (2016). *Development of a Self-training Package on Self-care of Diabetic Patients*. (Master's Thesis). Burapha University. Chonburi.

Dale, T.E. (1990). Reframing Reform. *Educational Leadership*, 47(8), 6-12.

Educational Testing Bureau. (2010). *Guidelines for the Development of Quality Assurance Systems in Educational Institutes*. Bangkok: Agricultural Cooperatives Congregation of Thailand.

Hannakin, P. (1986). *Principles of School Administration.* Bangkok: Thai Wattana Panich.

Lee, M., & Wong, A. (2006). *Paper for Presenting on Asean New-Wave Leadership Development Training Program*. Singapore: Civil Service College.

Office for Accreditation and Quality Assessment. (2010). *Standards, Indicators and Consideration Criteria for External Quality Assessment. Basic Education Level, Round 2 (2006-2010).* Bangkok: Office for Accreditation and Quality Assessment.

Phatthanan, N. (2012). *The Development of Using Training Packages Experiential Learning Process to Enhance the Public Consciousness of Red Cross Youth Volunteers.* (Doctoral Dissertation). Graduate School: Srinakharinwirot University. Nakhon Pathom.

Plengnuch, N. (2011). *Curriculum Administration.* Khon Kaen: Khon Kaen University.

Prachnakorn, K. (2007). *Development of Training Courses to Enhance Competency of Civil Servants at the Center for Drug Combat Operations Center.* (Doctoral Dissertation). Graduate School: Srinakharinwirot University. Nakhon Pathom.

Sangcharoen, K. (2010). *Developing a Model of Non-formal Education Training to Enhance the Capacity of Teachers in Community Learning Centers*. Doctoral Dissertation). Graduate School: Chulalongkorn University. Bangkok.

Sawasdibunya, N. (2010). *Training Model for The Head of Department to Develop Training Programs on Problem-Based Learning Instruction*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: King Mongkut's University of Technology North Bangkok. Bangkok.

Thanaruengsakulthai, S. (2010). *Development of A Training Course for Fixed-time Industrial Technicians to Enhance Teaching Competency.* Bangkok: Chulalongkorn University.

Thaweeuthit, C. (2015). *A Model for Instructional Leadership Development for Administrator at Secondary School Under the Office of the Basic Education Commission in the Northeastern*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Sakon Nakhon Rajabhat University. Sakon Nakhon.

Thongrot, P. (2008). 10 Symptoms Requiring Major Surgery in Thai Education. *Journal of Teache's Professional Development,* 108(2), 27-33.

Wannasilp, K. (2019). *Development of an Integrated Teacher Training Curriculum on Conducting Research in the Classroom.* (Doctoral Dissertation). Maha Sarakham Rajabhat University. Maha Sarakham.

Zentis, N.L.R. (2007). *The impact of –degree feedback on leadership development*. (Doctoral Dissertation). Capella Univercity. USA.

การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*

A Development of Cooperative Education Management Model in the Field of Human Resource Management, Faculty of Management Science, Phranakhon Rajabhat University

[1]กาญจนา จินดานิล, พัชรี ฉลาดธัญกิจ และ สิริพร พงศ์หิรัญสกุล

[1]Kanchana Jindanil, Patcharee Chaladthanyakit and Siriporn Ponghiransakul

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

[1]Phranakhon Rajabhat University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: kanpnru@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาและเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ จากผู้บริหาร 4 คน อาจารย์คณะวิทยาการจัดการ 66 คน และ สถานประกอบการที่นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ปีการศึกษา 2562 เข้าฝึกประสบการณ์วิชาชีพ จำนวน 80 คน รวม 150 คน เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ ด้านสหกิจศึกษา จำนวน 15 คน โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและจัดกลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ในภาพรวม ทั้งในส่วนของอาจารย์และสถานประกอบการอยู่ในระดับมากที่สุด โดยอาจารย์มีค่า ($\overline{X}$ = 4.88) หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักสูตรมีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.95) รองลงมา คือ ด้านผู้เรียน ($\overline{X}$ = 4.94) สำหรับสถานประกอบการมีค่า ($\overline{X}$ = 4.79) หากพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านผู้เรียนมีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.84) รองลงมา คือ ด้านสถานประกอบการ ($\overline{X}$ = 4.81) 2) รูปแบบการจัดการแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ประกอบด้วยปัจจัย

*Received October 14, 2020; Revised December 15, 2020; Accepted December 24, 2020

หลัก 6 ประการ คือ ด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านผู้เรียน ด้านผู้สอน ด้านสถานประกอบการ และด้านการเงิน

คำสำคัญ: การจัดการศึกษา; สหกิจศึกษา; การจัดการทรัพยากรมนุษย์; มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Abstract

The research article aimed at investigating the successful factors of cooperative education management and developing the cooperative education management model in the field of human resource management, faculty of management science, Phranakhon Rajabhat University. The study was conducted using a mixed-methods approach that included both quantitative and qualitative methods. A sample group for quantitative data collection consisted of 4 administrators, 66 lecturers of management science faculty, and enterprises where 80 students of the 5th year in the management science faculty per academic year 2562 joined as an intern, totaling 150 persons. The instrument for acquiring quantitative data was a questionnaire. The acquired data were analyzed by way of frequency, percentage, mean, and standard deviation. A sample group for qualitative data collection comprised 15 experts on cooperative education who were selected by mean of purposive sampling. The instrument for acquiring qualitative data was semi-structured interview form and the acquired data were analyzed by content analysis and grouping.

From the study, the following results have been found: (1) The success factors of cooperative education management in the field of human resource management, faculty of management science, Phranakhon Rajabhat University, are at the highest level in both lecturer and enterprise aspects. On lecturer aspect has the mean of ($\overline{X}$ = 4.88), when each aspect is considered, it is found that on curriculum has the highest level of opinion ($\overline{X}$ = 4.95), followed by on students ($\overline{X}$= 4.94). On enterprise aspect has the mean of ($\overline{X}$ = 4.79), when each aspect is considered, it is found that on students has the highest level of opinion ($\overline{X}$ = 4.84), followed by on enterprises ($\overline{X}$ = 4.81); (2) The cooperative education management model in the field of human resource management, faculty of management science, Phranakhon Rajabhat University comprises 6 main factors which are curriculum, the teaching and learning, students, lecturers, enterprises, and finance.

Keywords: Educational Management; Cooperative Education; Human Resource Management; Phranakhon Rajabhat University

บทนำ

ปัจจุบันรัฐบาลได้กำหนดโมเดลเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า ประเทศไทย 4.0 เพื่อพัฒนาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยมีเป้าหมาย 4 มิติ คือ ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ความอยู่ดี มีสุขทางสังคม การยกระดับคุณค่ามนุษย์ และการรักษาสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ต้องอาศัยคนที่มีความรู้ ความสามารถ และมีศักยภาพในการขับเคลื่อน ซึ่งจากนโยบายการยกระดับคุณค่ามนุษย์ ต้องการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ ปรับเปลี่ยนให้คนไทย มีทักษะ ความรู้ ความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม (Sinlarat et al. 2018) เป็นคนไทยที่มองประโยชน์ส่วนรวม มีจิตสาธารณะ มีความเกื้อกูลและแบ่งปัน ซึ่งภารกิจการพัฒนาคนให้เป็นบัณฑิตที่พร้อมด้วยคุณลักษณะดังกล่าวเหล่านี้ เป็นหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษานั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตคุณภาพอุดมศึกษา กล่าวคือ สถาบันอุดมศึกษาไทยผลิตบัณฑิตไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต บัณฑิตที่จบการศึกษายังขาดความรู้และทักษะของอาชีพ ไม่เชื่อมโยงกับสังคมและการประกอบอาชีพ มีความรู้ และทักษะ รวมทั้งคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานค่อนข้างต่ำ ไม่ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน ทั้ง ๆ ที่การผลิตบัณฑิตเป็นภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาคุณภาพของบัณฑิตให้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาการ มาตรฐานวิชาชีพ และตามความต้องการของตลาดแรงงาน แต่ในสภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ส่งผลให้สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองโดยจะต้องดำเนินการดังนี้ 1) ต้องปฏิรูประบบการเรียนการสอนทุกสาขาวิชา จากการสอนแบบเดิมให้เป็นการเรียนรู้โดยบัณฑิตจะเรียนรู้การปฏิบัติจริงในสถานประกอบการในรูปแบบทวิภาคี 2) ต้องปฏิรูประบบวิจัยและสร้างนวัตกรรม โดยการวิจัยจะต้องตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ และ 3) มหาวิทยาลัยจะต้องทบทวนบทบาทตนเอง จะต้องหาจุดแข็งของตนเองและสร้างเครือข่ายร่วมระหว่างมหาวิทยาลัย เพื่อให้มหาวิทยาลัยเป็นกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนการสร้างเทคโนโลยีและนวัตกรรม (Kachinthon, 2018)

แนวทางในการแก้ปัญหาคุณภาพอุดมศึกษาทำได้โดยการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการศึกษาให้เป็นความร่วมมือของแต่ละกลุ่มมหาวิทยาลัยและสมาคมวิชาชีพ/วิชาการ ให้มีการออกแบบระบบความเชื่อมโยงระหว่างอุดมศึกษากับภาคการผลิต เพื่อสร้างภารกิจของมหาวิทยาลัยที่ใช้อุปสงค์จากภาคการผลิตเป็นตัวตั้ง แนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาคุณภาพอุดมศึกษาไทย คือการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน (Work-integrated Learning) หรือ WiL ซึ่งเป็นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่ช่วยให้นักศึกษามีโอกาสในการประยุกต์ความรู้ ทักษะการทำงาน และทักษะเฉพาะที่สัมพันธ์กับวิชาชีพ ได้รู้จักชีวิตการทำงานที่แท้จริงก่อนสำเร็จการศึกษา (Office of the Higher Education Commission, 2008) ซึ่งสหกิจศึกษามาจากหลักคิดที่ว่าถ้าจะให้บัณฑิตมีคุณภาพตามที่ตลาดแรงงานต้องการ คงต้องบูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานเข้าด้วยกันเป็นลักษณะ Work integrated learning ซึ่งเป็นแนวทางจัดการศึกษาที่ยอมรับกันทั่วโลกและสามารถจัดได้หลายวิธี แต่วิธีที่ใช้ได้ผลทั่วโลกคือ Cooperative education หรือสหกิจศึกษา (Chininthorn, and Phlayamas, 2010) นอกจากนี้ยังต้องมีการมุ่งเน้นการพัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิตในสาขาให้มีทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ของคนในแต่ละช่วงวัยตามความเหมาะสม ซึ่งการพัฒนาเด็กวัยเรียนและวัยรุ่นเน้นการพัฒนา

ทักษะการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งการให้ความสำคัญกับการพัฒนาให้มีความพร้อมในการต่อยอด พัฒนาทักษะในทุกด้าน (Ministry of Higher Education Science Research and Innovation, 2020) ทั้งนี้ควรมีทักษะการทำงานและการใช้ชีวิตที่พร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงาน วัยแรงงานเน้นการสร้างความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับตลาดแรงงานทั้งทักษะขั้นพื้นฐาน ทักษะเฉพาะในวิชาชีพ ทักษะการเป็นผู้ประกอบการรายใหม่ ทักษะการประกอบอาชีพอิสระ และยังเน้นให้นักศึกษาเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความเชี่ยวชาญในบทบาทหน้าที่ของนักจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Pituraphong, 2012) ตลอดจนสามารถกำหนดกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับกลยุทธ์หลักขององค์การ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่บทบาทของนักทรัพยากรมนุษย์ในองค์การมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น

การศึกษาวิจัยทางด้านสหกิจศึกษาได้รับการปรับปรุงและพัฒนามาโดยตลอด แต่จากสภาพปัญหาและความจำเป็นดังกล่าว ประกอบกับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครยังไม่มีการการศึกษารูปแบบสหกิจศึกษาในสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะผู้วิจัยจึงทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เพื่อสร้างรูปแบบในการจัดการการศึกษาแบบสหกิจศึกษา โดยใช้กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติที่ได้กำหนดคุณลักษณะบัณฑิตที่จบจากสถาบันอุดมศึกษา ต้องประกอบไปด้วยมาตรฐานผลการเรียนรู้ (Domains of learning) ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ โดยศึกษาตามกรอบแนวคิดของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษา เพื่อศึกษาความพร้อมในการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร อันจะเป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานให้กับนักศึกษาและพัฒนาบัณฑิตได้สอดคล้องตามความต้องการของสถานประกอบการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (mix method) มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ได้ทำการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ประกอบในการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาจากตำรา เอกสาร บทความ และงานวิจัยทั้งใน

ประเทศและต่างประเทศ วิเคราะห์เนื้อหาโดยคำนึงถึงแนวคิดปัจจัยความสำเร็จของการบริหารจัดการเรียนการสอนแบบ work integrated learning 6 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านผู้เรียน ด้านผู้สอน ด้านสถานประกอบการ และด้านการเงิน รวมทั้งผลจากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการเรียนรู้กับการทำงานในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหาร อาจารย์คณะวิทยาการจัดการ จำนวน 70 คน และสถานประกอบการที่นักศึกษาชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2562 เข้าฝึกประสบการณ์วิชาชีพ จำนวน 80 คน รวม 150 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยวิธี Taro Yamane และทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษา ซึ่งแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ฉบับ คือ 2.1) แบบสอบถามของผู้บริหารและอาจารย์คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป เป็นชนิดแบบตรวจสอบรายการ (checklist) ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ ตำแหน่งทางการบริหารและสังกัดหลักสูตร ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาในลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ มีข้อคำถาม 6 ด้าน 2.2) แบบสอบถามของสถานประกอบการ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นชนิดแบบตรวจสอบรายการ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ตำแหน่ง และประเภทของกิจการ/หน่วยงาน ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษา เป็นแบบสอบถามชนิดมาตรประมาณค่า 5 ระดับ มีข้อคำถาม 6 ด้าน

3) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านสหกิจศึกษา และด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ความชัดเจน ความเหมาะสม และความสอดคล้องของเครื่องมือวิจัย โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งได้ค่าเท่ากับ 0.91 จากนั้นนำแบบสอบถามเพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (reliability) โดยวิธี Cronbach ได้ค่าเท่ากับ 0.99

4) การเก็บข้อมูล นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแล้วไปสอบถามกับผู้บริหาร อาจารย์และสถานประกอบการ รวม 150 คน

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามใช้สถิติค่าความถี่ (frequency) และค่าร้อยละ (percentage) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

5.2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษา ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและการอนุมานค่าสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคำนวณค่าเฉลี่ย (mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) 5 ระดับ

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษา

1) กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านสหกิจศึกษา จำนวน 15 คน ซึ่งมีคุณสมบัติ คือ ผู้มีความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ในการดำเนินงานสหกิจศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี คัดเลือกแบบเจาะจง ซึ่งเป็นตัวแทนระดับหัวหน้างานจากสถานประกอบการ

2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปลายเปิด โดยเครื่องมือได้มาจากแนวคิด ทฤษฎี ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ โดยนำมาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ด้านทรัพยากรมนุษย์ ด้านสหกิจศึกษา และด้านการวัดผลและประเมินผล ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ภาษาที่ใช้ และความสอดคล้องกับประเด็นที่ต้องการประเมินเพื่อให้แบบสัมภาษณ์มีความสมบูรณ์มากที่สุด

3) การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยประสานงานกับผู้ให้ข้อมูล ทำหนังสือขออนุญาตจากคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เข้าทำการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เป็นลักษณะแบบการมีปฏิสัมพันธ์ (interaction interview) โดยดำเนินการระหว่าง 1 กุมภาพันธ์ ถึง 15 มีนาคม 2563

4) การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากการสัมภาษณ์และจัดกลุ่ม (categorized) ของรูปแบบการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาแบบเป็นรายด้านและเป็นรายข้อและนำมาเป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาและนำไปตรวจสอบความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติในขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ไปปฏิบัติ

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานสหกิจศึกษา จำนวน 50 คน ซึ่งมีคุณสมบัติ คือ เป็นผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานแบบสหกิจศึกษาไม่น้อยกว่า 2 ปี ทั้งในส่วนของสถานประกอบการ มหาวิทยาลัย และนักศึกษา ที่ผ่านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในหน่วยงานที่มีการจัดสหกิจศึกษามาแล้ว

2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับและข้อคำถามปลายเปิดที่ครอบคลุมองค์ประกอบของกระบวนการศึกษา 6 ด้าน เพื่อใช้รวบรวมความคิดเห็นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานสหกิจศึกษาเกี่ยวกับความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ในการนำร่างรูปแบบไปปฏิบัติ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความชัดเจนของภาษา ปรับแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะให้มีความสมบูรณ์และถูกต้อง

3) การเก็บข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานสหกิจศึกษาเกี่ยวกับความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ในการนำร่างรูปแบบการจัดการศึกษาไปปฏิบัติ โดยผู้วิจัยส่งและรับคืนแบบสอบถามด้วยตนเอง

4) การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) โดยกำหนดค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนารูปแบบ

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครจากผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ในภาพรวม

ปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษา	ผู้บริหารและอาจารย์			สถานประกอบการ		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านหลักสูตร	4.95	0.22	มากที่สุด	4.78	0.41	มากที่สุด
2. ด้านการเรียนการสอน	4.79	0.41	มากที่สุด	4.68	0.48	มากที่สุด
3. ด้านผู้เรียน	4.94	0.25	มากที่สุด	4.84	0.37	มากที่สุด
4. ด้านผู้สอน	4.88	0.34	มากที่สุด	4.81	0.40	มากที่สุด
5. ด้านสถานประกอบการ	4.93	0.25	มากที่สุด	4.81	0.42	มากที่สุด
6. ด้านการเงิน	4.83	0.40	มากที่สุด	4.79	0.43	มากที่สุด
รวม	**4.88**	**0.33**	**มากที่สุด**	**4.79**	**0.42**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ในภาพรวม ทั้งในส่วนของอาจารย์และสถานประกอบการอยู่ในระดับมากที่สุด โดยอาจารย์มีค่า ($\bar{X}$ = 4.88) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักสูตรมีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.95) รองลงมา คือ ด้านผู้เรียน ($\bar{X}$ = 4.94) สำหรับสถานประกอบการมีค่า ($\bar{X}$ = 4.79) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านผู้เรียนมีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.84) รองลงมา คือ ด้านสถานประกอบการและด้านผู้สอน ($\bar{X}$ = 4.81)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลจากการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์สถานประกอบการทั้ง 15 แห่ง เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ เป็นรายด้าน พบว่า

2.1 ด้านหลักสูตร หลักสูตรสหกิจศึกษาควรมีมาตรฐานการเรียนรู้ครบทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียน

มีความพร้อมในการสร้างอาชีพ ส่งผลให้สถานประกอบการได้บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ด้วยตนเอง ทำงานเป็นทีมได้ดี มุ่งเน้นพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง

2.2 ด้านการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ต้องประเมินผลการปฏิบัติงานจากความสามารถในการทำงาน การประเมินผลเป็นการบูรณาการโดยเน้นสมรรถนะนักศึกษาได้เรียนรู้การปฏิบัติงานจริงและสถานประกอบการจะต้องจัดเตรียมอุปกรณ์ที่มีความจำเป็นและเหมาะสมให้แก่นักศึกษา

2.3 ด้านผู้เรียน สถานศึกษาต้องเตรียมความพร้อมให้แก่นักศึกษาก่อนไปฝึกปฏิบัติงานทั้งในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ภาษา บุคลิกภาพ มารยาทต่าง ๆ ระหว่างฝึกงาน สถานศึกษาจะกำหนดให้นักศึกษาจัดทำรายงานทางวิชาการตามเนื้อหาที่ทางสถานประกอบการและอาจารย์ที่ปรึกษาสหกิจศึกษากำหนด โดยสถานประกอบการได้คาดหวังว่าผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพเปรียบเสมือนเจ้าหน้าที่คนหนึ่งที่มีความรับผิดชอบ

2.4 ด้านผู้สอน ต้องมีแผนการนิเทศและติดตามความก้าวหน้าของนักศึกษาจากสถานประกอบการโดยการไปนิเทศอย่างเหมาะสม

2.5 ด้านสถานประกอบการ ควรมีผู้ประสานงานกับสถานศึกษาและจัดทำความร่วมมือ (MOU) ในการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีระบบพี่เลี้ยงเพื่อสอนงานให้นักศึกษา

2.6 ด้านการเงิน สถานประกอบการที่เข้าร่วมโครงการสหกิจศึกษามีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ได้แก่ ค่าตอบแทน ค่าสวัสดิการ ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าเบี้ยประกันอุบัติเหตุ ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าวิทยากรภายนอก โดยจัดให้แก่นักศึกษาตามลักษณะงานที่ปฏิบัติและตามความเหมาะสม

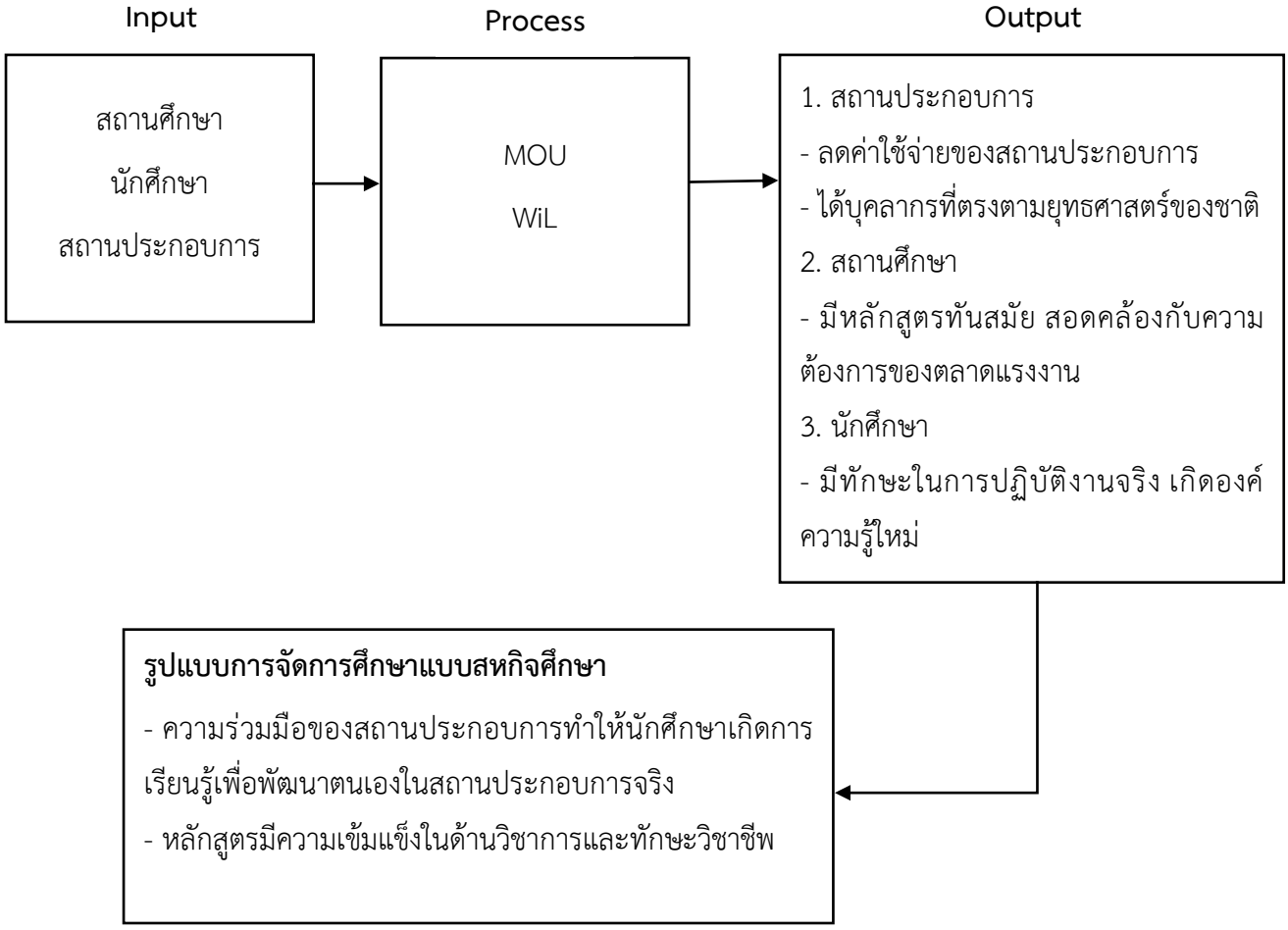
ตารางที่ 2 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติของรูปแบบการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราช-ภัฏพระนคร ในภาพรวม

ปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษา	ระดับความเหมาะสม			ระดับความเป็นไปได้		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านหลักสูตร	4.86	0.46	มากที่สุด	4.93	0.42	มากที่สุด
2. ด้านการเรียนการสอน	4.7	0.54	มากที่สุด	4.76	0.56	มากที่สุด
3. ด้านผู้เรียน	4.60	0.60	มากที่สุด	4.66	0.62	มากที่สุด
4. ด้านผู้สอน	4.70	0.48	มากที่สุด	4.77	0.42	มากที่สุด
5. ด้านสถานประกอบการ	4.67	0.63	มากที่สุด	4.74	0.66	มากที่สุด
6. ด้านการเงิน	4.55	0.55	มากที่สุด	4.45	0.43	มาก
รวม	**4.69**	**0.54**	**มากที่สุด**	**4.72**	**0.52**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติของรูปแบบการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ในภาพรวม มีระดับความคิดเห็นและความเป็นไปได้มากที่สุดทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยระดับความเหมาะสม ($\overline{X}$ = 4.69) และค่าเฉลี่ยระดับความเป็นไปได้ ($\overline{X}$ =4.72)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยในครั้งนี้ ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ แสดงดังภาพที่ 1

รูปภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

การจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษา สถานศึกษาและสถานประกอบการดำเนินโครงการความร่วมมือทางวิชาการ (MOU) เพื่อผลิตบัณฑิตให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน โดยศึกษาองค์ประกอบของการจัดการเชิงบูรณาการกับการทำงานที่เรียกว่า WiL (Work-integrated Learning) ใน 6 ด้าน ได้แก่

ด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านผู้เรียน ด้านผู้สอน ด้านสถานประกอบการ และด้านการเงิน เมื่อสถานศึกษามีนักศึกษาที่กำลังจะสำเร็จการศึกษา จะต้องดำเนินการติดต่อกับสถานประกอบการเพื่อขอฝึกงาน ทั้งนี้สถานศึกษาจำเป็นต้องทำการฝึกอบรมพัฒนาทักษะเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่นักศึกษาก่อนออกฝึกงานจริง ทั้งทักษะทางด้านวิชาชีพ เทคโนโลยี ภาษาเพื่อการสื่อสาร รวมถึงบุคลิกภาพที่เหมาะสม ส่งผลให้กระบวนการทำงานของสถานประกอบการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น การสรรหาและคัดเลือกพนักงานมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น อีกทั้งช่วยลดต้นทุนในการฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากรของสถานประกอบการ นอกจากนี้สหกิจศึกษายังช่วยให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาวิชาการมากขึ้น ทั้งได้ทักษะจากการปฏิบัติงานจริง เกิดองค์ความรู้ใหม่ได้ด้วยตนเองและมีความพร้อมที่จะรับต่อการเปลี่ยนแปลง ที่สำคัญสถานศึกษาเมื่อได้รับข้อมูลย้อนกลับมาจากทั้งสถานประกอบการและนักศึกษา สามารถนำมาประยุกต์และบูรณาการกับการเรียนการสอน พัฒนาหลักสูตรให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานซึ่งเป็นไปตามยุทธศาสตร์ของชาติ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาประกอบด้วย 6 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านผู้เรียน ด้านผู้สอน ด้านสถานประกอบการและด้านการเงิน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงาน (work-integrated learning) ในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยที่ได้กล่าวถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จทั้ง 6 ด้านเช่นกัน โดยพบว่า ด้านหลักสูตรมีระดับความคิดเห็นมากที่สุดสองอันดับ คือ หลักสูตรควรมีมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติทั้ง 5 ด้าน และหลักสูตรสหกิจศึกษาที่ประสบความสำเร็จต้องเป็นความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ (Office of the Education Council, 2011) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง คุณลักษณะบัณฑิตหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ ตามความต้องการของผู้ประกอบการในเขตอำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ที่พบว่าคุณลักษณะบัณฑิตตามความต้องการของผู้ประกอบการ จำเป็นต้องมีทักษะทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ทักษะด้านคุณธรรมจริยธรรม ทักษะด้านปัญญา ทักษะด้านความรู้ ทักษะด้านการวิเคราะห์ตัวเลข และทักษะทางด้านการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Yakhampom, 2014) และ งานวิจัยเรื่อง คุณลักษณะของบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติของสาขาวิชาการท่องเที่ยวและสาขาวิชาการโรงแรม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีที่กล่าวถึงบัณฑิตต้องมีคุณลักษณะครบทั้งห้าด้านด้วยเช่นกัน (Anantakul, and Pornthadawit, 2015)

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษา ต้องมีมาตรฐานผลการเรียนรู้ครบทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ คุณธรรมจริยธรรม ความรู้ ทักษะทางเชาว์ปัญญา ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความรับผิดชอบ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การประเมินผลการดำเนินงานโครงการสหกิจศึกษา ซึ่งได้กล่าวว่าในการปฏิบัติงานด้านสหกิจต้องมีคุณธรรม

จริยธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต มีความสนใจเรียนรู้นโยบายต่าง ๆ ขององค์กร (Yenyuak, 2019) และสอดคล้องกับดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การบูรณาการการจัดการสหกิจศึกษาเพื่อสร้างบัณฑิตเชิงผู้ประกอบการ ที่กล่าวไว้ว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นของคู่กันโดยนักศึกษาสหกิจนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติงาน ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมตามที่สถานประกอบการต้องการ (Meintarakerd, 2019) ตลอดจนสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ เรื่อง การพัฒนาระบบการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่เน้นการลงมือปฏิบัติ ซึ่งต้องการให้นำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติอย่างมีทักษะพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงเสมอ (Ministry of Higher Education Science Research and Innovation, 2020)

สรุป

การพัฒนารูปแบบของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ประกอบด้วยปัจจัยความสำเร็จ 6 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านผู้เรียน ด้านผู้สอน ด้านสถานประกอบการ และด้านการเงิน ซึ่งมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ในการจัดรูปแบบสหกิจศึกษาให้ประสบความสำเร็จได้ โดยแต่ละปัจจัยควรดำเนินการดังนี้ 1) ด้านหลักสูตร ต้องเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในสถานประกอบการ และต้องครบตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ 2) ด้านการเรียนการสอน ควรจัดนักศึกษาออกไปฝึกงานเมื่อเรียนอยู่ในชั้นปีที่ 3 และ 4 โดยฝึกงานเป็นเวลา 4 เดือน หรือ 16 สัปดาห์ ทั้งนี้ต้องมีรูปแบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้จากความสามารถในการปฏิบัติงานของนักศึกษา 3) ด้านผู้เรียน การประเมินผลภายหลังการฝึกงานต้องประเมินถึงประโยชน์ที่สถานประกอบการ สถานศึกษา และนักศึกษาที่ฝึกงานจะได้รับ ซึ่งระหว่างการฝึกงาน สถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมให้แก่นักศึกษาเพื่อประเมินและแก้ปัญหาระหว่างการฝึกงาน โดยให้นักศึกษาทำรายงานในหัวข้อที่สถานประกอบการและอาจารย์ที่ปรึกษาสหกิจศึกษากำหนด 4) ด้านผู้สอน อาจารย์ต้องมีประสบการณ์ในการทำงานกับภาคสถานประกอบการ และทักษะของอาจารย์นิเทศต้องให้คำปรึกษา ติดตาม แนะนำ ทั้งในด้านการปฏิบัติงานและการปรับตัวของนักศึกษา 5) ด้านสถานประกอบการ ควรจัดทำความร่วมมือกับสถานศึกษา (MOU) โดยจัดให้มีหน่วยงานกลางเป็นผู้ประสานงานกับสถานศึกษาเพื่อให้ถือปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน และ 6) ด้านการเงิน ภาครัฐควรใช้กลไกทางการเงิน เช่น งบประมาณ งานวิจัย กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ) และกองทุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาที่ผูกกับรายได้ในอนาคต(กรอ) เพื่อจูงใจสถานศึกษา อีกทั้งใช้กลไกการคลัง เช่น ภาษีและรางวัลอื่น ๆ เพื่อจูงใจภาคเอกชนให้เข้าร่วมโครงการสหกิจศึกษา นอกจากนี้รายได้ของการจัดการเรียนการสอนควรมาจากเงินงบประมาณจากภาครัฐต่อจำนวนนักศึกษาเพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่งด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านผู้สอน ด้านสถานประกอบการ และด้านการเงิน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาทั้ง 6 ด้านไปใช้ในการดำเนินงานการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

2. จัดการอบรมให้ความรู้ทั้งคณาจารย์ บุคลากร และนักศึกษา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสหกิจศึกษา

3. สนับสนุนและดำเนินการจัดกลุ่มนักศึกษาต้นแบบในการดำเนินงานสหกิจศึกษา และเปิดโอกาสให้สถานประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินสหกิจศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาศักยภาพของหลักสูตร

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การพัฒนารูปแบบของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาของสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ประกอบด้วยปัจจัยความสำเร็จ 6 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านผู้เรียน ด้านผู้สอน ด้านสถานประกอบการ และด้านการเงิน ซึ่งมีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ในการจัดรูปแบบสหกิจศึกษาให้ประสบความสำเร็จได้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งสถานศึกษาและสถานประกอบการควรดำเนินโครงการความร่วมมือ (MOU) เพื่อกำหนดข้อตกลงในเรื่องการจัดหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล รวมถึงการฝึกปฏิบัติงานในสถานประกอบการ

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในสถานศึกษาและสถานประกอบการควรนำผลการวิจัยไปดำเนินการ โดยสถานศึกษานำไปใช้กับระบบประกันคุณภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในแต่ละสาขา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน สำหรับสถานประกอบการควรนำผลการวิจัยไปทดลองใช้กับการทำงานจริงในสถานประกอบการอื่น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการแบบสหกิจศึกษาในสถาบันการศึกษาที่เป็นศาสตร์เฉพาะทางด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์โดยตรง เพื่อพัฒนารูปแบบและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

2.2 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบของความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา สถานประกอบการ และหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงผลสัมฤทธิ์ที่นักศึกษาได้รับจากการจัดการแบบสหกิจศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบให้ได้มาตรฐาน และจัดทำคู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษา เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพได้สูงสุด

References

Anantanakul, K., & Pornthadawit, N. (2015). Characteristics of graduates according to the National Qualification Framework for Higher Education in Tourism and Hotel Studies, Faculty of Liberal Arts Rajamangala University of Technology Thanyaburi. *Journal of Industruial Education Rajamanangala of Technology Thanyaburi*, 3(2), 145-156.

Chininthorn, P., & Phlayamas, W. (2010). Success Factors Educational Management Integration with work for Thai Higher Education. *Kasetsart University Academic Conference 7 th Kamphaeng Saen Campus, Nakhon Pathom.* 7(2), 1056-1063.

Kachinthon, X. (2018). *Gen Next Education Landscape*. Higher Educations and It's Role in Education Landscape. Thammasat University Academic Conference. Bangkok: Thammasat University.

Meintarakerd, I. (2019). *Integrated Approach of Cooperative Education Management to Develop Entrepreneurial Graduates*. (Doctoral Dissertation). Siam University. Bangkok.

Ministry of Higher Education Science Research and innovation. (2020). *Higher Education policy and strategy research and innovation*. Bangkok: Ministry of Higher Education Science Research and innovation.

Office of the Education Council, Ministry of Education. (2011). *The Development of teaching and learning management models that integrate learning with work in higher education level of Thailand*. Bangkok: Prik hwan kraffix printing.

Office of the Higher Education Commission. (2008). *Framework for a 15-year long-term higher education plan* 1(2). Bangkok. Office of the Higher Education Commission.

Pituraphong, S. (2012). *Thai workers in the context of the ASEAN Community*. Retrieved October 11, 2020, from http://tdri.or.th/2012/11/sarawut-a seanl.

Sinlarat, P. et al. (2018). *Education 4.0 is more than education*. Bangkok: Printing Press of Chulalongkorn University.

Yakhampom, W. (2014). Characteristics of the Bachelor of Business Administration Program Branch of Management according to the needs of entrepreneurs in the district of Muang Loei, Loei Province. *Journal of Marketing and Management,* 1(2), 130-141.

Yenyuak, C. (2018). *Evaluation on the Management of Cooperative Education: A Case Study of Rangsit University*. Pathumtani: Rangsit University printing.

กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสมาธิและปัญญา ในการปฏิบัติกรรมฐานของสำนักกรรมฐานในประเทศไทย*

Co-Working Process of Concentration and Wisdom in Meditation Practice of the Meditation Centers in Thailand

[1]นภาพัทธ์ งามบุษบงโสภิน, [2]พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร และ [3]มนตรี สิระโรจนานันท์

[1]Napapat Ngambutsabongsophin, [2]Phramaha Somboon Wuttikaro and [3]Montree Sirarojjananan

[1,2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, [3]คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

[1,2]Mahachulalongkornrajavidyalaya University,

[3]Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: jim_napapat@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษากระบวนการทำงานของสมาธิในการปฏิบัติกรรมฐาน 2) เพื่อศึกษากระบวนการทำงานของปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐาน 3) เพื่อศึกษากระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสมาธิกับปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในการปฏิบัติกรรมฐาน จำนวน 10 รูป/คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการทำงานของสมาธิในการปฏิบัติกรรมฐาน เป็นกระบวนการทำงานของจิตที่มีการพัฒนาจากจิตที่ฟุ้งซ่านเป็นจิตที่มีความสงบนิ่ง คือเป็นจิตที่จดจ่อกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ 2) กระบวนการทำงานของปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐาน เป็นสภาวะที่จิตรับรู้สภาวะที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง 3) กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสมาธิกับปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐาน ในสังคมไทย แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ (1) สมาธินำปัญญา มี 3 สำนัก คือ สายพุทโธ สายสัมมาอะระหัง และสายอานาปานสติ เป็นสำนักที่มีแนวการสอนในการเจริญสมาธินำ กลุ่มที่ (2) ปัญญานำสมาธิ คือ สายพองหนอ-ยุบหนอ เป็นแนวการปฏิบัติที่ใช้การเจริญสติเป็นหลัก และ กลุ่มที่ (3) ปัญญากับสมาธิควบคู่กัน คือ สายรูปนาม ในการปฏิบัติของแต่ละสายมีแนวทางที่เริ่มต้นต่างกัน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้เลือกแนวการปฏิบัติให้ถูกกับอัธยาศัยของตนเอง ในกระบวนการทำงานของสมาธิและปัญญา ทั้งสองมีความสัมพันธ์กันและมีการทำงานไปพร้อมกัน แต่มีหน้าที่ต่างกัน ดังนั้น ไม่ว่าผู้ปฏิบัติจะเลือกปฏิบัติแบบใด สุดท้ายแล้วมีเป้าหมายเดียวกัน คือปล่อยวางจากความยึดมั่น อันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น

คำสำคัญ: สมาธิ; ปัญญา; กรรมฐาน; สำนักกรรมฐาน

*Received August 17, 2021; Revised September 6, 2021; Accepted January 29, 2021

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to study the working process of concentration in meditation practice; 2) to study the working process of wisdom in meditation practice; and 3) to study the co-working process of concentration and wisdom in meditation practice. The study applied a qualitative research method by way of documentary research and in-depth interview. The key informants were experts and specialists in the field of meditation practice, in a total of 10 persons. The obtained data were analyzed by way of content analysis.

From the study, it is found as follows: 1) The working process of concentration (samādhi) in meditation practice is the working process of the mind that is developed from mental distraction to non-mental distraction, that is to say, the mind that is engrossed in one thing. 2) The working process of wisdom (paññā) in meditation practice is the state in which the mind realizes things as they really are.3) The co-working process of concentration and wisdom in meditation practice in Thai society can be divided into 3 approaches: (1) concentration preceded by wisdom consisting of 3 lineages which are "*Buddho*" lineage, "*Samma-arahang*" lineage, and "Ānāpānasati" lineage. All these 3 lineages focus on the practice of concentration preceded by wisdom as the way of teaching; 2) wisdom preceded by concentration which is "Yoob-nho, Pong-nho" lineage which focuses on the cultivation of mindfulness; and 3) concentration and wisdom in association, that is, the contemplation the materiality and mentality (rūpa-nāma). Each lineage has different starting approaches in order for each practitioner to choose the one that is appropriate for one's own tendency. Although both the working processes of concentration and wisdom are related to one another and working together, they have different functions; therefore, whichever approaches the practitioner chooses, they all have the same goal, that is, to let go of all attachments resulting in liberation.

Keywords: Concentration; Wisdom; Meditation; Meditation Centers

บทนำ

การปฏิบัติกรรมฐานถือเป็นหน้าที่หลักสำหรับผู้ที่ต้องการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเพื่อได้เห็นตามความเป็นจริงด้วยตนเองตามคำสอนของพระพุทธองค์ ในมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นพระสูตรที่มีความสำคัญมากในการปฏิบัติกรรมฐาน เพราะเป็นหนทางแห่งการทำให้เกิดปัญญา และเป็นหนทางของการบรรลุธรรม พระสูตรนี้จึงถูกนำมาใช้ในการปฏิบัติและการสอนกรรมฐานกัน

อย่างมากที่สุด ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติกรรมฐาน เป็นทางสายเอกในการบรรลุพระนิพพาน ดังข้อความตอนหนึ่งที่พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญาณธรรม เพื่อทำให้แจ้งนิพพาน ทางนี้คือสติปัฏฐาน 4 ประการ” (Thai Tripitakas: 10/373/301) เป็นการแสดงถึงหนทางซึ่งนำไปสู่พระนิพพานตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่ได้มีการสืบทอดต่อๆ กันมาจนถึงทุกวันนี้ ในการปฏิบัติกรรมฐานสมาธิมีความสำคัญอยู่ในทุกๆ ขั้นตอนของการปฏิบัติ เริ่มตั้งแต่การสำรวมอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ เพราะถ้าไม่สำรวมอินทรีย์แล้วก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออภิชฌา และโทมนัสครอบงำได้ การที่จิตจะเป็นสมาธิได้ จิตจะต้องมีความสงบนิ่งอยู่ในอารมณ์เดียว ดั่งพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในสมาธิสูตร ว่า “สภาวะจิตที่มีอารมณ์เดียว ซึ่งมีองค์ 7 ประการแวดล้อม เรียกว่า อริยสัมมาสมาธิที่มีอุปนิสะ” (Thai Tripitakas: 19/28/29) เมื่อจิตได้มีการสำรวมอินทรีย์ ละจากอกุศลต่างๆ จนจิตเข้าสู่สมาธิ มีสภาวะจิตรวมเป็นหนึ่ง ทำให้เกิดเป็นสัมมาสมาธิ อันเป็นหนึ่งในอริยมรรคมีองค์ 8 ดังนั้น เพื่อให้ได้บรรลุธรรมตามคำสอนของพระพุทธเจ้า การทำสมาธิถือว่ามีความสำคัญ เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติที่ก็มีการสืบทอดมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจนมาถึงปัจจุบันนี้

การปฏิบัติกรรมฐานนอกจากเรื่องสมาธิแล้วยังมีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญา ด้วยการพิจารณาให้เห็นไตรลักษณ์ “ปัญญา คือ ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง” (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2013) หมายถึง ปัญญาที่รู้เห็นตามความเป็นจริงของธรรมชาติ ปัญญามีความหมายเดียวกับวิปัสสนา คือ วิปัสสนาปัญญา (Thai Tripitakas: 12/451/490-491; Thai Aṭṭhakathā, 2/451/336-337) เป็นปัญญาที่เข้าไปทำหน้าที่พิจารณาไตรลักษณ์ เป็นปัญญาที่เข้าไปรู้เห็น *“โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา”* (Thai Tripitakas: 16/66/132) ดังนั้น แนวทางในการปฏิบัติกรรมฐานก็เป็นการปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญาในการที่จะรู้เห็นธรรมตามความเป็นจริง

สมาธิและปัญญานี้เป็นธรรมที่ควรปฏิบัติควบคู่กัน พิจารณาได้จากหมวดธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ เช่น พละ 5 ใน “พลกถา” (Thai Tripitakas: 31/44/513) และใน “อินทริยกถา” (Thai Tripitakas: 31/184/290) ธรรมอันเป็นใหญ่ในหน้าที่ของตน ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา ทั้ง 2 พระสูตรนี้ได้มีกล่าวถึงองค์ธรรมไว้เหมือนกัน แสดงให้เห็นถึงว่าความที่มีจิตไม่หวั่นไหวและความที่อินทรีย์มีความเจริญก้าวหน้าได้นั้น ต้องประกอบไปด้วยองค์ธรรม 5 ประการ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสมาธิและปัญญา จะต้องมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกัน ดั่งความตอนหนึ่งใน มหาปรินิพพานสูตร ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมแก่เหล่าภิกษุไว้ว่า “ปัญญาอันบุคคลอบรมโดยมีสมาธิเป็นฐาน ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก” (Thai Tripitakas: 10/147/92) เป็นการแสดงให้เห็นถึงสมาธิและปัญญาว่าทั้งสองมีความเกี่ยวเนื่องกัน การปรากฏขององค์ธรรมทั้งสมาธิและปัญญานั้นจะปรากฏชัดในการปฏิบัติกรรมฐาน

ในการปฏิบัติกรรมฐานนั้น ในสังคมไทยมีสอนกันหลายแบบ โดยสรุปที่เป็นทางการมี 5 สายหลัก (Wat Luang Phor Sodh Dhammakaram, 2010) ในแต่ละสายมีการอธิบายในการเริ่มต้นการสอนที่แตกต่างกัน บางสำนักก็ให้เริ่มต้นที่สมถะก่อน บางสำนักก็ให้เริ่มต้นที่วิปัสสนา ดังนั้น เมื่อผู้ปฏิบัติไปสำนักต่างๆ อาจก่อให้เกิดความกังวลหรือสงสัยได้ว่า ช่วงไหนเป็นสมาธิ หรือช่วงไหนเป็นปัญญา เพื่อทำความเข้าใจ

ให้กระจ่าง การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงต้องอาศัยการสอนของแต่ละสำนักหรือของบุคคลเข้ามาเพื่อที่จะศึกษากระบวนการทำงานร่วมกันของสมาธิและปัญญา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจว่า ในการสอนที่ต่างกันของแต่ละสายนั้น กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสมาธิกับปัญญามีกระบวนการทำงานร่วมกันอย่างไรบ้าง และทั้งสองมีความสัมพันธ์กันอย่างไร จึงได้ทำการศึกษาวิจัยในชื่อเรื่อง กระบวนการทำงานระหว่างสมาธิและปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐานของสำนักกรรมฐานในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการทำงานของสมาธิในการปฏิบัติกรรมฐาน
2. เพื่อศึกษากระบวนการทำงานของปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐาน
3. เพื่อศึกษากระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสมาธิกับปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และเก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีการลงพื้นที่เพื่อสังเกตและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในการปฏิบัติกรรมฐาน จำนวน 10 รูป/คน โดยทำเป็นขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ค้นคว้า รวบรวม ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหลัก

ขั้นตอนที่ 2 ค้นคว้า รวบรวม ข้อมูลในชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เอกสารงานวิจัย ตำรา รวมทั้งหนังสือ เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และสื่อออนไลน์

ขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลที่ได้จากงานเอกสารทั้งชั้นปฐมภูมิ และทุติยภูมิ มารวบรวมในเรื่องสมาธิและปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐาน

ขั้นตอนที่ 4 สร้างเครื่องมือสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จัดทำเป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เพื่อนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย จำนวน 3 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 5 ผู้ทรงคุณวุฒิทำการตรวจสอบ ครบทั้ง 3 รูป/คน และได้ให้คำแนะนำในการแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อให้มีความสมบูรณ์ถูกต้อง

ขั้นตอนที่ 6 หลังการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือวิจัยตามผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำ และจัดทำเป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด

ขั้นตอนที่ 7 คัดเลือกรายชื่อผู้ทรงผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในการปฏิบัติกรรมฐาน จำนวน 10 รูป/คน โดยคัดเลือกจากพระวิปัสสนาจารย์ ที่มีวัดหรือสำนักที่สอนการปฏิบัติกรรมฐาน เป็นที่รู้จักและยอมรับในสังคมไทย และทำการนัดในการเข้าสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 8 ลงพื้นที่เพื่อนำแบบสอบถาม ไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ในการปฏิบัติกรรมฐาน จำนวน 10 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 9 นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทุกรูป/คน มารวบรวมไว้

ขั้นตอนที่ 10 นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารในขั้นตอนที่ 3 และจากการลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์ในขั้นตอนที่ 9 มาศึกษากระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสมาธิกับปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐานในรูปแบบการปฏิบัติกรรมฐานของสำนักต่างๆ ในประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 11 สรุปผล นำเสนอผลวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับทำวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

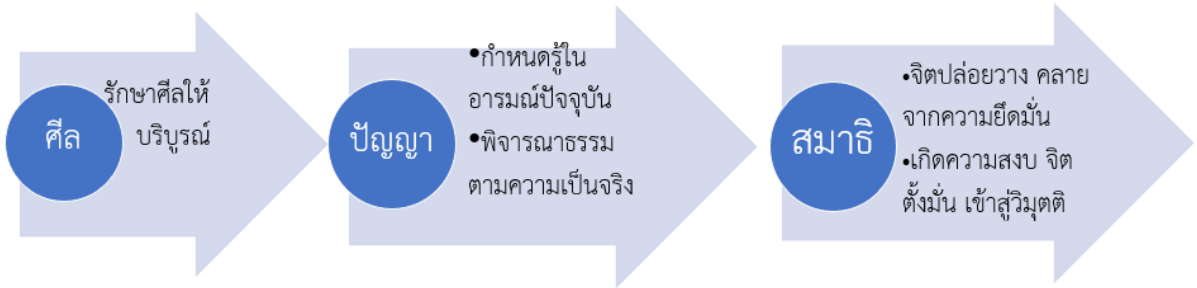
การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสมาธิกับปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐาน สรุปผลการศึกษาวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 กระบวนการทำงานของสมาธิในการปฏิบัติกรรมฐาน พบว่า สมาธิ คือ ความสงบนิ่งแน่วแน่ การทำงานของสมาธิในการปฏิบัติกรรมฐาน เป็นกระบวนการทำงานของจิตที่มีการพัฒนาจากจิตที่ฟุ้งซ่านเป็นจิตที่มีความสงบนิ่ง ระดับความนิ่งของสมาธิ แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2012) ความนิ่งในแต่ละระดับจะมีความเหมาะสมในการทำงานในการปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกันออกไป (1) ระดับขณิกสมาธิ เป็นสมาธิตื้น สมาธิชั่วขณะ จะมีการทำงานที่เหมาะกับการเจริญสติ เพราะจิตจะต้องระลึกรู้อยู่ในปัจจุบันเสมอ และเป็นสมาธิที่เหมาะกับการทำงานหรือการเจริญสติในชีวิตประจำวัน (2) ระดับอุปจารสมาธิ เป็นสมาธิที่มีความรู้สึกตัว เป็นสมาธิจวนจะแน่วแน่ เป็นสมาธิที่จิตมีความนิ่ง ไม่ฟุ้งซ่าน จิตจึงมีความผ่องใสดี เหมาะกับการทำงานในการพิจารณาธรรมตามความเป็นจริง เพื่อเข้าสู่การเจริญปัญญาในขั้นวิปัสสนา เป็นสมาธิที่เอื้อต่อปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐาน และ (3) ระดับอัปปนาสมาธิ เป็นความตั้งมั่นของจิต ที่มาจากการเจริญสมาธิจนเป็นสัมมาสมาธิ จิตจะเข้าสู่ฌาน เป็นสมาธิลึก จึงเหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการพักจิต หรือผู้ที่ต้องการเน้นความสงบ เป็นสมาธิแบบสมถกรรมฐาน อานาปานสติเป็นวิธีการเจริญสมาธิในการปฏิบัติกรรมฐาน “โดยการกำหนดรู้ลมหายใจเข้าออกในการเจริญสมาธิ” (Thai Tripitakas: 14/148/187-189) เป็นวิธีที่ทำให้สมาธิเกิดได้เร็ว ตั้งแต่สมาธิตื้น ไปถึงสมาธิลึก จนถึงขั้นเกิดปัญญาเห็นความไม่เที่ยง กระบวนการทำงานของสมาธิในการปฏิบัติกรรมฐาน มาจากการเรียนรู้และพัฒนาของจิต จากหยาบไปสู่ละเอียด จนเกิดปัญญาในการบรรลุธรรมได้นั้น “การปฏิบัติต้องค่อยเป็นค่อยไป อย่ารีบร้อน อย่ากังวลไปก่อน เพราะการปฏิบัตินั้นเมื่อเราเรียนรู้ไปปฏิบัติไปเรื่อยๆ ก็จะค่อยๆ รู้มากขึ้นตามลำดับ เหมือนการศึกษา จะกระโดดข้ามขั้นไม่ได้ การบรรลุธรรมก็เช่นกัน จะต้องเป็นไปตามลำดับขั้น” (Thai Tripitakas: 23/19/248-249) ฉะนั้น การปฏิบัติจากตื้นไปหาลึก การบรรลุผลก็จะค่อยบรรลุไปตามลำดับ ถึงแม้การปฏิบัติจะเป็นไปโดยลำดับ ส่วนผลการปฏิบัติก็อาจจะเป็นไปตามอัธยาศัยด้วย เช่น ปฏิบัติง่าย รู้เร็ว พระอรหันต์บางรูปบรรลุแบบฉับพลันทันที แม้จะพิจารณาธรรมเพียงเล็กน้อยก็ตาม

รูปภาพที่ 1 กระบวนการทำงานร่วมกันโดยมีสมาธินำปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐาน

วัตถุประสงค์ที่ 2 กระบวนการทำงานของปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐาน พบว่า ปัญญา หมายถึง ความรู้ ความหมายรู้ ความรู้ชัด ความรู้แจ้ง ลักษณะของปัญญาเป็นความไม่หลงที่มีภาวะรู้ มีความฉลาดความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัยคือรู้ในเหตุแห่งทุกข์ และความรู้ในทุกขนิโรธคือรู้การดับทุกข์ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาคือรู้การทำให้แจ้งในอริยมรรคมีองค์ 8 (Thai Tripitakas: 34/1063/271-272) การเริ่มต้นการปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญา ให้เริ่มจากจินตามยปัญญา สุตมยปัญญา ภาวนามยปัญญา ซึ่งหมายถึง การคิด การฟัง และการอบรมภาวนาจิต (Thai Tripitakas: 35/768/503-504) การอบรมภาวนาจิตเป็นปัญญาที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติฝึกหัดอบรม หรือที่เรียกว่า ภาวนามยปัญญา เมื่อจิตได้อบรมจากการปฏิบัติจนเกิดเป็นปัญญาความรู้ในทุกข์ เหตุที่เกิดแห่งทุกข์ และเพื่อหาหนทางในการดับทุกข์ (Thai Tripitakas: 10/386/324) กระบวนการเพื่อให้เกิดปัญญานั้น เป็นกระบวนการทำงานของ ไตรสิกขา คือ การรักษาศีล การเจริญสมาธิ จนก่อให้เกิดภาวนามยปัญญา เป็นปัญญาเพื่อการกำหนดรู้ และเพื่อการละ ส่วนการเกิดปัญญาของผู้ปฏิบัติมีทั้ง “ปฏิบัติลำบากทั้งรู้ได้ช้า ปฏิบัติลำบากแต่รู้ได้เร็ว ปฏิบัติสะดวกแต่รู้ได้ช้า และปฏิบัติสะดวกทั้งรู้ได้เร็ว” (Thai Tripitakas: 35/8014/513) การทำงานของปัญญาในการรู้สภาวะธรรมตามจริงนั้น ต้องอาศัยการทำงานของสติเป็นตัวเชื่อม ดังนั้น ในการทำงานของปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐานผู้ปฏิบัติสามารถพิจารณาได้จาก เมื่อสติทำงานโดยการระลึกรู้ในอารมณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การรับรู้สภาวะที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงเป็นการทำงานของปัญญา

รูปภาพที่ 2 กระบวนการทำงานร่วมกันโดยมีปัญญานำสมาธิในการปฏิบัติกรรมฐาน

วัตถุประสงค์ที่ 3 กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสมาธิกับปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐาน พบว่า กรรมฐาน มีทั้งหมด 4 ประเภท คือ วิปัสสนามีสมถะนำหน้า สมถะมีวิปัสสนานำหน้า สมถะและวิปัสสนาคู่กันไป และการมีใจถูกอุทธัจจะในธรรมกั้นไว้ (Thai Tripitakas: 21/170/238) กรรมฐานในประเภทที่ 4

“อุทธัจจะ หมายถึง ฟุ้งซ่าน” (Thai Tripitakas: 22/66/585) เป็นธรรมที่อยู่ในหมวดนิวรณ์ 5 จากประเภทกรรมฐานทั้ง 4 ประเภท ผู้ปฏิบัติสามารถเลือกปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งที่ถูกกับจริตของตนได้ ไม่ว่าจะเริ่มจากสมถะก่อน หรือว่าจะเริ่มจากวิปัสสนาก่อน หรือว่าสมถะและวิปัสสนาคู่กันไป ส่วนการเจริญกรรมฐานในประเภทสุดท้ายควร “เจริญสมถะ (ความสงบแห่งจิต) เพื่อละอุทธัจจะ” (Thai Tripitakas: 22/116/636-637) โดยทั้ง 4 ประเภทที่กล่าวมานั้น จะเริ่มจากข้อใดก่อนก็ย่อมได้

กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสมาธิกับปัญญา ในงานวิจัยเล่มนี้ แบ่งแนวการทำงานตามประเภทกรรมฐาน ออกเป็น 3 ข้อ งานวิจัยเล่มนี้ไม่นำประเภทกรรมฐานข้อที่ 4 มาทำการวิจัย เพราะการละอุทธัจจะ คือ การละจิตที่ฟุ้งซ่านให้มาเป็นจิตที่สงบนิ่ง จะใช้การเจริญสมถกรรมฐานเพื่อให้จิตสงบ ในคัมภีร์ได้แสดงไว้ว่า “ควรเจริญอานาปานสติ (สติกำหนดลมหายใจเข้าออก) เพื่อละความฟุ้งซ่านแห่งจิต” (Thai Tripitakas: 22/115/635-636) ซึ่งจะซ้ำในข้อที่ 1 งานวิจัยเล่มนี้ จึงใช้เพียงข้อ 1-3 คือ (1) กระบวนการทำงานร่วมกันโดยมีสมาธินำปัญญา (2) กระบวนการทำงานร่วมกันโดยมีปัญญานำสมาธิ และ (3) กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างปัญญากับสมาธิควบคู่กันไป เมื่อนำแนววิธีในการปฏิบัติทั้ง 3 แบบนี้ มาพิจารณาแนวการสอนของสำนักการปฏิบัติกรรมฐานในสังคมไทย ที่เป็นที่ยอมรับและเป็นที่รู้จักกันมาก 5 สายหลัก คือ “สายพุทโธ สายสัมมาอะระหัง สายอานาปานสติ สายพองยุบ สายรูปนาม” (Wat Luang Phor Sodh Dhammakaram, 2010) จะเห็นได้ว่าแนวการสอนการปฏิบัติของแต่ละสำนักนั้น สามารถวิเคราะห์ได้ตามประเภทของกรรมฐานดังนี้

1) กระบวนการทำงานร่วมกันโดยมีสมาธินำปัญญา ในสังคมไทยมีสำนักกรรมฐานที่สอนแนวการเจริญสมาธินำปัญญา มีอยู่ 3 สาย คือ สายพุทโธ สายสัมมาอะระหัง และสายอานาปานสติ แต่ละสายมีความแตกต่างกันในรายละเอียด สายพุทโธ ให้กำหนดคำบริกรรมพุทโธ ไว้ที่ตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งในร่างกายเพื่อใช้เป็นฐานจิต เช่น กำหนดไว้ที่ลมหายใจ หรือที่บริเวณหน้าท้อง แล้วให้บริกรรมพุทโธไปจนจิตสงบเป็นสมาธิ สายสัมมาอะระหัง ให้กำหนดคำบริกรรมว่าสัมมาอะระหัง และบริกรรมนิมิต ไปพร้อมกันที่ศูนย์กลางกาย ฐานที่ 7 เหนือสะดือขึ้นมา 2 นิ้ว ให้บริกรรมทั้งสองคู่กันไปจนจิตเป็นสมาธิหยุดในหยุด และสายอานาปานสติ ใช้การกำหนดสติไว้ที่ลมหายใจเข้าลมหายใจออก โดยใช้การสังเกตลักษณะของลมหายใจสั้นก็รู้ยาวก็รู้ เพื่อให้จิตเป็นสมาธิ ทั้ง 3 สายนี้ จะเน้นการทำความสงบด้วยการเจริญสมถกรรมฐาน คือเน้นการเจริญสมาธิเป็นหลัก โดยกำหนดจิตให้อยู่ในอารมณ์เดียว เพื่อให้จิตสงบนิ่ง หนักแน่น มีความผ่องใส เห็นได้จากคำสอนของ พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ว่า “จิตเป็นสมาธิดีแล้ว เป็นเอกัคคตาจิตที่ผ่องใสควรแก่งาน ตัวปัญญาจะเริ่มเกิด คือการเห็นธรรมชาติตามความเป็นจริง” (Phra Debyanmongkol, 2018) เมื่อจิตมีความตั้งมั่นได้ดีแล้ว จากนั้นจึงจะเป็นกระบวนการทำงานของขั้นปัญญาหรือในขั้นวิปัสสนากรรมฐาน คือที่จิตตั้งมั่นเข้าสู่ฌานแล้ว ไม่ให้จิตอยู่แต่เพียงในความสงบ แต่ให้ “นำจิตนั้นออกพิจารณา โดยการให้จิตมีสติระลึกรู้ที่ฐานกาย” (Phra Debjetiyajan, 2017) การพิจารณาในฌานจึงต้องเป็นฌานตื้น เพราะถ้าเป็นฌานลึกจะเป็นการพักจิต ซึ่งเป็นภาวะที่จิตเป็นเอกัคคตาและอุเบกขา ในการทำงานของสมาธิกับการทำงานของปัญญาในการพิจารณา จะทำงานคนละเวลา “เป็นคนละวาระ ไม่ใช่วาระเดียวกัน” (Phramaha Bua Ñāṇasampanno (Luangta Maha Bua), 2013) หมายความว่า ขณะที่เจริญสมาธิ จิตจะมีความสงบนิ่งอยู่ใน

อารมณ์เดียว ส่วนขณะที่เจริญปัญญา จิตจะทำงานในการพิจารณาธรรมตามจริง การทำงานจึงเป็นคนละเวลากัน แต่การเจริญสมาธิและการเจริญปัญญา ทั้งสองมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพราะเมื่อจิตมีความสงบนิ่งมากพอ เพราะละกิเลสนิวรณ์ได้แล้ว จิตจะมีความตั้งมั่น มีความผ่องใส จึงเป็นช่วงที่ควรยกจิตขึ้นมาเจริญปัญญาในการพิจารณา ดังพุทธพจน์ว่า “ฌาน ย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีปัญญา ปัญญาก็ย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีฌาน ผู้มีทั้งฌานและปัญญานั่นแล จึงนับว่าอยู่ใกล้นิพพาน” (Thai Tripitakas: 25/372/149)

ในกระบวนการทำงานร่วมกันของสมาธินำปัญญา พระครูปลัดมงคลวัฒน์ ได้อธิบายจุดที่เกิดปัญญานั้นอยู่ตรงที่ “ปัญญาจะเกิดขึ้น เมื่อจิตมีความสงบ แล้วจิตมีการพิจารณา” (Phrakhrupalad Mongkolwat, 2017) ปัญญาจะทำงานในการให้จิตพิจารณาความจริง เห็นความไม่เที่ยงของสังขารของผู้ปฏิบัติเอง เห็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นมาจากการยึดมั่นในตัวตน

2) กระบวนการทำงานร่วมกันโดยมีปัญญานำสมาธิ เป็นวิธีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญา ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่เหมาะกับผู้มีจริตในด้านปัญญานำ คือ คนที่เป็นคนช่างคิด สายการปฏิบัติปัญญานำสมาธิเป็นที่รู้จักและมีคนนิยมปฏิบัติกันมาก คือ สายพองหนอ-ยุบหนอ สายนี้มีรูปแบบการกำหนดสติในการปฏิบัติกรรมฐานที่ชัดเจน เริ่มจากการกำหนดสติภายในตัวของเรา โดยให้รู้สึกถึงอาการเคลื่อนไหว ส่วนใดเคลื่อนไหวก่อนก็ให้รู้สึกส่วนนั้น หรือจะกำหนดทั้งตัวก็ได้ แต่อย่าให้สติออกไปนอกกาย (Phra Dhammathiraratmahamuni (Chodok Ñāṇasiddhi), 2013) ในวิธีการกำหนดของสายพองยุบ ที่ให้กำหนดสติในอารมณ์ปัจจุบัน เช่น เมื่อสติระลึกรู้ลมหายใจที่เข้าออก ปัญญาจะรับรู้อาการที่ลมหายใจเข้าออกว่ามีอาการของท้องที่พองขึ้นและแฟบลง การที่เราต้องรู้สึกในส่วนที่เคลื่อนไหวก่อนนั้น ก็เพื่อเป็นการให้รู้ทันกายใจ หรือเป็นการกำหนดรูปนามให้ได้ทันปัจจุบันขณะที่จิตกำลังไปรับอารมณ์อยู่ ปัญญารับรู้ได้ว่าจิตที่เสวยอารมณ์ปัจจุบัน มีการเปลี่ยนไปตลอดเวลาโดย “สติจะเป็นตัวจับเอาความจริงให้จิตดู” (Phra Krit Nimmalo, 2019) สติจะทำงานในการรับรู้อารมณ์ในปัจจุบัน การรับรู้สภาวะที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงเป็นการทำงานของปัญญา การที่จิตจดจ่ออย่างต่อเนื่องจะทำให้จิตเกิดเป็นสมาธิ แต่สมาธิที่ได้จะเป็นสมาธิทีละขณะๆ การกำหนดเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของ สติ ปัญญา และสมาธิ ที่ทำงานพร้อมกัน ในการทำงานที่ร่วมกันนี้ พระธรรมวชิรมุนี วิ. อธิบายว่า “ขณะที่กำหนดอารมณ์ปัจจุบัน สมาธิกับปัญญา จะเกิดขณะเดียวกัน เกิดพร้อมๆ กัน คือในขณะที่กำลังเจริญสติปัฏฐาน สมาธิจะเป็นตัวช่วย เรียกว่า ขณิกสมาธิ” (Phra Dhamvachiramuni. Vi, 2019) เพราะถ้าสมาธิลึกไปความรู้สึกตัวจะหายไป สติจะทำงานในการรับรู้กายได้ไม่ดีพอหรือได้ไม่เต็มที่ เนื่องจากจิตเข้าไปรวมเป็นหนึ่งภายในเป็นเอกกัคคตาจิตและอุเบกขา จึงไม่รับรู้อารมณ์ภายนอก

ในการพิจารณาธรรม จิตจะพิจารณาธรรมจากสภาวธรรมในเวทนา สัญญา สังขารทั้งหลาย พิจารณาถึงความไม่แน่นอนของชีวิต ที่มีความแก่และความตายเป็นธรรมดา พิจารณาให้เห็นความไม่เที่ยง พิจารณาให้เห็นถึงความเป็นทุกข์ และพิจารณาให้เห็นถึงความไม่แน่นอนหรือความเป็นอนัตตา (Thai Tripitakas: 31/4/418-419) การพิจารณาดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการให้เกิดวิปัสสนา ซึ่งกระบวนการนี้เป็นการทำงานของปัญญาในการเห็นธรรมตามความเป็นจริง และเมื่อจิตพิจารณาได้อย่างนี้แล้ว “จิตจะเกิดความปล่อยวางจากธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้น เมื่อจิตปล่อยวาง ก็ทำให้จิตเกิดมีความสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน มีความตั้งมั่น เป็นสมาธิ” (Thai Tripitakas: 31/4/418) กระบวนการนี้จึงเป็นวิธีการปฏิบัติที่เป็นการทำงานแบบปัญญานำสมาธิ การเจริญ

วิปัสสนานำหน้าสมถะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการทำงานระหว่างปัญญาและสมาธิที่มีร่วมกัน และในการที่กำหนดอาการให้ทันปัจจุบันได้อย่างต่อเนื่อง เป็นวิธีการฝึกให้กายกับใจมาอยู่ด้วยกันในปัจจุบัน จะทำให้สภาวธรรมตามความเป็นจริงปรากฏ จิตจะคลายจากความยึดมั่นถือมั่น เกิดปัญญาเห็นแจ้งตามความเป็นจริง เกิดเป็นวิปัสสนาญาณ

3) กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างปัญญากับสมาธิควบคู่กันไป เป็นกระบวนการทำงานที่จิตสามารถทำงานได้อย่างเป็นธรรมชาติ ไม่มีการบังคับ กระบวนการทำงานของสมาธิและปัญญาจึงมีการทำงานที่ควบคู่กันอย่างเป็นธรรมชาติ ตามคัมภีร์แสดงไว้ว่า

ภิกษุเจริญสมถะและวิปัสสนาคู่กันไปด้วยมีสภาวะเป็นอารมณ์ คือ เมื่อภิกษุละอุทธัจจะ จึงมีสมาธิคือความที่จิตเป็นเอกัคคตารมณ์ ไม่ฟุ้งซ่าน มีนิโรธเป็นอารมณ์ เมื่อภิกษุนั้นละอวิชชา จึงมีวิปัสสนา เพราะมีสภาวะพิจารณาเห็น มีนิโรธเป็นอารมณ์ ด้วยประการดังนี้ สมถะและวิปัสสนาจึงมีรสเป็นอย่างเดียวกัน เป็นคู่กัน ไม่ล่วงเลยกันด้วยมีสภาวะเป็นอารมณ์ ดังนี้ เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า “ภิกษุเจริญสมถะและวิปัสสนาคู่กันไปด้วยมีสภาวะเป็นอารมณ์” (Thai Tripitakas: 31/2/420)

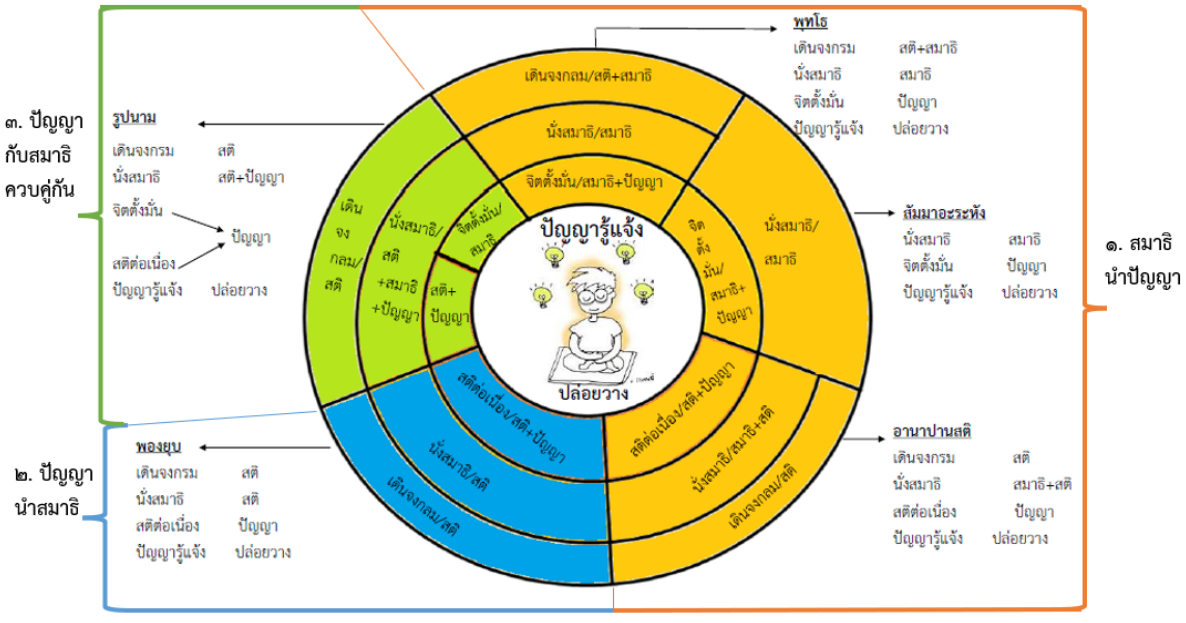
สำนักกรรมฐานที่มีแนวการสอนปัญญากับสมาธิควบคู่กันไป คือ สายรูปนาม โดยใช้กายใจหรือรูปนามเป็นกรรมฐาน ในการที่จะพบความจริงของรูปนามที่ปรากฏอยู่ที่ตัวเราเองในปัจจุบันขณะ (Mahanirano, 2014) ตามหลักคำสอนในสติปัฏฐาน 4 วิธีในการปฏิบัติจะใช้สติในการระลึกรู้ เข้าไปคอยสังเกตอาการอิริยาบถต่างๆ ที่เกิดขึ้นทางกายทางใจ อารมณ์ใดที่กำลังปรากฏชัดเฉพาะหน้า อารมณ์นั้นเป็นปัจจุบัน (Mahanirano, 2020) อารมณ์ปัจจุบันจะเกิดขึ้นทีละอารมณ์ ในการกำหนดสติก็จะกำหนดทีละอารมณ์ จะไม่กำหนดรูปและนามไปพร้อมกัน พระภาวนาเขมคุณ วิ. อธิบายถึงบางคนที่สติอาจยังไม่ว่องไวพอในการระลึกรู้ “เบื้องต้นจึงต้องอาศัยการเจริญสมาธิ เพื่อให้จิตตั้งหลักได้ ในการที่จะดูสภาวธรรมที่เป็นปรมัตถ์ คือ ดูความไหว ความกระเพื่อม ความสะเทือน ดูจิตดูใจ เหมือนต้องมีสมถะบ้างวิปัสสนาบ้าง ไปคู่ๆ กัน” (Phra Bhavanakhemakun, 2018) ในการทำสมาธิในเบื้องต้นก่อน เป็นการฝึกให้จิตละอารมณ์จากภายนอก เพื่อให้จิตมาอยู่กับกายใจได้ดีขึ้น เพราะบางคนจิตอาจมีการหลงลืม หรือไหลไปในอารมณ์ภายนอก หรือมีความฟุ้งซ่าน ทำให้การระลึกรู้ไม่ดีพอ การทำสมาธิในเบื้องต้นก่อนจึงเป็นสิ่งที่ช่วยได้ แต่ในขณะที่ทำสมาธินั้นจิตก็มีการระลึกรู้ความรู้สึก รู้ความนึกคิด รู้จิตไปด้วย แล้วก็รู้ลมหายใจไปด้วย จึงเป็นการเจริญสมาธิและปัญญาไปคู่กัน หรือเรียกว่าเจริญสมถะและวิปัสสนาไปคู่ๆ กัน

ในการกำหนดสติที่จะสังเกตได้ง่ายและสะดวก คือ “ให้กำหนดจากอิริยาบถ ตามในกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เพราะอารมณ์จะปรากฏชัด และมีอยู่เป็นประจำ จึงทำให้พิจารณาได้ง่าย” (Mahanirano, 2020) การเริ่มต้นจากฐานกาย เพราะเกิดการรับรู้ได้ง่าย เมื่อการรับรู้ดีขึ้นไวขึ้นก็จะระลึกรู้ในสติปัฏฐานได้ครบทั้ง 4 ฐาน โดยสติจะระลึกรู้อาการในปัจจุบันที่เกิดขึ้นจากอิริยาบถต่างๆ และปัญญาจะทำงานในการรับรู้ปรมัตถธรรม รู้ถึงสภาวธรรมที่เป็นปรมัตถ์ทั้งทางกาย เช่น เย็น ร้อน อ่อน แข็ง หย่อน ตึง และสภาวธรรมที่เกิดขึ้นทางใจ เช่น สบายใจ ไม่สบายใจ สงบ ไม่สงบ โดยให้สติระลึกรู้ตรงต่อสภาวะของรูปนามที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สภาวธรรมใดที่เกิดขึ้นก็ระลึกรู้ไปตรงๆ ทั้งทางกายและทางใจ ในการพิจารณา โดยการสังเกตว่าอิริยาบถในชีวิตประจำวันเราเคย ยืน เดิน นั่ง นอน อย่างไร ก็ให้พิจารณาอาการที่เกิดขึ้นต่างๆ แบบ

ไม่มีการบังคับ หรือให้อาการผิดปกติ แต่ให้ทราบเหตุผลในการเปลี่ยนอิริยาบถ ว่าต้องเปลี่ยนเพราะเหตุใด จะทำให้เราเห็นธรรมที่เป็นเครื่องปิดบังไตรลักษณ์ ที่ไม่ให้เห็นความจริงของรูปนาม คือ “สันตติ ปิดบังอนิจจัง ทำให้เหมือนกับว่านามรูปนั้นยังมีอยู่เรื่อยไป อิริยาบถ ปิดบังทุกข์ ทำให้ไม่เห็นว่า นามและรูปนี้มีทุกข์เบียดเบียนตลอดเวล การเปลี่ยนอิริยาบถบถใหม่ทำให้รู้สึกว่าสบาย การเห็นอิริยาบถใหม่เป็นทุกข์ จึงเป็นของยากยิ่ง ฆนสัญญา ปิดบังอนัตตา ทำให้สำคัญผิดว่ามีรูปนามขันธ์ 5 จึงไม่สามารถแยกรูปและนามเป็นคนละอย่างได้” (Mahanirano, 2020) การพิจารณาเหตุผลในการเปลี่ยนอิริยาบถ ก็เพื่อให้เห็นสภาวะของจริงในการเรียนรู้ทุกข์จากร่างกายและจิตใจ เพื่อให้เกิดปัญญาในการเห็นการทำงานของรูปนาม ว่าทุกข์บีบคั้นบังคับให้ต้องทำ ทุกข์นั้นไม่ได้เกิดจากความต้องการของเรา แต่เกิดขึ้นเอง เกิดด้วยอำนาจของนามรูปที่อิงอาศัยกันและกัน เมื่อเปลี่ยนแล้ว ทุกข์นั้นก็ดับหายไป แล้วทุกข์ใหม่ก็เกิดขึ้นอีก วนเวียนซ้ำมาซ้ำไปอยู่อย่างนี้ ทำให้จิตยอมละวางจากความยึดทั้งหลาย เข้าสู่วิมุตติหลุดพ้น

การทำงานร่วมกันระหว่างปัญญากับสมาธิควบคู่กันไป เป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับผู้ที่ไม่สามารถปฏิบัติเจริญสมาธิให้จิตมีความตั้งมั่นในการเข้าฌานในระดับต่างๆ ได้ และก็ไม่สามารถเจริญปัญญาในการรับรู้สภาวธรรมที่เป็นปรมัตถ์ได้ตั้งแต่เริ่มต้น ในเมื่อสติยังไม่ว่องไวพอในการรับรู้ จึงต้องมีการเจริญสมาธิในเบื้องต้นเพื่อให้จิตตั้งหลักได้ก่อน จึงค่อยเจริญปัญญา การทำงานร่วมกันของสมาธิและปัญญาจึงอยู่ตรงจุดที่ ขณะที่จิตกำลังเจริญสมาธิในเบื้องต้นนั้น ก็มีการทำงานของสติในการระลึกรู้สภาวธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันด้วย ในการรับรู้ความรู้สึกในการไหวการกระเพื่อมที่เกิดขึ้นทางกาย รู้ความนึกคิดของใจ รู้จิตในปัจจุบัน แล้วก็รู้ลมหายใจไปด้วย การระลึกรู้ของสติทำให้ปัญญาได้เห็นสภาวธรรมที่เกิดขึ้นตามจริง จึงเป็นการเจริญสมาธิและปัญญาไปคู่กัน นอกจากสายรูปนามแล้ว การปฏิบัติในแนวนี้ ได้รวมถึงสายดูจิตของหลวงพ่อปราโมทย์ ปาโมชฺโช ซึ่งเป็นสายที่อยู่นอกเหนือจากกรรมฐาน 5 สาย แนวการสอนหลวงพ่อปราโมทย์ได้ประยุกต์จากสายพุทโธ ที่เป็นการปฏิบัติแบบสมถกรรมฐาน หรือสมาธินำปัญญา ได้พัฒนามาเป็นแบบปัญญากับสมาธิควบคู่กันไป

องค์ความรู้ใหม่

รูปภาพที่ 3 กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสมาธิกับปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐาน

จากแผนภาพ เป็นการแสดงประเภทกรรมฐาน 3 แบบ กับการสอนกรรมฐานในสังคมไทย 5 สาย ดังนี้

1. แบบสมาธินำปัญญา มีสำนักกรรมฐานที่สอนในแบบสมาธินำปัญญา คือ สายพุทโธ สายสัมมา-อะระหัง และสายอานาปานสติ แนวการปฏิบัติจะใช้การเจริญสมถะนำ เมื่อเจริญสมาธิจนจิตมีความตั้งมั่นได้ดีแล้ว ก็นำจิตขึ้นสู่วิปัสสนา

2. แบบปัญญานำสมาธิ สำนักกรรมฐานที่สอนในแบบปัญญานำสมาธิ คือ พองหนอ-ยุบหนอ การปฏิบัติใช้การเจริญสตินำ เมื่อสติรู้อารมณ์ในปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง จะเป็นสัมมาสติ จิตก็จะเกิดปัญญาขึ้นสู่วิปัสสนา จิตจะพิจารณาธรรมโดยความเป็นอนัตตา เกิดการปล่อยวาง ไม่ยึดมั่นในธรรมทั้งหลาย ทำให้เกิดเอกัคคตารมณ์ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นสมาธิ

3. แบบสมาธิและปัญญาควบคู่กันไป สำนักกรรมฐานในสังคมไทย คือ สายรูปนาม เป็นการเจริญสมาธิและเจริญสติควบคู่กันไป การปฏิบัติใช้การเจริญสมาธิในเบื้องต้น พร้อมทั้งมีสติระลึกรู้กายรู้ใจในอารมณ์ปัจจุบันไปด้วย เมื่อจิตมีสติตั้งมั่น ก็นำจิตขึ้นสู่วิปัสสนา เกิดเป็นปัญญารู้แจ้ง ปล่อยวางจากความยึดมั่นถือมั่น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสมาธิกับปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐานตามแผนภาพข้างต้น ผู้วิจัยจะได้อภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า จิตที่เป็นสมาธิต้องมีการทำงานของสติร่วมด้วย สติจะทำงานในการระลึกรู้อารมณ์ปัจจุบัน แต่การระลึกรู้ที่ตำแหน่งเดียวอย่างต่อเนื่องนั้น จึงทำให้เกิดเป็นสมาธิ การทำงานของสมาธิในแต่ละระดับมีผลต่อการเจริญกรรมฐาน คือ ระดับขณิกสมาธิ เป็นสมาธิตื้น เป็นการระลึกรู้สึกตัวจะเป็นเพียงชั่วขณะ จึงเป็นสมาธิที่เหมาะกับการเจริญสติ เพราะจิตจะต้องระลึกรู้อยู่ในปัจจุบันเสมอ ระดับอุปจารสมาธิ เป็นสมาธิที่มีความนิ่งมากขึ้น สมาธิจะตั้งอยู่นานได้กว่าระดับขณิกสมาธิ เป็นสมาธิจวนจะแน่วแน่ จิตจะมีความนิ่ง มีความผ่องใสดี จึงเป็นระดับสมาธิที่เหมาะกับการทำงานในการพิจารณาธรรมตามความเป็นจริง เพื่อเข้าสู่การเจริญปัญญาในขั้นวิปัสสนา เป็นสมาธิที่เอื้อต่อปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐาน และ ระดับอัปปนาสมาธิ เป็นสมาธิที่มีความตั้งมั่น จิตจะเข้าสู่ฌานในระดับต่างๆ สมาธิจึงตั้งอยู่ได้นาน เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการเน้นความสงบ เป็นสมาธิแบบสมถกรรมฐาน ส่วนผู้ที่เจริญสมถกรรมฐานแล้วต้องการยกจิตขึ้นมาเจริญปัญญาในฌานนั้นย่อมสามารถทำได้ ซึ่งจะเข้าอยู่ในหมวดของสมาธินำปัญญา โดยการที่จะเจริญปัญญาในฌานจะอยู่ในระดับรูปฌานเพราะ “รูปฌานจะเป็นสมาธิตื้น ส่วนอรูปฌานจะเป็นสมาธิลึก” (Phra Debjetiyajarn, 2010) ในฌาน 4 ซึ่งเป็นรูปฌานที่เป็นเอกัคคตารมณ์ จิตจะมีความเป็นอุเบกขา จึงเหมาะแก่การยกจิตขึ้นสู่การพิจารณาขันธ์ เพื่อให้เห็นธรรมตามความเป็นจริงขั้นวิปัสสนาได้ ดั่งในคัมภีร์ที่ได้แสดงไว้ว่า “จตุถฌาน ฌานที่ละทุกข์ละสุขได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อน ภิกษุบรรลุจตุถฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่” (Thai Tripitakas: 9/232/77) “เมื่อจิตเป็นสมาธิที่บริสุทธิ์ ไม่มีกิเลสเพียงดังเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้นน้อมจิตไปเพื่อ

ญาณทัสสนะ” (Thai Tipitakas: 9/279/100-101) ทั้งนี้เพราะการทำงานของสมาธิมี 3 ระดับ ในแต่ละระดับจึงเหมาะกับกรรมฐานในแต่ละประเภท และการทำงานจิตที่เป็นสมาธิก็ต้องมีสติร่วมด้วย สอดคล้องกับ พระมหาสุเนตร สุเนตฺโต (แก้วขวาน้อย) กล่าวว่า สัมมาสติจะขาดสมาธิไม่ได้ และสัมมาสมาธิจะขาดสติไม่ได้เช่นเดียวกัน สมาธิในสัมมาสติมี 3 ลักษณะ คือ ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ สัมมาสติกับสัมมาสมาธิมีความมุ่งหมายต่างกัน จึงมีวิธีการใช้สมาธิแตกต่างกัน (Phramaha Sunet Sunetto, 2011)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การเจริญวิปัสสนาก็เป็นเรื่องของปัญญาโดยตรง ปัญญาจะเกิดได้ต้องมาจากการทำงานของสติในการรู้อารมณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การรับรู้สภาวะที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงเป็นการทำงานของปัญญา ปัญญามีทั้งปัญญาพื้นฐานและวิปัสสนาปัญญา ปัญญาพื้นฐานจะเป็นปัญญาที่รู้รูปนาม รู้ในอาการต่างๆ ที่เกิดขึ้นของกายของใจ ปัญญาในขั้นวิปัสสนาจะเริ่มจากปัญญาขั้นพื้นฐานที่รู้รูปนามที่ปรากฏในปัจจุบัน เมื่อมีการสะสมกำลังของสติ สมาธิ และปัญญาในขั้นพื้นฐานได้มากเพียงพอแล้ว จิตจะเกิดปัญญาในการเห็นสภาวธรรมตามความเป็นจริงทั้งหลาย เกิดเป็นวิปัสสนาปัญญา เห็นความไม่แน่นอนในการเปลี่ยนแปลงของสภาวธรรมทั้งหลาย ที่มีการเกิดดับอยู่ตลอดเวลา เกิดปัญญาในการพิจารณาธรรมเป็นวิปัสสนาญาณ ทั้งนี้เพราะ การทำงานของปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐาน เป็นการรู้อาการที่ปรากฏในปัจจุบันของกายใจ เป็นการรับรู้สภาวธรรมที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง สอดคล้องกับ แม่ชีสำลี สิงหรา กล่าวว่า สภาวธรรมของปัญญาที่ปรากฏเกิดขึ้นในขณะปฏิบัติวิปัสสนา สภาวะเหล่านี้สามารถรับรู้ได้ด้วยใจเท่านั้น และการปฏิบัติวิปัสสนาให้รู้สภาวะรูปนามที่แท้จริงได้นั้นต้องอาศัยการรู้เห็นตามสภาวะที่เป็นจริง (Maechee Samlee Singhara, 2014) และสอดคล้องกับ พยุง พุ่มพวง กล่าวว่า สัมปชัญญะเป็นชื่อของปัญญา คือความรู้สึกตัวที่เกิดขึ้นจากการกำหนดรูปนามในปัจจุบัน ปัญญาคือธรรมชาติที่เห็นแจ้งสภาวธรรมตามความเป็นจริง ธรรมทั้งสองทำกิจหน้าที่เดียวกัน คือ รู้ปัจจุบัน รู้รูปนาม รู้พระไตรลักษณ์ รู้มรรค ผล นิพพาน (Phumphuang, 2011)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสมาธิและปัญญาแบ่งออกเป็น 3 แนวทาง คือ สมาธินำปัญญา ปัญญานำสมาธิ และปัญญากับสมาธิควบคู่กัน แนวการสอนของสำนักปฏิบัติกรรมฐานในสังคมไทยทั้ง 5 สาย แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) สมาธินำปัญญา 2) ปัญญานำสมาธิ และ 3) ปัญญากับสมาธิควบคู่กัน ผู้วิจัยขอสรุปและอธิบายกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสมาธิและปัญญาดังนี้

1) แบบสมาธินำปัญญา คือ สายพุทโธ สายสัมมาอะระหัง และสายอานาปานสติ ทั้ง 3 สายนี้มีรายละเอียดในการทำสมถะแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย แต่ทั้ง 3 สาย จะเริ่มด้วยสมถะนำ ด้วยการให้จิตจดจ่ออยู่ในอารมณ์เดียวเพื่อเน้นให้จิตเป็นสมาธิ ในการปฏิบัติสมาธิแบบสมถะ ทั้ง 3 สายจะใช้วิธีการปฏิบัติในการนั่งสมาธิ เพื่อให้จิตมีความตั้งมั่น โดยจิตจะเข้าสู่ฌานในระดับต่างๆ จิตที่เข้าฌานไม่ได้ ยังไม่ใช่การเจริญสมาธิแบบสมถะ จุดที่สมาธินำปัญญาอยู่ที่จิตต้องสมาธิที่ตั้งมั่นได้ดีแล้ว จึงจะเกิดความใสของจิต จะทำให้เกิดปัญญาเห็นธรรมตามจริง ก็จะนำจิตขึ้นสู่วิปัสสนาในการพิจารณาสภาวธรรมตามความเป็นจริง เกิดเป็นปัญญารู้แจ้งอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น

2) แบบปัญญานำสมาธิ คือ สายพองหนอ-ยุบหนอ วิธีการปฏิบัติจะเน้นการเจริญสติในการรับรู้อิริยาบถทั้ง 4 การสอนของสายพองยุบจึงใช้วิธีการฝึกสติจากการเดินจงกรมและการนั่งสมาธิ เพื่อให้จิตได้ระลึกรู้ในอาการต่างๆ ที่เคลื่อนไหวของกายของใจ การระลึกรู้ของสติในอารมณ์ปัจจุบันทำให้ปัญญารู้สภาวธรรมตามจริง ในการรู้อารมณ์ในปัจจุบันนั้นสติจะต้องรับรู้อารมณ์ทุกอารมณ์ที่จิตกำลังเสวยอารมณ์อยู่ สติที่ทำงานอย่างต่อเนื่องนั้นจะเกิดเป็นสัมมาสติ จิตก็จะดำเนินขึ้นสู่ขั้นวิปัสสนา จุดที่เป็นปัญญานำสมาธิจะอยู่ที่การกำหนดสติที่มีความต่อเนื่อง ทำให้ปัญญาเห็นการเกิดดับของอารมณ์ต่างๆ อยู่ตลอดเวลา จิตจะเกิดความสงบ ปล่อยวางจากความยึดต่างๆ

3) แบบสมาธิกับปัญญาควบคู่กันไป คือ สายรูปนาม เป็นแนวการปฏิบัติที่ให้จิตทำงานอย่างเป็นธรรมชาติ การสอนของสายรูปนามจึงไม่บังคับทำในรูปแบบ แต่ใช้วิธีในการปฏิบัติโดยการสังเกตอารมณ์ที่เกิดขึ้นปัจจุบัน หรือสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนอิริยาบถต่างๆ ของรูปนาม จึงเป็นวิธีที่ทำให้เกิดทั้งสมาธิและปัญญา การเดินจงกรมและการนั่งสมาธิจะเป็นการฝึกในการเปลี่ยนอิริยาบถที่สังเกตได้ง่าย เมื่อสติรับรู้ได้เร็วขึ้น จะทำให้สังเกตอิริยาบถอื่นๆ ของกายใจได้ดีขึ้น ทำให้ปัญญาได้รับรู้สภาวธรรมตามจริงของกายใจในขณะนั้นๆ ด้วย กระบวนการที่การเจริญสมาธิและเจริญปัญญาคู่กันไปอยู่ที่ ขณะที่เจริญสมาธิอยู่ในช่วงเบื้องต้น ก็จะมีการเจริญสติในการรับรู้ความรู้สึก หรืออารมณ์ที่เกิดขึ้นทางกายทางใจปัจจุบันไปด้วย จึงเป็นการปฏิบัติแบบสมาธิกับปัญญาทำงานควบคู่กันไป และเมื่อสติทำงานรับรู้ได้ดีพอแล้ว จิตจะมีความตั้งมั่น ก็ให้นำจิตขึ้นสู่วิปัสสนา เกิดปัญญารู้แจ้ง

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญานั้น มีความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันในทุกประเภทของการปฏิบัติกรรมฐาน เพราะถ้ามองจากแผนภาพในแนวลึก ทุกแนวการปฏิบัตินำไปสู่การเกิดปัญญารู้แจ้ง สอดคล้องกับ พระมหาสุเนตร สุเนตฺโต (แก้วขวาน้อย) กล่าวว่า หลักการและวิธีการปฏิบัติกรรมฐานของสัมมาสติกับสัมมาสมาธิ เป็นหลักการที่สัมพันธ์กันมีหลักการปฏิบัติร่วมกัน (Phramaha Sunet Sunetto, 2011) และสอดคล้องกับ พระมหาวุฒิชัย วุฑฺฒิชโย (ธีรเผ่าพงษ์) กล่าวว่า ในวิธีของทุกสายการปฏิบัติ การเจริญสติปัฏฐานถือเป็นพื้นฐานการปฏิบัติของทุกสายในประเทศไทย ทั้งสมถะและวิปัสสนา (Phramaha Wutthichai Vuddhijayo, 2018) การทำงานร่วมกันระหว่างสมาธิกับปัญญา จะไม่มีอย่างใดอย่างหนึ่งทำงานเพียงอย่างเดียว แต่จะมีการทำงานร่วมกันในทุกประเภทของการปฏิบัติกรรมฐาน การที่สมาธิและปัญญาจะทำงานร่วมกันได้มาจากสติที่ทำงานเป็นตัวเชื่อมระหว่างสมาธิและปัญญา โดยสติทำงานในการรับรู้อารมณ์ปัจจุบัน ปัญญาทำงานรับรู้สภาวะที่เกิดขึ้นตามจริง การที่จิตจดจ่ออย่างต่อเนื่องทำให้เกิดเป็นสมาธิ ทำให้เห็นได้ว่าสมาธิกับปัญญามีการทำงานร่วมกันตลอดสายการปฏิบัติ ตั้งแต่เริ่มต้นการปฏิบัติในการเจริญสมาธิไปจนถึงการเจริญปัญญาในการรู้ธรรมตามความเป็นจริง

สรุป

แนวทางการปฏิบัติกรรมฐานของทุกสำนัก ไม่ว่าจะเริ่มต้นด้วยแบบใด เป้าหมายสุดท้ายจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือการพิจารณาธรรมตามความเป็นจริง เพื่อเข้าสู่ปัญญาแห่งการรู้แจ้ง ละความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน เข้าสู่ขั้นวิมุตติหลุดพ้น ทุกแนวการปฏิบัติได้ยึดหลักตามคำสอนใน สติปัฏฐาน 4 ที่ว่า ทางนี้เป็นทาง

สายเดียว เพื่อเข้าสู่พระนิพพาน ดังนั้นจึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าทุกสายการปฏิบัติย่อมเป็นทางสายเดียว ไม่มีหลายสายทาง และทุกสำนักมีจุดประสงค์เดียวกัน คือการละกิเลสเพื่อมุ่งเข้าสู่การหลุดพ้น การปฏิบัติจึงเป็นไปเพื่อสู่เส้นทางการรู้แจ้งธรรมตามความเป็นจริง เพื่อละความยึดมั่นทั้งหลาย การเริ่มต้นที่ต่างกันจะเป็นเฉพาะช่วงเริ่มต้นในการปฏิบัติ เพื่อต้องการให้ถูกกับอัธยาศัยของผู้ปฏิบัติ จะได้ไม่เป็นการยากเกินไปในการฝึกปฏิบัติ โดยเริ่มจากการเป็นผู้มีศรัทธา การมีศีลเป็นการเตรียมความพร้อมในการชำระกายวาจาใจให้บริสุทธิ์ ทุกสำนักไม่ว่าจะเริ่มต้นด้วยการเจริญสมาธินำปัญญา หรือว่าเริ่มต้นด้วยการเจริญปัญญานำสมาธิ หรือว่าทั้งสมาธิและปัญญาควบคู่กันไป ผู้ปฏิบัติต้องมีสติระลึกรู้ในธรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มต้นการปฏิบัติต่อเนื่องไปจนถึงเกิดปัญญาในการรู้แจ้งสภาวธรรมตามความเป็นจริง ความก้าวหน้าในการปฏิบัติให้ได้ผล ผู้ปฏิบัติควรต้องมีความเพียรในการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ จากงานวิจัยนี้ทำให้เห็นว่าในกระบวนการทำงานระหว่างสมาธิและปัญญา ทั้งสองอย่างนี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการทำงานร่วมกัน ดังนั้น จะเลือกปฏิบัติเฉพาะสมาธิหรือปัญญาอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การทำงานของสมาธิในการปฏิบัติกรรมฐาน ระดับของสมาธิมีผลกับการปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติต้องทราบวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ว่าต้องการความสงบแบบตั้งมั่น หรือว่าต้องการความสงบแบบเล็กน้อย ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรแนะนำอธิบาย แนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อไม่ต้องให้ผู้ปฏิบัติกังวลกับผลของการปฏิบัติ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การทำงานของปัญญาในการปฏิบัติกรรมฐาน จะเน้นการเจริญสติให้ทันกับอารมณ์ปัจจุบัน เพื่อให้ปัญญาได้เห็นสภาวธรรมตามจริง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรแนะนำ เรื่องการฝึกการทำความรู้สึกตัวเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติจับความรู้สึกในสภาวะปัจจุบันให้ได้ก่อน โดยการเริ่มสอนจากแบบที่ง่ายก่อน แล้วค่อยให้ละเอียดขึ้นตามลำดับ เพื่อไม่ให้ผู้ปฏิบัติเกิดความท้อถอย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสมาธิและปัญญาการปฏิบัติสามารถปฏิบัติแบบสมาธินำ หรือปัญญานำ หรือทั้งสมาธิและและปัญญาควบคู่กันไป ธรรมทั้งสองมีการทำงานที่มีความสัมพันธ์กัน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทุกสายการปฏิบัติ ควรให้คำแนะนำที่ไม่เอนเอียงว่าต้องปฏิบัติเฉพาะแบบใดแบบหนึ่ง แต่ควรอธิบายขั้นตอนการเกิดธรรมในแต่ละขั้นให้ชัดเจน ว่าทุกสายการปฏิบัติมีเป้าหมายเดียวกัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเพิ่มเติมเรื่องสติ เพื่อความชัดเจนของกระบวนการปฏิบัติกรรมฐาน ศึกษาถึงการทำงานของสติเพื่อช่วยให้ผู้ปฏิบัติได้มีความเข้าใจเวลาในการลงมือปฏิบัติ ศึกษาถึงความสำคัญของสติว่ามีความสำคัญอย่างไร และมีวิธีในการฝึกสติอย่างไร ในการให้ผู้ปฏิบัติได้มีสติตั้งแต่เริ่มต้นการปฏิบัติไปจนถึงเกิดปัญญาในการรู้แจ้งสภาวธรรมตามความเป็นจริง

2.2 ควรศึกษาเนื้อหาในเรื่องของศีล เพื่อเป็นการส่งเสริมในด้านการปฏิบัติให้ได้ผล จึงควรมีวิธีแนะนำในการปฏิบัติตน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของกายใจ ก่อนที่จะเข้าปฏิบัติกรรมฐาน จะเป็นการช่วยส่งผลให้การปฏิบัติได้มีความก้าวหน้า

References

Maechee Samlee Singhara. (2014). *A Study of Samādhi and Paññā in Vipassanā Meditation*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka*. Bangkok: MCU Press.

_____. (2009). *Thai Aṭṭhakathā, Sutta Piṭaka, Majjhimanikāya, Mūlapaṇṇā, Papañcasūdani II*. Bangkok: MCU Press.

Mahanirano, N. (2020). *Guidelines for Vipassana Meditation Practice*. (3rd ed.). Bangkok: Active Print Co., Ltd.

_____. (2014). *The Principles of Vipassana Meditation in Brief and the Five Meditation Practices for Beginners*. Bangkok: Active Print Co., Ltd.

Phumphuang, Ph. (2011). *A Study of Paññā-cetasika and the Development of Sampajañña in Vipassanā Meditation*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornraja-vidyalaya University. Ayutthaya.

Phrakhrupalad Mongkolwat. (2017). Abbot of Wat Tepjetiyajan. *Interview*. October, 28.

Phramaha Bua Ñāṇasampanno (Luangta Maha Bua). (2013). *Samadhi-Bhavana with Luangta Maha Bua*. (2nd ed.). Bangkok: Cyber Print Co., Ltd.

Phramaha Sunet Sunetto. (2011). *An Analytical Study of the Relationship of Sammāsati and Sammāsamādhi in Theravada Buddhism*. (Master's Thesis). Mahachulalong kornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Phramaha Wutthichai Vuḍḍhijayo. (2018). *A Model for the Development of Mind of Meditation Centers in Thai Society*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Phra Bhavanakhemkun. (2018). Abbot of Wat Maheyong. *Interview*. January, 4.

Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2012). *Buddhadhamma Extended Edition*. (32nd ed.). Bangkok: Palitham Printing.

_____. (2013). *Dictionary of Buddhism*. (21st ed.). Bangkok: Palitham Printing.

Phra Buddhakosajarn (P.A. Payutto). (2016). *Samadhi in Buddhism*. (29th ed.). Bangkok: O.S. Printing House.

Phra Krit Nimmalo. (2019). Head of Suan Tham Prasarnsuk Institute. *Interview*. December, 2.

Phra Dhammathiraratmahamuni (Chodok Ñāṇasiddhi). (2013). *Question and Answer on Vipassana Meditation*. (4th ed.). Bangkok: Canna Graphic Co., Ltd.

Phra Dhamvachiramuni, Vi. (2020). Director of Vipassanadhura Institute. *Interview*. January, 12.

Phra Debjetiyajarn. (2010). *Meditation Teacher Course Book II*. (5th ed.). Bangkok: Piccani Co., Ltd.

Phra Debyanmongkol. (2018). Abbot of Dhammakaya Temple. *Interview*. July, 27.

Venerable Ajahn Chah. (2008). *Unshakeable Peace*. Bangkok: Q Print Management Co., Ltd.

Wat Luang Phor Sodh Dhammakaram. (2010). *A Study Guide for Samatha-Vipassana Meditation Based on the Five Meditation Techniques*. Nakhonpathom: Phetkasem Printing.

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง การแยกสาร โดยการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*

Development of Creative Thinking of Mathayomsuksa 2 Students on the Topic of Separation of Substances Using STEAM Education combined with the Philosophy of Sufficiency Economy

[1]เอกพร ธรรมยศ, อรุณรัตน์ คำแหงพล และ ถาดทอง ปานศุภวัชร

[1]Aekkaphon Thammayod, Arunrat Khamhaengpol and Thardthong Pansuppawat

[1]คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

[1]Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: Aekkapron@snru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน 3) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน และ 4) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/4 โรงเรียนธาตุนารายณ์วิทยา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 42 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.14/80.09 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ 2) ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.67)

คำสำคัญ: ความคิดสร้างสรรค์; สตีมศึกษา; ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

*Received November 23, 2021; Revised January 21, 2022; Accepted February 13, 2022

Abstract

The purposes of this research were to 1) construct and develop lesson plans based on STEAM education combined with the philosophy of sufficiency economy on the topic of separation of substances for students in Mathayomsuksa 2 to follow the criterion efficiency 80/80, 2) compare creative thinking of students before and after using the constructed lesson plans, 3) compare learning achievement of students both before and after using the constructed lesson plans, and 4) study the satisfaction of students toward the proposed lessons plans. The sample consisted of 42 students in Mathayomsuksa 2/4, Thatnaraiwittaya School, semester 2 of the academic year 2020. They were randomly selected by using the cluster random sampling. The statistics used in the data analysis were percentage, mean, standard deviation, and t-test for dependent sample.

The research findings were as follows: 1) the efficiency of the lesson plans STEAM education combined with the philosophy of sufficiency economy on the topic of separation of substances was 81.14/80.09, which was satisfied the criterion efficiency 80/80, 2) creative thinking of students after learning was higher than that of before at significant level of .01, 3) learning achievement of students after learning was higher than that of before at significant level of .01, and 4) satisfaction of students toward the constructed lesson plans was at the highest level. ($\overline{X}$ = 4.67)

Keywords: Creative Thinking; STEAM Education; Sufficiency Economy Philosophy

บทนำ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกลไกที่สำคัญในการนำประเทศเข้าสู่สังคมโลกในศตวรรษที่ 21 และเป็นประเด็นหลักที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติและยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 การเตรียมความพร้อมกำลังคนทั้งด้านความรู้ ทักษะ สมรรถนะที่จำเป็นให้สามารถปรับตัวและรู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีพลวัต การแข่งขันอย่างเสรี และไร้พรมแดน จึงเป็นความสำคัญจำเป็นเร่งด่วนที่ประเทศต้องเร่งดำเนินการเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (Office of the Education Council, 2017) ดังนั้นการจัดการศึกษาควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ได้ทั้งความรู้ และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ความคิดสร้างสรรค์เป็นหนึ่งในทักษะที่สำคัญของผู้เรียน เนื่องจากความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถทางสมองที่คิดได้อย่างซับซ้อน กว้างไกลหลายทิศทาง หรือเรียกว่า คิดอเนกนัย ซึ่งประกอบด้วย ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดยืดหยุ่น

ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออ (Vongtathum, 2015) นอกจากนั้นความคิดสร้างสรรค์ยังเป็นสิ่งสำคัญของการคิดค้นนวัตกรรมต่าง ๆ และเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างนวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศ (Phoyen, 2019) อีกทั้งการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม โดยการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อให้คนไทยสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน (Phonlek, Khamhaengpol, and Suwannatrai, 2021) แต่ปัญหาระบบการศึกษาในปัจจุบัน การจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การเรียนการสอนมุ่งให้เด็กรู้ และจดจำข้อเท็จจริงเป็นสำคัญ ทำให้ขาดการกระตุ้นเรื่องความคิดสร้างสรรค์ในวัยที่เหมาะสม (Promsuwan, 2017) การศึกษาแบบบอกเล่าและการสอบแบบท่องจำ นอกจากจะไม่ช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แล้ว ยังเป็นการทำลายความคิดสร้างสรรค์อีกด้วย (Ruchaipanit, 2015)

ผลของโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (Programme for International Student Assessment หรือ PISA) ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) โดยประเมินความรู้และทักษะของนักเรียนที่มีอายุ 15 ปี ในด้านการรู้เรื่องการอ่าน การรู้เรื่องคณิตศาสตร์ และการรู้เรื่องวิทยาศาสตร์ ซึ่งจากผลการประเมิน PISA 2018 ในรอบที่ผ่านมา พบว่านักเรียนไทยมีคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศสมาชิก OECD ทั้งด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ (The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology (IPST), 2019) สำหรับการประเมิน PISA ในปี 2022 ได้เพิ่มการประเมินด้านความคิดสร้างสรรค์อีกด้วย (Sarmurzin, Amanzhol, Toleubayeva, Zhunusova, and Amanova, 2021) ซึ่งผลการทดสอบ PISA สะท้อนถึงผลของการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ในภาพรวมของประเทศไทย ว่าควรส่งเสริมและพัฒนานักเรียนให้มีขีดความสามารถในวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ เนื่องจากทั้ง 2 วิชา มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ส่งผลต่อทักษะการคิดการสร้างสรรค์ (Pooreeprechaleard, Chindanurak, and Thammaprateep, 2020) จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว โรงเรียนธาตุนารายณ์วิทยา จึงได้จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาอิงตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยมีการเรียนการสอนในรายวิชาวิทยาศาสตร์ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จากการสะท้อนผลการสอนของครูผู้สอน พบว่า หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 การแยกสาร มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแยกสารผสม ด้วยวิธีการระเหยแห้ง การตกผลึก การกลั่นอย่างง่าย โครมาโทกราฟีแบบกระดาษ การสกัดด้วยตัวทำละลาย ซึ่งหน่วยการแยกสารมีเนื้อหาค่อนข้างซับซ้อน เข้าใจยาก บางกิจกรรมของการทดลอง นักเรียนไม่สามารถจินตนาการ หรือนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดย Teschuan, and Palakul (2021) ได้กล่าวว่า หน่วยการแยกสาร นักเรียนจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับสมบัติของสาร หลักการการแยกสาร วัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการแยกสาร และมีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อทำการทดลองแยกสาร ซึ่งความรู้นี้เป็นพื้นฐานวิทยาศาสตร์ที่มีความสำคัญและมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ จึงจำเป็นต้องได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อให้นักเรียนเข้าใจในเนื้อหาสามารถคิดหรือจินตนาการนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ หรือแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ จนนำไปสู่การพัฒนา

ความคิดสร้างสรรค์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ให้สูงขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเตรียมความพร้อมของนักเรียนสำหรับการประเมิน PISA ในปี 2022 อีกด้วย

ดังนั้น เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของนักเรียน จึงจำเป็นต้องจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และความสามารถในการคิด นำไปสู่การมีความคิดสร้างสรรค์ โดยการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง คือ การจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษา (STEAM Education) ซึ่งเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ต่อยอดจากแนวคิดสะเต็มศึกษา (STEM Education) โดยการบูรณาการในวิชาวิทยาศาสตร์ (Science) เทคโนโลยี (Technology) วิศวกรรมศาสตร์ (Engineering) และคณิตศาสตร์ (Mathematics) เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ (Orapiriyakul, 2019) ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน และกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม (Khamhaengpol, Sriprom, and Chuamchaitrakool, 2021) โดยเพิ่มศิลปศาสตร์ (Art) เข้าไป เพื่อให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้และเข้าใจในเนื้อหาระดับลึกได้อย่างครอบคลุม รวมถึงช่วยให้นักเรียนได้ถ่ายทอดจินตนาการของตนเอง นำไปสู่การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ คิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และทำให้นักเรียนเชื่อมโยงความคิดได้อย่างมีเหตุผล และนำไปสู่ความคงทนในการเรียนรู้ (Pholmool, Haemaprasith, and Saksuparb, 2015) ช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ และนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด (Buaphan, Jaradrawiwat, and Jenjit, 2020) อีกทั้งกระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา โดยหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ระบุคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ในข้อที่ 5 คือ อยู่อย่างพอเพียง ดังนั้น การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในสถานศึกษา โดยการปลูกฝังจิตสำนึกความพอเพียง ความพอประมาณในการดำเนินชีวิต มีการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผล และเตรียมตัวให้พร้อมต่อความผันผวนของเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน รวมถึงการหมั่นแสวงหาความรู้เพื่อให้เกิดความรอบรู้ในด้านต่าง ๆ ฝึกฝนตนเองให้มีความรอบคอบ ระมัดระวัง โดยใช้สติปัญญาในการทำงาน การเรียน ในการดำเนินชีวิต และเน้นให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร มีความซื่อสัตย์สุจริตไม่เบียดเบียนผู้อื่นและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Charoenphum, Chitchirachan, and Yawai, 2018)

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง การแยกสาร โดยการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้นักเรียนมีความรู้เข้าใจในเนื้อหา มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มีความสามารถในการแก้ไขปัญหา สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมสิ่งใหม่ ๆ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี รวมทั้งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนให้สูงขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง การแยกสาร ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง การแยกสาร ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

1) ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) โดยศึกษามาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวทางการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ ทักษะกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน ภาระงาน/ชิ้นงาน และเครื่องมือวัดประเมินผล

2) ดำเนินการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาบูรณาการร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง การแยกสาร ให้สูงขึ้น และฝึกให้นักเรียนมีความพอประมาณในการดำเนินชีวิต ตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

3) พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ ตรวจสอบและประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้แผนการจัดการเรียนรู้มีคุณภาพ ก่อนนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม

สถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ โรงเรียนธาตุนารายณ์วิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โดยทำการทดลอง และเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียน

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธาตุนารายณ์วิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 14 ห้องเรียน นักเรียนทั้งหมด จำนวน 571 คน

2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/4 โรงเรียนธาตุนารายณ์วิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียนทั้งหมด จำนวน 42 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือ และตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 5 แผน รวม 15 ชั่วโมง ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ผลการประเมินความสอดคล้องของแผนการจัดการเรียนรู้กับตัวชี้วัด มีค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 1.00 ทุกแผน จากนั้นนำไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/4 จำนวน 37 คน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนธาตุนารายณ์วิทยา วิเคราะห์ผลและดำเนินการปรับปรุงแก้ไข จากนั้นจัดพิมพ์แผนการจัดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์พร้อมนำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ผลการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ พบว่ามีค่าเท่ากับ 81.14/80.09

2) แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยยึดแนวการสร้างแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของทอแรนซ์ (Torrance Test of Creative Thinking) เป็นแบบอัตนัย จำนวน 6 ข้อ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) วิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (r) และหาความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ทั้งฉบับ โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α-Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค ซึ่งผลการประเมินความสอดคล้องของแบบทดสอบมีค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 1.00 ทุกข้อ และผลการวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกอยู่ในช่วง 0.21-0.45 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ เท่ากับ 0.81

3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ผลการประเมินความสอดคล้องของแบบทดสอบ วิเคราะห์หาค่าความยาก (p) ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (r) และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบทั้งฉบับ โดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน ซึ่งผลการประเมินความสอดคล้องของแบบทดสอบ มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และผลการวิเคราะห์ค่าความยากอยู่ในช่วง 0.49-0.78 และค่าอำนาจจำแนกอยู่ในช่วง 0.22-0.81 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ เท่ากับ 0.86

4) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามมาตราวัดของลิเคิร์ท (Likert) โดยวัดความพึงพอใจ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผล และด้านประโยชน์ที่ได้รับ จำนวน 20 ข้อ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ผลการประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถามความพึงพอใจ ซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67-1.00

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/4 โรงเรียนธาตุนารายณ์วิทยา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวนนักเรียน 42 คน โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) ดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เลขที่รับรองโครงการวิจัย คือ 020/2564

2) จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ไปยังโรงเรียนธาตุนารายณ์วิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ประสานงานกับผู้บริหารโรงเรียน เพื่อกำหนด วัน เวลาในการทดลอง

3) ครูชี้แจงอธิบายวิธีการเรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้นักเรียนเข้าใจ

4) ทดสอบก่อนเรียน โดยใช้แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ จำนวน 6 ข้อ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นก่อนที่จะดำเนินการสอน

5) ดำเนินการสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินจัดการเรียนการสอนด้วยตนเอง

6) ดำเนินการทดสอบหลังเรียน โดยใช้แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชุดเดิมกับแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน

7) ดำเนินการสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร

8) นำผลคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล และอภิปรายผล

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนระหว่างเรียนแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

2) วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยหาประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) ตามเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

3) การวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้สถิติในการทดสอบหาค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test for Dependent Sample)

4) การวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้สถิติในการทดสอบหาค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test for Dependent Sample)

5) การวิเคราะห์แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อสร้างและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ผลการวิจัยพบว่า การหาประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) โดยหาค่าร้อยละคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการทำใบกิจกรรม ชิ้นงาน และแบบทดสอบหลังเรียนในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 5 แผน และการหาประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) โดยหาค่าร้อยละคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

กระบวนการ/ผลลัพธ์	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ
ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1)	42	200	162.28	3.07	81.14
ประสิทธิ์ภาพของผลลัพธ์ (E_2)	42	130	104.12	9.19	80.09

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 พบว่า ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) คิดเป็นร้อยละ 81.14 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) คิดเป็นร้อยละ 80.09 ดังนั้น การจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 81.14/80.09 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง การแยกสาร ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน ได้ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร

การทดสอบ	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์	$\bar{X}$	S.D.	คะแนนรวม	t
ก่อนเรียน	42	100	ความคิดคล่องแคล่ว	12.74	2.61	65.74	34.02**
			ความคิดยืดหยุ่น	20.24	3.70		
			ความคิดริเริ่ม	18.00	4.06		
			ความคิดละเอียดลออ	14.76	3.55		
หลังเรียน	42	100	ความคิดคล่องแคล่ว	17.76	2.83	79.02	
			ความคิดยืดหยุ่น	23.79	1.65		
			ความคิดริเริ่ม	20.45	3.62		
			ความคิดละเอียดลออ	17.02	3.00		

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ค่าวิกฤตของ t ที่ระดับ .01; df = 41 t_{41}= 2.42)

จากตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยรวม 4 องค์ประกอบ ของความคิดสร้างสรรค์ คะแนนก่อนเรียนเท่ากับ 65.74 คะแนน และคะแนนหลังเรียน เท่ากับ 79.02 คะแนน จากผลการวิเคราะห์ค่า t พบว่า ค่า t ที่ได้จากการคำนวณคะแนนความคิดสร้างสรรค์ เท่ากับ 34.02 ซึ่งมากกว่าค่าวิกฤตของ t ที่ระดับ .01; df = 41 t_{41}= 2.42 แสดงว่า ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง การแยกสาร ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน ได้ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4

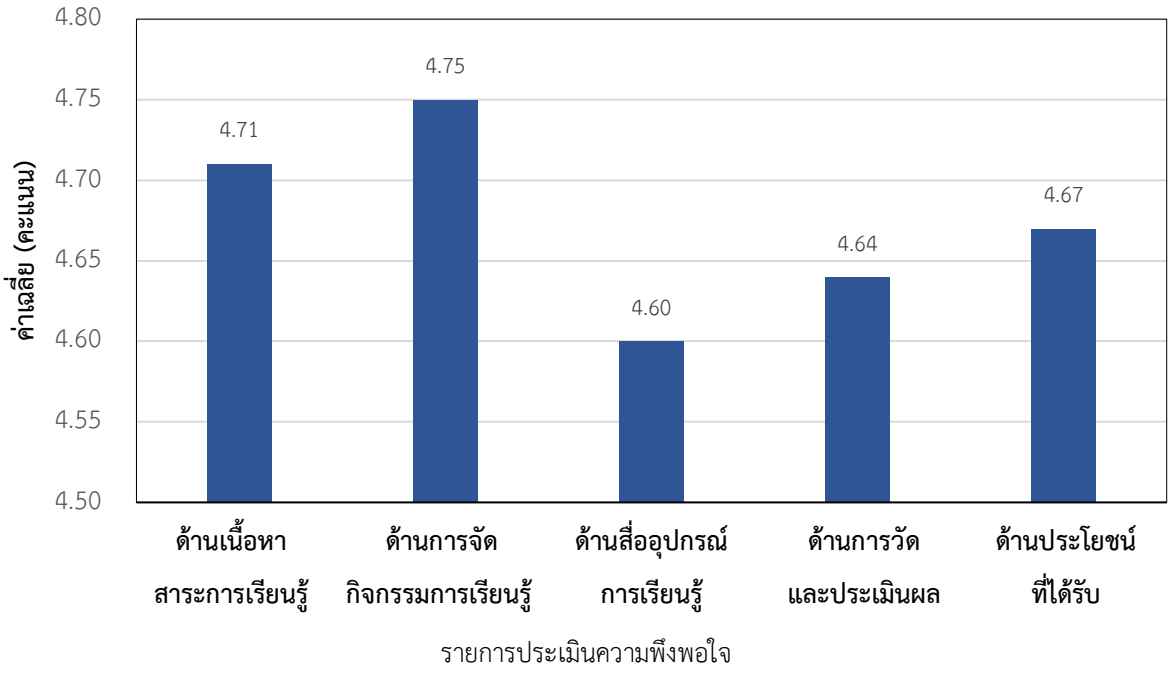
ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร

การทดสอบ	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	42	30	16.69	1.39	33.54**
หลังเรียน	42	30	25.10	1.16	

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ค่าวิกฤตของ t ที่ระดับ .01; df = 41 t_{41}= 2.42)

จากตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร พบว่านักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยก่อนเรียนและหลังเรียนเท่ากับ 16.69 และ 25.10 ตามลำดับ จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน และจากผลการวิเคราะห์ค่า t พบว่า ค่า t ที่ได้จากการคำนวณ เท่ากับ 33.54 ซึ่งมากกว่าค่าวิกฤตของ t ที่ระดับ .01; df = 41 t_{41}= 2.42 แสดงว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้ผลการวิเคราะห์แสดงดังรูปภาพที่ 1

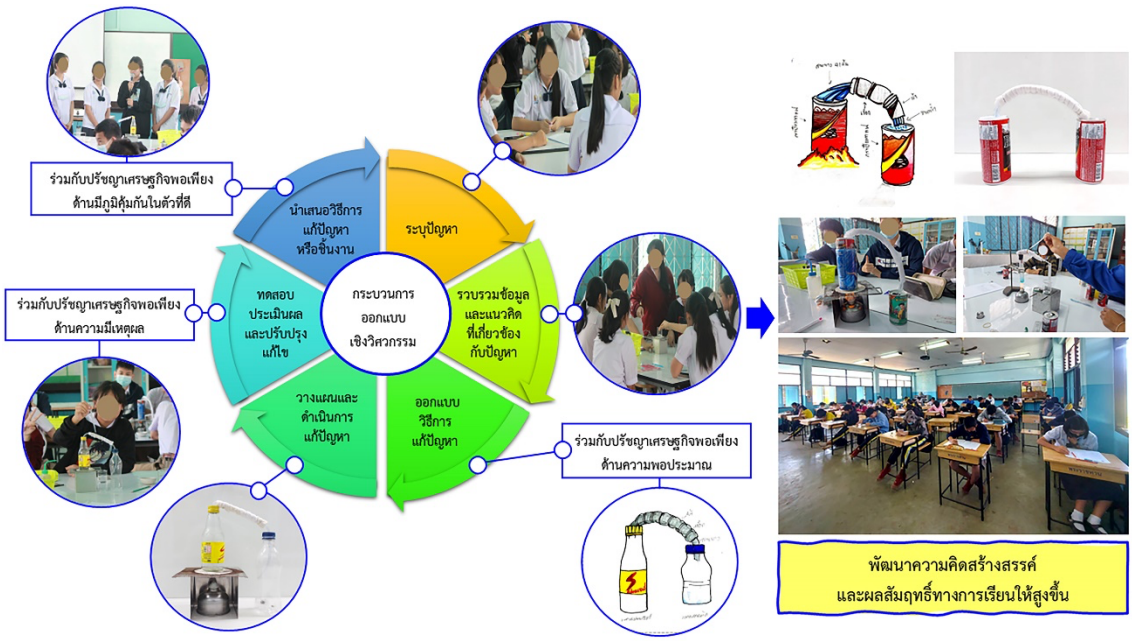
รูปภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร

จากรูปภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในแต่ละด้าน โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 2) ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.71 3) ด้านประโยชน์ที่ได้รับ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 4) ด้านการวัดและประเมินผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.64 และ 5) ด้านสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 และมีค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน เท่ากับ 4.67 แสดงว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีความพึงพอใจ

โดยภาพรวมต่อการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.67)

องค์ความรู้ใหม่

การจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง โดยการบูรณาการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ ศิลปะ และคณิตศาสตร์ มาใช้ในการแก้ปัญหา ซึ่งในกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ นักเรียนได้ฝึกความคิดสร้างสรรค์ โดยการออกแบบร่างชิ้นงาน จนนำไปสู่การสร้างชิ้นงาน เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา ซึ่งในขั้นตอนการออกแบบ ศิลปะจะมีส่วนช่วยให้นักเรียนออกแบบชิ้นงานได้อย่างเป็นรูปธรรมและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยคำนึงถึงความพอประมาณในการเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็น มาใช้ในการออกแบบสร้างชิ้นงานอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งในขั้นตอนการร่างแบบชิ้นงาน นักเรียนจะได้ฝึกความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดลออ ในการออกแบบชิ้นงานให้มีความแปลกใหม่และมีความละเอียดลออ อีกทั้งนักเรียนยังได้ฝึกความคิดยืดหยุ่นในการเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ทดแทนในการสร้างชิ้นงาน และความคิดคล่องแคล่วในการคิดพิจารณาข้อดี ข้อเสีย ประโยชน์จากชิ้นงานที่สร้างขึ้น โดยระบุคำตอบให้ได้มากที่สุดบนพื้นฐานของเหตุผลตามจุดเน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้นักเรียนได้ฝึกความคิดสร้างสรรค์ในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งรูปแบบของการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สรุปเป็นองค์ความรู้ในการจัดการเรียนรู้ไว้ 6 ขั้น ดังนี้

รูปภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
โดยการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นที่ 1 ระบุปัญหา ครูยกสถานการณ์ปัญหาตัวอย่างให้นักเรียน และนักเรียนร่วมกันศึกษา พูดคุยเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหา พร้อมระดมความคิดในกลุ่ม และร่วมกันระบุปัญหาจากสถานการณ์ โดยวิเคราะห์ปัญหา เงื่อนไข ข้อจำกัดของปัญหา แยกแยะว่าปัญหาดังกล่าวมีองค์ประกอบย่อย ๆ อะไรบ้าง เกิดจากอะไรประกอบขึ้นได้อย่างไร และมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างไร

ขั้นที่ 2 รวบรวมข้อมูลและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัญหา นักเรียนรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่นักเรียนระบุได้ โดยศึกษาวิธีการ แนวทางในการแก้ปัญหา เพื่อจะสามารถนำความรู้ต่าง ๆ มาบูรณาการใช้ในการแก้ปัญหา

ขั้นที่ 3 ออกแบบวิธีการแก้ปัญหา โดยมีจุดเน้นตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความพอประมาณ นักเรียนร่างแบบแนวคิดของวิธีการแก้ปัญหา โดยเน้นความคิดสร้างสรรค์ เพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาโดยมีจุดเน้นตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความพอประมาณในการออกแบบการแก้ปัญหา คือ ความพอดีไม่มากเกินไป หรือน้อยเกินไป ใช้ทรัพยากรในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างคุ้มค่าและเหมาะสม

ขั้นที่ 4 วางแผนและดำเนินการแก้ปัญหา นักเรียนเขียนแผนการปฏิบัติการจากแบบแนวคิดที่ร่างไว้และดำเนินการแก้ไขปัญหา หรือการสร้างชิ้นงานอย่างสร้างสรรค์ ตามแผนที่นักเรียนเขียนไว้

ขั้นที่ 5 ทดสอบ ประเมินผล และปรับปรุงแก้ไข โดยมีจุดเน้นตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความมีเหตุผล นักเรียนทดสอบชิ้นงาน และประเมินผลงานโดยยึดว่าได้ผลเป็นรูปธรรมตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ชิ้นงานนั้นมีคุณลักษณะเป็นไปตามความต้องการ และภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้หรือไม่ จากผลการประเมินมีสิ่งใดที่ต้องปรับปรุง โดยมีจุดเน้นตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความมีเหตุผลในการทดสอบ ประเมินผล และปรับปรุงแก้ไข คือ สามารถพิจารณาเหตุและผลของการกระทำได้อย่างรอบคอบ เกี่ยวกับการเลือกใช้ทรัพยากรธรรมชาติ วัสดุ อุปกรณ์ในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ขั้นที่ 6 นำเสนอวิธีการแก้ปัญหา ผลการแก้ปัญหาหรือชิ้นงาน โดยมีจุดเน้นตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ด้านมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ครูให้นักเรียนนำเสนอผลการทำกิจกรรม โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการระบุปัญหา ข้อจำกัดของปัญหา ผลของการรวบรวมข้อมูล การออกแบบชิ้นงาน เกิดปัญหาอุปสรรคระหว่างการสร้างชิ้นงานอย่างไร แก้ไขอย่างไร และผลลัพธ์สุดท้ายเป็นไปตามเป้าหมายและความต้องการหรือไม่ จากนั้นครูให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายเพื่อสรุปความรู้ที่ได้จากการสร้างชิ้นงานในการแก้ไขปัญหา โดยมีจุดเน้นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือ การใช้ความรู้ เหตุผลในการคิดกระทำการอย่างรอบคอบ รอบด้าน ก่อนการตัดสินใจ

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง การแยกสาร โดยการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยนำเสนอผลการอภิปรายดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การแยกสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพ

เท่ากับ 81.14/80.09 เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะแผนการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สร้างขึ้น ได้ผ่านกระบวนการสร้างตามขั้นตอนอย่างมีระบบ โดยได้ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแนวทางการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ อีกทั้งแผนการจัดการเรียนรู้ผ่านการตรวจสอบ ปรับปรุง แก้ไข ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผ่านผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสม และประเมินคุณภาพ ก่อนนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง และรูปแบบของการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกิจกรรมที่ฝึกให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนมีความสุข สนุกสนาน เกิดความภูมิใจในผลงานของตนเอง และนักเรียนมีความตั้งใจ ใส่ใจในการเรียน การทำกิจกรรมและการสร้างสรรค์ผลงาน ชิ้นงาน ส่งผลให้นักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีคะแนนเฉลี่ยจากการทำใบกิจกรรม ชิ้นงาน และแบบทดสอบหลังเรียนในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ (E_1) และคะแนนแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (E_2) มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pholmool, Haemaprasith, and Saksuparb (2015) ได้ศึกษาการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการสตีมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้บูรณาการสตีม มีค่าเท่ากับ 81.65/78.33 เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 และได้กล่าวว่าการจัดการเรียนรู้บูรณาการสตีมมุ่งส่งเสริมการพัฒนาสมองซีกซ้ายและซีกขวาให้เกิดความสมดุล เพื่อให้นักเรียนเกิดความคงทนในการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายจะช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนได้ดีขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 65.74 คะแนน และคะแนนหลังเรียนเท่ากับ 79.02 คะแนน แสดงว่าความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง โดยการบูรณาการความรู้จากศาสตร์วิชาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ ศิลปะ และคณิตศาสตร์ มาใช้ในการแก้ปัญหา ซึ่งขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ขั้นการออกแบบวิธีการแก้ปัญหา นักเรียนจะได้ฝึกความคิดสร้างสรรค์โดยการออกแบบร่างชิ้นงานเพื่อใช้แก้ปัญหา ซึ่งศิลปะจะช่วยให้นักเรียนออกแบบร่างชิ้นงานได้อย่างเป็นรูปธรรมและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยคำนึงถึงความพอประมาณในการเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็น มาใช้ในการออกแบบสร้างชิ้นงานอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งในขั้นตอนการร่างแบบชิ้นงานนักเรียนจะได้ฝึกความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดลออในการออกแบบ ร่างแบบให้มีความแปลกใหม่และมีความละเอียด สมบูรณ์ในแบบร่างชิ้นงานมากขึ้น อีกทั้งนักเรียนยังได้ฝึกความคิดยืดหยุ่นในการเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ทดแทนในการสร้างชิ้นงาน และความคิดคล่องแคล่วในการคิดพิจารณาข้อดี ข้อเสีย ประโยชน์จากชิ้นงานที่สร้างขึ้นให้ได้คำตอบมากที่สุด บนพื้นฐานของเหตุและผล ตามจุดเน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้นักเรียนได้ฝึกความคิดสร้างสรรค์ในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้นักเรียนมีการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น

สอดคล้องกับ Sithajan, and Sangvanich (2018) ได้กล่าวว่า การนำศิลปะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนร่วมกับวิชาอื่น ทำให้การจัดการเรียนการสอนนั้นมีประสิทธิภาพ ซึ่งศิลปะจะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกเผชิญสถานการณ์ แก้ปัญหา สามารถแสดงความคิดเห็นและถ่ายทอดออกมาเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และการนำกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนสามารถช่วยให้นักเรียนได้เข้าใจถึงการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน รู้จักการวางแผน เข้าใจถึงกระบวนการในการสร้างชิ้นงาน ทดสอบปรับปรุงแก้ไข ค้นหาแนวทางที่หลากหลายเพื่อทดสอบหาแนวทางในการสร้างชิ้นงานได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ Pholmool, Haemaprasith, and Saksuparb (2015) ได้กล่าวว่า การสอนด้วยแนวคิดสตีมศึกษาจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้และเข้าใจเนื้อหาในระดับลึกได้อย่างครอบคลุมด้วยการถ่ายทอดทางจินตนาการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 16.69 และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน เท่ากับ 25.10 แสดงว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะ กิจกรรมการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองจากการใช้สื่อการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ วัสดุอุปกรณ์การทดลองทางวิทยาศาสตร์ จะช่วยให้ผู้เรียนถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์ที่สลับซับซ้อน และเข้าใจเนื้อหาได้รวดเร็วขึ้น รูปภาพ วิดีโอต่าง ๆ และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้แก้ปัญหาในกิจกรรม จะช่วยเร้าความสนใจและกระตุ้นให้นักเรียนมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับ Sithajan, and Sangvanich (2018) ได้กล่าวว่า สตีมศึกษาเป็นการนำความรู้ ทักษะ และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ ศิลปะ และคณิตศาสตร์มาใช้ในการสร้างชิ้นงาน สอดคล้องกับทฤษฎีความรู้สร้างสรรค์ (Constructionism) ที่เชื่อว่าผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ได้ดีหากนำความรู้มาใช้ในการสร้างสรรค์ชิ้นงานด้วยสื่อ เทคโนโลยี วัสดุและอุปกรณ์ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับ Orapiriyakul (2019) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้สตีมในบทเรียน นักเรียนจะได้วางแผน ลงมือทำ ลงมือแก้ปัญหา ทดลองอุปกรณ์ทำงาน ศึกษาหาความรู้จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย นำมาสรุปและนำเสนอ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่กัน ซึ่งการค้นคว้าหาความรู้ด้วยการลงมือทำด้วยตนเอง ทำให้นักเรียนได้เกิดองค์ความรู้ และทบทวนเนื้อหาวิชาที่เรียนด้วยตนเอง ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์การเรียนสูงขึ้น อีกทั้ง Pholmool, Haemaprasith, and Saksuparb (2015) ได้กล่าวว่า โครงสร้างของการบูรณาการสตีมศึกษา เพิ่มศิลปะ (Arts) เข้าไปเพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ได้ง่ายและเข้าใจในเนื้อหาในระดับลึกได้อย่างครอบคลุม และยังช่วยในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาศาสตร์ที่เน้นการคิดเชิงวิชาการกับศิลปะศาสตร์ที่เน้นการคิดเชิงสร้างสรรค์ ทำให้นักเรียนเชื่อมโยงความคิดได้อย่างมีเหตุผล และนำไปสู่ความคงทนในการเรียนรู้ ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีค่าเฉลี่ยในภาพรวมเท่ากับ 4.67 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสตีมศึกษา

ร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง นักเรียนมีอิสระในการคิด การวางแผน การออกแบบแก้ปัญหา จนนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และนักเรียนยังได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ร่วมกันสร้างผลงาน พัฒนาผลงานในกลุ่ม ส่งผลให้เกิดความภูมิใจในผลงาน มีความสุข สนุกสนาน เกิดความท้าทายในการคิดแก้ปัญหา และยังเป็นการส่งเสริมทักษะในการสื่อสารและความร่วมมือในการทำงานได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Wongthong, Thaksin, and Soongyai (2020) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้เรียน ที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการสตีมศึกษา จากผลการศึกษาพบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอต่อการเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการสตีมศึกษาอยู่ในระดับมาก และนักเรียนมีความสุขและสนุกสนานจากการทำกิจกรรมได้วางแผนการทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ ได้ทดลองปฏิบัติ ทำให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง

สรุป

จากผลการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง การแยกสาร โดยการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 81.14/80.09 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ความคิดสร้างสรรค์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมากที่สุด อีกทั้งกิจกรรมการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยังช่วยฝึกให้นักเรียนมีความพอประมาณในการดำเนินชีวิต ตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ดังนั้นองค์ความรู้ที่ได้จากผลการวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกของความพอเพียงให้กับผู้เรียน พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้นได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า กิจกรรมในแผนการจัดการเรียนรู้ นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งในแต่ละขั้นตอนมีกิจกรรมที่ต้องใช้เวลามาก ผู้สอนควรยืดหยุ่นเวลาตามความเหมาะสม และให้สอดคล้องกับเวลาตามแผนที่กำหนด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ ด้านความคิดละเอียดลออ มีคะแนนของการพัฒนาก่อนเรียนและหลังเรียนน้อยกว่าทุกองค์ประกอบ ดังนั้น ควรมีการศึกษาและพัฒนาองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ในแต่ละด้าน เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้สูงยิ่งขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง การแยกสาร หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ดังนั้น ควรส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ควรสอดคล้องเหมาะสมกับปัจจัยต่าง ๆ เช่น สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้ สภาพแวดล้อม และสภาพสังคม เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพและพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงยิ่งขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 4 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ต่ำที่สุด ดังนั้น ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนในด้านสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ โดยวิเคราะห์สาเหตุ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับนักเรียนในระดับชั้นอื่น ๆ หรือหน่วยการเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

References

Buaphan, M., Jaradrawiwat, S., & Jenjit, A. (2020). Effects of Learning Management by Using STEAM on Learning Achievement, Creative Thinking and Attitude of Prathomsuksa 4 Students. *Journal of Education Studies*, 48(2), 203-224.

Charoenphum, U., Chitchirachan, C., & Yawai, A. (2018). A Study of Application the Philosophy of Sufficiency Economy for Academic Administration in Schools Under the Secondary Educational Service Area 31 Office. *NRRU Community Research Journal*, 12(1), 91-203.

Khamhaengpol, A., Sriprom, M., & Chuamchaitrakool, P. (2021). Development of STEAM Activity on Nanotechnology to Determine Basic Science Process Skills and Engineering Design Process for High School Students. *Thinking Skills and Creativity*, 39, 1-7.

Ministry of Education. (2008). *The Basic Education Core Curriculum A.D. 2008*. Nonthaburi: Agricultural Co-operative Federation of Thailand, Ltd.

Nguyen Thi Thu Ha., & Jongkonklang, S. (2018). A Study of 21st Century Learning Skills for High School Students in Cao Bang Province, Vietnam. *KKU Research Journal of Humanities and Social Sciences (Graduate Studies)*, 6(2), 14-24.

Office of the Education Council. (2017). *The National Scheme of Education B.E. 2560-2579 (2017-2036).* Bangkok: Prikwan Graphic Company Ltd..

Orapiriyakul, S. (2019). STEAM EDUCATION: Innovative Education Integrated into Learning Management. *Journal of Research and Curriculum Development*, 9(1), 1-16.

Pholmool, J., Haemaprasith, S., & Saksuparb, K. (2015). The Development of STEAM Integrated Learning Unit for Ninth Grade Students : Case Study at Wangtako Community in Chumphon Province. *KKU Research Journal of Humanities and Social Sciences (Graduate Studies)*, 3(2), 1-13.

Phonlek, S., Khamhaengpol, A., & Suwannatrai, K. (2021). Development of Creative Thinking of Grade 10 Students on the topic of Organisms' Basic Chemistry by using STEM Education with Sufficiency Economy Philosophy. *Journal of Rangsit University: Teaching & Learning*, 15(1), 210-224

Phoyen, K. (2019). Creative Thinking : Talent that teachers should create to studen. *Journal of Education, Silpakorn University*, 17(1), 9-27.

Pooreeprechaleard, S., Chindanurak, T., & Thammaprateep, J. (2020). Development of the Instructional Model–Based on the Integrated STEM Education Approach to Enhance Nature of Science Understanding, Creative Thinking in Science and Productive Ability forLower Secondary Students in State University Demonstration Schools. *Journal of Research Unit on Science, Technology and Environment for Learning*, 11(1), 83-114.

Promsuwan, S. (2017). Creative Thinking : Teaching Art for Children. *Journal of Humanities and Social Sciences Bansomdejchaopraya Rajabhat University*, 11(1), 107-130.

Ruchaipanit, W. (2015). Creativity-based Learning (CBL). *Walailak Journal of Learning Innovations*, 1(2), 23-37.

Sarmurzin, Y., Amanzhol, N., Toleubayeva, K., Zhunusova, M., & Amanova, A. (2021). The impact of OECD research on the education system of Kazakhstan. *Asia Pacific Education Review*, 22, 757-766.

Sithajan, B., & Sangvanich, K. (2018). Guideline for Art Instruction based on STEAM Education Enhancing Creative Process for The Fifth Graders. *Veridian E-Journal,Silpakorn Universit*, 11(2), 763-780.

Tayer, F., & Mophan, N., & Waedrama, M. (2017). Effect of STEAM Education on Science Learning Achievement, Creative Thinking and Satisfaction of Grade 5 Studentstowards the Learning Management. *Princess of Naradhiwas University Journal of Humanities and Social Sciences*, 4(2), 1-14.

Teschuan, T., & Palakul, J. (2021). Development of Learning Activity Package Based on 5E Learning Cycle Model on Separation of Substances for 8th Grade Students. *Sisaket Rajabhat University Journal*, 15(2), 95-108.

The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology. (2019). *PISA 2018 Results Combined Executive Summaries.* Bangkok: The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology.

Vongtathum, P. (2015). Creative Problem Solving Thinking skills for 21st Century of Learning. *Journal of Education Khon kaen University*, 38(2), 111-121.

Wongthong, P., Thaksin, S., & Soongyai, T. (2020). Development of Creative Thinking Ability using Integrated STEAM education for Grade One Students in Small-Sized Primary School. *Journal of Education, Mahasarakham University*, 14(3), 151-169.

การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5: การเปลี่ยนแปลงของสารโดยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา*

Development of Problem-Solving Abilities of Prathomsuksa 5 Students on the Topic of Change of Substance by Using STEM Education

[1]กานดารัตน์ เจริญดี, อรุณรัตน์ คำแหงพล และ อนันต์ ปานศุภวัชร

[1]Kandarat Kharoendee, Arunrat Khamhaengpol and Anun Pansuppawat

[1]คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

[1]Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: kandarat2103@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสารให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน และ 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนเมืองสกลนคร(ธาตุนารายณ์เจงเวง) อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร จำนวน 36 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบค่าทีแบบกลุ่มที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร มีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.00/80.33 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ 2) ความสามารถในการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.63)

คำสำคัญ: ความสามารถในการแก้ปัญหา; สะเต็มศึกษา; การเปลี่ยนแปลงของสาร

---

*Received October 29, 2021; Revised January 26, 2022; Accepted February 13, 2022

Abstract

The purposes of this research were to 1) construct lesson plans based STEM education on the topic of change of substance to follow the criterion efficiency 80/80, 2) compare problem-solving ability and learning achievement of students before and after using the constructed lesson plans, and 3) study satisfaction of students toward the constructed lesson plans. The sample, selected through cluster random sampling, consisted of 36 Prathomsuksa 5/1 students, Muang Sakon Nakhon School (That Narai Cheng Weng), Muang district, Sakon Nakhon province, in the 2nd semester of the academic year 2020. The statistics comprised percentage, mean, standard deviation, and t-test for Dependent Samples.

The research findings were as follows: 1) the efficiency of the lesson plans based on STEM education on the topic of change of substance was 80.00/80.33, which was satisfied the criterion efficiency 80/80, 2) the problem-solving ability and learning achievement of students after learning was higher than that of before using the constructed lesson plans at significant level of .01, and 3) the satisfaction of students toward the constructed lesson plans was at the highest level. ($\overline{X}$ = 4.63)

Keywords: Problem-Solving Ability; STEM Education; Change of Substance

บทนำ

สังคมโลกในปัจจุบันและอนาคตวิทยาศาสตร์สำคัญอย่างยิ่ง เพราะวิทยาศาสตร์เกี่ยวข้องกับทุกคน ทั้งในการดำรงชีวิตประจำวันและการงานอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มนุษย์ได้ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในชีวิต เหล่านี้ล้วนเป็นผลของความรู้วิทยาศาสตร์ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทั้งสิ้น การศึกษาวิทยาศาสตร์นั้นสามารถช่วยให้มนุษย์ได้พัฒนาความคิดและทักษะชีวิตมีความคิดเป็นเหตุเป็นผล กระบวนการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ คิดสังเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีทักษะสำคัญในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้สามารถตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลที่หลากหลาย ดังนั้นทุกคนจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์เพื่อที่จะมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติ และเทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นสามารถนำความรู้ไปใช้อย่างมีเหตุผลสร้างสรรค์และมีคุณธรรม (Ministry of Education, 2008) ปัจจุบันโลกได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองทำให้ประชากรต้องการทักษะใหม่ ๆ เพื่อให้มีความพร้อมสำหรับการดำรงชีวิต การศึกษาเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สร้างทักษะต่าง ๆ เพื่อให้ประชากรในประเทศสามารถมีความรู้และทักษะที่เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลก (Social Communication Affairs Subcommittee and Youth Policy Movement

Committee – YPMC, 2011) ดังนั้นการศึกษาจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องเตรียมคนออกไปทำงานที่ใช้ความรู้ (Knowledge Worker) เป็นบุคคลพร้อมเรียนรู้ (Learning Person) และเตรียมตัวเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วจนคาดไม่ถึง (Panich, 2015)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มุ่งเน้นให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ซึ่งความสามารถในการแก้ปัญหาถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของการคิด นอกจากนี้ทักษะการแก้ปัญหายังเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตในสังคมมนุษย์ที่ต้องนำไปใช้การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดเวลาสามารถเผชิญกับภาวะสังคมที่เคร่งเครียดได้อย่างเข้มแข็ง ทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหาจึงไม่ใช่เป็นเพียงแค่การรู้จักคิดและรู้จักใช้สมองหรือเป็นทักษะที่มุ่งพัฒนาสติปัญญาเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่ยังเป็นทักษะที่สามารถพัฒนาทัศนคติ วิธีคิด ความรู้ความเข้าใจสภาพการณ์ของสังคมได้อีกด้วยซึ่งกระบวนการในการแก้ปัญหาเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่นักเรียนทุกคนจะต้องเรียนรู้และเข้าใจสามารถคิดเป็นและแก้ไขปัญหาได้เพื่อจะได้นำกระบวนการนี้ไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันต่อไปเพราะการได้ฝึกแก้ปัญหาจะช่วยให้นักเรียนรู้จักคิด มีระเบียบขั้นตอนการคิด รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลและรู้จักตัดสินใจอย่างฉลาดในการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียน (Sornrom, 2015) ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดความสามารถในการคิดเป็นสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน การคิดจึงเป็นคุณลักษณะที่สำคัญและจำเป็นของมนุษย์ (Khotsing, 2014) นอกจากนี้การทดสอบการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับชาติ (Ordinary National Educational Test: O-NET) รายงานผลการประเมินคะแนนรายวิชาวิทยาศาสตร์

โรงเรียนเมืองสกลนคร (ธาตุนารายณ์เจงเวง) ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2561 พบว่าระดับคุณภาพกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์อยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างต่ำ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 39.54 และมีคะแนนน้อยที่สุดกว่าสาระอื่น ๆ นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนไม่มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเพียงพอ เพราะเมื่อนักเรียนพบกับปัญหาต่าง ๆ ในระหว่างเรียนวิชาวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะในหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร นักเรียนยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม จึงควรจัดให้มีการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาในการเรียนการสอนเพิ่มมากยิ่งขึ้นโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกกระบวนการคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาสภาพการเรียนการสอนเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติอย่างเป็นระบบ (Nilkot, 2018)

การจัดการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ที่ดีควรมีลักษณะการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้จักคิดมีส่วนร่วมในการเรียน เพื่อการพัฒนาทักษะชีวิตและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ครูควรปรับวิธีสอนโดยเป็นผู้ให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาแก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาถึงแนวทางการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาทักษะการคิด ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะการแก้ปัญหาและทักษะการสื่อสาร ซึ่งทักษะดังกล่าวนี้เป็นทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Netwong, 2016) และพบว่าการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาเป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการข้ามกลุ่มสาระวิชา (Interdisciplinary

Integration) ได้แก่ วิทยาศาสตร์ (Science: S) เทคโนโลยี (Technology: T) วิศวกรรมศาสตร์ (Engineering: E) และคณิตศาสตร์ (Mathematics: M) โดยนำวิธีการสอนของแต่ละวิชามารวมกันเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา การค้นคว้าและการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ในสถานการณ์โลกปัจจุบัน ช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 (IPST, 2014) นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษายังเป็นแนวทางที่ส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อนของข้อกำหนดเงื่อนไขและต้องอาศัยการบูรณาการความรู้เพื่อแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพด้วยความรู้หลากหลายแขนง (Chuaytanee, 2020) และในการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาผู้สอนยังเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากต้องมีความรู้พื้นฐาน สามารถจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาได้อย่างเข้าใจ ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ช่วยในการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี (Sahaphattanasombut, Romsye, and Jaradrawiwat, 2020) และทำให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในระหว่างเรียนวิชาวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะ เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร ซึ่งมีเนื้อหาที่ค่อนข้างซับซ้อนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม นอกจากนี้การจัดการเรียนรูปแบบสะเต็มศึกษาทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน (Poonruang, 2015)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษามาพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร ให้สูงขึ้นรวมทั้งสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสารของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิดทฤษฎี

ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและออกแบบวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสารโดยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่โรงเรียนเมืองสกลนคร (ธาตุนารายณ์เจงเวง) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเมืองสกลนคร (ธาตุนารายณ์เจงเวง) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 1 ห้องเรียน คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/1 จำนวนนักเรียน 36 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence : IOC) ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 5 แผน 16 ชั่วโมง ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากนั้นนำไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 40 คน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนเมืองสกลนคร (ธาตุนารายณ์เจงเวง) วิเคราะห์ผลและดำเนินการปรับปรุงแก้ไข จัดพิมพ์แผนการจัดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์พร้อมนำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างผลการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ พบว่ามีค่าเท่ากับ 80.00/80.33

2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นแบบอัตนัย จำนวน 12 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติทดสอบค่าทีแบบกลุ่มที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) นำไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 วิเคราะห์ผล ดำเนินการปรับปรุงแก้ไข จากนั้นจัดพิมพ์แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาที่สมบูรณ์พร้อมนำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง มีค่าความยาก (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ที่มีการกำหนดเกณฑ์ระหว่าง 0.20-0.80 ซึ่งได้ค่าความยาก 0.24-0.90 และค่าอำนาจจำแนก 0.20-0.25 หาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α-Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.97

3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบเป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบจำนวน 30 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติทดสอบค่าทีแบบกลุ่มที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) นำไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 วิเคราะห์ผล และการดำเนินการปรับปรุงแก้ไข จากนั้นจัดพิมพ์แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สมบูรณ์ พร้อมนำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง นำแบบทดสอบมาวิเคราะห์หาค่าความยาก (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ที่มีการกำหนด

เกณฑ์ระหว่าง 0.20-0.80 ซึ่งได้ค่าความยาก 0.28-0.72 และค่าอำนาจจำแนก 0.20-0.25 หาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ โดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.81

4) แบบสอบถามความพึงพอใจ เป็นข้อคำถามที่มีลักษณะการตอบแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตามวิธีการวัดแบบลิเคิร์ท (Likert) จำนวน 20 ข้อ แบ่งเป็น 5 ด้าน ดังนี้ ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ ด้านการวัด และประเมินผล และด้านประโยชน์ที่ได้รับ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) นำไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องผ่านเกณฑ์ทุกข้อจากนั้นจัดพิมพ์แบบสอบถามความพึงพอใจที่สมบูรณ์ พร้อมนำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) ดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ณ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ซึ่งได้เลขหนังสือรับรองโครงการวิจัย คือ 021/2564

2) จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครไปยังโรงเรียนเมืองสกลนคร (ธาตุนารายณ์เจงเวง) ซึ่งเป็นโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างและประสานงานกับผู้บริหารโรงเรียน

3) ครูชี้แจงอธิบายวิธีการเรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้นักเรียนเข้าใจ

4) ทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) โดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหา จำนวน 12 ข้อ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ จากนั้นดำเนินการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร กับกลุ่มตัวอย่างโดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

5) เมื่อสิ้นสุดการสอนครบทุกแผนจากนั้นทำการสอบหลังเรียน (Post-test) โดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนฉบับเดียวกันกับการวัดผลก่อนเรียน (Pre-test) จากนั้นทำการสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา

6) ผู้วิจัยนำผลคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลและอภิปรายผลต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยหาประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) ตามเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

3) การวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาและค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้สถิติทดสอบค่าทีแบบกลุ่มที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน และทำการวิเคราะห์แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัยและการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หาค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) โดยหาค่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการทำใบกิจกรรม ชิ้นงานและแบบทดสอบหลังเรียนในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ ทั้ง 5 แผนและหาค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) โดยหาค่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยนักเรียนกลุ่มตัวอย่างได้จากการทำแบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์หาค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

กระบวนการ/ผลลัพธ์	จำนวนนักเรียน (N)	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ
ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1)	36	200	159.93	8.37	80.00
ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2)	36	130	104.43	4.95	80.33

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์หาค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามเกณฑ์ 80/80 พบว่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) คิดเป็นร้อยละ 80.00 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) คิดเป็นร้อยละ 80.33 ดังนั้น การจัดการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 80.00/80.33 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าความสามารถในการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสารโดยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา ก่อนเรียนและหลังเรียนมีผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 2 และตารางที่ 3

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหา ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร

ความสามารถในการแก้ปัญหา	N	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	36	100	61.85	6.14	15.13**
หลังเรียน	36	100	80.09	4.88	

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ค่าวิกฤตของ t ที่ระดับ .01; df = 35 t_{35} = 2.44)

จากตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาพบว่า นักเรียนมีคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 80.09 และ 61.85 ตามลำดับ จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน ผลการวิเคราะห์ค่า t ปรากฏว่า ค่า t จากการคำนวณมีค่าเท่ากับ 15.13 เมื่อพิจารณาค่า t จากตาราง (df เท่ากับ 35) มีค่า t เท่ากับ 2.44 แสดงว่านักเรียนมีคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาโดยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

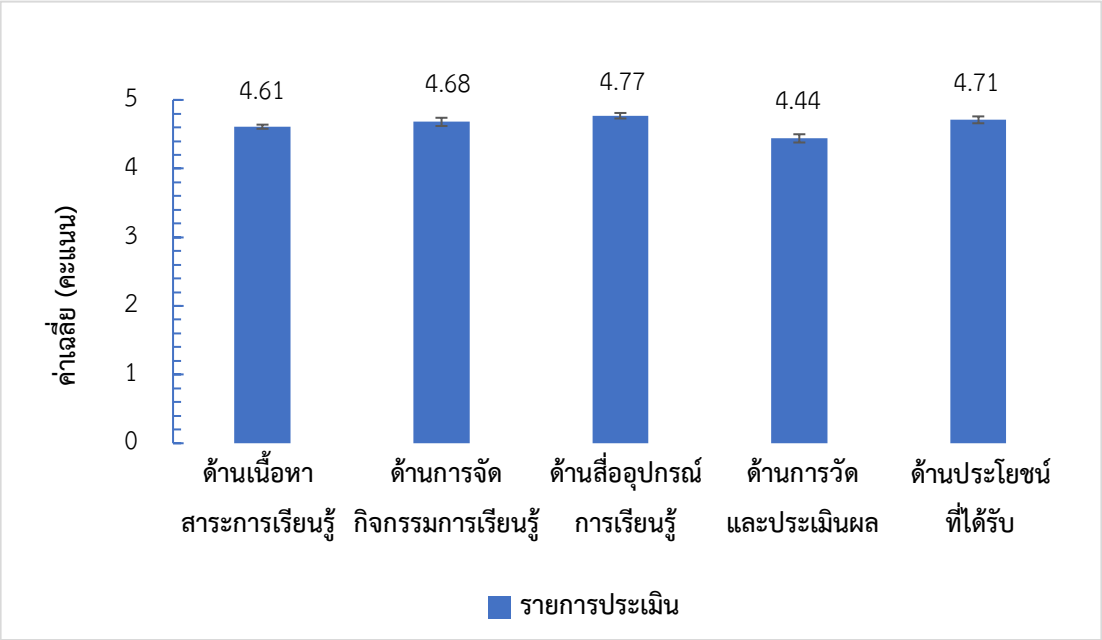
ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสารโดยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	N	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	36	30	9.83	3.18	23.18**
หลังเรียน	36	30	24.33	2.00	

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ค่าวิกฤตของ t ที่ระดับ .01; df = 35 t_{35} = 2.44)

จากตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่า นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 24.33 และ 9.83 ตามลำดับ จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน ผลการวิเคราะห์ค่า t ปรากฏว่า ค่า t จากการคำนวณมีค่าเท่ากับ 23.18 เมื่อพิจารณาค่า t จากตาราง (df เท่ากับ 35) มีค่า t เท่ากับ 2.44 แสดงว่าแสดงว่า นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่าผลความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) มีผลการวิเคราะห์แสดงดังภาพที่ 1

รูปภาพที่ 1 ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร

จากภาพที่ 1 ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาในด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากผลคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดไปน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 4.77, S.D. = 0.42) ด้านประโยชน์ที่ได้รับ ($\overline{X}$ = 4.71, S.D. = 0.45) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 4.68, S.D. = 0.45) ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 4.61, S.D. = 0.48) และด้านการวัดและประเมินผล ($\overline{X}$ = 4.44, S.D. = 0.51) โดยความพึงพอใจเฉลี่ยทั้ง 5 ด้าน ($\overline{X}$ = 4.63, S.D. = 0.46) อยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

การนำแผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มาช่วยพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียน ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาเป็นแนวทางการจัดการศึกษาที่มีการบูรณาการข้ามกลุ่มสาระวิชา ได้แก่ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์เข้าด้วยกัน เมื่อมีการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะส่งผลให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษายังส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนสูงขึ้น โดยความสามารถในการแก้ปัญหาประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

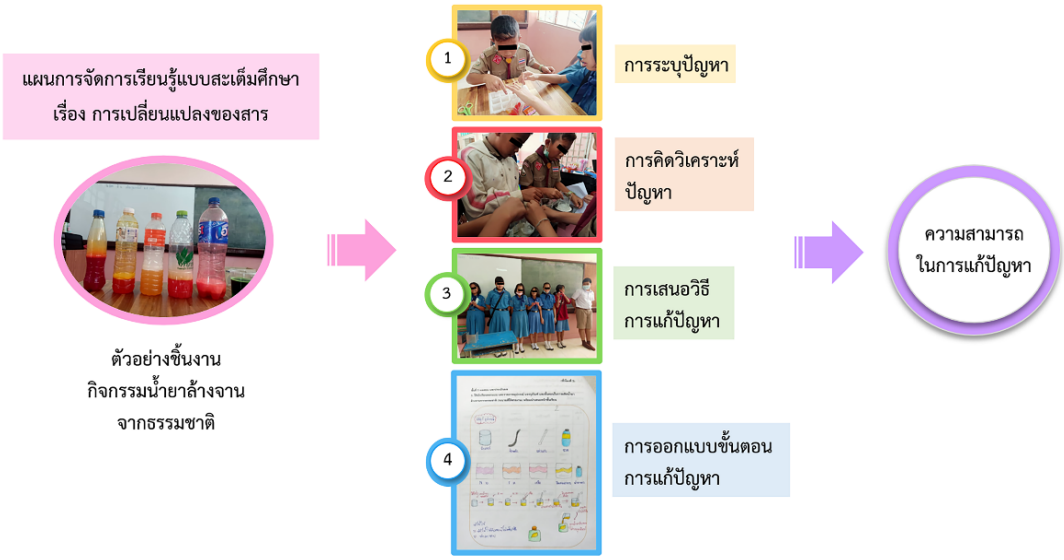
ขั้นที่ 1 การระบุปัญหา หมายถึง นักเรียนสามารถอธิบายได้ว่าอะไรคือปัญหาจากสถานการณ์ที่กำหนดให้

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ปัญหา หมายถึง นักเรียนสามารถระบุสาเหตุของปัญหา สืบค้นและเลือกใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาได้

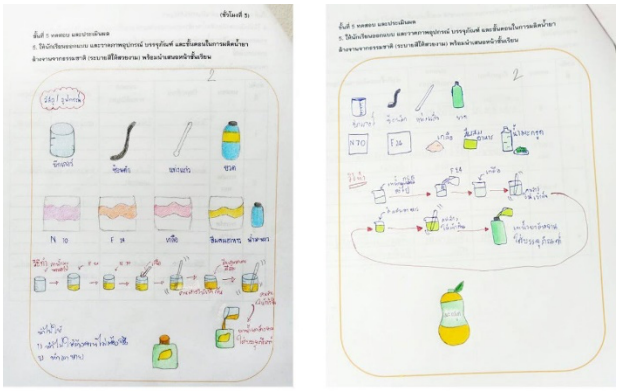
ขั้นที่ 3 การเสนอวิธีการแก้ปัญหา หมายถึง นักเรียนสามารถนำเสนอทางเลือกและวิธีการที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาได้

ขั้นที่ 4 การออกแบบขั้นตอนการแก้ปัญหา หมายถึง นักเรียนสามารถอธิบายขั้นตอนวิธีการแก้ปัญหาและมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

จากการฝึกฝนให้นักเรียนได้แก้ปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน โดยการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและคำนึงถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ จะช่วยให้นักเรียนสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้และส่งผลให้นักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงขึ้น สามารถสร้างสรรค์ชิ้นงานหรือนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้

รูปภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนานักเรียน:
การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาโดยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา

(ก) (ข)

รูปภาพที่ 3 ตัวอย่างผลงานการออกแบบขั้นตอนในการผลิตน้ำยาล้างจานจากธรรมชาติ

(ก) กลุ่มที่ 1

(ข) กลุ่มที่ 2

จากภาพที่ 3 (ก) และ (ข) เป็นตัวอย่างผลงานการออกแบบขั้นตอนในการผลิตน้ำยาล้างจานจากธรรมชาติของนักเรียนกลุ่มที่ 1 และ 2 พบว่านักเรียนให้ความร่วมมือ กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงความคิดเห็น เข้าใจขั้นตอนในการทำกิจกรรมและสามารถคิดแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำกิจกรรมได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าแผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.00/80.33 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นได้ผ่านกระบวนการสร้างตามขั้นตอนอย่างมีระบบ มีการพัฒนาให้เหมาะสมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนทำให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาสามารถแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนานวัตกรรมต่าง ๆ และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เชื่อมโยงความรู้ไปสู่การแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันทำให้ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) ของนักเรียนที่ได้จากการทำใบกิจกรรม ชิ้นงาน และแบบทดสอบหลังเรียนในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 5 แผนและประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) ของนักเรียนที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phonlek, Khamhaengpol, and Suwannatrai (2021) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่อง เคมีที่เป็นพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตโดยการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพบว่าแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง เคมีที่เป็นพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตมีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.86/80.46 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 75/75 ที่กำหนดไว้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่านักเรียนมีคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักเรียนได้ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลด้วยตนเองอย่างเป็นระบบนักเรียนมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหา สามารถบอกข้อเท็จจริงของปัญหาจากสถานการณ์ที่กำหนดให้ วิเคราะห์สาเหตุที่เป็นไปได้ของปัญหาสามารถวางแผนเพื่อตรวจสอบสาเหตุของปัญหาและหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อนำไปสู่วิธีการแก้ปัญหาที่ระบุไว้จากสถานการณ์ที่กำหนดได้ (Chuaychoocherd, 2014) และนักเรียนยังสามารถอธิบายได้ว่าผลที่เกิดขึ้นจากการกำหนดวิธีแก้ปัญหานั้นสอดคล้องกับสาเหตุของปัญหาที่ระบุไว้หรือไม่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Netwong (2016) ได้ศึกษาการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาด้วยการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามแนวทางสะเต็มศึกษา ผลการวิจัยพบว่าทักษะการแก้ปัญหาของผู้เรียนหลังเรียนสูงขึ้นหลังจากเรียนรู้แบบบูรณาการตามแนวทางสะเต็มศึกษา นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาเป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองเน้นการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการ ตั้งแต่ขั้นระบุปัญหาที่เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดข้อสงสัย ขั้นรวบรวมข้อมูลช่วยในการแก้ไขปัญหา ขั้นออกแบบวิธีการแก้ปัญหาเป็นการที่ผู้เรียนได้นำข้อมูลที่รวบรวมมาร่างแบบชิ้นงาน ขั้นวางแผนและดำเนินการแก้ปัญหาในขั้นนี้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการสร้างชิ้นงาน ขั้นการทดสอบ ประเมินผล และขั้นการสรุปผล นำเสนอผลการแก้ปัญหาหรือผลการแก้ปัญหาในขั้นนี้ผู้เรียนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางความคิดได้ลงมือแก้ไขปัญหาโดยใช้เหตุผลด้วยตนเองและสามารถนำเสนอแนวทางในการพัฒนาชิ้นงานได้อย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phonlek, Khamhaengpol, and Suwannatrai (2021) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่อง เคมีที่เป็นพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตโดยการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร มีค่าเฉลี่ยคะแนนทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เท่ากับ 4.63 คะแนน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาเป็นรูปแบบที่ใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองสามารถคิดแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ทั้งนี้นักเรียนทุกคนมีการสร้างชิ้นงานตามความต้องการส่งผลให้นักเรียนเกิดเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและประสบความสำเร็จสูงตลอดจนการนำเสนอชิ้นงานหน้าชั้นเรียน เพื่อให้นักเรียนมีความกล้าแสดงออกทำให้นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hanphichai (2018) ได้กล่าวว่า การสอนที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ที่หลายหลายตามแผนการเรียนการสอนโดยเปิดโอกาสให้นักเรียนทำกิจกรรมอย่างอิสระกล้าคิด กล้าทำ มีความกระตือรือร้น มีความสนใจในการเรียนจะทำให้การจัดการเรียนการสอนนั้นประสบผลสำเร็จทำให้ความพึงพอใจต่อการเรียนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยกระบวนการกลุ่มในรายวิชากลยุทธ์การวางแผนพัฒนาท้องถิ่นเชิงบูรณาการโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

สรุป

จากผลการวิจัยการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสาร โดยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด และยังพบว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษามีคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาและคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถแก้ปัญหาได้ มีการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ โดยการสร้างสรรค์ชิ้นงานผ่านกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้และทักษะต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น สามารถนำทักษะและองค์ความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ นอกจากนี้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง มีความกระตือรือร้นและสนุกสนาน ส่งผลให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าแผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษามีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ ดังนั้น ผู้สอนควรศึกษาเอกสารเพิ่มเติม ทั้งตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมความรู้ในเชิงทฤษฎีนำมาพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพที่สูงขึ้นต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่านักเรียนมีคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ดังนั้นจึงควรให้นักเรียนทุกคนในกลุ่มได้มีส่วนร่วมในการทำงาน การแสดงความคิดเห็น มีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ และผู้สอนควรมีบทบาทเป็นโค้ช (Coach) และเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนทำกิจกรรมสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และตามระยะเวลาที่กำหนด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจในด้านการวัดและประเมินผลต่ำที่สุด ดังนั้นผู้สอนควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนด้านการวัดและประเมินผลหรือทำการวิเคราะห์หาสาเหตุ เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษารวมกับตัวแปรอื่น ๆ เช่น ทักษะความคิดขั้นสูง ทักษะความคิดสร้างสรรค์ แรงจูงใจ เป็นต้น เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ต่อไป

2.2 ควรวิจัยและพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาในหัวข้อเรื่องอื่น ๆ เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

References

Chuaychoocherd, N. (2014). A study of learning achievement and solving problem ability in science of matthayomsuksa 2 students taught by science activity package. *Journal of Srinakharinwirot Research and Development*, 6(12), 87-94.

Chuaytanee, N. (2020). Enhancing stem problem-solving skills of undergraduate students by using the integrated stem education with argumentation learning model (6e+a). *Journal of MCU Nakhondhat*, 6(10), 5180-5191.

Hanphichai, S. (2018). Development of Learning achievement using Cooperative Learning Groups in Integrated Local Development Planning. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 9(1), 15-26.

Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology (IPST). (2014). *STEM Education*. Bangkok: Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology Ministry of Education.

Khotsing, S. (2014). Development of a Science InstructionModel Based on Problem-Based Learning to Enhance Problem Solving Skills of Grade Seven Students. *Research Methodology & Cognitive Science,* 11(2), 40-52.

Ministry of Education. (2008). *Basic Education Core Curriculum A.D. 2008*. Nonthaburi: Thai Romklao.

Netwong, T. (2016). Development of Problem Solving Skills by Integration Learning Following STEM Education. *Research Journal-Rajamangala University of Technology Thanyaburi*, 15(2), 1-6.

Nilkot, P. (2018). *O-NET*. Retrieved July 1, 2021, from http://data.bopp-obec.info/web/index onet.php?SchoolID=1047540008.

Panich, V. (2015). learning methods for disciples in the 21st century. *Journal of Learning Innovations Walailak University*, 1(2), 3-14.

Phonlek, S., Khamhaengpol, A., & Suwannatrai, K. (2021). Development of Creative Thinking of Grade 10 Students on the topic of Organisms' Basic Chemistry by using STEM Education

with Sufficiency Economy Philosophy. *Journal of Rangsit University: Teaching & Learning*, 15(1), 210-224.

Poonruang, A. (2015). A comparison of learning achievement and ability in problemsolving in chemistry of life through stem education approach for grade-11 students. *Journal of Education Mahasarakham University*, 9(Special), 410-411.

Sahaphattanasombut, P., Romsye, P., & Jaradrawiwat, S. (2020). The effects of stem education to promote the problem-solving abilities on the topic of sufficiency economy and country development in social study, religion and culture learning area of mathayomsuksa 3 students. *Journal of Graduate School Sakon Nakhon Rajabhat University,* 17(79), 21-32.

Social Communication Affairs Subcommittee and Youth Policy Movement Committee – YPMC. (2011). *Thailand Education Reform.* Bangkok: Print City Company Limited.

Sornrom, D. (2015). The Effect of the Project - based Learning entitled Life and Environment for Learning Achievement, Science Problem Solving Ability and Satisfaction of Prathom Suksa 6 Students. *Journal of Curriculum and Instruction Sakon Nakhon Rajabhat University*, 8(21), 45-54.

รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการบริโภคอุปโภคแบบครบวงจร โดยการมีส่วนร่วมภาคประชาชนเพื่อชุมชนสันติสุข: กรณีศึกษา อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต*

A Model of Water Resource Management for Complete Cycle of Consumption by Public Participation for Peaceful Community: Case Study of Thalhang District Phuket Province

[1]พิมพ์นิภา จินตานพันธ์, [2]พระมหาวีระศักดิ์ อภินนฺทเวที และ [3]อำนาจ บัวศิริ

[1]Phimnipha Jintanaphan, [2]Phramaha Weerasak Abhinandavedi and [3]Amnaj Buasiri

[1,2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, [3]จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[1,2]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, [3]Chulalongkorn University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: dd_porntipha@yahoo.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทพื้นฐาน สภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรคการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อการอุปโภคบริโภคใน อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต 2) เพื่อศึกษาหลักการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคแบบครบวงจรโดยการมีส่วนร่วมภาคประชาชนตามหลักพุทธสันติ 3) เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคแบบครบวงจรโดยการมีส่วนร่วมภาคประชาชนเพื่อชุมชนสันติ ใช้รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลจากเอกสาร และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง 8 ท่าน รับรองโมเดลด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ 8 ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรคการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในอำเภอถลาง มีสาเหตุมาจากแหล่งทรัพยากรต้นน้ำธรรมชาติสำหรับผลิตน้ำประปาเกิด ขาดแคลนน้ำอย่างหนัก การผลิตน้ำประปาไม่พอ ให้บริการต่อประชาชน 2) หลักการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคแบบครบวงจร ประกอบด้วยการบูรณาการองค์ความรู้ 3ส่วน 1) การบริหารจัดการเชิงคุณภาพด้วยวงจรเดมมิ่งส์ 2) หลักการมีส่วนร่วม 3)หลักพุทธสันติ เพื่อจัดการทรัพยากรน้ำทั้งระบบ คือ ทรัพยากรต้นน้ำ การจัดสรรน้ำภาพรวม การผลิตน้ำประปา การผลิตน้ำมาตรฐานดื่มได้ การบริการน้ำประปาแก่ประชาชน และ การบำบัดน้ำเสีย 3) รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคแบบครบวงจร คือการบริหารจัดการเชิงคุณภาพ อย่างมีส่วนร่วม ด้วยหลักธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม สำหรับวงจร 6 ขั้นคือ 1) การบริหารทรัพยากรต้นน้ำ 2) การบริหารการจัดสรรน้ำ 3) การผลิตน้ำประปา 4) การผลิตน้ำประปาดื่มได้ตาม

*Received January 19, 2021; Revised February 12, 2021; Accepted February 3, 2022

มาตรฐาน UF 5) การบริหารจัดการบริการน้ำประปาสู่ประชาชน 6) การบริหารจัดการบำบัดน้ำเสียตามโมเดล 3P RAPUSE

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ; การมีส่วนร่วมภาคประชาชน; ชุมชนสันติสุข

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to study the basic context and present problems of water resource management for consumption in Thalang District, Phuket Province; 2) to study the principles of water resource management for the complete cycle of consumption with public participation according to the Buddhist peaceful means; and 3) to present a model of water resource management for the complete cycle of consumption with public participation for peaceful community. The study applied a participatory qualitative research. The data were collected from documents and interviews with 8 relevant persons. A model was certified by 8 experts.

From the study, the following results are discovered: 1) The current problems in Thalang District's water resource management for consumption are caused by a scarcity of natural upstream resources for generating tap water, resulting in insufficient tap water supply to meet public demand; 2) The principles of water resource management for the entire consumption cycle are comprised of the integration of three parts of the body of knowledge which are 1. Quality management by Deming management method, 2. Participatory principles, 3. Buddhist peaceful principles for managing the complete water resource system, including upstream resources, overall water allocation, tap water production, production of standard drinkable water, water supply for the public, and wastewater treatment; and 3) A model of water resource management for the complete cycle of consumption refers to the participatory quality management with the environmental good governance. The cycle consists of 6 steps which are: 1. The upstream resource management, 2. Water allocation management, 3. Tap water production, 4. Production of drinkable tap water according to the UF standard, 5. The management of tap water for the public, and 6) The management of wastewater according to the “3P RAPUSE Model”.

Keywords: A Model of Water Resource Management; Public Participation; Peaceful Community

บทนำ

น้ำเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ ทั้งการอุปโภคบริโภค การทำเกษตร การอุตสาหกรรม การคมนาคม การผลิตพลังงาน การท่องเที่ยว รวมถึงช่วยรักษาความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศต่าง ๆ ด้วย จากสาเหตุการเพิ่มขึ้นของประชากร และการขยายตัวของภาคเศรษฐกิจ ทำให้มีความต้องการใช้น้ำมากขึ้น ในขณะที่ป่าต้นน้ำถูกบุกรุกทำลายอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการชะล้างพังทลายของดิน ความสามารถในการเก็บกักน้ำหรือการชะลอน้ำตามธรรมชาติลดลง ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ เกิดปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝนและขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ซึ่งมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการระบายน้ำเสียทั้งจากภาคการเกษตร อุตสาหกรรมและชุมชนลงสู่แหล่งน้ำ ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านคุณภาพน้ำเพิ่มขึ้นอีกด้วย ดั้งนั้นเรื่องการพัฒนาแหล่งน้ำและการจัดสรรน้ำใช้ กลายเป็นปัญหาสำคัญระหว่างชุมชนเมืองกับชนบท และ ภาคการเกษตรกับอุตสาหกรรม จนเป็นเหตุให้เกิดปมขัดแย้งระหว่างประชาชน และ ประชาชนกับรัฐ แม้กระทั่งระหว่างหน่วยงานของรัฐเอง (Office of the National Water Resources, 2016)

สภาพปัญหาการจัดการน้ำที่พบในปัจจุบันได้แก่ 1) การเปิดให้เข้าถึงการใช้น้ำโดยเสรีและขาดกติกาการจัดสรรน้ำที่ดี ทำให้เกิดปัญหาด้านความมีประสิทธิภาพการใช้น้ำ และความชอบธรรม เกิดความกดดันต่อระบบบริหารจัดการน้ำแบบกำกับและควบคุม ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการใช้น้ำ ได้รวมตัวกันเรียกร้องและประท้วงรัฐบาล 2) ความไม่มีเอกภาพ ของการใช้นโยบายเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ เนื่องจากนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับน้ำมีหลายฉบับ มีองค์กรจัดการน้ำของรัฐหลายองค์กร แต่การจัดการน้ำยังมีปัญหา พบว่าการขับเคลื่อนนโยบายขาดการมีส่วนร่วมภาคประชาชน โครงสร้างอำนาจการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ผูกขาดและเหลี่ยมล้ำ การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยทำให้นโยบายด้านทรัพยากรน้ำไม่ต่อเนื่องและขาดเสถียรภาพ 3) ไม่ได้นำความต้องการจำเป็นที่แท้จรอง มาใช้จัดสรรทรัพยากรน้ำ การสร้างเขื่อนมักยึดถือหลักเกณฑ์เฉพาะทางด้านวิศวกรรม อุทกวิทยาและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ทำให้ เกิดผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม การจัดการชลประทานไม่ได้วิเคราะห์ความจำเป็นแท้จริงทำให้ขาดประสิทธิภาพการใช้น้ำเชิงเศรษฐกิจ 4) การวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ ไม่เชื่อมโยงข้อมูลและองค์ความรู้ต่าง ๆ รัฐไม่ได้มองภาพรวมของนิเวศลุ่มน้ำทั้งระบบ ในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ระบบนิเวศป่า และผังเมืองกับผลกระทบต่อการไหลของน้ำ ปริมาณน้ำที่มีในแต่ละช่วงเวลาของปี ขาดข้อมูลเกี่ยวกับใช้น้ำในภาคการเกษตรและภาคอุตสาหกรรมทำให้การประเมินการใช้น้ำไม่ถูกต้อง การดำเนินงานด้านการพัฒนาแหล่งน้ำและระบบน้ำไม่คำนึงถึงข้อจำกัดด้านนิเวศที่สอดคล้องกับ วัฒนธรรมและการดำรงชีวิตแต่ละท้องถิ่น สาเหตุขาดแคลนน้ำไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง นำไปสู่การวางแผนบริหารจัดการน้ำที่ผิดพลาด (Balsong, 2021)

สรุปสาเหตุที่ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำ ในพื้นที่ต่าง ๆ ของ ประเทศ 1) ความต้องการใช้น้ำมีมากขึ้นเนื่องจากการขยายตัวของชุมชนเมืองและการเพิ่มของประชาชน 2) แหล่งกักเก็บน้ำตามธรรมชาติและที่ได้สร้างไว้มีไม่เพียงพอ ทำให้การกักเก็บปริมาณน้ำไว้ใช้ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้โดยเฉพาะในฤดูแล้ง 3) แหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น ลำห้วย คลองบึง ที่เคยใช้เป็นแหล่งเก็บน้ำเพื่อการเพาะปลูกและการอุปโภคบริโภคตื้นเขิน ขาดการดูแลเอาใจใส่จากผู้ใช้น้ำอย่างถูกต้อง ถูกปล่อยปละละเลย ถูกบุกรุกครอบครอง นำไปใช้เพื่อ

ประโยชน์ส่วนตัว 4) การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรเพิ่มมากขึ้น การปลูกพืชในฤดูแล้งทำให้มีการใช้น้ำมากขึ้น เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำใน ภาคการเกษตร 5) การพัฒนาอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้นทำให้ ต้องใช้น้ำมากกว่าปริมาณน้ำที่เก็บในลุ่มน้ำ 6) การใช้น้ำขาดประสิทธิภาพ 7) ขาดการอนุรักษ์ดินและน้ำอย่างจริงจัง 8) ประชาชนขาดจิตสำนึกในการใช้น้ำ (Kaow Sa-ad et al. 2020)

อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต เป็นแหล่งที่นักท่องเที่ยวนิยมไป จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้เกิดการขยายตัวของสถานบริการ ปัจจุบันมีผู้ใช้น้ำ 83,323 ราย ใช้น้ำ 145,278 ลบ.ม./วัน การประปาส่วนภูมิภาคผลิตน้ำได้ 67,300 ลบ.ม./วัน ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำใช้ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นวางมาตรการเตรียมการป้องกันและแก้ไขเฝ้าระวังสถานการณ์น้ำของจังหวัด ได้ทำการปรับปรุงแผนเผชิญเหตุภัยแล้งให้สอดคล้องต่อสถานการณ์ปัจจุบัน วางแผนจัดจ่ายน้ำในแต่ละหมู่บ้าน ชุมชน ให้พอเพียงไม่ให้เกิดความเดือดร้อน ภาครัฐดำหนดให้อำเภอถลาง เป็นพื้นที่นำร่องในการบริหารจัดการคุณภาพน้ำดื่ม น้ำใช้ โดยเปิดให้ภาคเอกชนมาร่วมพัฒนา จากการสัมภาษณ์นาวาเอกชูวิทย์ บัวประดิษฐ์ ประธานที่ปรึกษาบริษัทอันดามันวอเตอร์ จำกัด ซึ่ง เป็นผู้ดำเนินโครงการผลิตน้ำประปาดื่มได้คุณภาพสูงตามมาตรฐาน UF (Ultra Filtration) เพื่อแก้ไขการขาดแคลนน้ำประปาให้กับจังหวัดภูเก็ตในระยะยาว และการสนทนาเบื้องต้นกับกลุ่มประชาชนในอำเภอถลางทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการขาดแคลนน้ำ ที่มีผลต่อการใช้ชีวิตประจำวันมากน้อยอย่างไร ได้รับคำตอบจากประชาชนว่า แม้ว่าจะเดือดร้อนกันอยู่บ้าง แต่ไม่ถึงกับต้องย้ายถิ่นฐาน เป็นเพราะมีจิตสำนึกรักบ้านเกิด จากประวัติศาสตร์สำคัญในอดีต และเป็นเมืองท่องเที่ยว มีรายได้สะพัดเข้ามาตลอด เมื่อปัญหาเกิดขึ้นก็ต้องช่วยกันแก้ไข ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ร่วมมือกันมาตลอด จึงเป็นที่มาของการทำวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคแบบครบวงจรโดยการมีส่วนร่วมภาคประชาชนตามหลักพุทธสันติ เพื่อให้ได้ รูปแบบการบริหารจัดการทัพยากรน้ำ ให้มีเพียงพอต่อการใช้ดำเนินชีวิตของประชาชน และ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาพักผ่อน เป็นวิธีการแก้ไขปัญหาที่ให้เกิดความยั่งยืนและมั่นคงต่อไป โดยหาวิธีการจัดการที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม และให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่ ทำให้เกิดความสันติสุขในชุมชน (Childsinsorn, and Jew, 2019)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทพื้นฐาน สภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรคการบริหาร จัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อการอุปโภคบริโภคใน อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

2. เพื่อศึกษาหลักการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคแบบครบวงจรโดยการมีส่วนร่วมภาคประชาชนเชิงบูรณาการตามหลักพุทธสันติวิธี

3. เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคแบบครบวงจรโดยการมีส่วนร่วมภาคประชาชนเพื่อชุมชนสันติสุขในอำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการสนทนากับผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในระบบจัดการน้ำ 8 ท่าน และการตรวจสอบรูปแบบที่เป็นผลผลิต จากผู้ทรงคุณวุฒิ 8 ท่าน

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษา บริบท สภาพปัญหา อุปสรรคการบริหาร จัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อการอุปโภคบริโภคใน อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต จากเอกสาร รายงานของจังหวัด

ขั้นตอนที่ 2 ลงพื้นที่สนทนากับประชาชน ผู้ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น นายอำเภอเมืองถลาง นายกเทศมนตรีเมือง นายก องค์การเทศบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่การประปาถลางเพื่อสร้างความคุ้นเคย และการมีส่วนร่วม ในการรับรู้ปัญหา และ หาแนวทางการแก้ปัญหา

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาเอกสาร ตำรา นโยบาย เกี่ยวกับ การระบบ และวงจรการบริหารจัดการน้ำ ยุทธศาสตร์การจัดการน้ำของประเทศ และส่วนภูมิภาค การบริหารจัดการระบบน้ำประปา การผลิตน้ำดื่มมาตรฐาน UF การบำบัดน้ำเสีย การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หลักธรรมาภิบาล หลักพุทธสันติ

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างแบบสัมภาษณ์ โดย สรุปประเด็น จากการศึกษาเอกสารมา จัดบทสัมภาษณ์ใน 2 ลักษณะ คือ1 การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในขั้นตอนต่าง ๆ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน และ 2.สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ในการบริหารจัดการทรัพยากรตามขั้นตอนต่าง ๆ 8 ท่าน

ขั้นตอนที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และ ข้อมูลจาการศึกษาเอกสาร ยกร่าง รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคแบบครบวงจรโดยการมีส่วนร่วมภาคประชาชนตามหลักพุทธสันติ

ขั้นตอนที่ 6 การจัดสนทนากลุ่ม เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ 7 ท่าน พิจารณา ตรวจสอบรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการสนทนากลุ่ม ปรับปรุง รูปแบบ และนำเสนอรูปแบบ

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาบริบทพื้นฐาน สภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค พบว่าปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค เริ่มมาจากแหล่งทรัพยากรต้นน้ำซึ่งเป็นแหล่งน้ำดิบสำหรับผลิตน้ำประปาเกิดวิกฤตขาดแคลนน้ำอย่างหนัก ปริมาณ น้ำในอ่างเก็บและในเขื่อนต่าง ๆ ลดลงมากเหลือเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ปริมาณฝนตกน้อย การจัดสรรน้ำใช้เพื่อการเกษตรไม่เพียงพอทำให้ผลิตผลพืชพรรณธัญญาหารที่ออกมาไม่สมบูรณ์ กระทบต่อผลผลิตทางการเกษตรในภาพรวมมาก การผลิตน้ำประปา ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน บางโครงการที่นำน้ำจากอ่างเก็บน้ำหยุดการผลิตน้ำประปาส่งจำหน่ายให้กับประชาชน ข้อเสนอแนะจากหลายส่วน พบว่า การแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภค ต้องพิจารณาอย่างครบวงจรของระบบน้ำ และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งภาคประชาชน ต้องร่วมมือร่วมใจ ช่วยกันแก้ไข การพิจารณาองค์ประกอบของระบบน้ำให้ครบวงจร นั้น เริ่มจาก

น้ำที่เกิดขึ้นจากทรัพยากรต้นน้ำ คือป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนซึ่งเป็นแหล่งที่ให้กำเนิดน้ำตามธรรมชาติ ต่อมา คือ การจัดสรรน้ำไปใช้ในภาพรวมแต่ละส่วนของอำเภอ เช่น เพื่อการเกษตร เพื่อการอุตสาหกรรมการผลิต และเพื่อการนำไปทำน้ำประปา จากนั้นคือกระบวนการผลิตน้ำประปาเพื่อการอุปโภค รวมทั้งการผลิตน้ำประปาเพื่อบริโภค ดื่มได้ และ การจัดส่งน้ำไปบริการถึงครัวเรือน ส่วนสุดท้ายคือ การบำบัดน้ำที่ใช้แล้วไม่ให้เกิดมลภาวะที่เป็นพิษ และจากการสนทนาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น พบว่า การบริหารจัดการตามระบบวงจรน้ำทุกขั้นตอน จำเป็นต้องจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความมีส่วนร่วมของหน่วยงานหลัก หน่วยงานรองและประชาชนในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ และประชาชน เพื่อให้การดำเนินงานไม่ถูกขัดขวาง เป็นไปได้โดยสะดวก นอกจากนี้การดำเนินการต้องมีความโปร่งใส บริสุทธิ์ ยุติธรรมตามหลักของกฎหมาย การแก้ปัญหาจึงจะทำให้เกิดความสันติแก่ทุกฝ่ายได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาหลักการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคแบบครบวงจรโดยการมีส่วนร่วมภาคประชาชนเชิงบูรณาการตามหลักพุทธสันติวิธี พบว่า องค์ประกอบของความรู้ 2 ส่วนที่จะนำมาใช้ จัดรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งระบบอย่างมีส่วนร่วม คือ ส่วนที่ 1 เป็นองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม ตามหลักพุทธสันติ ประกอบด้วยองค์ความรู้ 3 ส่วนคือ (1) การบริหารจัดการเชิงคุณภาพ ด้วยวงจรเดมมิ่งส์ (2) การมีส่วนร่วมในการบริหารงาน (3) หลักพุทธสันติ (ธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม) ส่วนที่ 2 เป็นองค์ความรู้ด้านการจัดระบบทรัพยากรน้ำแบบครบวงจร มี 6 ขั้นตอน คือ (1) การจัดการทรัพยากรต้นน้ำ (2) การจัดสรรน้ำใช้ในภาพรวม (3)การผลิตน้ำประปา (4) การผลิตน้ำประปาดื่มได้ มาตรฐานUF (5) การบริการน้ำประปาให้ทั่วถึง (6) การบำบัดนำเสีย

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคแบบครบวงจรโดยการมีส่วนร่วมภาคประชาชนเพื่อชุมชนสันติสุขในอำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต พบว่า จะต้องดำเนินการแก้ไข ความขาดแคลนน้ำในอำเภอถลาง ด้วยการบริหารจัดการเชิงคุณภาพ แบบมีส่วนร่วมภาคประชาชน ด้วยหลักพุทธสันติ ตามหลักธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม ให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการระบบน้ำแบบครบวงจรทั้ง 6 ขั้นตอน คือ 1) การบริหารจัดการทรัพยากรต้นน้ำ 2) การบริหารจัดการ จัดสรรน้ำใช้ในภาพรวม 3) การบริหารจัดการ การผลิตน้ำประปา 4) การบริหารจัดการ การผลิตน้ำมาตรฐาน UF 5) การบริหารจัดการบริการน้ำบริโภคอุปโภค 6) การบริหารจัดการ การบำบัดน้ำเสีย ในแต่ละขั้นตอน มีองค์ความรู้ 3 หลักการที่นำมาใช้ คือ 1) การบริหารจัดการเชิงคุณภาพ (PDCA) 2)การมีส่วนร่วม (PAR) 3) หลักพุทธสันติ (ธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยประกอบด้วยองค์ความรู้ 2 ส่วนคือ

1. องค์ความรู้ส่วนที่ 1 มี 3 องค์ประกอบ คือ

1) การบริหารจัดการเชิงคุณภาพด้วยวงจรเดมมิ่งส์ (Deming Cycle, PDCA) ใช้สำหรับการดำเนินงาน อย่างเป็นระบบ ทำให้มั่นใจได้ว่างานจะมีคุณภาพเกิดประสิทธิผลที่ดีขึ้น มีขั้นตอน สรุป ได้ดังนี้ คือ

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Planning – P) เป็นการวางแผน กำหนดกรอบประเด็นที่ต้องการ แก้ไข ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง พัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในแต่ละขั้นตอนของวงจร

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการ(Doing - D) เป็นการปฏิบัติการ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามประเด็นและทางเลือกที่ได้กำหนดไว้ในแผน โดยกำกับดูแลเป็นระยะ ๆ ไม่ให้ออกนอกกรอบที่กำหนด และพิจารณาปรับปรุงการดำเนินการให้เข้าแนวทางที่ได้วางไว้

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบ (Checking - C) เป็นการตรวจสอบ แบบประเมินผลผลว่า ผลการดำเนินการตามขันตอนที่ 2 บรรลุ เป้าหมายหรือไม่อย่างไร มีจุดดี จุดเด่น ข้อบกพร่องอย่างไรหรือไม่

ขั้นตอนที่ 4 การปฏิบัติการ (Acting - A) เป็นการสรุป และปรับปรุง ตามผลการประเมิน เพื่อหาทางพัฒนาให้ดีขึ้น เพื่อนำไปปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้นไปอีก

2) การมีส่วนร่วมขององค์กร และ ภาคประชาชน (PAR - PARTICIPATION)

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ฯ นี้ ประกอบด้วยวงจร 6 ขั้นตอน แต่ละขั้นตอน เกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วน จึงต้องอาศัยความร่วมมือกันปฏิบัติจึงจะเกิดผลดี การมีส่วนร่วมในเรื่องน้ำ ต้องเกิดจากการรับทราบสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในสิ่งที่จะดำเนินการ มีความรู้สึกไว้วางใจกัน สร้างความยอมรับ และความร่วมมือกัน ในการเผชิญปัญหา การคิดหาทางแก้ไข จนถึงการลงมือดำเนินการ อย่างมีความรับผิดชอบร่วมกัน (Responsibility) ในกิจกรรมที่ตนเองมีส่วนร่วม (Contribution) การดำเนินการในภาพรวมก็จะไม่เกิดความขัดแย้ง มีความอมชอม เอื้ออาทรต่อกัน มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน (Commitment) ความมีมิตรไมตรี มีสันติสุขก็จะเกิดขึ้น จะเป็นหลักประกันถึงความสำเร็จที่จะเกิดมีขึ้นในอนาคต องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม ในแต่ละขั้นตอนคือ

(1) ร่วมค้นหาปัญหา ร่วมคิด วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ร่วมตัดสินใจ กำหนดลำดับความต้องการ หรือ รับทราบนโยบาย แผนงาน แนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกัน

(2) ร่วมทำปฏิบัติการ โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดแก่ชุมชนของตนเอง โดยร่วมมือปฏิบัติตามข้อแนะนำของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรนำ ช่วยเหลือด้าน วัสดุอุปกรณ์ และ แรงงาน การอำนวยความสะดวก ให้แก่ผู้รับผิดชอบปฏิบัติการตามส่วนที่รับผิดชอบ

(3) ร่วมติดตาม ประเมินผล ปรับปรุงแก้ไข ในส่วนที่เกี่ยวข้อง รับทราบผลการปฏิบัติ ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ต่อการปรับปรุง แก้ไข การจัดการทรัพยากรน้ำในแต่ละขั้นตอน

(4) ร่วมรับผิดชอบ คือ การดำเนินการในส่วนใดที่มีข้อผิดพลาด ทำให้การดำเนินการล่าช้า ต้องเข้าไปช่วยเหลือแก้ไขสถานการณ์ตามความเหมาะสม การใดที่เกิดประโยชน์ มีความก้าวหน้า ก็ช่วยกันประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

3) หลักพุทธสันติเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากร (ธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม)

หลักพุทธสันติเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีคุณภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลคือ หลักธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม นั้นเป็นการบริหารจัดการที่มีความโปร่งใส ยุติธรรม และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนนี้จะเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดกระบวนการตัดสินใจที่เหมาะสมทั้งในระดับนโยบาย และการปฏิบัติที่ดีในการแก้ปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

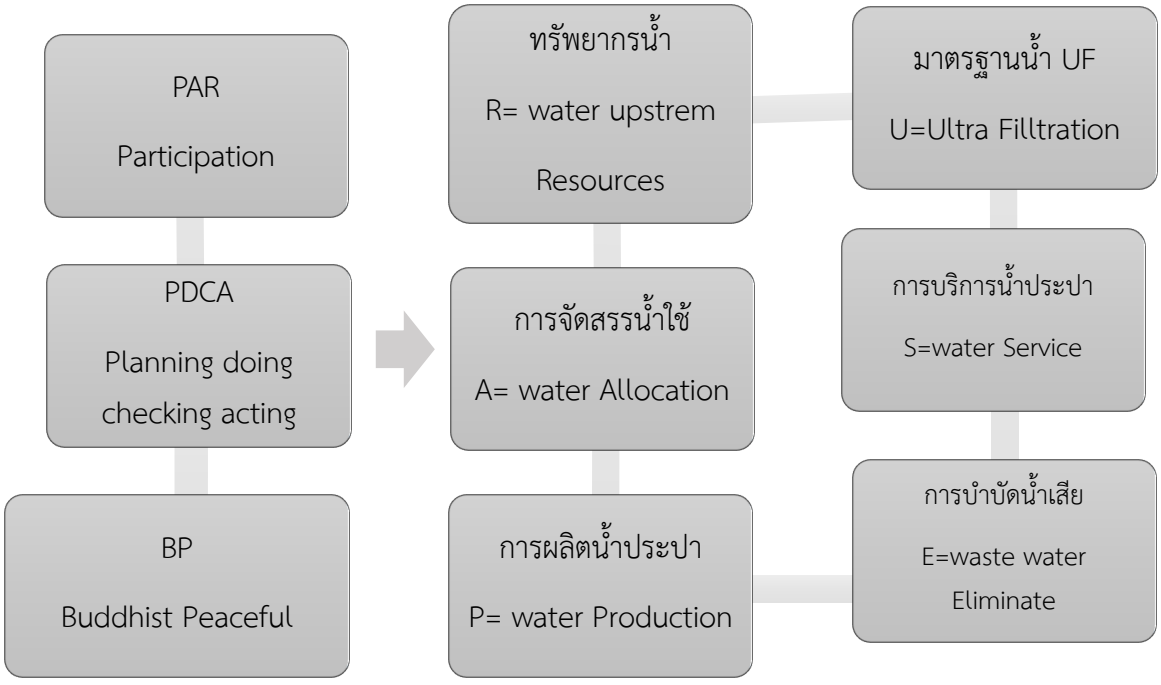
2. องค์ความรู้ส่วนที่ 2 การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างครบวงจร 6 ขั้นตอน คือ 1) การบริหารจัดการทรัพยากรต้นน้ำ 2) การจัดสรรน้ำใช้ในภาพรวมอำเภอ 3) การผลิตน้ำประปา 4) การผลิตน้ำประปาดื่มได้ มาตราฐาน UF 5) การบริหารจัดการน้ำเพื่อบริการสู่ประชาชนในอำเภอ 6) การบำบัดน้ำเสีย

รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างครบวงจรโดยการมีส่วนร่วมภาคประชาชนตามหลักพุทธสันติ เป็นไปตาม โมเดล **3P RAPUSE**:

3P = P- PDCA, P - Participation, P - Buddhist Peaceful

RAPUSE

= R (water upstream resources)	ทรัพยากรต้นน้ำ
= A water Allocation	การจัดสรรน้ำใช้
= P water Production	การผลิตน้ำประปา
= U Ultra Filltration	การผลิตน้ำประปาตามมาตราฐาน UF
= S water Service	การบริการน้ำสู่ประชาชน
= E waste water Eliminate	การบำบัดน้ำเสีย

โมเดลที่ 1 3P RAPUSE

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ทั้งนี้เป็นเพราะ แหล่งทรัพยากรต้นน้ำ ขาดแคลนมากขึ้น จากการที่ป่าไม้ถูกทำลาย และถูกบุกรุก ส่งผลต่อระบบนิเวศของป่าและน้ำ สอดคล้องกับงานวิจัยทรัพยากรน้ำแห่งชาติของ Office of the National Water Resources (2016) เรื่อง วิกฤตน้ำกับแผนพัฒนาแหล่งน้ำ เป็นแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ที่พบว่า น้ำเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ช่วยรักษาความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศต่าง ๆ การเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวของภาคเศรษฐกิจ ทำให้มีความต้องการใช้น้ำเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ป่าต้นน้ำถูกบุกรุก ทำลายอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ มีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการระบายน้ำเสียทั้งจาก ภาคการเกษตร อุตสาหกรรมและชุมชนลงสู่แหล่งน้ำ (Office of the National Water Resources, 2016)

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ต้องพิจารณาวงจรของทรัพยากรน้ำทั้งระบบ ทั้งนี้เป็นเพราะ มีความเกี่ยวข้องกัน จากแหล่งต้นน้ำที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ รวมไปถึงกระบวนการใช้น้ำเพื่อกิจการต่าง ๆ และสุดท้ายของวงจร อยู่ที่การจัดการกับน้ำเสีย เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้ใหม่ และป้องกันการเกิดมลภาวะที่เป็นพิษกับระบบนิเวศ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง แผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของคณะกรรมการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ที่ว่า ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำต้องบูรณาการให้ครบวงจร และ ทุกหมู่บ้านต้องมีน้ำสะอาดอุปโภคบริโภค คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน บริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน ภายใต้การพัฒนาอย่างสมดุลโดยการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน (Office of the National Water Resources, 2016)

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การบริหารจัดการที่มีคุณภาพ ต้องการความมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และ มีระบบการจัดการที่เป็นธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม เป็นเพราะ การบริหารจัดการของภาครัฐมักขาดระบบธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมที่ดี สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาลของ Weiss (2000) as cited in Kofi Annan ที่กล่าวว่า แนวทางการบริหารงานของรัฐบาลที่ก่อให้เกิดการเคารพสิทธิมนุษยชน หลักนิติธรรม สร้างเสริมประชาธิปไตยการดำเนินงานมีความโปร่งใสและเพิ่มประสิทธิภาพ (Insorn, 2019)

สรุป

อำเภอถลางประสบปัญหาในการขาดแคลนน้ำประปาเพื่ออุปโภคและบริโภคในชีวิตประจำวัน เนื่องจาก ทรัพยากรต้นน้ำลดปริมาณลงอย่างต่อเนื่อง และมีปัญหาฝนทิ้งช่วง ทำให้น้ำต้นทุนไม่เพียงพอที่จะผลิตน้ำประปาบริการให้แก่ประชาชนที่หนาแน่นและนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นทุกปี คาดการณ์ แนวโน้มการใช้น้ำสูงขึ้น เป็น 11ล้านลูกบาศ์เมตรในปี 2575 จำเป็นต้องวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีคุณภาพทั้งระบบ 6 ขั้นตอน โดยการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนและหน่วยงานทุกฝ่าย สนับสนุนด้วยหลักธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมเพื่อชุมชนเกิดความสันติสุขได้ ตามโมเดล 3P RAPUSE

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อ 1 พบว่า การขาดแคลนน้ำ เกิดจากการทำลายป่าต้นน้ำ เป็นสาเหตุที่สำคัญ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ รัฐบาลควรกำหนดนโยบายเป็นมาตรการเร่งด่วนที่ชัดเจน ในการกระจายอำนาจการดูแลทรัพยากรน้ำแบบครบวงจรให้ท้องถิ่นร่วมมือกับภาคเอกชนทำการอนุรักษ์ป่า และจัดหาแหล่งน้ำ การกักเก็บน้ำ และการจัดสรรการใช้ทรัพยากรน้ำในภาพรวม ของท้องถิ่น

ผลจาการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อ 2 พบว่า การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ ต้องพิจารณาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบครบวงจร ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ รัฐบาลจึงควร นำรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบครบวงจร ไปขยายผลสู่จังหวัดต่าง ๆโดยจัดทำคู่มือการใช้น้ำอย่างรู้คุณค่าและประหยัดการใช้น้ำแบบคุ้มค่า

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อ 3 พบว่า การบริหารจัดการผลิตน้ำประปาดื่มได้ เพื่อแก้ไขการขาดแคลนน้ำประปาเพื่อให้บริการประชาชน ควรน้ำมาตรฐาน UF ที่พัฒนาโดยเอกชนมาใช้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ รัฐบาลจึงควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการ ผลิตน้ำประปาจากการมีส่วนร่วมโดยภาคเอกชน ในทุกจังหวัด

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การพัฒนาการจัดส่งน้ำบริการสู่ครัวเรือนอย่างทั่วถึง

2.2 การพัฒนา ฟื้นฟูทรัพยากรต้นน้ำและสภาพแวดล้อมคูคลองธรรมชาติ

2.3 การจัดการระบบบำบัดน้ำเสีย แบบครบวงจร

References

Balsong, W. (2021). *Summary for water management research strategy executives (2012-2016)*. Retrieved May 3, 2021, from http://www.research.nu.ac.th/th/uploads/files/Gov%20Budget%2061/3.pdf

Buapradit, C. (2020). Chief of Adviser. Andaman Water Company. *Interview*. February, 12.

Childsinsorn, S., & Jew, U. (2019). *Director of Phuket water supply &, Head of Local Pipe water productive, Meeting report on December.* Retrieved August 1, 2020, from http:// Thai news.prd.go.th/th/news/detail.

Insorn, W. (2019). *Environmental governance in industrial plants*. Retrieved May 3, 2021, from http://www.thailandindustry.com/onlinemag/view2.php?id=1136&section=30&issues=78

Kaow Sa-ad, M. et al. (2020). *The water supplement of Thailand Project- sect 1. The office of research support.* Retrieved August 1, 2020, from http://www.wqm.go.th/water/images/stories/domestic/2555/55.05.pdf.

Office of the National Water Resources. (2016). *Strategy for Researching subline of Water management* (Research Report). Bangkok: Office of the National Water Resources.

_____.(2016). *The strategic Plan of water management*. Retrieved August 1, 2020, from http://www.onwr.go.th/wp-content/uploads/2019/09แผนแม่บทฯน้ำ20-ปี-A4-Final.pdf

Talang Distric Office. (2013). *Development project of leader's competency of Thalang*. Retrieved August 1, 2020, from http://Phuket.edd.go.th.

United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. (2020). *What is Good Governance*. Bangkok: United Nations publication.

Weiss, G. T. (2000). *Good Governance and Global Conceptual and* Actual Challenges. London: Third World Quarterly.

World Bank. (1992). *Governance and Development*. Washington D.C: The World Bank.

รูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยด้านจิตวิทยาพฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยวและแรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี*

Structural Model, Causal Relationship between Psychological Factors Decision making Behavior and Inspiration for Public Mind for Environmental Conservation That has Influence on Ecotourism Behavior at Kham Chanod, Ban Dung District, Udon Thani Province

ปิยะภรณ์ ไพทยาภรณ์

Piyaporn Phaithayaporn

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Faculty of Management UdonThani Rajabhat University, Thailand.

Corresponding Author's Email: piyaporn2720@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยด้านจิตวิทยาพฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยวและแรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในแหล่งท่องเที่ยวศักดิ์สิทธิ์คำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี กลุ่มตัวอย่างคือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวศักดิ์สิทธิ์คำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี จำนวน 637 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบโควต้าเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 0.482-0.719 และมีความเที่ยงแต่ละตอนอยู่ระหว่าง 0.932-0.953 วิธีการทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า รูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยด้านจิตวิทยาพฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยวและแรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในแหล่งท่องเที่ยวศักดิ์สิทธิ์คำชะโนด อำเภอบ้านดุงจังหวัดอุดรธานีมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง ดังนี้ $\chi^2/df. = 1.50$, p-value=0.016 RMSEA=0.028 RMR= 0.0081 NFI=1 NNFI=1 GFI=0.99 AGFI=0.96 โดยตัวแปรอิสระทั้งหมด ร่วมกัน

*Received April 7, 2021; Revised August 14, 2021; Accepted February 13, 2022

อธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ ร้อยละ 81ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงสูงที่สุดต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คือ แรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รองลงมาคือ พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยว โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ0.52 และ 0.42 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยด้านจิตวิทยามีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้วยขนาดอิทธิพล 0.89

คำสำคัญ: ปัจจัยด้านจิตวิทยา; พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยว; แรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม; พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์; รูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

Abstract

The research article aimed at developing a structural model of causal relationships between psychological factors for travel decision-making behavior and inspiration for public mind in the environmental conservation that affect ecotourism behavior in Kham Chanod sacred attraction, Ban Dung District, Udon Thani Province. A sample group was acquired by way of quota sampling and consisted of 637 Thai tourists who visited Kham Chanod sacred attraction, Ban Dung District, Udon Thani Province. The instrument for collecting data was a 5-point Likert scale with discriminative index from 0.482 – 0.719 and discriminant validity from 0.932 – 0.953. The statistic used for data analysis was structural equation model (SEM).

From the study, it has been found that a structural model of causal relationships between psychological factors for travel decision-making behavior and inspiration for public mind in the environmental conservation that affect ecotourism behavior in Kham Chanod sacred attraction. The Goodness-of-Fit (GoF) of a model using empirical evidence is measured using the following index of consistency: $\chi^2/df. = 1.50$, p-value = 0.016 RMSEA= 0.028 RMR= 0.0081 NFI=1 NNFI=1 GFI=0.99 AGFI= 0.96. All independent variables have direct effect on ecotourism behavior at a percentage of 81. Factors that have direct effect on ecotourism behavior are the inspiration for public mind in the environmental conservation, and followed by travel decision-making behavior with the effect size of 0.52 and 0.42, respectively. The psychological factors with indirect effect on ecotourism behavior have the effect size of 0.89.

Keywords: Psychological Factors; Travel Decision-Making Behavior; Inspiration for Public Mind in Environmental Conservation; Ecotourism Behavior; Structural Model of Causal Relationship

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่อุตสาหกรรมอื่นๆ บางประเภทมีการชะลอตัวและถดถอยในบางช่วงเวลา

เนื่องจากได้รับผลกระทบจากปัจจัยต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ สถิติที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบในเชิงบวกของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม คือ ในช่วงปี พ.ศ. 2556-2559 ประเทศไทยมีรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 13.65 ต่อปี โดยในช่วงครึ่งปีแรกของปี พ.ศ. 2560 มีรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 876,682 ล้านบาท ส่วนรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวของคนไทยภายในประเทศ พบว่ามีรายได้เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย ร้อยละ 10.75 ต่อปี และในช่วงครึ่งปีแรกของปี พ.ศ. 2560 รายได้จากที่เกิดจากนักท่องเที่ยวชาวไทยเท่ากับ 382,000 ล้านบาท (Department of Tourism, 2017) แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมากที่สุดแห่งหนึ่ง คือ คำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งถือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติเชิงวัฒนธรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนในจังหวัดอุดรธานีและจังหวัดใกล้เคียงเป็นจำนวนมาก เนื่องจากในตำนานมีความเชื่อว่าเป็นสถานที่ซึ่งเชื่อมต่อกับเมืองบาดาลที่อยู่ของพญานาค ซึ่งปกครองโดยพญานาคราชปู่ศรีสุทโธ และองค์แม่ศรีปทุมานาคราชเทวี ประกอบกับภูมิประเทศของคำชะโนดมีลักษณะคล้ายเกาะปกคลุมด้วยผืนป่าคำชะโนด จนมีลักษณะคล้ายผืนป่าลอยน้ำ และมีต้นคำชะโนดที่มีอายุยาวนานซึ่งพบเห็นได้แห่งเดียวในประเทศไทย จึงทำให้ประชาชนจากทุกสารทิศเข้ามาเที่ยวคำชะโนดเป็นจำนวนมากประมาณ 5,000 คนต่อวัน (Thai PBS, 2019)

จากการศึกษาแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์พื้นที่คำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี (Niamnapa, 2014) พบว่า คำชะโนดได้รับการพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวมาตั้งแต่ พ.ศ. 2547การพัฒนาดังกล่าวส่งผลกระทบโดยตรงต่อระบบนิเวศ และทำให้ความหมายเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่คำชะโนดเปลี่ยนไป ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงในพื้นที่คำชะโนดขณะนี้ คือ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะขยะมูลฝอยซึ่งเกิดขึ้นจากเครื่องเซ่นไหว้ ปริมาณมากกว่า100 ถุงดำขนาดใหญ่ต่อวัน ควันธูปและเปลวเทียนปริมาณมากจากการไหว้บูชา ซึ่งทำลายต้นชะโนดจนแห้งตาย (Chiangkwangkun, 2017) และเกิดปัญหาการขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ทางธุรกิจระหว่างผู้ค้าในพื้นที่และผู้ค้านอกพื้นที่ (Thai PBS, 2019) จึงสรุปประเด็นปัญหาสำคัญได้3 ประเด็น คือ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาเชิงวัฒนธรรม และปัญหาการขัดแย้งผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจ

สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาในพื้นที่คำชะโนดดังกล่าว ส่วนหนึ่งมาจากนักท่องเที่ยวขาดพฤติกรรมการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ ซึ่งหมายถึงการกระทำหรือการแสดงออกทุกอย่างของนักท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองสถานการณ์ต่างๆ ในการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยพฤติกรรมที่แสดงออกนี้ไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือสร้างความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามในแหล่งวัฒนธรรมนั้นๆ (Komil, 2010) ซึ่ง Tiangkamon (2016) ได้กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคือแรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนปัจจัยอื่นที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ พฤติกรรมการตัดสินใจมาเที่ยว ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการ กล่าวคือการที่นักท่องเที่ยวจะตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวในรูปแบบใดหรือท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวใด ย่อมผ่านกระบวนการในการพิจารณา 5 ขั้นตอน คือ 1) การตระหนักถึงความต้องการในการท่องเที่ยว 2) การหาข้อมูลรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเพื่อประกอบการตัดสินใจ 3) การประเมินทางเลือกหรือการเปรียบเทียบทางเลือก

4) การตัดสินใจ และ 5) พฤติกรรมหลังการตัดสินใจ (Akangkun, 2005) ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยวของนักท่องเที่ยว คือปัจจัยด้านจิตวิทยา ได้แก่ การรับรู้ แรงจูงใจ ทัศนคติบุคลิกภาพ และการเรียนรู้ (Sangchoey, 2007)

จากสาเหตุของปัญหาดังกล่าวจึงควรแก้ปัญหาโดยการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ของนักท่องเที่ยว ที่มาเที่ยวคำชะโนด ซึ่งเป็นสารสนเทศสำคัญที่จะนำไปใช้ในการวางแผนแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในพื้นที่คำชะโนด ต่อไปดังเช่น Ananet et al. (2009) (as cited in Tiangkamol, 2016) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของการท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อมศึกษา และ Chatchawalpanich, and Saomuang (2015) ได้ศึกษา รูปแบบการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของนักท่องเที่ยวชาวไทย

จากที่มาของปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษารูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยด้านจิตวิทยา พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยวและแรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในแหล่งท่องเที่ยวศักดิ์สิทธิ์คำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงสารสนเทศสำคัญในการนำไปใช้วางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว และแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสถานที่ท่องเที่ยวศักดิ์สิทธ์คำชะโนดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยด้านจิตวิทยา พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยวและแรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในแหล่งท่องเที่ยวศักดิ์สิทธิ์คำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวศักดิ์สิทธิ์คำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ระหว่างเดือนตุลาคม ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562

2) กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวศักดิ์สิทธิ์คำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ระหว่างเดือนตุลาคม ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 จำนวน 637 คน กำหนดขนาดตัวอย่างโดยอาศัยหลักเกณฑ์การกำหนดขนาดตัวอย่างเพื่อวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น (Linear Structure Relationship Model: LISREL Model) ซึ่งกำหนดให้มีขนาดตัวอย่าง 20 เท่าของจำนวนตัวแปรสังเกตได้ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างแบบโควตา (Quota Sampling)

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและพัฒนาเครื่องมือการวิจัยมีขั้นตอนการสร้างและการพัฒนา ดังนี้

1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พฤติกรรมการตัดสินใจท่องเที่ยว แรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และปัจจัยด้านจิตวิทยา

ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการตัดสินใจท่องเที่ยว พร้อมศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามเพื่อวัดตัวแปรที่มีลักษณะแบบจิตพิสัย

2) สร้างแบบสอบถามฉบับร่าง โดยใช้คำถามแบบเช็ครายการ(Check List)และคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคอร์ท

3) นำแบบสอบถามฉบับร่างไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา แล้ววิเคราะห์หาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Index of Item Objective Congruence: IOC) พบว่าข้อคำถามแต่ละข้อมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.6 – 1.0

4) ปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับทดลองเพื่อนำไปทดลองใช้กับนักท่องเที่ยว ที่มาเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวศักดิ์สิทธิ์คำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 40 คน

5) หาคุณภาพของแบบสอบถาม โดยหาค่าอำนาจจำแนกจากสูตร สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สันซึ่งพบว่า คำถามมีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 0.482-0.719 และหาความเที่ยงของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้สูตร สัมประสิทธิ์อัลฟาคอนบาค (Alpha Cronbach Coefficient) พบว่าค่าความเที่ยงของแบบสอบถามแต่ละตอนมีค่าดังนี้ปัจจัยด้านจิตวิทยา มีความเที่ยง 0.932 พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยว มีความเที่ยง 0.953 แรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความเที่ยง 0.947 และพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีความเที่ยง 0.953

6) จัดทำแบบสอบถามฉบับจริง เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) นัดประชุมพนักงานเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการชี้แจงให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และรายละเอียดของแบบสอบถาม โดยการอธิบายความหมายของข้อคำถามแต่ละข้อ และวิธีการตอบ

2) ลงมือเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่มาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวศักดิ์สิทธิ์คำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี โดยการเลือกแบบโควตาตามแผนที่วางไว้ จนกระทั่งครบ 637 คน

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น โดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบสี่ขั้นตอน (Sugsawang, 2017) กล่าวคือ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) 2) ตรวจสอบโมเดลการวัด (Measurement Model) โดยใช้วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) 3) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่หนึ่ง (1st order Confirmatory Factor Analysis) และ 4) วิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Model)

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อพัฒนารูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยด้านจิตวิทยา พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยวและแรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในแหล่งท่องเที่ยวศักดิ์สิทธิ์คำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ พบว่า ตัวบ่งชี้ในกลุ่มของตัวแปรแฝงแต่ละตัวมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับนัยสำคัญ .01 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของตัวแปรแฝงแต่ละตัว พบว่า สามารถรวมกลุ่มตัวบ่งชี้ได้ 3-4 องค์ประกอบ โดยองค์ประกอบทั้งหมดในกลุ่มของตัวแปรแฝงแต่ละตัวสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรแฝงได้ระหว่างร้อยละ 62.79 -68.55 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของตัวแปรแฝง

ตัวแปรแฝง	องค์ประกอบ (ตัวแปรสังเกตได้)	Eigen value	Percent of variance	Cumulative percent of variance
ปัจจัยด้านจิตวิทยา	1. การเรียนรู้จากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	3.926	18.697	18.697
	2. การรับรู้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	3.373	16.064	34.761
	3. แรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	3.03	14.43	49.19
	4. ทัศนคติต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	2.961	14.102	63.296
KMO = 0.917				
Bartlett's Test $\chi^2 = 7258.928$ p value = .000				
พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยว	1. พฤติกรรมหลังการตัดสินใจมาเที่ยว	4.315	17.981	17.981
	2. การประเมินทางเลือกและการตัดสินใจมาเที่ยว	4.112	17.135	35.116
	3. การแสวงหาข้อมูลในการมาเที่ยว	4.045	16.85	51.97
	4. ความตระหนักในความต้องการมาเที่ยว	3.435	14.313	66.284
KMO = 0.944				
Bartlett's Test $\chi^2 = 10371.432$ p value = .000				
แรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะ	1. สิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ที่ประทับใจ	4.838	28.459	28.459
	2. บุคคลที่เป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์	3.908	22.986	51.445
	3. การรับรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านสื่อ	2.908	17.103	68.548
KMO = 0.944				
Bartlett's Test $\chi^2 = 7752.826$ p value = .000				
พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	1. พฤติกรรมการกำจัดขยะและการรีไซเคิล	5.601	21.543	21.543
	2. พฤติกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น	4.114	15.823	37.366
	3. พฤติกรรมการอนุรักษ์พลังงาน	3.591	13.81	51.18
	4. พฤติกรรมการอนุรักษ์น้ำ	3.020	11.614	62.793
KMO = 0.938				
Bartlett's Test $\chi^2 = 10,760.176$ p value = .000				

2. ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดของตัวแปรแฝงพบว่าโมเดลการวัดของตัวแปรแฝงทุกตัวมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ตัวแปรแฝงที่มีความเที่ยงเชิงโครงสร้างในการวัดสูงที่สุดคือ พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยว รองลงมา คือ แรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดของตัวแปรแฝง

ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกตได้	λ	t	R^2	e_i
ปัจจัยด้านจิตวิทยา	1. การเรียนรู้จากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	0.74	19.36**	0.54	0.46
	2. การรับรู้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	0.60	14.77**	0.36	0.64
	3. แรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	0.80	21.60**	0.65	0.35
	4. ทัศนคติในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	0.77	20.69**	0.60	0.40
Construct reliability = 0.821					
$\chi^2 = 0.029, df. = 1$ p-value=0.87 RMSEA=.000 RMR=.00039 NFI=1 NNFI=1 GFI= 1 AGFI=1					
พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยว	1. พฤติกรรมหลังการตัดสินใจมาเที่ยว	0.81	23.20**	0.66	0.34
	2. การประเมินทางเลือกและการตัดสินใจมาเที่ยว	0.85	25.32**	0.72	0.28
	3. การแสวงหาข้อมูลในการมาเที่ยว	0.78	21.71**	0.61	0.39
	4. ความตระหนักในความต้องการมาเที่ยว	0.81	23.80**	0.66	0.34
Construct reliability = 0.887					
$\chi^2 = 0.013, df. = 1$ p-value=0.91 RMSEA=.000 RMR=.00028 NFI=1 NNFI=1 GFI= 1 AGFI=1					
แรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะ	1. สิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ที่ประทับใจ	0.86	24.90**	0.74	0.26
	2. บุคคลที่เป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์	0.86	24.98**	0.74	0.26
	3. การรับรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านสื่อ	0.76	21.30**	0.58	0.42
Construct reliability = 0.867					
$\chi^2 = 0.000, df. = 0$ p-value=1.00 RMSEA=.000 RMR=.000 NFI=1 NNFI=1 GFI= 1 AGFI=1					
พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	1. พฤติกรรมการกำจัดขยะและการรีไซเคิล	0.85	24.43**	0.73	0.27
	2. พฤติกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น	0.71	19.03**	0.50	0.50
	3. พฤติกรรมการอนุรักษ์พลังงาน	0.73	20.00**	0.54	0.46
	4. พฤติกรรมการอนุรักษ์น้ำ	0.82	23.13**	0.67	0.33
Construct reliability = 0.861					
$\chi^2 = 0.42, df. = 1$ p-value=0.52 RMSEA=.000 RMR=.0011 NFI=1 NNFI=1 GFI= 1 AGFI=1					

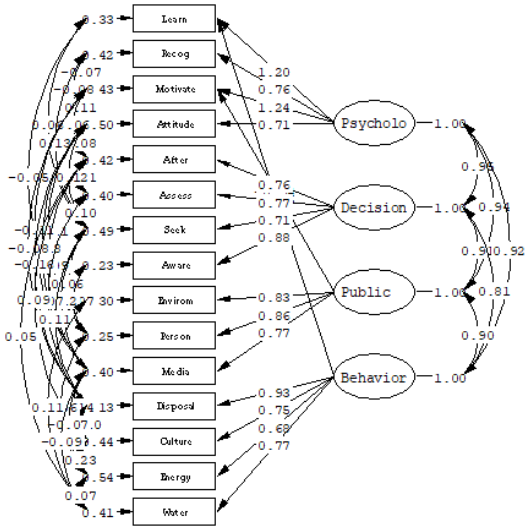
3. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่หนึ่ง พบว่ารูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านจิตวิทยา พฤติกรรมการตัดสินใจมาเที่ยวที่คำชะโนด แรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยปัจจัยแต่ละคู่ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .01 ดังตารางที่ 3 และรูปที่ 1

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่ 1

ตัวแปรสังเกตได้/องค์ประกอบ	ตัวแปรแฝง/ปัจจัย											
	Psychology			Decision			Public			Behavior		
	b	β	S.E.	b	β	S.E.	b	β	S.E.	b	β	S.E.
Learn	.82	1.20	.08	-	-	-	-	-	-	-.29	-.43	0.08
Recog	.51	.76	.02	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Motivate	.78	1.24	.15	-	-	-	-.34	.54	.15	-	-	-
Attitude	.48	.71	.02	-	-	-	-	-	-	-	-	-
After	-	-	-	.54	.76	.02	-	-	-	-	-	-
Assess	-	-	-	.50	.77	.02	-	-	-	-	-	-
Seek	-	-	-	.53	.71	.03	-	-	-	-	-	-
Aware	-	-	-	.63	.88	.02	-	-	-	-	-	-
Envirom	-	-	-	-	-	-	.57	.83	.02	-	-	-
Person	-	-	-	-	-	-	.56	.86	.02	-	-	-
Media	-	-	-	-	-	-	.65	.77	.03	-	-	-
Disposal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.59	.93	.02
Culture	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.57	.75	.03
Energy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.51	.68	.03
Water	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.50	.77	.02

ตัวแปรแฝง/ปัจจัย	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์			
	Psychology	Decision	Public	Behavior
Psychology	1	-	-	-
Decision	0.95**	1	-	-
Public	0.94**	0.91**	1	-
Behavior	0.92**	0.81**	0.90**	1

$\chi^2/df. = 1.46$ p-value = 0.018 RMSEA=0.027 RMR=.0072 NFI=1 NNFI=1 GFI=.98 AGFI=.96

Chi-Square=73.18, df=50, P-value=0.01796, RMSEA=0.027

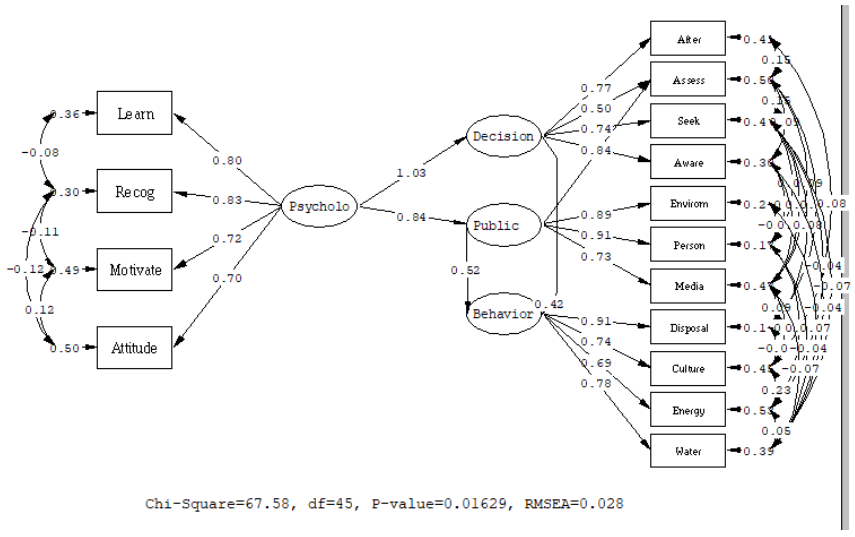
รูปภาพที่ 1 รูปแบบองค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่ 1

4. ผลการวิเคราะห์รูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ พบว่า รูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยปัจจัยด้านจิตวิทยา พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยว และแรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้ร้อยละ 81 ตัวแปรที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สูงที่สุด คือแรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รองลงมา คือพฤติกรรมการตัดสินใจมาเที่ยว ส่วนปัจจัยทางจิตวิทยานั้น มีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยส่งผลผ่านพฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยวและ แรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังตารางที่ 4 และรูปที่ 2

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์รูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

ตัวแปรแฝงอิสระ	ค่าอิทธิพล	ตัวแปรแฝงตาม								
		Decision			Public			Behavior		
		TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE
Psychology	β	1.03**	1.03**	-	0.84**	0.84**	-	0.86**	-	0.86**
	b	1	1	-	0.87	0.87	-	0.89	-	0.89
	(S.E.)	(0.04)	(0.04)	-	(0.04)	(0.04)	-	(0.04)	-	(0.04)
Decision	β	-	-	-	-	-	-	0.42**	0.42**	-
	b	-	-	-	-	-	-	0.44	0.44	-
	(S.E.)	-	-	-	-	-	-	(0.07)	(0.07)	-
Public	β	-	-	-	-	-	-	0.52**	0.52**	-
	b	-	-	-	-	-	-	0.51	0.51	-
	(S.E.)	-	-	-	-	-	-	(0.07)	(0.07)	-
R^2		1.00			0.70			0.81		
$\chi^2 = 67.58$ $df. = 45$ p-value = 0.016 RMSEA=.028 RMR=.0081 NFI=1 NNFI=1 GFI=.99 AGFI=.96										

** หมายถึง มีนัยสำคัญที่ระดับนัยสำคัญ .01

รูปภาพที่ 2 รูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

องค์ความรู้ใหม่

ค้นพบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของนักท่องเที่ยวที่คำชะโนด กล่าวคือ ปัจจัยที่ส่งผลทางตรงต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากที่สุดคือ แรงบันดาลใจในการมีจิตอาสาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รองลงมาคือ พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยว ส่วนปัจจัยด้านจิตวิทยาเป็นเพียงปัจจัยที่ส่งผลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังรูปที่ 3

รูปภาพที่ 3 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่สงผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ พบว่า ปัจจัยด้านจิตวิทยาส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยว เนื่องจากเมื่อนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับคำชะโนด ได้แก่ วิถีชีวิตของชุมชน ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา บรรยากาศที่ทำให้เกิดความรู้สึกสงบ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และธรรมชาติที่แปลกใหม่ ประกอบกับได้รับรู้เรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คำชะโนดจากแหล่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ จนทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยมีแหล่งดึงดูดใจที่คำชะโนดเป็นแรงจูงใจ ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยวคำชะโนดและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จึงส่งผลโดยตรงให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาเที่ยวที่คำชะโนด โดยผ่านพฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจท่องเที่ยว ซึ่งกล่าวว่าปัจจัยด้านจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจท่องเที่ยวประกอบด้วย การรับรู้ แรงจูงใจ ทัศนคติ การเรียนรู้ และบุคลิกภาพ (Sangchoey, 2007; Akangkun, 2005) และทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ซึ่งกล่าวว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ประกอบด้วยปัจจัยภายนอก ได้แก่ ราคา กระแสนิยม ความแปลกใหม่ ฯลฯ และปัจจัยภายในหรือปัจจัยด้านจิตวิทยา

ซึ่งประกอบด้วย แรงจูงใจ การรับรับรู้ บุคลิกภาพและทัศนคติ Jinjantarawong (2006) และผลการวิจัยของ Chatchawalpanich, and Saomuang (2015) ที่ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทยในประเทศไทย ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านจิตวิทยามีอิทธิพลทางอ้อมต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ นอกจากนี้ปัจจัยด้านจิตวิทยายังมีอิทธิพลโดยตรงต่อแรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เนื่องจาก เมื่อนักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ และได้รับรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คำชะโนด โดยมีแหล่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวที่คำชะโนดเป็นแรงจูงใจในการมาเที่ยว ประกอบกับมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คำชะโนดแล้ว ย่อมส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวนั้นได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ที่ประทับใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้งที่ประสบโดยตรงด้วยตนเอง หรือได้รับฟังเรื่องราวจากต้นเรื่องอื่นๆ รวมถึงทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในตัวบุคคลที่เป็นนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จนกระทั่งนำบุคคลนั้นมายึดเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และได้รับรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านสื่อต่างๆ ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการรับรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คำชะโนด จึงส่งผลให้เกิดเป็นแรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมขึ้นมา สอดคล้องกับทฤษฎีแรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งพัฒนาขึ้นโดย (Tiangkamon, 2016) นอกจากนี้ยังพบว่า พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยวและแรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้น ส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คำชะโนด เนื่องจากเมื่อนักท่องเที่ยวเกิดความตระหนักถึงความต้องของตนในการมาเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คำชะโนดแล้ว และได้แสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คำชะโนดจากบุคคลใกล้ชิด หรือหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวรวมถึงจากสื่อต่างๆ จนกระทั่งได้ข้อมูลเพียงพอที่สามารถนำมาใช้ประเมินเพื่อเปรียบเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อื่นๆ จึงตัดสินใจมาเที่ยวที่คำชะโนด จนกระทั่งเกิดความพึงพอใจในการได้มาเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คำชะโนด นักท่องเที่ยวนั้นย่อมตระหนักถึงความสำคัญต่อความรับผิดชอบในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในขณะที่มาเที่ยวที่คำชะโนด ทำให้เกิดการรับรู้ถึงความสามารถแห่งตนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ จึงส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวนั้น แสดงพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ออกมา สอดคล้องกับทฤษฎีการรับรู้ความสามารถแห่งตน (Bandura, 1977) ซึ่งมีหลักการสำคัญคือ การรับรู้ความสามารถของตนเองในการปฏิบัติกิจกรรมใดๆ จะส่งผลต่อการกระทำของบุคคลในการปฏิบัติกิจกรรมนั้นได้ประความสำเร็จ มากกว่าไม่มีการรับรู้ว่าตนมีความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าว และสาเหตุที่แรงบันดาลใจในการมีจิตสาธารณะส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น เนื่องจากการที่นักท่องเที่ยวที่เคยมีประสบการณ์ที่ประทับใจกับเหตุการณ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และมีบุคคลที่เป็นตัวอย่างของนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นแบบอย่างที่ดี รวมถึงได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านทางสื่อต่างๆ ย่อมหล่อหลอมจิตใจของนักท่องเที่ยวนั้น ให้รักในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในขณะที่มาเที่ยวที่คำชะโนด ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของการท่องเที่ยวแบบองค์รวม โดย Perechang et al. (2013) (as cited in Tiangkamol, 2016) จากความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น จึงทำให้ปัจจัยด้านจิตวิทยาส่งผลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยผ่านพฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยว และแรงบันดาลใจในการมีจิต

สาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ Ross (1998) (as cited in Meetavornkul, 2002) ซึ่งกล่าวว่าปัจจัยด้านจิตวิทยามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยว

สรุป

ผลการพัฒนารูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คำชะโนด พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ประกอบด้วยปัจจัยด้านจิตวิทยา พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยว และแรงบันดาลใจในการมีจิตอาสาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สูงที่สุด คือ แรงบันดาลใจในการมีจิตอาสาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รองลงมาคือ พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยว ส่วนปัจจัยด้านจิตวิทยามีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยผ่าน พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยว และแรงบันดาลใจในการมีจิตอาสาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์พบว่าแรงบันดาลใจในการมีจิตอาสาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยวส่งผลทางตรงต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวที่คำชะโนด ควรร่วมมือกันสร้างแรงบันดาลใจในการมีจิตอาสาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว โดยจัดโครงการรณรงค์เผยแพร่ เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความสวยงามของสิ่งแวดล้อมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเกิดความประทับใจกับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมดังกล่าว พร้อมทั้งเชิดชูเกียรติ และเผยแพร่ประวัติผลงานของนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่สำคัญให้เป็นบุคคลตัวอย่าง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบและเกิดความประทับใจจนยึดถือเป็นบุคคลต้นแบบในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านช่องทางสื่อต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ และควรจัดทำข้อมูลสารเทศต่างๆ ที่สำคัญเกี่ยวกับปัจจัยด้านการท่องเที่ยวที่คำชะโนด ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐาน ของที่ระลึก ภาพลักษณ์ ความปลอดภัย รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้เคียง เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการมาเที่ยวที่คำชะโนดได้มีข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจในมาเที่ยว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในเชิงคุณภาพเพื่อยืนยันความถูกต้องของรูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยด้านจิตวิทยา พฤติกรรมการตัดสินใจเที่ยว และแรงบันดาลใจในการมีจิตอาสาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คำชะโนด

References

Akangkun, S. (2005). *Tourist Behaviour.* (2nd ed.). Konkaen: KlungnanaVitthaya Press.

Awatchanakan, P. (2015). *Marketing factors and sustainable tourist behavior in the area of Laplae Uttaradit Province.* (Master's Thesis). Faculty of Commerce and Accountancy Thammasat University. Bangkok.

Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. New Jersey: Prentice-Hall.

Chatchawalpanich, K., & Saomuang, S. (2015). The Decision-Making Models for the Ecotourism of Thai Tourists in Thailand. *EAU Heritage Journal Social Science and Humanity,* 5(1), 210-222.

Chiangkwangkun, K. (2017). *Kham Chanot encountered severe problems, tourists littering inside and outside the area, staff urged to solve*. Retrieved May 25, 2020, from https://www.thairath.co.th/news/local/861240.

Department of Tourism, (2017). *Tourism Situation in Thailand. Available Annual Report 2017.* Retrieved May 20, 2020, from https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=411.

Jinjantarawong, M. (2006). *Lifestyle and Behavior in land Ecotourism of Tourists Target Group*. (Master's Thesis). Dhurakij Pundit University. Bangkok.

Komil, I. (2010). *Eco-Tourism- A Case Study of Bann Wand Nam Mok, Nongkhai Province* (Research Report). Bangkok: Department of Cultural Promotion.

Kwanmuang et al. (2009). *Tourist Behaviour*. Retrieved May 17, 2020, from https://tourism atbuu.wordpress.com.

Meetavornkul, S. (2002). *Service Psychology and Tourist Behaviourin Tourism Resource Management, Unit 1-8.* Nonthaburi: Sukhothaithammathirat Open University Press.

Niamnapa, C. (2014). *Landscape Conservation and Development Guidelines for Kham-Chanot, Amphoe Ban Dung,ChangwatUdon Thani*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.

Sangchoey, T. (2007). *Tourism and Hospitality Industry*. NakhonPathom: Silpakorn University.

Sirarungrotkanok, P. (2016). *Behavior and Satisfaction of Thai Tourists in Tourism Logistics management: A Case Study of Amphawa Floating Market, Samut Songkhram Province*. (Master's Thesis). Burapha University. Chon Buri.

Suksawang, P. (2017). *Structural Equation Modeling*. (2nd ed.) Chonburi: A.P. Blueprint.

ThaiPBS, (2019). *Conflict of Interest at Kam Chanot, Udon Thani Province*. Retrieved May 25, 2020, from https://news.thaipbs.or.th/content/271751.

Tiangkamol, N. K. (2016). *Theory development with Lisrel Research*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Wanitwetphibun, D. (2017). *Factors Influencing Thai Tourists Deciding to Buy a Tour to China*. (Master's Thesis). Business Administration, Faculty of Commerce and Accountancy, Thammasat University. Bangkok.

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานคร*

The Causal Factors Influencing Work Efficiency of Employees in Bangkok

[1]อังคณา ธนานุภาพพันธุ์ และ [2]ศุภชัย เหมือนโพธิ์

[1]Angkana Thananupappun and [2]Suppachai Murnpho

[1,2]คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

[1,2]Faculty of Liberal Arts and Science,
Kasetsart University Kamphaeng Saen Campus, Thailand.

[2]Corresponding Author's Email: angkana.t@ku.th

บทคัดย่อ

บทวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อสร้างรูปแบบและพัฒนาโมเดลปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานคร 3) เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย คือ พนักงานที่ทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยบรรยากาศองค์การ ลักษณะงาน คุณภาพชีวิต ความผูกพันในองค์การและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก 2) โมเดลที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มีค่าดัชนีการตรวจสอบความกลมกลืนของรูปแบบโดยมีค่าสถิติไค-สแควร์ (χ^2) = 322.420, ที่องศาอิสระ (df) = 285, χ^2/df=1.131, P = 0.063, ค่าดัชนีความสอดคล้อง (GFI) = 0.95, ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) = 0.92, ค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยของส่วนเหลือคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (RMSEA) = 0.018, ค่าดัชนีค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือ (RMR) = 0.014 3) โมเดลประกอบด้วยตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ ความผูกพันในองค์การ และตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ บรรยากาศองค์การ ลักษณะงาน คุณภาพชีวิตการทำงาน ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานผ่านความผูกพันในองค์การ

คำสำคัญ: ปัจจัยเชิงสาเหตุ; ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน; ความผูกพันในองค์การ

---

*Received September 2, 2021; Revised December 30, 2021; Accepted February 14, 2022

Abstract

This research aimed 1) to study factors affecting work efficiency of employees in Bangkok area 2) to create and develop a causal factor influencing the work efficiency of employees in Bangkok area 3) to study the direct and indirect influences of the factors that influence the work efficiency of employees in the Bangkok area. This study is a quantitative research. The sample used in this research was 400 employees working in Bangkok by using questionnaires as a tool to collect data. Data were analyzed using descriptive statistics. Pearson's correlation coefficient analysis, confirmation element analysis and analysis of structural equation models.

The research results were as follows: 1) organizational climate factors, job characteristics factors, quality of work life factors and work efficiency factors are more level 2) The model developed was consistent with empirical data. The index for the harmonization of the pattern with the chi-square statistic (χ^2) = 322.420, at the degrees of freedom (df) = 285, χ^2/df = 1.131, P = 0.063, Goodness of Fit Index (GFI) = 0.95, Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI) = 0.92, Root Mean Square Error Approximation (RMSEA) = 0.018, Root Mean Square Residual (RMR) = 0.014 3) The model consisted of variables that directly influences work efficiency such as organizational engagement factors and variables that indirectly influence work efficiency, namely organizational climate factors, Job characteristics, quality of work life factors which affects work efficiency through organizational engagement factors.

Keywords: Causal factors; Work Efficiency; Organization Commitment

บทนำ

ในการบริหารองค์การให้ประสบความสำเร็จนั้นทรัพยากรมนุษย์มีส่วนสำคัญในการผลักดันองค์การให้มีความเจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าองค์การสามารถการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในองค์การได้มากยิ่งขึ้นจะทำให้องค์การสามารถเจริญเติบโตได้เป็นอย่างดี ซึ่งการมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานจะเป็นการกระทำของพนักงานที่มีความสามารถและพยายามทุ่มเทอย่างเต็มใจในการปฏิบัติงานของตนอย่างถูกต้องรวดเร็วทันเวลามีคุณภาพได้มาตรฐานตามระเบียบกฎเกณฑ์ ซึ่งจะนำไปสู่ความมีประสิทธิผลขององค์การ (Sakphaisan, 2013) นอกจากนี้การทำงานที่มีประสิทธิภาพยังต้องคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นคนและอุปกรณ์อย่างเหมาะสม คุ้มค่า เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งมีการนำเทคนิคต่างๆ เข้ามาใช้เพื่อช่วยลดขั้นตอนการทำงานลงเกิดความสะดวกมากขึ้น ทำให้งานต่างๆ สามารถเสร็จได้ทันตามเวลาที่กำหนด ซึ่งจะทำให้ผู้บังคับบัญชาเกิดความพึงพอใจอีกทั้งเกิดการสูญเสียต่อทรัพยากรน้อยที่สุด (Boonrit, 2015)

จากการศึกษาของ Prakobphol (2019) พบว่าลักษณะงาน บรรยากาศองค์การ มีผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน และจากการศึกษาของ Tarichkul, and Phanthai (2017) พบว่าคุณภาพชีวิตของพนักงานมีผลต่อความผูกพันในองค์การ และจากการศึกษาของ Hongkiatkachorn et al. (2019) พบว่าการที่องค์การส่งเสริมความผูกพันในองค์การจะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

ดังนั้นในการส่งเสริมหรือพัฒนาให้พนักงานมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมากขึ้นได้นั้น ประกอบไปด้วยปัจจัยดังนี้ ปัจจัยบรรยากาศองค์การ โดยบรรยากาศองค์การที่ดีจะมีส่วนในการกำหนดเจตคติและพฤติกรรมการทำงานของบุคคลซึ่งจะมีผลต่อประสิทธิภาพขององค์การในอนาคต (Muangkrang, 2007) นอกจากนี้ปัจจัยคุณลักษณะงานก็ส่งผลให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยจะเพิ่มความพึงพอใจในงาน ลดอัตราการขาดงานและการลาออกจากงานได้ (Limtrakulthai, and Jesadalak, 2018) อีกทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานให้ที่ดีขึ้นได้ก็จะทำให้พนักงานทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นได้ (Komolchan, 2012) ทั้งนี้หากทำให้พนักงานมีความผูกพันต่อองค์การแล้วจะผลักดันให้เกิดความเต็มใจที่จะพยายามกระทำในสิ่งที่ดีให้แก่องค์การ และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งจะนำไปสู่ความมีประสิทธิผลขององค์การในอนาคต (Noinakorn, 2008)

จากการทบทวนเอกสารข้างต้น ทำให้เห็นว่าการจะเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานนั้นควรศึกษาว่าปัจจัยบรรยากาศองค์การ ลักษณะงาน คุณภาพชีวิต และความผูกพัน ของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานครอยู่ในระดับใด โดยจะนำตัวแปรที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ไปพัฒนาเป็นโมเดลปัจจัยเชิงสาเหตุ เพื่อศึกษาว่าปัจจัยใดที่เป็นอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานให้เพิ่มขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความมีประสิทธิผลขององค์การและทำให้องค์การเจริญเติบโตได้เป็นอย่างดีในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อสร้างรูปแบบและพัฒนาโมเดลปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานครมีแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับบรรยากาศองค์การของ Litwin, and Stringer (1968) (as cited in Amphaya, 2016) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของบรรยากาศองค์การ ดังนี้ 1) โครงสร้างองค์การ 2) ความรับผิดชอบ

3) การให้รางวัล 4) ความเสี่ยงของงาน 5) ความอบอุ่น 6) การสนับสนุนความร่วมมือสนับสนุนจากหัวหน้าและลูกน้อง 7) มาตรฐานงานการปฏิบัติงาน 8) การยอมรับความขัดแย้ง 9) ความเป็นหนึ่งเดียวกันต่อองค์กร จากแนวคิดของ Hackman, and Oldham (1980) (as cited in Suebsuk, 2005) ได้กล่างถึงองค์ประกอบของลักษณะงาน ดังนี้ 1) ความหลากหลายของทักษะ 2) ความมีเอกลักษณ์ในงาน 3) ความสำคัญของงาน 4) ความเอกสิทธิ์ของงาน 5) การได้รับข้อมูลย้อนกลับจากงาน จากแนวคิดของ Walton (1973) (as cited in Piraksa, 2013) กล่าวถึง คุณภาพชีวิตในการทำงาน ดังนี้ 1) ผลตอบแทนที่ยุติธรรมและเพียงพอ 2) สภาพการทำงานที่ปลอดภัยและไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ 3) การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร 4) ความก้าวหน้าและมั่นคงในงาน 5) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 6) ลักษณะการบริหารงาน 7) ภาวะอิสระจากงานหรือความสมดุลระหว่างงานกับชีวิตส่วนตัว 8) ความภูมิใจในองค์กรหรือการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสังคม จากแนวคิดเกี่ยวกับความผูกพันในองค์การของ Steers (1977) (as cited in Piraksa, 2013) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความผูกพันในองค์การ ดังนี้ 1) ความเชื่อมั่น การยอมรับเป้าหมาย และค่านิยมขององค์การ 2) ความเต็มใจที่จะทุ่มเทความพยายามเพื่อองค์การ 3) ความปรารถนาอย่างยิ่งที่จะรักษาไว้ซึ่งความเป็นสมาชิกในองค์การ จากแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน Peterson, and plowman (1989) (as cited in Boonrit, 2015) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนี้ 1) คุณภาพของงาน (Quality) 2) ปริมาณงาน (Quantity) 3) เวลา (Time) 4) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน (Costs)

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีข้างต้น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ Srinangyam et al. (2015); Prakobphol (2019); Hongkiatkachorn et al. (2019) สามารถสรุปได้ว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานประกอบด้วย 4 ตัวแปร คือ 1) บรรยากาศองค์การ 2) ลักษณะงาน 3) คุณภาพชีวิตการทำงาน 4) ความผูกพันในองค์การ

สามารถนำมาตั้งเป็นสมมติฐานในการวิจัยได้ดังนี้

1) บรรยากาศองค์การมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานทางอ้อมเป็นบวกโดยส่งผ่านความผูกพันในองค์การ 2) ลักษณะงานมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานทางอ้อมเป็นบวกโดยส่งผ่านความผูกพันในองค์การ 3) คุณภาพชีวิตการทำงานมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานทางอ้อมเป็นบวกโดยส่งผ่านความผูกพันในองค์การ 4) ความผูกพันในองค์การมีอิทธิพลทางตรงเป็นบวกต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาใช้ในการสร้างแบบสอบถาม 3) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิทำการประเมินความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามแต่ละข้อกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ใช้ค่าเฉลี่ยรายข้อที่มากกว่า 0.5 ขึ้นไป Phasunon (2014) 4) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ปรับปรุงแก้ไข จากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try out) เพื่อนำมาวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาช (Cronbach’s Alpha Coefficient) พบว่ามีค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง

0.65 - 0.93 ซึ่งมากกว่า 0.6 (Sinlapajaru, 2007) แสดงว่าคำถามมีความสอดคล้องกันดี จึงนำแบบสอบถามที่ได้ไปเก็บข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 การรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากการทบทวนวรรณกรรม ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากแบบสอบถาม ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ พนักงานที่ทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 5,270,375 คน (National Statistical Office, 2019; Bangkok Economic Fiscal and Investment Information Center, 2018) และกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน โดยใช้วิธีการคำนวณกลุ่มตัวอย่างของ Yamane (1973) (as cited in Srisai, 2008) โดยกำหนดความคาดเคลื่อนที่ร้อยละ 5 ซึ่งสอดคล้องกับการกำหนดขนาดตัวอย่างตามการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างเพื่อประมาณค่าพารามิเตอร์ของ Hair et al. (2010) (as cited in Kaiawan, 2013) เสนอให้ใช้จำนวนตัวอย่างขั้นต่ำจำนวน 100 คน ในกรณีที่จำนวนตัวแปรแฝงน้อยกว่าหรือเท่ากับ 5 ตัวแปร และแต่ละตัวแปรแฝงมีตัวแปรสังเกตได้เกิน 3 ข้อ ซึ่งโมเดลการวัดในการวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรแฝงจำนวน 5 ตัวแปร และแต่ละตัวแปรแฝงมีตัวแปรสังเกตได้เกิน 3 ข้อ ดังนั้นขนาดของกลุ่มตัวอย่างไม่ควรต่ำกว่า 100 ตัวอย่าง นอกจากนี้การกำหนดขนาดตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ยังสอดคล้องกับการกำหนดขนาดตัวอย่างของ Virahchai (1999) (as cited in Prakobphol, 2019) ที่ให้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 10 ตัวอย่างต่อ 1 พารามิเตอร์ ซึ่งในการศึกษานี้มีจำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า 33 ตัว ขนาดของกลุ่มตัวอย่างไม่ควรต่ำกว่า 330 ตัวอย่าง และมีวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ ขั้นตอนที่ 1 การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ โดยแบ่งกรุงเทพมหานครออกเป็น 3 เขต ได้แก่ เขตเมืองชั้นใน เขตต่อเมือง และเขตชานเมือง ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่มด้วยวิธีจับฉลาก โดยผู้ศึกษาจะทำการจับฉลากเลือกเขตอย่างละ 2 เขต ที่อยู่ในกลุ่มเขตเมืองชั้นใน กลุ่มเขตต่อเมือง และกลุ่มเขตชานเมือง โดยจับฉลากเขตที่อยู่ในเมืองชั้นในด้านตะวันออกจำนวน 1 เขต เขตเมืองชั้นในด้านตะวันตกจำนวน 1 เขต เขตต่อเมืองด้านตะวันออกจำนวน 1 เขต เขตต่อเมืองด้านตะวันตกจำนวน 1 เขต เขตชานเมืองด้านตะวันออกจำนวน 1 เขต เขตชานเมืองด้านตะวันตกจำนวน 1 เขต รวมทั้งหมดจำนวน 6 เขต ได้แก่ เขตปทุมวัน เขตธนบุรี เขตลาดพร้าว เขตจอมทอง เขตลาดกระบัง เขตบางบอน ขั้นตอนที่ 3 การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิตามสัดส่วน นำมาหาสัดส่วนพนักงานที่ทำงานในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน 6 เขต ตามจำนวนประชากรในแต่ละเขตจากจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 400 คน ขั้นตอนที่ 4 เป็นการสุ่มแบบบังเอิญ โดยแจกแบบสอบถามตามเขตที่ได้กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างไว้

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เพื่อบรรยายลักษณะข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) การบรรยายลักษณะข้อมูลใช้ความถี่ และหาค่าร้อยละ เพื่ออธิบายปัจจัยประชากรศาสตร์ และใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายระดับความคิดเห็นของปัจจัยบรรยากาศองค์การ ปัจจัยลักษณะงาน ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงาน ปัจจัยความผูกพันในองค์การ ปัจจัยประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

การทดสอบสมมติฐาน ใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inference Statistics)

การทดสอบสมมติฐานโมเดลเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อทดสอบว่าโมเดลเส้นทางที่สร้างขึ้นตามทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลจริงเชิงประจักษ์ โดยการตรวจสอบข้อมูลตัวแปรสังเกตได้มีลักษณะจากแจกแจงแบบโค้งปกติ ตามเกณฑ์ของความเบ้และความโด่งที่ยอมรับได้มีค่าความเบ้ไม่เกิน 3.00 และ ค่าความโด่งไม่เกิน 10.00 (Suksawan, 2013 as cited in Suwanwat, 2014) และวิเคราะห์ความเหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างโดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's product moment) ระหว่างตัวแปรสังเกตได้จำนวน 29 ตัวแปรที่อยู่ภายใต้ตัวแปรแฝงเดียวกันให้มีความสัมพันธ์กัน การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างให้มีความเหมาะสมในการเป็นตัวแทนในการวัดโดยผลการทดสอบโมเดลการวัดของตัวแปรสังเกตได้ในชุดของตัวแปรแฝงให้โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การพิจารณาความสอดคล้องโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สามารถพิจารณาจากประสิทธิภาพของโมเดลสามารถตรวจสอบได้จากความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability) ของตัวแปรสังเกตได้ที่ใช้วัดตัวแปรแฝง โดยความตรง (Validity) พิจารณาจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานของตัวแปรสังเกตได้ของทุกตัวแปรแฝงแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวแปรสามารถสามารถวัดตัวแปรแฝงในโมเดลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Angsuchote et al. 2014) และค่าน้ำหนักองค์ประกอบทุกตัวแปรสังเกตได้มีค่ามากกว่า 0.30 ขึ้นไป (Byrne, 2010 as cited in Prakobphol, 2019) และการวัดความตรงเชิงลู่เข้า (Convergent Validity) ได้จากค่าความแปรปรวนเฉลี่ยที่สกัดได้ (Average Variancre Extracted: AVE) ควรมีค่ามากกว่า 0.5 (Ingard, 2021) นอกจากนี้การพิจารณาประสิทธิภาพของโมเดลสามารถวัดได้จากความเที่ยง (Reliability) หมายถึงการที่ตัวแปรสังเกตได้มีความแปรผันร่วมกันกับตัวแปรแฝงและความสามารถของตัวแปรสังเกตได้ที่อธิบายความแปรปรวนของตัวแปรแฝงโดยพิจารณาจากค่า Square Multiple Correlation (R^2) โดยค่าความแปรปรวนของตัวแปรควรมีค่าเข้าใกล้ 1 (Byrne, 2010 as cited in Prakobphol, 2019)

นอกจากนี้การพิจารณาความสอดคล้องโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สามารถพิจารณาจากค่าดัชนีการตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดล ได้แก่ ค่าสถิติไค-สแควร์ (χ^2) ไม่มีนัยสำคัญหรือ p > 0.05, ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) น้อยกว่า 2, ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Goodness of Fit Index: GFI), มากกว่า 0.90 และ ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index: AGFI) มากกว่า 0.90, ค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยของส่วนเหลือคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (Root Mean Square Error of Approximation: RMSEA) น้อยกว่า 0.05, และค่าดัชนีค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือ (Root Mean Square Residual: RMR) น้อยกว่า 0.05 (Angsuchote et al. 2014) โดยงานวิจัยนี้ได้การรับรองการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยสำหรับโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ จากสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่ง มก. เลขที่ COE No. COE63/186

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าดังนี้

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยประชากรศาสตร์จำนวน 400 คน พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 20 – 29 ปี ร้อยละ 59 มีสถานภาพโสดร้อยละ 62 รายได้อยู่ระหว่าง 15,001 –30,000 บาทร้อยละ 51 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4 คนร้อยละ 25 ส่วนใหญ่ไม่มีบุตรร้อยละ63 และมีผู้พึ่งพิงในครัวเรือนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปครัวเรือนละ 1-2 คนร้อยละ 26 ระดับการศึกษาปริญญาตรีร้อยละ 52 แผนกงานส่วนใหญ่เป็นการขาย/ให้บริการลูกค้าร้อยละ 21 อายุการทำงาน 1-5 ปีร้อยละ 48 ลักษณะการจ้างงานเป็นลูกจ้างประจำร้อยละ 74 ลักษณะองค์การส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในองค์การเอกชนร้อยละ 76 จำนวนวันที่ทำงาน 5-6 วันต่อสัปดาห์ร้อยละ 97 จำนวนชั่วโมงการทำงาน 6-8 ชั่วโมงต่อวันร้อยละ 65 จำนวนชั่วโมงพักผ่อนระหว่างวันทำงานจำนวน 1 ชั่วโมงต่อวันร้อยละ 80

1.2 การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานคร

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานเพื่อให้ทราบระดับความคิดเห็นของปัจจัยด้านต่างๆ และลักษณะการแจกแจงข้อมูลของตัวแปร มีผลการวิจัยดังนี้ ตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (EFF) มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (Mean = 4.05 S.D. = 0.53) รองลงมาคือบรรยากาศองค์การ (OC) (Mean = 4.01) ความผูกพันในองค์การ (COM) (Mean = 3.98) ลักษณะงาน (JC) (Mean = 3.98) คุณภาพชีวิตการทำงาน (QL) (Mean = 3.86) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาการกระจายของข้อมูลแบบโค้งปกติ (Normal Distribution) ของตัวแปรสังเกตได้จากค่าความเบ้และความโด่งพบว่า ค่าความเบ้มีค่าอยู่ระหว่าง -0.33 ถึง -0.91 และค่าความโด่งมีค่าอยู่ระหว่าง -0.11 ถึง 1.40 แสดงว่าตัวแปรสังเกตได้มีลักษณะการแจกแจงข้อมูลแบบปกติ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ของความเบ้และความโด่งที่ยอมรับได้ใต้โค้งปกติมีค่าความเบ้ไม่เกิน 3.00 และค่าความโด่งไม่เกิน 10.00 แสดงว่าข้อมูลของตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวมีลักษณะการแจกแจงแบบโค้งปกติสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในวิเคราะห์ขั้นตอนต่อไป

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบและพัฒนาโมเดลปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

2.1 การตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ภายใต้ตัวแปรแฝงเดียวกัน

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ที่อยู่ภายใต้ตัวแปรแฝงเดียวกัน โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson’s product moment: r) พบว่า ตัวแปรสังเกตได้จำนวน 29 ตัวแปร มีค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในเชิงบวก โดยมีขนาดความสัมพันธ์ (r) ตั้งแต่ 0.240 ถึง 0.731 และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ที่อยู่ภายใต้ตัวแปรแฝงเดียวกัน พบว่า ตัวแปร

สังเกตได้ภายใต้ตัวแปรแฝงเดียวกันมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทุกคู่ จึงมีความเหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

2.2 การตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง เพื่อตรวจสอบปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรระหว่างตัวแปรแฝง (Multicollinearity) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's product moment) ระหว่างตัวแปรแฝงจำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรบรรยากาศองค์การ ลักษณะงาน คุณภาพชีวิตการทำงาน ความผูกพันในองค์การ และประสิทธิภาพในการทำงาน พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงทุกตัวในโมเดลมีขนาดความสัมพันธ์ตั้งแต่ 0.715 ถึง 0.785 ซึ่งมีความสัมพันธ์กันไม่เกิน 0.8 แสดงว่าไม่เกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) (Hair et al. 1995 as cited in Kitiyanan, 2009) ดังนั้นตัวแปรแฝงจึงมีความเหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง โดยตัวแปรแฝงมีความสัมพันธ์กันในทิศทางบวก

2.3 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างมีความเหมาะสมในการเป็นตัวแทนในการวัด โดยผลการทดสอบโมเดลการวัดของตัวแปรสังเกตได้ ในชุดของตัวแปรแฝงภายนอกและตัวแปรแฝงภายใน พบว่า โมเดลการวัดบรรยากาศองค์การ โมเดลการวัดลักษณะงาน โมเดลการวัดคุณภาพชีวิตการทำงาน โมเดลการวัดความผูกพันในองค์การ โมเดลการวัดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ทุกโมเดล ดังนั้นตัวแปรตัวแปรสังเกตได้ในชุดของตัวแปรแฝงภายนอกและตัวแปรแฝงภายในจึงมีความเหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

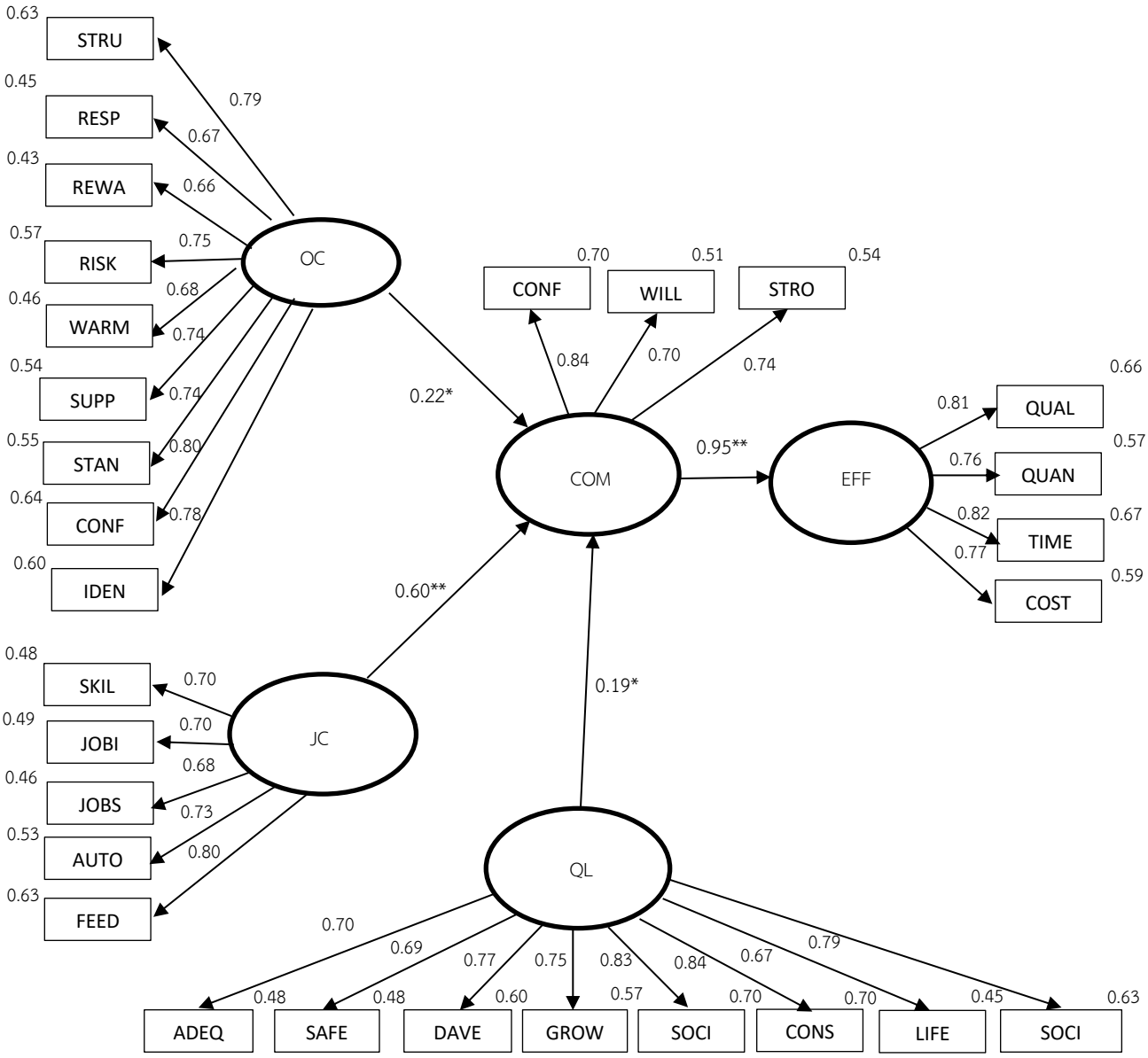
2.4 การวิเคราะห์ความสอดคล้องโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุโดยการพิจารณาประสิทธิภาพของโมเดล

การวิเคราะห์ความสอดคล้องโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สามารถพิจารณาจากประสิทธิภาพของโมเดล โดยตรวจสอบได้จากความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability) ของตัวแปรสังเกตได้ที่ใช้วัดตัวแปรแฝงภายนอก โดยความตรง (Validity) พิจารณาจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานของตัวแปรสังเกตได้ของทุกตัวแปรแฝงแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่าตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวแปร สามารถวัดตัวแปรแฝงในโมเดลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และค่าน้ำหนักองค์ประกอบทุกตัวแปรสังเกตได้มีค่ามากกว่า 0.30 ขึ้นไป ซึ่งค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตได้ของทุกตัวแปรแฝงแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 และมีค่าเป็นบวกทั้งหมดมีขนาดตั้งแต่ 0.66 ถึง 0.84 แสดงถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรในทิศทางเดียวกันและตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวแปรสามารถวัดตัวแปรแฝงในโมเดลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกการพิจารณาประสิทธิภาพของโมเดลสามารถวัดได้จากความตรงเชิงลู่เข้า (Convergent Validity) จากค่าความแปรปรวนเฉลี่ยที่สกัดได้ (Average Variance Extracted: AVE) ควรมีค่ามากกว่า 0.5 ซึ่งพบว่า ค่า AVE ของทุกตัวแปรแฝงมีค่าอยู่ระหว่าง 0.5411 – 0.7197 อีกทั้งสามารถวัดได้จากความเที่ยง (Reliability) หมายถึง การที่ตัวแปรสังเกตได้มีความแปรผันร่วมกันกับตัวแปรแฝง และความสามารถของตัวแปรสังเกตได้ที่อธิบายความแปรปรวนของตัวแปรแฝง โดยพิจารณาจากค่า

สัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (Square Multiple Correlation: R^2) โดยค่าความแปรปรวนของตัวแปรควรมีค่าเข้าใกล้ 1 ซึ่งพบว่าค่า R^2 ของตัวแปรสังเกตได้ของตัวแปรแฝงทุกตัวมีค่าอยู่ระหว่าง 0.43 – 0.70

ผลวิจัยพบว่าโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานครที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าดัชนีการตรวจสอบความกลมกลืนของรูปแบบโดยมีค่าสถิติไค-สแควร์ (χ^2) = 322.420, ที่องศาอิสระ(df) = 285, P = 0.063, χ^2/df=1.131, ค่าดัชนีความสอดคล้อง (GFI) = 0.95, ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) = 0.92, ค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยของส่วนเหลือคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (RMSEA) = 0.018, ค่าดัชนีค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือ (RMR) = 0.014 แสดงดังภาพที่ 1

2.5) การวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพลระหว่างตัวแปรโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

รูปภาพที่ 1 โมเดลเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความผูกพันในองค์การ ได้แก่ ตัวแปรบรรยากาศองค์การ (OC) ลักษณะงาน (JC) และคุณภาพชีวิตการทำงาน (QL) ซึ่งสามารถร่วมกันทำนายความผูกพันในองค์การ (COM) ได้ร้อยละ 93.3 และตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ ปัจจัยความผูกพันในองค์การ (COM) ส่วนตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ ปัจจัยบรรยากาศองค์การ (OC) ปัจจัยลักษณะงาน (JC) ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงาน (QL) ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (EFF) ผ่านปัจจัยความผูกพันในองค์การ (COM) โดยสามารถร่วมกันทำนายตัวแปรประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (EFF) ได้ร้อยละ 89.7 รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าพารามิเตอร์ของสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางตรง (Direct Effect: DE) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect: IE) และอิทธิพลโดยรวม (Total Effect: TE)

ตัวแปรผล	**ความผูกพันในองค์การ (COM)**			**ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (EFF)**		
ตัวแปรเหตุ	**โดยรวม (TE)**	**ทางตรง (DE)**	**ทางอ้อม (IE)**	**โดยรวม (TE)**	**ทางตรง (DE)**	**ทางอ้อม (IE)**
บรรยากาศองค์การ (OC)	0.22*	0.22*	-	0.21*	-	0.21*
ลักษณะงาน (JC)	0.60**	0.60**	-	0.57**	-	0.57**
คุณภาพชีวิตการทำงาน (QL)	0.19*	0.19*	-	0.18*	-	0.18*
ความผูกพันในองค์การ (COM)	-	-	-	0.95**	0.95**	-
R^2	93.3			89.7		
ค่าสถิติ						
χ^2= 322.420, df = 285, P = 0.063, χ^2/df=1.131, GFI = 0.95, AGFI = 0.92, RMSEA = 0.018, RMR = 0.014						

หมายเหตุ: 1) * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2) R^2 = ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (Square Multiple Correlation)

จากตารางที่ 1 สามารถเขียนเป็นตัวแบบเชิงโครงสร้างได้ คือ

1) ความผูกพันในองค์การ (COM) = (0.22) (บรรยากาศองค์การ: OC) + (0.60) (ลักษณะงาน: JC) + (0.19) (คุณภาพชีวิตการทำงาน:QL)

2) ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (EFF) = (0.21) (บรรยากาศองค์การ: OC) + (0.57) (ลักษณะงาน: JC) + (0.18) (คุณภาพชีวิตการทำงาน: QL) + (0.95) (ความผูกพันในองค์การ: COM)

องค์ความรู้ใหม่

สามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ได้ตามสมมติฐานดังนี้

จากสมมติฐานที่ 1 พบว่า บรรยากาศองค์การ (OC) มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (EFF) ทางอ้อมโดยส่งผ่านความผูกพันในองค์การ (COM) ในทิศทางบวก โดยมีค่าอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ 0.21 และมีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.21 แสดงว่า หากพนักงานมีบรรยากาศองค์การที่ดี จะส่งผลให้พนักงานรู้สึกผูกพันต่อองค์การซึ่งจะส่งผลให้พนักงานมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงขึ้น

จากสมมติฐานที่ 2 พบว่า ลักษณะงาน (JC) มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (EFF) ทางอ้อมโดยส่งผ่านความผูกพันในองค์การ (COM) ในทิศทางบวก โดยมีค่าอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ 0.57 และมีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.57 แสดงว่า หากพนักงานสามารถทำงานได้ตามลักษณะงานที่ตนต้องการ จะส่งผลให้พนักงานรู้สึกผูกพันต่อองค์การซึ่งทำให้พนักงานมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงขึ้น

จากสมมติฐานที่ 3 พบว่า คุณภาพชีวิตการทำงาน (QL) มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (EFF) ทางอ้อมโดยส่งผ่านความผูกพันในองค์การ (COM) ในทิศทางบวก โดยมีค่าอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ 0.18 และมีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.18 แสดงว่า หากพนักงานได้รับคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดีในทุกๆด้าน จะส่งผลให้พนักงานรู้สึกผูกพันต่อองค์การซึ่งทำให้พนักงานมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงขึ้น

สมมติฐานที่ 4 ความผูกพันในองค์การ (COM) มีอิทธิพลทางตรงเป็นบวกต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (EFF) ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ความผูกพันในองค์การ (COM) มีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (EFF) ในทิศทางบวก โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.95 และมีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.95 แสดงว่า หากพนักงานมีความรู้สึกผูกพันต่อองค์การ โดยรู้สึกเชื่อมั่นต่อองค์การที่ทำงาน และทำให้พนักงานมีความเต็มใจที่จะทุ่มเท พยายามอย่างเต็มที่เพื่อประโยชน์ขององค์การ และปรารถนาที่จะยังคงความเป็นพนักงานในองค์การ จะส่งผลให้พนักงานมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ได้ดังนี้

ปัจจัยบรรยากาศองค์การมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานทางอ้อมโดยส่งผ่านความผูกพันในองค์การในทิศทางบวก ทั้งนี้เป็นเพราะความผูกพันต่อองค์การเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการผลักดันให้พนักงานมีความเต็มใจที่จะพยายามกระทำในสิ่งที่ดีให้กับองค์การ เพื่อทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและนำไปสู่ความมีประสิทธิผลขององค์การ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับแนวความคิดของ สเตียร์และพอร์ทเตอร์ (Steers and Porter, 1979 as cited in Muangkrang, 2007) กล่าวว่า บรรยากาศในองค์การจะมีส่วนในการกำหนดเจตคติและพฤติกรรมการทำงานของบุคคล ซึ่งจะมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์การ

ปัจจัยลักษณะงานมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานทางอ้อมโดยส่งผ่านความผูกพันในองค์การในทิศทางบวก ทั้งนี้เป็นเพราะลักษณะงานที่ดีจะทำให้บุคลากรมีแรงจูงใจ อยากทำงานเพื่อเพิ่มค่าให้กับตนเอง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับแนวความคิดของ Hackman, and Oldham (1975) as cited

in Limtrakulthai, and Jesadalak (2018) กล่าวว่า คุณลักษณะงานที่มีความหลากหลายของทักษะการปฏิบัติงาน การได้รับผิดชอบงานทั้งหมด ความสำคัญของงาน ความเป็นอิสระของงาน และการรับรู้ผลลัพธ์จากการปฏิบัติงาน จะส่งผลให้แรงจูงใจภายในงานสูงขึ้น มีผลให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ความพึงพอใจในงานสูงขึ้น และอัตราการขาดงาน และการลาออกจากงานลดลง

ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานทางอ้อมโดยส่งผ่านความผูกพันในองค์การในทิศทางบวก ทั้งนี้เป็นเพราะถ้าพนักงานในองค์การมีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดีขึ้นจะทำให้พนักงานทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับแนวความคิดของ Komolchan (2012) ได้ให้ความคิดเห็นว่า คุณภาพชีวิตในการทำงานมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการทำงาน

ปัจจัยความผูกพันในองค์การมีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในทิศทางบวก ทั้งนี้เป็นเพราะความผูกพันต่อองค์การเปรียบเสมือนสิ่งกระตุ้นให้บุคคลปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังความสามารถเสียสละและอุทิศตนเพื่อผลประโยชน์ต่อองค์การ และมีความซื่อสัตย์จงรักภักดี อันจะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์การในท้ายที่สุด ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับแนวความคิดของ Chatchawan (2006) กล่าวถึงความสำคัญของความผูกพันในองค์การไว้ว่า ความผูกพันต่อองค์การมีความสำคัญอย่างมากต่อความอยู่รอดและความมีประสิทธิผลขององค์การและยังเป็นตัวทำนายการลาออกได้ดีกว่าความพึงพอใจในงาน

สรุป

จากงานวิจัยพบว่า ปัจจัยบรรยากาศองค์การ ลักษณะงาน คุณภาพชีวิต ความผูกพันในองค์การ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้โมเดลที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยโมเดลประกอบด้วยตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ ความผูกพันในองค์การ และตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ บรรยากาศองค์การ ลักษณะงาน คุณภาพชีวิตการทำงาน ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานผ่านความผูกพันในองค์การ และการที่องค์การจะสามารถทำให้พนักงานมีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้นได้นั้น องค์การควรปรับปรุงลักษณะงานให้ตรงตามความต้องการของพนักงาน นอกจากนี้องค์การควรเพิ่มบรรยากาศในการทำงานให้ดีขึ้น และเพิ่มคุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานในทุกด้าน จะส่งผลให้พนักงานรู้สึกผูกพันในองค์การมากขึ้น ซึ่งจะให้พนักงานทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัจจัยด้านคุณภาพชีวิตการทำงานด้านความก้าวหน้าและมั่นคงในงาน อยู่ในระดับต่ำกว่าด้านอื่นๆ ดังนั้น องค์การควรมีเกณฑ์มาตรฐานในการพิจารณาเลื่อนตำแหน่ง

งานที่มีความยุติธรรมและชัดเจน สนับสนุนบุคลากรให้มีก้าวหน้าในตำแหน่งงานโดยการกำหนดเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพเพื่อทำให้บุคลากรมีความรู้สึกมั่นคงในตำแหน่งงาน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 และวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน มีจำนวน 3 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยบรรยากาศองค์การ ปัจจัยลักษณะงาน ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงาน ซึ่งมีอิทธิพลทางอ้อมโดยส่งผ่านความผูกพันในองค์การ ดังนั้น องค์การควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริม 3 ด้านนี้ โดย 1) ในด้านปัจจัยบรรยากาศองค์การ องค์การควรส่งเสริมให้พนักงานมีบรรยากาศองค์การที่ดี โดยให้องค์การมีโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน พนักงานสามารถมีอิสระและตัดสินใจต่องานที่รับผิดชอบได้อย่างเต็มที่ องค์การส่งเสริมการให้รางวัลแก่พนักงานที่ปฏิบัติงานดี องค์การเปิดโอกาสให้พนักงานสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆได้ ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานและหัวหน้างานเป็นไปด้วยความอบอุ่น และเมื่อเกิดปัญหาได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงานและหัวหน้างานเป็นอย่างดี 2) ในด้านปัจจัยลักษณะงาน องค์การควรออบแบบลักษณะงานให้ตรงกับความต้องการและความพึงพอใจของพนักงาน โดยให้มีการทำงานที่ใช้ความหลากหลายของทักษะ ได้รับผิดชอบงานทั้งหมด รู้สึกว่างานที่ได้รับมีความสำคัญ มีความอิสระของงาน และได้รับข้อมูลย้อนกลับจากผู้ร่วมงานและผู้บังคับบัญชา 3) ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานองค์การควรส่งเสริมให้พนักงานได้รับคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดีในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นการให้ค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม สถานที่ทำงานมีสภาพการทำงานที่มีความปลอดภัย มีการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้ได้รับการอบรมและศึกษาต่อ การทำให้พนักงานรู้สึกมีว่าการทำงานในองค์การมีความก้าวหน้าและมั่นคง การทำงานมีความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานและหัวหน้างานที่ดี มีการส่งเสริมให้มีทำงานได้อย่างเป็นอิสระ ส่งเสริมให้มีความสมดุลระหว่างเวลาที่ใช้ในการทำงานและชีวิตส่วนตัวให้มีความเหมาะสม ซึ่งการที่องค์การส่งเสริมบรรยากาศองค์การ ลักษณะงานที่ดี และเพิ่มคุณภาพชีวิตที่ดีให้พนักงานจะส่งผลให้พนักงานรู้สึกผูกพันต่อองค์การจะทำให้พนักงานมีความเต็มใจที่จะทุ่มเท พยายามอย่างเต็มที่เพื่อประโยชน์ขององค์การและปรารถนาที่จะยังคงความเป็นพนักงานในองค์การ จะส่งผลให้พนักงานมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพการทำงานระหว่างองค์การเอกชนและองค์การรัฐบาลว่ามีปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

2.1 การศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรมีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบอื่น ๆ เช่น การภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปใช้ประกอบผลการวิจัยได้อย่างครอบคลุมและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

References

Amphaya, C. (2016). *Organizational Atmosphere Affecting the Quality of Working Life of Teachers in the School Secondary Education Service Area Office 8*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Nakhon Pathom.

Angsuchote, S. et al. (2014). *Statistical Analysis for Social and Behavioral Science Research: Techniques for Using LISREL.* (4nd ed.). Bangkok: Prosperity and Stability in Printing.

Bangkok Economic Fiscal and Investment Information Center. (2018). *Population statistics in Each District*. Retrieved July 4, 2020, from www.bangkok.go.th

Boonrit, N. (2015). *Factors Affecting the Efficiency of the Administrative Organization Personnel Chonburi Province*. (Master's Thesis). Burapha University. Chon Buri.

Chatchawan, P. (2006). *Organizational Atmosphere and Organizational Ties of Cultural Scholars Affiliation Provincial Cultural Office in 14 Southern Provinces*. (Master's Thesis). Kasetsart University. Bangkok.

Hongkiatkachorn, P. et al. (2019). A Causal Relationship Model of Quality of Life Factors in Work that Influences Organizational and Performance Engagement. *University Academic Journal Thai Chamber of Commerce*, 11(2), 96-119.

Ingard, A. (2021). *Model Analysis of Structural Equations*. Statistical Data Analysis for Research Basic SEM with AMOS course. Nakhon Pathom: Silpakorn University.

Kaiawan, Y. (2013). *Structural Equation Model Analysis with AMOS*. Bangkok: Chulalongkorn University.

Kitiyanan, S. (2009). *Corporate Engagement of Sports Authority of Thailand*. (Doctoral Dissertation). Siam University. Bangkok.

Komolchan,L. (2012). *The relationship between quality of work life and productivity: Case Study of Krung Thai Bank Public Company Limited Lopburi District Office*. (Master's Thesis). Rajamangala University of Technology Thanyaburi. Pathum Thani.

Limtrakulthai, S., & Jesadalak, W. (2018). Job Features Affecting Business Engagement Feelings for the Organization Through Performance Results in a Role, Awareness, Support from Supervisors and Recognition of Support from an Organization of an Independent School. *Journal of Humanities Social Sciences and Arts*, 11(2), 2920-2935.

Muangkrang, P. (2007). *Organizational Dimensions Affecting the Quality of Working Life of School Teachers*. (Master's Thesis). Loei Rajabhat University. Loei.

National Statistical Office. (2019). *Employees Working in Bangkok*. Retrieved July 4, 2020, from http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/02.aspx.

Noinakorn, J. (2008). *Relationship Between Quality of Work Life and Commitment to the Organization of Company Employees in Rojana Industrial Estate Phra Nakhon Si Ayutthaya Province*. (Master's Thesis). University Uttaradit Rajabhat University. Uttaradit.

Phasunon, P. (2014). *Marketing research*. Nakhon Pathom: Silpakorn University Press.

Piraksa, W. (2013). *Relationship between Quality of Life at Work and Commitment to Organization of Agricultural Cooperative Employees Nakhon Ratchasima Province Independent Study*. (Master's Thesis). Rajamangala Isan. Khon Kaen.

Prakobphol, T. (2019). Causal Factors Influencing Good Membership Behavior of the Organization of Support Personnel Rajabhat University in Bangkok. *University Academic Journal Far Eastern*, 12(2), 88-107.

Sakphaisan, U. (2013). *Quality of Work Life Affecting Employee Performance Inter Realty Management Co., Ltd.* (Master's Thesis). Rajamangala University of Technology Thanyaburi. Pathum Thani.

Sinlapajaru, T. (2007). *Research and Statistical Analysis with SPSS.* (7rd ed.). Bangkok: V.Inter Print Company.

SrinangYam, S., Ratanaolan, T., & Kiddee, K. (2015). Development of a Causal Model of Binding to the Teachers' Organization Under the Office of the Vocational Education Commission Central Region 1. *Journal of Industrial Science*, 14(2), 236-243.

Srisai, S. (2008). *Applied Statistics for Social Science Research*. (3rd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University.

Suebsuk, P. (2005). *The Importance of Job Recognition Transformational Leadership of the Head Wards with the Happiness in the Work of Nurses in Public University Hospitals.* (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.

Suwanwat, N. (2014). *Influence of Self-Independence Support Perception on Needs. Psychological Basis Motivation and Intention of Exercising*. (Doctoral Dissertation). Burapha University. Chon Buri.

Tarichkul, W., & Phanthai, K. (2017). The Causal Relationship Model of Factors Work Culture and Work Life Quality Factors Affecting Employee Engagement. Provincial Electricity Phranakhon Rajabhat. *Journal Humanities and Social Sciences*, 12(2), 211-225.

การพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยสู่อาชีพโดยพุทธสันติวิธี*

The Development of Mediators Towards a Profession by Buddhist Peaceful Means

[1]ณรงค์ศักดิ์ อัจฉรานุวัฒน์ และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส

[1]Narongsak Auscharanuwat and Phramaha Hansa Dhammahāso

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: narongsak.aus@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการไกล่เกลี่ยโดยผู้ประนีประนอมในศาลยุติธรรม 2) เพื่อศึกษาแนวคิดผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพขององค์กรเอกชน JAMS ของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย 3) เพื่อพัฒนาการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของศาลยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณ 20 คน ด้านการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทโดยกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ข้าราชการผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมระดับสูงทั้งผู้บริหารที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย ผู้ประนีประนอม ทนายความอาวุโสผู้มีประสบการณ์เกินกว่า 20 ปี นักวิชาการและอาจารย์อาวุโส แพทย์และนักธุรกิจในบริษัทมหาชนจำกัด

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้ประนีประนอมในศาลยุติธรรมที่ศาลแต่งตั้งให้แก่คู่พิพาทยังมีข้อจำกัดอยู่มากในการไกล่เกลี่ยคดีที่มีทุนทรัพย์พิพาทจำนวนสูงๆ ซึ่งมักเป็นคดีที่มีความสลับซับซ้อนด้านกฎหมาย เนื่องจากขาดการพัฒนาความรู้ในสาขาต่างๆ อีกทั้งการเป็นเพียงบุคคลภายนอกที่อาสาเสียสละเวลาเข้ามาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย มิใช่ ผู้ที่ยึดการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยเป็นอาชีพที่ต้องมีความรู้ ความรับผิดชอบและความทุ่มเทในการปฏิบัติหน้าที่ จึงไม่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน 2) JAMS เป็นบริษัทเอกชนที่ใหญ่ที่สุดในโลกที่ให้บริการการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ให้บริการระงับข้อพิพาทประมาณ 12,000 เรื่องต่อปี (ข้อมูลปี พ.ศ.2557) โดยร้อยละ 70 เป็นข้อพิพาททางแพ่ง, พาณิชย์ และทรัพย์สินทางปัญญา โดยองค์กรมีจุดเด่นด้านบุคลากรที่มีผู้ไกล่เกลี่ยอาวุโสและประสบการณ์ ทั้งด้านความรู้และความชำนาญการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทตลอดจนมีกฎเกณฑ์และกระบวนการเป็นระบบ รวมทั้งมีหน่วยฝึกฝนและพัฒนา ผู้ไกล่เกลี่ยเรียกว่า JAMS Training & Development Department ก่อให้องค์กรเกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง 3) ควรจัดให้มีผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ(Professional Mediator)ขึ้นในศาลยุติธรรม ในการพัฒนาการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นเพื่อเป็นทางเลือกอีกช่องทางหนึ่งให้แก่คู่พิพาทไปกับผู้ประนีประนอมเพื่อเป็นการปฏิรูป

*Received November 9, 2021; Revised January 31, 2022; Accepted February 10, 2022

การไกล่เกลี่ย โดยจะต้องมีหน่วยงานหรือองค์กรควบคุมวิชาชีพ เรียกว่า Association of Thai Professional Mediator- A.T.P.M.ทำหน้าที่วางกฎเกณฑ์และกระบวนการให้เป็นระบบ ให้มีมาตรฐานวิชาชีพทั้งด้านจริยธรรมและสมรรถนะของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ รวมทั้งติดตามประเมินผล

คำสำคัญ: ผู้ไกล่เกลี่ย; ผู้ประนีประนอม; วิชาชีพ

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to study problems and obstacles of mediation by the conciliators at the Court of Justice; 2) to study concepts of professional mediators of the private company called JAMS in California, the United States; and 3) to develop the dispute mediation of the Court of Justice to be more effective. The study applied a qualitative research by way of documentary research and in-depth interviews with experts on dispute mediation. A sample group consisted of judges at the Court of Justice, administrators who had authorities to formulate policies, government employees who had served more than 20 years at the Court of Justice, high-ranking administrators at the Court of Justice, conciliators, senior lawyers who had more than 20 years of experience, scholars, senior lecturers, doctors, and businessmen in a public limited company.

From the study, it is found as follows: 1) The conciliators at the Court of Justice that are appointed by the Court for the disputing parties still have many limitations in mediating cases with high monetary claims which are usually complicated cases in both legal and technical aspects. This is due to the lack of development of knowledge in various fields and the conciliators are just outsourced personnel who volunteer to work, still their career is not a mediator where it requires full responsibility and dedication to performing the duties; therefore, the work does not contribute to the performance and development of their potential. 2) JAMS, founded in year B.E. 2522, one of the greatest private companies in the world that have provided dispute mediation services approximately 12,000 cases per year (as of B.E. 2557), in which 70 % of them are civil dispute, commercial dispute, and intellectual property dispute. The strength of the company is personnel where there are mediators who are senior with experience in both knowledge and a wide range of expertise to respond to the needs of the disputing parties. There are also rules and processes that are systematic, as well as having a training and development department for mediators called “JAMS Training & Development Department” which creates a culture of lifelong learning. 3) There should be an arrangement of professional mediators at the Court of Justice which is the development

of dispute mediation to be more effective and be an alternative channel for the disputing parties other than the service of a conciliator. In this regard, there must be an establishment of the Association of Thai Professional Mediator (ATPM) to set up rules and the mediation processes to be more systematic with more professional standards whether in ethics or the competencies of professional mediators as well as monitoring and evaluating the performance.

Keywords: Mediator; Conciliator; Profession

บทนำ

ปัจจุบันการไกล่เกลี่ย ถือเป็นการระงับข้อพิพาททางเลือกที่ได้รับความนิยมจำนวนมากจากประชาชนผู้มีข้อพิพาทเนื่องด้วยเพราะนอกจากจะมีความประหยัดทางด้านค่าใช้จ่ายและเวลาแล้วยังช่วยรักษาความสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคู่กรณีอีกด้วย จึงทำให้นานาประเทศต่างให้ความสำคัญ มีการนำการไกล่เกลี่ยมาใช้ในการระงับข้อพิพาทอย่างแพร่หลาย จนทำให้ศาสตร์แห่งการไกล่เกลี่ยพัฒนาก้าวหน้าไปกว่าเดิมมาก ศาลยุติธรรมอันเป็นหนึ่งในสามอำนาจอธิปไตย ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ มีบทบาทและภารกิจหลักในการพิจารณาพิพากษาคดี การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ทั้งนี้ ศาลยุติธรรมได้นำการไกล่เกลี่ยมาใช้ทั้งในคดีแพ่งโดยมีผู้ทำหน้าทีไกล่เกลี่ยเรียกว่า “ผู้ประนีประนอม” (Chantara-Opakorn, 2015)

สำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งเป็นหน่วยงานทางธุรการทำหน้าที่สนับสนุนภารกิจของศาลยุติธรรมได้เล็งเห็นถึงความสำคัญเกี่ยวกับวิธีการไกลเกลี่ยข้อพิพาทในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างประสิทธิภาพการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ผู้มีคดีและประชาชนทั่วไป จึงมีนโยบายให้ศาลยุติธรรมนำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มาใช้ควบคู่กับการพิจารณาคดีของศาล มีการออกระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 (Alternative Dispute Resolution Office, 2013)

ตามรายงานของศาลยุติธรรมว่าด้วยสถิติคดีไกล่เกลี่ยข้อพิพาทปีงบประมาณ พ. ศ. 2562 ในไตรมาสที่ 1 ระหว่างเดือนตุลาคมถึงธันวาคม 2561 ปรากฏว่ามีคดีแพ่ง (ไม่รวมคดีผู้บริโภค) เข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ย 19,279 คดี มีจำนวน คดีที่ไกลเกลี่ยสำเร็จ 10,537 คดี คิดเป็นทุนทรัพย์ 15,967,049,550.84 บาท มีจำนวนคดีที่ไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ 2,626 คดี โดยคดีแพ่งในศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานคร มีจำนวนคดีแพ่งที่เข้าสู่การไกล่เกลี่ย จำนวน 1,023 คดี ไกล่เกลี่ยสำเร็จ 704 คดี และไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ 177 คดี บ่งชี้ว่า ร้อยละ 10 ของคดีข้อพิพาทของศาลชั้นต้นในศาลยุติธรรม แม้ดูเหมือนเป็นอัตราส่วนเล็กน้อยก็ตาม แต่กลับเป็นคดีที่มีจำนวนทุนทรัพย์สูงมากๆ ความสลับซับซ้อนด้านกฎหมาย ไม่สามารถไกล่เกลี่ยให้สำเร็จได้ (Office of Planning and Budget, 2019) ทำให้ทุนถูกกักในกระบวนการยุติธรรมโดยไม่จำเป็น

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีในศาลยุติธรรมเป็นบริการของรัฐจัดให้เปล่าคู่พิพาทไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย โดยมีผู้ประนีประนอมซึ่งเป็นบุคคลภายนอกที่อาสาสมัครและได้รับการฝึกอบรมการไกล่เกลี่ยจากศาลยุติธรรม

โดยได้รับค่าตอบแทน จากศาลยุติธรรมสำหรับการมาทำหน้าที่ครั้งละ 1,000 บาท รวมตลอดทั้งคดีไม่เกิน 6,000 บาท ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่านอกจากจะมีผู้ไกล่เกลี่ยของศาลอย่างศาลยุติธรรมประเทศไทยแล้ว ในสหรัฐอเมริกายังเปิดโอกาสให้เอกชนสามารถจัดตั้งองค์กรให้บริการไกลเกลี่ยระงับข้อพิพาทแก่ประชาชนผู้มีข้อพิพาทโดยสามารถเรียกเก็บค่าธรรมเนียมหรือค่าจ้างได้ ทั้งนี้ในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา มีองค์กรเอกชน JAMS ให้บริการระงับข้อพิพาท ที่ใหญ่ที่สุดในโลก จัดตั้งในรูปแบบบริษัทเอกชน ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2522 ปัจจุบันให้บริการระงับข้อพิพาททั้งหมดประมาณ 12,000 เรื่องต่อปี โดยร้อยละ 70 เป็นข้อพิพาทที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยประเภทเรื่องทางแพ่งและพาณิชย์และทรัพย์สินทางปัญญา ผู้รับบริการส่วนใหญ่ต้องการมุมมองทางคดีจากผู้มีประสบความสำเร็จในทางวิชาชีพกฎหมาย จำนวนคดีซึ่งไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จส่วนหนึ่งเกิดจากข้อจำกัดความสามารถของผู้ประนีประนอม ซึ่งประเทศไทยยังไม่มีผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ ต่างจากในประเทศสหรัฐอเมริกาที่คู่พิพาทมีทางเลือกสามารถใช้บริการผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพเป็นผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยแทนผู้ไกล่เกลี่ยที่ศาลจัดให้ได้ (Nooruangngam, 2013)

ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาและข้อจำกัดของการไกล่เกลี่ยในศาลยุติธรรมโดยเฉพาะข้อพิพาทหรือคดีที่มีความสลับซับซ้อนซึ่งมักเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์สูง หากจะมีการจัดตั้งระบบผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพในประเทศไทยเช่นเดียวกับผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพในประเทศสหรัฐอเมริกาคู่ขนานกับระบบไกล่เกลี่ยโดยผู้ประนีประนอมที่มีอยู่เดิมย่อมเป็นทางเลือกใหม่ให้แก่คู่พิพาทที่มีความสามารถ เสียค่าใช้จ่ายเพื่อระงับข้อพิพาทของตน เพื่อตอบปัญหาว่าประเทศไทยสมควรมีการจัดตั้งผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพหรือไม่และหากจะมีการจัดตั้งผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพเกิดขึ้นในประเทศไทย ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพควรมีคุณสมบัติอย่างไร ตลอดจนต้องมีการดำเนินการอย่างไรบ้าง จึงเป็นที่มาของการศึกษาในครั้งนี้ ตลอดจนทำให้ได้รูปแบบการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยสู่อาชีพโดยพุทธสันติวิธี (Development on Model of Professional Mediator by Buddhist Peaceful Means) เป็นทางเลือกใหม่ในการระงับข้อพิพาทของประชาชน รวมทั้งทำให้ทราบหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เถรวาทที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการไกล่เกลี่ยโดยผู้ประนีประนอมในศาลยุติธรรม
2. เพื่อศึกษาแนวคิดผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพขององค์กรเอกชน (JAMS) มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา
3. เพื่อพัฒนาการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของศาลยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบท สภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมในศาลยุติธรรม โดยศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) ข้อมูลจากสำนักงาน

ส่งเสริมงานตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มตัวอย่างหลากหลาย อาทิ ผู้พิพากษาผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสำนักงานศาลยุติธรรม ผู้บริหารศาลชั้นต้นและศาลสูงในศาลยุติธรรมที่สามารถกำหนดนโยบายของศาลยุติธรรม ผู้พิพากษาผู้มีอายุราชการเกินกว่า 20 ปี ซึ่งมีประสบการณ์และความชำนาญในงานไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท ข้าราชศาลยุติธรรมระดับสูงที่ดูแลรับผิดชอบสำนักงานส่งเสริมงานตุลาการเกี่ยวข้องระบบการไกล่เกลี่ยของศาลยุติธรรม ผู้ประนีประนอมที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในศาลชั้นต้นในศาลยุติธรรม ผู้ประกอบอาชีพทนายความเกินกว่า 20 ปี ผู้ประกอบอาชีพบุคลาทางการแพทย์ นักวิชาการอาวุโสผู้ประกอบอาชีพอาจารย์มหาวิทยาลัยเกินกว่า 20 ปี และผู้ประกอบอาชีพธุรกิจเกินกว่า 20 ปีซึ่งเป็นผู้บริหารบริษัทมหาชนจำกัดในตลาดหลักทรัพย์ โดยมีประเด็นศึกษาดังต่อไปนี้ 1) ศึกษาหลักการทฤษฎีแนวคิดที่นำมาใช้ในการกระบวนการไกล่เกลี่ยในปัจจุบัน 2) ศึกษากระบวนการและขั้นตอน ตลอดจนวิธีการปฏิบัติในการไกลเกลี่ยระงับข้อพิพาทในศาลยุติธรรมเป็นอย่างไร 3) ศึกษาปัญหาอุปสรรคจุดแข็งข้อจำกัด ข้อเสนอแนะนำต่อการปรับปรุงกระบวนการไกล่เกลี่ยอย่างไร

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศสหรัฐอเมริกาและจากการศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)จากนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอเมริกา โดยมีประเด็นศึกษาดังต่อไปนี้ 1) ศึกษาหลักการ ทฤษฎี แนวคิด กระบวนการ ขั้นตอนและวิธีการในทางปฏิบัติของการไกล่เกลี่ยระงับ ข้อพิพาทของสหรัฐอเมริกาหรือแนวตะวันตกว่ามีอย่างไร 2) ศึกษาหลักการ ทฤษฎี แนวคิด กระบวนการ ขั้นตอนและวิธีการในทางปฏิบัติในการไกล่เกลี่ยระงับ ข้อพิพาทของอเมริกาหรือแนวตะวันตกที่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับการไกล่เกลี่ยในศาลยุติธรรมของประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาพุทธสันติวิธีว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยศึกษาจากข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีประเด็นศึกษา ดังต่อไปนี้ 1) หลักธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท หมวดธรรมใดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างแนวคิดหรือใช้เป็นวิธีในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทได้ 2) วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทมีอย่างไร และกรณีตัวอย่างใดบ้าง โดยในกรณีตัวอย่างมีการนำหลักการตามแนวพระพุทธศาสนามาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างไร 3) วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามแนวพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทมีอย่างไร

ขั้นตอนที่ 4 การนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ทั้งหมดมาสังเคราะห์เชื่อมโยง เพื่อให้ได้ข้อค้นพบ (Find Out) และสร้างตัวแบบ ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) โดยพุทธสันติวิธี (Model of Professional Mediator by Buddhist Peaceful Means)

ขั้นตอนที่ 5 เรียบเรียง สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 6 นำเสนอตัวแบบการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยสู่อาชีพโดยพุทธสันติวิธี (Development on Model of Professional Mediator by Buddhist Peaceful Means)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ปัญหาและอุปสรรคการไกล่เกลี่ยโดยผู้ประนีประนอมในศาลยุติธรรม ผลการวิจัยพบว่า การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในศาลยุติธรรมโดยผู้ประนีประนอมในคดีที่มีความสลับซับซ้อนซึ่งมักเป็นที่มีทุนทรัพย์พิพาทจำนวนสูง เช่น คดีที่มีทุนทรัพย์พิพาทนับหลายร้อยล้านบาทหรือสูงกว่านั้น เป็นต้น มักไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากผู้ประนีประนอมยังมีข้อจำกัดอยู่มากในความรู้ทางด้านกฎหมายด้านเทคนิคและวิธีการ จิตวิทยา ขาดความรู้เฉพาะทางในเรื่องข้อพิพาท นอกจากนี้ผู้ประนีประนอมที่ศาลแต่งตั้งให้เป็นเพียงบุคคลภายนอกที่อาสาสมัครเสียสละเวลามารับใช้สังคมเท่านั้น จึงขาดความทุ่มเทและความอดทนอย่างสูง ขาดการพัฒนาความรู้สาขาต่างๆและจิตวิทยา เพราะผู้ประนีประนอมมิใช่ผู้ที่ยึดการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยเป็นอาชีพซึ่งต้องมีความรับผิดชอบและความทุ่มเทในผลงานการปฏิบัติหน้าที่กับการพัฒนาตน

วัตถุประสงค์ที่ 2 แนวคิดผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพขององค์กรเอกชน (JAMS) มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาพบว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการไกล่เกลี่ยโดยผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) มานานแล้ว ซึ่ง JAMS เป็นองค์กรเอกชนที่จัดตั้งเป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด มีสำนักงานใหญ่ อยู่ในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2522 จนถึงปัจจุบัน นับได้ว่าเป็นองค์กรเอกชนที่ให้บริการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทที่ใหญ่ที่สุดในโลก ทำให้คู่พิพาทส่วนใหญ่ที่มาใช้บริการสามารถหาข้อยุติตกลงกันได้ทำให้ได้รับความนิยม โดยร้อยละ 70 เป็นข้อพิพาทที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยประเภทเรื่องทางแพ่งและพาณิชย์และทรัพย์สินทางปัญญา โดยจุดเด่นที่ทำให้ JAMS ประสบความสำเร็จเป็นที่หนึ่งขององค์กรเอกชนที่ให้บริการการไกล่เกลี่ยเนื่องจากมีบุคลากรด้านกฎหมายเป็นผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งมีทั้งความรู้สูงและประสบการณ์สูงได้แก่อดีตผู้พิพากษาและทนายความที่เกษียณอายุเกือบ 300 คนโดยแต่ละคนอายุ 65 ปี รวมทั้งการมีหน่วยงานฝึกอบรมและพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ย เรียกว่า JAMS Training & Development Department ก่อให้องค์กรเกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้และพัฒนาบุคลากรอยู่เสมอ

วัตถุประสงค์ที่ 3 การพัฒนาการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของศาลยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของศาลยุติธรรม ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นจากที่เป็นอยู่สามารถกระทำได้โดยการจัดให้มีผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพในศาลยุติธรรมด้วยการสร้างปัจจัยเอื้อสองประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่งด้านองค์กรควบคุมผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Organization) ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหรือองค์กรควบคุมวิชาชีพ เรียกว่า Association of Thai Professional Mediator (A.T.P.M.) ประการที่สองด้านคุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ย (Professional Mediator) ทำหน้าที่วางกฎเกณฑ์และกระบวนการทั้งหลายให้เป็นระบบ สร้างมาตรฐานวิชาชีพ จริยธรรมและสมรรถนะของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ รวมทั้งการติดตามประเมินผล ตลอดจนการให้บริการข้อมูลแก่คู่พิพาทผู้ใช้บริการ ประการที่สอง ด้านคุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ย (Professional Mediator) ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพจะต้องมีคุณสมบัติและคุณภาพซึ่งสามารถสร้างความแตกต่างเหนือชั้นทั้งด้านความรู้และประสบการณ์ขั้นสูง

องค์ความรู้ใหม่

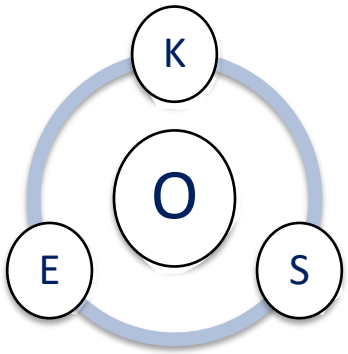
หลังจากทำการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อค้นพบอันเป็นองค์ความรู้ใหม่ว่า ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) ควรจะมีขึ้นในประเทศไทยมานานแล้ว ลักษณะเช่นเดียวที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาช่วงปลายทศวรรษ 1960 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขนานใหญ่ ส่งผลก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมายอย่างรวดเร็ว โดยในช่วงเริ่มต้นการวางรูปแบบของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยส่วนใหญ่เริ่มจากคดีหรือความเสียหายที่เกิดจาการกระทำความผิดทางอาญา ในขณะที่ทรัพยากรของศาลมีอยู่อย่างจำกัด ไม่ว่าจะเป็นจำนวนผู้พิพากษาและสถานที่ในการพิพากษาคดี ทำให้มีคดีที่คั่งค้างอยู่ในศาลจำนวนมากรวมตลอดถึงทำให้คู่ความมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ทั้งค่าทนายความ ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และความสิ้นเปลืองเวลาส่งผลกระทบต่อธุรกิจของคู่ความและระบบเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม จึงเกิดแนวความคิดในการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเชิงบังคับมาใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ (Nooruangngam, 2013) ซึ่งจะช่วยให้คู่พิพาทนักธุรกิจที่มีข้อพิพาททางการเงินสามารถหาทางเจรจาตกลงแก้ไขข้อพิพาททางธุรกิจเงินได้โดยไม่ต้องเสียโอกาสทางธุรกิจจากการต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลที่ทำให้ทุนและทรัพย์สินพิพาทต้องถูกกักอยู่ในกระบวนการยุติธรรมเป็นเวลานานทำให้สิ้นเปลืองทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายมาก (Office of Judicial Affairs, 2017)

นอกจากนี้ เป็นการวิจัยพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยสู่อาชีพโดยพุทธสันติวิธีโดยเป็นการนำหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ในการแสวงหาแนวทางหรือวิธีการในการระงับ ข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทให้เกิดสันติสุข พบว่าหลักธรรมตามพระพุทธศาสนาเถรวาทว่าด้วย สัมมาวาจาหรือวาจาชอบ ประกอบด้วย 1) เว้นการพูดเท็จ (ละมุสาวาท) 2) เว้นการพูดส่อเสียด (ละปิสุณาวาจา) 3) เว้นการพูดหยาบคาย (ละผรุสวาจา) 4) เว้นการพูดเพ้อเจ้อ (ละสัมผัปปลาปะ) และหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ประกอบด้วย 1) ธัมมัญญุตา (รู้เหตุ) 2) อัตถัญญุตา (รู้ผล) 3) อัตตัญญุตา (รู้ตน) 4) มัตตัญญุตา (รู้ประมาณ) 5) กาลัญญุตา (รู้กาล) 6) ปริสัญญุตา (รู้ชุมชน) 7) ปุคคลัญญุตา (รู้บุคคล)

และหลักธรรมกัลยาณมิตรธรรม ประกอบด้วย 1) ปิโย (น่ารัก) 2) ครุ (น่าเคารพ) 3) ภาวนีโย (รู้จริง) 4) วัตตา (รู้จักพูดให้ได้ผล) 5) วจนักขโม (พร้อมรับฟังอย่างอดทน) 6) คัมภีรัญจะกะถังกัตตา (ชี้แจ้งเรื่องซับซ้อนลึกซึ้งได้) 7) โนจัฏฐาเนนิโยชะเย (ไม่กล่าวในทางเสื่อมเสีย เหลวไหลไม่สมควร)

เมื่อเปรียบเทียบขั้นตอนและวิธีการของกระบวนการไกล่เกลี่ยในประเทศสหรัฐอเมริกากับประเทศไทยปรากฏว่ามีส่วนคล้ายคลึงกันมาก คงแตกต่างกันเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกาอนุญาตให้บริษัทเอกชนสามารถให้บริการผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) ซึ่งทำให้เกิดแรงจูงใจอย่างสูงต่อบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย ยึดถือเป็นอาชีพ สามารถตอบสนองความต้องการของคู่พิพาทได้เป็นอย่างดี ในขณะที่ในประเทศไทยยังไม่ได้มีการอนุญาตให้มีผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) เหมือนในประเทศสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ผู้ประนีประนอม (Conciliator) ในศาลยุติธรรมมีข้อจำกัดด้านความรู้ความสามารถอยู่มากในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทคดีหรือข้อพิพาทที่มีความสลับซับซ้อน ฉะนั้น การมีผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพจึงเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งในการอำนวยความยุติธรรมให้คู่พิพาทในการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในศาลยุติธรรมไทย แต่ต้องสร้างปัจจัยเอื้อสองประการเพื่อให้แนวคิดดังกล่าวเกิดผลสัมฤทธิ์ไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริงประกอบด้วยปัจจัยเอื้อทั้งด้านองค์กร (Organization) และด้าน

คุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ย (Professional Mediator) โดยปัจจัยเอื้อด้านองค์กร (Organization) มีหน้าที่กำกับควบคุมผู้ประกอบอาชีพผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) ทำหน้าที่องค์กรวิชาชีพ (Association of Thai Professional Mediator A.T.P.M.) ส่วนปัจจัยเอื้อด้านผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) จะเป็นเรื่องคุณสมบัติและสมรรถนะของผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งผู้วิจัยสามารถกำหนดความสัมพันธ์เป็นตัวแบบการพัฒนา ผู้ไกล่เกลี่ยสู่วิชาชีพ ดังนี้

รูปภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

O = Organization หมายถึง องค์กรที่ทำหน้าที่กำกับควบคุมผู้ประกอบอาชีพผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) ทำหน้าที่องค์กรวิชาชีพ (Association of Thai Professional Mediator A.T.P.M.)

K = Knowledge หมายถึง ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) ต้องสำเร็จการศึกษาขั้นต่ำระดับปริญญาตรี และต้องจบนิติศาสตร์บัณฑิตด้วย

E = Experience หมายถึง คุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) ต้องเป็นผู้เคยผ่านการไกล่เกลี่ยในศาลยุติธรรมมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี ถึง 5 ปี และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประนีประนอมของสำนักงานศาลยุติธรรม

S = Skill หมายถึง ทักษะความสามารถเฉพาะทาง หรือความสามารถพิเศษ

โดยปัจจัยเอื้อด้านองค์กร (Organization) โดยจะต้องมีองค์กรวิชาชีพ (Association of Thai Professional Mediator) ซึ่งเปรียบเสมือนพิมพ์เขียวของการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยสู่วิชาชีพ โดยมีบทบาทที่สำคัญดังนี้

1) จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและผลงานของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพกับตรวจสอบความถูกต้อง

2) กำหนดมาตรฐานคุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ ตั้งแต่ด้านการศึกษา ด้านประสบการณ์ และด้านความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง

3) กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ อีกทั้งกรอบเวลา ในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทและเงื่อนเวลาที่เหมาะสมต่อการยุติกระบวนการไกล่เกลี่ย รวมทั้งอัตราค่าธรรมเนียมและค่าตอบแทนของผู้ไกล่เกลี่ย

4) การจัดทำมาตรฐานจริยธรรมของผู้ไกล่เกลี่ย

5) การสรรหาคัดเลือกผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพและการขึ้นทะเบียน

6) การจัดตั้งสถาบันฝึกอบรมเพื่อจัดทำหลักสูตรและการฝึกอบรมการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ

ปัจจัยเอื้อด้านคุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ย (Professional Mediator) ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพจะต้องมีคุณสมบัติและคุณภาพซึ่งสามารถสร้างความแตกต่างเหนือชั้นทั้งด้านความรู้และประสบการณ์ขั้นสูง คุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพจึงเป็นหัวใจของการสร้างความศรัทธาต่อคู่พิพาทผู้ใช้บริการ โดยควรมีคุณสมบัติเบื้องต้น ดังนี้

1) ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพต้องจบปริญญาตรีอย่างน้อย 1 ปริญญากับและต้องจบนิติศาสตร์บัณฑิต และสามารถยกร่างสัญญาประนีประนอมยอมความ หรือข้อตกลงระงับข้อพิพาทได้

2) ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพต้องเป็นผู้ผ่านการได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประนีประนอมของสำนักงานศาลยุติธรรมมาแล้วและมีประสบการณ์ไกล่เกลี่ยกับมีผลสำเร็จในการไกล่เกลี่ยจำนวนตั้งแต่ 10- 20 คดี

3) ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพต้องผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการไกล่เกลี่ยขององค์กรวิชาชีพ (Association of Thai Professional Mediator)

4) มีทักษะ หรือความรู้พิเศษเฉพาะทางเกี่ยวกับข้อพิพาท

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผู้ประนีประนอมดังกล่าวเป็นเพียงบุคคลภายนอกที่อาสาสมัครเสียสละเวลามารับใช้สังคมเป็นครั้งคราว โดยได้รับค่าตอบแทนครั้ง 1,000 บาท หรือรวมตลอดคดีไม่เกิน 6,000 บาท จึงไม่จูงใจให้ผู้มีความรู้ความสามารถขั้นสูงสมัครเข้ามาเป็นผู้ประนีประนอม เพราะผู้ประนีประนอมมิใช่ผู้ที่ยึดการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยเป็นอาชีพ อันแตกต่างจากผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพในสหรัฐอเมริกาซึ่งได้ค่าตอบแทนจากการไกล่เกลี่ยอัตราชั่วโมงละประมาณ 200 ถึง 375 ดอลลาร์สหรัฐ สอดคล้องกับ Manprasert (2008) ได้กล่าวในรายงานวิจัย เรื่อง “การประเมินความสำเร็จของระบบการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของศาลยุติธรรม: กรณีศึกษาศาลแขวงเชียงใหม่” พบว่า การที่โครงการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของศาลยุติธรรมจะประสบความสำเร็จได้นั้น คุณสมบัติของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นปัจจัยสำคัญเพราะผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องได้รับความไว้วางใจ เชื่อถือจากคู่พิพาทในการวางตัวเป็นกลาง จึงจะสามารถไกล่เกลี่ยและได้รับการยอมรับ อีกทั้งสอดคล้องกับ Todsungnoen, and Gluntapura (2014) ที่ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทในชุมชน กรณีศึกษาศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามอำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสาคร” พบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ได้แก่ ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้องมีความรู้เพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่ไกล่เกลี่ย มีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ตลอดจนสอดคล้องกับ Rungrueangphadung (2018) ที่ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” พบว่า ปุคคลสัปปายะด้านบุคคลที่อยู่ในกระบวนการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีความรู้ความสามารถ เทคนิควิธีการ ประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ทำให้ข้อพิพาทยุติได้และรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของทุกฝ่ายไว้ได้ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดรับ

กับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่ได้กล่าวไว้หนังสือธรรมมะบรรยายเรื่องสลายความขัดแย้งเข้มแข็งด้วยปัญญาว่า เมตตาเป็นเรื่องของเจตนาคือความตั้งจิตปรารถนาดีต่อกันและมุ่งตรงสู่จุดหมายที่บริสุทธิ์ แต่ตัวที่จะดำเนินการให้สำเร็จคือปัญญา มีเมตตาอย่างเดียวดำเนินการ ไม่สำเร็จ ตัวที่จะดำเนินการให้สำเร็จคือจะแก้ปัญหาได้ ได้แก่ ปัญญา คนไม่มีปัญญาก็ทำอะไรไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงเน้นปัญญา เมตตาเป็นธรรมชั้นพรหม แต่ปัญญาเป็นธรรมที่ให้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ดังพุทธพจน์ที่ว่า ปญฺญุตฺตรา สพฺเพธมฺมา ธรรมทั้งปวง มีปัญญาเป็นยิ่งยอด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวคิดผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพขององค์กรเอกชน (JAMS) มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาพบว่า การไกล่เกลี่ยในประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่ว่าสำนักฮาวายของมหาวิทยาลัยฮาวาย หรือสถาบันสเตร้าส์ ของมหาวิทยาลัยเปปเปอร์ไดน์ หรือขององค์กรไกล่เกลี่ย JAMS มีกระบวนการลักษณะทำนองเดียวกัน และไม่แตกต่างกับกระบวนการไกล่เกลี่ยในประเทศไทย สอดคล้องกับที่ Nuyimsai (2016) ได้กล่าวในรายงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความกับพุทธสันติวิธี” พบว่า รูปแบบของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของตะวันตกกับประเทศไทยมีลักษณะทิศทางเดียวกันจนแทบไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากอิทธิพลของตะวันตกที่ไหล่บ่ามาสู่ตะวันออกอย่างรวดเร็วตามยุคเทคโนโลยีข่าวสาร

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การพัฒนาการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของศาลยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ผลการศึกษาพบว่า ในประเทศไทยยังไม่ปรากฏว่ามีการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของศาลยุติธรรมให้มี 2 เพิ่มขึ้น”มาก่อน อย่างไรก็ดี แม้การไกล่เกลี่ยในประเทศสหรัฐอเมริกาและของประเทศไทยจะมีกระบวนการลักษณะทำนองเดียวกัน แทบไม่แตกต่างกัน เนื่องจากอิทธิพลของตะวันตกที่ไหล่บ่ามาสู่ตะวันออกรวมถึงประเทศไทยก็ตาม แต่การที่ปัจจุบันประเทศไทยยังใช้ผู้ประนีประนอมโดยไม่มีผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ ในขณะที่องค์กรไกล่เกลี่ยเอกชนในต่างประเทศ เช่น JAMS ซึ่งเป็นบริษัทเอกชนให้บริการการไกล่เกลี่ยในประเทศสหรัฐอเมริกาก่อตั้งมาตั้งแต่ปีพ.ศ.2522 ย่อมทำให้เกิดผลกระทบด้านการให้บริการอำนวยความยุติธรรมของประเทศไทยซึ่งอาจผลักให้คู่พิพาทซึ่งเป็นชาวต่างชาติหรือคู่พิพาทที่เป็นคนไทยอาจเลือกช่องทางผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพของต่างประเทศ ทำให้ประเทศไทยเสียโอกาสและศักยภาพส่วนนี้ จึงควรรีบดำเนินการจัดตั้งผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพโดยเร็ว

สรุป

การศึกษาวิจัย การพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยสู่อาชีพโดยพุทธสันติวิธี (The Development of Mediators towards a Profession by Buddhist Peaceful Means) ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคการไกล่เกลี่ยโดยผู้ประนีประนอม (Conciliator) ในศาลยุติธรรมไทยว่า ผู้ประนีประนอมมีข้อจำกัดโดยเป็นเพียงบุคคลภายนอกที่อาสาสมัครเสียสละเวลามาทำหน้าที่ ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นครั้งคราว มีค่าตอบแทนเล็กน้อยจึงไม่จูงใจให้ผู้มีความรู้ความสามารถขั้นสูง มาสมัครเข้ามาเป็นผู้ประนีประนอม ทำให้คดีที่มีทุนทรัพย์สูง ซึ่งมีความสลับซับซ้อนด้านกฎหมายโดยแตกต่างจากรูปแบบการไกล่เกลี่ยในประเทศสหรัฐอเมริกาที่เปิดโอกาสให้บริษัทเอกชนสามารถให้บริการด้านการไกล่เกลี่ยเป็นผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) เพื่อเพิ่มช่องทางเลือกคู่ขนานกับ

ผู้ไกล่เกลี่ยของศาล (Conciator) ที่ประสบความสำเร็จและได้รับความนิยมจากประชาชนจนกระทั้งปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Jams ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนอันดับหนึ่ง ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 มีผู้ไกล่เกลี่ยอาชีพเกือบ 300 คน ที่ล้วนเป็นบุคลากรด้านกฎหมายอาวุโสประกอบด้วยอดีตผู้พิพากษาและทนายความผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้ข้อพิพาทสามารถหาข้อยุติได้เป็นส่วนใหญ่ โดยผู้ไกล่เกลี่ยอาชีพแต่ละคนจะได้รับค่าตอบแทนอัตราชั่วโมงละประมาณ 200 ถึง 375 ดอลลาร์สหรัฐ การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเป็นไปเพื่อการพัฒนาการไกล่เกลี่ย และเพื่อนำไปสู่การจัดตั้งผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพในศาลยุติธรรม โดยมีสำนักผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Association of Thai Professional Mediator A.T.P.M.) ในสำนักงานศาลยุติรรม เป็นองค์กรควบคุมและกำกับผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ เช่นเดียวกับการจัดตั้งสำนักอนุญาโตตุลาการ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ศาลยุติธรรมควรมีการจัดให้มีผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพในสำนักงานศาลยุติธรรม โดยอาจผลักดันเป็นนโยบาย นำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลจริง

1.2 ศาลยุติธรรมควรมีการปรับปรุงพัฒนาศักยภาพผู้ประนีประนอมเพื่อลดข้อจำกัด ในประเด็นดังต่อไปนี้ ควรมีการปรับปรุงค่าตอบแทนให้แก่ผู้ประนีประนอมเพิ่มขึ้นเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ แม้ค่าตอบแทนจะไม่เทียบเท่ากับผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพก็ตาม แต่อย่างน้อยควรมีสัดส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ถึงร้อยละ 40 ของค่าตอบแทนของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ ควรมีการปรับปรุงกระบวนสรรหาและคัดเลือกผู้ประนีประนอมโดยกำหนดมาตรฐานเข้มข้นสูงยิ่งขึ้นพร้อมกับการประเมินติดตามผล ตลอดจนจัดทำหลักสูตรการพัฒนาในวิทยาการใหม่

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพกับผู้ประนีประนอม เพื่อค้นหาจุดแข็งและข้อจำกัดระหว่างผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพกับผู้ประนีประนอม

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยและประเมินผลบทบาท สำนักผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Association of Thai Professional Mediator A.T.P.M.)

2.3 ควรมีการทำการศึกษาวิจัยประเมินผลประเมินผลบทบาทผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพและความคุ้มค่า

References

Alternative Dispute Resolution Office, The Office of the Judiciary. (2013). *Handbook of The Center of Reconciliation and Peaceful Means*. Bangkok: Tana press Co., Ltd.

Chantara-Opakorn, A. (2015). *Alternative Ways for Dispute Resolution: Negotiation, Mediation and Conciliation, Arbitration*. Bangkok: Faculty of Law, Thammasat University.

Manprasert, C. (2008). *Achievement Evaluation on Mediation System of Court of Justice: a Case Study of Civil Court, Chiang Mai Province*. Chiang Mai: Chiang Mai University.

Nooruangngam, P. (2013). Development of Restorative Justice: A Case Study of Mediation in Resolving Administrative Disputes Enforcement in Thailand. *Journal of Thai Justice System*, 6(2), 104–106.

Nuyimsai, W. (2016). *A Comparative Study of Mediation Centre of Lawyers Council of Thailand and Buddhist Peaceful Means.* (Doctoral Dissertation) . Mahachulalongkornraja-vidyalaya University. Ayutthaya

Office of Planning and Budget. Court of Justice Thailand. (2019). *Annual Judicial Statistics Thailand 2019*. Retrieved July 9, 2021. from https://oppb.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/2085/iid/196196

Office of Judicial Affairs, The Office of the Judiciary. (2017). *Hawaii Conciliate*. Bangkok: Tana press Co., Ltd.

Rungrueangphadung, P. (2018). *Develoment of Subpaya to Enhance Efficacy of Mediation.* (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Todsungnoen, J., & Gluntapura, O. (2014). Factors Contributing to the Success of the Community Mediation: A Case Study of Khok Kham District Community Justice Center, Mueang District, Samutsakhon Province. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 40(1), 98–113.

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย: ศักยภาพและบทบาทของชุมชนและรัฐในการพัฒนา*

Community Economic Development in the Upper Northern Region of Thailand: Potential and Roles of Community and State in the Development

[1]ประถม ศิริวงศ์วานงาม และ ศรัณย์ ธิติลักษณ์

[1]Prathom Siriwongwanngarm and Sarun Thitiluck

[1]มหาวิทยาลัยรังสิต

[1]Rangsit University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: Peterskn4@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน 2) ศึกษาองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน 3) ศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาสร้างนวัตกรรมสังคมของชุมชนภาคเหนือตอนบน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ประกอบกับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กับผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 50 ท่าน ในพื้นที่บ้านแม่จันใต้ และบ้านผาฮี้ จังหวัดเชียงราย บ้านแม่มอก จังหวัดลำปาง ในช่วง พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2563

ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคม ในชุมชนภาคเหนือตอนบน ได้สร้างสรรค์นวัตกรรมสังคมไว้ คือ (1) เกิดผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ (2) มีการจัดการตนเองแบบร่วมคิดร่วม โดยใช้กฎกติกาของชุมชนบนจารีตประเพณีควบคู่ระบบกฎหมายบ้านเมือง (3) สมาชิกในชุมชนสามารถหาตลาดการค้าและสร้างแบรนด์ของตนได้เอง (4) สร้างกลไกตลาดใหม่ขายผลิตผลและบริการไปยังผู้บริโภคโดยตรง และ (5) สร้างสรรค์อาชีพงานบริการใหม่ให้กับชุมชนจากองค์ความรู้ใหม่ 2) องค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน มีผลจากการเกิดแรงงานอาชีพ การเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจสังคมเกษตรเพื่อยังชีพมาสู่การทำเกษตรเพื่อขาย โครงการหลวงที่ส่งเสริมอาชีพ การสาธารณสุขและการศึกษา และรัฐหันมาส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนหลายแห่งประสบความสำเร็จและเกิดนวัตกรรมทางสังคมใหม่ 3) ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาสร้างนวัตกรรมสังคมของชุมชนภาคเหนือตอนบน โดยมี 3 ปัจจัยหลัก คือ (1) ประเทศไทยมีระบบกฎหมายและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ดี (2) มีการนำองค์ความรู้ใหม่เข้าสู่ชุมชนและมีการจัดการที่เหมาะสม และ (3) มีองค์ประกอบและปัจจัยสนับสนุนภายนอก

คำสำคัญ: เศรษฐกิจชุมชน; นวัตกรรมสังคม; การพัฒนา; ภาคเหนือตอนบน

*Received March 22, 2021; Revised August 21, 2021; Accepted September 7, 2021

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to study the development and change of the community's economy and society in the upper northern region; 2) to investigate the components of community economic and social change in the upper northern region; and 3) to investigate the success factors that contribute to the development and creation of community social innovations in the upper northern region. The study used participant observation as a qualitative research approach. The study used participant observation as a qualitative research approach. During B.E. 2561–2563, an in-depth interview was conducted with 50 key informants, including community leaders, government officials, and other relevant people in the community in Ban Mae Chan Tai and Ban Pha Hee of Chiang Rai province and Ban Mae Mok in Lampang province.

From the study, the following results have been found: 1) The development and change of the community's economy and society in the upper northern region have resulted in the social innovations as follows: (1) an unofficial community leader, (2) self-management through the use of customary community rules in conjunction with the legal system, (3) community members are able to find a marketplace to trade and build their own brand, (4) the development of a new market mechanism for selling products and services directly to customers, and (5) the development of new occupations and community services based on the new body of knowledge; 2) The components of community economic and social change in the upper northern region refer to the creation of vocational labor, the transformation of the agricultural socio-economic system from subsistence agriculture to farming for profit, the Royal Project that promotes occupation, public health, and education, and the state that promotes the community economy. All of this contributes to the success of many community economies and new social innovations; 3) The success factors that contribute to the development and creation of community social innovations in the upper northern region include 3 aspects: (1) Thailand has a good legal system and infrastructure, (2) the application of new body of knowledge to the community with appropriate management, and (3) external support components and factors.

Keywords: Community Economy; Social Innovation; Development; Upper Northern Region

บทนำ

โดยทั่วไปคนไทยมักจะคุ้นเคยกับระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ในรูปแบบธุรกิจของปัจเจกบุคคล ธุรกิจส่วนตัวหรือธุรกิจในรูปแบบนิติบุคคล เช่น ห้างร้าน บริษัท หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด ซึ่งธุรกิจต่างที่จะมุ่งเน้นเป้าหมายที่ผลกำไรสูงสุดทางการเงิน และหากเป็นธุรกิจก็ถือได้ว่าเป็นธุรกรรมที่มีวัตถุประสงค์ของการดำเนินการเพื่อแบ่งปันกำไรให้กับหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นโดยมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่เน้นเป้าหมายของชุมชน การทำธุรกิจลักษณะนี้เรียกตามลักษณะเศรษฐกิจการเมืองว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแบบสมบูรณ์ (Absolute Capitalism) และมีมุมมองว่าเศรษฐกิจชุมชน (Community Economy) เป็นรูปแบบธุรกิจที่ไม่มีคุณภาพและล้มเหลว ต้องถูกแทนที่ด้วยเศรษฐกิจทุนนิยมในรูปแบบธุรกิจส่วนตัวของปัจเจกบุคคลในที่สุด

อย่างไรก็ตามสำหรับประเทศที่มีบริบทที่แตกต่างจากฐานคิดที่มีบริบทแบบตะวันตก เศรษฐกิจชุมชนกลับเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีอนาคตของประเทศ โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียรวมถึงประเทศไทย เนื่องจากความเข้มแข็งของชุมชนในประเทศไทยยังมีอยู่มาก ทั้งชุมชนและชาวบ้านสามารถปรับตัวเข้ากับธุรกิจโลกสมัยใหม่ได้ดีกับรสนิยมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคในเมืองที่ต้องการสินค้าที่มีคุณภาพสูงและเน้นธรรมชาติ อาทิ ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ผลผลิตการเกษตรที่ปลูกตามธรรมชาติโดยไม่ใช้สารเคมี ผลิตภัณฑ์เกษตรจากชุมชนที่ไม่ใช่ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากฟาร์มขนาดใหญ่ เช่น กาแฟ ผลไม้เมืองหนาว พืชผัก ไม้ดอกเมืองหนาวและสมุนไพรต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันเศรษฐกิจไทยมีเศรษฐกิจเชิงท่องเที่ยว สะท้อนจากการที่มีนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเข้ามาในประเทศไทยจำนวนมากคือใน พ.ศ. 2561 สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยกว่า 38 ล้านคน ส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทยก็มีจำนวนไม่น้อยเช่นกัน ใน พ.ศ. 2561 จำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทยทั้งสิ้น 164 ล้านคนครั้ง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมีผลทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีความสำคัญเป็นอย่างสูงยิ่ง

ภาคเหนือตอนบนของไทยมีภูมิประเทศเป็นลักษณะเทือกเขาสูงสลับกับที่ราบระหว่างช่องเขา มีธรรมชาติที่สวยงามเหมาะแก่การท่องเที่ยวและปลูกพืชผลไม้เมืองหนาว ภูมิอากาศหนาวเย็นในช่วงฤดูหนาวและไม่ร้อนจัดในฤดูร้อน มีทรัพยากรธรรมชาติประกอบไปด้วยป่าไม้เบญจพรรณ สัตว์ป่าและของป่าต่างๆ ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่นถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ปัจจุบันเข้าถึงชุมชนภาคเหนือตอนบนแทบทุกหมู่บ้าน นอกจากลักษณะทางกายภาพที่กล่าวมาแล้วยังมีทุนของชุมชนที่เข้มแข็ง ประกอบด้วยการศึกษาที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและโครงการหลวง วัฒนธรรมชุมชนที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งจารีตและประเพณีมาตราบเท่าปีรัตนโกสินทร์ ภูมิปัญญาชุมชนและองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่แตกต่างกันของชาติพันธุ์ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไทยภูเขาชนเผ่าที่อาศัยอยู่บนที่สูงภาคเหนือตอนบน ทั้งหมดเป็นศักยภาพของชุมชนภาคเหนือตอนบนที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและสังคมของตนเอง (Nattsupha, 2007)

รัฐและสังคมไทยได้เห็นความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนอย่างจริงจัง นับถัดจากวิกฤตเศรษฐกิจทุนนิยมหรือเรียกว่า “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ใน พ.ศ 2540 ที่ทำให้แรงงานชาวชนบทที่มาทำงานในเมืองถูกเลิกจ้างตกงานและทยอยย้ายถิ่นกลับฐานบ้านเกิดตามชุมชนชนบทรวมถึงชาวชุมชนภาคเหนือตอนบนด้วยและจากวิกฤตเศรษฐกิจนี้ทำให้ภาครัฐหันมาให้ความสำคัญการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อรักษาสมดุลของระบบเศรษฐกิจที่เคยพึ่งพิงระบบทุนนิยมมากเกินไป ทั้งที่เดิมภาครัฐได้เคยให้ความสำคัญในการพัฒนาชนบทเป็น

อย่างมาก หน่วยงานราชการได้ใช้งบประมาณจำนวนมากในการปฏิบัติตามนโยบายแผนพัฒนาชนบท แต่ความเข้าใจที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของชุมชน และไม่ความเหมาะสมในการพัฒนาภายใต้พื้นฐานทางสังคมความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆทำให้การพัฒนาชุมชนชนบทไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

แต่จากการลงพื้นที่และศึกษาของผู้วิจัย พบว่า ยังมีชุมชนภาคเหนือตอนบนหลายชุมชนที่ประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับในสังคมทั่วไปในงานวิจัยนี้จึงได้ทำการเลือกชุมชนภาคเหนือตอนบนจำนวนสามชุมชนที่มีความโดดเด่นในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จนประสบความสำเร็จในกิจกรรมเศรษฐกิจสร้างนวัตกรรมทางสังคมใหม่ โดยสองในสามชุมชนเป็นชุมชนชาวเขาชนเผ่าอาข่า คือ 1) เศรษฐกิจชุมชนบ้านแม่จันใต้ จังหวัดเชียงราย มีแบรนด์และร้านกาแฟของตนเอง โด่งดังไปทั่วโลกจากการที่เมล็ดกาแฟได้รับรางวัลชนะเลิศในระดับโลก 2) เศรษฐกิจชุมชนบ้านผาฮี้จังหวัดเชียงราย มีจุดเด่นคือเป็นหมู่บ้านที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยม อยู่ใกล้พระตำหนักดอยตุงเป็นที่อยู่อาศัยของชาวเขาชาติพันธุ์อาข่ามีอาชีพปลูกกาแฟและพืชผลทางการเกษตรที่โครงการหลวงสนับสนุน ปัจจุบันเป็นชุมชนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโฮมสเตย์บ้านผาฮี้ชุมชนยังคงรักษาศิลปวัฒนธรรมเดิมของชาวอาข่าไว้ มีแบรนด์กาแฟของหมู่บ้านผาฮี้จำนวนหลายแบรนด์ 3) เศรษฐกิจชุมชน “หลั่นล้าอีโคโนมี” บ้านแม่มอก จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นชุมชนที่พัฒนาอาชีพใหม่ด้วยการอบรมผลิตนักบริบาลวิชาชีพเพื่อสร้างอาชีพใหม่ให้กับคนในชุมชนจัดสรรรายได้บริจาคคืนเข้าชมรมเพื่อการอบรมสร้างนักบริบาลรุ่นต่อไป เป็นนวัตกรรมสังคมที่มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาสร้างนวัตกรรมสังคมของชุมชนภาคเหนือตอนบน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความนี้ เป็นบทความวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขอบเขตเชิงเนื้อหา และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ประกอบกับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ประเภทแบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Non Structural Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Non Participant Observation) ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำที่เป็นผู้นำชุมชน กลุ่มชาวบ้านและเกษตรกรในชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มพ่อค้าและลูกค้าชุมชน ที่รับซื้อผลผลิตและเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน โดยผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก แต่ละกลุ่มด้วยการเลือก กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เลือกเฉพาะผู้ที่ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ ซึ่งเป็นการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยตรงไม่ขึ้นกับสัดส่วนจำนวนประชากร รวมจำนวนทั้งสิ้น 50 ท่าน ได้แก่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้ 1) ผู้นำที่เป็นผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำที่เป็นหลักและผู้นำ

ย่อย 2) กลุ่มชาวบ้านและเกษตรกรในชุมชน หรือชุมชนพลเมืองผู้ตาม 3) เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน 4) กลุ่มพ่อค้าและลูกค้าชุมชน ที่รับซื้อผลผลิตและเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลในการนำเสนอภาพรวมของบริบทเชิงพื้นที่และผลการศึกษาวิจัย พร้อมกับการนำข้อมูลจากแหล่งข้อมูลอื่นที่จำเป็น เช่น เอกสาร ตำรา จดหมายเหตุ เอกสารปฐมภูมิในพื้นที่ชุมชน ตลอดจนข้อมูลศึกษาเบื้องต้นจากการลงสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัย เป็นต้น

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยพบว่า จากศักยภาพของทุนของชุมชนภาคเหนือ สามารถจัดแบ่งประเภทของกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือตอนบนไว้ 5 ประเภทหลักคือ 1) ผลผลิตการเกษตร เช่น ผลไม้สด ไม้ดอกไม้ประดับเมืองหนาว 2) ผลิตภัณฑ์สินค้าการเกษตรแปรรูป เช่น เมล็ดกาแฟคั่วบด ผลไม้แห้ง น้ำผลไม้ 3) ผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วยเครื่องเรือน เครื่องประดับ เสื้อผ้าพื้นเมืองของกลุ่มชาวเขาชาติพันธ์ต่าง ๆ 4) กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงอาหาร และ 5) งานด้านการบริการ อาทิ กิจการที่พักโรงแรมโฮมสเตย์ ร้านอาหารเครื่องดื่ม แพทย์แผนพื้นบ้านการบริการนวดแผนต่าง ๆ

ชุมชนทั้ง 3 ที่ทำการศึกษาได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนและสร้างสรรค์นวัตกรรมสังคมไว้ 5 ประการ ประกอบด้วย 1) เกิดผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการร่วมกับภาคประชาชนเพื่อแก้ปัญหาชุมชนตนเองโดยไม่รอความช่วยเหลือจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว 2) มีการจัดการตนเองแบบร่วมคิดร่วมทำภาคประชาสังคมบนหลักประชาธิปไตยแบบปกครองตนเองเพื่อบริหารจัดการชุมชนตนเอง เกิดประชาธิปไตยทางตรงโดยใช้กฎกติกาของชุมชนบนจารีตประเพณีควบคู่ระบบกฎหมายบ้านเมืองเพิ่มอำนาจต่อรองกับรัฐ 3) สมาชิกในชุมชนสามารถหาตลาดการค้าและสร้างแบรนด์ของตนได้เองผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปที่มีมาตรฐานจากชุมชนสู่สากลและสร้างกฎกติกาของชุมชนในการคุ้มครองการค้าและบริการของตนเองได้ 4) สร้างกลไกตลาดใหม่ ใช้เทคโนโลยีสื่อออนไลน์ขายผลิตผลและบริการไปยังผู้บริโภคโดยตรงได้ด้วยตนเอง 5) สร้างสรรค์อาชีพงานบริการใหม่ให้กับชุมชน นำองค์ความรู้จากภายนอกสู่ชุมชนเกิดการสร้างงานจากองค์ความรู้ใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนในชุมชนสร้างรายได้เพิ่มอย่างมีนัยสำคัญแก่คนในชุมชนเป็นกิจการเพื่อสังคมของชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยพบว่า ดินแดนล้านนาหรือภาคเหนือของไทยมีลักษณะทางกายภาพเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อนและมีที่ราบระหว่างทิวเขาเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางของไทย ลักษณะสังคมล้านนาประกอบไปด้วยชนเผ่าหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกันมาเป็นเวลานาน ล้านนาอยู่ใต้การปกครองของพม่ามาเป็นเวลากว่า 200 ปี จวบจน พ.ศ.2317 จึงตกเป็นเมืองขึ้นของสยามในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี เริ่มมีแรงงานอาชีพหลังจากมีสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. 2398 มีทุนนิยมจากชาติตะวันตกเข้ามาทำ

สัมปทานป่าไม้ เป็นครั้งแรกที่ระบบทุนนิยมเข้าสู่ภาคเหนือของไทยรัชกาลที่ 5 ทรงยกเลิกไพร่ทาส ในพ.ศ.2438 มีการตั้งกองกำลังทหารอาชีพของรัฐบาลสยามส่วนกลางการปกครองสยามได้เข้าสู่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างสมบูรณ์ทรงสร้างการคมนาคมทางรถไฟสายเหนือ ด้วยเหตุผลด้านการปกครองล้านนาเพื่อความมั่นคงและด้านเศรษฐกิจเพื่อขนส่งสินค้าระหว่างภาคเหนือกับกรุงเทพฯ เป็นการตัดเส้นทางค้าขายเดิมของชาวล้านนาที่ติดต่อพม่าผ่านเมืองมะละแหม่งออกสู่ทะเลและการค้าขายกับจีนผ่านเมืองยูนนาน เส้นทางรถไฟสายเหนือทำให้เศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือเปลี่ยนจาก “ระบบเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ” มาสู่ “ระบบการเกษตรกรรมเพื่อขาย” สถานีปลายทางรถไฟจึงเป็นจุดขนถ่ายสินค้าและเป็นศูนย์รวมของคมนาคมทางบก พ.ศ.2475 สยามเปลี่ยนการปกครองมาสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีการทำแผนงบประมาณการสร้างทางหลวงแผ่นดินสู่ชนบท แต่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2582 - พ.ศ. 2488) เสียก่อน ถนนในภาคเหนือจึงยังคงไม่ได้รับการพัฒนา มาช่วง พ.ศ.2481 ถึง พ.ศ.2500 โดยเฉพาะนายกรัฐมนตรีจอมพล ป.พิบูลสงครามรัฐบาลไทยได้ใช้นโยบายชาตินิยมอย่างเข้มข้น ลัทธิชาตินิยมได้ทำให้ศิลปวัฒนธรรมจารีตท้องถิ่นถูกกลืนหายไปจากชุมชนจำนวนมาก โลกเข้าสู่ยุคสงครามเย็นต่อสู่ระหว่างลัทธิคอมมิวนิสต์และลัทธิทุนนิยมหลังปี พ.ศ.2500 นโยบายรัฐบาลไทยได้เลือกข้างทุนนิยมอย่างชัดเจนได้รับการสนับสนุนจากประเทศสหรัฐอเมริกา มีการสร้างทางหลวงหมายเลขหนึ่งหรือถนนพหลโยธินฯ ตามมาตรฐานอเมริกันและสร้างทางหลวงชนบทเข้าสู่ชุมชนภาคเหนือตอนบนด้วยงบประมาณนโยบายปราบคอมมิวนิสต์จำนวนหลายเส้นทาง (Thanthanakun, 2017) ทำให้การปกครองภาครัฐ วัฒนธรรมและความเจริญจากโลกภายนอกเริ่มเข้าสู่ชุมชนภาคเหนือตอนบนอย่างจริงจังพร้อมกับการมาถึงของถนนหลวง

มองในมุมเศรษฐกิจมหภาค ประเทศไทยเริ่มใช้ระบบทุนนิยมเสรี และมีพรบ.ส่งเสริมการลงทุนให้ชาวต่างชาติมาลงทุนในประเทศอย่างจริงจังเริ่มจาก พ.ศ.2503 ด้วยนโยบายการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าในช่วง พ.ศ. 2503 - พ.ศ. 2512 ต่อเนื่องด้วยนโยบายการผลิตเพื่อการส่งออกในช่วง พ.ศ. 2512 - พ.ศ. 2523 ถัดมาถึงช่วงพุทธทศวรรษที่ 2530 เศรษฐกิจไทยมีอัตราการเติบโตสูงสุด ชาวชนบทได้ละทิ้งถิ่นฐานหลั่งไหลเข้าสู่เมืองใหญ่โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครฯ เพื่อเป็นแรงงานในภาคธุรกิจและภาคอุตสาหกรรมจำนวนมาก จนกระทั่งเกิดวิกฤติเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีต้นกำเนิดมาจากประเทศไทยเรียกว่า “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ในพ.ศ.2540 ทำให้ชาวชนบทรวมถึงชาวบ้านชุมชนภาคเหนือตอนบนต้องทยอยอพยพย้ายถิ่นฐานกลับสู่ชุมชนบ้านเกิดหันกลับสู่ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นต้นทุนเดิมที่ตนมี

หลังวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้งใน พ.ศ. 2540 อิทธิพลและแรงกดดันจากธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ จากรัฐบาลที่เคยเน้นส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และการลงทุนจากต่างชาติหันมาให้ความสนใจกับเศรษฐกิจชุมชนมากขึ้น จากนโยบายต่างๆที่ออกมาสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย เศรษฐกิจพอเพียงตาม นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นขายสู่ตลาด โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน เพื่อให้เงินกู้แก่ชุมชนเพื่อเพื่อเป็นเงินทุนส่วนตัวและแก้ปัญหาชุมชน โครงการโอทอปนวัตวิถีส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่งผลให้ทศวรรษถัดมามีหลายชุมชนหมู่บ้านไทยประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตามแนวคิด

กระบวนการสร้างนวัตกรรมสังคมของเจฟ มัลแกน (Mulgan, 2006) อาทิ การสร้างแบรนด์ของคนในชุมชนเองสร้างตลาดขายตรงสินค้าเกษตรไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง

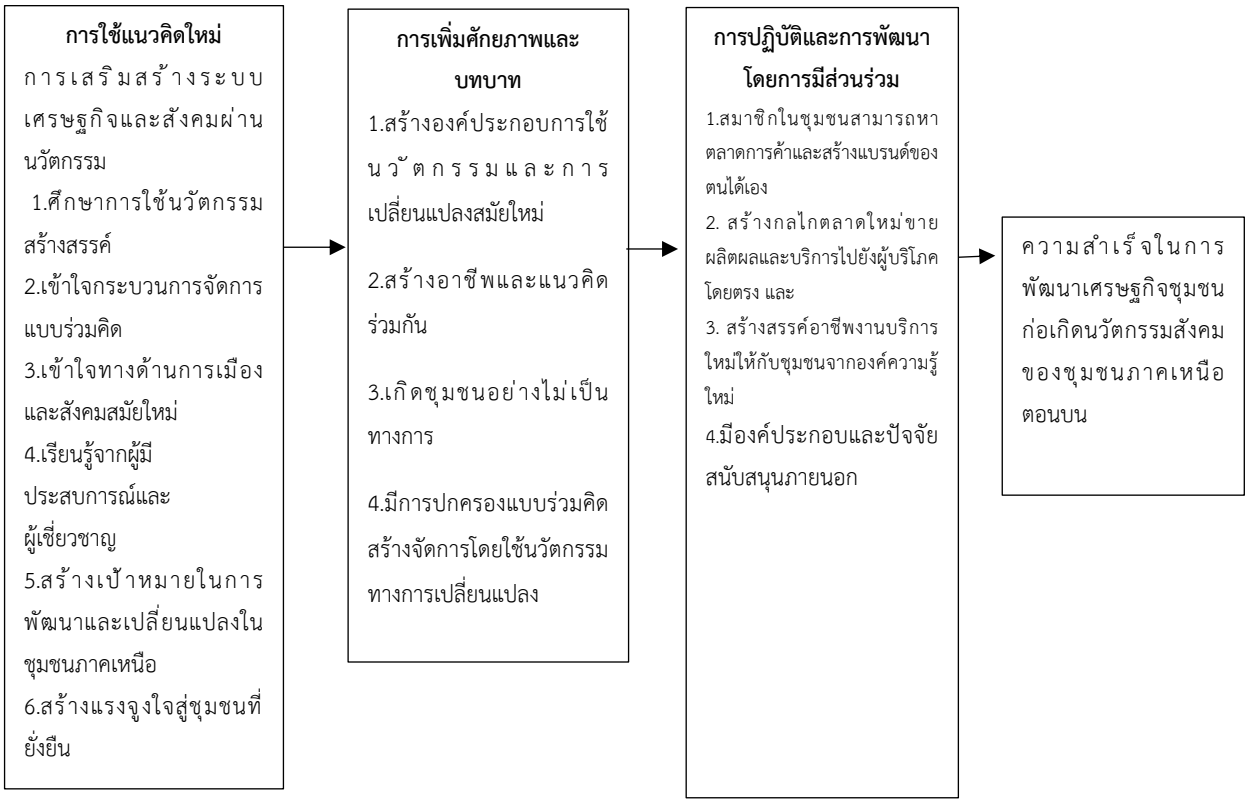
วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาสร้างนวัตกรรมสังคมของชุมชนภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยพบว่า มี 3 ปัจจัยหลัก ที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนก่อเกิดนวัตกรรมสังคมของชุมชนภาคเหนือตอนบนคือ

1) ประเทศไทยมีระบบกฎหมายและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ดี เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชน ระบบกฎหมายประกอบด้วยการให้สิทธิในที่ดินทำกินทั้งที่เป็นสิทธิในที่ดินทำกินและการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน รัฐไม่ใช้อำนาจเวนคืนทรัพย์สินเอกชนอย่างไม่เป็นธรรมและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย รัฐไทยมีการผ่อนปรนในการบังคับใช้กฎหมายโดยใช้หลักรัฐศาสตร์ร่วมกับหลักนิติศาสตร์ ด้านระบบโครงสร้างพื้นฐานมีการตัดถนนเข้าสู่ชุมชนภาคเหนือตอนบน ถึงพื้นที่สูงห่างไกลเพื่อปราบปรามคอมมิวนิสต์ด้วยงบประมาณความมั่นคง ที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยและรัฐบาลต่างประเทศ เกิดการติดต่อสื่อสารคมนาคมและขนส่งสินค้าด้วยทางหลวงมาตรฐาน ประกอบกับ โครงการหลวงได้พัฒนาด้านการทำเกษตรแก่ชุมชนชาวเขาจนประสบความสำเร็จ รวมถึงการสนับสนุนพัฒนาการศึกษาจากภาครัฐและองค์กรการกุศลเป็นการสร้างเครือข่ายให้กับลูกหลานในชุมชน การพัฒนาสาธารณสุขทำให้ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนภาคเหนือตอนบนมีคุณภาพชีวิตและสุขภาพที่ดี

2) มีการนำองค์ความรู้ใหม่เข้าสู่ชุมชนและมีการจัดการที่เหมาะสมทั้งตัวผู้นำ ชุมชนพลเมืองภาคประชาสังคมที่นำการบริหารแบบร่วมคิดร่วมทำกับภาครัฐและภาคเอกชน เป็นชุมชนทางจริยธรรมบนวิถีประชาธิปไตยแบบปกครองตนเอง กล่าวคือเมื่อชุมชนมีความสำเร็จในการพัฒนาการทำเกษตรกรรม ทำให้ชุมชนตั้งถิ่นฐานถาวรและมีผลผลิตทางการเกษตรอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจึงเกิดจากการนำเอาองค์ความรู้ใหม่เข้าสู่ชุมชน ประกอบด้วยความรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการเกษตรใหม่ ๆ ความรู้ด้านงานบริการอื่น ๆ ที่สำคัญผู้นำชุมชนต้องมีภาวะผู้นำที่แท้จริงสนับสนุนผลักดันนำให้กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนไปสู่ความสำเร็จ ร่วมกับความเป็นพลเมืองผู้ตามของคนในชุมชน มีการประสานงานภาคประชาสังคมด้านความร่วมมือในการพัฒนาที่สำคัญยิ่งชุมชนต้องเป็นชุมชนทางจริยธรรมที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วมมีการหาแนวทางตัดสินปัญหาของชุมชนร่วมกันด้วยฉันทามติวิธีบนหลักประชาธิปไตยการจัดการตนเองร่วมกับการปกครองตามวิถีจารีตท้องถิ่นและยึดหลักบริหารงานแบบร่วมคิดร่วมทำทั้งภาครัฐเอกชนและภาคประชาสังคม

3) มีองค์ประกอบและปัจจัยเสริมอื่นจากภายนอกสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จ ในเวลาและสถานที่เหมาะสมทั้งด้านเทคโนโลยี แนวโน้มทางเศรษฐกิจ สถานการณ์ที่เหมาะสมเอื้ออำนวย เป็นปัจจัยเสริมที่มาสนับสนุนให้เกิดผลลัพธ์แห่งความสำเร็จ อาทิเหตุการณ์วิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง การเกิดขึ้นของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีสมาร์ทโฟน (Smartphone)

องค์ความรู้ใหม่

รูปภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์ในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์การนำองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการดำเนินงานมาวิเคราะห์ ได้ว่า การใช้และเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้นวัตกรรมเพื่อสร้างระบบแนวคิดและการดำเนินงานไปยังการพัฒนาเพื่อสร้างกลไกทางการเมืองและการปกครองรวมทั้งยังสร้างตลาดแนวใหม่ให้คนในชุมชมมีอาชีพและสร้างรายได้ให้เกิดความมั่นคงมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ประเทศไทยมีระบบกฎหมายและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ดี ระบบกฎหมายและการปกครองที่เอื้อต่อระบบเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย สิทธิในที่ดินและการเวนคืน สิทธิในที่ดินของไทยกำหนดให้ที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์เอกชน ตั้งแต่ พ.ศ. 2449 ตามพระราชบัญญัติออกตราจองชั่วคราว มีการออกพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 เพื่อคุ้มครองสิทธิในการใช้ที่ดินของประชาชนและรัฐ ซึ่งกฎหมายยังคงคุ้มครองกรรมสิทธิ์เอกชนมาโดยตลอดพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนชาวต่างชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นคำมั่นว่ารัฐไทยจะไม่ใช้อำนาจเวนคืนกิจการเอกชนมาเป็นของรัฐโดยไม่เป็นธรรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การผ่อนปรนของการบังคับใช้กฎหมายรัฐไทยมีความผ่อนปรนโดยยึดหลักรัฐศาสตร์ร่วมกับหลักนิติศาสตร์ ตัวอย่างจากการให้ที่ดินทำกินแก่ชาวเขาซึ่งทางกฎหมายแล้วไม่สามารถออกเอกสารรับรองสิทธิในที่ดินได้ เพื่อให้อยู่อาศัยและใช้ที่ดินทำกิน ปัจจุบัน

ชุมชนบ้านผาฮี้อยู่อาศัยมากว่า 80 ปี ชุมชนบ้านแม่จันใต้อยู่อาศัยมากว่า 40 ปี การส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกพืชทดแทนฝิ่น โดยใช้หลักรัฐศาสตร์ไม่บังคับจับกุมตามหลักนิติศาสตร์ การยืนยันสถานะความเป็นคนไทยจากเหรียญที่ระลึกชาวเขา ความต่อเนื่องในเชิงนโยบายโครงการหลวง ภายใต้บทบาทการดำเนินงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ตั้งแต่ พ.ศ.2512 ถึงปัจจุบัน ถึงแม้ประเทศไทยจะมีการเปลี่ยนรัฐบาลทั้งจากการยุบสภาและการยึดอำนาจบ่อยครั้ง จากความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ได้รับการยอมรับเป็นอย่างสูง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจึงไม่มีผลกระทบต่อโครงการหลวง ทั้งด้านการเปลี่ยนแปลงนโยบาย การขาดงบประมาณหรือการหยุดดำเนินงานแต่อย่างใด การเข้าถึงระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน เส้นทางคมนาคม ทางรถไฟได้เริ่มสร้างขึ้นในสมัย รัชกาลที่ 5 ถนนเข้าสู่ชุมชนภาคเหนือตอนบนหรือชุมชนในพื้นที่สูงห่างไกล เริ่มต้นประมาณ พ.ศ.2500 ไฟฟ้า ประปา เข้าถึงชุมชนจากการนำของนโยบายโครงการหลวง การสื่อสารโทรคมนาคม รัฐได้ขยายระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ขยายเข้าสู่ชุมชนหมู่บ้านห่างไกลชุมชนภาคเหนือตอนบนอย่างทั่วถึง สมาร์ทโฟนราคาถูก สร้างการเปลี่ยนแปลงด้านธุรกรรมออนไลน์ และเครือข่ายการศึกษาและระบบสาธารณสุข มีความจำเป็นในการสร้างทรัพยากรบุคคลหรือทุนมนุษย์ของชุมชน การศึกษาของชุมชนภาคเหนือตอนบนได้รับการสนับสนุนจากโครงการหลวง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 มีการนำองค์ความรู้ใหม่เข้าสู่ชุมชนและมีการจัดการที่เหมาะสม จากความสำเร็จในการพัฒนาการทำเกษตรของชุมชน (Community Agriculture Development) ทำให้ชุมชนมีผลผลิตเกินกว่าการเกษตรเพื่อยังชีพนำไปสู่ส่วนเกินการเกษตรเพื่อขาย เช่นการปลูกชา กาแฟ เกิดการตั้งถิ่นฐานถาวรของชุมชน มีแรงงานเหลือ โดยปัญหาจากการขายผลิตผลการเกษตรไม่ได้ราคา เกษตรกรไม่มีความรู้ด้านการตลาด ขาดความรู้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ปัญหาหนี้สินและความยากจนซ้ำซาก จะต้องถูกแก้ไขด้วยการนำองค์ความรู้ใหม่เข้าสู่ชุมชนและมีการจัดการที่เหมาะสม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การนำองค์ความรู้ใหม่สู่ชุมชน ต้องนำมาสร้างผลผลิตของชุมชนและสร้างการจัดการของชุมชนโดยชุมชนเอง ซึ่งองค์ความรู้นี้จะต้องเป็นองค์ความรู้ที่ ชุมชนเข้าใจ สามารถทำได้และพัฒนาได้ด้วยตนเอง ความรู้ใหม่เข้าสู่ชุมชนไม่จำเป็นต้องเป็นงานด้านการเกษตรกรรม องค์ความรู้ใหม่เรื่องโฮมสเตย์หรือที่พักนักท่องเที่ยว กรณีโฮมสเตย์บ้านแม่จันใต้และบ้านผาฮี้ ชุมชนใช้องค์ความรู้จารีตถิ่นปรับแนวทางการดำเนินการให้ร่วมไปด้วยกันกับนโยบายของภาครัฐได้ ผู้นำชุมชนเป็นส่วนสำคัญหลักของความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือตอนบน จากงานวิจัย พบว่าผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการทั้งสาม มีภาวะความเป็นผู้นำที่แท้จริง (Authentic Leadership) ตามแนวคิดของ George (2003) คือเป็นผู้นำมีความตระหนักรู้ในตนเองสูง รู้จักตนเองอย่างแท้จริงเกี่ยวกับค่านิยม ความเชื่อ อารมณ์ เอกลักษณ์ และความสามารถของตัวเอง มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีคุณธรรมและจริยธรรม ชุมชนมีการสลับสับเปลี่ยนผู้นำ สามารถใช้ภาวะผู้นำเพิ่มศักยภาพภาวะการนำในสถานการณ์ต่างๆได้ดียิ่ง ตามแนวคิดภาวะผู้นำใหม่ของเจมส์ เอ เบลาสโก (Belasco, and Stayer, 1993) ชุมชนทางจริยธรรม (Moral Community) คือผู้นำชุมชนและพลเมืองผู้ตาม ต้องมีจริยธรรมหรือคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมือง (Civic Vertue) ในการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และให้ความช่วยเหลือชุมชนร่วมกัน เนื่องจากขนาดของชุมชนที่ทำการศึกษายังมีขนาดเล็ก ทำให้คนในชุมชนมีความเอื้ออาทรต่อกัน ด้วยความสัมพันธ์ใกล้ชิดในลักษณะพวกเดียวกัน เครือญาติพี่น้องสายเลือดเดียวกัน หรือชนเผ่าเดียวกัน (Same

Tribe) เกิดจิตใจและความปรารถนาดีต่อส่วนรวมได้ง่าย ทำให้การกระทำร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นไปได้ง่าย Laothamatas (2013) ผู้วิจัยมองว่าชุมชนทางจริยธรรม เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการสร้างความยั่งยืนแก่ชุมชน การบริหารงานแบบร่วมคิดร่วมทำ ภาครัฐ เอกชนและประชาสังคม ศึกษาจากโฮมสเตย์บ้านผาฮี้และบ้านแม่จันใต้ พบว่าการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมคิดร่วมทำ (Chris, and Alison, 2007) เกิดจากความร่วมมือระหว่าง ภาคประชาสังคมหรือวิสาหกิจชุมชน และชาวบ้านในชุมชน โดยมีส่วนร่วมปฏิบัติจากภาครัฐและองค์กรภาคเอกชนน้อย การดำเนินงานส่วนใหญ่เกิดจากภาคประชาสังคมผู้นำและพลเมืองของชุมชน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 มีองค์ประกอบและปัจจัยเสริมอื่นจากภายนอกสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จ ความสำเร็จของเศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือตอนบน ยังมีปัจจัยภายนอกอื่นที่สนับสนุนให้เกิดความสำเร็จของนวัตกรรมสังคมเศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือตอนบน ตามแนวคิดทฤษฎีเครือข่าย-ผู้กระทำ (Actor Network Theory) ประกอบด้วยปรากฏการณ์ต่างๆในสังคม ที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของเทคโนโลยี มีการประกอบสร้างเทคโนโลยีและโครงข่ายพื้นฐานต่างๆ จากตัวแสดงทางสังคม (Actor) ทั้งที่เป็นมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์ เช่น โอกาส เวลา สถานการณ์และเทคโนโลยี (Bruno, 1986) งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าตัวแสดงทางสังคมอื่น เป็นเหตุปัจจัยภายนอกหรือตัวแสดงที่ร่วมสนับสนุนความสำเร็จของนวัตกรรมสังคมเศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือตอนบนทั้งสิ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ วิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง ผู้วิจัยมองในมุมบวกว่ามีผลเชิงส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กล่าวคือมีแรงงานฝีมือย้ายถิ่นกลับชุมชนบ้านเกิด และภาครัฐเกิดการปรับตัวกระจายอำนาจและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนอย่างจริงจัง สังคมผู้สูงอายุ ในประเทศไทย จากอัตราผู้สูงอายุในพ.ศ.2561 มีอัตราผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 18 คือสังคมไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) ในปีที่เริ่มการฝึกอบรมนักบริบาลผู้สูงอายุบ้านแม่มอกรุ่นแรก ทำให้เกิดความต้องการผู้บริบาลดูแลผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก ตลาดแรงงานวิชาชีพนักบริบาล จึงเป็นที่ต้องการของตลาด เป็นวิชาชีพใหม่ที่มีแนวโน้มเติบโตมีอัตราผลตอบแทนสูง นักบริบาลรุ่นแรกของบ้านแม่มอกจึงมีองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนรับเข้าทำงานแทบทุกคน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Natchapakpraphob et al. (2015) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านและ ชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า การบริหารงานกองทุนนั้นจะต้องมีองค์ประกอบหลัก 5 ประการ ได้แก่ 1) ผู้นำ คือ ประธาน รวมถึงคณะกรรมการต้องมีภาวะผู้นำ เป็นที่ยอมรับในเรื่องของความ ซื่อสัตย์ เสียสละเพื่อให้สมาชิกได้เชื่อถือและเคารพ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกองทุน 3) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การพัฒนาความรู้ของคน เช่น ความรู้ด้านการบริหารจัดการกองทุนของผู้นำคณะกรรมการและสมาชิกกองทุน 4) การเข้าถึงข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล คือ สมาชิกสามารถรับรู้ข้อมูลของสถานภาพของกองทุน ทิศทางการดำเนินงานของกองทุน รวมถึงการตรวจสอบโดยสมาชิก และการ ตรวจสอบโดยหน่วยงานของรัฐและคณะกรรมการเหนือระดับขึ้นไป 5) ศักยภาพด้านการประสานงานเครือข่าย แม้ชุมชนมีการรวมกันเป็นกลุ่มที่หลากหลาย องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้เป็นตัวแทนในการทำหน้าที่ ผลักดันการกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชนและสร้างเสริมการจัดการมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมการ พัฒนาให้เป็นไปตามตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชน รวมถึงการแสวงหากลไกสนับสนุนจากภายนอก และ การทำงานเป็นภาคีเครือข่ายในลักษณะการส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Mangkhang et al. (2016) ที่กล่าวถึงการพัฒนา

ศักยภาพของชุมชนจะต้องให้พลังอำนาจกับชาวบ้านเป็น กลไกหลักในการพัฒนาความยั่งยืนเชิงพื้นที่ในการสนับสนุนเสริมสร้างศักยภาพเพื่อที่จะทำให้ชาวบ้านในชุมชน เกิดความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรชุมชนและเกิดสำนึกสาธารณะว่าได้รับประโยชน์จากการการใช้ ทรัพยากรร่วมกันอย่างแท้จริง

สรุป

แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือตอนบน เริ่มจากการหาองค์ความรู้ใหม่ให้กับคนในชุมชนเป็นองค์ความรู้ที่ชุมชนสามารถเข้าใจได้ทำได้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวมและที่สำคัญองค์ความรู้ใหม่ต้องส่งผลสัมฤทธิ์ต่อเศรษฐกิจชุมชนอย่างชัดเจน โดยองค์ความรู้ในภาพรวมต้องสอดรับกับบริบทเดิมของชุมชน ปัจจัยสนับสนุนจากภายนอกทั้งภาวะเศรษฐกิจสังคมและเทคโนโลยีใหม่สามารถกำหนด “การนำองค์ความรู้ใหม่สู่ชุมชน” เป็นนโยบายภาครัฐในภาพกว้างร่วมกับการปรับกฎเกณฑ์ ระเบียบและข้อกฎหมายให้คล่องตัวในการปฏิบัติสู่เป้าหมายโดยให้ผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนและภาคประชาสังคมเป็นผู้กำหนดแนวทางปฏิบัติและกำหนดวิธีการใช้งบประมาณตามกรอบนโยบายบนฉันทามติการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบการร่วมคิดร่วมทำสร้างเป็น “แนวปฏิบัติตามบริบทเฉพาะของชุมชน” ทั้งนี้ภาครัฐพึงให้ชุมชนและภาคประชาสังคมเป็นผู้ปฏิบัติให้มากภาครัฐไม่ควรลงรายละเอียดในการปฏิบัติ แต่พึงสนับสนุนเพียงด้านนโยบายและปรับกฎระเบียบให้เอื้อต่อการปฏิบัติภาครัฐโดยเฉพาะองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องส่งเสริมให้การสนับสนุนแนวปฏิบัติตามบริบทเฉพาะของชุมชนนั้นๆอย่างเต็มกำลังความสามารถ สำหรับรูปแบบการบริหารจัดการควรเป็นไปตามจารีตปฏิบัติที่ดีงามของชุมชน ร่วมกับการปฏิบัติอย่างผ่อนปรนจากระเบียบกฎเกณฑ์และข้อกฎหมายของภาครัฐโดยทุกภาคส่วนต้องมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามนโยบายเป็นเป้าหมายสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีผลกระทบต่อโครงการทั้งด้านการเปลี่ยนแปลงนโยบาย การขาดงบประมาณหรือการหยุดดำเนินงานและการเข้าถึงระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานของชุมชนทั้งนี้จากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษายังคงต้องมีการเสริมสร้างเพื่อพัฒนาทั้งนี้ 1) เกิดผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ 2) มีการจัดการตนเองแบบร่วมคิดร่วม โดยใช้กฎกติกาของชุมชนบนจารีตประเพณีควบคู่ระบบกฎหมายบ้านเมืองและมีการสร้างสรรค์อาชีพงานบริการใหม่ให้กับชุมชนจากองค์ความรู้ใหม่ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการในการประสานงานและสร้างความเป็นระบบในการพัฒนาให้มากยิ่งขึ้นโดยมีเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า องค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน มีการเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจสังคมเกษตรเพื่อยังชีพมาสู่การทำเกษตรเพื่อขายมีการการเปลี่ยนแปลงการปกครอง อีกทั้งซึ่งชุมชนยังต้องเรียนรู้ให้เกิดวัฒนธรรมทางสังคมเพิ่มมากขึ้นเพื่อพัฒนา

และยกระดับเศรษฐกิจ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ เช่น ภาครัฐบาล ควรมีนโยบาย ข้อกำหนดในการชี้นำเพื่อให้เกิดการต่อเนื่องในการสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนและวิถีชีวิตที่ดำเนินการเพื่อการเลี้ยงชีพให้สอดคล้องเหมาะสมกับสังคม ณ ปัจจุบัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาสร้างนวัตกรรมสังคมของชุมชนภาคเหนือตอนบน ชุมชนควรมีรูปแบบการนวัตกรรม ทั้งทางด้านองค์กรชุมชนหรือโครงสร้างพื้นฐานชุมนเพื่อการต่อยอดด้านการเรียนรู้และพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาผสมผสานความสังคมสมัยมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทุก ๆ ภาคส่วนควรมีการบูรณาการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้สมัยใหม่เข้ามาบูรณการชุมชนให้เป็นสังคมที่เข้มแข็ง

ทั้งนี้บริบทแต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างกันในรายละเอียด การเลือกวิธีปฏิบัติเฉพาะให้เหมาะสมต่อชุมชนแต่ละแห่ง จึงมีความสำคัญอย่างมาก ทั้งนี้หากเกิดความผิดพลาดและ/หรือความเสียหายจากการปฏิบัติตามบริบทเฉพาะของชุมชน ทั้งที่ชุมชนและภาคประชาสังคมได้ทำอย่างถูกต้องตามกระบวนการ บนฉันทามติจากการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมคิดร่วมทำบนพื้นฐานชุมชนทางจริยธรรมที่ดีแล้ว ภาครัฐต้องร่วมกับชุมชนศึกษาหาแนวทางแก้ไขและช่วยเหลือเยียวยาชาวชุมชนในทันที อีกทั้งต้องร่วมหาแนวทางใหม่บนฉันทามติจากการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมคิดร่วมทำต่อไปอย่างไม่ย่อท้อ จนสามารถสร้างเศรษฐกิจชุมชนนั้นๆ ให้ประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืนในที่สุด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย: ศักยภาพและบทบาทของชุมชนและรัฐในการพัฒนา

2.2 ควรศึกษากระบวนการทางสังคมในการใช้นวัตกรรมสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทของพื้นฐานชุมชนและรัฐในการพัฒนา

References

Ansell, C., & Alison, G. (2007). Collaborative Governance in Theory and Practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(4), 543-571.

Ansell, C., & Alison, G. (2007). Collaborative Governance in Theory and Practice. The *Journal of Public Administration Research and Theory*. Oxford: Oxford University Press.

George, B. (2003). *Authentic leadership. Rediscovering the secrets to creating lasting value.* San Francisco: Jossey-Bass

Belasco, J. A., & Stayer, R. C. (1993). *Flight of the Buffalo: Soaring to Excellence, Learning to Let Employees Lead*. New York: Warner Books

Laothamatas, A. (2013). *Citizen Politics: Towards the New Millennium*. (6th ed.). Bangkok.: Torch publishing project.

Latour, B. (1986). "*The Power of Associations*" In John Law (editor) Power, Action and Belief. A New Sociology of Knowledge?, *Sociological Review Monograph, Keele,* 36(5), 261 - 277.

Mangkhang, C. et al. (2016). *A study project of the royal project's knowledge transfer and capacity building for highland communities*. Chiang Mai: Highland Research and Development Institute (Public Organization).

Muangyai, A. (2016). Development Approach to Enhancing the Potential of Community and Local in the Twenty-First Century. Eau Heritage, *Journal Social Science and Humanity*, 6(3), 12-26.

Mulgan, G. (2006). " *The Process of Innovation", Innovations/ Spring*. Retrieved February 1, 2020, from https://www.mitpressjournals.org/doi/pdf/10.1162/itgg.2006.1.2.145

Nadsupha, C. (2007). *Past Thai Village Economy (5th edition).* Bangkok: Creative

Natchapakpraphob, C. et al. (2015). The Guidelines for Sustainable Administration of Nation Village and urban Community fund: A Case study of Phetchabun Province, Thailand. *Journal of Modern Management*, 13(2), 93-101.

Nattsupha, A. (2007). Effect of Self-Competency Perception Program on the Sense of Sin of Schizophrenic Patients in the Community, *JOPN Police Journal*, 11(2), 444-452.

Thanthanakun, P. (2017). *Impacts of Land Transport Systems on Economic Development in Northern Thailand.* B.E. 2475- 2559. Bangkok, Thailand. Retrieved February 1, 2020, from https://www.dlt.go.th/minisite/m_upload/m_files/phichit/file_573e18e93a93711a89edc57e95d2fe3f.pdf.

การเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง*

Enhancing and Cultivating the Conscientious Values of Civic Political Culture

[1]สุมาลี บุญเรือง และ เติมศักดิ์ ทองอินทร์

[1]Sumalee Boonrueang and Termsak Tong-In

[1]คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1]Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: sumalee31130@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับปัจจัยและหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมืองในประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง และ 4) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง อาศัยการใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 152 รูปหรือคน ใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ด้วยวิธีแบบ Stepwise และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่จำนวน 18 รูปหรือคน โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับปัจจัยและหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมืองในประเทศไทย ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมืองในประเทศไทย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนประชาชนมีความคิดเห็นต่อหลักพุทธธรรมเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) จิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง ประชาชนมีความคิดเห็นต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง พบว่า พบว่าปัจจัยด้านการเคารพความแตกต่าง ปัจจัยด้านการรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ปัจจัยด้านการเคารพสิทธิผู้อื่น ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง Adjusted R^2 = 0.32 4) รูปแบบการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง มีองค์ประกอบสำคัญคือ 1) ด้านความรู้ด้านทักษะ 2) ด้านเจตคติและค่านิยม และ 3) ด้านพฤติกรรม

คำสำคัญ: การเสริมสร้างและปลูกฝัง; จิตสำนึก; วัฒนธรรมทางการเมือง

---

*Received October 18, 2020; Revised January 7, 2021; Accepted May 7, 2021

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the level of factors and Buddhadhamma that enhance and cultivate consciousness and values on values for civic political culture in Thailand; 2) to study the consciousness and values on civic political culture; 3) to explore factors influencing the consciousness and values on civic political culture; and 4) to propose a model for enhancing and cultivating consciousness and values on civic political culture. A questionnaire was used to obtain data from a sample group of 152 persons for the study. The data were analyzed using a Stepwise approach of multiple regression analysis and interviews with 18 experts. The study also made use of descriptive content analysis.

From the study, the following results have been found: 1) The level of factors and Buddhadhamma that enhance and cultivate consciousness and values on civic political culture in Thailand revealed that people have opinions toward the enhancement and cultivation of consciousness and values on civic political culture in Thailand overall at a high level. People have opinions toward the Buddhadhamma for enhancing and cultivating consciousness and values on civic political culture overall at a high level. 2) The consciousness and values on civic political culture found that people have opinions toward the consciousness and values on civic political culture overall at a high level. 3) Factors influencing the consciousness and values on civic political culture showed the following factors: respect for diversity, social and public responsibility, and respect for others' rights, all have a statistically significant effect on civic political culture consciousness and values at the 0.05 level. The predictive factors influencing the consciousness and values on civic political culture equal to Adjusted R^2 = 0.32. 4) A model for enhancing and cultivating consciousness and values on civic political culture comprise the following components: 1) Knowledge and Skills; 2) Attitudes and Values; and 3) Behavior.

Keywords: Enhancement and Cultivation; Consciousness; Political Culture

บทนำ

สถานการณ์ทางการเมืองของไทยปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนอยู่บนภูมิหลังทางการเมืองที่เคยมีความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและความขัดแย้งทางการเมืองมาอย่างยาวนาน และด้วยเหตุปัจจัยที่ส่อว่าจะกลายเป็นค่านิยมที่เอนเอียงไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่สร้างสรรค์ต่อไปในภายภาคหน้า กล่าวคือ การไม่มีส่วนทางการเมืองอย่างแท้จริงของประชาชนการแบ่งเป็นสีเป็นฝักฝ่ายที่ไม่มีความปรองดองทางการเมือง

การปลูกฝังให้ผู้คนยอมรับถึงการใช้อำนาจนิยมซึ่งไม่ใช่วิถีทางของประชาธิปไตย การอยู่ร่วมกันโดยไม่ยอมรับความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน เป็นต้น โดยการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมืองควรจะเน้นหนักในทิศทางที่เหมาะสม เพราะการเมืองภาคพลเมืองหรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) เป็นแนวทางที่มุ่งเคลื่อนไหวทั้งเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในประเด็นผลประโยชน์ร่วมของประชาชนในประเทศ เป็นการนำเสนอประสบการณ์ ปัญหา ความต้องการที่ตนเองประสบอยู่ โดยมีการรวมตัวของประชาชนที่สามารถสร้างอำนาจต่อรองหรือสร้างองค์ความรู้ทางสิทธิและโอกาส ซึ่งจะเห็นได้จากวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศที่พัฒนาแล้วที่มีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นลักษณะเฉพาะที่เป็นตัวกำหนดและกำกับระบบการเมืองที่เป็นเรื่องของการมองการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในแง่ของโครงสร้างนิยม (Almond, and Verba, 1972) และในขณะเดียวกันวัฒนธรรมทางการเมืองยังแสดงให้เห็นถึงแบบแผนของทัศนคติ ความเชื่อ สภาวะทางอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งเป็นสิ่งที่สั่งการและมีความหมายต่อกระบวนการทางการเมือง เป็นกรอบของพฤติกรรมของระบบการเมืองนั้น ๆ (Pye, 1968) โดยในที่นี้ผู้วิจัยสามารถประมวลแล้วนำมากล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองไว้โดยรวม 4 ประการ คือ 1) วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก และการประเมินคุณค่า ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีต่อบุคคลอื่น ๆ 2) วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก และการประเมินคุณค่าของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ภาพเชิงอำนาจระหว่างประชาชนในฐานะชนชั้นผู้ถูก ปกครองกับผู้นำทางการเมืองในฐานะชนชั้นผู้ปกครอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับ หรือการ ต่อต้านการมีอำนาจและการใช้อำนาจของผู้ปกครอง 3) วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก และการประเมินคุณค่า ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ยึดมั่นในหลักอิสรภาพและสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง หรือยึดมั่นในหลักความสัมพันธ์แบบอำนาจนิยมหรือความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ 4) วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก และการประเมินคุณค่า ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความสอดคล้องต้องกัน อันนำไปสู่การสร้างสรรค์ความเป็นเอกภาพทาง การเมืองและให้ความจงรักภักดีต่อระบบการเมืองโดยรวม (Aiempriwan, 2014)

อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมทางการเมืองมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองภาคพลเมือง โดยการเมืองภาคพลเมืองเป็นคำเรียกที่ผันแปรตามระบบความเชื่อ มีความหมายผกผันตามบริบททางสังคม (Boonsuaykhwan, 2014) และบางครั้งเรียกว่า”ประชาสังคม”ก็มี การนำมาใช้ทดแทนกัน ซึ่งจะมีมิติแห่งการเคลื่อนไหวของประชาชนในชาติที่ยึดถือว่า “บ้านเมืองเป็นเรื่องของทุกคน” จะต้องรับผิดชอบร่วมกันต่อความเกี่ยวกันด้านการกิจการและกิจกรรมของรัฐ ซึ่งประชาชนต้องมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายสาธารณะทั้งทางตรงและทางอ้อม อีกทั้งสามารถดำเนินการโดยไม่ผ่านทางตัวแทนของพรรคการเมืองหรือหน่วยงานรัฐได้ ทั้งนี้เพราะว่าปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนนั้นประชาชนจะรู้จุดเริ่มต้น รู้ถึงความต้องการที่แท้จริงได้ดีกว่าบุคคลนอกพื้นที่ ดังนั้นการตื่นตัวของประชาชนเพื่อดำเนินการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองจะต้องมีมากขึ้น ทั้งการเรียนรู้ การเรียกร้อง การตรวจสอบติดตาม ที่มุ่งหวังให้เกิดการพัฒนา

วัฒนธรรมทางการเมือง ขจัดความเหลื่อมล้ำ ขจัดปัญหาคอร์รัปชั่น แม้ว่าปัญหาคอร์รัปชั่นนั้นอยู่คู่กับสังคมไทยมายาวนาน ก็จำเป็นต้องใช้เวลาเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Chaisaard, 2020)

สังคมไทยแม้ว่าจะได้รับการยอมรับว่าเป็นสังคมในระบอบประชาธิปไตย แต่ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าประชาชนจำนวนมิใช่น้อยยังขาดความรู้ความเข้าใจและข้อมูลในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในเรื่องของกระบวนการมีส่วนร่วมและสิทธิของตนเองในการเข้ามามีบทบาททางการเมืองการปกครองเท่าที่ควร จึงควรมีการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักและมีจิตสำนึกให้เข้าใจบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคม โดยผ่านกระบวนการให้ความรู้ ความเข้าใจ ผ่านบุคคล สื่อสารมวลชนและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย (The Secretariat of the House of Representatives, 2016) ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้ ได้มีผู้เสนอแนวทางการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง เพื่อนำไปสู่การมีประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 1) การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 2) กลไกการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธีและการรู้จักสามัคคีของสังคมไทย 3) การกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่นและการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นธรรม 4) การเลือกตั้งที่สุจริตและเที่ยงธรรมเพื่อการปฏิรูปประเทศและ 5) การสร้างรัฐธรรมาธิปไตย (Laothamatas, 2020)

ดังนั้นการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองเช่นนี้ ถือว่าสอดคล้องกับยุทธศาสตร์พัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ที่มีกิจกรรมหรือโครงการที่มีทั้งการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองแนวใหม่ การสร้างค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตย การสนับสนุนการเมืองภาคพลเมืองที่เข้มแข็งขึ้นอย่างต่อเนื่อง แตกต่างจากอดีตเพราะในอดีตนั้นไม่ได้มีโอกาสของการดำเนินกิจกรรมเช่นนี้ มีแต่การอาศัยความหวังเลือกผู้แทนเข้าทำหน้าที่แทนตนเท่านั้นอันเป็นกลไกเบื้องต้นของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งผู้แทนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย (Thepchamnong, 2014) จนบางครั้งก่อให้เกิดความหมักหมมของปัญหาที่แก้ไขไม่ตรงจุดอันเป็นปัญหาทั้งในระบบและนอกระบบ จนนำมาสู่การเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรชุมชน และภาคประชาสังคมของคนในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการภายใต้กฎหมาย ดำเนินการโดยสงบเชื่อมโยงไปถึงการเคลื่อนไหวที่ต้องสร้างกระบวนการจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองด้วยการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ความรู้สึกนึกคิด จิตใจ และสติปัญญาของประชาชนอันจะพาแนวทางของประชาชนไปสู่ความเจริญงอกงามและสันติสุข ได้ (Phra Bhramagunabhorn (P.A.Payutto), 2011)

ในขณะเดียวกัน สังคมไทยซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิตมายาวนานที่ทำให้คนไทยจำนวนมากได้นำหลักการ วิธีการและคำสอนในทางพระพุทธศาสนามาส่งเสริมการดำรงชีพของคนไทยอยู่เสมอเมื่อกล่าวโดยเฉพาะถึงการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมืองแล้ว จะเห็นได้ชัดเจนว่าสังคมไทยโดยรวมยังยึดถือหลักพุทธธรรมเป็นเครื่องชี้นำในความประพฤติส่วนตัวและนำมาเป็นหลักช่วยส่งเสริมในการบริหารจัดการงานของตนอยู่เสมอ ยกตัวอย่างหลักสาราณียธรรมที่นำมาส่งเสริมวัฒนธรรม

ทางการเมืองภาคพลเมืองมี 6 ประการด้วยกันกล่าวคือ 1) เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา 2) เมตตาวจีกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา 3) เมตตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา 4) สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินใช้ 5) สีลสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา 6) ทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากัน (Phra Bhramagunabhorn (P.A.Payutto), 2009)

ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า นิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยโดยทั่วไปได้รับการถ่ายทอดและปลูกฝังหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตแทบทุกด้าน ประกอบกับนิสิตทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก สาขาวิชารัฐศาสตร์และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์มีการศึกษาและเรียนรู้เรื่องของวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่แล้ว เมื่อจักต้องสอบถามถึงระดับปัจจัยและหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองก็น่าจะถือได้ว่า เป็นประชากรวิจัยที่จะให้คำตอบทางการวิจัยได้ดีที่สุด เพราะนิสิตของมหาวิทยาลัยที่ศึกษาสาขาวิชาทั้งสองนี้ มีพื้นฐานความรู้ทั้งเรื่องของวัฒนธรรมทางการเมืองและหลักพุทธธรรมที่เคยศึกษาควบคู่กันมาแล้วอันเป็นเหตุผลทำให้ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่านิสิตดังกล่าวข้างต้นเป็นผู้เหมาะสมที่จะให้คำตอบในการวิจัยครั้งนี้ และประเด็นสำคัญอีกส่วนหนึ่ง นิสิตเหล่านี้มาจากทุกภาคส่วนของประเทศไทยและสามารถนับเนื่องเป็นภาคพลเมืองตามนัยของการวิจัยครั้งนี้อีกด้วย

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวมา ทำให้มองเห็นว่าการเสริมสร้างและปลูกฝังจำสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง มีความสำคัญต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศไทย เพราะหากเมื่อสังคมไทยมีวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมืองที่เข้มแข็งจะทำให้ประเทศนี้ลดปัญหาความขัดแย้งของคนในชาติ ก่อให้เกิดความปรองดองสมานฉันท์ อยู่ร่วมกันในชาติด้วยความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกันซึ่งจะนำสังคมไทยไปสู่สังคมแห่งสันติสุขที่ยั่งยืน จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะได้รับทราบถึงการเสริมสร้างและการปลูกฝังจิตสำนึกนิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง อันจะเกื้อกูลต่อการเรียนรู้ทางวิชาการและขยายผลนำไปสู่การปฏิบัติในสังคมการเมืองไทยให้เข้มแข็งและพัฒนาอย่างยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยและหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมืองในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง
4. เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ประกอบด้วย วิจัยเชิงปริมาณ โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจจากแบบสอบถาม และวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึก แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคพลเมือง หลักธรรมในการเสริมสร้างค่านิยมวัฒนธรรมการเมือง ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสารรายงานสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม (Field Study) เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อทราบสภาพปัญหาการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง และเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ดังนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 17 รูปหรือคน ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 พระสงฆ์หรือนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 3 รูปหรือคน กลุ่มที่ 2 นักการเมืองหรือผู้เคยเป็นนักการเมือง จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 3 นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 5 คน และกลุ่มที่ 4 ประชาชนผู้เคยมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมือง จำนวน 4 คน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Samplings)

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1) แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ 1) เพศ 2) อายุ 3) ระดับการศึกษา และ 4) สาขาวิชา ปัจจัยการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมืองในประเทศไทย หลักพุทธธรรมเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง จิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง

2) แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้าเป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จะช่วยให้ผู้วิจัยถามในประเด็นที่ต้องการในขอบเขตที่กำหนดไว้ และสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาอธิบายในเชิงพรรณนาได้อย่างชัดเจน ซึ่งใช้สำหรับสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การแจกแบบสอบถามให้นิสิตที่เป็นผู้ตอบแบบสอบถามระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก สาขาวิชารัฐศาสตร์และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง และเก็บแบบสอบถามด้วยตนเองจำนวน 152 ฉบับ

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การบันทึกข้อมูล และการสังเกต เพื่อศึกษาการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอเชิงพรรณนาความ (Descriptive)

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัยการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า การมีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ การเคารพสิทธิผู้อื่น การเคารพความแตกต่าง การเคารพหลักความเสมอภาค การเคารพกติกาของสังคม และการรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม อยู่ในระดับความคิดเห็นโดยภาพรวมระดับมาก โดยพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการมีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ พบว่า อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\overline{X}$ =4.10) ด้านการเคารพสิทธิผู้อื่น พบว่า อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\overline{X}$ =4.17) ด้านการเคารพความแตกต่าง พบว่า อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\overline{X}$ =4.10) ด้านการเคารพหลักความเสมอภาค พบว่า อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\overline{X}$ =4.05) ด้านการเคารพกติกาของสังคม พบว่า อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\overline{X}$ =3.98) ด้านการรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม พบว่า อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\overline{X}$ =3.98)

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า เมตตากายกรรม การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เมตตาวจีกรรม การกระทำทางวาจาที่ประกอบด้วยเมตตา เมตตามโนกรรม การกระทำทางใจที่ประกอบด้วยเมตตา สาธารณโภคี การรู้จักแบ่งปันสิ่งของให้แก่กันและกันตามโอกาสอันควร สีลสามัญญตา ความรักใคร่สมัครสมาน สามัคคีและปรองดองสมานฉันท์ ทิฏฐิสามัญญตา การรู้จักเคารพและรับฟังความเห็นของคนอื่น อยู่ในระดับความคิดเห็นโดยภาพรวมระดับมาก โดยพิจารณารายด้านพบว่า 1 ด้านเมตตากายกรรม การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา พบว่า อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\overline{X}$ =4.12) ด้านเมตตาวจีกรรม การกระทำทางวาจาที่ประกอบด้วยเมตตา พบว่า อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\overline{X}$ =3.96) ด้านเมตตามโนกรรม การกระทำทางใจที่ประกอบด้วยเมตตา พบว่า อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\overline{X}$ =4.10) ด้านสาธารณโภคี การรู้จักแบ่งปันสิ่งของให้แก่กันและกันตามโอกาสอันควร พบว่า อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\overline{X}$ =4.11) ด้านสีลสามัญญตา ความรักใคร่สมัครสมานสามัคคีและปรองดองสมานฉันท์ พบว่า อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\overline{X}$ =4.17) ด้านทิฏฐิสามัญญตา การรู้จักเคารพและรับฟังความเห็นของคนอื่น พบว่า อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\overline{X}$ =4.13)

วัตถุประสงค์ที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง ผลการวิเคราะห์สมการของตัวแปรพยากรณ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมือง

ภาคพลเมือง โดยการใช้วิธีการถดถอยพหุคูณ โดยวิธีแบบขั้นตอน (Stepwise) ผู้วิจัยได้นำเสนอตัวแปรอิสระจำนวน 6 ตัว ประกอบด้วย 1) การมีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ 2) การเคารพสิทธิผู้อื่น 3) การเคารพความแตกต่าง 4) การเคารพหลักความเสมอภาค 5) การเคารพกติกาของสังคม และ 6) การรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม เข้าสมการเพื่อตรวจสอบว่าตัวแปรใด ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ (Stepwise Multiple Regression) ของปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง

ลำดับการเข้าสมการของตัวแปรพยากรณ์	R	R^2	Adjusted R^2	F
(X_3)	0.51	0.26	0.25	53.06*
(X_3) (X_6)	0.55	0.30	0.30	33.28*
(X_3) (X_6) (X_2)	0.58	0.34	0.32	25.42*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัจจัยด้านการเคารพความแตกต่าง (X_3) สามารถทำนายปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (Adjusted R^2) เท่ากับ 0.26 ซึ่งแสดงว่า ปัจจัยด้านการเคารพความแตกต่างสามารถพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง ได้ร้อยละ 26

เมื่อเพิ่มตัวพยากรณ์ปัจจัยด้านการรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม (X_6) มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (Adjusted R^2) เท่ากับ 0.30 แสดงว่าปัจจัยด้านด้านการรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการพยากรณ์ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือปัจจัยด้านการเคารพความแตกต่าง และปัจจัยด้านการรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม สามารถร่วมพยากรณ์ทำนาย ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง ได้ร้อยละ 30

เมื่อเพิ่มตัวพยากรณ์ปัจจัยด้านการเคารพสิทธิผู้อื่น (X_2) มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (Adjusted R^2) เท่ากับ 0.34 แสดงว่าปัจจัยด้านการเคารพสิทธิผู้อื่น สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการพยากรณ์ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ ปัจจัยด้านการเคารพความแตกต่าง ปัจจัยด้านการรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม และการเคารพสิทธิผู้อื่น สามารถร่วมพยากรณ์ทำนาย ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง ได้ร้อยละ 34

ตารางที่ 2 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์การถดถอยพหุคูณของตัวแปรในสมการพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง โดยใช้วิธี stepwise

ตัวแปรพยากรณ์ที่นำเข้าสมการทั้งหมดในขั้นตอนเดียว	b	SE_b	β	t	sig
ปัจจัยด้านการเคารพความแตกต่าง (X_3)	0.24	0.08	0.26	2.90*	0.00
ปัจจัยด้านการรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม (X_6)	0.22	0.07	0.24	3.06*	0.00

ปัจจัยด้านการเคารพสิทธิผู้อื่น (X_2)	0.20	0.07	0.21	2.64*	0.00
R = 0.58		SE_{est}		=	0.47
R^2 = 0.34 Adjusted R^2 = 0.32		a		=	1.39
F = 53.06		Durbin-Watson		=	1.75

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่าปัจจัยด้านการเคารพความแตกต่าง (X_3) ปัจจัยด้านการรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม (X_6) ปัจจัยด้านการเคารพสิทธิผู้อื่น (X_2) สามารถพิจารณาร่วมกันได้ว่าจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง (Y) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง (Adjusted R^2) ได้ร้อยละ 0.32 และค่าสหสัมพันธ์พหุคูณของตัวแปรเกณฑ์ (Y) และตัวพยากรณ์ (X_3, X_6, X_2) มีค่าเท่ากับ 0.58 และค่าความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นจากการพยากรณ์เท่ากับ 0.47 โดยมีสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ (b) เท่ากับ 0.24, 0.22 และ 0.20 และค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณ ในรูปคะแนนมาตรฐาน β เท่ากับ 0.26, 0.24, และ 0.21 ส่วนค่า Durbin-Watson เป็นค่าสถิติที่ใช้ทดสอบความเป็นอิสระต่อกันของค่าความคลาดเคลื่อนซึ่งเป็นเงื่อนไขหนึ่งการวิเคราะห์ความถดถอย ในที่นี้ได้ Durbin-Watson= 1.75 ซึ่งอยู่ระหว่าง 1.5 – 2.5 แสดงว่าค่าความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระต่อกัน

วัตถุประสงค์ที่ 4 เกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง พบว่าปัจจัยของรูปแบบการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง คือ การมีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ การเคารพสิทธิผู้อื่น การเคารพความแตกต่าง การเคารพหลักความเสมอภาค การเคารพกติกาของสังคม การรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนร่วม และจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง ดังนี้

ส่วนที่ 1 องค์ประกอบของจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง ทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วย ประกอบด้วย 1) ด้านความรู้ ด้านทักษะ 2) ด้านเจตคติและค่านิยม 3) ด้านพฤติกรรม

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง ดังนี้

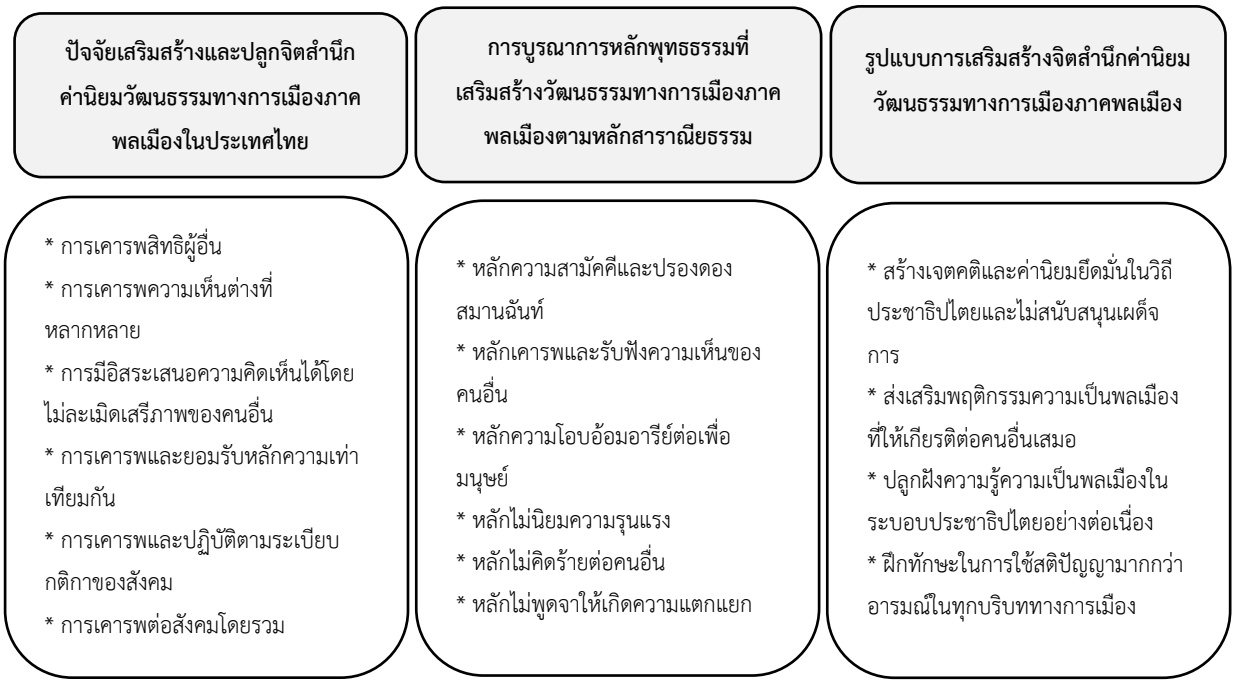
1) การเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง ทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย (1) การมีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ (2) การเคารพสิทธิผู้อื่น (3) การเคารพความแตกต่าง (4) การเคารพหลักความเสมอภาค (5) การเคารพกติกาของสังคม และ (6) การรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม

2) หลักพุทธธรรมเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง ประกอบด้วย (1) เมตตากายกรรม การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา (2) เมตตาวจีกรรม การกระทำทางวาจาที่ประกอบด้วยเมตตา (3) เมตตามโนกรรม การกระทำทางใจที่ประกอบด้วยเมตตา (4) สาธารณโภคี การรู้จักแบ่งปันสิ่งของให้แก่กันและกันตามโอกาสอันควร (5) สีลสามัญญตา ความรักใคร่สมัครสมาน สามัคคี และปรองดองสมานฉันท์ และ (6) ทิฏฐิสามัญญตา การรู้จักเคารพและรับฟังความเห็นของคนอื่น

3) ตัวแปรที่ส่งผลได้แก่ (1) ปัจจัยด้านการเคารพความแตกต่าง (2) ปัจจัยด้านการรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม และ (3) ปัจจัยด้านการเคารพสิทธิผู้อื่น

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการสังเคราะห์งานวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง” ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำองค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ไปสังเคราะห์สร้างเป็นความรู้เชิงนวัตกรรมได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการสังเคราะห์งานวิจัย

ที่มา: การเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นปัจจัยการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมืองในประเทศไทย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากส่วนใหญ่การเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ว่าบุคคลใดจะมีฐานะรวยกว่าหรือยากจนกว่ากันแต่มีศักดิ์ศรีและสถานะเท่าเทียมกัน ดังนั้นไม่ว่าบุคคลใดจะมีระดับการศึกษาสูงหรือต่ำกว่ากันแต่ทุกคนมีศักดิ์และมีความเท่าเทียมกัน อีกทั้งสังคมไทยละเมิดสิทธิหรือใช้ความรุนแรงกับคนเสียงส่วนน้อยที่มีความคิดเห็นแตกต่างไปจากตน สอดคล้องงานของ Makaramani (2013) เรื่อง “พฤติกรรมความเป็นพลเมืองของเยาวชนในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา พบว่า ผู้นำเยาวชนในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา คือ การเคารพสิทธิผู้อื่น แต่ประเด็นที่น่าห่วงใยเป็นอย่างมากที่สุดในสภาวะบ้านเมืองปัจจุบันที่มีปัญหาความขัดแย้งในระดับชาติ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า จิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง ประชาชนมีความคิดเห็นต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะค่านิยมที่ยึดมั่นในวิถีประชาธิปไตยไม่สนับสนุนเผด็จการ ยึดมั่นในหลักคุณความดี ศีลธรรม จริยธรรมและคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เป็นผู้มีความคิดเห็นต่อเหตุการณ์บ้านเมืองด้วยความปรองดอง สมานฉันท์สอดคล้องงานวิจัยของ Pipitkun (2017) เรื่อง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด" พบว่า ด้านทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และด้านความเข้าใจต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์ทางบวก ซึ่งหมายถึงการมีทัศนคติความเชื่อที่มีเหตุผล มีการวิเคราะห์ วิจารณ์ยอมรับมติเสียงส่วนใหญ่และมองโลกและมองโลกในแง่ความเป็นจริง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ปัจจัยด้านการเคารพความแตกต่าง ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ สามารถอธิบายได้ว่าการยอมรับในความเห็นที่แตกต่างกันได้ง่ายแม้ว่าจะมีความต่างกันในหลายเรื่อง ซึ่งจำเป็นจะต้องมีดุลพินิจในการยอมรับความคิดเห็นส่วนบุคคลที่มีการมองต่างมุมในทางการเมืองได้ ยอมรับได้ถึงสภาวะในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การนับถือศาสนาแตกต่างกันสามารถที่จะดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ความแตกต่างในกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ได้เป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Klaykaew (2014) ศึกษาเรื่อง "บทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังและพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยให้กับเด็กและเยาวชน" พบว่า การสร้างความเป็นพลเมืองดีให้กับคนในสังคมถือเป็นวิธีการที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการทำให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศมีความมั่นคง โดยครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันทางสังคมที่มีส่วนสำคัญในการอบรมบ่มนิสัย ปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมอันดีงามให้กับเด็ก รวมไปถึงปลูกฝังและพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย ได้แก่การเคารพความแตกต่าง อีกทั้งสอดคล้องงานวิจัยของ Kraisomsart, and Klaimongkol (2015) ได้ศึกษาเรื่อง "การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในมิติการเคารพความแตกต่างของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้การเรียนรู้แบบโครงงาน" พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับด้านการเคารพความแตกต่างของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ปัจจัยด้านการรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ สามารถอธิบายได้ว่า ความเชื่อมั่นว่าสามารถที่จะดำรงตนและพึ่งพาตนเองได้โดยไม่เป็นภาระต่อสังคม ความมุ่งมั่นที่จะยืนหยัดคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งมากกว่าประโยชน์ของตนเอง คนชอบแสดงตนหาคอยโอกาสที่จะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาของส่วนรวมโดยเฉพาะในยามวิกฤต ปัญหาเกิดขึ้นในสังคม คนในสังคมสามารถที่จะพึ่งพาดูแลกันเองได้ ภายใต้ระบบอุปถัมภ์หรือระบบอำนาจนิยม เพราะได้พบเรื่องของรัฐสวัสดิการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Klaykaew (2014) ศึกษาเรื่องบทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังและพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยให้กับเด็กและเยาวชน พบว่า การสร้างความเป็นพลเมืองดีให้กับคนในสังคมถือเป็นวิธีการที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการทำให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศมีความ

มั่นคง โดยครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันทางสังคมที่มีส่วนสำคัญในการอบรมบ่มนิสัย ปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมอันดีงามให้กับเด็ก รวมไปถึงปลูกฝังและพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม

ปัจจัยด้านการเคารพสิทธิผู้อื่น ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ สามารถอธิบายได้ว่าจะมีฐานะรวยกว่าหรือยากจนกว่ากัน แต่มีศักดิ์ศรีและสถานะเท่าเทียมกัน จะมีระดับการศึกษาสูงหรือต่ำกว่ากัน แต่ทุกคนมีศักดิ์และมีความเท่าเทียมกัน จะไม่เห็นด้วยในบางเรื่องก็ตาม แต่ยอมรับและปฏิบัติตามมติของคนส่วนใหญ่หรือเสียงข้างมากในสังคม รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นที่ขัดแย้งกับตน ไม่ละเมิดสิทธิหรือใช้ความรุนแรงกับคนเสียงส่วนน้อยที่มีความคิดเห็นแตกต่างไปจากตน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Koonnala (2020) วิจัยเรื่อง “บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน” พบว่า การเคารพสิทธิผู้อื่น ส่งผลทางลบต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครอง ระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมืองประกอบด้วยด้านความรู้ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในความเป็นพลเมืองระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างดี ยอมรับถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวิถีทางแห่งประชาธิปไตย ด้านทักษะ ได้แก่ ทักษะในการใช้สติปัญญามากกว่าอารมณ์ในบริบททางการเมือง ใช้วิจารณญาณในการตัดสินทางการเมืองด้วยข้อมูลที่เป็นกลาง มีความคุ้นเคยกับการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองโดยสันติวิธี ด้านเจตคติและค่านิยม คือ มีค่านิยมที่ยึดมั่นในวิถีประชาธิปไตยไม่สนับสนุนเผด็จการ ยึดมั่นในหลักคุณความดี ศีลธรรม จริยธรรมและคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เป็นผู้มีความคิดเห็นต่อเหตุการณ์บ้านเมืองด้วยความปรองดองสมานฉันท์ ด้านพฤติกรรม คือ ปฏิบัติตนตามหลักสิทธิ หน้าที่ของพลเมืองและให้เกียรติแก่ผู้อื่น เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นเรื่องของการจรรโลงความถูกต้อง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามของสังคม สอดคล้องกับงานของ Kongjareon (2017) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย” พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยของชุมชนโดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ 1) ทักษะบุคคล ได้แก่ ความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง และการรับรู้ข่าวสาร 2) การมีส่วนร่วมชุมชนและสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ความสามารถร่วมทำงานกับผู้อื่นได้ ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม และ 3) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย ได้แก่ การมีความรู้ ความเข้าใจและประยุกต์ใช้การเมืองการปกครอง ที่สามารถถ่ายทอด วิพากษ์วิจารณ์และตัดสินนโยบาย มีความสามารถนำหลักการประชาธิปไตยไปใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงานได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

สรุป

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมและหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมืองในประเทศไทย ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกค่านิยม

วัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมืองและรูปแบบการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมืองโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณซึ่งเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 152 รูปหรือคน โดยใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยวิธีแบบ Stepwise และการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18 รูปหรือคน โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้กล่าวคือ ระดับปัจจัยที่เสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรรมทางการเมืองภาคพลเมืองในประเทศไทย จากความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างสังคมการเมืองไทยโดยรวมมีการเคารพสิทธิผู้อื่น การเคารพความเห็นต่างที่หลากหลาย การมีอิสระเสนอความคิดเห็นได้โดยไม่ละเมิดเสรีภาพของคนอื่น การเคารพและยอมรับหลักความเท่าเทียมกัน การเคารพและปฏิบัติตามระเบียบกติกาของสังคมและการเคารพต่อสังคมโดยรวม ส่วนหลักพุทธธรรมที่ใช้วิจัยคือหลักสาราณียธรรมที่แปลว่า ธรรมะ ที่ทำให้ระลึกถึงกันและกันที่ผลการวิจัยชี้ว่า พลเมืองไทยควรใช้หลักธรรมนี้คือ การเคารพสิทธิผู้อื่น การเคารพความเห็นต่างที่หลากหลาย การมีอิสระเสนอความคิดเห็นได้โดยไม่ละเมิดเสรีภาพของคนอื่น การเคารพและยอมรับหลักความเท่าเทียมกัน การเคารพและปฏิบัติตามระเบียบกติกาของสังคมและการเคารพต่อสังคมโดยรวม ในส่วนของรูปแบบของการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมืองควรประกอบด้วย 4 รูปแบบ คือ 1) สร้างเจตคติและค่านิยมยึดมั่นในวิถีประชาธิปไตยและไม่สนับสนุนเผด็จการ 2) ส่งเสริมพฤติกรรมความเป็นพลเมืองที่ให้เกียรติต่อคนอื่นเสมอ 3) ปลูกฝังความรู้ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง และ 4) ฝึกทักษะในการใช้สติปัญญามากกว่าอารมณ์ในทุกบริบททางการเมือง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ประชาชนจะต้องมีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิตตามกรอบที่กฎหมายกำหนด

1.2 ให้ทุกคนได้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นความรับผิดชอบต่อกิจกรรมของส่วนรวม

1.3 ทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดถามวัยอันควร วัยเด็กเรียนหนังสือ วัยทำงานทำงานที่สะอาด เสียภาษี วัยเป็นทหารต้องไปคัดเลือกหรือสมัครเป็นทหาร เป็นต้น

1.4 ผู้กระทำผิดในสังคมไทยได้รับการลงโทษตามกฎหมายอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

1.5 จะต้องมีการฝึกฝนการตัดสินใจด้วยตนเองไม่ต้องให้ใครแนะนำชักจูงชี้แนะ รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณกุศลโดยไม่หวังผลตอบแทน

1.6 จะต้องเชิญผู้ที่มีความแตกต่างเข้าร่วมกิจกรรม เพราะทุกคนมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็น และมีการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

1.7 การไม่โจมตี ไม่ใส่ร้ายนักการเมือง หรือสมาชิกพรรคการเมืองตรงข้าม หลักเลือกตั้งควรแสดงความยินดีกับพรรคที่ชนะ ถ้าพรรคตนชนะเชิญฝ่ายแพ้เป็นที่ปรึกษา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบประชาชนในเขตชนบทกับเขตเมืองเกี่ยวกับการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง เพื่อให้ทราบว่ามีวัฒนธรรมทางการเมืองเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

2.2 ควรศึกษาการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมืองในพื้นที่อื่นหรือในประชากรวิจัยกลุ่มอื่นที่น่าสนใจ

References

Aiempriwan, W. (2014). *Political culture and political development in Thailand. Lecture document of Sukhothai Thammathirat University. (Problems of Thai political development).* (7th ed.). Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat University Press.

Almond, A. G., & Verba, S. (1972). *The Civic Culture.* Princeton: Princeton University Press.

Boonsuaykhwan, R. (2014). Citizen Politics: Literature Reviews for Making Citizen Politics Indicators. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 6(2), 121-140.

Chaisaard, W. (2020). *National Cheat Museum Reverse the corrupt city vigorously*. Retrieved March 10, 2020, from https://www.Posttoday.com/politic/report/386400.

Klaykaew, K. (2014) . Family and Educational Institution Situations and Psychological Characteristic Related to Ethical Behaviors of Undergraduate Students**.** *Journal of Behavioral Science for Development,* 6(1), 159-175.

Kongjareon, M. (2020). Development of a Community Empowerment Model for the Promotion of Democratic and Civic Conscience. *Journal of Education,* 21(1), 110-127.

Koonnala, P. (2020). The Role of Citizenship under Democracy of Senior High School Students in Lamphun Province. *Journal of SaengKhomKham Buddhist Studies,* 5(1), 85-99.

Kraisomsart, S., & Klaimongkol, Y. (2015). Development of Citizenship Characteristics Cespecting to the Differences of Sixth Grade Students by Using Project-Based Learning. *OJED*, 10(2), 120-131.

Laotamatas, A. (2020). *Build a Good Political Consciousness. Onet exam preparation - Legislation supporting values.* Retrieved April 14, 2020. from https://www.posttoday.com/politic/report/547654?fbclid=IwAR2y5p5cf2_tsCvw841kMhmcKHplF4P4emq-1ogTTG8jkNs_J5O94OLlrbc.

Makaramani, R. (2013). Citizenship Behaviors of Youth in Suan Sunandha Rajabhat University. *Journal Sunan Sunandha Rajabhat University,* 5, 74-84.

Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2009). *Dictionary of Buddhism*. (8th ed).Bangkok: MCU.

_____. (2011). *Political Science and Ethics of Buddhist Politicians.* Bangkok: Buddhadhamma Foundation.

Phra Khru Sangkharak Kiattisak Kittipanyo. (2015). *Research Methodology in Social Sciences.* Chiang Mai: Pracha Thurakit Co,Ltd.

Pipitkun, K. (2017). Political Culture of Democracy in Roi-et Province. *Journal of MCU Social Science Review,* 6(2), 647-658.

Pye, L. W. (1968). *Political Culture International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York: Macmillan.

Taro, Y. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis.* (3rd ed). New York: Harper and Row.

The Secretariat of the House of Representatives (2016). *Building Citizenship in Democracy.* Bangkok: Publishing: The Secretariat of the House of Representative.

Thepchamnong, A. (2014). Electoral Law: Using the Right to Vote without Intention to Vote. *Journal of the Prosecutor,* 27(272), 34-46.

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์ เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน*

Development of Teacher Training Curriculum for the Implementation of a Supplementary Course Titled Applied Art for the Enhancement of Life and Career Skills for Primary School Students of Border Patrol Police Schools

[1]เนาว์มณี สุนทรโชติ, [2]ธันยากร ช่วยทุกข์เพื่อน, [3]กันจณา ดำโสภี และ [4]พัชราภา ตันติชูเวช

[1]Naomanee Soonthornchot, [2]Thunyakorn Chuaytukpuan,

[3]Kunjana Dumsopee and [4]Patcharapa Tantichuwet

[1,2]วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์,

[3]คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง,

[4]คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

[1,2]College of Education Sciences, Dhurakij Pundit University,

[3]Faculty of Architecture, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang,

[4]Faculty of Education and Development Sciences,

Kasetsart University Kamphaeng Saen Campus, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: naoneytwins@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และ 2) ศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์ฯ กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูที่สอนในระดับประถมศึกษา โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ในเขตพื้นที่จังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 22 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรเสริมฯ แบบวัดความรู้ความเข้าใจ แบบวัดทักษะชีวิตและการทำงาน แบบสังเกตพฤติกรรม แบบประเมินผลงาน แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินความสามารถทางการจัดการเรียนการสอน และแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที

*Received September 17, 2020; Revised November 1, 2020; Accepted December 1, 2020

ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน มี 6 องค์ประกอบ คือ (1) วัตถุประสงค์ (2) โครงสร้าง (3) เนื้อหาสาระ(4) กิจกรรมการจัดการ (5) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ(6) การวัดและประเมินผล ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด คือมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 4.62 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.67 2) ประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ หลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ ดังนี้ 2.1 มีความรู้ ความเข้าใจ หลังการใช้สูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และการประเมินผลงานของครูอยู่ในระดับดี 2.2 มีทักษะชีวิตและการทำงานหลังการใช้สูงกว่าก่อนใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และครูมีพฤติกรรมทักษะชีวิตและการทำงานทุกด้านอยู่ในระดับดี 2.3 มีความสามารถทางการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับมากที่สุดซึ่งมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2.4 มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมฝึกอบรมอยู่ในระดับมากที่สุดซึ่งมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: หลักสูตร; ฝึกอบรมครู; หลักสูตรเสริม; รายวิชาประยุกต์ศิลป์; ทักษะชีวิตและการทำงาน

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to develop the teacher training curriculum for implementing the enrichment curriculum in applied arts to enhance life and career skills for primary school students in Border Patrol Police Schools; and 2) to investigate the efficiency of the teacher training curriculum for implementing the enrichment curriculum in applied arts to enhance life and career skills for primary school students in Border Patrol Police Schools. A sample group of 22 primary school teachers from Border Patrol Police Schools in the provinces of Petchaburi and Prachuap Khiri Khan were selected by way of sample random sampling. The instruments included an assessment form testing the propriety of the enrichment curriculum, an assessment form testing the knowledge and understanding, an assessment form testing life and career skills, behavior observation form, performance evaluation form, interview form, an assessment form testing the teaching and learning ability, and satisfaction survey form. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation, and t-test.

From the study, the following results have been found: 1) the teacher training curriculum for implementing the enrichment curriculum in applied arts to enhance life and career skills consists of 6 elements which are (1) objectives, (2) structure, (3) substance, (4) management activity, (5) learning media and resources, and (6) measurement and evaluation. The assessment results of experts found to be of propriety at the highest level

with mean equal to 4.62 and standard deviation of 0.67. 2) The efficiency of the teacher training curriculum for implementing the enrichment curriculum has revealed as follows: (1) The posttest indicated that teachers have knowledge and understanding higher than that of the pretest with a statistical significance of 0.05 level, and the teachers' performance evaluation is at a high level; (2) The posttest indicated that teachers have life and career skills higher than that of pretest with a statistical significance of 0.05 level, and teachers have life and career skill behavior at a high level in all aspects; (3) The posttest indicated that teachers have the teaching and learning management ability at the highest level, which is higher than the specified criteria with a statistical significance of 0.05 level; and (4) Teachers have satisfaction toward the training activity at the highest level, which is higher than the specified criteria with a statistical significance of 0.05 level.

Keywords: Curriculum; Teacher Training; Enrichment Curriculum; Applied Arts Course; Life and Career Skills

บทนำ

ในสถานการณ์ของโลกปัจจุบันที่ก้าวเข้าสู่ยุคแห่งศตวรรษที่ 21 ตามที่รัฐบาลไทยได้ประกาศวิสัยทัศน์เพื่อปรับทิศทางของประเทศไทย 4.0 (Thailand 4.0) คือมีการปรับเปลี่ยนจากเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมไปสู่เกษตรกรรมที่เน้นการบริหารจัดการและทางเทคโนโลยี มีการปรับเปลี่ยนธุรกิจแบบดั้งเดิมไปสู่การเป็นผู้ประกอบการอย่างอัจฉริยะ ส่งผลถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริการที่ให้คุณค่าสูง ซึ่งจะแน่นอนว่าต้องมีการปรับเปลี่ยนแรงงานให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญและมีทักษะในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ (Phonakorn, 2017) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills) ที่พบว่าสาระวิชาในการเรียนภาคปกตินั้นไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้เพื่อสามารถดำรงชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ได้ ซึ่งโรงเรียนจะต้องส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาการและสอดแทรกข้อมูลที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน (Quality Learning Foundation, 2017) เช่นทักษะชีวิตและการทำงานที่มีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะนักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งทั่วประเทศมีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 2,525 คน แต่มีนักเรียนที่ได้ศึกษาต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 2,374 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 94.02 ซึ่งยังถือว่าต่ำกว่าเป้าหมายของรัฐที่ต้องการให้นักเรียนทั้งหมดได้ศึกษาต่อในการศึกษาภาคบังคับ นอกจากนี้ยังพบว่าคะแนนผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (ผลสอบ O – NET) เฉลี่ยกลุ่มสาระหลักของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2560 มีคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ย (HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn Project Office, 2017) ซึ่งจะเห็นได้ว่านักเรียนกลุ่มนี้สมควรที่จะได้รับการส่งเสริมและพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษ เช่น

ทางด้านทักษะชีวิตและการทำงานเพราะเป็นทักษะที่จำเป็นที่นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพและการนำทักษะไปใช้ในการศึกษาต่อในอนาคต

การเสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงานสามารถทำได้โดยนำหลักสูตรเสริมฯ มาใช้ผนวกเข้ากับภูมิปัญญาหรือบริบทในแต่ละท้องถิ่นซึ่งเชื่อมโยงกับวิชาศิลปะที่เป็นประเภทประยุกต์ศิลป์ซึ่งเป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์อย่างอื่นนอกเหนือจากความชื่นชมในคุณค่าของศิลปะโดยตรง (Nimsamer, 2016) คือเน้นประโยชน์ใช้สอยควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่ารายวิชาประยุกต์ศิลป์และทักษะชีวิตและการทำงานเป็นการประมวลทักษะที่จำเป็นต่าง ๆ มาผนวกเข้าด้วยกันทำให้ครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ไม่คุ้นเคยและอาจจะยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงานสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาไปใช้ฝึกอบรมครูระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เพื่อที่ครูจะได้นำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปใช้ในการจัดเรียนการสอนในหลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงานให้กับนักเรียนระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้ รวมทั้งสามารถนำความรู้ไปประยุกต์และบูรณาการกับวิชาอื่น ๆ นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและเป็นพื้นฐานที่จะนำไปใช้ในการทำงานที่มีประสิทธิภาพสมกับเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการดำเนินการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi–Experimental Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการและเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย กลุ่มตัวอย่างคือครูระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 35 คน ในเขตพื้นที่จังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาจากนั้นผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามความคิดเห็น และวิเคราะห์สภาพความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริม โดยการหาค่าเฉลี่ย

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน โดยโครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ มี 6 องค์ประกอบและใช้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติด้วยการทำกิจกรรมกลุ่ม 6 ขั้นตอนที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้น ผลการ

วิเคราะห์ความเหมาะสมของหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ จากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะและด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 5 คน และวิเคราะห์ความเหมาะสมของหลักสูตรฯ โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประสิทธิผลของหลักสูตร ในด้าน 1) ความรู้ความเข้าใจเรื่องประยุกต์ศิลป์ 2) ทักษะชีวิตและการทำงาน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความยืดหยุ่นและการปรับตัว ด้านความเป็นผู้ริเริ่มและนำพาตนเอง ด้านทักษะทางสังคมและความต่างในวัฒนธรรม ด้านผลิตผลและความสำนึกรับผิดชอบและภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ 3) ความสามารถทางการจัดการเรียนการสอนของครู และ 4) ความพึงพอใจของครูที่มีต่อกิจกรรมการฝึกอบรมในหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน โดยเครื่องมือทุกฉบับผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน และหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ ได้แก่ แบบวัดความรู้ความเข้าใจ นำไปหาค่าความยากง่าย ซึ่งพบว่ามีค่าระหว่าง 0.40- 0.80 และค่าอำนาจจำแนก ซึ่งพบว่ามีค่าระหว่าง 0.22- 0.40 จากนั้นนำไปวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน พบว่าค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.76 แบบวัดทักษะชีวิตและการทำงาน ใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .071 ผู้วิจัยเปรียบเทียบคะแนนของแบบวัดทั้ง 2 ฉบับ ก่อนการอบรมและหลังการอบรมโดยการทดสอบค่าที (t-test for Dependent Samples) และ แบบสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิตและการทำงาน แบบประเมินผลงาน แบบประเมินความสามารถทางการจัดการเรียนการสอนของครู แบบสอบถามความพึงพอใจ เครื่องมือทั้ง 4 ฉบับหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค พบว่ามีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.90, 0.76, 0.73, และ 0.81 ตามลำดับ ผู้วิจัยเปรียบเทียบคะแนนจากเครื่องมือ 4 ฉบับนี้ โดยการทดสอบค่าที (One Sample t-test) และแบบสัมภาษณ์ครู ผู้วิจัยใช้วิธีการจำแนกประเภทข้อมูล คือ การจัดกลุ่มประเภทและวิเคราะห์ข้อมูลเป็นประเด็นหลักและประเด็นย่อย และสรุปแบบอุปนัยเชื่อมโยงข้อมูลกับทฤษฎีเพื่อตอบคำถามงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การนำหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ ไปทดลองใช้ โดยใช้แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มเดียว (One Group Pretest-Posttest Design) กับกลุ่มตัวอย่างคือ ครูที่สอนระดับประถมศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ในเขตพื้นที่จังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่สอนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 จาก 11 โรงเรียน ๆ ละ 2 คนรวม 22 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้ มี 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ผู้วิจัยนำหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการฝึกอบรมโดยใช้เวลา 3 วัน 2) ผู้วิจัยทดสอบก่อนการอบรม (Pre-test) กับกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบวัดความรู้ความเข้าใจทางการเรียน และแบบวัดทักษะชีวิตและการทำงาน 3) ผู้วิจัยดำเนินการฝึกอบรมโดยใช้หลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯกับกลุ่มตัวอย่าง รวม 14 ชั่วโมง หลังเสร็จสิ้นแผนการจัดการเรียนรู้ในแต่ละแผน ผู้วิจัยประเมินพฤติกรรมของครูด้วยการสังเกตรายบุคคล และประเมินผลงานของครูเป็นรายกลุ่ม 4) ผู้วิจัยทดสอบหลังการอบรม (Post-test) กับกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบวัดความรู้ความเข้าใจทางการเรียน แบบวัดทักษะชีวิตและการทำงาน และให้ครูตอบแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมการฝึกอบรม 5) ผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่ม

ตัวอย่างด้วยตนเอง และ 6) ผู้วิจัยติดตามผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ โดยให้กลุ่มตัวอย่างเขียนแผนการจัดการเรียนรู้จากความรู้ที่ได้รับจากการอบรม มาส่งคนละ 1 แผน ซึ่งจะประเมินด้วยแบบประเมินความสามารถทางการจัดการเรียนการสอนของครูในลำดับต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน

การประเมินแก้ไขและปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน เป็นการประเมินผลโดยรวมจากขั้นตอนทั้งหมด เพื่อการรวบรวมผลการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ตลอดจนรายละเอียดของภาษาที่ใช้เพื่อนำไปปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ ในด้านความรู้ความเข้าในเรื่องประยุกต์ศิลป์ ทักษะชีวิตและการทำงาน ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน

1.1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาความต้องการและผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ พบว่าครูระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 35 คนเลือกประเด็นด้านทักษะที่ต้องการพัฒนาในหลักสูตรเสริมฯ สูงสุด 3 ลำดับแรกคือ ทักษะด้านการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม คิดเป็นร้อยละ 21.9 ทักษะด้านการคิดแก้ปัญหา คิดเป็นร้อยละ 18.9 และทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณคิดเป็นร้อยละ 13.9 ผู้วิจัยจึงได้เลือกที่จะพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน และผลสำรวจด้านเนื้อหาที่ต้องการในหลักสูตรเสริมฯ 3 ลำดับแรก คือ งานศิลป์ที่กินได้ และตกแต่งง่าย ๆ บ้านเราเอง คิดเป็นร้อยละ 20.3 หลากหลายแฟชั่น คิดเป็นร้อยละ 16.1 บรรเลงตกแต่งสวน คิดเป็นร้อยละ 15.3 ซึ่งถือได้ว่าเป็นเนื้อหาที่ครอบคลุมปัจจัยในชีวิตประจำวันของทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย

1.2 ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ โดยโครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ มี 6 องค์ประกอบดังนี้ 1) วัตถุประสงค์ของหลักสูตรเสริมฯ 2) โครงสร้างของหลักสูตรเสริมฯ 3) โครงสร้างเนื้อหาหลักสูตรเสริมฯ 4) กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ 5) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 6) การวัดและประเมินผล โดยใช้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติด้วยการทำกิจกรรมกลุ่ม 6 ขั้นตอนที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้น คือขั้นที่ 1 ให้ความรู้พื้นฐาน ขั้นที่ 2 กระตุ้นความสนใจของผู้เรียน ขั้นที่ 3 จัดกลุ่มวางแผนการทำงาน ขั้นที่ 4 ลงมือปฏิบัติงาน ขั้นที่ 5 การนำเสนอผลงาน และขั้นที่ 6 ขั้นการประเมินผล ใช้เวลาฝึกอบรม 3 วัน รวม 16 ชั่วโมง ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ จากการ

ประเมินของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.62 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.67 และสามารถนำไปใช้ได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 ประสิทธิผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน ดังนี้

2.1 ครูมีความรู้ความเข้าใจทางการเรียนรายวิชาประยุกต์ศิลป์ เรื่องประยุกต์ศิลป์ท้องถิ่นไทย หลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีผลคะแนนจากแบบประเมินผลงานของครูในภาพรวมอยู่ในระดับดีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ทักษะชีวิตและการทำงานของครู จำนวน 5 ด้าน คือ 1) ความยืดหยุ่นและการปรับตัว 2) ความเป็นผู้ริเริ่มและนำพาตนเอง 3) ทักษะทางสังคมและความต่างในวัฒนธรรม 4) ผลิตผลและความสำนึกรับผิดชอบ 5) ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ ครูมีคะแนนเฉลี่ยหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และครูมีพฤติกรรมอยู่ในระดับดีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 ครูที่ได้รับการฝึกอบรม มีความสามารถทางการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนดในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.4 ครูที่ได้รับการฝึกอบรม มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการฝึกอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนดในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการพัฒนาตนเองภายหลังการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ 3 ด้าน คือ 1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทัศนธาตุ การจัดองค์ประกอบศิลป์ และประยุกต์ศิลป์ โดยสามารถที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนของตน รวมทั้งการนำวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ให้เป็นผลงานใหม่ ๆ 2) ด้านทักษะชีวิตและการทำงาน เป็นการพัฒนาตนเองในด้านการทำงานเป็นทีม ใช้การระดมสมอง การวางแผนการทำงานที่ชัดเจน การแบ่งงานกันทำ มีความสามัคคี มีความเสมอภาค มีการหาข้อตกลงร่วมกันเพื่อกำหนดเป้าหมายของงาน ได้ฝึกการคิดและการทำงานอย่างมีระบบ การแก้ปัญหา และการทำงานภายในเวลาที่กำหนด 3) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติด้วยการทำกิจกรรมกลุ่ม 6 ขั้นตอน ที่มีขั้นตอนการกระตุ้นจินตนาการเพื่อเป็นการฝึกการคิดนอกกรอบและเป็นพื้นฐานที่สำคัญของความคิดสร้างสรรค์ โดยให้อิสระในการสร้างสรรค์ผลงานและวิธีการทำงาน ทำให้เกิดความเพลิดเพลินกับกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ และสามารถนำหลักจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ไปใช้พัฒนาการสอนของตนเองและใช้ในชีวิตประจำวันได้

หลักสูตรเสริมฯ มีความเหมาะสมกับโรงเรียนตำรวตระเวนชายแดนใน 2 ประเด็นดังนี้ 1) ด้านกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่สามารถปรับใช้กับการทำงานในทุกประเภท โดยใช้กิจกรรมประยุกต์ศิลป์ซึ่งเป็นศิลปะที่เน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นเครื่องมือ และเป็นกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติ ทำให้ได้เรียนรู้ไปพร้อมกับการลงมือทำ ผู้เรียนจะเข้าใจได้ง่าย สนุกเพลิดเพลิน มีความกระตือรือล้น เป็นการกระตุ้นการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งแตกต่างจากที่เคยปฏิบัติมา 2) ด้านความหลากหลายของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งมีทั้งความหลากหลายของชาติพันธุ์ของครูและนักเรียน ความหลากหลายของวัสดุอุปกรณ์ในแต่ละท้องถิ่น

หลักสูตรนี้เป็นการจุดประกายให้กลุ่มตัวอย่างได้มีความสนใจไฝ่หาความรู้ทางศิลปและประยุกต์ศิลป์มากขึ้น เพราะการทำงานศิลปะที่หลากหลาย สามารถปรับให้เข้ากับงานศิลปะหัตถกรรม การส่งเสริมอาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ ซึ่งการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการกลุ่ม 6 ขั้นตอนนี้สามารถบูรณาการได้ทุกรายวิชาโดยต้องเลือกเนื้อหาให้เหมาะสม

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 1 แสดงกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ มีทั้งหมด 6 ขั้นตอน

หลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงานสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน หมายถึงมวลประสบการณ์ด้านประยุกต์ศิลป์ที่จัดขึ้น ซึ่งมีโครงสร้างเนื้อหาในรายวิชามี 4 หน่วยการเรียนรู้ คือ งานศิลป์ที่กินได้ หลากหลายแฟชั่น สารพันงานตกแต่ง และ บรรเลงแต่งสวน ที่จัดขึ้นเพื่อเสริมสร้างให้ครูมีทักษะชีวิตและการทำงานจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติด้วยการทำกิจกรรมกลุ่ม 6 ขั้นตอน ที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้น ทำให้เป็นหลักสูตรที่มีความเหมาะสมกับการพัฒนาความรู้ ความสามารถด้านศิลปะพร้อมทั้งพัฒนาทักษะชีวิตและการทำงานในด้านความยืดหยุ่นและการปรับตัว ด้านความคิดริเริ่มและการนำตนเอง ด้านสังคมและความต่างในวัฒนธรรม ด้านผลผลิตและความสำนึกรับผิดชอบ และด้านภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ โดยใช้การสร้างองค์ความรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการทำงานไปใช้สอนนักเรียนและประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวันได้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าผลการศึกษาสภาพปัญหาความต้องการและผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ จากผลสำรวจทักษะที่ต้องการพัฒนาสูงสุดพบว่า 3 ลำดับแรกคือ ทักษะด้านการคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม ทักษะด้านการคิดแก้ปัญหา และทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ นอกจากนี้ยังพบว่า ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำยังเป็นทักษะที่ครูให้ความสำคัญและต้องการพัฒนาด้วยเช่นกัน ซึ่งทักษะทั้งหมดดังกล่าว เป็นทักษะที่เป็นองค์ประกอบของ ทักษะชีวิตและการทำงาน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เลือกที่จะพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน และผลสำรวจด้านเนื้อหาที่ต้องการในหลักสูตรเสริมฯ 3 ลำดับแรก คือ งานศิลป์ที่กินได้ ตกแต่งง่าย ๆ บ้านเราเอง หลากหลายแฟชั่น และบรรเลงตกแต่งสวน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเป็นเนื้อหาที่ ครอบคลุมปัจจัยในชีวิตประจำวันของคน ทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งทั้งครูและนักเรียนของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์ ซึ่ง มาสโลว์ (Maslow, 1954) ได้กล่าวถึงความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ลำดับแรกคือความต้องการทางร่างกายซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดสำหรับการดำรงชีวิต ได้แก่ อากาศ น้ำดื่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นต้น ซึ่งทำให้เนื้อหาที่เกี่ยวกับปัจจัยทางด้านร่างกายนี้อยู่ในความสนใจลำดับแรก ๆ ของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และนำไปใช้ได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้เลือกแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรเสริมที่เน้นกระบวนการ โดยมีโครงสร้างของหลักสูตรเสริมฯ มี 6 องค์ประกอบ เพราะเป็นหลักสูตรที่ให้ครูมีการพัฒนาการทางปัญญาที่สูงขึ้นด้วยการใช้กระบวนการจัดเรียนรู้ ที่เน้นการปฏิบัติด้วยการทำกิจกรรมกลุ่ม 6 ขั้นตอน ที่ให้ครูได้เรียนรู้ทั้งเนื้อหาและทักษะต่าง ๆ ไปตามลำดับขั้นตอน มีการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้จินตนาการเชื่อมต่อกับความรู้ที่มีอยู่เดิม เพื่อให้เกิดผลิตผลใหม่ ให้อิสระในการออกแบบชิ้นงานและการวางแผนการทำงาน เปิดกว้างจะทำให้ครูมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมีปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดทักษะการเป็นผู้นำและการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ผ่านกระบวนการเรียนรู้และการอภิปราย สอดคล้องกับแนวคิดของโคแลงเจโลและเดวิส (Colangelo, and Davis, 2003) ที่กล่าวว่า หลักสูตรเสริมเป็นหลักสูตรที่ออกแบบโดยมุ่งให้ผู้เรียนมีการพัฒนากระบวนการทางปัญญาที่สูงขึ้น โดยมีการสร้างโมเดลให้ผู้เรียนเรียนรู้ตามลำดับขั้นหรือองค์ประกอบ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ประสิทธิผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน

2.1 พบว่า ครูมีความรู้ความเข้าใจทางการเรียนรายวิชาประยุกต์ศิลป์หลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีคะแนนรวมผลงานในภาพรวมอยู่ในระดับดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแนวทางการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ เป็นแนวทางที่ให้ครูเป็นหลักในการเรียนรู้ คือได้เรียนรู้ไปตามขั้นตอนและมีการลงมือปฏิบัติงานจริง ซึ่งจะทำให้ครูเกิดการเชื่อมโยงเนื้อหาที่ได้เรียนรู้ไปพร้อมกับการ

ลงมือทำงาน ทำให้ครูได้นำทัศนธาตุต่าง ๆ และหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ มาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรง มีการเผชิญปัญหาอุปสรรค์ที่พบเจอระหว่างการสร้างสรรค์ผลงาน ทำให้เกิดเรียนรู้ด้วยตัวเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ ฟรายด์-บูธ (Fried-Booth, 2002) ที่กล่าวว่าวิธีการจัดการเรียนการสอนวิธีนี้ช่วยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาในหนังสือและโลกภายนอกเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองและบรรลุเป้าหมายในการเรียนรู้และการสืบค้นข้อเท็จจริงออกมาเป็นรายบุคคล และนอกจากนี้อาจเป็นเพราะเมื่อได้ชิ้นงานแล้วยังมีการนำเสนอผลงานและนำสิ่งที่ได้พบระหว่างการทำงานมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้ผู้อื่นได้ทราบสอดคล้องกับแนวคิดของทิศนา แขมมณี (Khammani, 2015) ที่ว่าการนำผลงานและประสบการณ์ในการทำงานทั้งหมดมาอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ และสรุปผลการเรียนรู้ที่ได้นั้นจะช่วยให้กระบวนการเรียนรู้สมบูรณ์ขึ้น

2.2 พบว่าทักษะชีวิตและการทำงานครูที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ พบว่าครูมีพฤติกรรมทักษะชีวิตและการทำงาน ทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และจากคะแนนทักษะชีวิตและการทำงาน ทั้ง 5 ด้านก่อนและหลังการฝึกอบรม คือ ด้านความยืดหยุ่นและการปรับตัว ด้านความเป็นผู้ริเริ่มและนำพาตนเอง ด้านทักษะทางสังคมและความต่างในวัฒนธรรม ด้านผลิตผลและความสำนึกรับผิดชอบ และด้านภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ หลังการอบรมครูสูงกว่าก่อนการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติงานและการทำกิจกรรมกลุ่ม เป็นการฝึกให้ครูได้ใช้ทักษะในการสื่อสาร รู้ว่าเมื่อไหร่ควรฟัง เมื่อไหร่ควรพูด ให้ความเคารพผู้อื่นในการแสดงความคิดเห็น ไม่ว่าจะเป็นในทางที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย รวมทั้งรู้จักการชื่นชมและวิจารณ์ผลงานของผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Ministry of Public Health (as cited in Chaloemphon, 2012) ที่ได้กล่าวว่า การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องรู้จักมีความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของบุคคลที่แตกต่างกับเรา ทั้งด้านเพศ วัย ระดับการศึกษา ศาสนา สีผิว ท้องถิ่น วัย สุขภาพ แต่ก็ต้องมีความภูมิใจในตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงการมีความสามารถในการใช้คำพูดและภาษาท่าทางเพื่อสื่อสารความรู้สึกนึกคิด แสดงความต้องการ รวมทั้งการแสดงความชื่นชม การปฏิเสธ และการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น เป็นต้น

และนอกจากนี้อาจเป็นเพราะมีการสลับสับเปลี่ยนสมาชิกภายในกลุ่มทุกกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ทำให้ครูได้ปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของตนเองเป็นทั้งผู้นำและผู้ตาม เป็นการเปิดโอกาสให้ได้สัมผัสกับผู้ร่วมงานที่หลากหลายโดยไม่สามารถกำหนดคุณสมบัติและคุณลักษณะของสมาชิกในกลุ่มได้ ครูจึงต้องมีการทำความเข้าใจและวิเคราะห์นิสัยใจคอของเพื่อนร่วมงาน ศึกษาความสามารถ ยอมรับคุณลักษณะที่ไม่ดีต่าง ๆ การยอมรับฟังข้อเสนอแนะและคำติชมของผู้ร่วมงาน การทำงานต้องมีการวางแผนและควบคุมการปฏิบัติงานด้วยตัวเอง ต้องมีความรับผิดชอบและวางแผนการทำงานอย่างรัดกุม เมื่อพบเจออุปสรรคสมาชิกจะต้องตัดสินใจและหาข้อสรุปร่วมกัน เพื่อให้งานเสร็จทันตามเวลาที่กำหนด สอดคล้องกับแนวคิดของเบอทาลันฟี (Bertalanffy, 1973) ที่เสนอทฤษฎีระบบโดยทั่วไป (General system theory) ที่กล่าวถึงทฤษฎีระบบเป็นระบบเปิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมว่า ซึ่งมีความ เกี่ยวพันต่อกันหลายด้าน หลายระดับ มีการรวมเอา

ระบบย่อยทุกชนิด ทั้งด้านชีวภาพ กายภาพ พฤติกรรม ความคิดเกี่ยวกับการควบคุม โครงสร้าง เป้าหมาย และกระบวนการปฏิบัติงานไว้ด้วยกัน โดยระบบภายในจะมีปฏิกิริยาที่จะส่งผลสัมพันธ์กัน และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างดีเมื่อมีการปรับตัวเข้าหากันได้อย่างหลากหลายและเหมาะสม

2.3 พบว่าด้านความสามารถทางการเรียนการสอนของครูที่ใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน ผลการวิจัยพบว่า ครูมีความสามารถอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกด้าน ซึ่งมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนดในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูจากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ทางการจัดการเรียนการสอนให้แก่นักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมาแล้ว ดังนั้น ครูทุกคนจึงมีคุณสมบัติของการเป็นครูที่ดี และมีความสามารถทางการจัดการเรียนการสอนที่จะสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับการอบรมทั้งทางความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประยุกต์ศิลป์และทักษะชีวิตและการทำงานไปถ่ายทอดให้กับนักเรียนได้ สอดคล้องกับมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพครู ตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 (Announcement of the Teachers' Council of Thailand Board. (No. 4) B.E. 2562) ซึ่งได้กำหนดสาระความรู้ของครูไว้ว่าครูต้องมีความสามารถในด้าน 1) มีทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน 2) มีรูปแบบการเรียนรู้ และมีการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน 3) มีการออกแบบและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 4) มีการบูรณาการเนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 5) มีการบูรณาการการเรียนรู้ แบบการเรียนรวม 6) มีเทคนิคและวิทยาการในจัดการเรียนรู้ 7) มีการใช้และการผลิตสื่อการการจัดการเรียนสอนและมีการพัฒนานวัตกรรมในการจัดเรียนรู้ 8) มีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ9) มีการประเมินผลการเรียนรู้

2.4 พบว่าความพึงพอใจของครูที่มีต่อกิจกรรมการฝึกอบรมในหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกด้าน ซึ่งมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนดในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูส่วนใหญ่มีความรู้สึกพอใจ สนใจ และมีความสนุกสนานเพลิดเพลินต่อกิจกรรมการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ รวมทั้งครูได้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมฯ โดยมีระดับความพึงพอใจ ด้านกิจกรรมการจัดการเรียนรู้มากที่สุด แสดงให้เห็นว่าครูมีความพึงพอใจที่กิจกรรมการจัดการเรียนรู้มีการจัดลำดับขั้นตอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งทางด้านการให้ความรู้ด้านเนื้อหา มีการกระตุ้นความสนใจให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ มีวางแผนการทำงานและการลงมือปฏิบัติงานที่ทำให้การทำงานเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ รวมถึงการสรุปและประเมินผลการทำงาน ที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์ สอดคล้องกับแนวคิดของ เบิร์นฮาร์ดท (Barnhardt, 1981 as cited in Niyomtham, 2012) ที่กล่าวว่าผู้เรียนจำเป็นต้องเรียนในลักษณะกระบวนการแสวงหาความรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่สร้างให้เกิดความรู้ในผู้เรียน ก่อนที่ความรู้จะถูกขยายเพิ่มขึ้น โดยมีปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ การบูรณาการความรู้เดิมกับความรู้ใหม่และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ดังนั้นหลักสูตรเสริมฯ นี้จะกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองและเนื้อหาในหน่วยการเรียนมาบูรณาการผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น

สรุป

จากการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า หลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทั้งในทางประยุกต์ศิลป์และเสริมสร้างทักษะปฏิบัติทางด้านทักษะชีวิตและการทำงาน ซึ่งความรู้และทักษะดังกล่าว เป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวในชีวิตประจำวัน และเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุก ๆ คน โดยครูที่ได้รับการอบรมสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เพื่อปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีความรู้และทักษะดังกล่าว โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนในถิ่นธุรกันดาร ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ เพื่อสร้างรายได้เลี้ยงตัวและครอบครัวต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่าการพัฒนาหลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน ที่ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติด้วยการทำกิจกรรมกลุ่ม 6 ขั้นตอน เป็นขั้นตอนที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ทั้งเนื้อหาและทักษะต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับการจัดการเรียนการสอนหลาย ๆ วิชาได้

การพัฒนาหลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงานมีประสิทธิผลดีทั้งในด้านวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน มีเนื้อหา กิจกรรมการจัดการเรียนรู้และการวัดและประเมินผลที่เหมาะสม ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการนำผลการวิจัยไปใช้ในระดับชุมชนร่วมกับโรงเรียน เพื่อเพิ่มทักษะความรู้ในการประกอบอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับชุมชนและโรงเรียนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำการพัฒนาหลักสูตรเสริมรายวิชาประยุกต์ศิลป์เสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงาน ไปใช้เพื่อเพิ่มทักษะทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 อาทิ ทักษะด้านการคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม

References

Announcement of the Teachers' Council of Thailand Board. Subject Details of the Standard of Knowledge and Professional Experience of Teachers, according to the regulations of the Teachers' Council of Thailand on Professional Standards (No. 4) B.E. 2562. (2019/5/3). *Government Gazette*. Volume 137, Special Section 109 Ng. 10-14.

Bertalanffy, L. V. (1973). *Educational Administration and the Behavioral-Sciences: A System Perspective.* Boston: Allyn and Bacon.

Chaloemphon, K. (2012). *A study of targeting life skills model of secondary school students of Ratchaborikanukroh School, Ratchaburi.* (Independent Study). Srinakharinwirot University. Bangkok.

Colangelo, N., & Davis, G. A. (2003). *Handbook of Gifted Education*. Boston: Pearson Education.

Fried-Booth, L. D. (2002). *Project Work (Resource Books for Teachers.* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.

HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn Project Office. (2017*). Report on the implementation of the Child and Youth Development Project under the initiative of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn in the Border Patrol Police School Academic year 2017.* Bangkok: n.p.

Khammani, T. (2015) *Science of Teaching Pedagogy: Knowledge base for effective learning process.* (19th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Maslow, A. M. (1954). *Motivation and Personality.* New York: Harper and Row.

Nimsamer, C. (2016). *Composition of Art.* Bangkok: Amarin Printing and Publishing Public Company Limited.

Niyomtham, O. (2012). *The Development of Curriculum to Enhance Loving-Kindness and Comparison Through Transformative Learning Theory for Students in Rajamangala University of Technology Lanna Tak.* (Doctoral Dissertation). Srinakharinwirot University. Bangkok.

Phonakorn, C. (2017). *Thai Studies in Thailand 4.0.* Retrieved July 5, 2017, from https://km.li.mahidol.ac.th/thai-studies-in-thailand-4-0/

Quality Learning Foundation. (2017). *New Future Skills: What is 21st Century Learning?.* Retrieved June 23, 2018, form http://www.qlf.or.th/Home/Contents/417

Wallerstein, H. (1971). *Dictionary of Psychology.* Maryland: Penguin Book.

การวิเคราะห์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย*

A Causal Analysis of Factors Affecting the Success of the Tourism Industry Business in the Northeastern Region of Thailand

[1]ศุภกัญญา เกษมสุข, [2]อโณทัย หาระสาร และ [3]ธรรมวิมล สุขเสริม

[1]Supakanya Kasamsuk, [2]Anothai Harasarn and [3]Thumwimon Sukserm

[1,2]มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[3]คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

[1,2]Ubon Ratchathani Rajabhat University,

[3]Faculty of Management Science, Ubon Ratchathani University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: supakanya.k@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ จึงมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาความสำคัญของทุนทางสังคม ภาวะความเป็นผู้ประกอบการ ความได้เปรียบในการแข่งขัน นวัตกรรมการบริการ และความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน โดยกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 630 ตัวอย่าง ซึ่งใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือและทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา คือ ค่าร้อยละ และใช้สถิติอนุมานในการทดสอบสมมติฐานของการวิจัยด้วยวิธีการสร้างโมเดลสมการโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาความสำคัญของทุนทางสังคม ภาวะความเป็นผู้ประกอบการ ความได้เปรียบในการแข่งขัน นวัตกรรมการบริการ และความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พบว่า ปัจจัยทุกตัวมีระดับความสำคัญภาพรวมในระดับมาก 2) การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พบว่า ทุนทางสังคมมีอิทธิพลต่อภาวะความเป็นผู้ประกอบการ ความได้เปรียบในการแข่งขัน นวัตกรรมการบริการและความสำเร็จของธุรกิจ ส่วนภาวะความเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อนวัตกรรมการบริการ ส่วนนวัตกรรมการบริการมีอิทธิพลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันและความสำเร็จของธุรกิจ และความได้เปรียบในการแข่งขันอิทธิพลต่อความสำเร็จของธุรกิจ อย่างไรก็ตาม พบว่า ภาวะความเป็นผู้ประกอบการไม่ได้มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของธุรกิจและความได้เปรียบในการแข่งขันโดยตรง

*Received February 16, 2021; Revised March 29, 2021; Accepted April 25, 2021

แต่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสำเร็จของธุรกิจ ผ่านนวัตกรรมการบริการและความได้เปรียบในการแข่งขัน และโมเดลการวิเคราะห์มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยโมเดลมีความเหมาะสมพอดีในเกณฑ์ที่ดี (X^2= 1565.354, df = 1597, p = 0.709, X^2/df = 0.98, GFI = 0.928, AGFI = 0.910, RMR = 0.024, RMSEA = 0)

คำสำคัญ: ธุรกิจอุตสาหกรรม; การท่องเที่ยว; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ; ประเทศไทย

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the significance of social capital, entrepreneurship, competitive advantage, service innovation, and the success of tourism industry business in the Northeastern region of Thailand; and 2) to study the casual factors affecting the success of tourism industry business in the Northeastern region of Thailand. The study employed a quantitative research approach with multi-stage sampling, using a sample group of 630 tourism entrepreneurs from the Northeastern region. As the tool, a questionnaire was employed. The obtained data were analyzed using percentage as a descriptive statistics, and structural equation modeling was also employed to test the hypothesis.

From the study, the following results have been found: 1) The study into the importance of social capital, entrepreneurship, competitive advantage, service innovation, and the success of tourism industry business in the Northeastern region of Thailand found that all factors have the high level of significance. 2) The casual factors affecting the success of tourism industry business in the Northeastern region of Thailand revealed that social capital has influence on entrepreneurship, competitive advantage, service innovation, and the success of business. Entrepreneurship has influence on service innovation. Service innovation has influence on competitive advantage and the success of business. Competitive advantage has influence on the success of business. However, the study also found that entrepreneurship does not have direct influence on the success of business and competitive advantage, but it has indirect influence on the success of business through service innovation and competitive advantage. The structural model is relevant to the empirical data because it meets the goodness-of-fit criteria (X^2= 1565.354, df = 1597, p = 0.709, X^2/df = 0.98, GFI = 0.928, AGFI = 0.910, RMR = 0.024, RMSEA = 0).

Keywords: Industrial Business; Tourism; Northeastern Region; Thailand

บทนำ

ปัจจุบันเศรษฐกิจประเทศไทยมีการขยายตัวลดลงอย่างต่อเนื่อง สาเหตุจากหลายสถานการณ์ ทั้งจากผลกระทบจากภาวะกีดกันทางการค้าระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีน ผลกระทบจากโรคไวรัสโคโรน่าหรือโควิด 19 (COVID-19) หรือแม้แต่ปัญหาภัยแล้งที่รุนแรงกว่าที่คาด ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจและการจ้างงานของภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับภาคการท่องเที่ยวจำนวนมาก (Macro Economy, Department, 2020) โดยทุกครั้งที่ประเทศไทยเกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่พยุงและยกระดับภาวะเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเป็นภาคส่วนที่ประเทศไทยมีความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยว ภาครัฐจึงมีนโยบายในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เติบโตมากขึ้น และให้ความสำคัญกับการเจาะตลาดกลุ่มนักท่องเที่ยวรายได้สูง การกระจายตลาดนักท่องเที่ยวให้มีความสมดุลมากขึ้น ด้วยมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเติบโตของธุรกิจในภาคการท่องเที่ยวและสนับสนุนการเติบโตของเศรษฐกิจไทย (GSB Research, 2019) หากพิจารณามูลค่าจากการท่องเที่ยวที่เกิดจากโครงการสนับสนุนของภาครัฐ (Ministry of Tourism and Sports, 2018) พบว่า มูลค่าจากการท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือน้อยกว่าภาคอื่น ๆ แต่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนนักท่องเที่ยวสูงเป็นลำดับ 3 ของประเทศ มีสัดส่วนถึงร้อยละ 14.2 และเป็นจำนวนที่เพิ่มขึ้นจาก ปี พ.ศ. 2560 มากกว่าทุกภาค ถึงร้อยละ 5.78 ดังนั้น การพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาเศรษฐกิจให้พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเอง จึงต้องมีการดำเนินงานขององค์กรธุรกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ดี โดยต้องกำหนดกลยุทธ์ให้องค์การมีผลการดำเนินงานที่ดีอย่างต่อเนื่องและรักษาความได้เปรียบในการแข่งขันตลอดเวลา (Wingwon, Nojthonglek, and Phiriyakun, 2013)

ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยปรับตัวช้า เมื่อเทียบกับหลายประเทศ (Chitsuchon, 2014) เนื่องจากคุณภาพคนต่ำ การลงทุนในการวิจัยและพัฒนายังมีน้อย คุณภาพของโครงสร้างพื้นฐานยังไม่ดี และปัญหาการบริหารจัดการภาครัฐและกฎระเบียบต่าง ๆ ล้าสมัยและขาดประสิทธิผลในการบังคับใช้ ทำให้เศรษฐกิจไทยผันผวนได้ง่าย ทำให้รัฐบาลต้องมุ่งเน้นเสริมสร้างโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการให้มากขึ้น เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขัน นำไปสู่การสร้างระบบเศรษฐกิจให้มีความเข้มแข็งและแข่งขันได้ ด้วยเศรษฐกิจฐานบริการและดิจิทัล เน้นให้มีผู้ประกอบการรุ่นใหม่และเป็นสังคมผู้ประกอบการที่มีความเข้มแข็ง สามารถใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างสรรค์คุณค่าสินค้าและบริการ (Office of the National Economic and Social Development Board, 2015) จึงต้องนำศักยภาพผู้ประกอบการ กลยุทธ์ธุรกิจ และนวัตกรรมองค์การมาสร้างเป็นความได้เปรียบในการแข่งขัน (Satyophat, Loetphachin, and Techatanminsakun, 2014) โดยเฉพาะผู้ประกอบการและสมาชิกในสังคมนั้นอยู่ร่วมกันและประสานความร่วมมือกันให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน (Carroll, 2001) บนพื้นฐานของความไว้วางใจ บรรทัดฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเครือข่าย ความสัมพันธ์ เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของส่วนรวม (Putnam, 1995) โดยผู้ประกอบการต้องนำสมรรถนะและทักษะของตนที่สามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการที่มีผลต่อขีดความได้เปรียบในการแข่งขัน (Kunene,

2008) ดังนั้น ธุรกิจสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือมีคุณภาพเหนือกว่าคู่แข่ง (Dustin, Bharat, and Jitendra, 2014) ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน และทำให้องค์กรมีความสามารถหลักที่โดดเด่น เป็นเกราะในการป้องกันและสกัดกั้นคู่แข่งขัน นำไปสู่ผลการดำเนินงานขององค์การอย่างยั่งยืนต่อไป (Collins, and Troilo, 2015) ด้วยการสร้างนวัตกรรมบริการทำให้เกิดการพัฒนาบริการใหม่ ถือเป็นการสร้างคุณค่าแก่ลูกค้า (Chinchang, 2020)

จากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีมากเป็นลำดับที่ 3 ของประเทศ แต่รายได้จากการท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลับมีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อยที่สุด จึงเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาหาวิธีสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยให้ใกล้เคียงกับภูมิภาคอื่นๆ เพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น ผู้วิจัยจึงทำการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยต่างๆ ทำให้พบว่า ธุรกิจบริการต่างๆ นำทุนทางสังคมมาพัฒนาและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันมากขึ้น ด้วยการนำความคิดสร้างสรรค์มาสู่พัฒนานวัตกรรม ทำให้สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ พร้อมยกระดับห่วงโซ่มูลค่าด้วยการใช้เทคโนโลยีได้ แต่อย่างไรก็ตาม ในธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้น ยังไม่มีผู้ศึกษาในปัจจัยเหล่านี้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษา เพื่อให้เห็นถึงแนวทางการสร้างศักยภาพของผู้ประกอบการของธุรกิจการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่งเสริมให้มีความได้เปรียบในการแข่งขันที่ชัดเจน ด้วยการสร้างมูลค่า สร้างนวัตกรรมการบริการ จนกระทั่งก่อเกิดความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ จึงทำให้ผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาวิจัยในหัวข้อ “การวิเคราะห์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย” เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของทุนทางสังคม ภาวะความเป็นผู้ประกอบการ ความได้เปรียบในการแข่งขัน และนวัตกรรมการบริการที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จขององค์การธุรกิจ และเพื่อให้ผู้ประกอบการและผู้สนใจได้นำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาธุรกิจอื่น ๆ ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวภายใต้สภาวการณ์แข่งขันของธุรกิจต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสำคัญของทุนทางสังคม ภาวะความเป็นผู้ประกอบการ ความได้เปรียบในการแข่งขัน นวัตกรรมการบริการ และความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

2. เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในรูปแบบการสำรวจและใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ มีการดำเนินการดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เป็นกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในจังหวัดต่าง ๆ 20 จังหวัด ซึ่งประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว 5 หมวด ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจร้านอาหาร ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจจำหน่ายของที่ระลึก ธุรกิจที่พักและโรงแรม ธุรกิจบริการรถขนส่ง เป็นประชากรที่มีจำนวนไม่จำกัด

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างนั้น เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์โครงสร้าง (Structural Equation Modeling) จำเป็นต้องใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่กว่า 100 ตัวอย่าง ซึ่ง Hair et al. (2006) ได้เสนอให้พิจารณาขนาดกลุ่มตัวอย่างควบคู่กับจำนวนพารามิเตอร์อิสระที่ต้องการประมาณค่า หากพารามิเตอร์มีจำนวนมากควรต้องมีขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพิ่มมากขึ้นด้วย สำหรับงานวิจัยครั้งนี้มีพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า จำนวน 63 พารามิเตอร์ ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดตัวอย่าง 10:1 ได้จำนวน 630 ตัวอย่าง ส่วนวิธีการสุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) โดยทำการสุ่มเป็นขั้นตอนจากจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว แบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มจังหวัดที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่า 15,000 ล้านบาท ถือเป็นขนาดใหญ่มาก ได้แก่ นครราชสีมา 2) กลุ่มจังหวัดที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่า 10,001-15,000 ล้านบาท ถือเป็นขนาดใหญ่ ได้แก่ ขอนแก่น 3) กลุ่มจังหวัดที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่า 5,001-10,000 ล้านบาท ถือเป็นขนาดกลาง ได้แก่ อุบลราชธานี อุดรธานี 4) กลุ่มจังหวัดที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวไม่เกิน 5,000 ล้านบาท ถือเป็นขนาดเล็ก ได้แก่ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ ชัยภูมิ สกลนคร สุรินทร์ นครพนม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ ยโสธร มหาสารคาม หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ บึงกาฬ หนองคาย เลย มุกดาหาร (Ministry of Tourism and Sports, 2020)

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือในการวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ใช้แบบสอบถามในการวัดตัวแปร แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นคำถามและส่วนที่ 2 เป็นความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับทุนทางสังคม ภาวะความเป็นผู้ประกอบการ ความได้เปรียบในการแข่งขัน และนวัตกรรมการบริการต่อความสำเร็จของธุรกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นคำถามแบบมาตราช่วงประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale)

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือ โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน มีค่าระหว่าง 0.60-1.00 ซึ่งอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ (Nunnally and Bernstein, 1994) จากนั้นได้นำแบบทดสอบไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ด้วยการทดสอบองค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ของข้อคำถามในแต่ละด้าน พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) อยู่ระหว่าง 0.596-1.000 และค่าทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของข้อคำถาม ได้ทดสอบด้วยค่า Cronbach’s alpha coefficient อยู่ระหว่าง 0.803-0.886 ซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่มีความเชื่อมั่นสูง ตามที่ Hair et al. (2006) กำหนดไว้ว่าค่าน้ำหนักองค์ประกอบต้องมีค่า 0.40 ขึ้นไป และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคมากกว่า 0.80 ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 น้ำหนักองค์ประกอบและค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

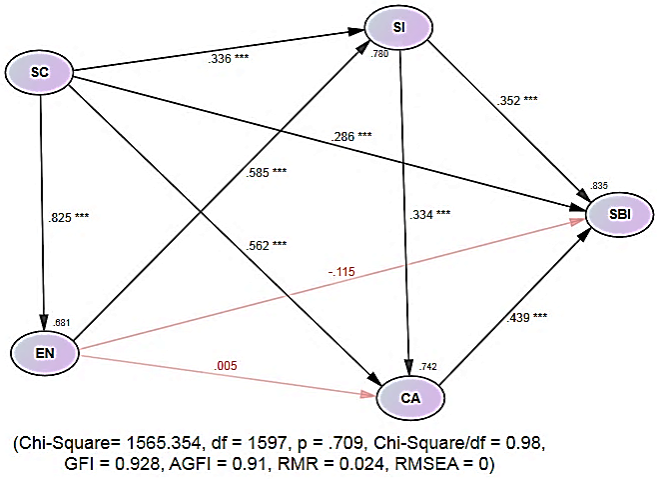
Item	SC	EN	CA	SI	SBI
Factor Loading	0.663-0.896	0.700-0.813	0.596-0.843	0.600-0.844	0.614-1.000
Cronbach's Alpha	0.803	0.886	0.845	0.815	0.822

สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ประกอบด้วย ร้อยละ (Percent) และมีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) เพื่อทดสอบภาวะที่ตัวแปรมีความสัมพันธ์กันสูงเกินไป (Multicollinearilty) และทดสอบสมมติฐานด้วยโมเดลสมการโครงสร้าง

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ความสำคัญของปัจจัยทั้ง 5 พบว่า ผู้ประกอบการมีความคิดเห็นว่าทุนทางสังคมมีระดับความสำคัญภาพรวมในระดับมาก ($\bar{X}$= 3.897) ภาวะความเป็นผู้ประกอบการมีระดับความสำคัญภาพรวมในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.002) ความได้เปรียบในการแข่งขัน มีระดับความสำคัญภาพรวมในระดับมาก ($\bar{X}$= 3.954) นวัตกรรมการบริการ มีระดับความสำคัญภาพรวมในระดับมาก ($\bar{X}$= 3.943) และความสำเร็จของธุรกิจ มีระดับความสำคัญภาพรวมในระดับมาก ($\bar{X}$= 3.742)

ผลการวิเคราะห์ความกลมกลืนของสมการโครงสร้างของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยโมเดลมีความเหมาะสมพอดีในเกณฑ์ที่ดี (X^2= 1565.354, df = 1597, p = .709, X^2/df = 0.98, GFI = 0.928, AGFI = 0.91, RMR = 0.024, RMSEA = 0) ดังภาพที่ 1 ดังนี้

รูปภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย

ผลการตรวจสอบอิทธิพลทางตรงของโมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย พบว่า ปัจจัยทุนทางสังคม (SC) มีอิทธิพลทางตรงต่อภาวะความเป็นผู้ประกอบการ (EN) ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.825 มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการแข่งขัน (CA) ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.562 มีอิทธิพลทางตรงต่อนวัตกรรมการบริการ (SI) ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.336 และมีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จของธุรกิจ (SBI) ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.286 ปัจจัยภาวะความเป็นผู้ประกอบการ (EN) ไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการแข่งขัน (CA) และไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จของธุรกิจ (SBI) แต่มีอิทธิพลทางตรงต่อนวัตกรรมการบริการ (SI) ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.585 ปัจจัยนวัตกรรมการบริการ (SI) มีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จของธุรกิจ (SBI) ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.352 มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการแข่งขัน (CA) ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.334 ปัจจัยความได้เปรียบในการแข่งขัน (CA) มีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จของธุรกิจ (SBI) ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.439 ดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย

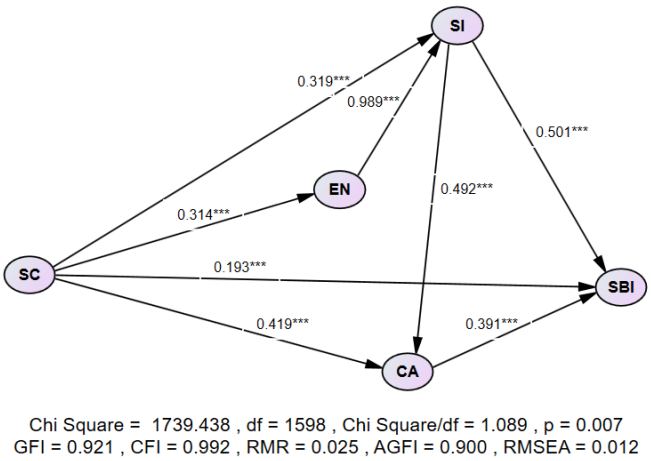
เส้นทาง		อิทธิพลทางตรง Direct Effect	อิทธิพลทางอ้อม Indirect Effect	อิทธิพลรวม Total Effect
SC	---> EN	0.825***		0.825***
SC	---> CA	0.562***	0.116**	0.678***
SC	---> SI	0.336***	0.483**	0.819***
SC	---> SBI	0.286***	0.562**	0.848***
EN	---> SI	0.585***		0.585***
EN	---> SBI	-0.115	0.294**	0.179**
EN	---> CA	0.005	0.086**	0.091**
SI	---> SBI	0.352***	0.147*	0.499***
SI	---> CA	0.334***		0.334***
CA	---> SBI	0.439***		0.439***

*** มีนัยสำคัญทางสถิติระดับที่ .001 / ** มีนัยสำคัญทางสถิติระดับที่ .01 / * มีนัยสำคัญทางสถิติระดับที่ .05

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ทุนทางสังคมนำไปสร้างนวัตกรรมการบริการและความได้เปรียบในการแข่งขัน ทำให้เกิดความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้น สรุปได้ว่าความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เกิดจากการที่ผู้ประกอบการ

คำนึงถึงการสร้างนวัตกรรมการบริการจากทุนทางสังคม นำมาสู่ความได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งสามารถนำเสนอได้ดังโมเดลความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังภาพที่ 2

รูปภาพที่ 2 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลการศึกษาความสำคัญของทุนทางสังคม ภาวะความเป็นผู้ประกอบการ ความได้เปรียบในการแข่งขัน นวัตกรรมการบริการ และความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ทุกตัวมีระดับความสำคัญภาพรวมในระดับมาก โดยผู้ประกอบการและสมาชิกในสังคมที่อยู่ร่วมกัน มีการประสานและร่วมมือกัน ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน (Carroll, 2001) ดังนั้น ผู้ประกอบการต้องนำสมรรถนะและทักษะของตนที่สามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการที่มีผลต่อขีดความได้เปรียบในการแข่งขัน นำไปสู่ความสำเร็จของธุรกิจได้ (Kunene, 2008; Satyophat, Loetphachin, and Techatanminsakun, 2014)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์ความกลมกลืนของสมการโครงสร้างของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยโมเดลมีความเหมาะสมพอดีในเกณฑ์ที่ดี (X^2= 1565.354, df = 1597, p = .709, X^2/df = 0.98, GFI = 0.928, AGFI = 0.91, RMR = 0.024, RMSEA = 0) ซึ่งปัจจัยทุนทางสังคมช่วยให้ธุรกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำเร็จในการดำเนินงานได้ โดยผู้ประกอบการที่ใช้เครือข่าย (Network) ให้เป็นประโยชน์แก่ธุรกิจ มีการสร้างบรรทัดฐาน (Norm) ในการอยู่ร่วมกัน ให้ได้รับความไว้วางใจและการยอมรับ (Trust) มีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกันกับโครงสร้างทางสังคม (Structure of Social Capital Relations) นำไปสู่การสร้างความพึงพอใจและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในอยู่ร่วมกัน สอดคล้องกับ Carroll (2001) และ Putnam (1993) ชี้ว่า ทุนทางสังคมช่วยให้คนในสังคมอยู่ร่วมกัน ด้วยความไว้วางใจ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม และเกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดี ทำให้เกิดการร่วมกัน

คิดค้นนวัตกรรมที่เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมต่อกลุ่มและสังคม (Thongmak, and Ongkhasing, 2017) ใช้ความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ (Chuankroekkun, and Laksitmat, 2019)

ปัจจัยนวัตกรรมการบริการเป็นกระบวนการปรับปรุงการให้บริการใหม่ ๆ ในตลาด โดยใช้ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ และประสบการณ์ทางเทคโนโลยี ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและทรัพยากรของธุรกิจ เช่น ทรัพยากรทางการเงิน ทรัพยากรที่มีตัวตนและไม่มีตัวตน เป็นต้น พร้อมใช้ความสามารถในการบริหารจัดการ เพื่อส่งมอบคุณค่าของบริการให้กับลูกค้า จนเป็นความได้เปรียบในการแข่งขันได้ นำไปสู่ความสำเร็จของธุรกิจ สอดคล้องกับ Bakar, and Ahmad (2010) กล่าวว่า นวัตกรรมเป็นความสามารถของธุรกิจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือโอกาสทางการค้าใหม่ ๆ เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน และ Chinchang (2020) พบว่า นวัตกรรมการบริการสร้างคุณค่าแก่ลูกค้า และส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันทางธุรกิจ

ปัจจัยความได้เปรียบในการแข่งขันเป็นความสามารถที่เกิดจากคุณลักษณะภายในองค์การที่มีเหนือคู่แข่ง สอดคล้องกับ Petchphongphan (2019) ได้ศึกษาพบว่า ความได้เปรียบในการแข่งขันจึงมีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จขององค์การ ซึ่งทำให้องค์การมีความเป็นผู้นำด้านต้นทุน ผู้นำด้านผลิตภัณฑ์หรือการให้บริการ (Spanos, and Lioukas, 2001) จึงถือเป็นสภาพขององค์การที่สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพเหนือกว่าคู่แข่ง (Dustin, Bharat, and Jitendra, 2014)

ส่วนภาวะความเป็นผู้ประกอบการมีผลทางอ้อมต่อความสำเร็จของธุรกิจ ผ่านนวัตกรรมการบริการและความได้เปรียบในการแข่งขัน โดยผู้ประกอบการที่นำความคิดสร้างสรรค์ในการใช้ทรัพยากรของตนให้เกิดคุณค่าและเสนอต่อตลาดและลูกค้าได้ และความมั่นใจในการตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ทำให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมาย สอดคล้องกับ Khajeheian (2017) ได้ชี้ว่า ภาวะความเป็นผู้ประกอบการเป็นความสามารถของผู้ประกอบการในการแสวงหาโอกาสในการทำธุรกิจ จากทรัพยากรที่ตนมีอยู่ เพื่อนำเสนอคุณค่าของสินค้าและบริการสู่ตลาดและลูกค้า และ Zeebaree, and Siron (2017) ชี้องค์ประกอบของภาวะความเป็นผู้ประกอบการออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ความคิดสร้างสรรค์ 2) ความสามารถในการบริหารจัดการในเชิงรุก 3) ความกล้าเสี่ยงและความมั่นใจในการตัดสินใจ ซึ่งผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จในด้านรายได้และสร้างความเจริญเติบโตให้แก่องค์การนั้น เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ต้องใช้สมรรถนะด้านโอกาส ความสามารถในการบริหารจัดการโดยใช้สมรรถนะด้านการคิดเชิงกลยุทธ์สมรรถนะด้านการมองภาพ องค์รวม สมรรถนะด้านสัมพันธภาพ และความมั่นใจในการตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ (Ahmad, Ramayah, Wilson, and Kummerow, 2010)

สรุป

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย พบว่า ปัจจัยทั้ง 4 ตัว ได้แก่ ทุนทางสังคม ภาวะความเป็น

ผู้ประกอบการ นวัตกรรมการบริการ และความได้เปรียบในการแข่งขัน มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดยภาวะความเป็นผู้ประกอบการมีผลทางอ้อมต่อต่อความสำเร็จของธุรกิจ ผ่านนวัตกรรมการบริการและความได้เปรียบในการแข่งขัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 จากผลการวิจัย พบว่า ทุนทางสังคมมีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนั้น ผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวควรสร้างเครือข่ายทางสังคม เพื่อสนับสนุนการดำเนินธุรกิจ เชื่อมโยงธุรกิจและการรวมตัวเป็นพันธมิตรทางธุรกิจ สร้างโครงสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อให้เกิดการเกื้อหนุนซึ่งกันละกัน เกิดความไว้วางใจและค่านิยมร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างมูลค่าสินค้าและบริการ เช่น การดำเนินธุรกิจในรูปแบบคลัสเตอร์การท่องเที่ยว ประกอบด้วย โรงแรม ที่พัก ร้านอาหาร ภัตตาคาร ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจขนส่ง บริการเช่ารถ ธุรกิจโฆษณาประชาสัมพันธ์ ธุรกิจสวนสนุก ธุรกิจนันทนาการ ร้านนวดและสปา โรงภาพยนตร์ ธุรกิจกีฬาเพื่อการท่องเที่ยว และร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึกต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อให้ทุกธุรกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นได้ประโยชน์ร่วมกัน

1.2 จากผลการวิจัย พบว่า นวัตกรรมการบริการมีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนั้น การนำวัฒนธรรมประเพณีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มาสร้างเป็นนวัตกรรมการบริการได้ โดยนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้มากขึ้นในการให้บริการ เช่น ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ควรมีการนำประเพณีแห่เทียนของจังหวัดอุบลราชธานีมาสร้างเป็นนวัตกรรมการบริการ ซึ่งผู้ประกอบการสามารถนำประเพณีนี้มาสร้างสรรค์เป็นสินค้าที่ระลึกและบริการใหม่ ๆ เช่น เทียนหอมในรูปทรงของเทียนพรรษา ทำผลิตภัณฑ์ชุดแกะสลักเทียนพรรษาขนาดพกพา การสร้างศูนย์การเรียนรู้ที่รวบรวมองค์ความรู้มาจัดและนำเสนอเป็นนิทรรศการแบบ 3D ของงานประเพณีการแห่เทียนพรรษา เป็นต้น เพื่อสามารถบริการนักท่องเที่ยวได้หลายช่วงเวลามากขึ้น หรือการนำประเพณีผีตาโขนของจังหวัดเลย มาสร้างเป็นสินค้าที่ระลึกให้เหมาะกับวิถีของนักท่องเที่ยวสมัยใหม่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ได้ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น กระเป๋าลดโลกร้อนลายผีตาโขน ออกแบบลายผีตาโขนโดยประยุกต์ให้เข้ากับความนิยมของลูกค้ากลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนั้น การสร้างนวัตกรรมการบริการ ควรนำไปสู่การสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้

1.3 จากผลการวิจัย พบว่า ความได้เปรียบในการแข่งขันมีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนั้น ผู้ประกอบการควรสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน โดยการสร้างนวัตกรรมการบริการที่ใหม่ ๆ และมีความโดดเด่นมากกว่าคู่แข่ง นำศิลปวัฒนธรรมและนำทุนทางสังคมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาใช้ในการดำเนินธุรกิจและตอบสนองความต้องการของลูกค้า เช่น เครือข่ายของผู้ประกอบการในพื้นที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกัน การนำประเพณีและวัฒนธรรมมา

สร้างมูลค่า เป็นต้น ควรสร้างอัตลักษณ์ของธุรกิจให้เหนือคู่แข่งขันและตอบสนองความต้องการของตลาด ทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จได้

1.4 จากผลการวิจัย พบว่า ภาวะความเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้น ผู้ประกอบการต้องพัฒนาศักยภาพตนเองและพัฒนารูปแบบการทำงานให้มีความทันสมัย พัฒนาคุณภาพการบริการให้มีเอกลักษณ์เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในยุคปัจจุบัน ด้วยการนำนวัตกรรมมาพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบและขั้นตอนการให้บริการ เพื่อตอบสนองความต้องการลูกค้า เน้นการอำนวยความสะดวก และความรวดเร็วในการเข้ารับบริการ การเกิดความแตกต่างในการให้บริการ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ทำให้ลูกค้ามีประสบการณ์ในรับบริการที่ดี จะสามารถตราตรึงอยู่ในใจลูกค้าและสามารถอยู่รอดได้ในที่สุด ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษานโยบายทางเศรษฐกิจทางภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างไร

2.2 ควรศึกษากลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หรือการวิเคราะห์สถานการณ์ทางการตลาดที่สำคัญต่อภาคธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

2.3 ควรศึกษาการลงทุนและการวางแผนทางการเงินของธุรกิจ เพื่อให้ได้ข้อมูลและแนวโน้มที่นำไปวางแผนการเงินของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้

References

Ahmad, N.H., Ramayah, T., Wilson, C., & Kummerow, L. (2010). Is entrepreneurial Competency and Business Success relationship Contigent upon Business Environment?: A Study of Malaysian SMEs. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research,* 16(3), 182- 203.

Bakar, A., & Ahmad, H. (2010). Small Medium Enterprises' Resources and the Development of Innovation in Malaysia. *Journal of Innovation Management in Small & Medium Enterprises,* 16(3), 420-435.

Carroll, T. F. (2001). *Social capital, local capacity building, and poverty reduction Social Development Papers no. 3.* Manila: Asian Development Bank.

Chinchang, P. (2020). Service Innovation Capability and Sustainable Firm Performance: An Empirical Research of Hotel Business in Thailand. *Panyapiwat Journal,* 12(1), 15-29.

Chitsuchon, S. (2014). *Research report Enhancement of economic growth Thailand's long-term: institutional perspective and recommendations.* Bangkok: Thailand Development Research Institute.

Chuankroekkun, S., & Laksitmat, P. (2019). Upgrading the Cultural Tourism Market in Sing Buri Province by the Community. *Journal of Humanities and Social Sciences Nakhon Phanom University,* 9(2), 9-17.

Collins, J. M., & Troilo, M. L. (2015). National factor effects on firm competitiveness and innovation. *Competitiveness Review,* 25(4), 392-409.

Dustin, G., Bharat, M., & Jitendra, M. (2014). Competitive advantage and motivating innovation. *Advances in Management,* 7(1), 1-7.

GSB Research. (2019). *Report of the top business and industry - at risk for the year 2020.* Retrieved April 25, 2020, from https://www.gsbresearch.or.th/wp-content/uploads /2020/01/IN_Sunrise_Overall_63_detail.pdf

Hair, J. F. et al. (2006). *Multivariate data analysis (Vol. 6).* Pearson Prentice Hall: Upper Saddle River.

Khajeheian, D. (2017). Media Entrepreneurship: A Consensual Definition. *AD-Minister,* 30(30), 91-113.

Kunene, T. R. (2008). *A critical analysis of entrepreneurial and business skills in SMEs in the textile and clothing industry in Johannesburg, South Africa.* (Doctoral dissertation). University of Pretoria. Pretoria, South Africa.

Macro Economy, Department. (2020). *Thailand's economic direction in 2020 slows below expected and below potential.* Retrieved February 28, 2020, from https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Page/Phrasiam_1_63.aspx.

Ministry of Tourism and Sports. (2018). *Domestic tourism situation in 2018.* Retrieved July 18, 2019, from https://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=1193

Ministry of Tourism and Sports. (2020). *Summary of income and tourism expenses from foreign tourists entering Thailand in 2019.* Retrieved October 30, 2020, from https://mots.go.th/more_news_new.php?cid=521.

Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory.* (3rd Ed.). New York: McGraw-Hill.

Office of the National Economic & Social Development Board. (2015). *Summary 12 th National Economic and Social Development Plan (2017-2021).* Bangkok: Prime Minister's Office.

Petchphongphan, W. (2019). A Causal Model of Factors Influencing Firm Success of Hotel Businesses in Thailand. *Panyapiwat Journal,* 11(1), 29-39.

Putnam, R. (1993). The Prosperous Community-Social Capital and Public Life. *American Prospect,* 4(13), 35-42.

Putnam, R. (1995). Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*, 6(1), 65-78.

Sattayopas, P., Lertphachin, C., & Techatanminsakul, S. (2014). The Causal Relationship Among Entrepreneurial, Marketing Capabilities, Innovation and Business Strategy toward Competitive Advantage of Small and Medium Enterprises in Lanna of Thailand. *Journal of Management Science Chiangrai Rajabhat University,* 9(2), 1-23.

Spanos, Y. E., & Lioukas, S. (2001). An examination into the causal logic of rent generation: Contrasting Porter's competitive strategy framework and the resource-based perspective. *Strategic Management Journal,* 22(10), 907-934.

Thongmak, S., & Ongkhasing, C. (2017). Social Innovation for Living Standard Improvements of Dual Non-Citizens Living Along the Thai-Myanmar Border, Kanchanaburi Province. *Journal of Multidisciplinary in Social Sciences,* 13(3), 165-185.

Wingwọn, B., Nojthonglek, T., & Phiriyakun, P. (2013). Structural Effect of Business Environment Entrepreneurship and Determinant toward the Family Business Performance in Upper Northern Region of Thailand. *Journal of Management Science Chiangrai Rajabhat University,* 8(2), 1-35.

Zeebaree, M. R., & Siron, R. B. (2017). The Impact of Entrepreneurial Orientation on Competitive Advantage Moderated by Financing Support in SMEs. *International Review of Management and Marketing,* 7(1), 43-52.

การใช้สื่อสังคมในการสื่อสารกระบวนการสันติภาพขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้*

Social Media Usage for Peace Process Communication of People's Organizations in the Deep South of Thailand

[1]ปวิชญา ชนะการณ์ และ ภีรกาญจน์ ไค่นุ่นนา

[1]Pawitchaya Chanakan and Phirakan Kai-nunna

[1]คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

[1]Faculty of Communication Sciences, Prince of Songkla University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: pawitchaya.c@psu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ศึกษาการใช้สื่อสังคมเพื่อการสื่อสารกระบวนการสันติภาพขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาในแฟนเพจ กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย แฟนเพจ จำนวน 42 เพจ คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์ ดังนี้ 1) มีความเคลื่อนไหวต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 6 เดือน 2) มีจำนวนผู้ติดตามตั้งแต่ 300 ขึ้นไป และ 3) เป็นแฟนเพจทางการขององค์กรภาคประชาชน การวิจัยนี้มีผู้วิเคราะห์เนื้อหา 3 คนเพื่อตรวจสอบความตรงของข้อมูลแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม SPSS โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย

ผลการวิจัยพบว่า มีองค์กรภาคประชาชน 42 แห่งที่มีแฟนเพจเป็นทางการ แบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรภาคประชาสังคม องค์กรสื่อและสำนักข่าวท้องถิ่น กลุ่ม/เครือข่ายนักศึกษา และองค์กรชุมชน มีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารผ่านสื่อสังคม คือ ช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน (ร้อยละ 23.8) ส่งเสริมบทบาทเด็กและสตรี (ร้อยละ 21.4) ผลิตสื่อและข่าวสารชายแดนใต้ (ร้อยละ 14.3) และส่งเสริม/สนับสนุนกระบวนการสันติภาพ (ร้อยละ 7.1) ส่วนใหญ่มุ่งเผยแพร่เนื้อหาประเภทกิจกรรมองค์กรและเครือข่าย มีเพียง 7 เพจ/องค์กรเท่านั้นที่มีผู้ติดตามมากกว่า 10,000 ได้แก่ มีเดียสลาตัน สำนักสื่อวัรตานี กลุ่มนักศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มสายบุรีลุกเกอร์ ปาตานีฟอรั่ม กลุ่มนักศึกษาจันทร์เสี้ยวการแพทย์และสาธารณสุขและข่าวภาคใต้ชายแดน ส่วนวิธีการสื่อสารที่กระตุ้นให้ผู้ติดตามมีปฏิสัมพันธ์ผ่านการกดถูกใจ เผยแพร่ต่อ และแสดงความคิดเห็นมากที่สุด คือ การถ่ายทอดสด การวิจัยยังพบว่าประเด็นเนื้อหาที่เผยแพร่ในเพจส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสันติภาพโดยอ้อม แต่ที่เกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพโดยตรงนั้นมีเพียงเล็กน้อย

คำสำคัญ: สื่อสังคม; กระบวนการสันติภาพ; องค์กรภาคประชาชน; จังหวัดชายแดนภาคใต้

---

*Received October 13, 2020; Revised May 18, 2021; Accepted June 6, 2021

Abstract

This study analyzed social media of people's organization in deep south of Thailand. Content analysis method was applied in this research to identify patterns of peace process communication in social media. 42 Facebook fanpages were purposively selected based on specified characteristics including 1) having been updated continuously throughout a six-months period; 2) having at least 300 followers; and 3) being the organizations' official fanpages. To assure the validity of the data, triangulation analysis was employed. The statistic employed were percentage and mean through SPSS.

The results revealed that 42 people's organizations which had their official fanpages could be divided into five groups: non-governmental organizations, civil society organizations, media and local news agencies, student groups/student networks, and community organizations. Each organization aimed at helping people (23.8%), promoting roles of children and women (21.4%), producing media and news related to the deep south of Thailand (14.3%), and supporting peace process (7.1%), respectively. Most of the contents were mainly about promoting activities of the organizations themselves. Among these 42 organizations' fanpages, only seven of them including Media selatan, Wartani, Klum Naksuksa Changwat Chai Dan Paktai (P.N.Y.S.), Saiburi Looker, Patani Forum, Student Wing Thai Islamic Medical Association, Khao Paktai Chai Dan had more than 10,000 followers. Facebook Live was an effective way to get followers' interactions with the pages through liking, sharing, and commenting. Additionally, most of the contents on fanpages were indirectly focused on peace process, while only a few were directly related to it.

Keywords: social media; conflict transformation; people organization; deep south of Thailand

บทนำ

การลงนามในฉันทามติทั่วไปว่าด้วยกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ (General Consensus on Peace Dialogue Process) ระหว่างผู้แทนรัฐบาลไทยกับผู้แทนกลุ่มบีอาร์เอ็น (Barisan Resolusi Nasonal Melayu Patani) เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 ณ ประเทศมาเลเซียนั้นถือเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการสันติภาพที่พยายามแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยวิถีทางการเมือง ปัจจุบันกระบวนการนี้ยังดำเนินการเรื่อยมา โดยอาจก้าวหน้าหรือหยุดชะงักบ้างตามบริบททางการเมืองและสังคมของแต่ละฝ่าย ดังเช่นในช่วงปี 2563 ที่ผ่านมา การพูดคุยสันติภาพดูจะลดความสนใจจากสังคมไปมากอันเนื่องมาจากการระบาดของไวรัสโควิด-19 ทั้งในประเทศไทย มาเลเซียและทั่วโลก

การพูดคุยสันติภาพเป็นแนวทางที่ให้ความสำคัญแก่ผู้นำทางการเมืองที่มองว่าสันติภาพเกิดขึ้นมาจากการบรรลุข้อตกลงในเชิงผลประโยชน์ระหว่างกันของผู้นำทั้งสองฝ่าย เรียกกระบวนทัศน์นี้ว่า “สันติภาพที่มุ่งเน้นผู้นำทางการเมือง” (Elite-orientated approach) ที่ด้านหนึ่งก็มีความเปราะบางเพราะหากผู้นำเหล่านั้นไม่สามารถตกลงหรือพูดคุยกันได้ กระบวนการสันติภาพก็จะหยุดชะงักหรือล้มเหลวในท้ายที่สุด ปลายทางเช่นนี้มักเกิดขึ้นกับกระบวนการสันติภาพส่วนใหญ่ในโลกใบนี้

ดังนั้นมุมมองการสร้างสันติภาพ (Peacebuilding) ระยะหลังจึงมุ่งเน้นที่การมีส่วนร่วมของ “ภาคประชาชน” “คนรากหญ้า” หรือ “ผู้คนสามัญ” (People-orientated approach) มากขึ้น ดังเช่นแนวคิดของ Lederach (1997) ศาสตราจารย์ด้านความขัดแย้งและสันติภาพที่เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง Building peace: sustainable reconciliation in divided societies ว่า กระบวนการสันติภาพไม่จำเป็นต้องสร้างมาจากข้างบน เพราะความขัดแย้งนั้นเกี่ยวร้อยกับผู้คนหลายภาคส่วนในสังคมนั้น ๆ ซึ่งต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสันติภาพ เช่นเดียวกับ Dr. Nobert Ropers ผู้อำนวยการองค์กรสนับสนุนสันติภาพเบิร์กฮอฟ ประเทศเยอรมันที่เข้ามาทำงานร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็เสนอแนวคิดเดียวกันดังที่ปรากฏในบทความเรื่อง “คนใน” ต้องเป็นผู้นำถือคบไฟเพื่อสันติภาพ (Prachathai, 2012) ระบุว่า ประชาชนควรมีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนผ่านความขัดแย้งโดยไม่ควรปล่อยให้เป็นหน้าที่ของผู้นำทางการเมืองฝ่ายเดียว เพราะหากฝากความหวังไว้ที่ผู้นำทางการเมืองดังกล่าว กระบวนการสันติภาพจะเปราะบางและโต๊ะเจรจาสามารถล้มได้ทุกเมื่อถ้าไม่สามารถบรรลุข้อตกลงระหว่างกันได้

ในกรณีความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ภาคประชาชนเป็นตัวแสดงหนึ่งในกระบวนการสันติภาพที่มีบทบาทหลากหลายมิติ ดังเช่นเครือข่ายประชาสังคมชายแดนใต้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการสันติภาพ ผลักดันวาระของประชาชนสู่ภาคการเมือง รวบรวมเสียงของคนรากหญ้าให้สามารถต่อรองกับคู่ขัดแย้ง เป็นต้น ส่วนเครือข่ายผู้หญิงชายแดนภาคใต้ก็มีการรวมตัวกันเพื่อส่งเสียงของผู้ได้รับผลกระทบ (Voice of voiceless) จากความรุนแรง บางครั้งก็มุ่งสื่อสารโดยตรงกับคู่ขัดแย้งที่กำลังจะเจรจากันเพื่อให้นำความต้องการของประชาชนไปบรรจุเป็นวาระของการพูดคุยสันติภาพ

ประเด็นที่องค์กรประชาชนในพื้นที่ผลักดันสู่การพูดคุยสันติภาพของฝ่ายการเมือง เช่น พื้นที่ปลอดภัย (Safety zone) โดยเครือข่ายผู้หญิงฯ มีการทำงานประสานพลังจากหลากหลายองค์กร และสื่อสารสู่สาธารณะในหลากหลายรูปแบบ ภายหลังก็มีการติดตามผลการพูดคุยสันติภาพของฝ่ายการเมืองด้วยว่า ประเด็นดังกล่าวได้รับการนำไปถกเถียง/หารือกันต่อหรือไม่

นอกจากเครือข่ายภาคประชาสังคม และเครือข่ายผู้หญิงในจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว ยังมีองค์กรภาคประชาชนอีกหลากหลายประเภทที่หนุนเสริมกระบวนการสันติภาพไม่ว่าจะเป็นองค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มศาสนา กลุ่มอาชีพ มูลนิธิ เป็นต้น โดยต่างก็มีเป้าหมายเพื่อขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะที่หลากหลายตามความสนใจของตนเอง โดยนอกจากจะดำเนินการตามแผนและกิจกรรมขององค์กรแล้วยังมีการใช้สื่อสำหรับการสื่อสารขององค์กรไปจนถึงการเสนอความคิดและท่าทีต่าง ๆ ต่อประเด็นสาธารณะ

รูปภาพที่ 1 เครือข่ายคณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้ 23 องค์กรจัดกิจกรรมในวันยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงสากล วันที่ 25 พฤศจิกายน 2558 โดยเสนอวาระพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัยสำหรับผู้หญิง (Isranews, 2015)

ปัจจุบันการสื่อสารออนไลน์ โดยเฉพาะสื่อสังคม (Social media) ได้กลายเป็นเครื่องมือใหม่ขององค์กรภาคประชาชนเพราะมีราคาถูก ใช้งานง่าย เข้าถึงผู้รับสารกว้างขวาง แพร่กระจายอย่างรวดเร็ว และช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์หรือบทสนทนาได้ด้วย เชื่อมต่อกับเครือข่ายอื่นได้ง่าย สามารถสร้างและกำหนดวาระทางสังคมด้วยตนเอง สื่อสังคมจึงมิใช่เป็นเพียงช่องทาง (Channel) แต่เป็นพื้นที่สาธารณะทางการเมือง (Political public sphere) ด้วย บทความวิจัยนี้จึงมุ่งนำเสนอการใช้สื่อสังคมเพื่อสื่อสารกระบวนการสันติภาพขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ภายใต้บริบทการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง (Conflict transformation) ด้วยหวังว่าข้อค้นพบนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาการสื่อสารขององค์กรภาคประชาชนและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้คนสามัญในกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการใช้สื่อสังคมในการสื่อสารกระบวนการสันติภาพขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากเฟซบุ๊กแฟนเพจ (Facebook Fanpage) ขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์การสื่อสาร จำนวนผู้ติดตาม ความบ่อยในการเผยแพร่ เนื้อหา และวิธีการในการสื่อสารผ่านสื่อสังคมองค์กรภาคประชาชน รวมถึงรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้รับสาร โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

1) นักวิจัยนำรายชื่อขององค์กรภาคประชาชนที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายภาคประชาสังคมชายแดนใต้มาสืบค้นในโปรแกรมค้นหา (Search Engine) ของเว็บไซต์กูเกิล (Google) และช่องค้นหาของเฟซบุ๊กแฟนเพจเพื่อสำรวจว่าองค์กรดังกล่าวมีการใช้แฟนเพจหรือไม่

2) การสุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) ด้วยวิธีการแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) ที่พบเห็นจากการแนะนำเพจที่เกี่ยวข้องโดยอัลกอริทึม (Algorithm) ของเฟซบุ๊กที่จะแสดงเพจที่คล้ายคลึงกันให้แก่ผู้ใช้

ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยได้กลุ่มตัวอย่างเบื้องต้น จำนวน 109 เพจ จากนั้นจึงนำแฟนเพจดังกล่าวมาคัดเลือกอีกครั้งหนึ่ง โดยเป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) เป็นแฟนเพจทางการ (Official Fanpage) ขององค์กรภาคประชาชน 2) มีความเคลื่อนไหวในการสื่อสารผ่านแฟนเพจอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 6 เดือน คือ ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์-กรกฎาคม พ.ศ. 2561 และ 3) มีจำนวนผู้ติดตามตั้งแต่ 300 ขึ้นไป จากการคัดเลือกด้วยเกณฑ์ดังกล่าวทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยนี้ จำนวน 42 เพจ

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัยนี้ คือ แบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Form) ที่พัฒนามาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงนำแบบวิเคราะห์เนื้อหาดังกล่าวให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินคุณภาพความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และแก้ไขตามข้อเสนอของผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องมือดังกล่าวสะท้อนความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนนี้ใช้ผู้วิเคราะห์เนื้อหา จำนวน 3 คน ได้แก่ นักวิจัย 2 คนและผู้ช่วยวิจัย 1 คนเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation) จากนั้นจึงประมวลผลด้วยโปรแกรม SPSS โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย

ผลการวิจัย

จากผลการศึกษาสามารถแบ่งองค์กรภาคประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) และ 4 อำเภอ (จะนะ เทพา นาทวี สะบ้าย้อย) ของ จ.สงขลาที่มีการสื่อสารออนไลน์ผ่านแฟนเพจออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ องค์กรพัฒนาเอกชน (ร้อยละ 35.7) องค์กรภาคประชาสังคม (ร้อยละ 26.2) องค์กรสื่อและสำนักข่าวท้องถิ่น (ร้อยละ 19.0) กลุ่ม/เครือข่ายนักศึกษา (ร้อยละ 11.9) และองค์กรชุมชน (ร้อยละ 7.1) โดยการวิจัยนี้มีการกำหนดนิยามองค์กรภาคประชาชนแต่ละประเภทไว้ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงประเภทและนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับองค์กร

ประเภทองค์กร	ลักษณะ
องค์กรพัฒนาเอกชน	องค์กรที่จัดตั้งตามกฎหมายที่ไม่ใช่องค์กรรัฐ เช่น สมาคม มูลนิธิ ฯลฯ รวมถึงองค์กรระหว่างประเทศที่มีการปฏิบัติงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้
องค์กรภาคประชาสังคม	กลุ่ม/องค์กรที่เป็นการรวมตัวกันของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการมีส่วนร่วมพัฒนาจังหวัดชายแดนใต้ในด้านต่าง ๆ

ประเภทองค์กร	ลักษณะ
องค์กรสื่อและสำนักข่าวท้องถิ่น	องค์กรที่มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารในจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านช่องทางต่าง ๆ
กลุ่ม/เครือข่ายนักศึกษา	กลุ่ม องค์กร หรือเครือข่ายที่มาจากการรวมตัวของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาที่ตั้งอยู่ในและนอกจังหวัดชายแดนภาคใต้
องค์กรชุมชน	องค์กร/กลุ่มที่มาจากการรวมตัวของประชาชนภายในชุมชนนั้น ๆ โดยมีความสนใจร่วมกันในประเด็นเกี่ยวกับชุมชน เช่น ออมทรัพย์ เกษตร ประมง ฯลฯ

โดยภาพรวมองค์กรภาคประชาชนกำหนดวัตถุประสงค์ของการใช้แฟนเพจเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ประสบความเดือดร้อน (ร้อยละ 23.8) ส่งเสริมบทบาทเด็กและสตรี (ร้อยละ 21.4) และผลิตสื่อและข่าวสารชายแดนใต้ (ร้อยละ 14.3) ส่วนวัตถุประสงค์เพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการสันติภาพมีเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 7.1) เท่ากันกับการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและการประสานงานและเชื่อมโยงกลุ่ม/องค์กรในพื้นที่ ขณะที่จำนวนผู้ติดตาม (Follower) นั้น มี 24 เพจที่มีผู้ติดตามมากกว่า 2,000 ขึ้นไป ในจำนวนนี้มีเพียง 7 เพจที่มีจำนวนผู้ติดตาม 10,000 ขึ้นไป ได้แก่ 1) มีเดียสลาตัน 2) วัรตานี (Wartani) 3) กลุ่มนักศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (P.N.Y.S) 4) สายบุรีลุกเกอร์ 5. ปาตานีฟอรั่ม 6) กลุ่มนักศึกษาจันทร์เสี้ยวการแพทย์และสาธารณสุข และ 7) ข่าวภาคใต้ชายแดน (เพจข่าวของบริษัท เกรทเตอร์มัลติมีเดีย จำกัด)

ด้านเนื้อหาการสื่อสารขององค์กรภาคประชาชนนั้น พบว่า 5 ลำดับแรกของเนื้อหาที่มีการสื่อสารมากที่สุด ได้แก่ ข้อมูลข่าวสารชายแดนใต้ (ร้อยละ 21.4) เด็กและเยาวชน (ร้อยละ 16.7) การช่วยเหลือผู้ได้รับความเดือดร้อน (16.7) การศึกษา (ร้อยละ 9.5) และสิทธิมนุษยชน (ร้อยละ 9.5) หากเปรียบเทียบ 2 กลุ่ม คือ เพจที่มีผู้ติดตาม 300-2,000 กับเพจที่มีผู้ติดตามมากกว่า 2,000 นั้นแสดงให้เห็นว่าทั้งสองกลุ่มเผยแพร่เนื้อหาประเภทข้อมูลข่าวสารชายแดนใต้มากที่สุด

นอกจากนี้เพจที่ผู้ติดตามจำนวนน้อยจะเผยแพร่เนื้อหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน การช่วยเหลือผู้ได้รับความเดือดร้อน สิทธิมนุษยชน และการศึกษามากกว่าเนื้อหาประเภทอื่น ส่วนเพจที่มีผู้ติดตามจำนวนมากจะเผยแพร่เนื้อหาด้านเด็กและเยาวชน สิทธิมนุษยชน การศึกษา และศาสนา เป็นที่น่าสังเกตว่าประเด็นเกี่ยวกับศาสนาอิสลามนั้นค่อนข้างได้รับความสนใจและเป็นที่ต้องการรับรู้ของประชาชน ซึ่งผู้ติดตามมีส่วนร่วมด้วยการแสดงความคิดเห็นจำนวนมาก ด้านเนื้อหาที่องค์กรภาคประชาชนเผยแพร่ในรอบ 6 เดือนนั้น โดยภาพรวมเกี่ยวข้องกับกระบวนการสันติภาพโดยอ้อม มีเพียงเล็กน้อยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสันติภาพโดยตรง ดังที่แสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงประเภทเนื้อหาที่เผยแพร่ในแฟนเพจขององค์กรภาคประชาชนในรอบ 6 เดือน

ลำดับ	ประเภทเนื้อหา	จำนวน (ครั้ง)
1	กิจกรรมองค์กร/เครือข่าย	43,459
2	สิ่งแวดล้อม	35,689
3	เศรษฐกิจ	13,913

ลำดับ	ประเภทเนื้อหา	จำนวน (ครั้ง)
4	ศาสนา	10,165
5	การสื่อสาร	9,133
6	เด็ก เยาวชน สตรี	7,318
7	การพัฒนาชุมชนชายแดนใต้	5,117
8	การศึกษา	3,447
9	เหตุการณ์ความไม่สงบ	1,412
10	เนื้อหาความเคลื่อนไหวของภาคประชาชน	284
11	ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน	209
12	ชาติพันธุ์	57
13	ความคิดเห็น/ข้อเสนอผู้เห็นต่าง	30
14	ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพูดคุยสันติสุข	17
15	การพูดคุยของผู้แทนรัฐบาลไทยกับผู้เห็นต่าง	8
16	นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการพูดคุยสันติสุข	5
17	ข้อเสนอของผู้แทนรัฐบาลไทยและผู้เห็นต่าง	2
	รวม	**130,263**

ด้านความถี่ในการเผยแพร่นั้น พบว่า สัปดาห์ละ 1 ครั้ง มากที่สุด (ร้อยละ 35.7) รองลงมา คือ สื่อสารทุกวัน (ร้อยละ 23.8) เดือนละ 1 ครั้ง (ร้อยละ 21.4) จำนวน 2-3 ครั้งต่อสัปดาห์ (ร้อยละ 16.7) จำนวน 4-5 ครั้งต่อสัปดาห์ (ร้อยละ 2.4) แต่ในภาพรวมแล้ว องค์กรสื่อภาคประชาชนมีความถี่ในการสื่อสารในระดับน้อย (ร้อยละ 61.9) จนถึงปานกลาง (ร้อยละ 38.1) หากวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของระดับความถี่การเผยแพร่เนื้อหากับจำนวนผู้ติดตามแฟนเพจ พบว่า องค์กรที่มีจำนวนผู้ติดตามมากกว่า 2,000 มีระดับความถี่การเผยแพร่ในระดับมากที่สุด จำนวน 11 องค์กร ตรงข้ามจากแฟนเพจที่มีจำนวนผู้ติดตามน้อยจะมีระดับความถี่ของการสื่อสารในระดับน้อยถึงน้อยที่สุด

ผลการศึกษาด้านวิธีการเผยแพร่เนื้อหาในเพจนั้น พบว่า แชร์จากแหล่งอื่น (ร้อยละ 49.1) ข้อความ (ร้อยละ 27.8) ถ่ายทอดสด (ไลฟ์) (ร้อยละ 25.6) ภาพนิ่ง (ร้อยละ 12.7) วีดิโอ (ร้อยละ 6.1) และภาพกราฟิก (ร้อยละ 5.6) ส่วนรูปแบบเนื้อหาที่มีการเผยแพร่ในแฟนเพจ ได้แก่ ข้อความประกอบภาพมีมากที่สุด รองลงมา คือ ข่าว บทความ และถ่ายทอดสดเหตุการณ์/กิจกรรมทางสังคม

การมีส่วนร่วมของผู้ติดตามต่อเนื้อหาที่เผยแพร่ในแฟนเพจนั้น โดยภาพรวมแล้วมีการกดชอบ (Like) มากที่สุด ส่วนการถ่ายทอดสดเป็นวิธีการเผยแพร่เนื้อหาที่ผู้ติดตามมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ กดชอบ แชร์ต่อ และแสดงความคิดเห็น ส่วนการเผยแพร่เนื้อหาที่แชร์มาจากแหล่งข้อมูลอื่นนั้น พบว่า ผู้ติดตามมีส่วนร่วมน้อยที่สุด หากแบ่งประเภทเนื้อหากับการมีส่วนร่วมในแฟนเพจนั้น มีผลการศึกษา ดังนี้

1) ประเภทเนื้อหากับการกดชอบ พบว่า เนื้อหาด้านเศรษฐกิจ ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน กิจกรรมองค์กร/เครือข่าย ศาสนา และการสื่อสาร เป็นประเภทเนื้อหาที่มีการกดชอบมากที่สุด 5 ลำดับแรก

ส่วนเนื้อหาด้านความคิดเห็นของประชาชนต่อการพูดคุยสันติภาพ นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการพูดคุยสันติสุข การพูดคุยสันติภาพของผู้แทนรัฐกับผู้เห็นต่าง ความคิดเห็นของผู้เห็นต่าง และข้อเสนอแนะของผู้แทนรัฐบาลกับผู้เห็นต่าง เป็นเนื้อหาที่มีการกดชอบน้อยที่สุดใน 5 ลำดับแรก

2) ประเภทเนื้อหากับการแสดงความคิดเห็น พบว่า เนื้อหาด้านศาสนา กิจกรรมองค์กร/เครือข่าย ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน เศรษฐกิจ และนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการพูดคุยสันติสุข เป็นประเภทเนื้อหาที่มีการแสดงความคิดเห็นของผู้ติดตามมากที่สุด 5 ลำดับแรก ส่วนเนื้อหาด้านการพูดคุยของรัฐบาลกับผู้เห็นต่าง นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการพูดคุยสันติสุข ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพูดคุยสันติสุข ชาติพันธุ์ และข้อเสนอแนะของรับบาลไทยและผู้เห็นต่าง เป็นประเภทเนื้อหาที่มีการแสดงความคิดเห็นของผู้ติดตามน้อยที่สุด 5 ลำดับแรก

3) ประเภทเนื้อหาที่แชร์จากแหล่งข้อมูลอื่น พบว่า เนื้อหาด้านกิจกรรมองค์กร/เครือข่าย การสื่อสาร ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน เหตุการณ์ความไม่สงบ และศาสนา เป็นประเภทเนื้อหาที่มีการเผยแพร่ต่อมากที่สุด 5 ลำดับแรก ส่วนประเภทเนื้อหาด้านข้อเสนอผู้แทนรัฐบาลและผู้เห็นต่าง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพูดคุยสันติภาพ นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการพูดคุยสันติสุข การพูดคุยสันติภาพของผู้แทนรัฐกับผู้เห็นต่าง และความคิดเห็นของผู้เห็นต่าง เป็นประเภทเนื้อหาที่มีการเผยแพร่น้อยที่สุด 5 ลำดับแรก

ส่วนประเภทเนื้อหาที่แชร์จากแหล่งข้อมูลอื่นนั้น พบว่า 1) เนื้อหาด้านเด็ก เยาวชน และสตรีนั้น องค์กรที่มีวัตถุประสงค์ในการช่วยเหลือประชาชนนำมาเผยแพร่ต่อในเพจของตนเองมากที่สุด 2) เนื้อหาด้านศาสนานั้น องค์กรที่ส่งเสริมบทบาทเด็กและสตรีนำมาเผยแพร่ต่อในเพจของตนเองมากที่สุด และ 3) เนื้อหาด้านการศึกษานั้น องค์กรที่มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมศาสนานำมาเผยแพร่ต่อในเพจของตนเองมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีองค์กรภาคประชาชนที่นำเนื้อหาที่ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์กรตนเองมาเผยแพร่ต่อในเพจของตนเองค่อนข้างมากเช่นกัน แต่ก็ยังเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้

ส่วนองค์กรที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการสันติภาพ ช่วยเหลือประชาชนที่ประสบความเดือดร้อน และส่งเสริมบทบาทเด็กและสตรีมักนำเนื้อหาสันติภาพเชิงลบ (Negative peace) ซึ่งตามแนวคิดของ Galtung 1996 (as cited in Irenees, 2007) ให้ความหมายว่า เป็นสันติภาพที่ให้ความสำคัญกับการยุติความรุนแรงหรือสงครามด้วยการบังคับใช้ข้อตกลงหยุดยิงหรือยุติการใช้กำลังทหารและอาวุธต่าง ๆ ของคู่ขัดแย้ง ได้แก่ ประเด็นความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน เหตุการณ์ความไม่สงบมาเผยแพร่ในเพจของตนเองมากกว่าองค์กรที่มีวัตถุประสงค์อื่น โดยมีนัยยะที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบของการใช้ความรุนแรงและเรียกร้องให้ยุติความรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน ส่วนองค์กรที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประสานและเชื่อมโยงกลุ่ม/องค์กรในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และช่วยเหลือประชาชนมีการนำประเภทเนื้อหาความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนมาเผยแพร่ต่อในเพจของตนเองค่อนข้างน้อย ซึ่งสวนทางกับวัตถุประสงค์ขององค์กร

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษายังพบข้อจำกัดหลายประการในการสื่อสารผ่านสื่อสังคมขององค์กรภาคประชาชน ดังนั้นการวิจัยนี้จึงมีข้อเสนอเพื่อการพัฒนา โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1) ด้านความรู้ความเข้าใจ องค์กรจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจธรรมชาติ ลักษณะ กลวิธี และพฤติกรรมผู้ใช้สื่อสังคม เพราะเป็นการสื่อสารแบบพลิกหัวกลับจากแบบจำลองการสื่อสารดั้งเดิม ซึ่งองค์กรภาคประชาชนสามารถเพิ่มพูนความรู้เข้าใจดังกล่าวได้ด้วยตนเองจากการศึกษาผ่านประสบการณ์ของบุคคลหรือองค์กรอื่น ปัจจุบันยังสามารถเข้าอบรม/สัมมนาเพื่อเรียนรู้จากสถาบันต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย

2) ด้านทรัพยากรที่ใช้ในการสื่อสาร เป็นข้อจำกัดขององค์กรภาคประชาชนเพราะขาดแคลนทรัพยากร โดยเฉพาะทรัพยากรมนุษย์ที่สามารถสื่อสารออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการใช้ประโยชน์ที่คุ้มค่าจากอุปกรณ์การสื่อสารที่สามารถนำมาผลิตสื่อได้หลากหลาย

3) ด้านทักษะการผลิตสื่อ เป็นข้อจำกัดด้านทรัพยากรคนที่มีความสามารถสร้างสรรค์สื่อเพื่อเผยแพร่ในสื่อสังคม จึงต้องพัฒนาทักษะการผลิตสื่อของบุคลากร โดยควรพัฒนาทักษะด้านการสื่อสารด้วยการเขียน การถ่ายภาพนิ่งและเคลื่อนไหว กราฟิก คลิปวีดิโอ ถ่ายทอดสด เทคนิคแชร์ข้อมูล อินโฟกราฟิกส์ การ์ตูนแอนิเมชั่นอย่างง่าย เป็นต้น รวมถึงพัฒนาทักษะการสร้างปฏิสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมกับผู้ใช้ สามารถสรุปได้ดังรูปที่ 3

รูปภาพที่ 2 แสดงแนวทางในการพัฒนาการสื่อสารออนไลน์
ขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

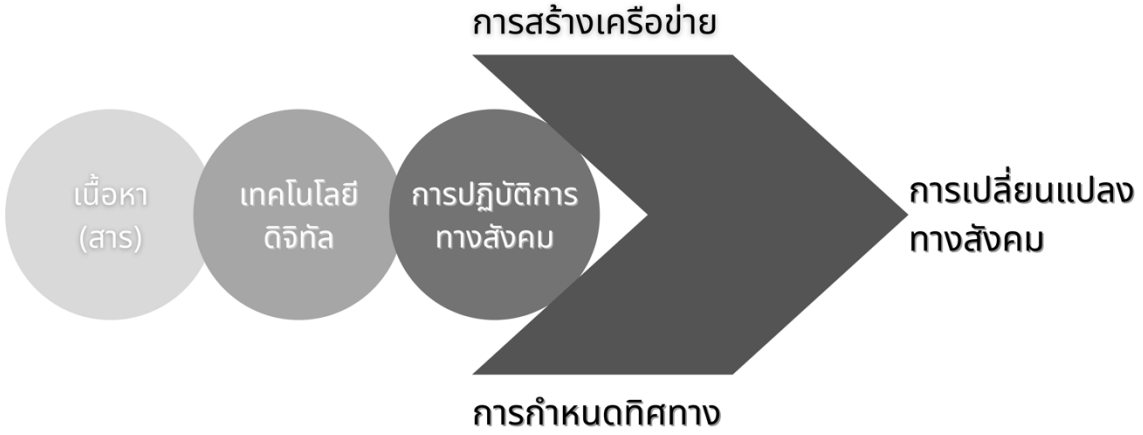
ทั้งนี้องค์กรภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ทำงานด้านสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนอยู่แล้ว จึงอาจใช้ความสัมพันธ์นี้เพื่อหนุนเสริมทักษะการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ให้แก่องค์กรอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยสร้างบรรยากาศของความร่วมมือและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน โดยมี

เป้าหมายในการสร้างพลังของการสื่อสารสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ดึงเอาประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง

อภิปรายผลการวิจัย

กระบวนการสันติภาพที่เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2556 นั้นเป็นการให้ความสำคัญกับผู้นำทางการเมืองในฐานะผู้ริเริ่มสันติภาพ แต่กระบวนทัศน์อีกด้านหนึ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกันในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ กระบวนการสันติภาพที่ขับเคลื่อนร่วมกันของกลุ่ม องค์กร และสถาบันทางสังคม โดยมุ่งแก้ไขที่รากเหง้าของปัญหาด้วย ซึ่ง Lederach (2003) เรียกแนวคิดนี้ว่า “การแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง” ส่วน Miall (2004) ขยายความว่า แนวคิดนี้มุ่งดึงผู้คนที่อยู่ในบริบทความขัดแย้ง สังคม ท้องถิ่น และองค์กรภายนอก รวมถึงทรัพยากรมนุษย์และเครื่องมือต่าง ๆ ให้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการสร้างสันติภาพในระยะยาว ถือเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นสนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมให้มีบทบาทมากกว่าการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยจากบุคคลภายนอก

เมื่อกระบวนการสันติภาพถูกทำให้เป็นภาระงานของทุกภาคส่วน องค์กรภาคประชาชนในพื้นที่ต่างก็ทำงานขับเคลื่อนในประเด็นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ ศาสนา การสื่อสาร เด็ก เยาวชน สตรี การพัฒนาชุมชนชายแดนใต้ เป็นต้น ซึ่งเป็นการปฏิบัติการจริงในพื้นที่ขององค์กรเหล่านั้น ขณะเดียวกันก็ใช้ช่องทางสื่อสังคมในการสื่อสารเนื้อหาเกี่ยวกับภารกิจขององค์กรและบางโอกาสก็แสดงจุดยืน/เรียกร้อง/เสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วย ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดกิจกรรมนิยมด้วยสื่อลูกผสม (Hybrid Media Activism) ของ Treré (2019) ที่เสนอว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมในยุคนี้เป็นการผสมกลมกลืนกันระหว่างเทคโนโลยีการสื่อสารดิจิทัล เรื่องราวหรือเนื้อหา (สาร) และปฏิบัติการทางสังคม โดยทั้งสามพื้นที่มีการหลอมรวมกันและเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์และกำหนดทิศทาง รวมทั้งผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย ซึ่งสามารถแสดงแนวคิดดังกล่าวตามรูปที่ 2

รูปภาพที่ 3 แสดงกรอบแนวคิดการขับเคลื่อนสังคมด้วยสื่อลูกผสม ปรับจากแนวคิด Treré (2019)

การสอดประสานขององค์ประกอบทั้งสามอย่างตามแนวคิดดังกล่าวถือเป็นโอกาสสำคัญในการแสดงตัวในฐานะผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder) ในกระบวนการสันติภาพที่หากพิจารณาตามแนวคิดการแปรเปลี่ยน

ความขัดแย้งของ Lederach (2003) แล้ว องค์กรภาคประชาชนถือเป็นรากฐานอันแข็งแรงที่เปรียบเสมือนฐานของปิรามิดในการสร้างสันติภาพ ซึ่งเป็นแนวทางการริเริ่มสันติภาพที่ควบคู่กับการพูดคุยบนโต๊ะเจรจาของผู้นำทางการเมืองเพียงไม่กี่คน การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนผ่านองค์ประกอบทั้งสามอย่างยังทำให้กระบวนการสันติภาพเป็นสิ่งที่จับต้องเป็นรูปธรรมได้และเป็นการพูดคุยสันติภาพที่มีความโปร่งใสเพราะมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนทั้งโดยตรงและอ้อม ดังที่ Komolnimi (2011) เสนอว่า สื่อออนไลน์นั้นทำงานเชิงรุกในแนวราบที่เข้าถึงทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งโดยตรง และยังเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสื่อสารด้วยตนเอง สามารถก้าวข้ามข้อจำกัดของโครงสร้างสื่อกระแสหลักและสามารถสร้างพื้นที่ให้ถกเถียงกันผ่านพื้นที่การสื่อสาร บางครั้งยังทำให้ประเด็นที่อยู่ภายใต้วาทกรรม “อ่อนไหว-เปราะบาง” ค่อย ๆ กลายเป็นสิ่งธรรมดา (Normalize) ที่สามารถถกเถียงกันได้ในพื้นที่ออนไลน์และขยับขยายสู่พื้นที่ทางกายภาพ

ปรากฏการณ์นี้ยังทำให้เห็นว่าเส้นทางคู่ขนานในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ระหว่างกระบวนทัศน์ที่ให้ความสำคัญกับผู้นำกับกระบวนทัศน์ที่ให้ความสำคัญแก่ประชาชนสามารถเชื่อมร้อยรับรู้ ถกเถียง หรือรับลูกต่อผ่านกระบวนการสื่อสารและการปฏิบัติการทางสังคมได้

มีข้อน่าสังเกตว่า ประเด็นเนื้อหาที่สื่อสารผ่านสื่อสังคมขององค์กรภาคประชาชนนั้น ส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพโดยอ้อมที่เชื่อมโยงกับความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งเป็นลักษณะของสันติภาพเชิงบวก (Positive peace) คือ สันติภาพที่มุ่งฟื้นฟูความสัมพันธ์ การสร้างระบบสังคมที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและแก้ไขความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ (Galtung, 1996 as cited in Irenees, 2007) แต่เนื้อหากระบวนการสันติภาพโดยตรงนั้นกลับมีค่อนข้างน้อย ซึ่งจำเป็นต้องแสวงหาคำตอบว่าเพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น แต่มีความเป็นไปได้ว่าองค์กรภาคประชาชนดังกล่าวกำหนดวัตถุประสงค์ของการใช้สื่อสังคมเพื่อสื่อสารประชาสัมพันธ์ภารกิจขององค์กรมากกว่า ข้อสังเกตนี้สอดคล้องกับเนื้อหาที่เผยแพร่ในสื่อสังคมที่พบว่าเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นประเด็นกิจกรรมขององค์กร

หากพิจารณาประเด็นการมีปฏิสัมพันธ์ (Interactivity) ในสื่อสังคมระหว่างองค์กรภาคประชาชนกับผู้ใช้สื่อซึ่งเป็นเสมือนดีเอ็นเอของการสื่อสารออนไลน์ดังที่ Chaichuy, and Satararuji (2016) เสนอว่าหลักคิดของสื่อสังคมคือการมุ่งให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองเพราะสื่อออนไลน์สามารถเปิดพื้นที่สาธารณะให้แก่กลุ่มที่หลากหลายได้ ดังนั้นแม้องค์กรภาคประชาชนจะสามารถเข้าถึงช่องทางการสื่อสารได้ แต่การจะทำให้เกิดแรงกระเพื่อมถึงโต๊ะเจรจาสันติภาพนั้นต้องได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายและผู้ใช้สื่อสังคมด้วย การมีปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่การสื่อสารจึงสำคัญเช่นกัน องค์กรภาคประชาชนที่ใช้สื่อสังคมต้องมีการสื่อสารอย่างสม่ำเสมอดังผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความถี่การสื่อสารกับจำนวนผู้ติดตาม พบว่า เพจที่มีความถี่มากในการสื่อสารจะมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับจำนวนผู้ติดตามของเพจ ด้านความสดใหม่ของเนื้อหาที่สื่อสารด้วยการถ่ายทอดสดเป็นวิธีการสื่อสารที่กระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์จากผู้ใช้ผ่านการกดชอบแชร์ต่อ และแสดงความคิดเห็นมากกว่าวิธีการสื่อสารอื่น ตรงข้ามกับการนำเนื้อหาจากแหล่งข้อมูลอื่นมาเผยแพร่ต่อในเพจขององค์กรที่กระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในระดับต่ำ แต่น่าเสียดายที่องค์กรภาคประชาชนนิยมใช้วิธีการนี้ในการสื่อสารออนไลน์มากกว่า

สรุป

การวิจัยนี้เป็นการทำความเข้าใจและศึกษาสถานภาพการสื่อสารออนไลน์ขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยคัดเลือกศึกษาเฉพาะเฟซบุ๊กแฟนเพจเท่านั้น ซึ่งเป็นช่องทางสื่อสังคมที่ได้รับความนิยมมากกว่าสื่อสังคมประเภทอื่น จากแนวคิดการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งที่เสนอว่าการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนั้นจำเป็นต้องเปิดพื้นที่ให้แก่ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการคลี่คลายปัญหาจากรากเหง้าของความขัดแย้ง การสื่อสารที่เปิดกว้าง โดยเฉพาะสื่อสังคมนั้น มีความสำคัญในฐานะเป็นการเปิดพื้นที่ของการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับโต๊ะเจรจาของผู้นำทางการเมือง ดังนั้นการใช้สื่อออนไลน์ของภาคประชาชนควรเป็นมากกว่าช่องทางการประชาสัมพันธ์องค์กร แต่ต้องมีกลยุทธ์ในการสื่อสารเพื่อแปรเปลี่ยนความขัดแย้งที่ดำรงมานานหลายขวบปี

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 องค์กรภาคประชาชนควรวางกลยุทธ์และแผนการสื่อสารที่มีเป้าหมายชัดเจน ต่อเนื่องและสม่ำเสมอด้วยการดำเนินกิจกรรมออฟไลน์ไปพร้อม ๆ กับการสร้างเครือข่ายแนวราบ (ในชุมชน ในกลุ่มสมาชิกหรือกลุ่มเป้าหมายของกิจกรรม) และการสื่อสารออนไลน์

1.2 ควรมีการใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายและข้ามช่องทาง เช่น การสื่อสารผ่านสื่อสังคมควบคู่กับเว็บไซต์ (Online-online) การจัดกิจกรรมควบคู่กับกิจกรรมในสื่อสังคม (Offline-online) การนำข่าวสารในสื่อออนไลน์ไปเผยแพร่ในสื่อมวลชนกระแสหลัก (Online-mass media) การสร้างเครือข่ายนักกิจกรรมทั้งในระดับแนวราบและเครือข่ายนักกิจกรรมข้ามประเด็น/ข้ามพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติ (Action research) ระหว่างนักวิจัยกับองค์กรภาคประชาชนเพื่อสร้างองค์ความรู้จากการพัฒนาการสื่อสารออนไลน์ที่มาจากการปฏิบัติการจริง ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งองค์กรภาคประชาชน ในเวลาเดียวกันก็สามารถสร้างองค์ความรู้พร้อมกันไปด้วย

2.2 ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับเนื้อหาการสื่อสารออนไลน์ขององค์กรภาคประชาชน โดยใช้แนวคิดวาทกรรม (Discourse) และการวางกรอบ (Framing) เป็นต้น เพื่อแสดงให้เห็นว่าองค์กรภาคประชาชนดังกล่าวอธิบายกระบวนการสันติภาพในมุมมองของตนเองอย่างไร

References

Chaichuy, P., & Satararuji, K. (2016). Thailand's public issue communication through a communication innovation for campaign, website "Change.org". *Veridian E-Journal, Silpakorn University,* 9(2), 1526-1536.

G., M. G. (2014). *A Critical Assessment of Conflict Transformation Capacity in the Southern African Development Community (SADC): Deepening the Search for a Self-Sustainable and Effective Regional Infrastructure for Peace (RI4P).* Hiroshima: Hiroshima University.

Ghaus-Pasha, A. (2005). *Role of Civil Society Organizations in Governance.* Retrieved April 15, 2019, from https://pdfs.semanticscholar.org/4fd4/98b7d3d0a3f8c1508aac90db35d1d0b318bc.pdf.

Irenees. (2007). *Negative versus Positive Peace.* Retrieved December 15, 2020, from http://www.irenees.net/bdf_fiche-notions-186_en.html#:~:text=Negative%20peace%20refers%20to%20the,stopped%2C%20the%20oppression%20ended).

Isranews. (2015). *Women in deep south of Thailand need the safe zone in markets and streets.* Retrieved April 30, 2019, from https://www.isranews.org/content-page/6 7 -south-slide/42966-market_42966.html.

Johnson, K. (2014). *Digital and Interactive Media*. Retrieved October 20, 2019, from https://www.slideshare.net/sallyshredder/digital-and-interactive-media.

Komolnimi, T. (2011). *New Media Creates the Public Sphere of Politics and Sensitive Suggestions on Nakon Patani.* Retrieved April 30, 2019, https://thitinob.com/node/89.

Lederach, J. P. (1997). *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies.* Washington DC: United States Institute of Peace Press.

Lederach, J. P. (2003). *Conflict Transformation*. Retrieved April 15, 2019, from https://www.beyondintractability.org/essay/transformation.

Miall, H. (2004). *Conflict transformation: a Multi-Dimensional Task.* Retrieved October 1, 2020, from https://core.ac.uk/download/pdf/71735641.pdf.

Paffenholz, T. (2009). *Understanding Peacebuilding Theory: Management, Resolution and Transformation*. Retrieved April 15, 2019, from https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/ConfictTransformation_NewRoutes2009.pdf.

Prachathai. (2012). *The Insider Must be a Torchbearer for Peace.* Retrieved April 30, 2019, from https://prachatai.com/journal/2012/09/42469.

Treré, E. (2019). *Hybrid Media Activism: Ecologies, Imaginaries, Algorithms.* London: Routledge.

รูปแบบการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชน สู่วิถีสันติสุขในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง*

A Model of Juvenile Counseling for Peaceful Way in the Central Juvenile and Family Court

[1]ลัดดา เฉลิมกาญจนา, พระธรรมวัชรบัณฑิต และ ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์

[1]Ladda Chalermkanjana, Phra Dhamvacharabundit and Khantong Wattanapradith

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: ladda1604@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง 2) เพื่อเสนอรูปแบบการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนสู่วิถีสันติสุขในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการศึกษาและเก็บข้อมูลจากผู้พิพากษา จิตแพทย์ นักจิตวิทยา ผู้ให้คำปรึกษา ผู้ปกครอง เยาวชน และผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 62 ท่าน ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ในรูปแบบ content analysis ให้ความสำคัญกับความคิดรวบยอด มีการตีความ Interpretation ซึ่งการวิเคราะห์และตีความจะนำความรู้จากทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง มาร่วมในการพิจารณา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดที่พบมากที่สุดคือ ข้อหาที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด ซึ่งพฤติการณ์คดีมีทั้งครอบครองเพื่อเสพ ครอบครองเพื่อจำหน่าย ร่วมกันผลิต และยังพบว่ายาเสพติดเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำผิดด้วยข้อหาอื่นด้วย 2) รูปแบบการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนสู่วิถีสันติสุขในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักคิดพื้นฐาน ได้แก่ การนำหลักอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มาเป็นกรอบวิเคราะห์ในการให้คำปรึกษา เพราะหลักอริยสัจ 4 เป็นแนวทางสากลและสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในกระบวนการให้คำปรึกษาได้ 2) การพัฒนาผู้เกี่ยวข้องในการให้คำปรึกษาด้วยพลังเครือข่าย 3) ขั้นตอนในการให้คำปรึกษาของผู้ให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง 6 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การเตรียมความพร้อม (2) การสร้างสัมพันธภาพ (3) การสร้างความไว้วางใจ (4) การให้กำลังใจ (5) การกระตุ้นความคิดและตั้งเป้าหมายในชีวิต

*Received March 12, 2021; Revised April 21, 2021; Accepted May 3, 2021

และ (6) เร้ากุศลให้ดำรงอยู่ในมรรค ได้องค์ความรู้ใหม่เรียกว่า NT&4D for Juvenile Counseling for Peaceful Way

คำสำคัญ: รูปแบบ; การให้คำปรึกษา; เด็กและเยาวชน; วิถีสันติสุข

Abstract

The research paper consisted of the following objectives: 1) to study the problems of juvenile who committed offences and 2) to present a model of juvenile counseling for peaceful way in the central juvenile and family court. The study was a qualitative research by studying documents, in-depth interviews with key informants including judges, psychiatrists, psychologists, counselors, parents, juveniles, and experts on Buddhism, in a total of 62 persons. The acquired data were analyzed by means of content analysis and interpretation by applying the theories and related literature into consideration.

The results of the research are found that the most common problem of juvenile who commit offences is relating to drugs, namely, drug possession, drug dealing, drug manufacturing, etc. The study also found that drugs are also involved with other offences. A model of juvenile counseling for peaceful way in the central juvenile and family court consists of 3 components: 1) Fundamental principles by applying Ariyasacca (Four Noble Truths) and Bhāvanā (Four Kinds of Development). Ariyasacca comprising dukkha (suffering), samudaya (the cause of suffering), nirodha (the cessation of suffering), and magga (the path leading to the cessation of suffering) can be applied as a framework counseling Because the Four Noble Truths is a universal approach and can be applied as one of the tools in the counseling process; 2) The development of people involved in counseling through the network power; 3) There are 6 steps for juvenile counseling which are (1) preparation, (2) relationship building, (3) trust-building, (4) encouragement, (5) thought-provoking and setting goals in life, and lastly, (6) practicing the noble eightfold path. All of which enables the new body of knowledge called “NT & 4D for Juvenile Counseling for Peaceful Way”

Keywords: Model; Counseling; Juvenile; Peaceful Way

บทนำ

จากการสำรวจข้อมูลสถิติสภาวการณ์ทางวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชนไทยในช่วงที่ผ่านมาพบปัญหาสำคัญ 6 ด้านหลัก ได้แก่ อันดับ 1 ปัญหาเยาวชนเสพยาติดมากถึง 2.7 ล้านคน อายุระหว่าง 15-19 ปี จำนวน 3 แสนคนต้องเข้ารับการบำบัด ส่วนเยาวชนอายุ 11 ปีจำนวน 7 คนเริ่มเสพยาบ้า และอายุ 7 ปี

ส่งยาบ้า อันดับ 2 ปัญหาวัยรุ่นตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร จากสถิติพบว่า อายุต่ำกว่า 19 ปีลงมา ตั้งครรภ์ถึงปีละ 1.5 แสนคน อันดับ 3 เด็กถูกละเมิดและกลั่นแกล้ง กระทำความรุนแรงโดยสื่อ อันดับ 4 การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ยุคใหม่ที่รักลูกแบบไม่ถูกทาง อันดับ 5 การเสพสื่ออนาจารผ่านสื่อออนไลน์ และอันดับ 6 การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เกิดนักดื่มหน้าใหม่ เพิ่มขึ้น 2.5 ล้านคน โดยอายุต่ำกว่า 20 ปี สามารถซื้อหาเครื่องดื่มได้เองถึงร้อยละ 98.7 นอกจากปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้แล้วยังพบว่า เยาวชนไทยมีปัญหาการใช้ความรุนแรงสูงขึ้น (Thai Health Promotion Foundation, 2019) สาเหตุหนึ่งของปัญหาเด็กและเยาวชนในสังคมไทยที่พบในปัจจุบัน คือ เรื่องของพื้นฐานครอบครัว ซึ่งสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กที่สุด แต่มีความสำคัญมากที่สุด ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจ พ่อแม่ต้องไปทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนดูแลใกล้ชิดลูก ทำให้เด็กๆเรียนรู้ชีวิตด้วยตนเองจากสังคมนอกบ้าน และอาจถูกชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบทั้งต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ทั้งนี้ปัญหาและปัจจัยเสี่ยงที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนไทยมีด้วยกันหลายสาเหตุ เช่น ความแตกแยกในครอบครัว พ่อแม่หย่าร้าง การขาดความอบอุ่น อยู่ในครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว และการขาดการดูแลจากคนในครอบครัว ระบบการศึกษาที่ไม่เท่าเทียมกัน ไม่เหมาะกับสภาพชีวิตเด็กแต่ละพื้นที่ หรือขาดการดูแลเอาใจใส่จากครูรวมถึงการมีกลุ่มเพื่อนที่ชอบใช้ความรุนแรง การบริโภคสื่อที่ไม่เหมาะสมทั้งเรื่องของความรุนแรง เรื่องเพศ ปัญหาการติดเกม อบายมุขและการพนันในรูปแบบต่างๆ รวมถึงสภาพแวดล้อมในชุมชนที่เป็นแหล่งอบายมุขซึ่งกระตุ้นพฤติกรรมเสี่ยง ทั้งการเที่ยวกลางคืน การดื่มเหล้า เสพสารเสพติดการทะเลาะวิวาท พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ การตั้งกลุ่มหรือแก๊งเพื่อก่อพฤติกรรมเสี่ยงภัยบนท้องถนนซึ่งกิจกรรมทั้งหลายเหล่านี้ล้วนนำไปสู่ปัญหาการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนไทย

เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดกฎหมาย แต่เดิมศาลมุ่งเน้นตัดสินตามความผิดและชดใช้ ชดเชยไปตามกรณี ปัจจุบันศาลยุติธรรมและกระทรวงยุติธรรมได้มี “พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553” ที่มุ่งเน้นการพัฒนาระบบการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ซึ่งมีเจตนารมณ์ให้เด็กและเยาวชนระหว่างดำเนินคดีได้มีโอกาสปรับปรุงตนเอง อยู่กับครอบครัว โดยที่ศาลเยาวชนและครอบครัวสามารถคืนตัวเด็กและเยาวชนให้แก่พ่อแม่หรือบุคคลหรือองค์กรที่เด็กและเยาวชนอาศัยอยู่ (Department of Juvenile Observation and Protection, 2019) ปัจจุบันศาลเยาวชนและครอบครัวกลางได้นำกระบวนการให้คำปรึกษากรณีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดโดยระเบียบว่าด้วยการให้คำปรึกษาของผู้ให้คำปรึกษาที่ศาลแต่งตั้ง มีบทบาทและหน้าที่ในการให้คำปรึกษา ซึ่งผู้วิจัยเป็นหนึ่งในผู้ให้คำปรึกษาประจำศาลเยาวชนและครอบครัวกลางในยุคต้นๆ จนถึงปัจจุบัน จากประสบการณ์ในการให้คำปรึกษาของผู้วิจัย พบว่า การให้คำปรึกษา หัวใจสำคัญคือ การช่วยเหลือ แก้ไข ฟื้นฟูจิตใจและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กและเยาวชน ทำให้เกิดการสำนึกและคิดได้ มีแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลง มีภูมิจิตใจที่เข้มแข็งกลับคืนสู่สังคมได้อย่างเป็นสุข การให้คำปรึกษาของที่ปรึกษาจึงนับว่าเป็นอีกกลไกสำคัญที่มีส่วนในการช่วยแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

ดังนั้น การแสวงหารูปแบบหรือแนวทางการในการช่วยเหลือและให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและกำลังเข้าสู่กระบวนการพิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจึงเป็นเรื่องที่จำเป็น

เพราะผู้ให้คำปรึกษาต้องมีความเข้าใจต่อกระบวนการให้คำปรึกษา ซึ่งให้ความสำคัญทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม เช่น กรณีมีอาการเจ็บป่วยจำเป็นต้องรักษาด้วยยา การให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เพราะทุกองค์ประกอบล้วนส่งผลต่อแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลง ตระหนักรู้ถึงปัญหา เห็นคุณค่าและศักยภาพบวกของตนเอง มีแนวทางในการกลับไปใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัวและชุมชนอย่างสันติสุข บทบาทหน้าที่สำคัญของผู้ให้การปรึกษาจึงไม่ใช่การคิดหรือตัดสินใจแทน แต่ควรทำความเข้าใจภาวะของความทุกข์ที่ผู้ขอรับการปรึกษาประสบอยู่ และให้คำปรึกษาโดยใช้กระบวนการที่เชื่อมั่นในพลังปัญญาและศักยภาพของมนุษย์ (Semsikkha, 2019) ซึ่งแนวคิดนี้เป็นไปตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการแก้พัฒนาจิตและปัญญาของมนุษย์ด้วยหลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นกระบวนการแก้ปัญหาของมนุษย์ชาติอย่างแท้จริง กล่าวคือ การเห็นถึงทุกข์และการดับทุกข์ การแสวงออกจากปัญหาด้วยปัญญาของตนเองและนำพาชีวิตตนและสังคมให้เกิดสันติสุข

กล่าวได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางสากลและสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ในกระบวนการให้คำปรึกษา เพราะการให้คำปรึกษาในที่นี้ไม่ใช่การช่วยแบบสังคมสงเคราะห์ที่ให้ผู้มาปรึกษาเป็นฝ่ายรอรับแต่อย่างเดียว ตรงกันข้ามผู้วิจัยเชื่อมั่นว่ามนุษย์ต่างก็มีปัญญาหรือศักยภาพในการแก้ไขปัญหาภายในตนเอง เพียงแต่ประสบการณ์ที่ถูกกดขี่ได้กดทับหรือลดทอนให้รู้สึกหมดพลัง และไม่สามารถที่จะคิดตัดสินผิดชอบชั่วดีได้ช่วงระยะหนึ่ง แต่เมื่อได้รับการปรึกษาเพื่อการเยียวยาอย่างถูกต้องแล้ว พลังความคิดในการกำหนดชีวิตตนเองให้ดำเนินไปในทางที่ถูกที่จะฟื้นกลับคืนมา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หรือหลักพุทธสันติวิธีมาเป็นกรอบและแนวทางบูรณาการกับกระบวนการให้คำปรึกษาที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางที่ใช้อยู่ปัจจุบันเพื่อพัฒนารูปแบบการให้คำปรึกษาเยาวชนสู่วิถีสันติสุขในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้จะช่วยให้ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจะได้แนวทางที่นำไปใช้เพิ่มประสิทธิภาพในการให้คำปรึกษาของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดของศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำและประสานการประชุมเพื่อแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็ก เยาวชน และครอบครัว ให้เด็กและเยาวชนสามารถคืนสู่สังคมได้อย่างเป็นสุขและเป็นอนาคตที่ดีของสังคมไทยสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
2. เพื่อเสนอรูปแบบการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนสู่วิถีสันติสุขในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการทดลองใช้ (Practical Trial) เพื่อนำข้อมูลมาสังเคราะห์วิเคราะห์ มี 7 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทำการศึกษา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชน ความเป็นมาและความสำคัญของการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนกระทำความผิด และวิเคราะห์สภาพปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการวิจัยเชิงเอกสาร สืบค้นข้อมูลสภาพปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง และศึกษารูปแบบการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนสู่วิถีสันติสุขในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ตามแนวทางพุทธสันติวิธี

ขั้นตอนที่ 3 สร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มผู้พิพากษา จิตแพทย์ นักจิตวิทยา ผู้ให้คำปรึกษา ผู้ปกครอง เยาวชนและผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา จากนั้นเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจเครื่องมือเพื่อความถูกต้อง เหมาะสม โดยงานวิจัยนี้ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ที่ผ่านการตรวจเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ด้วยกระบวนการหาค่าน้ำหนักความน่าเชื่อถือ Index of Objective Congruence (IOC) ร้อยละ 60 ขึ้นไป แล้วลงสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ด้วยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) กลุ่มผู้พิพากษา 14 ท่าน กลุ่มจิตแพทย์ นักจิตวิทยา ผู้ให้คำปรึกษา 19 ท่าน กลุ่มผู้ปกครอง 12 ท่าน กลุ่มเยาวชน 12 ท่าน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา 5 ท่าน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ จำนวนทั้งสิ้น จำนวน 62 ท่าน การเลือกผู้ให้ข้อมูลเป็นการเลือกแบบเจาะจงคนที่มีทักษะและเกี่ยวข้องกับศาลเยาวชนและครอบครัวกลางโดยตรง

ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการจัดหมวดหมู่ แบ่งประเภท เปรียบเทียบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ อธิบาย ตีความ และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ /ผู้เชี่ยวชาญ และศึกษาความรู้จากตำรา เอกสาร วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักและวิธีการการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนตามแนวทางพุทธสันติวิธี แล้วนำมาบูรณาการ จัดทำเป็น “รูปแบบการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนสู่วิถีสันติสุขในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง”

ขั้นตอนที่ 5 เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ จำนวน 7 คน มาสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อรับรองโมเดล/ชี้แนะรูปแบบการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนสู่วิถีสันติสุขในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง แล้วนำคำแนะนำไปปรับแก้รูปแบบหรือโมเดลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้มีความถูกต้อง เหมาะสมยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 นำรูปแบบฯ ไปทดลองใช้ (Practical Trial) กับเด็กและเยาวชนกระทำความผิดของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง จำนวน 6 คน ติดตามเยี่ยม ประเมินผลทุกสัปดาห์ เป็นเวลา 6 สัปดาห์

ขั้นตอนที่ 7 นำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้ (Practical Trial) มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผล แล้วนำเสนอ “รูปแบบการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนสู่วิถีสันติสุขในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง” ต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 5 กลุ่ม

พบว่า ข้อหาและเหตุปัจจัยแห่งการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน มีลักษณะคล้าย ๆ กัน ข้อหาที่พบมากที่สุด คือ ข้อหาที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด ซึ่งพฤติการณ์คดีมีทั้งครอบครองเพื่อเสพ ครอบครองเพื่อจำหน่าย ร่วมกันผลิต นอกจากนี้ยังพบว่า ยาเสพติดเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำผิดด้วยข้อหาอื่นด้วย เช่น คดีการลักทรัพย์ก็มักจะมียาเสพติดเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งประเภทของยาเสพติดที่พบว่าเด็กและเยาวชนเกี่ยวข้องส่วนใหญ่คือ กระท่อม กัญชา (Suvanakkul, 2020) ข้อหาลำดับต่อมาที่พบ คือ ข้อหาเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย (Laorungkan, 2020) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของศาลเยาวชนและครอบครัวที่พบว่า ข้อหาที่เด็กและเยาวชนทำผิด ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เกี่ยวข้องกับทรัพย์ เกี่ยวข้องกับชีวิตและร่างกาย และข้อหาเกี่ยวกับเพศและพบเด็กและเยาวชนบางรายกระทำความผิดซ้ำ (Ruchiwanitkun, 2020)

เด็กเยาวชนส่วนใหญ่ที่กระทำความผิด มักมาจากครอบครัวที่แตกแยก หย่าร้าง ครอบครัวไม่อบอุ่น การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวไม่เหมาะสม ขาดการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ไม่มีการวางกฎกติกาของครอบครัว บิดามารดาไม่มีเวลาดูแลใจใส่เด็กและเยาวชนอย่างใกล้ชิด ความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ดี เยาวชนจึงออกมามั่วสุมและเริ่มใช้ยาเสพติด (Kittiwat, 2020) บางครอบครัวทราบว่าเด็กและเยาวชนหาเงินใช้จ่ายด้วยวิธีการไม่เหมาะสม โดยไม่ได้ห้ามปรามหรือจัดการปัญหา เด็กและเยาวชนบางราย ต้องหาเงินเลี้ยงชีพด้วยตนเอง และพบจำนวนไม่น้อยที่เด็กและเยาวชนติดเพื่อน คล้อยตามเพื่อนมีพฤติกรรมเสี่ยง พฤติกรรมเสียหาย กระทั่งกระทำความผิดและเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (Sonjai, 2020)

กล่าวได้ว่า สาเหตุที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด เกิดจากปัจจัยหลายประการประกอบกัน ดังนี้

1) ปัจจัยตัวเด็กเอง เกิดจากโรคทางจิตเวช เช่น โรคสมาธิสั้น (attention deficit hyperactivity disorder) โรคดื้อ (oppositional defiance disorder) โรคพฤติกรรมผิดปกติ (conduct disorder) มีปัญหาบุคลิกภาพ ถูกทำร้ายทางร่างกายจิตใจอารมณ์ (child abuse or neglect) ถูกละเมิดทางเพศ (sexual abuse) ทำให้เด็กและเยาวชนพัฒนาไปสู่ความคิด อารมณ์ และการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น ไม่มีความเห็นอกเห็นใจคนอื่น อยากได้อยากมี ไม่มีความสุข ขาดการยับยั้งใจตัวเอง ขาดทักษะอารมณ์สังคม ไม่มีเป้าหมายและแนวทางชีวิตของตนเอง ขาดทักษะการแก้ไขปัญหา มีความคิดและทัศนคติไม่เหมาะสม ขาดต้นทุนทางสังคม (Pruksathien, 2020)

2) ปัจจัยครอบครัว ทัศนคติในการเลี้ยงลูกผิดปกติ (poor parental attitudes) ไม่ดูแล ความสัมพันธ์ไม่ดี ใช้ความรุนแรง การสื่อสารทางลบ มีตัวอย่างที่ไม่ดีในครอบครัว เช่น การใช้ยาเสพติด การค้าขายยาเสพติด การทำผิดกฎหมาย การใช้ความรุนแรง การทำร้ายร่างกายและละเมิดทางเพศ พฤติกรรมละเมิดกฎเกณฑ์กติกาสังคม ครอบครัวขาดการพัฒนาในทางบวก (Wongphiromsan, 2020)

3) ปัจจัยที่โรงเรียน ระบบการเรียนที่เป็นตัวอย่างของการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม โรงเรียนไม่ใช่พื้นที่ปลอดภัย การลงโทษรุนแรงและไม่เหมาะสม การละเมิดทางร่างกายและทางเพศ ครูเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี เพื่อนชักจูงไปในทางอบายมุข มีการกลั่นแกล้งรังแกกัน (bullying) ครูมีปัญหาสุขภาพจิต ระบบการเรียนเร่งเด็ก เน้นวัตถุ แข่งขัน ตัวใครตัวมัน ไม่สร้างทักษะสังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (Siwamok, 2020)

4) ปัจจัยสังคมและสิ่งแวดล้อม มีแบบอย่างของพฤติกรรมการใช้ความก้าวร้าวรุนแรง การระบาดของยาเสพติด การพนัน ปัญหาอาชญากรรม สังคมหรือคนในชุมชนเพิกเฉยกับพฤติกรรมการกระทำความผิด หรือ

พฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ ระบบกระบวนยุติธรรมที่มีปัญหา สังคมขาดความตระหนักหรือใส่ใจในการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกของเด็กและเยาวชน ขาดความช่วยเหลือจุนเจือกันในสังคม เป็นสังคมทุนนิยม (Katumarn, 2020)

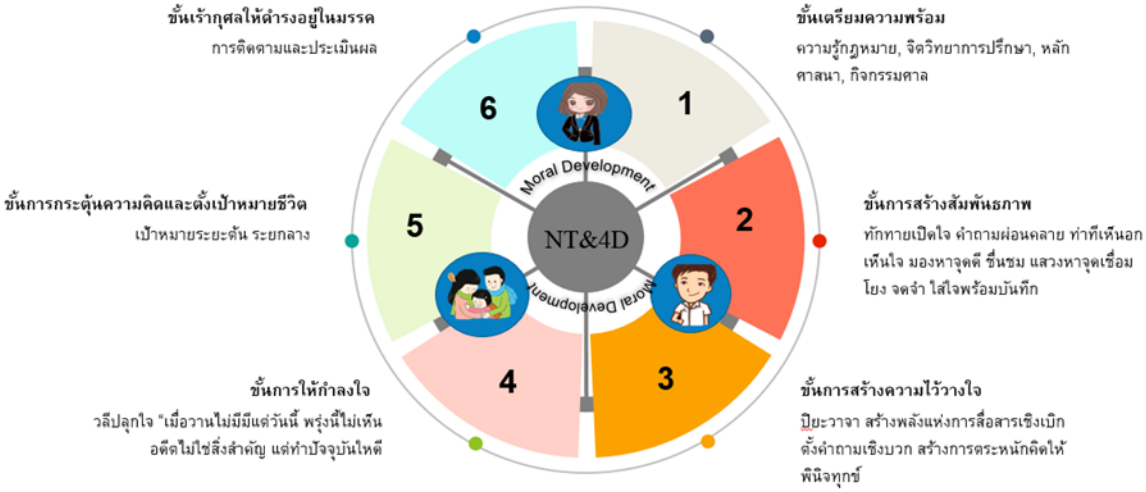
วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเสนอรูปแบบการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนสู่วิถีสันติสุขในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง จากการศึกษาวิจัยพบว่า การให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนด้วยหลักอริยสัจ 4 สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงกับกระบวนการให้คำปรึกษาของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางตามแนวทางและทฤษฎีของทางจิตวิทยา การให้คำปรึกษาตามหลักอริยสัจ 4 หมายถึง หลักการแก้ปัญหา โดยการแก้ปัญหานี้ ต้องดำเนินไปอย่างมีขั้นตอน เพื่อแสวงหาหนทางที่จะดับทุกข์ โดยผู้ให้คำปรึกษาจะต้องมีกระบวนการในการที่จะให้คำปรึกษาแบบอริยสัจ 4 ควบคู่ไปกับความรู้ ความสามารถ และทักษะด้านการให้คำปรึกษา (Phramaha Suthep Sudhiñāṇo, 2020)

ดังนั้นเมื่อเด็กและเยาวชนที่ได้รับคำสั่งจากศาลเยาวชนและครอบครัว ให้เข้ารับบริการการปรึกษาจากนักจิตวิทยา หรือ ผู้ให้คำปรึกษาประจำศูนย์ให้คำปรึกษา ฯ จึงต้องมีการดำเนินการตามขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นการสืบหาสาเหตุปัญหา ศักยภาพทางบวก ความเสี่ยง ความจำเป็น ความต้องการ และปัญหาของเด็กและเยาวชน (Phramaha Somboon Vuddhikaro, 2020) จากนั้นกระบวนการให้การแก้ไข บำบัด และฟื้นฟู ดำเนินการโดยการให้คำปรึกษาแนะนำ การส่งต่อนักวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง การติดตามประเมิน กระทั่งการเสนอรายงานผลการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของเด็กและเยาวชน ตลอดจนครอบครัว เพื่อประกอบดุลยพินิจในการพิจารณาพิพากษาของศาลเยาวชนและครอบครัว โดยเรื่องนี้พระพุทธศาสนาได้เสนอหลักการแก้ปัญหาที่เรียกว่า อริยสัจ หรือ วิธีแห่งความดับทุกข์ (Phra Bhramagunabhorn (P.A.Payutto), 2014) โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นปัญหา หรือสิ่งที่ต้องการแก้ไขให้ชัดเจนครบถ้วน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนตามหลักอริยสัจ 4 คือ ขั้นรู้ปัญหา ขั้นหาสาเหตุ ขั้นกำหนดเป้าหมาย และขั้นรู้หรือกำหนดวิธีการแก้ไข 2) ขั้นปฏิบัติการ คือ ดำเนินการแก้ไขปัญหาตามวิธีการที่พระพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบ และสามารถแก้ปัญหาของชีวิตได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” คือ ต้องดำเนินตามหลักสายกลาง เมื่อรวมกันแล้วก็ต้องดำเนินตามหลักการ 3 ประการได้แก่ หลักศีลสิกขา คือ ต้องรู้พฤติกรรม หลักจิตตสิกขา คือ การเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ หรือด้านพฤติกรรมทางจิตและหลักปัญญาสิกขา คือ จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับปัญหาที่จะเข้าไปแก้ไข ของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดต้องการแก้ไข ซึ่งปัญญาสิกขาหรือการให้ความรู้ จะต้องครอบคลุมเป้าหมาย 4 ด้าน ได้แก่ (1) รู้ปัญหา (2) รู้ความจริง (3) รู้วิธีแก้ไข และ (4) รู้วิธีป้องกัน 3) ขั้นตรวจสอบ ขั้นตอนสุดท้าย คือ ต้องมีการตรวจสอบประเมินผลงานที่ทำไปแล้ว ว่าได้รับผลเป็นอย่างไรบ้าง สมบูรณ์หรือไม่ เป็นที่น่าพอใจหรือไม่ ซึ่งขั้นตอนการตรวจสอบตามหลักอริยสัจ 4 ต้องตรวจสอบตามหลัก ญาณ 3 ประการ ได้แก่ ตรวจสอบความถูกต้อง ตรวจสอบความครบถ้วน และตรวจสอบความสมบูรณ์ กล่าวได้ว่า การให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนสู่วิถีสันติสุขนั้น ต้องดำเนินการและพัฒนาแบบองค์รวมเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างทั้ง ทางกาย ทางวาจา และทางใจ คือ ไม่ควรที่จะแยกแยะแก้ไขไปแต่ละด้าน แต่ต้องอบรมทั้งสามเท่า ๆ กัน ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา อันเป็นที่มาของหลักอริยสัจหรืออริยมรรค แล้วพัฒนา คุณสมบัติที่ดีของความเป็นมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์

สรุปองค์ความรู้ NT&D for Juvenile Counseling to Peaceful Way NT&D ย่อมาจาก Noble Truth and 4 Development กล่าวคือ หลักอริยสัจ 4 เพื่อการวิเคราะห์ในการให้คำปรึกษา ที่จะนำพาเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดให้พัฒนาสู่การพัฒนา 4 ด้าน หรือหลักภาวนา 4 ได้แก่ การพัฒนาทางกาย การพัฒนาทางสังคม การพัฒนาทางจิต และการพัฒนาทาง ปัญญา ซึ่งนับว่าจะเป็นการฟื้นฟูพัฒนาเด็กและเยาวชนได้อย่างยั่งยืน

ภาพ 6 วงล้อรอบนอก เป็นการแสดงถึง ขั้นตอนการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนสู่วิถีสันติสุขซึ่งมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการเตรียมความพร้อม 2) ขั้นการสร้างสัมพันธภาพ 3) ขั้นการสร้างความไว้วางใจ 4) ขั้นตอนการให้กำลังใจ 5) ขั้นตอนการกระตุ้นความคิดและตั้งเป้าหมายในชีวิต 6) ขั้นเร้ากุศลให้ดำรงอยู่ในมรรค

องค์ความรู้ใหม่

โมเดลที่ 1 แสดงรูปแบบการให้คำปรึกษาเยาวชนสู่วิถีสันติสุข
ที่มา: ผู้วิจัย

ดังนั้น รูปแบบและกระบวนการให้คำปรึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดด้วยพุทธวิธี จึงเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม คือ ทางด้านร่างกาย ทางวาจา และทางจิตใจ เพื่อมุ่งสู่กระบวนการสร้างปัญญาให้บริบูรณ์ โดยการเห็นสภาวะทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเราตามความเป็นจริง และในลักษณะที่สัมพันธ์กันระหว่างการดำรงวิถีชีวิตในสังคม และสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุล เพื่อความสุขแห่งชีวิตอย่างถูกต้อง ระหว่างปัจจัยภายนอกปรโตโฆสะร่วมกับปัจจัยภายในคือโยนิโสมนสิการได้แก่ การคิด เป็นรู้จักคิดอย่างแยบคาย มีทัศนะที่ดีถูกต้องโดยมีสัมมาทิฏฐิเป็นฐานแห่งความคิดทั้งปวง ซึ่งเป็นผลเกิดจากการพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญาที่บริบูรณ์สมบูรณ์มีทั้งคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพ ยอมพัฒนาตัวเองไปสู่ความสุข คือ ประโยชน์สุขทั้งในปัจจุบัน อนาคต และประโยชน์สูงสุด ซึ่งประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม

คือ การไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำ สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับครอบครัว ชุมชนและสังคม อย่างมีความสุข และสันติ สามารถก้าวข้ามผ่านปัญหา เรียนรู้ประสบการณ์เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตในอนาคตอย่างเหมาะสม เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า เด็กเยาวชนส่วนใหญ่ที่กระทำความผิด มักมาจากครอบครัวที่แตกแยก หย่าร้าง ครอบครัวไม่อบอุ่น การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวไม่เหมาะสม ขาดการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดไม่มีการวางกฎกติกาของครอบครัว บิดามารดาไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่เด็กและเยาวชนอย่างใกล้ชิด ความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ดี ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Phramaha Boonchit Kantasīlo (2008) ที่พบว่า นโยบายการพัฒนาประเทศที่มุ่งหวังความเจริญด้านเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมคนในสังคมคือ การย่อหย่อนในศีลธรรมจริยธรรมจนก่อให้เกิดปัญหาสังคมหลายด้าน เช่นปัญหาเรื่องค่านิยม ยาเสพติด อาชญากรรมทางเพศ และความรุนแรง เป็นต้น เพราะขาดการอบรมสิ่งที่ดีงามจากครอบครัวซึ่งเป็นพื้นฐานของสังคม สิ่งสำคัญคือครอบครัวผู้ปกครองต้องให้เยาวชนได้รับการศึกษาอบรมที่ถูกต้อง และร่วมมือกันสร้างโอกาสให้เยาวชนได้พัฒนาสติปัญญาให้มีชีวิตอยู่ด้วยอุดมคติคือ ความเป็นมนุษย์ที่เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ด้วยคุณธรรมเพื่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักอริยสัจ 4 ที่นำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ในการให้คำปรึกษา ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค สอดคล้องกับงานของ Yakaew (2019) ที่เป็นการนำแนวคิดคำสอนของพุทธศาสนา อันได้แก่ อริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปบาท และไตรลักษณ์ ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้มีจุดมุ่งหมายที่จะสอนให้บุคคลเข้าใจสาเหตุของปัญหา รู้วิธีการแก้ไขปัญหาด้วยเทคนิค และความสามารถในการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ที่ให้คำปรึกษาต้องฝึกการพัฒนาจิต (จิตใจ) ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Motmonthin (2017) ที่พบว่าผู้สอนจะต้องมีการควบคุมจิตใจให้สงบ การที่จะพัฒนาเยาวชนให้เกิดสัมมาทิฏฐิ ได้ผู้สอนจะต้องมีลักษณะเป็นกัลยาณมิตรคอยโน้มน้าวชี้ให้เห็นความสำคัญของความดีและส่งเสริมให้เยาวชนได้นำความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดไปคิดโดยแยบคายจนเกิดปัญญาสามารถแยกแยะดี-ชั่วได้ด้วยตนเอง รู้ว่าสิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ นอกจากนั้น การให้คำปรึกษาตามแนวพุทธ ยังเป็นการช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาได้ใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ ในการทำความเข้าใจตนเองและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง โดยผู้ให้คำปรึกษาต้องยึดถือทฤษฎีเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ซึ่งในทางพุทธศาสนานั้น มีคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ถือเป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิต คือ อริยสัจ 4 สามารถนำมาปรับได้จริงในชีวิตประจำวันได้ ในการ พัฒนาจิตใจได้และช่วยเหลือทางด้านจิตใจแก่ผู้อื่นต่อไป สำหรับการนำหลักภาวณา 4 เป็นจุดหมายและแนวทางที่จะนำพาเด็กและเยาวชนพัฒนาให้สมบูรณ์รอบด้าน โดยการพัฒนากายภาพ สังคมภาพ จิตภาพ และปัญญาภาพ ซึ่งครอบคลุมในการนำพาชีวิตสู่วิถีสันติสุข สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Phramaha Thonglo Thanissaro (2011) ที่พบว่า คนเรามีส่วนประกอบสำคัญอยู่ 2 อย่างคือร่างกายกับจิตใจ ร่างกาย ของเราขึ้นอยู่กับระบบโลก ต้องพึ่งโลก ร่างกาย

จึงจะเจริญ จิตใจ ของเราขึ้นอยู่กับระบบธรรม ต้องพึ่งธรรม จิตใจจึงจะเจริญ เพื่อให้ร่างกายและจิตใจเจริญทั้ง 2 ทาง เราจึงต้องดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกันทั้ง 2 ด้าน คือ วินัยทางโลก และวินัยทางธรรม

กล่าวได้ว่า กระบวนการทั้งหมดนั้นก็เพื่อช่วยแก้ปัญหาความทุกข์ของคนอื่น โดยทำให้ผู้มีความทุกข์ได้ตระหนักถึงปัญหาของตนเอง ด้วยวิธีการที่ผู้มีความทุกข์ ได้รู้จักความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง มีชีวิตอยู่อย่างรู้เท่าทันความทุกข์ รู้เหตุเกิดของความทุกข์ รู้การดับทุกข์ คือการดับความอยากแห่งตัณหาที่เข้าไปยึดมั่น และรู้หนทางที่ดำเนินสู่การดับความทุกข์ คือการปฏิบัติตามทางสายกลาง เพื่อที่จะเข้าถึงการดับความทุกข์ ซึ่งเรียกว่า หลักอริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ที่ปรากฏชัดในคัมภีร์พระไตรปิฎกนั่นเอง

สรุป

สภาพปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง พบว่า คดีความส่วนใหญ่เป็นข้อหาที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด ซึ่งพฤติการณ์คดีมีทั้งครอบครองเพื่อเสพ ครอบครองเพื่อจำหน่าย ร่วมกันผลิต นอกจากนี้ยังพบว่า ยาเสพติดเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำผิดด้วยข้อหาอื่นด้วย เช่น คดีการลักทรัพย์ก็มักจะมียาเสพติดเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งเด็กเยาวชนส่วนใหญ่ที่กระทำความผิด มักมาจากครอบครัวที่แตกแยก หย่าร้าง ครอบครัวไม่อบอุ่น การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวไม่เหมาะสม ขาดการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ไม่มีการวางกฎกติกาของครอบครัว บิดามารดาไม่มีเวลาดูแลใจใส่เด็กและเยาวชนอย่างใกล้ชิด ความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ดี เยาวชนจึงออกมามั่วสุมและเริ่มใช้ยาเสพติด รูปแบบการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนสู่วิถีสันติสุขในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เป็นการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนด้วยหลักอริยสัจ 4 โดยนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงกับกระบวนการให้คำปรึกษาของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางตามแนวทางและทฤษฎีของทางจิตวิทยา เป็นพุทธวิธีการให้คำปรึกษาแบบองค์รวม ทั้งทางด้านร่างกาย ทางวาจา และทางจิตใจ เพื่อมุ่งสู่กระบวนการสร้างปัญญาให้บริบูรณ์ โดยการเห็นสภาวะทุกอย่างที่อยู่รอบตัวตามความเป็นจริง และในลักษณะที่สัมพันธ์กันระหว่างการดำรงวิถีชีวิตในสังคมและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุล เพื่อความสุขแห่งชีวิตอย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรมีการนำรูปแบบการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนสู่วิถีสันติสุขในศาลเยาวชนและครอบครัวกลางที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ไปขยายผลให้เกิดรูปแบบการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนสู่วิถีสันติสุขในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ของศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วราชอาณาจักร

1.2 พัฒนารูปแบบให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนสู่วิถีสันติสุขในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เป็นหลักสูตรอบรมให้กับนักจิตวิทยาและผู้คำปรึกษา ของศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วราชอาณาจักร

2. ข้อเสนอในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบการให้คำปรึกษาที่มีลักษณะเฉพาะปัญหาของเด็กและเยาวชนในบริบทต่าง ๆ เช่น ในระบบสถานศึกษา ในระบบของกลุ่มเด็กและเยาวชนยากลำบาก ในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาส ในกลุ่มเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง

2.2 พัฒนาต่อยอดเป็นโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนสู่วิถีสันติสุขในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ของศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วราชอาณาจักร

References

Department of Juvenile Observation and Protection. (2019). *Juvenile and Family Court and Procedure Act B.E. 2553 (2010)*. Retrieved October 4, 2019, from http://www2.djop.moj.go.th/law/act/item/151.

Katumarn, P. (2020). President of Child & Adolescent Psychiatrist Association of Thailand. *Interview*. August, 20.

Kittiwat, R. (2020). Counselor. *Interview*. September, 3.

Laorungkan, T. (2020). Psychologist, Practitioner Level. *Interview*. September, 3.

Motmonthin, P. (2017). *The Buddhist Integration for Developing Youth to Become Good Person*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Phra Bhramagunabhorn (P.A.Payutto). (2014). *Way of Thinking According to the Buddha-dhamma*. Bangkok: MCU Press.

Phramaha Boonchit Kantasīlo. (2008). *The Study of the Method of Solving Youths' Moral Problems in Ven. Buddhadasa Bhikkhu' s viewpoints*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Phramaha Somboon Vuddhikaro. (2020.). Dean of Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. *Interview*. October, 27.

Phramaha Suthep Sudhiñāṇo. Deputy Dean, Faculty of Humanism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. *Focus Group Discussion*. December, 26.

Phramaha Thonglo Thanissaro. (2011). *A Study of Buddhist Disciplines for Life Development to a Happiness*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Pruksathien, S. (2020). Chief Judge of the Central Juvenile and Family Court. *Interview*. September, 30.

Ruchiwanitkun, P. (2020). Senior Judge of the Central Juvenile and Family Court. *Interview*. September, 29.

Semsikkha. (2019). *Potential Development Counseling*. Retrieved October 21, 2019, from https://semsikkha.org/tha/index.php/about-us/course/course-2/31-counseling.

Siwamok, N. (2020). Lay Judge and Counselor at the Central Juvenile and Family Court. *Interview,* September, 3.

Sonjai, A. (2020). Juvenile Counselor. *Interview*. September, 1.

Suvanakkul, R. (2020). Clinical Psychologist, Senior Professional Level. *Interview*. September, 8.

Thai Health Promotion Foundation. (2019). *A Survey of Thai Teenage Behavior*. Retrieved January 24, 2019, from https://www.thaihealth.or.th.

Wongphiromsan, Y. (2020). Advisor to the Department of Mental Health. *Interview*. October, 28.

Yakaew, C. (2019). *Buddhist Psychological Counseling.* Retrieved October 23, 2019, from ttp://nakhonnayok.dusit.ac.th/article.

การศึกษาความจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น*

A Study of the Needs to Strengthen Creative Transformational Leadership of School Administrators under the Local Government Organization

[1]วรวุฒิ อันปัญญา, สุธรรม ธรรมทัศนานนท์ และ โกวัฒน์ เทศบุตร

[1]Worawoot Unpanya, Sutum Tummatasananon and Kowat Tesaputa

[1]มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

[1]Mahasarakham University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: worawoot2326@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาลำดับความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ยืนยันความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวชี้วัด โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการและครู จำนวน 918 คน ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกผลการสนทนากลุ่ม แบบประเมินและแบบสอบถามมาตราส่วน มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.87 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เทคนิค Modified Priority Needs Index โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา

ผลวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 35 ตัวชี้วัด ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ 8 ตัวชี้วัด การกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจ 3 ตัวชี้วัด การคำนึงความเป็นปัจเจกบุคคล 6 ตัวชี้วัด การกระตุ้นให้ใช้ปัญญา 7 ตัวชี้วัด การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว 6 ตัวชี้วัด และ การทำงานเป็นทีม 5 ตัวชี้วัด 2) ลำดับความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ การกระตุ้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล การกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม และการมีความยืดหยุ่นและปรับตัว

คำสำคัญ: ความต้องการจำเป็น; ภาวะผู้นำ; ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์; ผู้บริหารสถานศึกษา

*Received March 9, 2021; Revised May 10, 2021; Accepted June 22, 2021

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the components and indicators for creative transformational leadership of school administrators; and 2) to determine the priority of needs in order to strengthen creative transformational leadership of school administrators. The propriety of components and indicators were affirmed by 9 experts. A sample group for data collection consisted of 918 people from local government organizations, including directors, vice directors, and teachers, who were selected using a multi-stage sampling process. The instruments for data collection were form for recording the results of focus group discussion, assessment form, and a questionnaire with reliability scale of 0.87. The acquired data were analyzed by mean, percentage, standard deviation, and modified priority needs index. The study applied research and development method.

From the study, it has been found as follows: 1) There are 6 components and 35 indicators of school administrators under local government organizations, namely, having vision has 8 indicators, inspirational motivation has 3 indicators, individualized consideration has 6 indicators, intellectual stimulation has 7 indicators, having flexibility and adaptability has 6 indicators, and teamwork has 5 indicators; 2) In descending order of importance, the following are the needs to develop creative transformational leadership of school administrators: having vision, inspirational motivation, individualized consideration, intellectual stimulation, teamwork, and having flexibility and adaptability.

Keywords: Needs; Leadership; Creative Transformational Leadership; School Administrators

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันจากปัจจัยต่างๆ ล้วนส่งผลกระทบต่อองค์กรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ องค์กรจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและสร้างพื้นที่ให้องค์กรสามารถยืนหยัดอยู่ในโลกที่อุดมไปด้วยการเปลี่ยนแปลงนี้ องค์กรจึงเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตที่ต้องมีการปรับตัวอย่างต่อเนื่องเพื่อความอยู่รอดและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน บุคคลสำคัญที่มีส่วนผลักดันและสนับสนุนให้องค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลงบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพคือตัวผู้นำองค์กรและกลุ่มคนที่อยู่ในองค์กร ผู้นำที่ดีต้องมีคุณสมบัติของผู้นำทั้งด้านบุคลิกภาพ ด้านแรงจูงใจ ด้านความรู้ความสามารถ และนำคุณลักษณะการเป็นผู้นำที่ดีมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและบริบทขององค์การ (Riaz, and Haider, 2010) ปัจจุบันในสังคมไทยได้มีการพูดอย่างกว้างขวางในเรื่อง ผู้นำแนวใหม่ ซึ่งจะต้องขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาและปฏิรูปสังคมปัจจุบันสู่สังคมนวัตกรรม ซึ่งต้องอาศัย “ผู้นำในลักษณะใหม่” ที่ไม่ได้มีเพียงความรู้ ความสามารถในขอบเขตความถนัดหรือ

ความสนใจเฉพาะเท่านั้น แต่ยังต้องมีกระบวนทัศน์ใหม่ เข้าใจตนเองและเข้าใจโลกอย่างรอบด้าน มีทักษะใหม่ที่จำเป็นต่อการทำงานในสังคมที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้นำแนวใหม่จึงน่าจะหมายถึง ผู้นำที่มีกระบวนทัศน์ใหม่ ทักษะใหม่และภาวะผู้นำใหม่ดังนั้น การเตรียมรับมือภาวะวิกฤตและฟื้นฟูสังคมไทยและโลกในอนาคตจึงต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์และทุนทางปัญญาหรือที่เรียกว่า “ภาวะการนำกระบวนทัศน์ใหม่” ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้นเพื่อรับมือกับปัญหาหรือวิกฤตที่รวดเร็วรุนแรงของโลกอนาคต ภาวะการนำกระบวนทัศน์ใหม่จึงเป็นคุณสมบัติของผู้นำที่พึงประสงค์ที่สังคมไทยต้องการ โดยเป็นภาวะความเป็นผู้นำที่เห็นคุณค่ากับศักยภาพและการพัฒนาจากภายใน (Wasi, 2014; Leksansern, and Niramitchainont, 2016)

ผู้นำในยุคปัจจุบันจึงต้องมุ่งค้นหาสิ่งใหม่ที่ดีกว่าอยู่เสมอ สร้างความท้าทายและมองหาวิธีการบรรลุความท้าทายใหม่โดยอาศัยฐานการเรียนรู้จากประสบการณ์ ไม่ท้อหรือกลัวความผิดพลาดล้มเหลวและตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลและการมีส่วนร่วมของเพื่อนร่วมงาน การพัฒนาผู้นำในอนาคตจะต้องให้มีความริเริ่มสร้างสรรค์ เน้นในด้านการเป็นผู้ริเริ่มในวัฒนธรรมองค์การแบบเปิด กุญแจแห่งความสำเร็จประการหนึ่งของภาวะผู้นำคือความสามารถในการกล้านำความเปลี่ยนแปลงและความสามารถในการกล้าเผชิญกับความท้าทายด้วยวิธีการใหม่ๆ เพื่อให้เป้าหมายที่วางไว้บรรลุผลสำเร็จสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ ส่งเสริมความคิดนอกกรอบอย่างสร้างสรรค์ ผู้นำแสดงออกด้วยแบบตัวอย่างบทบาทที่เข้มแข็งให้ผู้ตามมองเห็น พร้อมทั้งได้รับความไว้วางใจอย่างสูงอีกด้วย ผู้นำจึงสามารถจะทำหน้าที่ให้วิสัยทัศน์และสร้างความเข้าใจต่อเป้าหมายของพันธกิจแก่ผู้ตาม มีความสามารถในการสื่อสารให้ผู้ตามทราบถึงความคาดหวังที่สูงของผู้นำที่มีต่อผู้ตามด้วยการสร้างแรงบันดาลใจโดยการจูงใจให้ยึดมั่นและร่วมสานฝันต่อวิสัยทัศน์ขององค์การ ผู้นำควรแสดงออกด้วยการกระตุ้นให้เกิดการเริ่มการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ สร้างความรู้สึกท้าท้ายให้เกิดขึ้นแก่ผู้ตามและให้การสนับสนุนผู้ตามให้ทดลองวิธีการใหม่ๆ ของตน มุ่งเน้นความสำคัญในการส่งเสริมบรรยากาศของการทำงานที่ดี ด้วยการใส่ใจรับรู้และพยายามตอบสนองต่อความต้องการเป็นรายบุคคลของผู้ตาม ผู้นำจะแสดงบทบาทเป็นครู พี่เลี้ยงและที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการช่วยเหลือผู้ตามให้พัฒนาระดับความต้องการของตนสู่ระดับสูงขึ้น (Sarnratana, 2014; Panyawaranan, and Panoi, 2011)

สถานศึกษาในฐานะองค์กรทางสังคมที่มีลักษณะเป็นระบบเปิด จึงจำเป็นต้องเสริมสร้างภาวะผู้นำเพื่อพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันให้มีคุณภาพของผู้นำในการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและสามารถแก้ปัญหาของสถานศึกษาในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรการบริหารที่จำกัด ด้านคุณภาพการศึกษา ด้านการสร้างยุทธศาสตร์เครือข่ายและความสำคัญอีกประการหนึ่ง คือผู้บริหารโรงเรียนในยุคประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่จะต้องรวมพลังเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในการเตรียมความพร้อมให้สอดคล้องกับสังคมโลก เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศทั้งในและนอกภูมิภาคอาเซียน (Office of the Basic Education Commission, 2013)

จากผลการวิเคราะห์ปัญหาของสภาการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา และการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพบว่าผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษา ระบบการบริหารงานยังขาดประสิทธิภาพและเอกภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษา ในด้าน

สถานศึกษาพบว่า ผู้บริหารยังขาดความมุ่งมั่นในการพัฒนาการศึกษา วิสัยทัศน์ ความรู้ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์การมีวิจารณญาณ การประสานงานความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการจัดการศึกษา ชุมชนสังคมท้องถิ่น ผู้ปกครอง การใช้ทรัพยากรในการพัฒนาสถานศึกษา และภาวะผู้นำอย่างสร้างสรรค์ ทำให้คุณภาพมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ สถานศึกษายังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ตลอดจนนโยบายด้านการจัดการศึกษายังขาดความชัดเจน การใช้งบประมาณในการบริหารจัดการสถานศึกษายังมีข้อจำกัดและขาดประสิทธิภาพเนื่องจากต้องพึ่งพาและปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อกฎหมายของการปกครองส่วนท้องถิ่นที่ยังไม่แก้ไข ตลอดจน ความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษา ซึ่งภาครัฐต้องเร่งรัดพัฒนาในส่วนต่างๆ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีศักยภาพในการบริหารจัดการและพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Office of the Education Council, 2010)

จากสภาพปัจจุบันปัญหาการบริหารจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งถือได้ว่ามีความสำคัญในการพัฒนาการศึกษา และจัดการศึกษาส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียนต้องเป็นผู้นำที่มีคุณภาพ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีคุณธรรม จริยธรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อส่วนรวม สามารถสนองตอบกับความต้องการของหน่วยงานและประเทศชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคตส่งผลต่อการประสบความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร ด้วยผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นผู้กำหนดทิศทางการศึกษาในส่วนของการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่นของประเทศ ซึ่งจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานของท้องถิ่น จากเหตุผลดังกล่าว ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นในตัวผู้บริหารสถานศึกษาตามสภาพการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น เพราะเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการบริหารและการปฏิบัติงานของบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งถือว่ามีความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา ในยุคที่ต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาวิจัยการประเมินความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

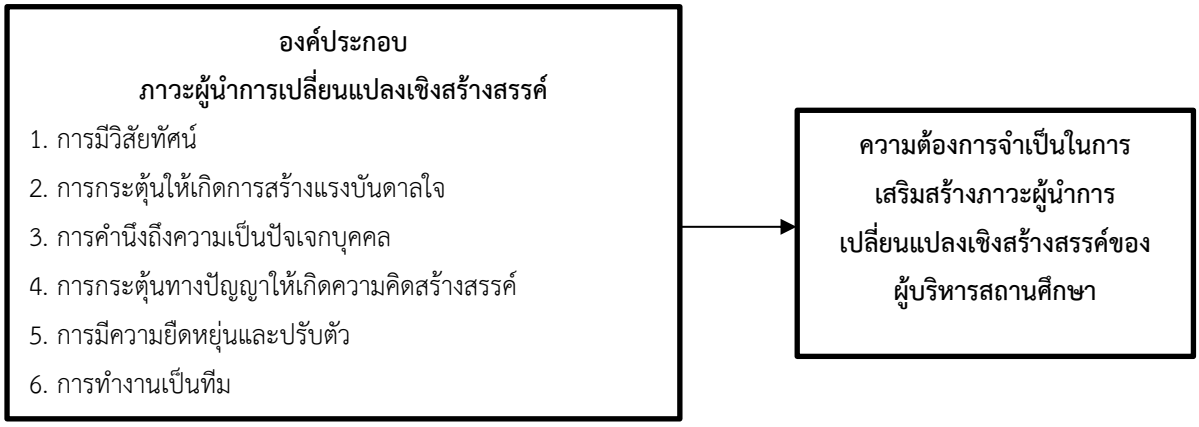
2. เพื่อศึกษาลำดับความจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้กำหนดขอบเขตเนื้อหาในส่วนผลการสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์จากนักวิชาการ ได้องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ 6 องค์ประกอบ 35 ตัวชี้วัด และรวบรวมข้อมูลสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลำดับความ

ต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง โดยมีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

รูปภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์และทำการสังเคราะห์เพื่อให้ได้องค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ 2 ยืนยันความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์โดยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดคุณสมบัติไว้

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบบันทึกการสนทนากลุ่มและแบบประเมินที่ผ่านการวิเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ได้ค่าความสอดคล้อง (IOC) 1.00 ทุกข้อคำถาม

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis) และวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมิน โดยแปลความหมายของค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้ (Srisa-at, 2010) ดังนี้

4.51 - 5.00 หมายความว่า องค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายความว่า องค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์มีความเหมาะสมในระดับมาก

2.51 - 3.50 หมายความว่า องค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายความว่า องค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์มีความเหมาะสมในระดับน้อย

1.00 - 1.50 หมายความว่า องค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

ระยะที่ 2 การศึกษาลำดับความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 1 นำองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่ได้จากระยะที่ 1 มาเป็นกรอบในการสร้างแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 3 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้แทนครูผู้สอนในโรงเรียนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปีการศึกษา 2560 จำนวน 1,582 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา และผู้แทนครูผู้สอน (หัวหน้างานวิชาการ) ในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage random sampling technique) ขั้นที่ 1 ทำการสุ่มตัวอย่างโรงเรียนตามสัดส่วน โดยเทียบจำนวนประชากรโรงเรียนกับตารางสำเร็จรูป (Krejcie, and Morgan, 1970) จำนวน 306 โรงเรียน ขั้นที่ 2 ใช้เทคนิคการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling technique) โดยกำหนดประชากรตามสัดส่วนรายภาค ขั้นที่ 3 ใช้เทคนิคการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling technique) โดยกำหนดประชากรตามลักษณะโรงเรียนแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 918 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคอร์ท พิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ของแบบสอบถามโดยใช้เทคนิค IOC (Index of Congruence) หรือดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ได้ค่าความสอดคล้อง (IOC) 1.00 ทุกข้อ ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับตามวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของคอนบราค (Cronbach' Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.87

ขั้นตอนที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ จากนั้นแปลความหมายของค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้ (Srisa-at, 2010) ดังนี้

4.51 - 5.00 หมายความว่า มีระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ในปัจจุบัน/ที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายความว่า มีระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ในปัจจุบัน/ที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก

2.51 - 3.50 หมายความว่า มีระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ในปัจจุบัน/ที่พึงประสงค์อยู่ในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายความว่า มีระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ในปัจจุบัน/ที่พึงประสงค์อยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.50 หมายความว่า มีระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ในปัจจุบัน/ที่พึงประสงค์อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ขั้นตอนที่ 6 วิเคราะห์ลำดับความจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการวิเคราะห์หาผลต่างโดยใช้เทคนิค Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ข้อสรุปจากเนื้อหาการสนทนาพบว่าผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่า องค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาทุกองค์ประกอบมีความเหมาะสม ตัวอย่างความคิดเห็นที่สำคัญ เช่น “...องค์ประกอบและตัวชี้วัดทุกองค์ประกอบ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ต้องมีในภาวะผู้นำทุกประเภท และคิดว่ามีความครอบคลุมที่จะสามารถวัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ได้ดี...” และรายละเอียดการประเมินองค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงรายละเอียดการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

องค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
การมีวิสัยทัศน์			
1. การสร้างวิสัยทัศน์	4.44	0.53	มาก
2. การเผยแพร่วิสัยทัศน์	4.78	0.44	มากที่สุด
3. การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์การเป็นแบบอย่างที่ดี	4.44	0.53	มาก
4. การทำงานเป็นทีมมีความคิดเชิงกลยุทธ์	4.44	0.53	มาก
5. การประเมินวิสัยทัศน์	4.78	0.44	มากที่สุด
6. การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง	4.33	0.50	มาก
7. การเห็นคุณค่าในตนเอง	4.67	0.50	มากที่สุด
8. ความฉลาดทางอารมณ์	4.44	0.53	มาก
โดยรวม	4.48	0.51	มาก
การกระตุ้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ			
1. การสร้างแรงจูงใจ	4.67	0.50	มากที่สุด
2. การสร้างค่านิยมและปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีในการทำงาน	4.44	0.53	มาก

3. การตั้งมาตรฐานและกำหนดผลลัพธ์ในการทำงาน	4.33	0.50	มาก
โดยรวม	4.48	0.51	มาก
การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล			
1. การคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล	4.78	0.44	มากที่สุด
2. การมอบหมายงานที่เหมาะสม มีความมั่นคงและการกระจายความรับผิดชอบ	4.44	0.53	มาก
3. การให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรเอาใจใส่ความต้องการของบุคลากร	4.78	0.44	มากที่สุด
4. การเป็นพี่เลี้ยง ผู้ฝึกสอน และที่ปรึกษา	4.78	0.44	มากที่สุด
5. การติดต่อกับบุคคลแบบสองทางและแบบเป็นรายบุคคล	4.56	0.53	มากที่สุด
6. การมีความรับผิดชอบเป็นตัวของตัวเองและควบคุมตนเองรู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่ามีความสำคัญ	4.89	0.33	มากที่สุด
โดยรวม	4.70	0.46	มากที่สุด
การกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์			
1. การมีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์	5.00	0.00	มากที่สุด
2. การมีความคิดเชิงบูรณาการ	4.89	0.33	มากที่สุด
3. การมีความคล่องแคล่วในการคิด	4.78	0.44	มากที่สุด
4. การมีความยืดหยุ่นในการคิด	4.78	0.44	มากที่สุด
5. การมีความคิดละเอียดลออ	4.89	0.33	มากที่สุด
6. การมีแนวคิดในการแสวงหาความรู้	4.33	0.50	มาก
7. การมีความคิดอย่างเป็นระบบ	4.78	0.44	มากที่สุด
โดยรวม	4.78	0.42	มากที่สุด
การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว			
1. การปรับความคิดตามสถานการณ์ต่างๆ	4.33	0.50	มาก
2. การปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์วิธีการและกระบวนการทำงานต่างๆ	4.67	0.50	มากที่สุด
3. การเปิดกว้างรับมุมมองใหม่ๆ	4.56	0.53	มากที่สุด
4. การคิดนอกกรอบเป็นอิสระในการคิดไม่ตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่คุ้นเคย	4.67	0.50	มากที่สุด
5. การมีวิธีการบริหารความขัดแย้ง	4.78	0.54	มากที่สุด
6. การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม	4.78	0.54	มากที่สุด
โดยรวม	4.63	0.49	มากที่สุด
การทำงานเป็นทีม			
1. มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน	4.56	0.53	มากที่สุด
2. มีการทำงานร่วมกัน รับผิดชอบในความสำเร็จ มองเห็นประโยชน์ของการทำงาน	4.89	0.33	มากที่สุด
3. มีการประสานงานติดต่อสื่อสาร	4.44	0.53	มาก
4. มีการตัดสินใจร่วมกัน มีผลประโยชน์และการจัดสรรอย่างยุติธรรม	5.00	0.00	มากที่สุด
5. การสร้างความไว้วางใจ ความสมดุล วิธีการปฏิบัติงานที่คล่องตัว	4.89	0.33	มากที่สุด

โดยรวม	4.72	0.35	มากที่สุด
โดยรวมทั้งหมด	4.61	0.78	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่าองค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.61) เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่าองค์ประกอบด้านการกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ($\bar{x}$ = 4.78) การทำงานเป็นทีม ($\bar{x}$ = 4.72) การทำงานเป็นทีม ($\bar{x}$ = 4.72) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ($\bar{x}$ = 4.70) การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว ($\bar{x}$ = 4.63) การมีวิสัยทัศน์ ($\bar{x}$ = 4.54) มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด ส่วนด้าน มีความเหมาะสมในระดับมาก การกระตุ้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ ($\bar{x}$ = 4.48)

วัตถุประสงค์ที่ 2 วิเคราะห์ลำดับความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

ผลการวิเคราะห์ลำดับความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รายละเอียด ดังตารางที่ 2

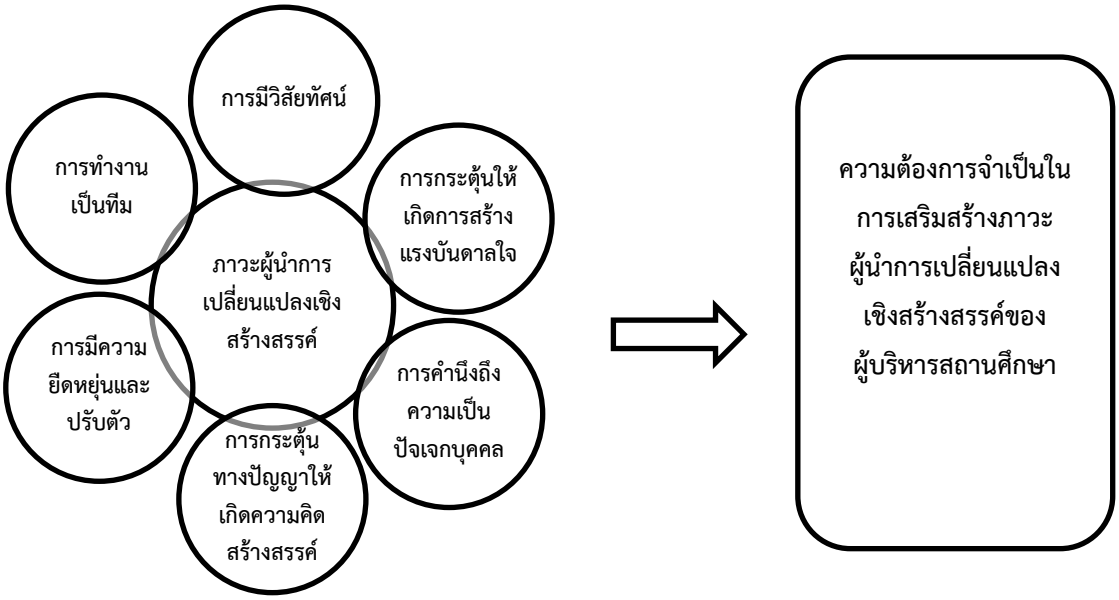
ตารางที่ 2 แสดงลำดับความจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามองค์ประกอบ

องค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์	**ค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์ (I)**	**ค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบัน (D)**	**$PNI_{modified}$ ((I-D)/D)**	**ลำดับความต้องการจำเป็น**
1. การมีวิสัยทัศน์	4.56	4.05	0.13	1
2. การกระตุ้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ	4.58	4.12	0.12	2
3. การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล	4.59	4.11	0.12	2
4. การกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์	4.58	4.10	0.12	2
5. การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว	4.63	4.27	0.08	6
6. การทำงานเป็นทีม	4.69	4.23	0.11	5

จากตารางที่ 2 พบว่าลำดับความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ (PNI=0.13) การกระตุ้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล การกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ มีค่าเท่ากัน (PNI=0.12) การทำงานเป็นทีม (PNI=0.11) การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว (PNI=0.08) ตามลำดับ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และลำดับความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ให้ผู้บริหารโรงเรียน สามารถสรุปได้ดังรูป 2

รูปภาพที่ 2 องค์ความรู้จากการวิจัย

อธิบายองค์ความรู้จากการวิจัยได้ ดังนี้

การมีวิสัยทัศน์ (Vision) คือ พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกในการวิเคราะห์สถานการณ์ การมองภาพในอนาคต ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ที่มุ่งสู่ความสำเร็จ และการสร้างภาพอนาคตสำหรับองค์กรที่มีความท้าทาย และสามารถเป็นไปได้จริง มีการเผยแพร่วิสัยทัศน์ให้เป็นที่รับรู้ทั่วทั้งองค์กร เพื่อให้เกิดความตระหนัก ความรู้ ความเข้าใจในเป้าหมายและทิศทางที่ชัดเจน ตลอดจนวิธีการบริหารจัดการที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ขององค์กรร่วมกันให้บรรลุผล

การกระตุ้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational motivation) คือ พฤติกรรมการแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความพยายามกระตุ้นให้ผู้ตามเกิดแรงจูงใจภายใน เพื่อก่อให้เกิดแรงบันดาลกับผู้ตาม ปลูกฝังค่านิยมและสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องในการทำงาน โน้มน้าวให้ผู้ตามทำงานโดยมุ่งที่ผลประโยชน์ส่วนรวมของกลุ่มและองค์กร ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มีการตั้งมาตรฐานและเป้าหมายแห่งผลสำเร็จของการทำงานไว้ในระดับที่สูงกว่าปกติ และส่งเสริมให้ผู้ตามมองโลกในแง่ดี กระตุ้นให้ผู้ตามเกิดแรงจูงใจภายใน เพื่อก่อให้เกิดแรงบันดาลกับผู้ตาม โน้มน้าวให้ผู้ตามทำงานโดยมุ่งที่ผลประโยชน์ส่วนรวมของกลุ่มและองค์กร ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

การคำนึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration) คือ พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ในการตระหนักว่าบุคคลแต่ละคนมีคุณสมบัติที่เฉพาะตัวที่มีความแตกต่างกัน เพื่อการพัฒนาผู้ตาม ซึ่งจะต้องมีความเข้าใจ ใส่ใจในความต้องการของปัจเจกบุคคลการกระจายความรับผิดชอบ หรือการมอบหมายงานไปสู่ผู้ร่วมงาน เพื่อกระตุ้นให้ผู้ร่วมงานได้ทำงานที่มีความท้าทายความสามารถ และเป็นการพัฒนาทักษะในการทำงานให้กับผู้ร่วมงาน สร้างความรู้สึกไว้วางใจระหว่างกันในการทำงาน การให้คำแนะนำ ชี้แนะแนว แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานให้แก่ผู้ร่วมงาน และการกระตุ้นให้ผู้ตามมีความรู้สึกว่าตนเองสามารถทำงานที่ต้องใช้ความสามารถในระดับสูงโดยมีเทคนิคในการสอนและการมอบหมายงานที่ดี

การกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ (Intellectual Stimulation for Creativity) คือ พฤติกรรมที่ผู้บริหารส่งเสริมการใช้นวัตกรรม การมีจินตนาการ ในการสร้างสรรค์วิธีการใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหาแทนการใช้วิธีการแก้ปัญหาแบบเดิมๆ และกระตุ้น ท้าทายผู้ตามให้มีการใช้ความคิดริเริ่ม ความคิดยืดหยุ่น เพื่อเพิ่มประสิทธิผลของงานให้สูงขึ้น ด้วยการส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความคิดเชิงบูรณาการในการหาแนวทางแก้ไขปัญหา หรือพัฒนางานนั้น ๆ ได้

การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว (The flexibility and adaptability) คือ พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกถึงการคิดหาคาตอบได้อย่างอิสระ ไม่ตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์หรือความคุ้นเคย การปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ การเปิดกว้างรับความคิดใหม่ๆ อย่างอิสระ

การทำงานเป็นทีม (Teamwork) คือ การใช้ความคล่องแคล่วและการใช้ความสามารถในสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการบริหารจัดการของผู้บริหารโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการทำงานเป็นทีมในโรงเรียนโดยการนำเอาทักษะการทำงานของสมาชิกแต่ละคนมาร่วมมือกันทำงานให้มีประสิทธิภาพและเกิดผลสำเร็จร่วมกันอย่างต่อเนื่องในมิติด้านบุคคล มิติด้านงาน มิติด้านทีมงานมิติด้านองค์กรโรงเรียน และมิติด้านชุมชนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

ซึ่งการที่ผู้บริหารสถานศึกษามีพฤติกรรมการมีวิสัยทัศน์ การกระตุ้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ การคำนึงความเป็นปัจเจกบุคคล การกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว และการทำงานเป็นทีม เพื่อที่จะให้เกิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรร์ ที่จะส่งผลต่อการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลบรรลุเป้าหมายการศึกษาชาติที่ตั้งไว้

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลตามลำดับ ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลการศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จากผลการวิจัยที่พบว่า องค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 35 ตัวชี้วัด ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ การกระตุ้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล การกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว และการทำงานเป็นทีม

ผลการวิจัยที่เป็นเช่นนี้ เพราะวิสัยทัศน์ทำให้องค์กรสามารถดำเนินงานไปสู่เป้าหมายขององค์กร ผู้นำต้องรู้จักและเข้าใจสภาพการณ์ขององค์การเป็นอย่างดี สามารถกำหนดบทบาทและทิศทางขององค์การได้อย่างชัดเจน ต้องมีความสามารถในการถ่ายทอดวิสัยทัศน์นั้นไปสู่สมาชิก ต้องทำให้เกิดความชัดเจนในวิสัยทัศน์เพื่อให้บุคลากรทุกคนทราบและมุ่งสู่เป้าหมายร่วมกัน (Sinlaratana, 2009; Ruangjirachuporn, 2010) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Yodsala (2013) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ผลจากการสังเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ การสื่อสารวิสัยทัศน์ การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ การเป็นแบบอย่างที่ดีและการเพิ่มพลังอำนาจ การกระตุ้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ ผู้นำจะต้องกระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นเกิดความเข้าใจกับสิ่งที่ท้าทายในองค์การ โดยจะต้องทำให้กลุ่มผู้ตามเกิดความรู้สึกกระตือรือร้นและคาดหวังทางที่ดี และทำการเชื่อมระหว่างความคาดหวังกับความรับผิดชอบวิสัยทัศน์ร่วมกัน ผู้นำต้องแสดงออกด้วยการสื่อสารให้ผู้ตามทราบถึงความคาดหวังที่สูงของผู้นำที่มีต่อผู้ตาม ด้วยการสร้างแรงบันดาลใจโดยการจูงใจให้ยึดมั่นและร่วมสานฝันต่อวิสัยทัศน์ขององค์การในทางปฏิบัติ ผู้นำจะพยายามจูงใจผู้ตามให้ทำงานบรรลุเกินเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยการสร้างจิตสำนึกของผู้ตามให้เห็นความสำคัญว่าเป้าหมายและผลงานนั้นจำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จึงจะทำให้องค์การเจริญก้าวหน้าประสบความสำเร็จได้ (Pongsriwat, 2007; Oke et al. 2009) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Galpadee (2016) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของครูประถมศึกษา พบว่า ผลจากการสังเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ วิสัยทัศน์ ความยืดหยุ่น การกระตุ้นใช้ปัญญา การคิดสร้างสรรค์ และการสร้างแรงบันดาลใจ

การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ผู้นำต้องพิจารณาใส่ใจหรือสนใจผู้ตามรายบุคคล โดยผู้นำต้องรับฟังในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ตาม รวมสิ่งต้องการต่างๆ เข้าไว้ด้วยกันและสามารถสร้างทีม ผู้นำสอนให้ผู้ตามเกิดการกระตือรือร้น ช่วยเหลือตนเองได้ ยอมรับในสิ่งที่ผิดพลาดและนำวิธีการใหม่ๆ มาปรับปรุงเพื่อทำให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น (Prasertsri, 2008) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Homyamyen (2005) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 พบว่า การคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรเอาใจใส่ความต้องการของบุคลากรเป็นองค์ประกอบหลักของภาวะผู้นำ

การกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ผู้นำต้องสามารถกระตุ้นสมาชิกในกลุ่มให้เกิดการทดสอบด้วยวิธีการเก่าๆ หรือวิธีการใหม่ๆ มีการสร้างบรรยากาศซึ่งกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ และความคิดที่เกิดขึ้นเองจากการหยั่งรู้ หรือการหยั่งรู้ในขณะเดียวกันก็จะเน้นวิธีการแก้ปัญหา การคิดใหม่ การทดสอบสมมติฐานใหม่ และการให้เหตุผลด้วยความรอบคอบ เหล่านี้ทำให้ผู้ตามเกิดความยอมรับและมีการพัฒนาด้านสติปัญญา (Pongsriwat, 2007; Prasertsri, 2008) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Missadee (2019) ที่พบว่าการมีวิสัยทัศน์มีองค์ประกอบที่สำคัญคือการกระตุ้นทางปัญญา

การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว เพราะการมีความยืดหยุ่นและการปรับตัวว่าจะสามารถตอบสนองความเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมอย่างรวดเร็วได้ ดังนั้น ระบบต่างๆ ควรจะมีความยืดหยุ่นด้วยเพื่อให้บรรลุผลในสิ่งที่คาดหวังใหม่ๆ (Sanratana, 2014) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Galpadee (2016) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของครูประถมศึกษา พบว่า ผลจากการสังเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ วิสัยทัศน์ ความยืดหยุ่น การกระตุ้นใช้ปัญญา การคิดสร้างสรรค์ และการสร้างแรงบันดาลใจ

การทำงานเป็นทีมเป็นองค์ประกอบของผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ เพราะการทำงานเป็นทีมเป็นการทำงานที่กลุ่มบุคคลเข้ามาปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกัน มีการกำหนดบทบาทของสมาชิกการมอบหมายงานการวางแผนร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารประสานงานกัน มีการตัดสนใจร่วมกันเพื่อให้งานบรรลุผลตามเป้าหมาย การทำงานเป็นทีมมีความสำคัญด้วยเหตุผลและความจำเป็นเพราะลำพังคนๆ เดียวจะทำงานให้สำเร็จได้ยาก (Tridech, 2009)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์ลำดับความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผลวิจัยพบว่า ลำดับความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่สำคัญได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ การกระตุ้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลและการกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ที่เป็นเช่นนี้เพราะการมีวิสัยทัศน์ทำให้องค์กรสามารถดำเนินงานไปสู่เป้าหมายขององค์กรและมีทิศทางชัดเจน (Sinlaratana, 2009) ผู้นำจะต้องกระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นเกิดความเข้าใจกับสิ่งที่ท้าทายในองค์การ โดยจะต้องทำให้กลุ่มผู้ตามเกิดความรู้สึกกระตือรือร้นและคาดหวังทางที่ดี ผู้นำต้องพิจารณาใส่ใจหรือสนใจผู้ตามรายบุคคล โดยผู้นำต้องรับฟังในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ตาม รวมสิ่งต้องการต่างๆ เข้าไว้ด้วยกันและสามารถสร้างทีม ผู้นำสอนให้ผู้ตามเกิดการกระตือรือร้น ช่วยเหลือตนเองได้ ยอมรับในสิ่งที่ผิดพลาดและนำวิธีการใหม่ๆ มาปรับปรุงเพื่อทำให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น มีการพัฒนาความสามารถของผู้ตาม ศึกษาความต้องการของแต่ละบุคคลให้ความสำคัญและความเชื่อถือในแต่ละบุคคล ผู้นำจะให้ความสนใจพิเศษแก่ผู้ตามเป็น ผู้นำต้องสามารถกระตุ้นสมาชิกในกลุ่มให้เกิดการทดสอบด้วยวิธีการเก่าๆ หรือวิธีการใหม่ๆ มีการสร้างบรรยากาศซึ่งกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ (Pongsriwat, 2007; Prasertsri, 2008)

สรุป

การวิจัยเรื่องการประเมินความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่าองค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษามี 6 องค์ประกอบ 35 ตัวชี้วัด ซึ่งประกอบการมีวิสัยทัศน์ การกระตุ้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล การกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว และการทำงานเป็นทีม โดยทุกองค์ประกอบและตัวชี้วัดจากการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่ามีความเหมาะสมทุกองค์ประกอบ ส่วนผลการวิเคราะห์ลำดับความ

ต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผลวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษามีความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ การมีวิสัยทัศน์ การกระตุ้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล การกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว จากผลการวิจัยที่พบจะเห็นได้ว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์มีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์กร รวมถึงได้ข้อมูลความสำคัญจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่การออกแบบโปรแกรมพัฒนาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษามี 6 องค์ประกอบ ซึ่งประกอบการมีวิสัยทัศน์ การกระตุ้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล การกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว และการทำงานเป็นทีม ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญ และส่งเสริมสนับสนุนการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา อาจกำหนดเป็นตัวชี้วัดด้านการพัฒนาตนเองของบุคลากรในสังกัด โดยเฉพาะองค์ประกอบและตัวชี้วัดด้านการมีวิสัยทัศน์ การกระตุ้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล และการกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งการใช้ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ประยุกต์เข้ากับการปฏิบัติงานในหน้าที่อย่างต่อเนื่อง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษามีความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ การมีวิสัยทัศน์ การกระตุ้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล การกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาบุคลากร ควรจัดการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบต่างๆ ให้กับบุคลากร หรือจัดเป็นหลักสูตรการพัฒนาบุคลากรก่อนการเข้าสู่ตำแหน่งในระดับต่างๆ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิสัยทัศน์มากที่สุด การกระตุ้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล และการกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์

2.ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์สำหรับบุคลากรตำแหน่งอื่น หรือต่างสังกัด

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาและวิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

References

Galpadee, Y. (2016). *Development of Creative Transformational Leadership Program Primary school teacher*. (Doctoral Dissertation). Mahasarakham University. Mahasarakham.

Homyamyen, T. (2005). *A study of transformational leadership among school administrators. Basic level under the Office of Nong Khai Educational Service Area 2*. (Master's Thesis). Mahasarakham University. Mahasarakham.

Krejcie, *R. V., &* Morgan, D. W. (*1970*). Determining sample size for research activities. *Educational and psychological measurement*, 30(3), 607-610.

Leksansern, A., & Niramitchainont, P. (2016). *Action research project for development to drive society by bringing new processes to the development organization. Leadership potential*. Bangkok: Mahidol University.

Missadee, P. (2019). *Transformational leadership of the primary management Rajabhat University*. (Doctoral Dissertation). Mahasarakham University. Mahasarakham.

Office of the Basic Education Commission. (2013). *Office of the Education Commission Policy Basic Fundamentals, Fiscal Year 2014*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission.

Office of the Education Council. (2010). *Revised National Education Plan (2009-2016)*. Bangkok: Prigwan Graphic.

Oke, A., Munshi, N., & Walumbwa, F.O. (2009). The Influence of Leadership on Innovation Processes and Activities. Organizational Dynamics, 38(1), 64-72.

Panyawaranan, C., & Panoi, S. (2011). *CCPR new framework Educational*. Bangkok: Dhurakij Pundit University.

Pongsriwat, S. (2007). *Leadership, theory and practice: the science and the art of leadership that complete.* (2nd ed.). Bangkok: Wirat Education.

Prasertsri, R. (2008). *Leadership.* (2nd ed.). Bangkok: Teerafilm and Sitext.

Riaz, A., & Haider, M.H. (2010). Role of transformational and transactional leadership on job satisfaction and career satisfaction. *Business and Economic Horizons*, 1, 29-38.

Ruangjirachuporn, J. (2010). *Modern organization and management*. Bangkok: Dhurakij Pundit University.

Sanratana, V. (2014). *Leadership: contemporary theories and perspectives*. Bangkok: Thipwisuthi.

Sinlaratana, P. (2009). *Creative and productive leaders: new paradigms and new leaders Educational*. Bangkok: Chulalongkorn University.

Srisa-at, B. (2010). *Preliminary research.* (8th ed.). Bangkok: Suweeriyasarn.

Tridech, K. (2009). *The leadership of the school administrators that affects teachers' teamwork in schools under the Secondary Educational Service Area Office 26.* (Doctoral Dissertation). Mahasarakham University. Mahasarakham.

Wasi, P. (2014). *Leader building system for modern Thailand*. Jittapanyasuksa: Mahidol University.

Yodsala, S. (2013). *Development of Visionary Leadership of Primary School Administrators under The Office of Basic Education Commission.* (Doctoral Dissertation). Mahasarakham University. Mahasarakham.

กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษา บมจ.ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)*

Leadership Development Process for Peaceful Organization According to Buddhism Peaceful Means: A Case Study Krungthai Bank Plc.

นนท์ปวิชช์ สุจริต

Nonpavich Sujarit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: nontatwork@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาบริบท และสภาพปัญหาผู้นำของ บมจ.ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) 2) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุข ตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่ และพุทธสันติวิธี 3) เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุข ตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่ และพุทธสันติวิธีของ บมจ.ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) วิธีการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ 1) สร้างกระบวนการ เป็นการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้บริหารและพนักงานสังกัด บมจ.ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) จำนวน 8 ท่าน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิรับรองกระบวนการ 3) Try-out ทดลองใช้กระบวนการจริงกับผู้บริหารระดับต้น จำนวน 11 ท่าน เพื่อนำผลมาปรับปรุงกระบวนการให้ดีขึ้นต่อไป

ผลการวิจัยพบว่า 1) จากการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ และหลักธรรมของพระพุทธศาสนาและพุทธสันติวิธี เพื่อให้เกิดผู้นำที่เสริมสร้างสันติสุขในองค์กร เกิดนวัตกรรม (Innovation) ขึ้น 4 นวัตกรรม คือ (1) ได้กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี (2) ได้หลักสูตร คู่มือ และเครื่องมือการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี (3) ได้จัดฝึกอบรมพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี (4) ได้ผู้นำต้นแบบด้านองค์กรสันติสุข 2) กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธีนั้น เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยระยะเวลาในการพัฒนาและมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ช่วงใหญ่ ๆ คือ ช่วงที่ 1 พัฒนาตาม B-M-W-P-L-U-S Model เพื่อให้ผู้นำมีคุณลักษณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังนี้ คือ B-Behavior M-Mindfulness W-Wisdom P-Buddhist Peaceful Means L-Love & Metta U-Understanding S-Skill Sharpening ช่วงที่ 2 คือ ช่วงติดตามผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผู้นำตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือ

*Received February 20, 2021; Revised March 29, 2021; Accepted April 5, 2021

จากทุกภาคส่วน 3) จากการ Try-out ผู้ผ่านกระบวนการมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจจากการอบรมเกินกว่า 4.70/5.00 และสำหรับพฤติกรรมการทำงานมีคะแนนเฉลี่ยทุกด้านสูงกว่า 4.24/5.00

คำสำคัญ: กระบวนการพัฒนาผู้นำ; องค์กรสันติสุข; พุทธสันติวิธี; บมจ.ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)

Abstract

This research consisted of 3 objectives as follows: 1) to study the context and problems of leaders of Krungthai Bank Plc; 2) to study the leadership development process for enhancing a peaceful organization according to modern science and Buddhist peaceful means; and 3) to develop and present the leadership development process for enhancing a peaceful organization according to modern science and Buddhist peaceful means for Krungthai Bank Plc. This research is in a form of research and development that divided into 3 phases: Firstly, to develop the process by studying from related book and research together in-depth interview with 8 persons of Krungthai's management and employees. Secondly, to verified the process by the experts. Lastly, to try-out the verified process with 11 persons of Krungthai's first level leader to get feedback and improve the process.

The results of this research are as follows: 1) From the study based on the integration of modern science, Buddhist teachings, and the Buddhist peaceful means, in order to achieve a desirable leader who can enhance peace in the organization. The 4 innovations that were found are (1) The Leadership Development Process for Peaceful Organization According to Buddhist Peaceful Means (2) The course outline, handbook, and development tools for enhancing the peaceful organization based on the Buddhist peaceful means (3) The training for developing leaders to enhance the peaceful organization based on the Buddhist peaceful means, and (4) The role model of a leader for a peaceful organization. 2) The leadership development process for peaceful organization is a process that takes time to develop and requires a continuous follow-up, which can be divided into 2 phases as follows: Phase 1 is the training courses based on the leadership development process for the peaceful organization according to the Buddhist peaceful means, under the framework of **B-M-W-P-L-U-S Model** in order to create a good leader with desirable characteristic and behavior, which are B-Behavior M-Mindfulness W-Wisdom P-Buddhist Peaceful Means L-Love and Metta U-Understanding S-Skill Sharpening. Phase 2 is to follow up and develop continuously in order to produce leader according to the expected goal with needed of helping hand from all of the stakeholders. 3) From the trial, it was found that after joining the process, the satisfaction level of the

participants is equal to 4.70/5.00. As for the work behavior, most of the participants have improved their desirable behaviors in all aspects with a means excess than 4.24/5.00.

Keywords: Leadership Development Process; Peaceful Organization; Buddhist Peaceful Means; Krungthai Bank Plc.

บทนำ

ผู้นำ (Leader) นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะนำความสำเร็จและความสันติสุขมาสู่องค์กร ไม่ว่าจะเป็นองค์กรประเภทใดหรือขนาดใดก็ตาม ผู้นำที่เก่งที่ดีก็จะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรือง ความเคารพนับถือ ความสัมพันธ์ ความเชื่อมั่น และความสันติสุขขององค์กรนั้น ๆ คำว่า ผู้นำ เป็นคำที่มีผู้ให้นิยามมากมาย แต่ที่คนส่วนใหญ่ให้คำนิยามตรงกันก็คือ ผู้นำ เป็นกระบวนการอิทธิพลทางสังคมที่บุคคลหนึ่งตั้งใจใช้อิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่กำหนด รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร ผู้นำจึงเป็นกระบวนการที่สร้างอิทธิพลที่ช่วยให้กลุ่มสามารถบรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน VUCA World แบบโลกในยุคปัจจุบัน องค์กรทุกองค์กรมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง ที่จักต้องมีผู้นำที่ทำหน้าที่นำการขับเคลื่อนเปรียบเสมือนกัปตันถือบังเหียนคุมเรือ ผลักดันให้องค์กรมีทิศทางการดำเนินงานที่ถูกต้อง มีความสามารถในการแข่งขัน สามารถปรับตัวต่อสภาวการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อความอยู่รอดขององค์กรในวิกฤตการณ์ที่ถาโถมซัดสาดอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน อีกทั้งนำความพร้อมในการปรับปรุงพัฒนา (Transformation) เพื่อการเติบโตอย่างยั่งยืนขององค์กรในอนาคตอีกด้วย (Sustainability) ซึ่งปัจจัยทั้งหมดจะนำมาซึ่งความสันติสุขขององค์กรสืบเนื่องไป (Likert, 1967) ผู้นำที่ดีขององค์กร ควรมีลักษณะคือ เป็นตัวแทนในทุกสถานการณ์ เป็นนักพูดที่ดี เป็นนักเจรจาต่อรอง การสอนงานที่ดี เป็นผู้สามารถสร้างทีมงานได้ แสดงบทบาทการทำงานเป็นทีม สามารถแก้ปัญหาด้านเทคนิคได้ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้นำยังพึงมีคุณสมบัติคุณลักษณะพึงประสงค์ เช่น วิสัยทัศน์ ความซื่อสัตย์ การจัดความสำคัญก่อนหลัง ความสามารถในการสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงทางบวก ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการสื่อสารที่ดี และมีวินัย (Limcharoen, 2019) หากมองมาที่ผู้นำทางศาสนา พระพุทธเจ้า ศาสดาของศาสนาพุทธ ผู้เป็นมหาศาสดาของโลก จึงถือเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่คนหนึ่งที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล เป็นผู้นำที่สามารถสร้างศรัทธาให้แก่ผู้คนในโลก เป็นผู้นำทางความคิด และเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ (Role Model) ซึ่งคำสอนมีความเป็นวิทยาศาสตร์ที่พิสูจน์ได้ เป็น อกาลิโก คือไม่จำกัดกาล และภาวะผู้นำของท่านส่งเสริมให้เกิดความเจริญในหมู่อารยชน มุ่งหวังให้ผู้คนอยู่กันอย่างสงบ สันติสุข เกิดสันติจากภายใน (Phra Dharmakosajarn (Prayoon Dhammacitto), 2006)

ผู้นำและผลจากการนำองค์กรของผู้นำนั้น กล่าวคือ องค์กรขนาดใหญ่แบบประเทศ ที่เป็นที่รวมองค์กรที่มีความแตกต่างอย่างมากมาย ทั้งองค์ประกอบ ขนาด วัฒนธรรมความเชื่อ ประเภทธุรกิจ ฯลฯ หากมีผู้นำที่เก่งที่ดีสามารถผลักดันเป้าหมายร่วม ผสานความต่างอย่างสร้างสรรค์ ก็จะนำให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง นำมาสู่สันติสุขในส่วนรวม องค์กรธุรกิจมีผู้นำที่เก่งที่ดีก็จะนำมาซึ่งผลกำไรสูงสุด ไม่เกิดปัญหา

ความขัดแย้งในสังคมองค์กร หรือแม้กระทั่งองค์กรศาสนาอย่างวัดวาอารามหากผู้นำในวัดอย่างเจ้าอาวาสเป็นผู้นำที่เก่งที่ดีก็จะนำความเจริญมาสู่วัดและบวรสังคมโดยรวมเช่นกัน ดังนั้นองค์กรชั้นนำต่าง ๆ จำเป็นต้องมีระบบและกระบวนการพัฒนาผู้นำขององค์กรอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม เพื่อให้สามารถนำพาองค์กรให้ผ่านพ้นความไม่แน่นอนต่าง ๆ ได้อย่างมีทิศทางเป้าหมายในการดำเนินงานชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ปัจจุบันกระบวนการพัฒนาผู้นำของบริษัทชั้นนำนั้น เน้นการพัฒนาผู้นำโดยมีกระบวนการวิธีการที่อิงกับแนวทางพัฒนาผู้นำแบบศาสตร์สมัยใหม่ (ตะวันตก) มาใช้เป็นแนวคิดหลักในการพัฒนากระบวนการในการฝึกอบรม สำหรับประเทศไทย มีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ และมีความเชื่อแบบวัฒนธรรมแบบโลกตะวันออก แต่กลับมีผู้ศึกษาหรือพัฒนากระบวนการสร้างผู้นำที่บูรณาการกับหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาน้อยมาก จึงควรมีกระบวนการพัฒนาผู้นำที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมในแบบของตน ที่อิงกับหลักพุทธสันติวิธี นำมาใช้พัฒนาผู้บริหารเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุข โดยหากมองในภาพรวม ศาสตร์สมัยใหม่นั้นมุ่งเน้นการสร้างผู้นำภายนอก เน้นที่บุคลิกภาพ (Personalities) คือให้สร้างผลงาน หรือเป็นผู้กำกับให้กลุ่มคนทำหน้าที่ของแต่ละคนให้สมบูรณ์ แต่หากคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นผู้นำที่มุ่งสร้างสันติภาพให้โลก โดยสร้างสภาวะให้เกิดจากภายใน หรือคุณลักษณะ (Characteristics) คือ มีความสมบูรณ์พร้อมภายในจิตใจของตนก่อน คือมีสติ ก่อนที่จะเป็นผู้นำ ที่สามารถนำคนอื่นได้ ตัวผู้วิจัยมองว่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการเป็นผู้นำนั้นคือมีทศพิธราชธรรม (Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithiboonyakorn), 2013) นอกจากจะสามารถนำกลุ่มบุคคลให้สำเร็จบรรลุตามเป้าหมายที่หวังแล้ว ต้องสามารถพัฒนาผู้ตามหรือว่าที่ผู้นำในอนาคตอีกด้วย เพื่อให้องค์กรมีความยั่งยืนจากภายใน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และสามารถขจัดความขัดแย้งในองค์กรด้วยสันติวิธี ซึ่งการเลือกใช้พุทธสันติวิธีมาใช้ในการพัฒนาผู้นำยังถือว่าเป็นทางเลือกเชิงสันติ น่าจะเป็นแนวคิดที่ดีเพื่อความยั่งยืนและสันติสุขที่ยืนยาวให้องค์กรต่าง ๆ อีกด้วย (Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithiboonyakorn), 2011)

สำหรับ บมจ.ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นองค์กรที่ผู้วิจัยปฏิบัติงานอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นดำเนินงานด้านการเงินการธนาคารมาแล้วกว่า 50 ปี มีพนักงานประมาณ 20,000 คน กระจายตัวอยู่ตามสาขาที่มีมากกว่า 1,000 สาขา กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศ นั้น ก็เช่นเดียวกับองค์กรอื่น ๆ ซึ่งจำเป็นต้องมีผู้นำเพื่อนำพาองค์กรไปสู่การประสบความสำเร็จ กล่าวคือ มีผลประกอบการที่มีกำไรอย่างยั่งยืน สำหรับพนักงานก็ต้องทำงานอย่างมีความสุข ในสภาพแวดล้อมขององค์กรแห่งสันติสุข (Chantradilokrat, Wattanapradit, and Phramaha Duangden Thitañano, 2017) ซึ่งผู้นำที่จะกล่าวถึงในบริบทนี่ มิได้นับเฉพาะผู้นำในระดับสูงอันดับ 1 ขององค์กรเพียงคนเดียว แต่นับรวมถึงผู้นำระดับกลาง และผู้นำระดับต้น ที่จำเป็นต้องมีระบบในการวางแผนพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อการทดแทนตำแหน่งในอนาคต (Successors) เฉกเช่นเดียวกันด้วย โดยเฉพาะผู้นำระดับต้นที่ธนาคารสามารถปลูกฝัง บ่มเพาะ กำหนดกระบวนการในการดูแลและพัฒนา (Grooming) ได้ตั้งแต่เริ่มตั้งไข่ เพื่อการเตรียมความพร้อมในการเป็นผู้นำในอนาคต

ในปัจจุบันมีความเชื่อว่า ผู้นำไม่ได้เป็นมาโดยกำเนิด การเป็นผู้นำสามารถสร้างขึ้นได้ จากการที่ผู้นั้นใช้ความพยายามและการทำงานหนัก หรือถูกพัฒนาตามกระบวนการที่ได้รับการยอมรับตามศาสตร์สากล (Bass, 1990) การเป็นผู้นำจึงเป็นเรื่องที่เรียนรู้ได้ ผู้วิจัยหวังว่าหากมีการพัฒนา “กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อ

เสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี” ขึ้น จะเป็นการสร้างผู้นำที่สามารถสร้างศรัทธา สร้างกำลังใจ สร้างแรงบันดาลใจ และขับดันเสริมให้ Performance ในการปฏิบัติงานของพนักงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่งผลให้บริษัทต่าง ๆ มีผลประกอบการที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญและยั่งยืน โดยที่ไม่มุ่งหวังการฟาดฟันกันเพื่อผลประโยชน์แบบ Win-Lose โดยแปรเปลี่ยนไปสู่ความสัมพันธ์แบบ Win-Win เพื่อให้สังคมโลกดำเนินไปอย่างสันติสุขยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท และสภาพปัญหาผู้นำของ บมจ. ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)

2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุข ตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่ และพุทธสันติวิธี

3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุข ตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่ และพุทธสันติวิธีของ บมจ. ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์จากเอกสาร หมายถึง ศึกษาทฤษฎี แนวคิด หลักการ ปฏิบัติการ จากข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ข้อมูลเอกสารทางวิชาการ ทฤษฎี หนังสือ ตำรา เอกสาร วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ ในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดจากสถาบันการศึกษา จากอินเตอร์เน็ตและจากนิตยสาร รวมถึงศึกษาทฤษฎีในด้านบทบาทการเป็นผู้นำ ด้านองค์กรสันติสุข และด้านพุทธสันติวิธี เพื่อเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 ค้นหาข้อเท็จจริง หมายถึง การนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวลผล วิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางในการเขียนโครงร่างดุษฎีนิพนธ์ และสร้างเครื่องมือการวิจัย คือ สร้างแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องมือตัวชี้วัดคุณสมบัติผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี ตามขอบเขตของเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยการนำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อเป็นการตรวจสอบความเชื่อมั่น ความเที่ยงตรง ครอบคลุมครบถ้วนของเนื้อหาในประเด็น ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิให้ค่าความเชื่อมั่นอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้อย่างมีนัยสำคัญ คือมีคะแนนเฉลี่ยในทุกข้อคำถามเกินกว่า 4.50 เต็ม 5.00

ขั้นตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ หมายถึง การสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา พุทธสันติวิธี ด้านวิทยากรฝึกอบรม ด้านสันติวิธี ด้านการพัฒนาผู้นำ ฯลฯ มาสนทนากลุ่มเพื่อเสนอแนะออกแบบกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธีว่าจะมีทิศทางอย่างไร

ขั้นตอนที่ 4 สร้างความรู้และกระบวนการ หมายถึง เมื่อสนทนากลุ่มเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลจากการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์และนำข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ เอกสารในรูปแบบหนังสือทางวิชาการ และ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาผู้นำทั้งตามศาสตร์สากลสมัยใหม่ และทางพุทธสันติวิธี รวมถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาสร้างองค์ความรู้เพื่อออกแบบกระบวนการพัฒนาผู้นำ เพื่อนำไปสู่กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี ตาม 3 ขั้นตอนคือ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

ขั้นตอนที่ 5 ทดลองและทดสอบ หมายถึง มีการทดลองกระบวนการก่อน เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข เมื่อได้กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี ผ่านการรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ เรียบร้อย จึงเข้าสู่กระบวนการพัฒนาฝึกอบรมตามกระบวนการที่ได้พัฒนาขึ้น เพื่อทดลองการใช้กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี จำนวน 2 วัน โดยมีกระบวนการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการประเมินการผลในเชิงปริมาณ จะทำให้งานวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ซึ่งผู้เข้าร่วมทั้งหมด 11 คน ซึ่งมีคุณสมบัติตรงตามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ มีผลความพึงพอใจในทุกด้านเกินกว่า 4.70 เต็ม 5.00

ขั้นตอนที่ 6 สรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่หาแนวปฏิบัติที่เหมาะสม หมายถึง เมื่อผ่านการทดลองเรียบร้อย นำกระบวนการมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อเข้าสู่การประชาพิจารณ์นำเสนอสู่สาธารณะเป็นการตรวจสอบเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข หลังจากนั้นนำเสนอกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี เพื่อการเผยแพร่ นำไปต่อยอดเป็นนวัตกรรมที่เป็นระบบเป็นรูปธรรม และมีการพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาบริบท และสภาพปัญหาผู้นำของ บมจ.ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ผลการวิจัยพบว่า มีฝ่ายสถาบันพัฒนาศักยภาพบุคลากรเป็นหน่วยงานสังกัดสายงานทรัพยากรบุคคลและบรรษัทภิบาล ทำหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำ และพัฒนาทรัพยากรบุคคลของทั้งธนาคารร่วมกับหัวหน้างานในธนาคาร โดยมีวัฒนธรรมการปกครองแบบครอบครัว มีอัตลักษณ์ คือ หัวหน้ามีความรักและเมตตาอยากให้ลูกน้องเจริญก้าวหน้าเหมือนลูกหลานในครอบครัว แต่ในบริบทการทำงานในปัจจุบันซึ่งอยู่ในยุคดิจิทัล มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การทำงานในรูปแบบเดิมจึงไม่เหมาะสม จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงสร้างให้ทุกคนมีความเป็นผู้นำในตนเอง ซึ่งจะส่งผลให้ Productivity ของธนาคารในภาพรวมดีขึ้น ดังนั้นฝ่ายสถาบันพัฒนาศักยภาพบุคลากรจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดแผนกลยุทธ์ นโยบาย และทิศทางในการพัฒนาผู้นำของธนาคารเพื่อให้ธนาคารได้ผู้นำที่พึงประสงค์ และสอดคล้องตามอัตลักษณ์ของธนาคาร

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุข ตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่ และพุทธสันติวิธี ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาผู้นำตามศาสตร์สมัยใหม่ การพัฒนาผู้นำนั้น ต้องพัฒนาให้เป็นผู้นำที่สมบูรณ์ทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งภายนอก คือ บุคลิกภาพ พฤติกรรม และภายใน คือ จิตใจ ปัญญา ดังนั้นกระบวนการในการพัฒนาผู้นำนั้นจะช่วยให้ผู้ที่จะได้รับการพัฒนาเป็นผู้นำได้เข้าใจการเป็นผู้นำที่ดี ซึ่งต้องมีการฝึกปฏิบัติให้เกิดความชำนาญเป็นทักษะ ให้ครบตามหลักการ KSAOs (Knowledge, Skills, Abilities, Other Characteristics) เมื่อเสร็จกระบวนการฝึกอบรมแล้วต้องมีการประเมินผลติดตามผลสัมฤทธิ์ในการอบรมต่อไป หากบูรณาการกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาอาจกล่าวโดยรวมได้ว่า คือยึดหลักธรรมภาวนา 4 เป็นที่ตั้ง

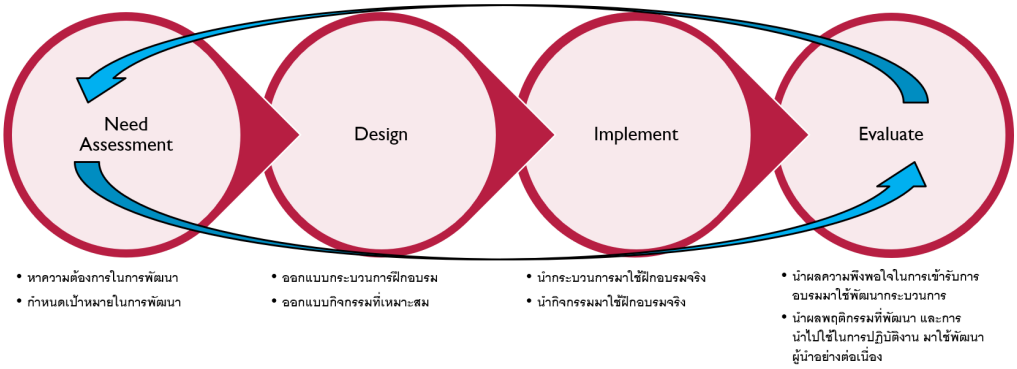
แนวคิดทฤษฎีพุทธสันติวิธี พุทธสันติวิธี เป็นวิธีข้อปฏิบัติหรือชุดของวิธีอย่างใดอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้า หรือเหล่าสาวกของพระองค์ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ ซึ่งเป็นวิธีการในการจัดการความขัดแย้งที่ดำรงอยู่บนฐานของการ “รู้ ตื่นและเบิกบาน” เป็นการใช้วิธี ข้อปฏิบัติหรือชุดวิธีทุกชนิดที่มีอยู่เข้าไปจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งก็คือการป้องกันความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง เพื่อนำไปสู่สังคมแห่งสันติ ถือว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบในการจัดการความขัดแย้ง ท่ามกลางสังคมแห่งพหุวัฒนธรรม นำสันติภาพไปสู่สังคมสันติสุข “สติ ขันติ สันติ”

แนวคิดผู้นำเพื่อสันติภาพ ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของโลก ดังนั้นผู้นำที่เข้าใจในรากของความขัดแย้ง สามารถเข้าใจเครื่องมือในการเปลี่ยนความขัดแย้งเป็นความสร้างสรรค์ได้ ซึ่งผู้นำเช่นนี้ย่อมต้องเข้าใจและสามารถใช้เครื่องมือการจัดการความขัดแย้งแบบพุทธสันติวิธีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการสร้างสันติให้เกิดขึ้นในจุดที่ผู้นำผู้นั้นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรขนาดใดก็ตาม ผู้นำในส่วนเล็ก ๆ เมื่อสังคมนั้น ๆ ไม่มีสันติเกิดขึ้น ก็ย่อมจะส่งผลให้ภาพรวมที่ใหญ่ขึ้น โดยมากผู้นำในโลกตะวันตกนั้นอาจเน้นไปที่การพัฒนาภายนอกทำให้เกิดสันติภายนอกขึ้น แต่สันติชนิดนี้อาจไม่ยืนยาวเท่าสันติที่เกิดขึ้นจากความสงบภายในตามหลักการของพุทธสันติวิธี ซึ่งจะช่วยให้โลกนี้มีความสงบสันติอย่างถาวร เนื่องจากเกิดจากความสงบภายในจิตใจของทุกผู้ทุกคนนั่นเอง

แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรสันติสุข องค์กรสันติสุขนั้น ต้องประกอบไปด้วยหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น การมีเป้าหมายร่วมกัน การกำกับดูแลกัน ความสามัคคี การสื่อสาร การใส่ใจซึ่งกันและกัน ความยุติธรรม ฯลฯ จะเห็นได้ว่าการที่จะทำทุกอย่างที่กล่าวมาให้ได้ผลสัมฤทธิ์ที่ดี จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีผู้นำที่มีคุณสมบัติครบถ้วนและนำให้เกิดสภาวะพึงประสงค์ต่าง ๆ เหล่านี้ขึ้นมาได้

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุข ตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่ และพุทธสันติวิธีของ บมจ.ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี มีขั้นตอนในการพัฒนาผู้นำแบ่งออกเป็น 2 ช่วงใหญ่ ๆ คือ ช่วงที่ 1 ช่วงฝึกอบรมตามกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี โดยได้จัดฝึกอบรมพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี หลังจากการทำ Focus Group ได้มีการทดลองในการ Try-out ใช้กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี กับผู้นำระดับต้นของธนาคารกรุงไทย ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่ต้องการ กล่าวคือ มีระดับการศึกษาทางโลกระดับปริญญาตรี ขึ้นไป มีประสบการณ์การทำงาน 3 ปีขึ้นไป มีใจรักในการเรียนรู้พัฒนา มีความกระหายในการเรียนรู้ มีฉันทะในการพัฒนาตนเป็นผู้นำ จำนวน 11 ท่าน และช่วงที่ 2 ช่วงติดตามผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผู้นำตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยจะมีกระบวนการติดตามผลกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี ใน 2 วัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อพัฒนากระบวนการให้มีประสิทธิภาพในการพัฒนาเพิ่มขึ้น โดยอาศัยผลจากการทำแบบประเมินความพึงพอใจในการเข้ารับการอบรม ซึ่งมีผลความพึงพอใจในทุกด้านเกินกว่า 4.70 เต็ม 5.00 2) เพื่อผู้ที่ผ่านกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี มีผลสำเร็จและมีพฤติกรรมตามเป้าหมายที่วางไว้จริง เมื่อเวลาผ่านไปแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่ง โดยดูผลจากภาพรวมจากแบบประเมินพฤติกรรมซึ่งจะมีการประเมินในลักษณะ 360 องศา เพื่อนำผลที่

ได้จากการสำรวจมาปรับปรุงแก้ไขกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธีในส่วนที่ยังพัฒนาได้ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีผลในทุกด้านเกินกว่า 4.24 เต็ม 5.00 ในลักษณะกระบวนการที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามแผนภาพดังต่อไปนี้

รูปภาพที่ 1 กระบวนการเพื่อการพัฒนาผู้นำอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี มีขั้นตอนในการพัฒนาผู้นำแบ่งออกเป็น 2 ช่วงใหญ่ ๆ คือ 1) ช่วงฝึกอบรมตามกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี 2) ช่วงติดตามผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผู้นำตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ช่วงที่ 1 ช่วงฝึกอบรมตามกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธีตาม B-M-W-P-L-U-S Model ดังต่อไปนี้

รูปภาพที่ 2 B-M-WP-L-U-S Model

หากกล่าวในภาพรวมของแต่ละปัจจัยในการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขต้นแบบจะมีคุณสมบัติและคุณลักษณะดังต่อไปนี้

B (Behavior) พฤติกรรม ผู้นำที่พึงประสงค์นั้น จะเป็นผู้นำที่ภายนอก คือ 1) กาย มีบุคลิกภาพดี น่าเคารพเลื่อมใส สะอาดสะอ้าน แต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ 2) ปฏิสัมพันธ์ อ่อนน้อมถ่อมตน 3) เจรจาสื่อสารด้วยปิยวาจา ไม่กระโชกโฮกฮากและไม่กล่าวคำผรุสวาท 4) การแสดงออก มีความสงบไม่แสดงอารมณ์

รุนแรง เปิดรับ มีสติ ซึ่งจากพฤติกรรมดังที่ได้กล่าวมานี้ จำเป็นต้องเกิดจากรากฐานภายในที่ดี มีคุณลักษณะที่ดีที่สะท้อนออกมาจากภายใน และจากการฝึกสติและขันติ

M (Mindfulness) สติ ขันติ ผู้ที่มีสติจะแสดงออกและสะท้อนกลับต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี กว่าผู้ที่ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ และการมีขันติ คือความอดทนอดกลั้นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการควบคุมอารมณ์ซึ่งจะสะท้อนไปยัง พฤติกรรมการแสดงออก ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงปัญญาของผู้นำคนนั้น ๆ การฝึกสติด้วยสติปัฏฐาน 4 กาย เวทนา จิต และธรรม จะช่วยให้ผู้ที่ฝึกมีความสงบจากสันติภายใน สะท้อนออกมาเป็นสันติภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

W (Wisdom) ปัญญา ผู้นำจำเป็นต้องมีปัญญาบริบูรณ์ทั้งทางโลกและทางธรรมจึงจะนำพาองค์กรและลูกน้องไปด้วยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ปัญญาทางโลกมีความพลวัต เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ผู้นำต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมตลอดเวลา ไม่ตั้งตนเป็นน้ำเต็มแก้ว มี Growth Mindset ปรับปรุงแก้ไขให้ตนเป็นคนที่ดีกว่าเดิมอยู่เสมอ โดยจะเห็นได้จากในอดีตที่บริษัทยักษ์ใหญ่ของโลก กลับล้มละลายได้ในระยะเวลาไม่นาน เนื่องจากการไม่สามารถปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงของโลกได้ทัน

P (Peaceful Means) Buddhist Peaceful Means สันติ/พุทธสันติวิธี สันติคือ สภาวะที่ปราศจากความรุนแรง สภาวะที่ปราศจากความขัดแย้ง และสภาวะที่ปราศจากความรุนแรงแต่ขัดแย้งกันได้ สันติภาพจึงเป็นภาวะที่ไม่มีความรุนแรงแต่ไม่ใช่ไม่มีความขัดแย้ง ซึ่งความขัดแย้งก็มิได้เกิดผลทางลบอย่างเดียว ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นหากมีการจัดการที่ดีจะเกิดผลลัพธ์สร้างสรรค์เชิงบวกได้ ในพุทธศาสนานั้นมุ่งเน้นไปที่สันติภาพใน หมายถึง สภาวะที่จิตหลุดพ้นจากพันธการของกิเลสหรือจากการครอบงำของสิ่งต่าง ๆ อันเป็นสภาพจิตที่ไร้ความขัดแย้ง ไร้ความรุนแรงทุกชนิด ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกภาวะนี้ว่า “นิพพาน” แต่ในทุกบริบทสังคมและองค์กรความขัดแย้งเกิดขึ้นเสมอ ผู้นำจึงจำเป็นต้องมีชุดเครื่องมือในการบริหารความขัดแย้งให้เกิดผลเชิงบวกนั่นก็คือ ชุดเครื่องมือพุทธสันติวิธี ซึ่งเป็นการจัดการปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรงเต็มไปด้วยบรรยากาศของความเป็นธรรม ความยุติธรรม ความรัก ความเคารพ โดยแบ่งออกเป็น 1) การป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งโดยผู้นำต้องเข้าใจเหตุแห่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจาก อกุศลมูล 3 ประการ คือ (1) โลภะ ความอยากได้ (2) โทสะ ความมีจิตคิดประทุษร้ายหรือความโกรธ (3) โมหะ ความหลง ไม่รู้จริง 2) เครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งซึ่งก็คือ การให้อภัย การไกล่เกลี่ย การสานเสวนา และการขอโทษอย่างจริงจัง

L (Love & Metta) รักและมีเมตตา ผู้นำที่เป็นที่พึงประสงค์นั้นต้องประกอบไปด้วยธรรมข้อหนึ่งคือความรักความเมตตาอยากเห็นผู้อื่นได้ดี ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของผู้นำธนาคารกรุงไทย ซึ่งมีวัฒนธรรมอยู่กันแบบครอบครัว เปรียบได้กับ พ่อแม่ ย่อมอยากเห็นบุตรหลานเจริญก้าวหน้า ดังนั้นผู้นำที่ดีนอกจากจะสร้างผลงานแล้ว ยังจำเป็นต้องพัฒนาลูกน้องให้เจริญก้าวหน้าตามไปด้วย เมื่อลูกน้องเห็นทางเจริญ ก็ย่อมส่งผลให้ผลงานโดยรวมดีขึ้น ก็จะทำให้ลูกน้องมีฉันทะในการทำงาน และอยากทุ่มเททำงานให้ รวมทั้งมีการวางแผนร่วมกัน มีการคำนึงถึงความต้องการของคนรอบตัว ซึ่งจะทำให้องค์กรมีผลงานโตไปด้วยกันทั้งองคาพยพ ซึ่งจะเป็นอัตราก้าวกระโดดกว่าการมุ่งแต่ผลงานของตนเอง

U (Understanding) เข้าใจในความขัดแย้ง ความขัดแย้งภายใน (Internal Conflict) หมายถึง ภาวะหรืออาการที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของแต่ละบุคคล อันเกิดจากความต้องการของบุคคลที่ได้สั่งสม

พฤติกรรมของตนเองจนกลายเป็นจริต และ ความขัดแย้งภายนอก (External Conflict) หมายถึง ภาวะของความขัดแย้งที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลขัดกัน ไม่ลงรอยกัน และไม่เห็นพ้องต้องกันเกี่ยวกับวัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี ภาษา ชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ ผลประโยชน์ ข้อมูล โครงสร้างองค์กร และสังคมที่แตกต่างกันจนนำไปสู่การปะทะสังสรรค์กัน ผู้นำต้องเข้าใจถึงความแตกต่างและความขัดแย้งเหล่านี้ และสามารถนำความแตกต่างที่มีอยู่ สรรค์สร้างให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีขึ้นได้จากความต่าง เนื่องจากในทุกความต่างมีข้อดีข้อเสียในตัวของมันเอง อยู่ที่จะมองและเลือกใช้ประโยชน์

S (Skill Sharpening) หมั่นฝึกฝนและต่อยอด การพัฒนาผู้นำเป็นกระบวนการตลอดชีวิต ดังนั้นการพัฒนาผู้นำตาม 6 ปัจจัยข้างต้นแล้ว ผู้นำจำเป็นต้องฝึกฝนตนเองอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากการปฏิบัติสิ่งใดบ่อยครั้ง ก็จะกลายเป็นนิสัยไปโดยปริยาย ดังนั้นการฝึกการเป็นผู้นำตามกระบวนการนี้จำเป็นต้องอาศัยการฝึกฝนอยู่เสมอ เพื่อที่จะให้ตนเองเป็นผู้นำที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ รวมทั้งแผ่อิทธิพลเชิงบวกให้แก่คนรอบข้างและสังคมโดยรวมอีกด้วย

ช่วงที่ 2 ช่วงติดตามผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผู้นำตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยแบ่งเป็น 2 แนวทางในการพัฒนา Skill Gap คือ

พัฒนาแบบกลุ่ม คือ นำผลที่ได้จากภาพรวมแบบประเมินพฤติกรรมการทำงานหากมีปัจจัยใดมีผู้ที่ผ่านกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี มี Skill Gap จำนวนมาก ก็จะใช้วิธีการพัฒนาที่ Focus เจาะจงในการพัฒนา Skill นั้นโดยเฉพาะ เช่น หากมีผู้นำจำนวนมาก มี Skill Gap ด้าน Mindfulness ผู้วิจัยอาจต้องดำเนินการ 2 สิ่ง ควบคู่กันไป กล่าวคือ สิ่งที่ต้องดำเนินการเป็นอย่างแรก คือ พัฒนาหลักสูตรในลักษณะ Mass เพื่อปิด Gap ด้าน Mindfulness และอีกสิ่งที่ต้องดำเนินการควบคู่ไปคือการพัฒนากระบวนการที่มีอยู่เดิมเพื่อให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น

การพัฒนารายบุคคล คือ ดูผลรายบุคคลเพื่อแก้ไขเป็นราย ๆ ไป ในรูปแบบของ Coaching หรือการวาง Individual Development Plan ร่วมกับหัวหน้างาน

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี” ทำให้เกิดประโยชน์และสิ่งที่คาดหวัง (What expected) จากการศึกษาในครั้งนี้ เริ่มต้นจากการได้รูปแบบ หลักสูตร ขั้นตอน กระบวนการ หลักการวิธีการ ในการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี ซึ่งเป็นการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ในองค์กร ที่เป็นการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่และหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดสันติสุขในองค์กรและสังคมใน VUCA World โดยเกิดนวัตกรรม (Innovation) ซึ่ง “นวัตกรรมต้องเป็นเรื่องใหม่ ต้องดีกว่าเดิม ต้องทำให้เกิดความแตกต่าง ต้องสร้างมูลค่าหรือคุณค่า” จากการศึกษากระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธีในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะเกิดนวัตกรรม (Innovation) จำนวน 4 นวัตกรรม คือ

1. ได้กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี จากการวิจัยในครั้งนี้พบว่า กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธีนั้น เป็นกระบวนการระยะยาวที่

ต้องอาศัยการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งตัวผู้นำเอง ตัวหัวหน้าผู้นำ ตัวลูกน้องผู้นำ และหน่วยงานส่วนกลางที่ทำหน้าที่พัฒนาบุคลากรขององค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิผลที่ดีในทุกมิติ ซึ่งมีแนวทางในการพัฒนาที่เป็นกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีขั้นตอนในการพัฒนาผู้นำแบ่งออกเป็น 2 ช่วงใหญ่ ๆ คือ ช่วงที่ 1 ช่วงฝึกอบรมตามกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี ช่วงที่ 2 ช่วงติดตามผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผู้นำตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

ช่วงที่ 1 การพัฒนาตามกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธีเพื่อมุ่งหวังให้ผู้นำมี KSAOs ครบถ้วนตามที่คาดหวังตามแนวทางที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้น คือ B-M-W-P-L-U-S Model

ช่วงที่ 2 จะมีกระบวนการติดตามผลกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี ใน 2 วัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อพัฒนากระบวนการให้มีประสิทธิภาพในการพัฒนาเพิ่มขึ้น โดยอาศัยผลจากการทำแบบประเมินความพึงพอใจในการเข้ารับการอบรม 2) เพื่อผู้ที่ผ่านกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี มีผลสำเร็จและมีพฤติกรรมตามเป้าหมายที่วางไว้จริง เมื่อเวลาผ่านไปแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่ง โดยดูผลจากภาพรวมจากแบบประเมินพฤติกรรมซึ่งจะมีการประเมินในลักษณะ 360 องศา เพื่อนำผลที่ได้จากการสำรวจมาปรับปรุงแก้ไขกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธีในส่วนที่ยังพัฒนาได้ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยอาจอยู่ใน 3 ลักษณะดังต่อไปนี้

1) ปรับปรุงทั้งกระบวนการ ในกรณีที่กระบวนการพัฒนานี้ไม่ได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการ

2) ปรับปรุงในบางส่วนที่ยังไม่ได้ผลลัพธ์ที่ดีนัก หรือจัดทำหลักสูตรเพิ่มเติมสำหรับส่วนที่ยังมีประสิทธิภาพในการพัฒนาไม่ดีนัก โดยออกแบบหลักสูตรสำหรับกลุ่มโดยรูปแบบการอบรมอาจอยู่ในรูปแบบของ Classroom หรือ Online Learning

3) นำมาใช้วางแผนเพื่อพัฒนาผู้นำเป็นรายบุคคล (IDP: Individual Development Plan) ในกรณีที่กระบวนการพัฒนาในภาพรวมอาจไม่ตอบโจทย์ ต้องอาศัยการ Tailor-made เป็นรายบุคคล โดยอาศัยความร่วมมือจากหัวหน้างานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของผู้นำคนนั้น ๆ

2. ได้หลักสูตร คู่มือ และเครื่องมือการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี โดยมีรายละเอียดกิจกรรมในการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้ง การบรรยาย (Lecture) กิจกรรมระดมสมอง (Workshop/Brainstorm) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากสถานการณ์จริง (Experience Sharing) การฝึกปฏิบัติ (Practice) การโค้ช (Coaching) การจัดทำแผนพัฒนารายบุคคล (Individual Development Plan) ซึ่งจะเป็น Blended Learning ที่นอกจากจะมีการเรียนรู้ในการอบรมแล้ว ยังเข้าไปฝังอยู่ในการใช้ชีวิตและการปฏิบัติงานประจำวัน เพื่อให้กระบวนการพัฒนาผู้นำนั้นเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต การอบรมในครั้งแรกเป็นเพียงการจุดเชื้อไฟให้เกิดขึ้นในใจผู้นำเท่านั้น ซึ่งการเป็นผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขอย่างยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยการฝึกฝนเรียนรู้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3. ได้จัดฝึกอบรมพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี หลังจากการทำ Focus Group ได้มีการทดลองในการ Try-out ใช้กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี กับผู้นำระดับต้นของธนาคารกรุงไทย ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่ต้องการ กล่าวคือ มีระดับการศึกษาทาง

โลกระดับปริญญาตรี ขึ้นไป มีประสบการณ์การทำงาน 3 ปีขึ้นไป มีใจรักในการเรียนรู้พัฒนา มีความกระหายในการเรียนรู้ มีฉันทะในการพัฒนาตนเป็นผู้นำ จำนวน 11 ท่าน

4. ได้ผู้นำต้นแบบด้านองค์กรสันติสุข การเป็นผู้นำต้นแบบเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขนั้น ผู้นำต้องได้รับการพัฒนาทั้งภายนอกและภายในตาม Model B-M-W-P-L-U-S โดยมีคุณลักษณะ ดังนี้ B (Behavior) พฤติกรรม M (Mindfulness) สติ ขันติ W (Wisdom) ปัญญา P (Peaceful Means) Buddhist Peaceful Means สันติ/พุทธสันติวิธี L (Love & Metta) รักและมีเมตตา U (Understanding) เข้าใจในความขัดแย้ง S (Skill Sharpening) หมั่นฝึกฝนและต่อยอด

อภิปรายผลการวิจัย

จากการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยคือ กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี มาทดลองใช้จริง (Try-out) กับผู้บริหารระดับต้นสังกัดสายงานทรัพยากรบุคคลและบรรษัทภิบาล บมจ.ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) เพื่อนำผลการ Try-out มาปรับปรุงให้ Model มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Phra Pramote Vadakovido (Pantapat), 2019) ผู้นำต้นแบบเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธีที่มีคุณลักษณะและพฤติกรรม ตาม Model B-M-W-P-L-U-S นั้นจะมีส่วนช่วยให้องค์กรมีสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างองค์กรสันติสุข (Phramaha Danai Upawattano (Srichan), 2015) โดยมีผลหลังจาการทดลองดังนี้

ความพึงพอใจหลังการฝึกอบรม จากการประเมินความพึงพอใจในการจัดอบรม ครอบคลุม 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านเนื้อหา ด้านการนำไปใช้ ด้านวิทยากร และด้านผู้บริหารโครงการ ซึ่งมีเกณฑ์การประเมิน คือ มากที่สุด = 5 คะแนน, มาก = 4 คะแนน, ปานกลาง = 3 คะแนน, น้อย = 2 คะแนน, น้อยที่สุด = 1 ในภาพรวมมีความพึงพอใจในทุกด้านเกินกว่า 4.70 เต็ม 5.00 หรือคิดเป็น 94.00% ซึ่งถือว่าสูงมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.75 และ SD = 0.43) โดยในด้านที่มีความพึงพอใจสูงสุดคือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านวิทยากร ด้านเนื้อหา และด้านการนำไปใช้ เรียงลำดับกันไป ซึ่งในด้านการนำไปใช้นั้นมีคะแนนต่ำที่สุด อาจเนื่องมาจากการอบรมครั้งนี้เป็นเพียงการเริ่มจุดเชื้อไฟในการเป็นผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี ผู้วิจัยเชื่อว่าหากผู้ผ่านกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธีนี้ ได้มีเวลานำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในการทำงานจริง น่าจะส่งผลให้คะแนนในด้านนี้ดีขึ้นในอนาคต

พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปหลังผ่านกระบวนการพัฒนา จากการประเมินพฤติกรรมการนำความรู้และทัศนคติที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะมีการประเมินในลักษณะ 360 องศา คือ ตัวผู้ผ่านกระบวนการเอง หัวหน้า ลูกน้อง และเพื่อนร่วมงาน ร่วมกันประเมินตัวผู้ผ่านกระบวนการ ซึ่งมีเกณฑ์การประเมิน คือ ปฏิบัติทุกครั้ง = 5 คะแนน, ปฏิบัติบ่อยครั้ง = 4 คะแนน, ปฏิบัติเมื่อไม่อยู่ในสถานการณ์กดดัน = 3 คะแนน, ปฏิบัติตามเป็นบางครั้ง = 2 คะแนน, ไม่ได้เคยปฏิบัติเลย = 1 คะแนน ในภาพรวมผู้เข้ารับการอบรมมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงประสงค์ดีขึ้นในทุกด้าน โดยมีคะแนนเฉลี่ยทุกด้านสูงกว่า 4.24 เต็ม 5.00 หรือคิดเป็น 84.80% (ค่าเฉลี่ย = 4.51 และ SD = 0.64) โดยด้านที่มีพฤติกรรมพัฒนามากที่สุดคือ ด้านการเข้าใจและสามารถบริหารความแตกต่าง และด้านการเมตตาผู้อื่น ในด้านที่มีคะแนนน้อยที่สุดคือ ด้าน

การฝึกสติการนำสติมาใช้ในการทำงาน และการหมั่นพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธีที่สมบูรณ์ขึ้น ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าผลที่ยังต่ำนั้น อาจเนื่องมาจากระยะเวลาในการฝึกฝนตนตามกระบวนการดังกล่าว เพิ่งผ่านพ้นไปเพียง 2 สัปดาห์ ผู้วิจัยเชื่อว่าหากผู้ผ่านกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธีนี้ มีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26 (Laksanapokin, 2019) หากผู้ผ่านกระบวนการพัฒนานี้ ได้มีเวลานำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในการทำงานจริง รวมทั้งมีระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติมากขึ้นก็น่าจะส่งผลให้คะแนนพฤติกรรมในแต่ละด้านดีขึ้นในอนาคต ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งตัวผู้นำเอง ตัวหัวหน้าผู้นำ ตัวลูกน้องผู้นำ และหน่วยงานส่วนกลางที่ทำหน้าที่พัฒนาบุคลากรขององค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิผลที่ดีในทุกมิติ ซึ่งผู้นำนอกจากจะต้องพัฒนาตนเองแล้ว ก็ยังจำเป็นต้องพัฒนาคนรอบข้างให้สามารถก้าวไปด้วยกันก้าวไปทันกันทั้งองคาพยพ

สรุป

ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการวิจัยแบบ Research and Development ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงพัฒนานวัตกรรมที่สามารถนำไปต่อยอดใช้ได้ในสถานการณ์จริง เพื่อให้สามารถพัฒนาผู้นำที่สมบูรณ์ที่มีคุณสมบัติและคุณลักษณะที่ดีทั้งจากภายในและภายนอก และเข้าใจในเครื่องมือบริหารความขัดแย้งแบบพุทธสันติวิธีเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุข จากการวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี” ทำให้เกิดประโยชน์และสิ่งที่คาดหวัง (What expected) จากการศึกษาในครั้งนี้ เริ่มต้นจากการได้รูปแบบ หลักสูตร ขั้นตอน กระบวนการ หลักการวิธีการ ในการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี ซึ่งเป็นการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ในองค์กร ที่เป็นการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่และหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดสันติสุขในองค์กรและสังคมใน VUCA World ซึ่งก็คือโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่มีความแน่นอน โดยเกิดนวัตกรรม คือ กระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี สำหรับธนาคารกรุงไทย ซึ่งเป็นองค์กรขนาดใหญ่ ดำเนินงานด้านการเงินการธนาคารมาแล้วกว่า 50 ปี มีพนักงานประมาณ 20,000 คน กระจายตัวอยู่ตามสาขาที่มีจำนวนมากกว่า 1,000 สาขาที่กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศ มีลักษณะการทำงานแบบครอบครัว หัวหน้ามีความรักและเมตตาต่อลูกน้อง ซึ่งประกอบไปด้วย 2 ช่วงหลัก คือ ช่วงที่ 1 การพัฒนาตามกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธีเพื่อมุ่งหวังให้ผู้นำมี KSAOs ครบถ้วนตามที่คาดหวังตามแนวทางที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้น คือ B-M-W-P-L-U-S Model (B-Behavior M-Mindfulness W-Wisdom P-Buddhist Peaceful Means L-Love & Metta U-Understanding S-Skill Sharpening) และช่วงที่ 2 กระบวนการติดตามผลกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี ใน 2 วัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อพัฒนากระบวนการให้มีประสิทธิภาพในการพัฒนาเพิ่มขึ้น โดยอาศัยผลจากการทำแบบประเมินความพึงพอใจในการเข้ารับการอบรม 2) เพื่อผู้ที่ผ่านกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธีมีผลสำเร็จและมีพฤติกรรมตามเป้าหมายที่วางไว้จริงเมื่อเวลาผ่านไปแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่ง โดยดูผลจากภาพรวมจากแบบประเมินพฤติกรรมซึ่งจะมีการประเมินในลักษณะ 360 องศา เพื่อนำผลที่ได้จากการสำรวจ

มาปรับปรุงแก้ไขกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธีในส่วนที่ยังพัฒนาได้ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

โดยมีรายละเอียดกิจกรรมในการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้ง การบรรยาย (Lecture) กิจกรรมระดมสมอง (Workshop/Brainstorm) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากสถานการณ์จริง (Experience Sharing) การฝึกปฏิบัติ (Practice) การโค้ช (Coaching) การจัดทำแผนพัฒนารายบุคคล (Individual Development Plan) ซึ่งจะเป็น Blended Learning ที่นอกจากจะมีการเรียนรู้ในการอบรมแล้ว ยังเข้าไปฝังอยู่ในการใช้ชีวิตและการปฏิบัติงานประจำวัน เพื่อให้กระบวนการพัฒนาผู้นำนั้นเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต การอบรมในครั้งแรกเป็นเพียงการจุดเชื้อไฟให้เกิดขึ้นในใจผู้นำเท่านั้น ซึ่งการเป็นผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขอย่างยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยการฝึกฝนเรียนรู้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผู้นำของแต่ละองค์กรมีคุณลักษณะส่วนมากที่คล้ายกันแต่จะมีอัตลักษณ์บางอย่างที่แตกต่างกันตามบริบทขององค์กรเอง เช่น จากการวิจัยครั้งนี้พบว่าอัตลักษณ์ผู้นำของธนาคารกรุงไทยคือการปกครองแบบครอบครัว หัวหน้ามีความรักและเมตตาอยากเห็นลูกน้องเจริญก้าวหน้า ซึ่งการพัฒนาผู้นำควรคำนึงถึงอัตลักษณ์ในส่วนนี้เป็นสำคัญ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการดังนี้ คือ ต้องมีการศึกษาถึงอัตลักษณ์ของแต่ละองค์กรให้พบก่อน เพื่อให้สามารถกำหนดคุณลักษณะผู้นำต้นแบบที่พึงประสงค์ของแต่ละหน่วยงานได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า กระบวนการในการพัฒนาผู้นำที่มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลนั้น จำเป็นต้องมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายผู้ที่จะถูกพัฒนาด้วย เช่น การพัฒนากลุ่มคน Generation Y กิจกรรมและวิธีการพัฒนาต้องมีการสอบถามความต้องการจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก ซึ่งก็คือคนในกลุ่มนี้ด้วย ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ คือ ต้องมีการหาความต้องการของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก และผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ด้วย เพื่อให้กระบวนการพัฒนาผู้นำมีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้ที่จะได้รับการพัฒนายังผลให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการพัฒนาสูงสุด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า กระบวนการในการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุโดยพุทธสันติวิธีนั้น เป็นการเรียนรู้ระยะยาว ต้องมีการติดตามผลการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาพส่วนเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนา ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ คือ สร้างให้ทุกภาคส่วนในองค์กรเห็นความสำคัญในการพัฒนาผู้นำ เพื่อให้ได้รับความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญไปสู่ความสำเร็จของกระบวนการพัฒนาผู้นำ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 กระบวนการที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้มีความเหมาะสมกับองค์กรขนาดใหญ่ แต่อาจไม่เหมาะสมกับองค์กรที่เกิดขึ้นใหม่ จึงควรมีการทดลองและปรับปรุงพัฒนา เพื่อขยายผลปรับปรุงพัฒนา ไปสู่ระดับโลกต่อไป

2.2 มีเวลาในการติดตามผลสำเร็จที่จะเกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี นานกว่านี้ เพื่อให้ได้รับผลการประเมินที่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่มีความเที่ยงตรงมากขึ้นกว่าเดิม

2.3 ทดลองวิจัยและพัฒนากระบวนการและรูปแบบในการพัฒนาในบางกระบวนการให้สอดคล้องกับค่านิยม วัฒนธรรม และบริบทของแต่ละองค์กร ซึ่งอาจจะมีคุณธรรมอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน หรือมีการขยายผลไปยังธุรกิจหรืออุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่มีความแตกต่างจากธุรกิจธนาคารที่ได้นำเสนอในครั้งนี้

References

Bass, B. M. (1990). From Transactional to Transformational Leadership: Learning to Share the Vision. *Organizational Dynamics*, 18(3), 19-31.

Chantradilokrat, K., Wattanapradit K., & Phramaha Duangden Thitañano. (2017). An Analytical Study of a Peaceful Organization, Take Fo Engineering (Thailand) Co, Ltd. According to Buddhist Peaceful Means. *Journal of MCU Peace Studies*, 5(sp1), 250-260.

Laksanapokin, N. (2019). *Creating Peace Organization Indicators for the 26th Century, Buddhist Era.* (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Likert, R. (1967). The human organization: Its management and Value. New York: McGraw-Hill.

Limcharoen, K. (2019). *A Process of Leadership Development for Peace According to Buddhist Integration.* (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Phra Dharmakosajarn (Prayoon Dhammacitto). (2006). Buddhist management approach. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Pramote Vadakovido (Pantapat). (2019). *A Model of Developing an Ideal Expert in Peace by Buddhist Peaceful Means.* (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya. Ayutthaya.

Phramaha Danai Upawattano (Srichan). (2015). The Model of The Organization Management for Peace: A Case Study of Wat Panyanantaram Khlongluang District, Pathumthani Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 3(1), 23-36.

Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithiboonyakorn). (2011). *Buddhist peaceful means: The integration between principles and tools for conflict management.* Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithiboonyakorn). (2013). *10 Royal Virtues: 10 Indicators of organization Leader.* Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยเครือข่ายธุรกิจเซรามิก: กรณีศึกษาจังหวัดลำปาง*

Development of a Creative Economy with a Ceramic Network: A Case Study of Lampang

[1]ปราโมทย์ ยอดแก้ว และ วรัญญาภรณ์ ศรีสวรรค์นล

[1]Pramote Yotkaew and Waranyaporn Srisawannon

[1]คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

[1]Faculty of Management Science, Suan Dusit University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: pramote_yotkaew@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงเหตุที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วม การเห็นประโยชน์และความร่วมมือของเครือข่ายเซรามิก ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2) แก้ปัญหา อุปสรรค และกำหนดการสร้างความร่วมมือของธุรกิจเซรามิกกับภาคสังคม และภาครัฐ และ3) พัฒนารูปแบบเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นงานวิจัยเชิงประยุกต์ใช้วิธีผสมการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จำนวน 400 ชุด และการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจาก ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากแหล่งท่องเที่ยว 3 พื้นที่ โดยการสนทนากลุ่ม จำนวน 22 คน สัมมนาปฏิบัติการ จำนวน 35 คน และเสวนาพัฒนาการ จำนวน 40 คน และการบูรณาการรูปแบบในพื้นที่ การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติพรรณนา การวิเคราะห์เนื้อหา และการตีความ

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญในการสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ได้แก่ 1) ความพร้อมของชุมชนด้วยทรัพยากรวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และการส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ซึ่งชุมชนต้องมีวัตถุประสงค์การวางแผนที่ชัดเจนในการจัดการท่องเที่ยว 2) ผู้นำและทีมงานในเครือข่ายชุมชนต้องมีวิสัยทัศน์สร้างสรรค์ มีอัธยาศัยดี มีความรู้ด้านการท่องเที่ยว และ 3) เครือข่ายความรู้ ความไว้วางใจ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และภาครัฐต้องส่งเสริมปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการรวมกันยาก และจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นคือขาดการประชาสัมพันธ์ ในการพัฒนารูปแบบต้องเน้นการพัฒนาคน ให้เป็นผู้ให้บริการที่ดีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ต้องบูรณาการกิจกรรมให้สัมพันธ์กันเป็นระบบ โดยจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก ส่งเสริมกิจกรรมการเล่าเรื่องเพื่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และเชื่อมโยงเครือข่ายสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว; เศรษฐกิจสร้างสรรค์; เครือข่ายธุรกิจเซรามิก

*Received January 21, 2022; Revised February 15, 2022; Accepted February 17, 2022

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to study the casual factors influencing the participation, benefit recognition, and the cooperation of ceramic network in a sustainable tourism industry; 2) to solve problems and determine the cooperation of ceramic business with social and government sectors; and 3) to develop a model of tourism and the creative economy with a ceramic business network. The study used a mixed-methods research approach in which the quantitative data were collected from 400 persons divided into 2 groups: tourists and those engaged in the tourism industry. The qualitative data were collected from the following methods: in-depth interviews with community leaders, villagers, entrepreneurs, and stakeholders from 3 tourist attractions; focus group discussion with 22 persons; workshop with 35 persons; and dialogue with 40 persons. Descriptive statistics, content analysis, and interpretation were used to analyze the acquired data.

From the study, it has been discovered that the important factors in building network for the development of tourism and creative economy include: 1) the community's readiness with resources on cultures, traditions, and way of life, as well as the promotion of local tourism, for which the community must have clear tourist management planning objectives; 2) leaders and teams in community networks must be innovative, friendly, and informed about tourism; and 3) knowledge, trust, and cooperation between the public and private sectors are required among networks. The absence of public relations is a problem seen in tourist attractions. In building a model, people's development must be emphasized, and they must be encouraged to be competent service providers. The promotion of creative learning tourism must integrate activities in a systematic manner by providing facilities as well as storytelling activity for creative learning and connecting with networks of important tourist attractions.

Keywords: Tourism; Creative Economy; Ceramic Business Network

บทนำ

การสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจให้ก้าวหน้า สามารถแข่งขันในโลกสมัยใหม่ ในด้านการผลิตสินค้าและบริการท่องเที่ยว จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำการสื่อสาร สร้างความบันเทิง ให้กับอุตสาหกรรม ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Gazette, 2015) ซึ่งกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชได้ดำเนินโครงการเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ตามแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 2555 เพื่อคัดเลือก 10 เมืองในจังหวัดต่างๆ

ทั่วประเทศ เป็นต้นแบบของการบริหารจัดการเมืองที่ดี ทำให้เกิดการพัฒนาปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเกิดและเติบโตของธุรกิจอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ที่เป็นตามหลักเกณฑ์ ด้านศักยภาพ ทุนปัญญา ทุนวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญา และแหล่งท่องเที่ยว หรือสินค้าที่มีเอกลักษณ์จุดเด่นกับจุดขายที่ชัดเจน จนเป็นที่ยอมรับและมีโอกาสทางการตลาด สามารถทำการพัฒนาต่อยอด ในระบบการบริหารจัดการและการวางแผนการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้เกิดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ที่ชัดเจน รวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน เครือข่าย องค์กร ภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ ภาคประชาชน ภาคการศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้อง จากแผนการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (2555-2559) ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาธุรกิจสร้างสรรค์ โดยส่งเสริมผู้ประกอบการ บุคลากร ระบบเงินทุน การวิจัยและพัฒนา การคุมครองทรัพย์สินทางปัญญา รวมถึงโครงสร้างพื้นฐาน เครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารที่มีคุณภาพ เพื่อสร้างบรรยากาศ สภาวะที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ และการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ (Office of the National Economic and Social Development Board, 2011) จนเกิดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ปรับพื้นที่สาธารณในรูปแบบต่างๆ การจัดกิจกรรมงานแสดงสินค้า และกิจกรรมสร้างสรรค์ เพื่อเป็นช่องทางในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และเป็นเวทีในการแสดงออกของนักคิด นักสร้างสรรค์ ซึ่งจังหวัดลำปาง เป็นหนึ่งในสิบเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อให้ลำปางเป็นศูนย์กลางเครือข่ายการผลิต การค้าเซรามิก และการบริการธุรกิจเซรามิกของประเทศไทยและเปิดตลาดเสรีภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Komutsakun, 2014)

จังหวัดลำปาง เมืองเศรษฐกิจสร้างสรรค์เซรามิก ซึ่งได้มีหน่วยงานศูนย์พัฒนาอุตสาหกรรมเซรามิกจังหวัด ส่งเสริมพัฒนาธุรกิจเซรามิก และพัฒนาบุคลากรในด้านการตกแต่งผลิตภัณฑ์เซรามิก ส่งเสริมด้านเทคนิคการตกแต่งลวดลายรูปแบบเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ และธุรกิจการผลิตนังปรับตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้ทัศนศึกษา อย่างแนวคิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เซรามิกธนบดี ซึ่งเป็นจุดขายและดึงดูดนักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาเมืองลำปางในฐานะเมืองเซรามิก เพื่อหวังทำการตลาดท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ หรือส่งเสริมการขายสินค้า ซึ่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศและก่อให้เกิดการพัฒนาธุรกิจการบริการที่เชื่อมโยงและสามารถกระจายรายได้ไปยังชุมชนแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเครือข่ายที่มีความสำคัญ ตัวอย่างรัฐบาลฮ่องกงได้จัดทำโครงการสร้างเครือข่ายอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ในเขตศิลปะและวัฒนธรรมเกาลูนตะวันตก ประกอบไปด้วยพื้นที่สำหรับศิลปะการแสดง แกลอรี่ พิพิธภัณฑ์ และร้านค้าต่างๆ ซึ่งสถานที่ดังกล่าวถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ ที่นอกเหนือจากการขายสินค้าสร้างสรรค์ (Office of the National Economic and Social Development Board, 2011)

ปัญหาการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวในสังคมไทยพบว่า การรวมตัวกันของภาคเอกชนมีความกระจัดกระจายในแต่ละอุตสาหกรรมทั้งระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่น ซึ่งการร่วมมือกันระหว่างผู้ประกอบการในลักษณะการดำเนินธุรกิจทางการค้ายังไม่เชื่อมโยงกัน ในลักษณะที่เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูล เพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนากิจกรรมร่วมกัน (Thedchai, 2009) จากที่กล่าวมาธุรกิจการท่องเที่ยวและธุรกิจเซรามิกยังไม่ขับเคลื่อนสร้างสรรค์ให้เกิดการเพิ่มมูลค่า เพราะขาดการส่งเสริมพัฒนาเครือข่ายเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทีมผู้วิจัยเห็นความจำเป็นในการวิจัยโครงการ รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยเครือข่ายธุรกิจเซรามิก: กรณีศึกษาจังหวัดลำปาง ซึ่งมีเอกลักษณ์ทางมรดกวัฒนธรรม และศิลปะตามภูมิ

ปัญญา จึงควรค้นหาสิ่งที่เป็นปัจจัยเชิงเหตุที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมเครือข่าย ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินงาน และขจัดปัญหาอุปสรรคในการสร้างความร่วมมือของเครือข่าย และพัฒนารูปแบบเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จากเครือข่ายการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมความร่วมมือ สร้างมูลค่าจากเศรษฐกิจสร้างสรรค์ตลาดในประเทศให้เพิ่มมากขึ้น โดยชาวบ้านในสังคมชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเครือข่าย และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของธุรกิจท่องเที่ยวเซรามิกเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างสันติสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงเหตุที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วม การเห็นประโยชน์ และความร่วมมือของเครือข่ายเซรามิก ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2. เพื่อแก้ปัญหา อุปสรรค และกำหนดการสร้างความร่วมมือของธุรกิจเซรามิกกับภาคสังคม และภาครัฐ

3. เพื่อพัฒนารูปแบบเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วย เครือข่ายธุรกิจเซรามิก: กรณีศึกษาจังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยประยุกต์ (Applied Research) ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) (Yothin, 2015) การวิจัยมีการศึกษาเอกสารด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ช่องทางการท่องเที่ยว ค้นคว้าหนังสือที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลงานตีพิมพ์ รวมทั้งจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ด้านเซรามิก เครือข่าย การพัฒนาด้านธุรกิจเซรามิก นำข้อมูลมาวิเคราะห์ใช้กับกระบวนการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ ขั้นนี้มีกระบวนการดังนี้

1) ประชากร ผู้ให้ข้อมูลเป็นนักท่องเที่ยวที่เที่ยวหรือเลือกซื้อเซรามิก และผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการหรือผู้นำภาคธุรกิจ ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก วิสาหกิจชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยว ในพื้นที่อุตสาหกรรมเซรามิก และข้าราชการ เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีหน้าที่ในด้านการปกครองส่งเสริมการท่องเที่ยว

2) เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม ที่ผ่านการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ในการทบทวนวรรณกรรม และวิเคราะห์เชิงเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดย มีการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือวิจัยโดยอาศัยดุลยพินิจของผู้เชี่ยวชาญ (Subject Matter Specialists) จะใช้วิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Consistency: IOC) แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิได้นำไปทำการทดสอบ (Try Out) เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวในอำเภอเกาะเกร็ด จังหวัดนนท์บุรี จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นเป็นรายข้อ โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอน

บาด (Cronbach's Alpha Coeffcient) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติวิเคราะห์ ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ มีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา เท่ากับ 0.985 ได้ผลสรุปว่าแบบสอบถามเชื่อถือได้ (มากกว่า 0.80)

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) กับ 2 กลุ่มตัวอย่างคือ กลุ่มนักท่องเที่ยว กับกลุ่มผู้บริหาร ที่ เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจเซรามิก และภาคสังคม ซึ่งกำหนดแจกแบบสอบถามกลุ่มละ 200 คน รวม 2 กลุ่ม 400 คน ได้รับแบบสอบถามที่ถูกต้องสมบูรณ์ครบถ้วน

4) การวิเคราะห์ผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ใช้อธิบายผลการวิจัยด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics)

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ขั้นนี้มีกระบวนการดังนี้

1) ผู้ให้ข้อมูลหลักเลือกตัวอย่างเฉพาะผู้รู้ในประเด็นสำคัญ (Key Informant) เป็นผู้นำหรือผู้ที่กลุ่มให้การยอมรับจากกลุ่มศักยภาพชุมชน ในจังหวัดลำปาง ประกอบด้วย ภาคผู้ประกอบการ การท่องเที่ยวหรือผู้ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยว ภาคธุรกิจเซรามิก ภาคสังคม และภาครัฐที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว

2) การรวบรวมข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) การเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเซรามิกและการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ภาครัฐ (ศูนย์ศิลปาชีพบ้านแม่ต๋ำ) ภาคเอกชน (บริษัทพิพิธภัณฑ์เซรามิคธนบดี) และภาคชุมชน (บ้านศาลาบัวบก) ส่วนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การเลือกผู้ร่วมสนทนาแบบเจาะจง ที่พร้อมร่วมแสดงความเห็น จากผู้บริหาร ผู้นำ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้วยความเต็มใจ จำนวน 22 คน และการจัดเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติ จำนวน 35 คน มีการบันทึกข้อมูล รวมกิจกรรมในพื้นที่ และการสังเกตุ

3) การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ด้านข้อมูล ด้านผู้วิจัย ด้านวิธีการรวบรวมข้อมูลหลายๆ วิธี พิจารณาความสอดคล้องถึงความถูกต้อง ตรงกันจริง

4) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการจำแนกและแบ่งประเภทข้อมูล ตามลักษณะของเนื้อหา ตามกลุ่มและลักษณะงาน เพื่อทำการจัดหมวดหมู่ และการวิเคราะห์ความเป็นเหตุเป็นผลให้ได้ข้อสรุปเนื้อหา และประเด็นสำคัญที่สามารถนำไปดำเนินการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 3 บูรณาการเพื่อนำไปสู่การพัฒนา โดยเลือกหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนบ้านศาลาบัวบก อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จากความพร้อมในการจัดกิจกรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ ขั้นนี้มีกระบวนการที่นำไปสู่การพัฒนา ดังนี้

1) นำข้อมูลการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยเครือข่ายธุรกิจเซรามิก ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยคำนึงถึงบริบท (Context) สภาพแวดล้อม และการตีความ (Interpretation) ให้ได้ข้อสรุป เพื่อนำมาบูรณาการเชื่อมโยงหรือผูกเรื่อง เป็นรูปแบบการพัฒนาสร้างสรรค์ ทำให้ได้บทสรุปจากการศึกษา

2) การจัดเวที กิจกรรมสานเสวนา แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยจัดบริการนักท่องเที่ยวเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างประสบการณ์ตามความสมัครใจท่องเที่ยว มีผู้เข้าร่วม 40 คน เพื่อให้ข้อมูลพัฒนา

รูปแบบสร้างการเรียนรู้ และกำหนดสร้างรูปแบบเครือข่ายเซรามิกสร้างสรรค์ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการวิเคราะห์เนื้อหา และการการตีความรูปแบบการพัฒนารูปแบบเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3) ทำการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ โดยจัดประชุมปรับความรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้นำหมู่บ้านและคณะกรรมการการท่องเที่ยวหมู่บ้านศาลาบัวบก มีผู้เข้าร่วม 15 คน จากนั้นทำการวิเคราะห์เนื้อหา และตีความสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนารูปแบบการพัฒนารูปแบบเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมแสดงความคิดเห็นในการปรับแก้งานให้สมบูรณ์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาปัจจัยเชิงเหตุที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วม การเห็นประโยชน์ และความร่วมมือของเครือข่ายเซรามิก ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญในปัจจัยที่มีต่อการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ การปฏิบัติ การสร้างประสบการณ์ ภาพรวมทั้ง 8 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.15, S.D.=0.56) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านบุคลากรในการให้บริการ ($\bar{X}$ =4.41, S.D.=0.72) รองลงมาเป็นด้านสถานที่แหล่งท่องเที่ยวและการเข้าถึง ($\bar{X}$ =4.31, S.D.=0.59) กับด้านภาพลักษณ์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ($\bar{X}$ =4.31, S.D.=0.69) ส่วนด้านที่ให้ความสำคัญน้อยสุดคือด้านการส่งเสริมการตลาด ($\bar{X}$ =3.83, S.D.=0.76) พิจารณาตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามปัจจัยที่มีระดับความสำคัญในการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยรวม
(n=200 คน)

ปัจจัยในการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (ปัจจัยการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ ปฏิบัติ ในการสร้างประสบการณ์)	$\bar{X}$	**S.D.**	**แปลผล**	**สำคัญลำดับที่**
1. ด้านสถานที่แหล่งท่องเที่ยวและการเข้าถึง	4.31	0.59	มากที่สุด	2
2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	4.28	0.68	มากที่สุด	3
3. ด้านราคา สินค้าและบริการ	4.08	0.62	มาก	4
4. ด้านช่องทางการให้บริการท่องเที่ยว	4.08	0.69	มาก	4
5. ด้านการส่งเสริมการตลาด	3.83	0.76	มาก	6
6. ด้านกระบวนการ	3.86	0.71	มาก	5
7. ด้านบุคลากรในการให้บริการ	4.41	0.72	มากที่สุด	1
8. ด้านภาพลักษณ์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม	4.31	0.69	มากที่สุด	2
รวม	**4.15**	**0.56**	**มาก**	

จากตารางที่ 1. ปัจจัยสำคัญ3 อันดับแรก เรื่องที่สำคัญอันดับที่ 1 คือ การมีอัธยาศัยประสบการณ์ที่ดีของมัคคุเทศก์นำเที่ยว มีความเป็นมิตรมีน้ำใจและอัธยาศัยดีของคนในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่/บุคลากร

มีประสบการณ์ บรรยายให้ข้อมูล อันดับที่ 2 คือ การคมนาคมเข้าถึงได้สะดวก มีป้าย/สัญลักษณ์ต่างๆ หาง่าย ชัดเจน เหมาะสม และต้องการเห็นวิถีชีวิตและบรรยากาศที่แปลกใหม่ ไม่ซ้ำกับที่อื่น กับ ความมีเสน่ห์ในวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว ความมีเอกลักษณ์ของคนในชุมชนกับ ความน่าสนใจของกิจกรรม วีถีชีวิต วัฒนธรรมคนในท้องถิ่น และอันดับที่ 3 คือ สถานที่พักแรมมีความสะอาด และปลอดภัย มีห้องน้ำ สุขา สะอาด และเพียงพอ และความพอเพียงของสถานที่พัก สถานที่จอดรถกับร้านอาหาร สำหรับบริการการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ การปฏิบัติ ในการสร้างประสบการณ์

ส่วนข้อมูลกลุ่มผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและธุรกิจเซรามิก พบว่า ปัจจัยการสร้างเครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (ความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว)ให้ความสำคัญในปัจจัยการสร้างเครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยรวม 5 ด้าน ภาพรวมอยู่ในระดับสำคัญมาก ($\bar{X}$=4.14, S.D.=0.59) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความพร้อมของสังคม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$=4.24, S.D.=0.65) รองลงมาคือ ด้านผู้นำ และทีมงานในชุมชนเครือข่าย ($\bar{X}$=4.20, S.D.=0.68) และด้านลำดับสำคัญต่ำสุด คือด้านความต้องการของคนในสังคม/ชุมชน ($\bar{X}$=4.06, S.D.=0.61) พิจารณาตามตารางที่ 2.

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความสำคัญในปัจจัยการสร้างเครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยรวม
(n=200 คน)

ปัจจัยการสร้างเครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยว แบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	สำคัญ ลำดับที่
1. ด้านความพร้อมของสังคม	4.24	0.65	มากที่สุด	1
2. ด้านเศรษฐกิจชุมชน	4.07	0.65	มาก	4
3. ด้านผู้นำ และทีมงานในชุมชนเครือข่าย	4.20	0.68	มาก	2
4. ด้านความต้องการของคนในสังคม/ชุมชน	4.06	0.61	มาก	5
5. ด้านความไว้วางใจในเครือข่ายหรือความรู้ความเข้าใจเรื่องเครือข่าย	4.13	0.71	มาก	3
รวม	**4.14**	**0.59**	**มาก**	

จากตารางที่ 2 ปัจจัยที่มีความสำคัญ3 อันดับแรก ในการสร้างเครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ พบว่า เรื่องที่สำคัญอันดับที่1 คือ สถานที่ มีทรัพยากร วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ส่งเสริมท่องเที่ยวในท้องถิ่น ชุมชนมีการจัดการวางแผนท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อันดับที่ 2 คือ ด้านผู้นำและทีมงานในชุมชนเครือข่าย เรื่องที่สำคัญคือ คนในชุมชนมีอัธยาศัย มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการท่องเที่ยว กับ ผู้นำมีวิสัยทัศน์ มีความคิดสร้างสรรค์ ประสานงาน และการใช้ประโยชน์ผู้นำมีความรับผิดชอบเป็นที่ยอมรับ และมีความน่าเชื่อถือ ผู้นำมีจิตใจที่เสียสละ แบ่งปันเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม และอันดับที่ 3

คือ มีความร่วมมือระหว่างภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ เอกชน และภาคประชาชนในงานอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทย สมาชิกควรมีความเท่าเทียมกันและให้เกียรติกันและกัน การเป็นเครือข่ายควรมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน ในเรื่องการสร้างเครือข่าย เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ ผู้ให้ข้อมูลมีระดับความคิดเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีระดับคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความร่วมมือของเครือข่ายชุมชน ที่ต้องมีการเชื่อมโยงร่วมมือช่วยกันส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนให้เข้มแข็ง ด้านการเห็นประโยชน์ของเครือข่าย ต้องทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่คุณค่าใหม่ในการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ด้านการเข้าร่วมเครือข่าย ต้องมีการรวมกลุ่มผู้ประกอบกิจการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ที่ 2 ปัญหา อุปสรรค์ และกำหนดการสร้างความร่วมมือของธุรกิจเซรามิกกับภาคสังคมและภาครัฐ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า

1) กลุ่มนักท่องเที่ยว มีปัญหาหรืออุปสรรค เรื่องการประชาสัมพันธ์ ที่ขาดข้อมูลข่าวสาร ข้อมูลกิจกรรมที่น่าสนใจ และความไม่ต่อเนื่องของโครงการในการท่องเที่ยว รวมถึงความสร้างสรรค์ เรียนรู้ของกิจกรรม ความยากในการเดินทางเข้าไปที่แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวมีข้อเสนอแนะว่าควรเพิ่มจุดเด่นการท่องเที่ยวที่ชัดเจน, เน้น กิจกรรมสำคัญที่ให้ลูกค้ามีส่วนร่วม เกิดคุณค่าที่ประทับใจ โดยเพิ่มมูลค้าในตัวสินค้าแต่ราคาไม่สูงเกินไป และเน้นการประชาสัมพันธ์ กับเปิดตลาดในเชิงท่องเที่ยวกับพื้นที่ใกล้เคียง

2) กลุ่มผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง มีปัญหาหรืออุปสรรค เรื่องการรวมตัวของชุมชนจะทำได้ยาก เพราะขาดข้อมูลที่ชัดเจนในการรวมกลุ่ม ความพร้อมของชุมชน ความเข้าใจของผู้ประกอบการในการให้บริการ การต้อนรับนักท่องเที่ยว และความพร้อมความเข้าใจของแต่ละฝ่ายของกิจการท่องเที่ยว ความร่วมมือของคนในชุมชน และการที่ภาคเอกชนสร้างเครือข่ายธุรกิจขนาดใหญ่อาจจะไม่ยอมรับธุรกิจขนาดเล็กๆ และเรื่องผลิตภัณฑ์ เช่นผลิตภัณฑ์เซรามิกดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวได้เพียงกลุ่มเล็กๆ ผลิตภัณฑ์มีความหลากหลายธุรกิจเซรามิกขาดความเป็นเอกภาพ การนำเสนอจุดเด่นของท้องถิ่นมีน้อยมาก และถ้าผู้ประกอบการมีจุดเด่นเหมือนกันอาจจะแย่งลูกค้ากันเอง ธุรกิจขาดความรู้ที่จะนำมาต่อยอด ขาดความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ และขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวรอการสนับสนุนจากภาครัฐมากเกินไป

3) ข้อเสนอแนะ การสร้างเครือข่ายต้องเริ่มจากมีจิตอาสาการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วยความสามัคคี ควรสร้างความเป็นอัตลักษณ์ตามแบบอย่างวิถีโบราณให้โดดเด่น ควรมีการพัฒนาประชาสัมพันธ์การตลาดอย่างสม่ำเสมอ และแนะนำเกี่ยวกับเซรามิกให้เพิ่มมากขึ้น ควรมีการรวมกลุ่มผู้ประกอบการด้านเซรามิก และมีเครือข่ายที่ส่งเสริมความร่วมมือกับการท่องเที่ยวด้านอื่นๆ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อพัฒนารูปแบบเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า ควรมีการดำเนินการตามรูปแบบการพัฒนาดังนี้

1) การพัฒนาคน ควรส่งเสริมคนให้มีความรู้ความเข้าใจ เรื่องการท่องเที่ยว การให้บริการที่ดีด้วยใจให้สังคมที่ประกอบด้วย บ้าน วัด และโรงเรียนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเรียนรู้ด้วยความรักความสามัคคี โดยเน้นพัฒนาผู้นำ คณะกรรมการทีมงานการท่องเที่ยว ทุกคนให้เข้าใจในการเล่าเรื่องความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวการให้บริการกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ กิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ และ

การเชื่อมโยงเครือข่ายและสถานที่ท่องเที่ยว ผู้นำและทีมงานต้องเสียสละ เรียนรู้การหาโอกาสจากภาครัฐที่จะส่งเสริมงบประมาณการพัฒนา สาธารณูปโภค รวมถึงช่วยส่งเสริมโฆษณาประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยว และอบรมพัฒนาผู้นำ คณะกรรมการทีมงาน และประชาชนในการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชน การพัฒนาคนผู้นำ และคณะกรรมการทีมงานการท่องเที่ยว ต้องพัฒนาให้เป็นนักบริการที่ดี คือ (1) มีความเป็นผู้นำ มีภาวะผู้นำ และมีความกล้าในการแสดงออกด้วยความคิดสร้างสรรค์ และมนุษย์สัมพันธ์ที่มีสันติภาพ (2) มีบุคลิกภาพและมีน้ำใจในการให้บริการ (3) มีความรู้ในเรื่องการท่องเที่ยวในพื้น (4) มีศิลปะในการพูดการสื่อสาร และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

2) การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ ต้องทำการบูรณาการกิจกรรมให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้ที่สร้างความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เช่น (1) พัฒนารูปแบบกระบวนการเล่าเรื่อง (2) พัฒนารูปแบบการให้บริการกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ (3) พัฒนารูปแบบการเชื่อมโยงเครือข่ายและสถานที่ท่องเที่ยว (4) พัฒนารูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

องค์ความรู้ใหม่

การบูรณาการรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วย เครือข่ายธุรกิจเซรามิก พบว่า

1) แหล่งท่องเที่ยวควรพัฒนาให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ได้โดยตรงถึงประวัติความเป็นมา ตำนาน ความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ของแหล่งท่องเที่ยว แม้นักท่องเที่ยวไม่ได้ซื้อโปรแกรมการท่องเที่ยว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกจากคนในชุมชนที่สามารถทำได้เอง เช่นการแสดงคิวอาร์โค้ด ให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ได้โดยตรง จากประชาสัมพันธ์หมู่บ้านไปกับสินค้าของชุมชน และให้นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวช่วยแชร์ Facebook Line สถานที่ท่องเที่ยว

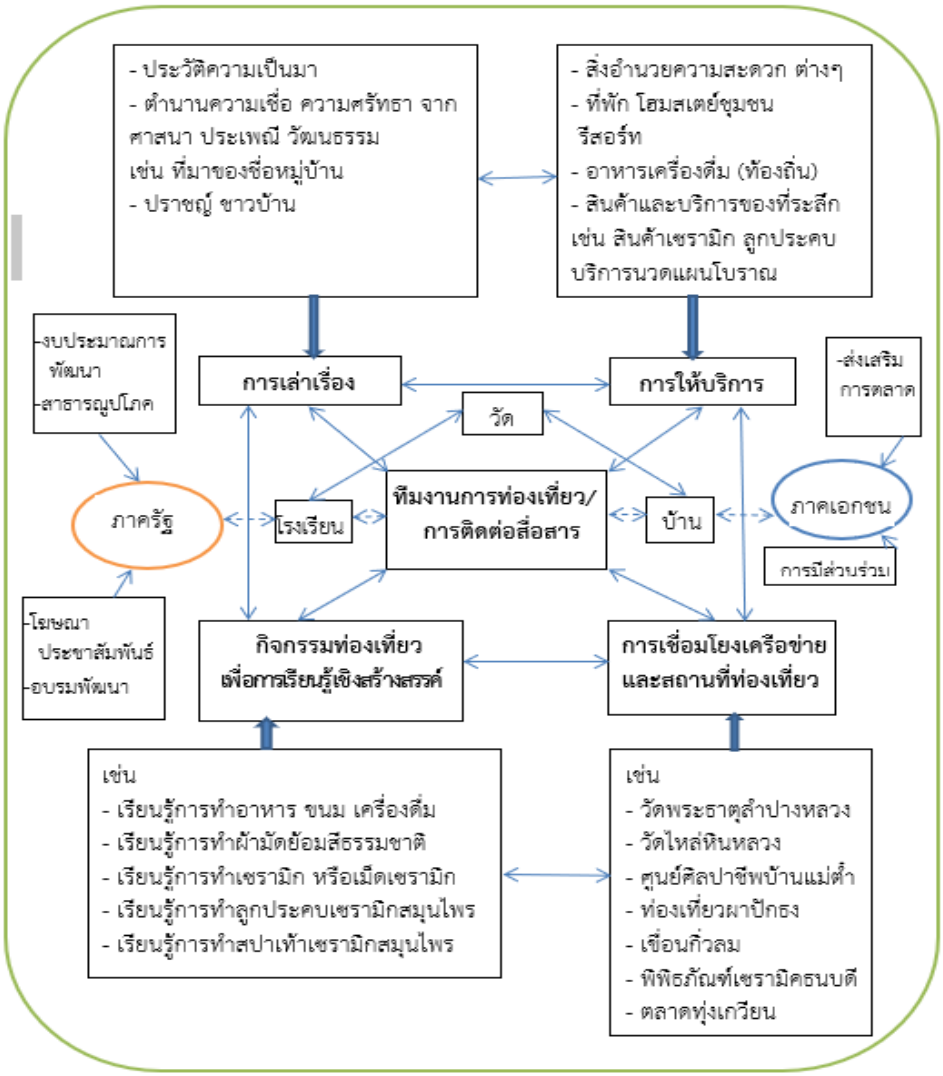
2) แหล่งท่องเที่ยวควรพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และมาตรฐานสากลที่นักท่องเที่ยวต้องการ แต่ไม่เป็นการทำให้ผิดวิถีเกินไป และสามารถประสานสามัคคีเครือข่ายสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง และของกินร้านอาหาร รวมไปถึงที่พักต่างๆ ทั้งของชุมชนและโรงแรม รวมถึงการประชาสัมพันธ์ทางตรงและทางอ้อม โดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิคส์ของเครือข่ายชุมชนร่วมกัน

3) เครือข่ายธุรกิจเซรามิกควรมีส่วนร่วมในการร่วมคิดรูปแบบในการพัฒนา สร้างสรรค์การเรียนรู้ส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกัน เช่น กิจกรรมปั่นจักรยานเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจปั่นเพื่อการเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยวหรืออาจต้องสร้างสรรค์จัดกิจกรรมจักรยานเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ และส่งเสริมการตลาดร่วมกันหรือร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชนร่วมกัน

4) แหล่งท่องเที่ยวสามารถสร้างกิจกรรมสร้างสรรค์ ที่นักท่องเที่ยวได้รับองค์ความรู้ที่ชัดเจนในการปฏิบัติ เพื่อการเรียนรู้สร้างประสบการณ์ ซึ่งการจัดกิจกรรมควรให้เข้าถึงกระบวนและการพัฒนาการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงไปสู่กิจกรรมเครือข่าย สถานที่สำคัญใกล้เคียง ในการสร้างกิจกรรมองค์ความรู้

5) ต้องสร้างโอกาสโดยการดึงหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมเครือข่ายเพื่อการท่องเที่ยว

ผลการบูรณาการและตีความได้ตามภาพที่ 1

รูปภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยเครือข่าย (ธุรกิจเซรามิกลำปาง)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาปัจจัยเชิงเหตุที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วม การเห็นประโยชน์และความร่วมมือของเครือข่ายเซรามิก ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เรื่องปัจจัยที่สำคัญอันดับที่ 1 คือ ด้านบุคลากรในการให้บริการ เรื่องที่สำคัญคือ การมีอัธยาศัยประสบการณ์ที่ดีของมัคคุเทศก์นำเที่ยว มีความเป็นมิตรมีน้ำใจและอัธยาศัยดีของคนในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ / บุคลากร มีประสบการณ์ บรรยายให้ข้อมูล สอดคล้องกับ Iuliana, and Marinela (2013) อธิบายถึงความตั้งใจในการแนะนำที่จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในพื้นที่ ซึ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจมากกว่าพื้นที่อื่นๆ ปัจจัยที่สำคัญอันดับที่ 2 คือ ด้านสถานที่แหล่งท่องเที่ยวและการเข้าถึงกับด้านภาพลักษณ์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม การคมนาคมเข้าถึงได้สะดวก สอดคล้องกับ Chadaporn (2016) อธิบายถึง ปัจจัยต่อการตัดสินใจใช้บริการท่องเที่ยว ณ อุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และเรื่องสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจในระดับ

มาก คือด้านสถานที่ท่องเที่ยว ด้านภาพลักษณ์ ด้านการคมนาคม สอดคล้องกับ Wan, and Chan (2013) อธิบายถึง ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในเรื่องสถานที่และการเข้าถึง ปัจจัยที่สำคัญอันดับที่ 3 คือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก สถานที่พักแรมมีความสะอาด และปลอดภัย สอดคล้องกับ Wan, and Chan (2013) อธิบายถึง ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว คือเรื่องอาหาร สิ่งอำนวยความสะดวกสถานที่สภาพแวดล้อม

ส่วนกลุ่มผู้ประกอบการ ปัจจัยที่สำคัญอันดับที่ 1 คือ ด้านความพร้อมของชุมชน เรื่องที่สำคัญคือ สถานที่มีทรัพยากร วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ส่งเสริมท่องเที่ยวในท้องถิ่น ชุมชนมีการจัดการวางแผนท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ Danuvat (2014) อธิบายถึง ปรากฏการณ์ความสำเร็จของการบริหารเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ การเตรียมตนเองหรือเตรียมชุมชนเพื่อกำหนดทิศทางร่วมกัน รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์และวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ ปัจจัยที่สำคัญอันดับที่ 2 ผู้นำมีวิสัยทัศน์ มีความคิดสร้างสรรค์ ประสานงาน และการใช้ประโยชน์ ผู้นำมีความรับผิดชอบเป็นที่ยอมรับ และมีความน่าเชื่อถือผู้นำ มีจิตใจที่เสียสละ แบ่งปันเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม สอดคล้องกับ Danuvat (2014) อธิบายถึง ปรากฏการณ์ความสำเร็จของการบริหารเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ การทำงานเป็นทีมการทำงานด้วยความรัก ความสามัคคี ปัจจัยที่สำคัญอันดับที่ 3 มีความร่วมมือระหว่างภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ เอกชน และภาคประชาชนในงานอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทย สมาชิกควรมีความเท่าเทียมกันและให้เกียรติกันและกัน การเป็นเครือข่ายควรมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน สอดคล้องกับ Oranoot, and Chokchai (2013) อธิบายถึง การจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งจะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานราชการ องค์กร ภาคเอกชน เครือข่ายต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่น และการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นควบคู่กัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ปัญหา อุปสรรค์ และข้อเสนอแนะ พบว่า การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ ปฏิบัติ ในการสร้างประสบการณ์ สร้างสรรค์การผลิตเซรามิก ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดข้อมูลข่าวสาร ขาดข้อมูลที่น่าสนใจ และสถานที่แหล่งท่องเที่ยวหายาก สอดคล้องกับ Pongsak, Boonthong, and Vimol (2015) อธิบายถึง ข้อจำกัดโครงการ กิจกรรม และ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวมีน้อย ส่วนเรื่องป้ายบอกทางไปแหล่งท่องเที่ยวมีน้อยมาก รวมถึงขาดกิจกรรมที่ทำให้ลูกค้ามีส่วนร่วมที่เกิดคุณค่าประทับใจ สอดคล้องกับ Patthaya, Supananee, and Thammarong (2014) อธิบายถึง การสร้างคุณค่าใหม่เป็นการบูรณาการประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านกระบวนการในการแลกเปลี่ยนซักถาม สร้างสำนึกรักถิ่นเกิด โดยเพิ่มมูลค้าในตัวสินค้า กลุ่มผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง อธิบายปัญหาหรืออุปสรรค ในการสร้างรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ พบว่า ชุมชนเกิดการรวมตัวยากธุรกิจบริษัทใหญ่อาจไม่ยอมรับธุรกิจขนาดเล็ก สอดคล้องกับ Adilla, Sirichai, Patanat, and Kanchana (2012) อธิบายถึง จุดด้อยในเรื่องการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ยังขาดการบูรณาการการร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ศึกษาพัฒนารูปแบบเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า ต้องพัฒนา คน สอดคล้องกับ Phra Maha Suthit Aphakaro (Uopoun) et al. (2013) อธิบายถึง การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ กลุ่มคน และสอดคล้องกับ Patthaya, Supananee, and Thammarong (2014) อธิบายถึงปัจจัยพัฒนาการทองเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ เช่น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว อย่างมีความรับผิดชอบ คุณลักษณะที่สำคัญคือการมีคุณธรรมทางด้านความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบต่อตนเอง

การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ที่ต้องรู้จักกรการบูรณาการกิจกรรมให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้ที่สร้างความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เช่น การเล่าเรื่อง ที่สอดคล้องกับ Sripayon et al. (2014) อธิบายถึง อัตลักษณ์ชุมชนที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่เป็นเรื่องเล่าอัตลักษณ์ชุมชน มีการอบรมผู้ประกอบการและพนักงานในธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สอดคล้องกับ Patthaya, Supananee, and Thammarong (2014) อธิบายถึง การสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่น ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน เรื่องราวประวัติความเป็นมา โบราณสถาน โบราณวัตถุ ความเชื่อ ตำนานเรื่องเล่า เป็นสถานที่ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์

การให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกรวมถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายและสถานที่ท่องเที่ยว ที่สอดคล้องกับ Pongsak, Boonthong, and Vimol (2015) อธิบายถึง การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว ภาครัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอันดับรองจากด้านอื่นๆ และส่วนใหญ่ภาครัฐมีการส่งเสริมและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในส่วนที่เป็นสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก และสอดคล้องกับ Kanchana et al. (2013) ได้อธิบายถึง การสร้างเครือข่าย และประสานความร่วมมือ เน้นทำงานร่วมกับพันธมิตรคู่ค้าและกระชับความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เสริมสร้างความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว และสอดคล้องกับ Sripayon et al. (2014) อธิบายถึงเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวจังหวัดลำปางใน เรื่องเส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครลำปาง และเส้นทางการท่องเที่ยวลำปาง-ลำพูน-เชียงใหม่ บนพ้นที่อำเภอห้างฉัตร เกาะคา และเสริมงาม รวมถึงการมีเครือข่ายที่ร่วมกัน โดยการจัดทำสื่อสังคมเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ Weerasuk et al. (2014) ได้อธิบายถึง ความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว และด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เรื่องการกำหนดรูปแบบท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ต้องคำนึงถึงศักยภาพในพื้นที่และสามารถเสริมประเด็นการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยวละชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว และสอดคล้องกับ Thitisak (2014) อธิบายถึง การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวต้องการเรียนรู้มากที่สุด ได้แก่ นวดไทย ทำอาหารไทย มวยไทย ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชนและคนไทยต้องให้ความร่วมมือ ในการจัดการ รักษา ดูแล จัดการท่องเที่ยวให้เป็นที่สนใจ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือให้ชุมชนมีโอกาสใช้สิทธิ์ความเป็นเจ้าของพื้นที่ เพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สรุป

งานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วย เครือข่ายธุรกิจเซรามิก: กรณีศึกษาจังหวัดลำปาง ปัจจัยที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญคือ ด้านบุคลากรในการให้บริการ ด้านสถานที่และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และด้านภาพลักษณ์ วิถีชีวิตวัฒนธรรม ส่วนปัจจัยที่ผู้ประกอบการให้ความสำคัญคือ ด้านความพร้อมของสังคม ด้านผู้นำ ด้านทีมงานในชุมชนเครือข่าย ในเรื่องการสร้างเครือข่าย สิ่งสำคัญการสร้างความร่วมมือของเครือข่ายชุมชน ที่ต้องมีการเชื่อมโยงร่วมมือช่วยกัน และการเห็นประโยชน์ของเครือข่ายที่ มีคุณค่าในการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ด้านการเข้าร่วมเครือข่ายอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จะต้องมีการรวมกลุ่มผู้ประกอบการต่างๆ ส่วนเรื่องปัญหา อุปสรรค์ ยังขาดการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร การให้ข้อมูลกิจกรรมที่น่าสนใจ และเรื่องการรวมตัวของชุมชนทำได้ยาก การสร้างเครือข่ายต้องเริ่มจากการมีจิตอาสา การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วยความสามัคคี ในการพัฒนารูปแบบเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องทำการพัฒนาคนให้มีใจบริการที่ดี และส่งเสริมคนให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยว และทำการบูรณาการกิจกรรมให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้ที่สร้างความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การพัฒนาความพร้อมของชุมชน เรื่องที่สำคัญคือ สถานที่ มีทรัพยากร วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ส่งเสริมท่องเที่ยวในท้องถิ่น ชุมชนมีการจัดการวางแผนท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่ภาครัฐควรร่วมส่งเสริม รวมถึงการพัฒนา ด้านผู้นำและทีมงานในชุมชนเครือข่ายที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

1.2 การพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด ควรเร่งรัดสนับสนุนการเรียนรู้และเพิ่มจุดเด่นแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน focus กิจกรรมที่ให้ลูกค้ามีส่วนร่วม และเกิดคุณค่าที่ประทับใจ

1.3 การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเน้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยต้องส่งเสริมความร่วมมือของคนในสังคม/ชุมชนและองค์การนอกชุมชน ให้ความสำคัญความรู้เรื่องการท่องเที่ยวชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการพัฒนาความร่วมมือการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงเส้นทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงส่งเสริมกันในพื้นที่ท่องเที่ยวสร้างสรรค์

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนารูปแบบการประชาสัมพันธ์เชิงรุกสร้างสรรค์แหล่งท่องเที่ยว

References

Adilla, P., Sirichai, P., Patanat P., & Kanchana, Y. (2012). *A Study of Potential and Value of Tourism Products for Increasing Income in Chai Nat, Sing Buri, Sa Kaeo, and Samut Sakhon Provinces, in the Central Region of Thailand.* Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF).

Chadaporn, S. (2016). *Factors Affecting Tourist's Decision Making on Traveling to King Mongkut Science Park, Waghor, Prachuab Khiri Khan Province.* Bangkok: The National Research Council of Thailand (NRCT) and The Thailand Research Fund (TRF).

Danuvat, S. (2014). *The Phenomenon of Success for sustainable Network. Management of Local Community: Case study in Ban KhokPayom Community, Amphoe La-ngu, Satun Province.* Song Khla: Songkhla Rajabhat University Research and Development Institute .

Gazette. (2015). *Regulations of the Prime Minister's Office on Digital Telecommunications Commission for the economy and society.* Retrieved April 25, 2018, from http:// www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2558/E/053/1.PDF

Iuliana, P., & Marinela, G. (2013). *Tourist satisfaction in rural areas- a comparative study on rural areas from Romania and Hungary.* Proceedings of the International Conference Marketing - from Information to Decision, Nov2013, Vol. 6, 223-235. 13p.

Kanchana, S. et al. (2013). *Full paper of research project: Voluntourism Development in the Upper Northern Region of Thailand.* Bangkok: Support by National Research Council of Thailand (NRCT) and The Thailand Research Fund (TRF) .

Office of the National Economic and Social Development Board. (2011). *Creative Economy.* Bangkok: B.C. Press.

Oranoot, K. & Chokchai, S. (2013). Sustainable Tourism Management for Supporting ASEAN Economics Community. *Journal of Politics and Government, Current issues in ASEAN,* 4(1), 200-227.

Patthaya, S., Supananee, K., & Thammarong U. (2014). Factor of eco-historical tourism development in Puntainorasing historical area, Samutprakan province. *Journal of the Humanities and Social Sciences. Mahasarakham University,* 33(1), 140-150.

Phra Maha Suthit Aphakaro (Uopoun) et al. (2013). *The Model and Process of Buddhism-Based Tourism Development in Thailand.* Bangkok: The National Research Council of Thailand (NRCT) and The Thailand Research Fund (TRF).

Pongsak, P., Boonthong, D., & Vimol, C. (2015). The Strategies for Sustainable Tourism Administration of Kamphaeng Phet Province. *Journal of the Humanities and Social Sciences,* 21(2), 173-186.

Ritinan, K. (2014). *Creative economy for a new day in the age of globalization.* Bangkok: APM Group Solutions.

Sripayon, N. et al. (2014). *The Co-creation of Tourism Management for Sustainable Development of Lampang Community Identity.* Lampang: National University.

Thedchai, C. (2009). *The role of local government organizations and sustainable tourism development Based on the concept of Sufficiency Economy.* Nonthaburi: King Prajadhipok's Institute.

Thitisak, V. (2014). Creative Tourism: Thai Travel Preparation. *Journal of Hospitality and Tourism,* 9(1), 64-77.

Wan, Y. K. P., & Chan, S. H. J. (2013). Factors that Affect the Levels of Tourists' Satisfaction and Loyalty towards Food Festivals: a Case Study of Macau. *International Journal of Tourism Research,* 15(3), 226-240.

Weerasuk, U. et al. (2014). *Community Participatory Action Research for Hot Spring Tourism Development in the Western Thailand*. Bangkok: The National Research Council of Thailand (NRCT) and The Thailand Research Fund (TRF).

Yothin, S. (2015). *Mixed research methodology. Institute for Population and Social Research Mahidol University*. Retrieved April 25, 2018, from http://www.thaivbd.org/n/researchs/download/238

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย*

The Causal Model of Family Strength in Thai Society

[1]พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ, ศักดิ์ชัย สักกะบูชา,
พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิฉนฺโท และ นาฏนภางค์ โพธิ์ไพจิตร์
[1]Phramaha Phuen Kittisobhano, Sakchai Sakabucha,
Phrakrusanggharak Ekkapat Abhichando and Nadnapang Phophichit
[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[1]Mahachulalongkiornrajavidyalaya University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: phuen.cha@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย และ 2) ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย ที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยนี้คือ กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพและและจังหวัดปริมณฑล ได้แก่ นนทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร นครปฐม และปทุมธานี จำนวน 1,200 คน ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ครอบครัวเข้มแข็ง การทำหน้าที่ของครอบครัว ฆราวาสธรรม 4 และความผาสุกทางจิตวิญญาณ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมเพื่อสร้างโมเดลเชิงทฤษฎีซึ่งประกอบไปด้วยตัวแปรแฝง 4 ตัวคือ 1) ฆราวาสธรรม 4 ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรแฝง 4 ตัวคือ ความจริงใจ (สัจจะ) ทมะ(ความข่มใจ) ขันติ (ความอดทน) และจาคะ (ความเสียสละ) 2) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงบรรยาย การวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุด้วยโปรแกรมวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า 1) โมเดลเชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทยได้รับอิทธิพลโดยตรงโดยตรงจากฆราวาสธรรม 4 และการทำหน้าที่ของครอบครัว และได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากฆราวาสธรรมผ่านการทำหน้าที่ของครอบครัวและความผาสุกทางจิตวิญญาณ นั่นคือ ครอบครัวจะเข้มแข็งได้สมาชิกในครอบครัวต้องปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม 4 อันได้แก่ การที่สมาชิกในครอบครัวมีความซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน (สัจจะ) มีความข่มใจไม่ใช้อารมณ์กระทบกระทั่งกัน (ทมะ) มีความอดทนต่อความยากลำบากที่เกิดขึ้นร่วมกัน (ขันติ) และมีความเสียสละแบ่งปันสุขทุกข์ร่วมกัน (จาคะ) นอกจากการปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรมแล้ว ครอบครัวที่เข้มแข็งจะเกิดขึ้นได้โดยอาศัยการทำหน้าที่ของครอบครัว คือ สมาชิกในครอบครัวมีความรู้สึกผูกพันกัน มีความสามัคคีกัน มีความสามารถในการสื่อสารเชิงบวก มีความสามารถในการปฏิบัติตามบทบาทในครอบครัวของตนและมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาร่วมกันหากเกิดปัญหาขึ้นในครอบครัว นอกจากนี้ ผลการวิจัย

*Received October 8, 2020; Revised February 18, 2022; Accepted February 19, 2022

ยังบ่งชี้การปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม 4 ช่วยให้สมาชิกเกิดความผาสุกทางจิตวิญญาณและการทำหน้าที่ของครอบครัวซึ่งจะส่งผลให้เกิดครอบครัวเข้มแข็งตามมาในที่สุด และ 2) โมเดลเชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มีค่าไค-สแควร์เท่ากับ 77 องศาอิสระเท่ากับ 59 ความน่าจะเป็นเท่ากับ .057 ดัชนีวัดความกลมกลืนเท่ากับ .973 ตัวแปรในโมเดล สามารถอธิบายความแปรปรวนของความกล้าหาญทางศีลธรรมได้ร้อยละ 91

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ; ครอบครัวเข้มแข็ง; ครอบครัว

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to develop a causal model of family strength in Thai society; and 2) to investigate the consistency of a causal model of family strength in Thai society that was developed based on the empirical data. The study used a quantitative research technique, with a sample group of 1,200 inhabitants from Bangkok and its surrounding provinces of Nonthaburi, Samutprakan, Nakhonpathom, and Pathumthani. The variables considered in the study were family strength, family function, Gharāvāsa-dhamma (virtues for a good household life), and Spiritual well-Being. The researcher conducted a literature review in order to create a theoretical model that included the latent variables listed as follows: 1) Gharāvāsa-*dhamma* which consists of 4 latent variables namely sacca (truth and honesty), dama (taming and training oneself), khanti (tolerance), and cāga (liberality); and 2) The data collection employed a questionnaire. The data was collected using a questionnaire, and the results were analyzed using descriptive statistics and Pearson's correlation coefficient. Structural equation modeling was used to analyze a causal model.

From the study, the following results have been found: 1) Gharāvāsa-dhamma and family function influenced a casual model of family strength in Thai society directly, whereas family function and spiritual comfort influenced indirectly. This denotes that family will be strong if family members practice Gharāvāsa-dhamma, that is, if family members are truthful and honest (sacca) with one another, able to tame and train oneself (dama), have tolerance (khanti) for difficulties, and are willing to go through happiness and suffering together (cāga). Aside from that, family strength is dependent on family function, which includes family members bonding, unity, ability to communicate positively, ability to perform their roles in the family, and ability to handle problems together in the family. Furthermore, the findings of the study indicate that practicing Gharāvāsa-dhamma will support family members in spiritual comfort and family function, eventually leading to family strength; 2) A casual model of family

strength in Thai society has Goodness-of-Fit with empirical data, yielding the following results: Chi-square test = 77, Degrees of freedom (df) = 59, p-value = .057, GFI = .973. The variables in a model can explain 91 percent of the variance in moral courage.

Keywords: Causal Mode; Family Strength; Family

บทนำ

สถาบันครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคม บุคคลไม่สามารถพัฒนาไปได้ดีและใช้ชีวิตอย่างมีความสุขได้หากปราศจากครอบครัวที่ดี (Trangasombat, 2011) เนื่องจากสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่เป็นรากฐานให้แก่สถาบันหลักอื่น ๆ ของสังคม โดยครอบครัวเป็นแหล่งกำเนิดของประชากรมนุษย์ และหล่อหลอมพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ในปี พ.ศ. 2562 สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (Division, Family Institute Promotion, 2019) ได้ศึกษารูปแบบและโครงสร้างครอบครัวพบว่า โครงสร้างของครอบครัวไทยเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต คือ ขนาดของครอบครัวเล็กลง สถานการณ์ดังกล่าวทำให้การสนับสนุนและการดูแลทางจิตใจระหว่างสมาชิกในครอบครัวลดน้อยลง เด็กถูกทอดทิ้งและมีโอกาสประสบความเครียดมากขึ้น เนื่องจากพ่อแม่ต้องทำงานไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่อย่างทั่วถึงซึ่งส่งผลต่อสัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัว ทั้งนี้ ยังมีปัจจัยที่มาจากการเปลี่ยนจากภายในและภายนอกที่มีผลต่อความผูกพันในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงจากอดีต ด้วยเหตุที่โครงสร้างครอบครัวในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวซึ่งส่งผลให้ความเข้มแข็งของครอบครัวในด้านต่าง ๆ ลดลง

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่มีผลต่อความผูกพันในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงจากอดีต ด้วยเหตุที่โครงสร้างครอบครัวในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งส่งผลให้ความเข้มแข็งของครอบครัวในด้านต่าง ๆ ลดลง รายงานสถานการณ์ความเข้มแข็งของครอบครัวแต่ละมิติในภาพรวมระดับประเทศ จัดทำโดยสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ในปี พ.ศ. 2561 ได้สำรวจจากผู้ทำแบบประเมินความเข้มแข็งของครอบครัวจำนวน 116,198 คน พบว่า ครอบครัวที่ผ่านเกณฑ์ครอบครัวเข้มแข็งมีร้อยละ 89.59 แต่น่าสังเกตคือ มีครอบครัวที่ไม่ผ่านเกณฑ์ด้านสัมพันธภาพในด้านการแสดงความเอาใจใส่ระหว่างกันถึงร้อยละ 49.53 ด้านการสื่อสารกันอย่างมีคุณภาพร้อยละ 38.83 และด้านการพึ่งพาตนเองด้านเศษฐกิจร้อยละ 37.12 (Division, Family Institute Promotionm, 2019) ในช่วงระยะ 40 ปีที่ผ่านมา มีนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเนบราสก้า นำโดย John DeFrain มหาวิทยาลัยอลาบามา ทัสคาลูซา นำโดย Nick Stinnett และ มหาวิทยาลัยมินนิโซตาเมืองเซนต์พอลนำโดย David H. Olson รวมถึงสถาบันในเครือในสหรัฐอเมริกาและทั่วโลกได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับครอบครัวเข้มแข็ง พบว่า ผลจากการศึกษาวิจัยกับเกี่ยวกับครอบครัวทั่วโลกชี้ให้เห็นถึงชุดคุณสมบัติที่อธิบายถึงลักษณะของครอบครัวเข้มแข็งที่มีความคล้ายคลึงกัน โดยพบว่า เมื่อผู้คนที่มาจากประเทศและวัฒนธรรมที่ต่างกันพูดคุยกันถึงสิ่งที่ทำให้ครอบครัวของพวกเขาแข็งแกร่งมักจะประกอบไปด้วย 1) ความซาบซึ้งและความรัก 2) การมีพันธะผูกพัน

3) การสื่อสารเชิงบวก 4) การใช้เวลาสนุกสนานร่วมกัน 5) การมีสุขภาวะทางจิตวิญญาณ และ 6) ความสามารถในการจัดการปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ (DeFrain, and Asay, 2007)

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สังคมไทยในฐานะที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา หลักฆราวาสธรรม 4 ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมสำคัญที่พุทธศาสนิกชนใช้เป็นหลักปฏิบัติในการสร้างครอบครัวให้แข็งแรง ดังพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในอาฬวกสูตร สังยุตนิกาย สคาถวรรคว่า “บุคคลผู้ครองเรือน ประกอบด้วยศรัทธา มีธรรม 4 ประการนี้ คือ สัจจะ ธรรม ธิติ (ขันติ) จาคะ ละโลกนี้ไปแล้วย่อมไม่เศร้าโศก” (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2017) เช่นเดียวกันกับแนวคิดครอบครัวเข้มแข็งของ DeFrain ที่อธิบาย การที่สมาชิกในครอบครัวมีความผาสุกทางจิตวิญญาณจะช่วยให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง (DeFrain, 1999)

ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่ทางสังคมในการปลูกฝังความเชื่อ สร้างเสริมทัศนคติกำหนดบุคลิกภาพ วิธีปฏิบัติตนรวมทั้งการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมให้แก่สมาชิกรุ่นใหม่ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาสังคม ผ่านการสื่อสารทางบวกภายในครอบครัว การสร้างความเข้าใจ ยอมรับและไว้วางใจในครอบครัว การเสริมสร้างเทคนิคการปรับตัวและฝึกการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ดังนั้น เมื่อสถาบันครอบครัวมีความเข็มแข็งก็จะมีผลให้สถาบันอื่น ๆ ของสังคมมีความเข้มแข็งตามไปด้วย หากบรรยากาศในครอบครัวเต็มไปด้วยความอบอุ่น เข้าใจ เห็นอกเห็นใจย่อมทำให้ครอบครัวมีความพร้อมในการเอาก้าวผ่านอุปสรรคต่างที่เกิดขึ้น พร้อมกับเสริมสร้างความงอกงามในการใช้ชีวิตให้แก่สมาชิกในครอบครัว

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวในสังคมไทย โดยการสร้างโมเดลเชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทยและเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาครอบครัวไทยให้มีความเข้มแข็งต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย ที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ วัยรุ่นที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพและและจังหวัดปริมณฑล 5 จังหวัด คือ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ นครปฐม สมุทรสงครามที่มีอายุระหว่าง 14 ปีขึ้นไป คัดเลือกโดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ มีจำนวน จำนวน 1,200 คน กำหนดขนาดตัวอย่างตามแนวคิดของ Hair (Jose Hair, 2018) ที่แนะนำให้ใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 10 เท่าของตัวแปรสังเกตได้

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดความเชื่อหลักกรรมที่หลักพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา และงานเขียนทางพระพุทธศาสนา และแนวคิดทางจิตวิทยาเกี่ยวกับครอบครัวเข้มแข็ง การทำหน้าที่ของครอบครัว ความผาสุกทางจิตวิญญาณ และฆราวาสธรรม 4 โดยผลจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการสร้างและพัฒนาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) แบบสอบถามครอบครัวเข้มแข็ง 3)แบบสอบถามการทำหน้าที่ของครอบครัว 4) แบบสอบถามความผาสุกทางจิตวิญญาณ และ 5) แบบสอบถามฆราวาสธรรม 4 โดยผู้วิจัยได้ทำการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1) ศึกษาทบทวนแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยเพื่อสร้างนิยามเชิงปฏิบัติการและแบบสอบถามฉบับร่าง

2) ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยใช้วิธีหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่าเท่ากับ 0.67-1.00

3) ปรับปรุงข้อคำถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและนำแบบสอบถามไปทดลอง(Try out) กับกลุ่มวัยรุ่นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำมาหาความเชื่อมั่น(Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟ่าของครอนบัค (Cronbach’s alpha coefficient) โดยแบบสอบถามครอบครัวเข้มแข็ง มีค่าเท่ากับ .959 การทำหน้าที่ของครอบครัว มีค่าเท่ากับ .971 ความผาสุกทางจิตวิญญาณ มีค่าเท่ากับ .843 และฆราวาสธรรม มีค่าเท่ากับ .977

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ที่สร้างจาก google form จำนวน 6 ชุด จากนั้นได้ทีมเก็บข้อมูลวิจัยที่รับผิดชอบในเขตกรุงเทพและจังหวัดปริมณฑล 5 จังหวัด คือ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ นครปฐม สมุทรสงครามได้เข้าติดต่อกลุ่มเป้าหมายเพื่อส่งลิงค์ให้ช่วยตอบแบบสอบถามออนไลน์ จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำข้อมูลไปวิเคราะห์ โดยพบว่ามีแบบสอบถามที่สมบูรณ์ จำนวน 12,00 ฉบับ

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามขั้นตอน ดังนี้ 1) วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน เพื่อให้ทราบลักษณะการแจกแจงของตัวแปร 2) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่สังเกตได้ทั้งหมดในโมเดลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการนำไปตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุ และ 3) ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุตามโมเดลตามกรอบแนวคิดกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยใช้โปรแกรม Lisrel 9.3

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย สามารถสรุปได้ ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 880 คน คิดเป็นละ 73 และเป็นเพศชาย จำนวน 320 คน คิดเป็นร้อยละ 27 ในด้านอายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 30 รองลงมาคือ มีอายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 26 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 16 มีอายุระหว่าง 21-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 15 มีอายุระหว่าง 61-70 ปี คิดเป็นร้อยละ 10 และอายุต่ำกว่า 20 ปีและ 71 ปีขึ้นไปในอัตราเท่าๆกัน คือ ร้อยละ 1 ด้านการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 49 รองลงมาคือจบการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 36 และจบการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 15 ตามลำดับ ในด้านสถานภาพสมรส พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สมรสแล้ว คิดเป็นร้อยละ 58 รองลงมาคือเป็นโสด คิดเป็นร้อยละ 42 ในด้านจำนวนสมาชิกในครอบครัว พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในครอบครัวที่มีสมาชิกจำนวน 1-5 คน คิดเป็นร้อยละ 76 รองลงมา อยู่ในครอบครัวที่มีสมาชิกจำนวน 6-10 คน คิดเป็นร้อยละ 19 และอยู่ในครอบครัวที่มีสมาชิก 11 คนขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 5

นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานยังพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ความผูกพันในครอบครัว การมีขันติ (ความอดทน) และจาคะ (ความเสียสละ) สำหรับตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การสื่อสารเชิงบวก แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในครอบครัวที่มีสมาชิกครอบครัวมีความผูกพันกัน มีความอดทนและเสียสละต่อกัน แต่มีการสื่อสารเชิงบวกระหว่างสมาชิกในครอบครัวน้อยกว่าด้านอื่น ๆ ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรที่ใช้ในโมเดล ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด 17 ตัว ทั้งหมด 136 คู่ มีขนาดความสัมพันธ์ตั้งแต่ .292 ถึง .873 ตัวแปรสังเกตได้ที่มีความสัมพันธ์กันมากที่สุดคือ ตัวแปรฆราวาสธรรมด้านสัจจะ (SACC) กับฆราวาสธรรมด้านทมะ (DAMA) มีค่าเท่ากับ .873 แสดงว่า ครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวมีความจริงใจต่อกันสูง (สัจจะ) ก็จะมีความข่มใจ (ทมะ) อดทนต่อความกระทบกระทั่ง อยู่กันอย่างถนอมน้ำใจสูงตามไปด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าเมทริกซ์สหสัมพันธ์นี้มีความแตกต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ค่าดัชนี Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตัวแปรสังเกตได้ของกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กันและเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย

ในการวิเคราะห์วิเคราะห์ความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย พบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้แก่ ค่าไค-สแควร์ มีค่าเท่ากับ 77 องศาอิสระเท่ากับ 59 ความน่าจะเป็นเท่ากับ 0.058 นั่นคือ ค่าไค-สแควร์แตกต่างจากจากศูนย์อย่างไม่มีนัยสำคัญ แสดงว่า ยอมรับสมมติฐานที่ว่า โมเดลเชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทยที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีวัดความกลมกลืน (GFI) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.993 ค่าดัชนีความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มีค่าเท่ากับ 0.981 ซึ่งมีค่าเข้าใกล้ 1 และค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของส่วนที่เหลือ (RMR) มีค่าเท่ากับ 0.016

ซึ่งมีค่าเข้าใกล้ 0 ซึ่งสนับสนุนว่าโมเดลการวิจัยสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R-SQUARE) ของสมการโครงสร้างของของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์เท่ากับ .915 แสดงว่าตัวแปรในโมเดล ซึ่งประกอบด้วย ฆราวาสธรรม 4 การทำหน้าที่ของครอบครัวและความผาสุกทางจิตวิญญาณ สามารถพยากรณ์ครอบครัวเข้มแข็งได้ร้อยละ 92 เมื่อพิจารณาความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้ พบว่า สัจจะ (ความจริงใจ) มีค่าความเที่ยงสูงสุด เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมที่ส่งผลต่อความกล้าหาญทางศีลธรรม พบว่า การทำหน้าที่ของครอบครัวและฆราวาสธรรม 4 มีอิทธิพลทางตรงต่อครอบครัวเข้มแข็ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .661 และ .312 ตามลำดับ ส่วนความผาสุกทางจิตวิญญาณไม่ส่งผลทางตรงต่อครอบครัวเข้มแข็ง นอกจากนี้ ยังพบว่า ฆราวาสธรรม 4 ยังส่งอิทธิพลทางอ้อมต่อครอบครัวเข้มแข็งผ่านการทำหน้าที่ของครอบครัวและความผาสุกทางจิตวิญญาณโดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .603

สรุปผลการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งที่มีการทำหน้าที่ของครอบครัวและความผาสุกทางจิตวิญญาณเป็นตัวส่งผ่านพบว่า การทำหน้าที่ของครอบครัวและความผาสุกทางจิตวิญญาณเป็นตัวแปรส่งผ่านให้เกิดครอบครัวเข้มแข็งอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 1 ค่าสถิติผลการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงและการวิเคราะห์อิทธิพลโมเดลเชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย

ตัวแปรผล	**(SW)**			**(FF)**			**(FS)**		
ตัวแปรเหตุ	**TE**	**IE**	**DE**	**TE**	**IE**	**DE**	**TE**	**IE**	**DE**
(GARA)	.678** (.047)	-	.678* (.047)	.942** (.025)	-	.942* (.025)	.915** (.034)	.603** (0.58)	.312** (.058)
(SW)		-			-		-.029 (.020)	-	-.029 (.020)
(FF)		-			-		.661** (.058)	-	.661** (.058)
ค่าสถิติ	ไค-สแควร์ = 77 df = 59 p = .057 GFI = .993, AGFI = .981 RMSEA = .016								

ตัวแปร	SACC	DAMA	KANT	CAGA
ความเที่ยง	.866	.823	.834	.828
ตัวแปร	APPR	COMMIT	TOGATH	CM
ความเที่ยง	.537	.709	.699	.735
ตัวแปร	SPRW	POSITIV	FCOM	FCOH
ความเที่ยง	.823	.769	.830	.783
ตัวแปร	COMN	COMP	COP	SWR
ความเที่ยง	.805	.794	.758	.358

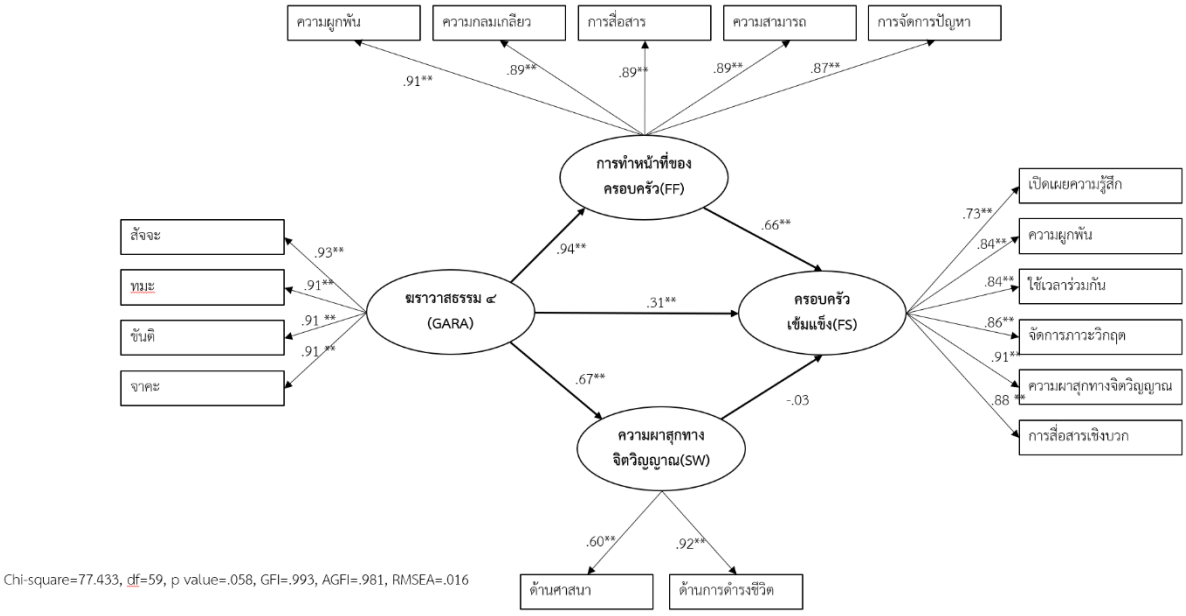
ตัวแปร	SWE			
ความเที่ยง	.854			
สมการโครงสร้างของตัวแปร R		FS	SW	FF
SQUARE		.915	.678	.942

เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง

ตัวแปรแฝง	FS	SW	FF	GARA
FS	1			
SW	.605	1		
FF	.936	.639	1	
GARA	.915	.678	.942	1

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บคือค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน, **p<.01, *p<.05

TE = ผลรวมอิทธิพล, IE = อิทธิพลทางอ้อม, DE = อิทธิพลทางตรง

รูปภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุ
ของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทยกับข้อมูลเชิงประจักษ์

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิเคราะห์ด้วยการเปรียบเทียบข้อมูลเชิงประจักษ์กับโมเดลเชิงสาเหตุที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นยืนยันว่า การที่สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติหลักฆราวาสธรรม 4 ในพระพุทธศาสนานั้นส่งอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อม ในการทำให้ครอบครัวเกิดความเข้มแข็ง การที่สมาชิกในครอบครัวมีความจริงใจต่อกัน (สัจจะ) ความข่มใจอดกลั้นไม่เอาแต่อารมณ์ (ทมะ) อดทนต่อการปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัวของตนไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค (ขันติ) และเสียสละ เอาใจใส่ต่อสมาชิกคนอื่นๆในครอบครัว (จาคะ) นอกจากจะทำให้ครอบครัวเกิดความเข้มแข็งโดยตรง

แล้ว การปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม 4 ยังส่งอิทธิพลโดยตรงให้ผู้ปฏิบัติเกิดความผาสุกทางจิตวิญญาณและหากครอบครัวใดปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม 4 แล้ว ครอบครัวนั้นเป็นครอบครัวที่ทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ คือ สมาชิกในครอบครัวจะมีความผูกพันกัน มีความสมัครสมานสามัคคีกัน เวลาพูดจาสื่อสารกันก็จะพูดจากันด้วยปิยวาจา สมาชิกในครอบครัวไม่ว่าจะเป็น พ่อแม่ ลูก ปู่ย่า ตายาย ก็จะทำหน้าที่ตนในฐานะสมาชิกของครอบครัวได้เป็นอย่างดี และเมื่อครอบครัวเผชิญวิกฤต สมาชิกครอบครัวก็จะช่วยกันแก้ไขวิกฤตของครอบครัวให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี ผลการวิจัยดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ฆราวาสธรรม 4 นั้น เป็นหลักธรรมที่หากครอบครัวใดน้อมนำไปปฏิบัติแล้วก็จะยังประโยชน์สุขให้ครอบครัวนั้นเป็นครอบครัวเข้มแข็งอย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยที่นำเสนอข้างต้น โดยภาพรวมและสอดคล้องกับกรอบแนวคิดและสมมติฐานการวิจัย อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยดังกล่าวยังมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

1) อิทธิพลจากตัวแปรฆราวาสธรรม 4 เมื่อพิจารณาจากตารางแสดงค่าอิทธิพลพบว่า ฆราวาสธรรม 4 ส่งอิทธิพลทางตรงต่อการทำหน้าที่ของครอบครัวและส่งอิทธิพลทางอ้อมต่อครอบครัวเข้มแข็งผ่านการทำหน้าที่ของครอบครัวและความผาสุกทางจิตวิญญาณ ผลการวิจัยนี้ แสดงให้เห็นว่าหลักฆราวาสธรรม 4 อันประกอบด้วย สัจจะ ความจริงใจต่อกันอันแสดงออกในรูปของการที่สมาชิกมีความซื่อสัตย์ จริงใจ สื่อสาร แสดงออกต่อกันด้วยความเมตตา ปรารถนาดีต่อกัน ทมะ ได้แก่ การอดทนข่มใจที่จะไม่โกรธเมื่อมีเรื่องกระทบกระทั่งทางอารมณ์ระหว่างสมาชิก ขันติ ความอดทนต่ออุปสรรค ความเข้มแข็งไม่ย่อท้อของสมาชิกในครอบครัวพร้อมที่จะแบ่งเบาภาระของของกันและกัน และจาคะ อันได้แก่ความเสียสละความสุขส่วนตน ร่วมแบ่งปันสิ่งของ เวลา ความสุขเผื่อแผ่แก่สมาชิกคนอื่นๆ ดังนั้น ฆราวาสธรรมจึงถือได้ว่า เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดครอบครัวเข้มแข็ง ดังพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า ฆราวาสธรรม คือ ธรรมะสำหรับการครองเรือน ซึ่งจะทำให้ชีวิตครองเรือนเจริญมั่นคงและมีความสุขนอกจากมีความสุขในครอบครัวแล้ว ก็จะแผ่ความสุขไปให้แก่สังคมเป็นส่วนร่วมที่สร้างสรรค์ (Phra Bhramagunabhorn (P.A. Payutto), 2007) เช่นเดียวกับผลการงานวิจัยของพระพรหมวิสุทธิ์ ฉนฺทธมฺโม ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่อง พุทธจิตวิทยาในการสร้างความมั่นคงของครอบครัวสตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์ที่สมรสกับชาวต่างชาติ ผลการศึกษาพบว่า การสร้างความมั่นคงให้ครอบครัวประกอบด้วย 3 ส่วน คือ (1) ส่วนที่ก่อให้เกิดความรู้สึกทางบวกต่อคู่สมรส (2) ส่วนที่ก่อให้เกิดความแตกแยกในชีวิตสมรม และ (3) ส่วนที่ทำให้ไม่สนใจชีวิตสมรสแยกตัวออกมาอยู่คนเดียวหรือสมรสใหม่ การสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรสตามหลักพระพุทธศาสนาประกอบด้วยหลักธรรม คือ สมชีวิธรรม 4 พรหมวิหาร 4 ฆราวาสธรรม 4 กุลจิรัฏฐิติธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 และทิศ 6 (Phra Phromvisut (phidsansuwan), 2017)

2) อิทธิพลจากตัวแปรการทำหน้าที่ของครอบครัว เมื่อพิจารณาจากตารางแสดงค่าอิทธิพลพบว่า การทำหน้าที่ของครอบครัวส่งอิทธิพลโดยตรงต่อครอบครัวเข้มแข็ง ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ครอบครัวจะเข้มแข็งได้นั้น ครอบครัวต้องสามารถทำหน้าที่ของครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) สมาชิกในครอบครัวต้องมีความรู้สึกผูกผันกันในฐานะสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน 2) สมาชิกมีความกลมเกลียว รัก สามัคคี เสียสละ

ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน 3) การสื่อสารในครอบครัวต้องเป็นไปในทิศทางบวก นั่นคือ สื่อสารกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน เกิดความเข้าใจ เห็นใจกัน บรรยากาศในครอบครัวเอื้อให้สมาชิกในครอบครัวได้สื่อสารความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ความคาดหวัง ฯลฯ ของตนให้สมาชิกคนอื่นในครอบครัวได้รับทราบอย่างมีประสิทธิภาพ 4) สมาชิกในครอบครัวมีความสามารถในการจัดการธุระ หน้าที่ การงาน สิ่งที่ตนรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 5) สมาชิกในครอบครัวสามารถจัดการกับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากการทำหน้าที่ของครอบครัวไม่มีประสิทธิภาพก็จะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในครอบครัวตามมา เช่นงานวิจัยของ Balistreri, and Hammond (2015) ได้วิจัยเรื่องประสบการณ์วัยเด็ก การทำหน้าที่ครอบครัว สุขภาพวัยรุ่นและสุขภาวะทางอารมณ์ โดยได้ทำการศึกษาในวัยรุ่นชาวอเมริกันที่มีอายุระหว่าง 12-17 ปี จำนวน 34,601 คน ผลการวิจัย พบว่า วัยรุ่นที่มีคะแนนประสบการณ์วัยเด็กที่เลวร้ายสูงจะมีสุขภาวะทางอารมณ์แย่กว่าเด็กวัยรุ่นที่มีคะแนนประสบการณ์วัยเด็กที่เลวร้ายต่ำ การทำหน้าที่ของครอบครัวเป็นตัวส่งผ่านอิทธิพลเชิงลบของประสบการณ์เลวร้ายในวัยเด็กไปสู่สุขภาพและสุขภาวะทางอารมณ์ของวัยรุ่น

นอกจากนี้ งานวิจัยเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของครอบครัวของดาเชสและคณะซึ่งวิจัยเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของครอบครัวตามการรับรู้ของผู้ปกครองและบุตรเมื่อมีความเสี่ยงที่จะป่วยด้วยโรคซึมเศร้าโดยผลการวิจัยพบว่า 1) การทำหน้าที่ของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความเสี่ยงที่จะเป็นโรคซึมเศร้า นั่นคือผู้ปกครองและบุตรที่มีความเสี่ยงเป็นโรคซึมเศร้าสูงจะมีคะแนนการทำหน้าที่ของครอบครัวสูง 2) การทำหน้าที่ของครอบครัวเป็นตัวพยากรณ์อาการซึมเศร้าของบุตรและครอบครัวที่มีการทำหน้าที่ไม่ดีจะส่งผ่านอิทธิพลของความซึมเศร้างของมารดาไปสู่บุตร (Daches et al. 2017) และงานวิจัยของการ์เซีย ปุเชลและโซโตได้ศึกษาความสัมพันธ์รูปแบบการทำหน้าที่ครอบครัวกับปัญหาสุขภาพในกลุ่มครอบครัวที่ผลการวิจัยพบว่าสมาชิกครอบครัววัยเด็กมักจะมีปัญหาโรคหืดหอบ พัฒนาการช้า ฉี่รดที่นอน ปัญหาพฤติกรรม น้ำหนักเกิน ในวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่มักจะพบปัญหา การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น หืดหอบ ปัญหาเกี่ยวกับทางเดินหายใจ การสูบบุหรี่ สมาธิสั้น โรคอ้วนระดับ 2 โรคซึมเศร้า ติดสุรา และอารมณ์เปราะบาง ครอบครัวที่มีปัญหาสุขภาพจะมีคะแนนการทำหน้าที่ของครอบครัวต่ำกว่าครอบครัวที่มีสุขภาพดีอย่างมีนัยสำคัญ ปัญหาสุขภาพจิตมีความสัมพันธ์อย่างมากกับรูปแบบการทำหน้าที่ของครอบครัว ความสัมพันธ์แบบผกผันระหว่างจำนวนของปัญหาสุขภาพและรูปแบบการทำหน้าที่ของครอบครัวก็ได้รับการตรวจสอบเช่นเดียวกัน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการทำหน้าที่ของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความชุกต่ำของปัญหาสุขภาพในครอบครัว (García-Huidobro, Puschel, and Soto, 2012)

3) อิทธิพลจากตัวแปรความผาสุกทางจิตวิญญาณ เมื่อพิจารณาจากตารางแสดงค่าอิทธิพล พบว่า ความผาสุกทางจิตวิญญาณส่งอิทธิพลทางลบต่อครอบครัวเข้มแข็ง แต่เป็นตัวแปรส่งผ่านอิทธิพลจากฆราวาสธรรม 4 ไปยังครอบครัวเข้มแข็ง สอดคล้องกับผลการวิจัยของเจอร์เกนสันและคณะได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับศรัทธาและการปฏิบัติตามหลักศาสนาและความเข้มแข็งของครอบครัวซึ่งผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวที่มีความศรัทธาสูงและเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาบ่อยๆมักจะใช้เวลาทำสิ่งดีๆร่วมกัน ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างเช่น การสอนการบ้านลูก อ่านหนังสือกับลูก เล่นกับลูก ทำกิจกรรมครอบครัวร่วมกัน และร่วมกิจกรรมตามประเพณีมากกว่าคู่สมรสที่มีความศรัทธาและปฏิบัติตามหลักศาสนาน้อยกว่า ผลการวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นถึง

กระบวนการทางศาสนาภายในคู่สมรสที่เชื่อมโยงกับความผูกพันในครอบครัว (Jorgensen et al. 2016) อย่างไรก็ตาม การที่ความผาสุกทางจิตวิญญาณในงานวิจัยนี้ไม่ส่งอิทธิพลโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ถือได้ว่าเป็นผลการวิจัยที่น่าสนใจที่ผู้วิจัยอื่นๆจะได้ทำการวิจัยในประเด็นนี้เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจรอบด้านมากขึ้น

4) ผลการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R-SQUARE) ของสมการโครงสร้างของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์เท่ากับ 0.915 แสดงว่า ตัวแปรในโมเดลประกอบด้วย ฆราวาสธรรม 4 การทำหน้าที่ของครอบครัว และความผาสุกทางจิตวิญญาณสามารถอธิบายความแปรปรวนของความฉลาดทางอารมณ์ได้ร้อยละ 92

นอกจากนี้ ครอบครัวที่แข้งแข็งได้ยังเกิดจากการทำหน้าที่ของครับครัวนั่นคือ การที่ครอบครัว 1) มีความผูกผัน 2) กลมเกลียวกัน 3) สื่อสารเชิงบวก 4) สามารถรับผิดชอบต่อหน้าที่ และ 5) จัดการกับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในครอบครัวได้ นอกจากนี้ ยังมีความผาสุกทางจิตวิญญาณได้แก่ 1) การมีศรัทธาเชื่อมั่นในศาสนา และ 2) การใช้ชีวิตอย่างมีเป้าหมาย พึงพอใจกับชีวิตที่เป็นอยู่ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการสำรวจของ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ที่ทำการสำรวจสถานการณ์ความเข้มแข็งของครอบครัว ตามมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง ในปี พ.ศ. 2562 พบว่า สถานการณ์ความเข้มแข็งของครอบครัวภาพรวมในแต่ละมิติ ระดับภาพรวมระดับประเทศมีค่าค่าเฉลี่ยดัชนีความเข้มแข็ง 85.50% ซึ่งมีมีค่าความเข้มแข็งสูงกว่าค่าเกณฑ์มาตรฐาน (เกณฑ์มาตรฐานเท่ากับร้อยละ 74) (Division, Family Institute Promotion, 2019) และงานวิจัยของวิญญู กินะเสน และคณะ (Kinasen et al. 2018) ที่ทำวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักทิศ 6 ของประชาชนในเขตปริมณฑลเพื่อให้ครอบครัวมีความสุข ผลวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกันมีความเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักทิศ 6 ต่างกัน และยังพบว่าความเข้มแข็งของครอบครัวและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวตามหลักทิศ 6 มีความสัมพันธ์กันเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เช่นเดียวกับ กาฟาริที่ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับผลของตัวแปรคั่นกลาง (Mediator Effects) ที่มีต่อความเข้มแข็งของครอบครัวพบว่า โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ยืนยันการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า ความผาสุกทางจิตวิญญาณ (Spiritual Well-Being) และความเข้มแข็งของครอบครัว (Family Strengths) ได้รับผลมาจากการปรับตัวในชีวิตสมรส (Dyadic Adjustment) และโฮง โยง ซุน และฮาน เกียม ซุนได้วิจัยโมเดลสมการเชิงโครงสร้างของครอบครัวเข้มแข็งของสตรีวัยทำงานที่สมรสแล้วพบว่า การสนับสนุนของครอบครัวมีอิทธิพลโดยตรง โดยอ้อมและอิทธิพลรวมต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ความเครียดในครอบครัวมีผลกระทบทางตรง ทางอ้อม และอิทธิพลโดยรวมต่อความเข้มแข็งของครอบครัว การสื่อสารที่ดีระหว่างคู่สมรสมีอิทธิพลโดยตรงและอิทธิพลโดยรวมเชิงบวกต่อครอบครัวเข้มแข็ง ตัวแปรพยากรณ์ของครอบครัวเข้มแข็งสามารถอธิบายโมเดลได้ 61.8% (Yeong Seon, and Kuem Sun, 2015)

สรุป

ผลการวิจัยเรื่องโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทยซึ่งเป็นการทดสอบความสอดคล้องของโมเดลที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม 4 ซึ่งส่งผลอิทธิพลโดยตรงต่อครอบครัวเข้มแข็ง และส่งอิทธิพลทางอ้อมคือการปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม 4 จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีสุขะภาวะทางจิตวิญญาณในรูปของการรู้สึกว่าตนเองความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีที่พึ่งทางใจและมีความพึงพอใจ สุขใจกับชีวิตที่เป็นอยู่ และหากสมาชิกในครอบคครัวใดปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม ครอบครัวนั้นก็จะเป็นครอบครัวที่ทำหน้าที่ของการเป็นครอบครัวได้อย่างสมบูรณ์ เป็นครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวมีความผูกพัน สามัคคีกลมเกลียว สื่อสารกันด้วยปิยวาจา และทุกคนมีความสุขกับการทำหน้าที่ของตนและหากเกิดปัญหาขึ้นในครอบครัว สมาชิกทุกคนจะร่วมแรงร่วมใจกันแก้ไขปัญหาวิกฤตของครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งผลการวิจัยนี้ชี้ว่าสุขภาวะทางจิตวิญญาณและการทำหน้าที่ของครอบครัวส่งอิทธิพลโดยตรงต่อการทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง และทั้งสองอย่างนี้ก็เกิดขึ้นได้ด้วยการปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม 4 ดังนั้น จึงควรส่งเสริมให้ครอบครัวในสังคมไทย ปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม 4 เพื่อสร้างครอบครัวที่เข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรส่งเสริม ฆราวาสธรรม 4 ได้แก่ สัจจะ (ความจริงใจ) ทมะ (ความข่มใจ) ขันติ (ความอดทน) และจาคะ (ความเสียสละ) เป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดครอบครัวเข้มแข็ง ดังนั้น ผู้นำในครอบครัวเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนตามหลักฆราวาสธรรม 4 เพราะหากสมาชิกในครอบครัวใช้ชีวิตร่วมกันด้วยความจริงใจต่อกัน มีความข่มใจ แสดงออกโดยเอาแต่อารมณ์เป็นที่ตั้ง มีความอดทนต่ออุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว ร่วมมือกันแก้ไขปัญหา และมีความเสียสละ นึกถึงผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว การปฏิบัติต่อกันด้วยคุณธรรม 4 ประการนี้ จะส่งผลให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง นอกจากนี้ การที่สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม 4 ยังส่งผลดีต่อการทำหน้าที่ของครอบครัวและความผาสุกทางจิตวิญญาณส่งจะส่งผลให้เกิดครอบครัวเข้มแข็งตามมา

1.2 จากผลการวิจัยพบว่า การทำหน้าที่ของครอบครัวส่งผลโดยตรงต่อครอบครัวเข้มแข็ง ดังนั้น ผู้นำครอบครัวควรเป็นแบบอย่างส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีความรักใคร่ผูกพันกัน มีความกลมเกลียวสามัคคีกัน มีทักษะในการสื่อสารที่จะทำให้ความรัก ผูกพัน สามัคคีระหว่างสมาชิกในครอบครัว ส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ตนเองในครอบครัวและร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในครอบครัว หากการทำหน้าที่ของครอบครัวดังกล่าวมาดำเนินไปด้วยดีก็จะทำให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 จากผลการวิจัยโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทยเพื่อทดสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลเชิงทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์พบว่า โมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของครอบครัวเข้มแข็ง (FS) ความผาสุกทางจิตวิญญาณ (SW) และการทำหน้าที่ของครอบครัว (FF) ได้ร้อยละ 92, 68

และ 94 ตามลำดับ ดังนั้น โมเดลนี้จึงควรได้รับการพัฒนาต่อไป โดยอาจมีตัวแปรอื่นที่ส่งผลต่อครอบครัวเข้มแข็ง จึงควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นๆเพิ่มเติมจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาโมเดล เพื่อให้โมเดลสามารถอธิบายปัจจัยที่เป็นสาเหตุส่งผลต่อครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทยได้อย่างเหมาะสมและชัดเจนมายิ่งขึ้น

2.2 ควรหาวิธีหรือแนวทางการในการพัฒนาตัวแปรด้าน ฆราวาสธรรม 4 ซึ่งประกอบด้วย 1) สัจจะ (ความจริงใน) 2) ทมะ (ความข่มใจ) 3) ขันติ (ความอดทน) และ 4) จาคะ (ความเสียสละ) และการทำหน้าที่ของครอบครัว ซึ่งประกอบด้วย 1) ความผูกผันของสมาชิกในครอบครัว 2) ความกลมเกลียวของสมาชิกในครอบครัว 3) การสื่อสารระหว่างสมาชิกในครอบครัว 4) ความสามารถในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ในครอบครัว และ 5) ความสามารถในการจัดการกับปัญหาในครอบครัว ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งอิทธิพลทางตรงต่อครอบครัวเข้มแข็ง

References

Balistreri, K.S., & Hammond, M. A. (2015). Adverse Childhood Experiences, Family Functioning and Adolescent Health and Emotional Well-Being. *Public Health,* 132 , 72-78.

Daches, S. et al. (2017). Family Functioning as Perceived by Parents and Young Offspring at High and Low Risk for Depression. *Journal of Affective Disorders*, 226, 355-360.

DeFrain, J. & Asay, S. (2007). Strong Families Around the World. *Marriage & Family Review*, 41(1-2), 1-10.

DeFrain, J. (1999). Creating a Strong Family: Qualities of Strong Families. *Family Matters Journal*, 1-3.

Division, Family Institute Promotion. (2019). Strong Family Retrieved May 12, 2019 from http://stat.thaifamily.in.th/: http://stat.thaifamily.in.th/

García-Huidobro, D., Puschel, K., & Soto, G. (2012). Family Functioning Style and Health: Opportunities for Health Prevention in Primary Care. *British Journal of General Practice*, *62*(596), e198-e203.

Jorgensen, B.L. et al. (2016). Religious Beliefs, Practices, and Family Strengths: A Comparison of Husbands and Wives. *Psychology of Religion and Spirituality,* 8(2), 198-203.

Kinasen, V. et al. (2018). The Enhacing Family Strength according to Buddhist Six Direction Principle For Happy Family Life of People in Bangkok Surrounded Area. *Journal of Sirinthorn Reviews,* 1(19), 42-56.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2017). *Thai Tripitakas*. Ayutthaya. MCU Press.

Phra Bhramagunabhorn (P.A. Payutto). (2007). *The Valuable Couple Life.* Bangkok: Pimsuay Publishing Ltd.

Phra Phromvisut (phidsansuwan). (2017). *Phuddhist Psychology in building Family Sustainability of Thai Women Married With Foriegners in Bururam Province.* Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya university.

Trangasombat, U. (2011). *Family Therapy and Family Counseling.* Bangkok: Santa Publishing.

Yeong Seon, H., & Kuem Sun. H. (2015). A Structural Equation Model on Family Strength of Married Working Women. *Journal of Korean Academy of Nursing,* 45(6), 900-909.

รูปแบบเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล: รูปแบบชุมชนสันติสุขของบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่*

The Organic Farming by Way of Khok Nong Na Model: A Model of Peaceful Community of Baan Thumkob, Na Khao Subdistrict, Khao Phanom District, Krabi Province

[1]พระปลัดสำราญ ฐานธมฺโม, พระมหาวีระศักดิ์ อภินนฺโท และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญฺโญ

[1]Phrapalad Samran Thanadhammo, Phramaha Weerasak Abhinandavedi and Phrakrupalad Adisak Vajirapañño

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: Phaatikansamran969@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพบริบทของชุมชนบ้านถ้ำโกบ 2) เพื่อศึกษาแนวคิดและความสำคัญของเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดลที่ช่วยเสริมสร้างสังคมสันติสุขของชุมชนบ้านถ้ำโกบ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของชุมชนบ้านถ้ำโกบ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการจัดสานเสวนา การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจงและนำมาวิเคราะห์ อธิบายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนบ้านถ้ำโกบ เป็นชุมชนเก่าแก่ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยชาวบ้านบางครอบครัวประสบกับปัญหาขาดแคลนที่ดินทำกิน ปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำในการทำเกษตรกรรม และปัญหาราคาพืชผลตกต่ำในขณะที่มีต้นทุนในการผลิตสูง 2) ชุมชนได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหรือเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้การทำเกษตรกรรม มีการบริหารจัดการชุมชนด้วยการพึ่งพาตนเอง ลดการใช้สารเคมี การทำธนาคารน้ำ ธนาคารข้าว โดยการหันมาทำเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีการจัดทำโรงสีชุมชน ร้านค้าชุมชนเพื่อการพึงตนเอง 3) การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของชุมชนบ้านถ้ำโกบ เกิดขึ้นจากการกลับมาพึงพาตังเองของคนในชุมชน การตระหนักถึงปัญหาของชีวิตและแก้ไขปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 มีการเรียนรู้และพัฒนาชีวิตตามหลักภาวนา 4 คือ ฝึกฝนร่างกายให้พร้อมในการทำงาน มีความประพฤติที่เหมาะสม มีจิตใจแช่มชื่นเบิกบาน และมีปัญญาเข้าใจปัญหาชีวิต ใช้หลักอิทธิบาท 4 ทำงานด้วยความรักในงานที่ทำ ขยันหมั่นเพียร เอาใจใส่และรู้จักพินิจพิเคราะห์ปัญหาที่ต้องเผชิญ คนในชุมชนบ้านถ้ำโกบจึงมีความเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือ เกื้อกูลและอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

คำสำคัญ: เกษตรอินทรีย์; โคกหนองนาโมเดล; ชุมชนสันติสุข

*Received November 9, 2021; Revised February 19, 2022; Accepted February 19, 2022

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to study the context of organic farming of Baan Thumkob community; 2) to study the concepts and importance of organic farming by way of Khok Nong Na model for enhancing a peaceful community of Baan Thumkob community; and 3) to propose the guidelines for enhancing a peaceful community of Baan Thumkob community. The study applied a qualitative research method with data collection by way of dialogue and in-depth interviews. The acquired data were analyzed and presented descriptively.

The results of the study are shown as follows: 1) The Baan Thumkob village is an old community where most people work in agriculture. Some families are confronted with arable land constraints, water resource management problems in agriculture, and low agricultural product prices despite high production costs; 2) The community has applied the sufficiency economy philosophy or new theory agriculture in agriculture. The community is administered on the basis of self-sufficiency, and there is also a reduction in chemical use, the use of water banks and rice banks, the use of environmentally friendly organic farming based on the Khok Nong Na model, the establishment of community mills, and community shops to promote self-sufficiency; 3) The enhancement for a peaceful community of Baan Thumkob resulted from the community's people being self-reliant. This includes being aware of and addressing life problems according to Ariyasacca (the Four Noble Truths), learning and developing life according to Bhāvanā (development), and training one’s body to be ready for working with appropriate behavior, cheerful mind, lastly having wisdom to comprehend life difficulties according to Iddhipāda (the Four Paths of Accomplishment). Furthermore, people should be required to give affection and perseverance in their job, as well as pay attention to and scrutinize problems, in order for the community to have generosity and peaceful coexistence.

Keywords: Organic Farming; Khok Nong Na Model; Peaceful Community

บทนำ

แนวทางในการพัฒนาชนบทโดยภาครัฐที่ผ่านมาทำให้เกิดปัญหากับชุมชน ส่งผลทำให้ความสามารถในการพึ่งพาตนเองน้อยลง ตลอดจนชุมชนที่พึ่งตนเองไม่ได้ และประชาชนในชุมชนขาดทักษะการพึ่งพาอาศัยกัน จึงทำให้เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ ที่ปรากฏชัดมากขึ้นจากนโยบายของรัฐ ในการดำเนินงานที่รัฐยังใช้ระบบการเป็นผู้ชี้นำและเป็นผู้กำกับประชาชนก็เคยชินกับการเป็นผู้รับบริการจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องนี้ ถือว่าเป็นอุปสรรคที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ อีกส่วนหนึ่งการดำเนินตามตะวันตก ที่มุ่งนำทุนมา

แปลงสภาพเป็นเงิน ตามที่ภาครัฐบาลเน้นการผลิตสินค้าเพื่อส่งออกเป็นพาณิชย์ คือ เมื่อปลูกข้าวก็นำไปขาย และก็นำไปซื้อของอุปโภคบริโภคของอยู่ของกินที่เกินความจำเป็น เมื่อเงินหมดก็ไปกู้ จนกระทั่งชาวนาชาวสวนไทยตกอยู่ในภาวะหนี้สิน (Wasi, 2007)

โดยปัญหาสาเหตุหนี้สิน มาจากสูตรสำเร็จ ของนโยบายของรัฐแบบพัฒนา“พรุ่งนี้รวย” นั่นเอง (Phongphit, 2005) จึงมีหนี้สินเพิ่มขึ้นทุกปี ด้วยการกู้ ธ.ก.ส. จากเพียง 3,000 – 5,000 บาท วันนี้พวกเขาเป็นหนี้กันคนละ 100,000 – 300,000 บาท เพราะต้องกู้เพิ่มขึ้นทุกปีไม่เพิ่มก็อยู่ไม่ได้ ไม่มีเงินไปชำระพ่อค้าและแหล่งเงินกู้ต่าง ๆ และไม่มีเงินเหลือไปใช้จ่ายในครอบครัว ซึ่งเกษตรกรเกือบทุกคนพบว่ายากจะหลุดพ้นออกจากวงจรอุบาทว์นี้ได้ เพราะปัญหาไม่ใช่แค่ “เงิน” อย่างเดียว ถ้าหากว่าเป็นเงินอย่างเดียวจริงพวกเขาน่าจะแก้ไขได้ แต่ที่ผ่านมาเป็นการกู้หนี้ไปใช้หนี้แล้วการทำมาหากินก็ไม่เคยดีขึ้นมีแต่เลวลงเรื่อย ๆ (Phongphit, 2005) ถ้าย้อนไปเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ.2504 ปีที่ผู้ใหญ่ลีตีกลองประชุม ปีแรกที่ธนาคารโลกและประเทศพัฒนาแล้วบีบบังคับให้ไทยเร่งรีบผลิตให้มาก ส่งออกให้เยอะจะได้รวยเร็ว ๆ รัฐบาลจะได้เก็บภาษีได้เยอะๆ ปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติแผนที่ 1 ชาวบ้านในหมู่บ้านหลายพันแห่ง ได้วิเคราะห์ปัญหาหนี้สินของตนเองและได้ผลออกมาเหมือนกัน คือ มีหนี้สิ้นเพิ่มขึ้น

ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวถึงปัญหาเศรษฐกิจไว้ คือ เป็นเรื่องที่ทำให้มนุษย์ปั่นป่วนยุ่งยากที่สุดในหมู่มนุษย์ (Buddhadasa Bhikkhu, 2006) อะไรก็ยุ่งไปหมดเรื่องของข้าวสารแพง หมูแพง น้ำตาลแพง เรื่องเศรษฐกิจ ที่แท้มันเป็นเรื่องศีลธรรม ถ้าทุกคนทำไปด้วยเจตนาดีแล้วสิ่งเหล่านี้จะไม่สร้างปัญหาขึ้น ซึ่งสมพร เทพสิทธา วิเคราะห์ว่ามนุษย์จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง แนวคิดใหม่โดยไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและความเห็นแก่ตัวจนเกินไป จะต้องคำนึงถึงด้านจิตใจ คำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นและสังคมด้วยเพื่อทุกฝ่ายจะอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสงบสุข เศรษฐศาสตร์ที่เน้นเรื่อง “ ยิ่งมากยิ่งดี ” (the economics of more and more) จะต้องเปลี่ยนเป็นเศรษฐศาสตร์ของความพอดี (the economics of enough) ซึ่งตรงกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในเรื่องมัตตัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักประมาณ หรือความพอเหมาะพอดี (Thepsittha, 1998)

แนวคิดเศรษฐกิจแบบพอเหมาะพอดี หรือเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเชื่อกันว่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถจะนำพาประชาชนในสังคมไปสู่ศานติสุข ทำให้สังคมหันมาดำเนินชีวิตแบบพอเพียง มีความสุขตามสมควรแก่อัตภาพเพราะมีความเป็นอยู่แบบพอเพียง แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการกล่าวถึงกันอยู่บ่อยครั้งในสังคมไทยปัจจุบันประกอบด้วยหลักปรัชญา โครงสร้างและกระบวนการแห่งเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนความพอดี ความสมดุล ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการพึ่งตนเองเป็นหลักและทั้งจะช่วยให้กิจกรรมด้านเศรษฐกิจมีความยั่งยืนเอื้อเฟื้อต่อสิ่งแวดล้อม และมนุษยชาติในอนาคตด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำคัญและความจำเป็นของเศรษฐกิจพอเพียง ได้ปรากฏชัดแก่สังคมไทยในการพึ่งตนเอง

ซึ่งแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญและมีความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาให้เข้าใจชัดเจนในหลายแง่มุม โดยเฉพาะแง่มุมเศรษฐกิจพอเพียงแนวทฤษฎีใหม่ศาสตร์พระราชา “โคก-หนอง-นาโมเดล” จึงเป็นรูปแบบหนึ่งที่จะแก้ปัญหาเรื่องการจัดการน้ำที่สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง และมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติได้น้อมนำพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทร์มหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ด้านการทำเกษตร

ทฤษฎีใหม่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงศาสตร์พระราชา"โคก-หนอง-นาโมเดล" ซึ่งเกิดจากแนวคิดการพัฒนาที่เน้นเศรษฐกิจเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในทุกภาคส่วน และสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Punyawadee, 2007) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งให้ทุกคนสามารถพึ่งพาตัวเองได้ รวมไปถึงการส่งเสริมให้การพัฒนาทั้งคน สังคมและเศรษฐกิจเป็นไปอย่างยั่งยืนที่ตั้งอยู่บนหลักการสามประการคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในการเตรียมตัวให้พร้อมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม

สำหรับชุมชนบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ เมื่อคนในชุมชนตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการขาดแคลนแหล่งน้ำในการเพาะปลูก องค์ความรู้ที่ไม่มากพอที่จะขับเคลื่อนพลังของชุมชนให้ก้าวต่อไปได้ จึงเกิดการรวมกลุ่มเล็ก ๆ กันขึ้น เพื่อทดลองแนวทางการทำเกษตรอินทรีย์แบบพึ่งพาตัวเอง โดยการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้เกิดความสมดุลทั้งต่อสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน ก่อเกิดพลังที่เริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ ที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชุมชนให้ตระหนักถึงพลังของการพึ่งพาตัวเองจนนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างเข้มแข็ง ก่อเกิดเป็นชุมชนสันติสุขที่ใช้รูปแบบเกษตรอินทรีย์ "โคก-หนอง-นาโมเดล"สู่แนวทางการพัฒนา ด้านสิ่งแวดล้อมโดยมีเป้าหมายคือความผาสุกของชุมชนและสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข พลังขับเคลื่อนของผู้คนในชุมชนเหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาแนวคิด กระบวนการ วิธีการ ตลอดถึงความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ทัศนคติของคนในชุมชนบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ ซึ่งยุคสมัยที่ขับเคลื่อนด้วยระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม พร้อมทั้งศึกษาหลักธรรมที่นำวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำหลักธรรม เช่น หลักภาวนา 4 หลักอธิบาท 4 เป็นแนวทางประยุกต์ใช้กับชุมชน และการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนบ้านถ้ำโกบจะเป็นต้นแบบและเป็นแนวทางต่อการพัฒนาและขับเคลื่อนชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพบริบทของชุมชนบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและความสำคัญของเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดลที่ช่วยเสริมสร้างสังคมสันติสุขของชุมชนบ้านถ้ำโกบ อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของชุมชนบ้านถ้ำโกบ อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย รูปแบบเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล: รูปแบบชุมชนสันติสุขของบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลโดยอาศัยกรอบของหลักการ แนวคิด ทฤษฎี พร้อมทั้งวิเคราะห์ถึงบริบทสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ โดยการจัดสานเสวนาพูดคุยแลกเปลี่ยนกับคนในชุมชน การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) และเก็บ

ข้อมูลจากการบันทึกการเข้าร่วมในแต่ละครั้ง และใช้หลักการทางพระพุทธศาสนามาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ให้เกิดความเข้าใจวิถีของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งดำรงอยู่ด้วยความสันติสุข มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี พร้อมทั้งสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน สภาพเศรษฐกิจ ลักษณะความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่ ตลอดถึงปัญหา อุปสรรค แนวทางการแก้ไขปัญหา อันเป็นข้อบ่งชี้ลักษณะของการทำเกษตรกรรมที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและคนในชุมชนพื้นที่บ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่

ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี พร้อมทั้งวิเคราะห์ถึงบริบทสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ มาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสมเชิงเนื้อหา เพื่อวัดผลการวิจัยรูปแบบเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดลของชุมชนสันติสุข

ขั้นตอนที่ 3 สัมภาษณ์เชิงลึกและจัดเสวนาผู้ให้ข้อมูลงานวิจัย โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีลักษณะ Information Rich Case เป็นการให้ข้อมูลในระดับลึก ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา 2 รูป/คน กลุ่มเกษตรกรผู้ทำเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล บ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ จำนวน 10 คน และผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 6 คน

ขั้นตอนที่ 4 ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดการเสวนาเฉพาะกลุ่มย่อย ประกอบด้วย ผู้ชำนาญการ 5 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ข้าราชการ 3 ท่าน และกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ 7 ท่าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน

ขั้นตอนที่ 5 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์หลักการ แนวคิด และแนวทางของการพัฒนารูปแบบเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล : รูปแบบชุมชนสันติสุขของบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลและนำเสนอรูปแบบเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล : รูปแบบชุมชนสันติสุขของบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่

ผลการวิจัย

จากการศึกษารูปแบบเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล: กรณีศึกษารูปแบบชุมชนสันติสุขของบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 จากการศึกษาสภาพบริบทของชุมชนบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนบ้านถ้ำโกบ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพปลูกยางพารา และปาล์มน้ำมัน เนื่องจากราคาผลผลิตทางการเกษตรจากพืชเศรษฐกิจทั้งสองชนิดตกต่ำ ทำให้เกษตรมีรายได้ลดลงซึ่งสวนทางกับราคาต้นทุนที่เพิ่มสูงขึ้น ประกอบกับปัญหาเรื่องสภาพดินเสื่อมโทรมที่เกิดจากการขาดการดูแลแก้ไขปัญหาหน้าดินมาเป็นเวลานาน ทำให้ปลูกพืชไม่ค่อยเจริญงอกงามเท่าที่ควร พร้อมกันนั้นก็ประสบปัญหาในเรื่องการบริหารจัดการน้ำที่แม้จะเป็นพื้นที่มีฝนตกชุกในบางปี แต่เกษตรกรในพื้นที่ก็ขาดองค์ความรู้ในการจัดเก็บน้ำ

อย่างเป็นระบบ เมื่อถึงฤดูร้อนทำให้ขาดแหล่งน้ำในการเพราะปลูก เมื่อต้องอาศัยเงินทุนในการทำการเกษตร จึงจำเป็นต้องกู้ยืมเงินมาลงทุน พร้อมกับสร้างภาระหนี้สิ้นให้แก่สมาชิกในชุมชนเป็นจำนวนหลายครอบครัว

ด้วยต้องเผชิญกับปัญหาเหล่านี้จึงเกิดการรวมกลุ่มปรึกษาหารือกัน เพื่อหาแนวทางในการแก้ไข โดยเริ่มต้นชาวบ้านได้ เข้าไปปรึกษากับผู้นำชุมชนและนักวิชาการเกษตรประจำอำเภอ จนเกิดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อเพิ่มทักษะทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ในด้านการทำความเข้าใจกับแนวทางการทำเกษตรกรรมทางเลือก ในช่วงต้นชาวบ้านได้ทดลองปลูกพืชแบบ “วนเกษตรป่าผสมผสาน” โดยการปรับเปลี่ยนแนวคิดการนำพืชป่าต่าง ๆ มาปลูกแซมร่วมกันในสวนยางพาราหรือสวนปาล์มน้ำมันของตังเอง เพื่อสร้างป่าในพื้นที่ทำการเกษตร หรือการเกษตรเลียนแบบธรรมชาติ เมื่อมีพืชแต่ละชนิดที่เจริญเติบโตเพิ่มขึ้นมาในสวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมันกระบวนการพึ่งพาอาศัยกันตามธรรมชาติก็เกิดขึ้น พืชคลุมดินก็จะช่วยกันกักเก็บชุ่มชื้นในดินให้กับพืชยืนต้น พืชล้มลุกเปลี่ยนสภาพเป็นปุ๋ยอินทรีย์ เป็นอาหารให้พืชด้วยกัน ไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมีที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สิ่งที่ปรากฏให้เห็นตามมา คือการเพิ่มขึ้นของสัตว์ตามธรรมชาติและนกชนิดต่าง ๆ เข้ามาหากิน เกิดความสมดุลในระบบนิเวศเพิ่มมากขึ้น พื้นที่เกษตรที่เคยให้ประโยชน์แก่มนุษย์ฝ่ายเดียว เริ่มแปรสภาพมาเป็นพื้นป่า ทั้งคนและธรรมชาติเริ่มได้รับประโยชน์ร่วมกันทั้งยังสามารถใช้ทรัพยากรพืชพรรณที่งอกเงยขึ้นมา จากจุดเริ่มต้นนี้เองที่ทำให้ชาวบ้านเริ่มพัฒนาพื้นที่ของตังเองให้เป็นลักษณะของโคกหนองนาอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น และเริ่มตระหนักว่า สามารถพึ่งพาตัวเองได้จากสิ่งที่ได้ทดลองลงมือทำ

วัตถุประสงค์ที่ 2 จากการศึกษาแนวคิดและความสำคัญของเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดลที่ช่วยเสริมสร้างสังคมสันติสุขของชุมชนบ้านถ้ำโกบ อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนบ้านถ้ำโกบได้น้อมนำพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุยเดช รัชกาลที่ 9 ด้านการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้บริหารจัดการน้ำและพื้นที่การเกษตร โดยมีการผสมผสานกับสภาพของพื้นที่ซึ่งมีลักษณะเป็นสวนยางพาราหรือสวนปาล์มน้ำมัน โดยแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน 30 : 30 : 30 : 10 ดังนี้ 30 % สำหรับแหล่งน้ำ โดยการขุดบ่อทำหนองคลองไส้ไก่ 30 % สำหรับทำนา ปลูกข้าว 30 % สำหรับทำโคกหรือป่า ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ก็คือปลูกไม้ใช้สอย ไม้กินได้และไม้เศรษฐกิจ เพื่อให้ได้ประโยชน์ คือ มีกิน มีอยู่ มีใช้ มีความสมบูรณ์และความร่มเย็น และ 10 % สำหรับที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ ปลา วัวและควาย มีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับชาวบ้านโดยนักวิชาการทางการเกษตร เพื่อเพิ่มทักษะทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ในด้านการพัฒนากสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบ “โคก-หนอง-นาโมเดล”ให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการในหลักสูตรที่มีการอบรมความเข้าใจในพื้นฐานของเกษตรอินทรีย์ กสิกรรมเกษตรสู่เศรษฐกิจพอเพียงการจัดการพื้นที่ตามภูมิสังคม เพื่อให้มีความรู้ ทัศนคติ ทักษะพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยที่ทำกินในรูปแบบ โคก-หนอง-นาโมเดล สามารถออกแบบและพัฒนาพื้นที่เชิงภูมิสังคมตามหลักพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน และเกิดเครือข่ายการขับเคลื่อนในรูปแบบจิตอาสาพัฒนาในชุมชน (Nuanchan, 2020)

นอกจากนั้นยังได้น้อมนำเอาศาสตร์พระราชาตามทฤษฎีบันได 9 ขั้น มาปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน บันได 9 ขั้นที่ชี้ชวนให้รู้จักการประมาณตน ภาคภูมิใจในตัวเอง สามารถพึงพาตัวเองจากต้นทุน

และทรัพยากรที่อยู่ในครัวเรือนและในชุมชน ได้แก่ ขั้นที่ 1 พอกิน ขั้นที่ 2 พอใช้ ขั้นที่ 3 พออยู่ ขั้นที่ 4 พอร่มเย็น ขั้นที่ 5 ทำบุญกับศาสนา พ่อแม่ ครอบครัว ขั้นที่ 6 ทาน เมื่อเหลือก็เผื่อแผ่ให้กับผู้ที่ขาดแคลน ขั้นที่ 7 เก็บไว้เมื่อยามขาดแคลน ขั้นที่ 8 ค้าขายเมื่อเหลือเกินความต้องการ ขั้นที่ 9 สร้างเครือข่าย ประสานความร่วมมือไปยังภาคส่วนต่าง ๆ จนเป็นการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งของคนในชุมชนและหมู่บ้านใกล้เคียง จนสามารถแก้ไขปัญหาความยากจนได้ในที่สุด (Chanadisai, 2017)

วัตถุประสงค์ที่ 3 จากการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของชุมชนบ้านถ้ำโกบ อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางพื้นฐานในการสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธสันติวิธี คือ การสร้างความตะหนักรู้ถึงปัญหาที่สมาชิกในชุมชนต้องเผชิญ ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 และสามารถสร้างความสมัครสมานสามัคคี ความสงบร่วมเย็นของชุมชน ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งภายในและภายนอกตามหลักภาวนา 4 และหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่

1) แนวทางการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของชุมชนบ้านถ้ำโกบตามหลักภาวนา 4 คือ เมื่อสมาชิกในชุมชนตระหนักถึงปัญหาความยากจนซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนที่ล้มเหลวแล้ว จึงเกิดการพัฒนาตนเอง (กายภาวนา) โดยการรวมกลุ่มเพื่อประชุมหาแนวทางแก้ไข มีการปรึกษากับนักวิชาการปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและโครงการโคกหนองนา มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ลงพื้นที่เพื่อศึกษาดูงานเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ และเกษตรแบบผสมผสาน สมาชิกในชุมชนเริ่มมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (สีลภาวนา) ทั้งงดการใช้จ่ายสุรุยสุร่าย รู้จักการประหยัดอดออม ละเลิกอบายมุข และส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าของการใส่ใจสิ่งแวดล้อม ทั้งการจัดการขยะภายในชุมชน การปรับปรุงที่อยู่อาศัยภายในชุมชนให้สะอาดสะอ้าน รวมไปถึงสมาชิกในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาด้านจิตใจ (จิตภาวนา) โดยเฉพาะการรวมกลุ่มจิตอาสาไปพัฒนาและช่วยเหลือกิจกรรมของวัดและสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ รู้จักการแบ่งปันและเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ผลผลิตจากสวนของตัวเองให้แก่เพื่อนสมาชิกผ่านโครงการชุมชนสีเขียว มุ่งเน้นการปลูกผักกินเอง ให้คนในชุมชนได้บริโภคผักปลอดภัยไร้สารเคมีและยากำจัดศัตรูพืช การเห็นความสำคัญของการรู้จักพึงพาตังเอง การรู้จักใช้จ่ายทรัพย์ตามกำลังของตน นับเป็นการรู้จักตัวเอง เข้าใจตัวเอง และนับว่ามีปัญญา (ปัญญาภาวนา) ที่สามารถพาตัวเองให้หลุดพ้นจากความยากจนได้

2) แนวทางการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของชุมชนบ้านถ้ำโกบตามหลักอิทธิบาท 4 คือ เมื่อชาวบ้านตกลงใจที่จะทดลองน้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเพราะเห็นว่าเป็น “ทางรอด” ของชุมชนในยุคสมัยเช่นนี้ ก็เกิดมีความรักในอาชีพการงานของตัวเอง (ฉันทะ) การประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลัก โดยการแสดงหาแนวทางการพัฒนาพื้นที่ของตังเองซึ่งได้มีการปลูกสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันอยู่ก่อนแล้ว จึงเริ่มปรับปรุงดินและปลูกพืชที่หลากหลายร่วมไปกับพืชอย่างยางพาราและปาล์มน้ำมัน เกิดเป็นเกษตรผสมผสานตามทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุยเดชรัชกาลที่ 9 มีความหมั่นเพียร (วิริยะ) ในการดูแลพืชผลทางการเกษตรโดยพยายามลดการใช้สารเคมี เอาใจใส่ (จิตตะ) สร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (community Lab model for quality of life: CLM) ในตำบล และพัฒนาพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาต้นแบบคุณภาพชีวิตในครัวเรือน เพื่อเพิ่มพื้นที่กักเก็บน้ำในชุมชน สร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับชุมชน เพิ่มพื้นที่ป่า และ ฟื้นฟูทรัพยากรดิน ลดการ

ชะล้างตะกอนหน้าดิน นอกจากนั้นยังหมั่นคอยเพิ่มพูน สอดส่อง ตรวจสอบ (วิมังสา) พัฒนาองค์ความรู้ของตัวเอง โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างความรู้ความเข้าใจในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก-หนอง-นาโมเดล” ให้กับชาวบ้านในชุมชน เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมด้วยกิจกรรมเอามือทำนำสามัคคีในพื้นที่ต่าง ๆ ในชุมชน นอกจากนั้น ประยุกต์สู่ “โคก-หนอง-นาโมเดล” ยังเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ ให้แก่ เกษตรกรในชุมชนเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล: กรณีศึกษารูปแบบชุมชนสันติสุขของบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ แนวคิดในมิติทางพระพุทธศาสนาที่นำมาวิจัย สมดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุ (Buddhadasa Bhikkhu, 2006) ได้กล่าวไว้ว่าในการพัฒนาจะต้องเป็นไปเพื่อสุขภาพชีวิตที่ดี คือ อุปมาชีวิตที่สมบูรณ์จำต้องมีพฤกษา 4 ที่นำมาปฏิบัติ คือ 1) กายพฤกษา คือ การพัฒนาร่างกายให้เจริญสมบูรณ์ถูกต้อง ผาสุก ด้วยการเจริญกายภาวนา 2) จิตตะพฤกษา คือการพัฒนาจิตให้มีความสุขความเจริญ มีสมรรถภาพจิต ทำหน้าที่ได้ดีด้วยการเจริญ สมถะ กรรมฐาน ให้พ้นจากนิวรณ์รบกวนจิตใจ ด้วยการเจริญจิตภาวนา 3) โพธิ์พฤกษา คือ การพัฒนาสติปัญญาให้เห็นสิ่งทั้งปวง คือ โลกและ ชีวิตความเป็นจริงด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ให้พ้นจากอำนาจอวิชชาครอบงำ ด้วยการเจริญภาวนา 4) เมตเตยพฤกษา คือ การสร้างมิตรภาพที่มีรากฐานมั่นคงในเพื่อนมนุษย์ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในฐานะ เพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุข เกิด แก่ เจ็บตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น มีเมตตาอย่างปรารถนา จากความเบียดเบียน และแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นศัตรู หากเกื้อกูลกันได้ถูกต้อง ด้วยการเจริญศีลภาวนา และสามารถประมวลหลักธรรมที่ได้จากการสังเคราะห์แล้ว นำมาจัดเป็นหมวดหมู่จะได้หัวใจธรรม 4 ประการ นำไปประพฤติปฏิบัติ โดยจัดให้เป็นรูปแบบโมเดล ได้แก่ FPCW Model ดังนี้

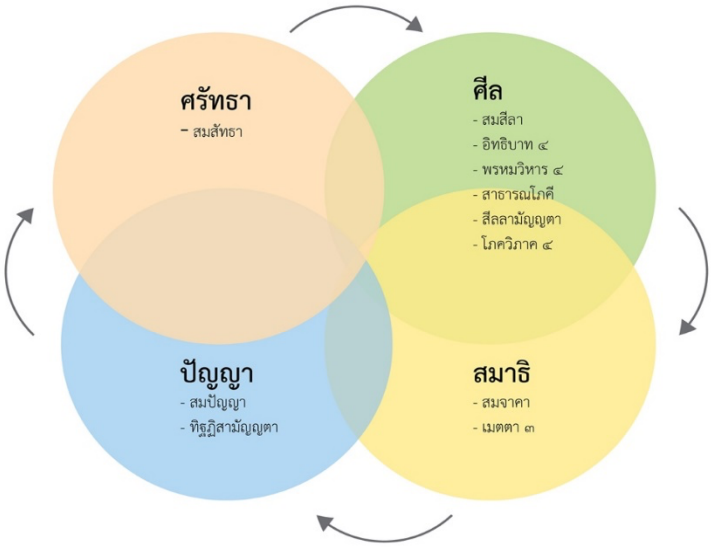
1) F = Faith คือ ศรัทธา การปลูกฝังความเห็นชอบ เช่น พฤติกรรม ความนึกคิด ความรู้ ความพิจารณา “พระพุทธศาสนาสอนเน้นในเรื่อง ปัญญา คือ สอนคนให้เกิดปัญญา และรู้จักใช้เหตุผลมิได้สอนให้คนเชื่อเพราะความเชื่อที่ไร้ปัญญาหรือเหตุผลนั้นมักนำไปสู่ผลที่ผิด จึงไม่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ความทุกข์หรือปัญหาชีวิต

2) P = Precept ศีล คือ พฤติกรรม หรือ หน้าที่ กล่าวคือ “ศีล คือ การฝึกฝนพัฒนา หมายถึงการพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจาของคนในสังคมให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เราเกี่ยวข้องสัมพันธ์มี 2 ประเภท ดังนี้ (1) สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่เพื่อนมนุษย์ และสัตว์ทั้งหลาย (2) สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย 4 เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งทั้งหลายที่มีในธรรมชาติ (ทรัพยากรทางธรรมชาติ)

3) C = Concentration สมาธิ การฝึกคิด ฝึกตั้งใจในทางที่ถูกที่ดี กล่าวคือ การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ การพัฒนาสมาธินี้มีความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก เพราะจิตใจเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมมนุษย์ เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์เกิดขึ้นจากความตั้งใจ หากว่าเราตั้งใจในการทำเกษตรอินทรีย์วิถีรูปแบบโคก-หนอง-นาโมเดลแล้วหากไม่มีสมาธิจิตอยู่กับงานแล้วย่อมหาความสำเร็จไม่ได้เพราะว่า สุขทุกข์

ย่อมเกิดจากใจ ฉะนั้น ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ดีงามแล้วย่อมจะควบคุมตนเองได้ จิตที่ฝึกดีแล้วจึงเป็นฐานที่จะให้ปัญญาทำกิจการและพัฒนาต่อยอดกิจการให้เจริญงอกงามนำชุมชนให้มีสันติสุขแน่นอน

4) W = Wisdom ปัญญา การความรู้ความฉลาดในทางที่ถูกต้องกล่าวคือ “ปัญญา หมายถึง การพัฒนาทางด้านปัญญาการพัฒนาปัญญามีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นตัวนำทางในการประกอบอาชีพให้ได้ผลผลิต ปัญญาชี้นำหรือบอกทางให้สำเร็จได้ ปัญญานี้เป็นตัวปลดปล่อยจิตใจให้ทางออก แก่จิตใจเมื่อจิตใจมีความอึดอัดมีปัญหาติดขัดอยู่ พอเกิดปัญญารู้ว่าต้องทำอย่างไร จิตใจก็โล่งเป็นอิสระได้ ดังแสดงสรุปภาพรวมให้เห็นว่าหลักธรรมทุกตัวช่วยเสริมซึ่งกันและกันดังในแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 FPCW Model

องค์ความรู้จากการศึกษารูปแบบเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล: กรณีศึกษารูปแบบชุมชนสันติสุขของชุมชนบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล: ศึกษารูปแบบชุมชนสันติสุขของบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากการศึกษาสภาพบริบทของชุมชนบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ พบว่า สมาชิกในชุมชนบ้านถ้ำโกบ หลายครอบครัวยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์แบบยั่งยืน ยังคงปลูกพืชเชิงเดี่ยว มีการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีอย่างแผ่หลาย ทำให้มีต้นทุนในการทำการเกษตรต่อไร่ที่สูง นำไปสู่การกู้ยืมธนาคารและสร้างภาระทางหนี้สิ้นมาตลอดหลายปี นอกจากนั้น สมาชิกในชุมชนบ้านถ้ำโกบยังขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งทำให้บ้างครั้งประสบกับปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูเพาะปลูก สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระครูพิพัฒน์กิตติสุนทร เรื่อง การประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างพลังชุมชนให้เข้มแข็งในอำเภอนาทวี

จังหวัดสงขลา ที่พบว่า สาเหตุหลักของความอ่อนแอของชุมชนในอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา คือ ความไม่ไว้วางใจกัน ความไม่ไว้วางใจกันเป็นสาเหตุหนึ่งของความอ่อนแอในชุมชนหรือสังคม การขาดที่พึ่งทางใจที่ถูกต้อง การสร้างค่านิยมที่ผิด การขาดวิจารณญาณ ดังนั้น เพื่อกำจัดจุดอ่อนและอุปสรรค จำเป็นต้องใช้หลักพุทธปรัชญาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาแก้ไข เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน (Phrakhru Phiphat Kittisoonthorn, 2017) และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระปลัดระพิน พุทธิสาโร เรื่อง รูปแบบการประยุกต์ใช้พุทธเศรษฐศาสตร์ในชุมชนต้นแบบในประเทศไทย ที่พบว่า ชุมชนบ้านไผ่เงิน ตำบลวังน้ำเย็น อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจ จากปัญหาภาระหนี้สิ้น ทั้งการกู้ยืมเงินจากธนาคารและหนี้นอกระบบ จึงเกิดการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วิถีพอเพียงในชุมชน โดยมีพระสงฆ์ผู้เป็นผู้นำ เป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้พุทธเศรษฐศาสตร์ในชุมชนตัวอย่าง (Phrapalad Raphin Buddhisaro, 2020)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวคิดและความสำคัญของเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล ที่ช่วยเสริมสร้างสังคมสันติสุขของชุมชนบ้านถ้ำโกบ อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ พบว่า ผู้ที่ทำในโครงการเกษตรอินทรีย์วิถีโคก-หนอง-นาโมเดล มีรูปแบบพอสรุปได้ 4 ประการ คือ 1) มีความซื่อสัตย์สุจริต 2) มีความขยันอดทน 3) มีสัจจะวาจา 4) มีการทำบัญชีครัวเรือน รู้จักคำนวณใช้ในสิ่งที่สมควรใช้ รายรับ-รายจ่าย แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ 1) ส่วนเพื่อใช้จ่าย 2) ส่วนเพื่อลงทุน 3) ส่วนที่ใช้หนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของมนูญ มุกข์ประดิษฐ์ (Mookpadit, 2005) เรื่องการวิเคราะห์ ปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยพบว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้ก่อให้เกิดคุณูปการแก่ประชาชนและประเทศชาติเป็นเอนกอนันต์ จนกระทั่งภาครัฐได้น้อมนำเอาไปเป็นปรัชญานำในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 9 เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาของประเทศไทย ผลของการศึกษาวิจัยจากวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ ยังได้ข้อสรุปด้วยว่า การพัฒนาประเทศตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีรากฐานมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา นั้น จะทำให้สังคมและประเทศชาติ ดำเนินไปได้อย่างมั่นคง ยั่งยืน มีภูมิคุ้มกัน มีดุลยภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งเป็นแนวคิดของเกษตรทฤษฎีใหม่ที่พึ่งตนเอง ไม่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ปลูกพืชหลากหลายในพื้นที่ให้ปลูกพืชตามระดับห้าระดับขั้นภูมิประเทศดังนี้ พืชชั้นสูง พืชชั้นกลาง พืชชั้นเตี้ย พืชชั้นเรี่ยดิน และพืชชั้นใต้ดิน จัดทำตามภูมิสังคมตามภูมิประเทศ พัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน เน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และจัดทำเกษตรกสิกรรมมีคุณธรรมเป็นพื้นฐาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสำเนียง กนฺตธมฺโม (Phra Samniang Kantathammo, 2007) เรื่อง การศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริกับการพัฒนาจิตตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริกับการพัฒนาจิต เศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนฐานของความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทาในการดำเนินชีวิตมีดุลยภาพระหว่างชีวิตกับสิ่งต่าง ๆ ที่ชีวิตเข้าไปเกี่ยวข้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับพุทธธรรมใน 3 ระดับ คือระดับศีลมีความระมัดระวังทางด้านกายและวาจา เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่ปรากฏภายนอกที่ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ระดับสมาธิ คือมีความตั้งใจมั่น มีสติสัมปชัญญะระลึกรู้ตัวอยู่ตลอดเวลาในการประกอบสัมมาอาชีพ พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงและเป็นเกราะกำบังมิให้สิ่งเลวร้ายเข้ามากระทบกายและจิตใจ และพร้อมที่จะ

แผ่ความดีงามให้บุคคลอื่น และในระดับปัญญา คือมีความรู้ชัดและรู้แจ้งทั้งในทางโลกและทางธรรมเป็นการพิจารณากลั่นกรองสิ่งต่าง ๆ ด้วยความระมัดระวังเพื่อให้ได้มาซึ่งเหตุผลที่ถูกต้อง ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนและเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างได้อย่างชัดเจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงของโลกตามธรรมชาติ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของชุมชนบ้านถ้ำโกบ อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ พบว่า ความยากจนเป็นแรงบีบคั้นและเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญ ที่พลักดันให้คนในชุมชนกล้าหาญที่จะทดลองเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของตัวเอง โดยเริ่มต้นจากการตระหนักถึงปัญหาของชีวิตตามหลักอริยสัจ 4 จากนั้นจึงพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของตัวเอง ตามหลักภาวนา 4 และอิทธิบาท 4 น้อมนำเอาแนวทางการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการทำเกษตรแบบโคกหนองนามาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม จนสามารถพาตัวเองให้หลุดพ้นจากภาวะของความยากจนได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอานนตรี ประสมสุข เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนาของปราชญ์ชาวบ้าน ตำบลขวาว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า แนวคิดและวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้าน พบว่ามี มัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) สัปปุริส-ธรรม (คุณสมบัติของคนดี) ทิฏฐิธัมมิกัตถะ (อุอากะสะ) มรรคมีองค์ 8 ทางพ้นทุกข์ หิริโอตตัปปะ อัตตาหิ อัตตโนนาโถ (ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน) อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 วิถีชีวิตของปราชญ์ขาวบ้าน ใช้ฐานหลักพุทธธรรมในการพัฒนาบุคคลและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน พอมี พอกิน พออยู่ พอใช้ พอออกพอใจ พอแบ่งไว้ใช้จ่ายและประหยัด การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้าน ได้แก่ หลักสันโดษ โภควิภาคธรรม โภคอาทิยธรรม คิหิสุข กามโภคีสุข สุขของคฤหัสถ์ พรหมวิหาร 4 และฆราวาสธรรม (Prasomsuk, 2018)

สรุป

การศึกษาวิจัยรูปแบบเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล: ศึกษารูปแบบชุมชนสันติสุขของบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ เป็นการศึกษาการปรับตัวของชุมชนที่มีพลวัตต่อความเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรแบบเชิงเดียว ที่มุ่งเน้นการปลูกพืชเศรษฐกิจซึ่งต้องอาศัยการลงทุนที่มากก่อให้เกิดภาระหนี้สินและปัญหาความยากจน มาเป็นการทำเกษตรแบบผสมผสาน ตามทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุยเดช และน้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ทำให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวและเกิดการรวมกลุ่มกันเป็นพลังที่ขับเคลื่อนชุมชน ก่อให้เกิดความตระหนักในการจัดการกับทรัพยากรของตัวเองทั้งที่ดินและแหล่งน้ำ เป็นที่มาของโครงการโคกหนองนา ที่สร้างแหล่งอาหาร สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน นอกจากนั้นยังได้สร้างเครือข่ายจิตอาสาและชุมชนสีเขียวที่มุ่งเน้นให้สมาชิกในชุมชนได้ตระหนักถึงการห่วงแหนทรัพยากรของท้องถิ่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการดำเนินชีวิตที่สามารถพึ่งพาตัวเองได้ เกิดความสงบร่มเย็น สมาชิกในชุมชนพึงพาอาศัย เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่และอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 กรมวิชาการเกษตรหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้คำแนะนำและชักชวนให้เกษตรกรหันมาทำการเกษตรแบบอินทรีย์มากยิ่งขึ้น

1.2 หน่วยงานรัฐควรสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านองค์ความรู้ หรือเครื่องมือ เครื่องจักร อุปกรณ์ทางการเกษตรที่ช่วยลดต้นทุนให้กับเกษตรกร

1.3 หน่วยงานรัฐหรือหน่วยงานราชการควรประยุกต์ใช้หลักธรรมเข้าไปในระเบียบหรือข้อปฏิบัติของตนเอง เพื่อสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับบุคลากรให้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อประชาชน ทุ่มเทแรงกายแรงใจในการทำงานเพื่อรับใช้ประชาชน และเห็นคุณค่าของสิทธิและเสรีภาพตามอุดมการณ์ของประชาธิปไตย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัย กระบวนการการทำเกษตรอินทรีย์เพื่อความอยู่ดีมีสันสุขของชุมชน และมีส่วนร่วมของชุมชน

2.2 การเสริมสร้างประสิทธิภาพชุมชนสันติสุข ของชุมชนเกษตรอินทรีย์ดีเด่น เพื่อเป็นต้นแบบของชุมชนสันติสุขจากเกษตรอินทรีย์

2.3 การจัดทำเกษตรอินทรีย์ครอบคลุมในพื้นที่ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้รับความรู้และนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เกิดผล

References

Buddhadasa Bhikkhu. (2006). *Buddhist Economics*. Bangkok: Healthy Heart.

Chanadisai, T. (2017). *The King's Science: The Story of the King's hometown*. Bangkok: Amarin Comics.

Mookpadit, M. (2005). *Analytical Study of H.M. The King's Sufficiency Economy Philosophy and Buddhism*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Phongphit, S. (2005). *Learning Community and Happy: Lessons from the Village*. Bangkok: Europa Press.

Phrakhru Phiphat Kittisoonthorn. (2017). The application to the buddhist philosophy and the philosophy of sufciency economy to construct sustainability of communities in Nathawee District of Songkhla Province. *The Journal of Academic Phranakhon Rajabhat University,* 8(2), 81-92.

Phrapalad Raphin Buddhisaro. (2020). Model of Application of Buddhist Economics in Prototype Community of Thailand. *Journal of SaengKhomKham Buddhist Studies,* 5(2), 277-293.

Phra Samniang Kantathammo. (2007). Philosophy of Sufficiency Economy According to H.M. the King and the Mental Development in Buddhism. *Journal of Thai Language and Thai Culture,* 1(2), 95-105.

Prasomsuk, A. (2018). *An Application of Sufficiency Economy According to Buddhism of The Local Scholars in Khaw Sub-District Selaphum District, Roi-Et Province*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Auttaya.

Punyawadee, V. (2007). Economic Development in Thailand. *Thammasat Economic Journal,* 2(4), 2-3.

Sangrod, N. (2020). Baan Thumkob farmer. *Interview.* December, 22.

Thepsittha, S. (1998). *Crisis of poverty in Thai society*. Bangkok: Jirarat printing.

Wasi, P. (2007). *Knowledge Management: The process of liberating human beings to their potential, freedom and happiness*. Bangkok: Green Panyayan.

แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน*

Guidelines for promoting the conservation of Cai Diao Guangxi culture in schools

[1]โล่ ถง และ ณฐภรณ์ รัตนชัยวงศ์

[1]Luo Tong and Nataporn Rattachaiwong

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

[1]Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: 826071000@qq.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน และ 2) เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน การวิจัยนี้เป็นแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 30 คน ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 20 คนครูผู้สอนไฉ่เตี้ยวในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาหนานหนิง เมืองหนานหนิงของมณฑลกวางสี จำนวน 5 คน ศิลปินพื้นบ้านไฉ่เตี้ยวและ นักแสดงไฉ่เตี้ยวของคณะละครไฉ่เตี้ยวมืออาชีพหนานหนิง จำนวน 5 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน โรงเรียนไม่สนับสนุนไฉ่เตี้ยวของกวางสี หลักสูตรมีเนื้อหาที่มีอยู่ในตำราเรียนเนื้อหาของไฉ่เตี้ยวกวางสีมีจำกัด โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่มีหลักสูตรเสริม และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับไฉ่เตี้ยวกวางสีไม่เพียงพอ สภาพแวดล้อมการจัดการเรียนการสอนไม่เอื้ออำนวย ทักษะและวิธีการสอนของครูควรได้รับการเสริมสร้างและปรับให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ในการพัฒนาคุณภาพครูจำเป็นต้องได้รับปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น 2) แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน มี 5 แนวทาง ได้แก่ 1)ด้านการบริหารโรงเรียน 2)ด้านการจัดการเรียนการสอน 3)ด้านการจัดหลักสูตรสอนเสริม 4)ด้านการจัดสภาพสิ่งแวดล้อม 5)ด้านการพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน

คำสำคัญ: แนวทางการส่งเสริม; การอนุรักษ์; วัฒนธรรม ไฉ่เตี้ยวกวางสี

*Received February 2, 2022; Revised February 21, 2022; Accepted February 21, 2022

Abstract

The objectives of this research were: (1) to study the state of the Cai Diao Guangxi Culture teaching and learning management in schools and (2) to present guidelines for promoting the conservation of Cai Diao Guangxi culture in schools. This research applied Qualitative Research by the in-depth interview from 30 key informants and the focus group with 20 experts, 5 teaching Cai Diao teachers and 5 Cai Diao actors.

The research results were as follow: 1. The state of the Cai Diao Guangxi culture teaching and learning management in schools found that the schools did not support the Cai Diao Guangxi culture academic, the content in the textbooks was limited, the schools had no enough enrichment curriculum and activities in Cai Diao Guangxic culture, the schools did not provide the environment appropriate for the teaching and learning management, the teacher had to promote and adjust their skills and teaching methods, and the teachers had to develop their qualities. 2. The guidelines for promoting the conservation of Cai Diao Guangxi culture in schools had 5 approaches: 1) the school administration, 2) the teaching and learning management, 3) the enrichment curriculum provision, 4) the arrangement of the learning environment, and 5) the capacity development in teaching and learning management of teachers.

Keywords: Guidelines for Promoting; Conservation; Cai Diao Guangxi Culture

บทนำ

หลังจากการก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีน การแสดงละครไฉ่เตี้ยว ได้พัฒนาอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทศวรรษ 1950 คณะละครไฉ่เตี้ยวกวางสี ได้เข้ามาในห้องโถง Huairen (โรงละครสำหรับผู้นำจีน) ใน Zhongnanhai (ที่พักของผู้นำจีน) เพื่อดำเนินการแสดงสำหรับผู้นำของรัฐจีนได้รับชม และทำให้เกิดความรู้จักไฉ่เตี้ยวไปทั่วประเทศ อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ภายใต้ผลกระทบอย่างใหญ่หลวงของการให้ข้อมูลที่ทันสมัย สื่อใหม่ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ละครไฉ่เตี้ยวได้ประสบ "การทำให้เป็นทะเลทราย" สูญเสียผู้ชม ขาดนวัตกรรมในสคริปต์ และขาดนักแสดง (Wang, 2019) ปัจจุบันมีคนรู้จัก ละครไฉ่เตี้ยว น้อยลงเรื่อยๆ และคณะละครไฉ่เตี้ยว หลายร้อยคนก็ถูกยุบไปทีละคน ปัจจุบันคณะละครไฉ่เตี้ยวกวางสี มีเพียงไม่กี่คณะและผู้ชื่นชอบละครไฉ่เตี้ยวพื้นบ้านบางคนยังคงแสดงอยู่และคณะนักแสดงละครไฉเตี้ยวสมัครเล่นบางกลุ่มก็ยากที่จะบำรุงรักษาเช่นกันในเมืองหลิ่วโจว (Liuzhou city) มณฑลกวางสี คณะละครไฉ่เตี้ยวพื้นบ้านชื่อ"เหวินหยวน" ได้กลายเป็นผู้เฝ้าชมการแสดงละครไฉ่เตี้ยวของเมืองหลิ่วโจว คณะนักแสดงการแสดงทุกสุดสัปดาห์ ราคาตั๋ว 10 หยวนต่อคนและการแสดงแต่ละครั้งสามารถดึงดูด แปดหรือเก้าคน มีผู้ชมสิบคน และโดยพื้นฐานแล้วไม่มีคนหนุ่มสาวในกลุ่มผู้ชม ปัจจุบันนี้นักแสดงส่วนใหญ่ใน ละครไฉ่เตี้ยวเป็นศิลปินรุ่นเก่า ศิลปินละครไฉ่เตี้ยว

ที่ประสบความสำเร็จกำลังแก่ตัวลงและค่อยๆ ถอนตัวออกจากเวที และบางคนถึงกับเสียชีวิตไปด้วยอายุทีละคน คณะละครไฉ่เตี้ยวยังเผชิญกับปัญหาขาดแคลนทุนและอีกสาเหตุสำคัญอย่างยิ่งคือ คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ผู้คนไม่สนใจจะเรียน ละครไฉ่เตี้ยว อย่างไรก็ตาม มีโรงเรียนเพียงแห่งเดียวเพื่อสอนหลักสูตรไฉ่เตี้ยวกวางสีชื่อโรงเรียนศิลปะกวางสี แต่ขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนละครไฉ่เตี้ยว มีสคริปต์ใหม่และเพลงใหม่ๆ น้อยมากสำหรับละครไฉ่เตี้ยวและทางหน่วยงานศิลปะวัฒธรรมที่เกี่ยวข้อง ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การส่งเสริมการอนุรักษ์ละครไฉ่เตี้ยว สถานการณ์ดังกล่าว จึงทำให้งานสืบสานและอนุรักษ์ละครไฉ่เตี้ยวเป็นที่ต้องรีบกำเนินการช่วยแก้ไขปัญหา (Huang Fen, 2017)

ไฉ่เตี้ยว เป็นหนึ่งในวัฒนธรรมดั้งเดิมของภูมิภาคที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของชาติ และเป็นส่วนสำคัญของสุนทรียศาสตร์ดั้งเดิมของกวางสี องค์ประกอบซึ่งมีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ด้วยการพัฒนาของเวลาจังหวะชีวิตของผู้คนกำลังเร่งขึ้นและมีกิจกรรมบันเทิงมากขึ้น ด้วยสถานการณ์ดังกล่าว ไฉ่เตี้ยวจึงเผชิญกับวิกฤตที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ตลาดหดตัวลงทุกวัน ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะไฉ่เตี้ยวขาดแคลน มีช่องว่างและสูญเสียความสามารถของศิลปิน Lin Jie (2018) การสูญเสียทักษะหรือแม้กระทั่งการสูญเสียประเพณี แสดงให้เห็นว่าจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการสืบทอดของไฉ่เตี้ยว จึงมีการปรับแผนการสอนไฉ่เตี้ยวในโรงเรียนศึกษากวางสี การพัฒนาหลักสูตรตามโรงเรียนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้คนรุ่นใหม่และแม้แต่สังคมทั้งหมดเข้าใจถึงคุณค่าและความสำคัญของไฉ่เตี้ยวอย่างถ่องแท้ และสร้างการอนุรักษ์และพัฒนาไฉ่เตี้ยว เพื่อพัฒนาบรรยากาศศิลปะที่ดีของไฉ่เตี้ยว การสืบทอดและการพัฒนาของไฉ่เตี้ยวจะถูกคูณด้วยความพยายาม นอกจากนี้ยังสามารถกระตุ้นอิทธิพลทางศิลปะของนักเรียนตั้งแต่วัยเด็ก พัฒนาความสนใจทางศิลปะ สำรวจศักยภาพทางศิลปะ เป็นผู้สืบทอดศิลปะไฉ่เตี้ยว และทุ่มเทความพยายามในการพัฒนาไฉ่เตี้ยว โดยสรุปแล้วไฉ่เตี้ยว ยังตั้งตารอการพัฒนาหลักสูตรตามโรงเรียนวัฒนธรรมระดับภูมิภาค เพื่อให้โรงเรียนกลายเป็นมรดก การพัฒนานวัตกรรม ได้กลายเป็นฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาศิลปะไฉ่เตี้ยวอย่างยั่งยืน (Lijuan, 2019)

นับตั้งแต่มีการประกาศใช้กฎระเบียบเกี่ยวกับการคุ้มครองวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมของเขตปกครองตนเองกว่างสีจ้วงมาตรา 10 ของกฎระเบียบส่งเสริมสืบทอดและฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ยอดเยี่ยมของชาติและพื้นบ้าน ส่งเสริมจิตวิญญาณของชาติและส่งเสริมความสามัคคีของชาติสื่อสาธารณะ เช่น หนังสือพิมพ์ สำนักพิมพ์สถานีวิทยุ สถานีโทรทัศน์และเว็บไซต์ต่างๆได้นำรูปแบบต่างๆมาใช้เพื่อแนะนำและส่งเสริมวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ยอดเยี่ยมของคนชาติ (Yingwen, 2020) ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงโรงเรียนทุกระดับและทุกประเภทดำเนินกิจกรรมการศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ยอดเยี่ยม ตามกฎระเบียบฝ่ายบริหารการศึกษาของมณฑลกวางได้ออกเอกสารและประกาศเกี่ยวกับการศึกษาของโรงเรียนวัฒนธรรมพื้นบ้านแห่งชาติ อาทิ ความเห็นการดำเนินงานของรัฐบาลประชาชนเขตปกครองตนเองกว่างซีจ้วงในการเร่งพัฒนาการศึกษาชาติพันธุ์ (Jiao, and Jiao, 2022) ซึ่งปรากฏอยู่ในกฎระเบียบฉบับที่ 13 สำนักงานทั่วไปของรัฐบาลประชาชนเขตปกครองตนเองกว่างสีจ้วง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของสำนักงานทั่วไปของรัฐบาลประชาชนของเขตปกครองตนเองกวางสีจ้วงในการเสริมสร้างและปรับปรุงการศึกษาด้านสุนทรียภาพในโรงเรียน (Guizheng Fa, 2016)

ได้เสนอว่าดนตรีกวางสีรวมทั้งวัฒนธรรมพื้นบ้านของชนกลุ่มน้อยที่สืบทอดการศึกษาของโรงเรียนสะท้อนให้เห็นในกลยุทธ์ของรัฐบาลที่สำนักงานของรัฐบาลประชาชนเขตปกครองตนเองของกว่างสีจ้วงในการส่งเสริมมรดกและการพัฒนาการใช้ความคิดเห็นต่อการที่จะรักษาการแสดงละครของท้องถิ่น

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการตามมรดกการศึกษาของโรงเรียนชาติพันธุ์และพื้นบ้านดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับปี 2558 สำนักงานทั่วไปของสภาแห่งรัฐออกเอกสาร เกี่ยวกับนโยบายหลายประการเพื่อสนับสนุนการสืบทอดและการพัฒนาละครการแสดง การแจ้งเตือนไปยังสำนักงานของรัฐ 2015 ฉบับที่ 52 สอดคล้องกับเดือนกรกฎาคมปี 2017 ในปี 2017 ร่วมกับกรมโฆษณาชวนเชื่อกลางกระทรวงการคลังและอดีตกระทรวงวัฒนธรรมร่วมกันออกความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของละครการแสดงในมหาวิทยาลัย และความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างการศึกษาละครการแสดงในสถานการณ์ใหม่ เอกสารระบุว่า: รวมความเป็นจริงของการศึกษาของโรงเรียนเสริมสร้างการศึกษาและการสอนของวัฒนธรรมดั้งเดิมของจีน โดยเฉพาะเนื้อหาของละครการแสดงและส่งเสริมละครการแสดงในมหาวิทยาลัยอย่างจริงจัง สนับสนุนกลุ่มการแสดงละครการแสดงเพื่อแสดงในโรงเรียนทุกระดับและส่งเสริมให้นักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเข้าสู่โรงละคร โรงเรียนขนาดใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาควรใช้รูปแบบที่หลากหลายและมุ่งมั่นที่จะให้นักเรียนเพลิดเพลินไปกับการแสดงละครการแสดงที่ยอดเยี่ยมฟรีทุกปี แนะนำละครการแสดงที่ยอดเยี่ยมให้กับนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สนับสนุนให้โรงเรียนสร้างสมาคมละครการแสดงและกลุ่มผลประโยชน์และสนับสนุนโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้ร่วมมือกับกลุ่มการแสดงละครการแสดงในท้องถิ่นเพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็นที่นิยมของละครการแสดงในมหาวิทยาลัย โรงเรียนทุกระดับจะต้องให้ความสำคัญและเสริมสร้างวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ยอดเยี่ยมและการศึกษาศิลปะคลาสสิก และส่งเสริมให้โรงเรียนในท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรการศึกษาด้านสุนทรียภาพในท้องถิ่นและในโรงเรียนที่มีลักษณะชาติพันธุ์และภูมิภาคตามข้อดีและลักษณะของตนเอง โรงเรียนทุกระดับจะต้องมุ่งเน้นไปที่วัฒนธรรมและศิลปะดั้งเดิมของจีนที่ยอดเยี่ยมเช่นละครการแสดงสร้างลักษณะและประเพณีของโรงเรียนในท้องถิ่นและเสริมสร้างความรับผิดชอบและภารกิจของนักเรียนในการสืบทอดและส่งเสริมวัฒนธรรมและศิลปะที่ยอดเยี่ยมของจีน ในขณะเดียวกันในกลยุทธ์การปฏิรูปการสอนดนตรีศึกษา สอดคล้องกับข้อกำหนดของมาตรฐานการสอนดนตรีภาคบังคับ ซึ่งเรียกว่า การส่งเสริมดนตรีแห่งชาติ การใช้ดนตรีดั้งเดิมที่ยอดเยี่ยมของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมดในประเทศจีนเป็นเนื้อหาการสอนที่สำคัญของชั้นเรียนดนตรีโดยการเรียนรู้ดนตรีแห่งชาตินักเรียนสามารถเข้าใจและรักวัฒนธรรมดนตรีของมาตุภูมิและเสริมสร้างจิตสำนึกแห่งชาติและความรักชาติ การแนะนำอย่างต่อเนื่องของเอกสารเหล่านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการทำงานของละครการแสดงในมหาวิทยาลัยเพื่อส่งเสริมความต้องการของวัฒนธรรมจีนแบบดั้งเดิมและเพิ่มความมั่นใจในวัฒนธรรมและส่งเสริมการสืบทอดและพัฒนาละครในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาไฉ่เตี้ยวกวางสีเผชิญกับความท้าทายมากมายในการสืบทอดการศึกษาของโรงเรียน

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียนเพื่อเป็นการหาแนวทางการสืบทอดของไฉ่เตี้ยวเพื่อช่วยปรับปรุงคุณค่าทางสังคมและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จึงมีความตั้งใจในการที่จะศึกษาวิจัยครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน
2. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) จากวิทยานิพนธ์ 7 เรื่อง หนังสือ เอกสาร บทความ เว็บไซต์ (Website) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้ข้อมูลหลักและข้อมูลรองและใช้แบบสำรวจ สัมภาษณ์การสังเกตคณะละครไฉ่เตี้ยวระดับมืออาชีพของหนานหนิงและผู้บริหารโรงเรียนมัธยมครูสอนดนตรีนักเรียนและคนอื่น ๆ ที่ดำเนินการถ่ายโอนไฉ่เตี้ยวในหนานหนิง ซึ่งมีวิธีการในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาจากเอกสารการวิจัย ข้อมูลชาติพันธุ์วิทยาท้องถิ่น การรวบรวมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสิ่งพิมพ์ออนไลน์และออฟไลน์

การศึกษาครั้งนี้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 30 คนรวมถึงศิลปินพื้นบ้านมีไฉ่เตี้ยวสันนักแสดงและไฉ่เตี้ยวยงของคณะละครไฉ่เตี้ยวระดับมืออาชีพของหนานหนิง เป็นต้น ครูสอนดนตรีที่สอนในโรงเรียนมัธยมและผู้บริหารโรงเรียนมัธยมและผู้ปฏิบัติงานไฉ่เตี้ยวอื่น ๆ โรงเรียนมัธยมศึกษาหนานหนิง เมืองหนานหนิงของมณฑลกวางสี

เครื่องมือและวิธีการวิจัยที่ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสนทนากลุ่มโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 20 คน ครูผู้สอนไฉ่เตี้ยวในโรงเรียนมัธยม จำนวน 5 คน ศิลปินพื้นบ้านไฉ่เตี้ยวและ นักแสดงไฉ่เตี้ยวของคณะละครไฉ่เตี้ยวมืออาชีพหนานหนิง จำนวน 5 คน

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงเดือนสิงหาคม 2562 - สิงหาคม 2564 ระยะแรกทำเครื่องหมายกิจกรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมข้อมูลรองเป็นหลัก ขั้นตอนที่สองรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน

ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการนำมาดำเนินการสร้างแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนไม่สนับสนุนไฉ่เตี้ยวของกวางสี โรงเรียนส่วนใหญ่มีเพียงการเรียนหนึ่งบทเรียนดนตรีต่อสัปดาห์ หลักสูตรมีเนื้อหาที่มีอยู่ในตำราเรียนเนื้อหาของไฉ่เตี้ยวกวางสีมีจำกัด และไม่

สามารถสอนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับไฉ่เตี้ยวกวางสีได้ในแต่ละชั้นเรียน โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่มีชั้นเรียนนอกหลักสูตรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้นักเรียนมีต้นแบบสำหรับการทำความเข้าใจเชิงลึกและการเรียนรู้ไฉ่เตี้ยวกวางสี นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับไฉ่เตี้ยวกวางสีไม่เพียงพอ และไม่มีโอกาสให้นักเรียนได้สัมผัสกับไฉ่เตี้ยวกวางสีมากขึ้น สภาพแวดล้อมของโรงเรียนก็มีความจำเป็นเช่นกันและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมก็เป็นส่วนหนึ่งที่ไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

ทักษะและวิธีการสอนของครูต้องได้รับการเสริมสร้างและปรับให้เหมาะสมยิ่งขึ้นใน การจัดการเรียนรู้ของห้องเรียนครูควรสอนความรู้ไฉ่เตี้ยวกวางสีและการสอนในชั้นเรียนเป็นวิธีหลักของการเข้าใจและเข้าใจไฉ่เตี้ยวกวางสี การเรียนรู้ของผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อไฉ่เตี้ยวกวางสี 60% ครูสอนผู้สอนเนื้อหาของกวางสีมีศักยภาพในการสอนน้อยที่จะสอนนักเรียนรักศรัทธาไฉ่เตี้ยวกวางสีและไม่สามารถถ่ายทอดสาระสำคัญของวัฒนธรรมแห่งชาติกวางสีให้กับนักเรียนได้

การพัฒนาคุณภาพครูจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นครูส่วนมากจบการศึกษาจากวิทยาลัยวิชาชีพและมีรากฐานที่ลึกซึ้ง ไฉ่เตี้ยวคือครูส่วนใหญ่มีทักษะพื้นฐานในการสอนเปียโนและไฉ่เตี้ยวแบบร้องและมีครูจำนวนน้อยมากที่เรียนวิชาเอกไฉ่เตี้ยวกวางสี

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า มี 5 แนวทาง ได้แก่ **1) ด้านการบริหารโรงเรียน** โรงเรียนควรดำเนินการส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติและปลูกฝังจิตวิญญาณแห่งความรักชาติและการส่งเสริมการศึกษาดนตรีกวางสีในโรงเรียนมัธยม โรงเรียนควรให้จัดการเรียนรู้ปลูกฝังด้านวัฒนธรรมในช่วงระดับมัธยมต้นสำหรับคนหนุ่มสาวที่จะเรียนรู้ความรู้ทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ สร้างค่านิยมทางศีลธรรมที่ดีและวางรากฐานที่ดี โรงเรียนจะต้องมีบทบาทสำคัญในการศึกษาขั้นพื้นฐานและการพัฒนาสุขภาพของนักเรียน โรงเรียนควรมีระบบการบริหารจัดการที่จะส่งผลโดยตรงต่อระดับการสอนและส่งเสริมการพัฒนานักเรียนในการสืบทอดวัฒนธรรม วิชาดนตรีควรได้รับการส่งเสริม เช่นเดียวกับวัฒนธรรมดนตรีแห่งชาติของกวางสีควรมีความชัดเจนมากขึ้นในการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและได้รับความสนใจมากขึ้น โรงเรียนควรทำการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมในไฉ่เตี้ยว ได้แก่ การสอนในชั้นเรียนการฝึกนอกหลักสูตรการสร้างสิ่งแวดล้อมและการจัดการครู **2) ด้านการจัดการเรียนการสอน** ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนควรมีการสอนในชั้นเรียนและส่งเสริมให้กลุ่มชาติพันธุ์หลายประเภทในโลกที่มีประเพณีทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันให้มีอยู่ในระบบการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบการศึกษาในระบบชั้นเรียน **3) ด้านการจัดหลักสูตรสอนเสริม** โรงเรียนควรจัดหลักสูตรเสริมเพื่อการเรียนการสอนสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัตินอกหลักสูตรส่วนใหญ่รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์ไฉ่เตี้ยวกวางสีและการจัดกิจกรรมศิลปะที่เกี่ยวข้อง โรงเรียนควรให้นักเรียนเสนอการแสดงละครไฉ่เตี้ยวกวางสีนักเรียนเพื่อเปิดวิสัยทัศน์ทางศิลปะของตนเองในทุกด้านและยังมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีแห่งชาติ โรงเรียนต้องให้นักเรียนมีความสุขร่วมไปกับการแสดงละครกวางสีและเรียนรู้ที่จะร้องเพลงนักร้องที่มีชื่อไฉ่เตี้ยวยงในชุมชนละครการแสดง โรงเรียนควรเชิญศิลปินพื้นบ้านบางคนมาบรรยายที่โรงเรียน จัดกิจกรรมศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ โรงเรียนควรเปิดโอโอกาสให้นักเรียนสามารถปรับปรุงความเข้าใจของพวกเขาเกี่ยวกับไฉ่เตี้ยวกวางสีและเพิ่มความสำเร็จทางศิลปะ นอกจากนี้ควรสร้างเงื่อนไขและโอกาสให้

นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนนักเรียนที่ศึกษาและซ้อมการแสดงละครในชุมชนที่สามารถนำขึ้นเวทีและแสดงได้ และจัดนิทรรศการเกี่ยวกับเพลงชาติกวางสีเป็นประจำเพื่อให้นักเรียนสามารถเพลิดเพลินไปกับความสุขของเพลงชาติในการแสดงไฉ่เตี้ยวกวางสี **4) ด้านการสร้างสภาพสิ่งแวดล้อม** สภาพสิ่งแวดล้อมโรงเรียนควรสร้างสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมภายใต้อิทธิพลของเพลงชาติกวางสี รวมถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนควรให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมที่จะทำให้ผู้คนรู้สึกถึงบรรยากาศทางวัฒนธรรมที่แข็งแกร่งและมรดกทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งซึ่งจะทำให้ผู้คนรู้สึกเหมือนสายลมฤดูใบไม้ผลิ การสร้างสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของโรงเรียนภายใต้อิทธิพลของดนตรีแห่งชาติ โดยการใช้สถานีวิทยุ โรงเรียนควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับไฉ่เตี้ยวกวางสีเผยแพร่ทางสถานีวิทยุ โรงเรียนควรส่งสริมการจัดทำป้ายนิทรรศการตามทางเดิน โรงเรียนควรเพิ่มเนื้อหาที่เกี่ยวข้องของไฉ่เตี้ยวกวางสี ลงในกระดานข่าวโรงเรียนให้ความรู้แก่นักเรียนโรงเรียนควรจัดนิทรรศการทางวัฒนธรรมในห้องโถงของอาคารเรียนเพื่อให้นักเรียนสามารถออกแบบและแสดงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องของวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์กวางสีในชั้นเรียนเป็นประจำ **5) ด้านการพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน** ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนควรพัฒนาครูโดยเน้นการใช้มาตรฐานหลักสูตรดนตรีและการพัฒนาครู ควรส่งเสริมให้ครูเป็นผู้ดำเนินการด้านการศึกษาในโรงเรียนและเป็นกำลังสำคัญที่สุดในกิจกรรมการสอนและเป็นผู้ดำเนินการโดยตรงที่ให้ความรู้และประสบการณ์แก่นักเรียนการเพิ่มประสิทธิภาพของทีมการสอนส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการสอน โรงเรียนควรกำหนดให้ครูใช้มาตรฐานหลักสูตรดนตรีอย่างจริงจังและการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาครูแต่ละคน

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ ได้แก่ แนวทางการการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียนมัธยมศึกษาหนานหนิง นิง เมืองหนานหนิงของ มณฑลกวางสี ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่

1) ด้านการบริหารโรงเรียน โรงเรียนควรดำเนินการส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติและปลูกฝังจิตวิญญาณแห่งความรักชาติและการส่งเสริมการศึกษาดนตรีกวางสีในโรงเรียนมัธยม

2) ด้านการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนควรมีการสอนในชั้นเรียนและส่งเสริมให้กลุ่มชาติพันธุ์หลายประเภทในโลกที่มีประเพณีทางวัฒนธรรมและสภาพแวด

3) ด้านการจัดหลักสูตรสอนเสริม โรงเรียนควรจัดหลักสูตรเสริมเพื่อการเรียนการสอนสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

4) ด้านการสร้างสภาพสิ่งแวดล้อม สภาพสิ่งแวดล้อมโรงเรียนควรสร้างสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมภายใต้อิทธิพลของเพลงชาติกวางสี

5) ด้านการพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน โรงเรียนควรพัฒนาครูโดยเน้นการใช้มาตรฐานหลักสูตรดนตรีและการพัฒนาครู ควรส่งเสริมให้ครูเป็นผู้ดำเนินการด้านการศึกษาในโรงเรียนและเป็นกำลังสำคัญที่สุดในกิจกรรมการสอน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนไม่สนับสนุนไฉ่เตี้ยวของกวางสีมกวางสี โรงเรียนส่วนใหญ่มีเพียงหนึ่งบทเรียนดนตรีต่อสัปดาห์ หลักสูตรมีเนื้อหาที่มีอยู่ในตำราเรียนเนื้อหาของไฉ่เตี้ยวกวางสีมีจำกัดและไม่สามารถสอนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับไฉ่เตี้ยวกวางสี ได้ในแต่ละชั้นเรียน โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่มีชั้นเรียนนอกหลักสูตรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้นักเรียนมีต้นแบบสำหรับการทำความเข้าใจเชิงลึกและการเรียนรู้ไฉ่เตี้ยวกวางสี นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับไฉ่เตี้ยวกวางสีไม่เพียงพอ และไม่มีโอกาสให้นักเรียนได้สัมผัสกับไฉ่เตี้ยวกวางสีมากขึ้น สภาพแวดล้อมของโรงเรียนก็มีความจำเป็นเช่นกัน และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมก็เป็นส่วนหนึ่งของไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ทักษะและวิธีการสอนของครูต้องได้รับการเสริมสร้างและปรับให้เหมาะสมยิ่งขึ้นใน การจัดการเรียนรู้ของห้องเรียนครูควรสอนความรู้ไฉ่เตี้ยวกวางสีและการสอนในชั้นเรียนเป็นวิธีหลักของการเข้าใจไฉ่เตี้ยวกวางสี การเรียนรู้ของผู้เรียนมีความพึงพอใจ 60% ครูสอนผู้สอนเนื้อหาของกวางสีมีศักยภาพในการสอนน้อยที่จะสอนนักเรียนรักศรัทธาไฉ่เตี้ยวกวางสีและไม่สามารถถ่ายทอดสาระสำคัญของวัฒนธรรมแห่งชาติกวางสีให้กับนักเรียนได้ การพัฒนาคุณภาพครูจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น ครูส่วนมากจบการศึกษาจากวิทยาลัยวิชาชีพและมีรากฐานที่ลึกซึ้งไฉ่เตี้ยวคือครูส่วนใหญ่มีทักษะพื้นฐานในการสอนเปียโนและไฉ่เตี้ยวและมีครูจำนวนน้อยมากที่เรียนวิชาเอกไฉ่เตี้ยวกวางสี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะศิลปินท้องถิ่นรุ่นเก่าที่สอนท่วงทำนองไฉ่เตี้ยวและเรียนร้องเพลงละครไฉ่เตี้ยว จำนวนคนหนุ่มสาวในทำนองนี้ค่อย ๆ ลดลง และผู้ชมสำหรับไฉ่เตี้ยวส่วนใหญ่เป็นวัยกลางคนและผู้สูงอายุ คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยนิยมชมไฉ่เตี้ยว คนหนุ่มสาวส่วนใหญ่ไปศึกษาในโรงเรียนเรียนหนังสือเรียนดนตรีชอบฟังเพลงรุ่นใหม่ออกไปทำงานและใช้ชีวิตของปัจจุบัน แม้แต่เด็กในท้องถิ่นจำนวนมากก็ไม่เรียนรู้ที่จะพูดภาษาถิ่นของตนเองอีกต่อไปแต่พูดภาษาจีนกลาง จนทำให้การสืบทอดและการเผยแพร่เพลงละครไฉ่เตี้ยวต้องเผชิญกับความอับอายกับสถานการณ์ดังกล่าว อีกสาเหตุที่สำคัญอย่างยิ่งคือตามท้องตลาด เนื่องจากอิทธิพลของปัจจัยทางวิชาชีพ สาขาวิชาศิลปะในโรงเรียน วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยของกวางสีไม่เปิดสอนหลักสูตรไฉ่เตี้ยว วิธีการสืบทอดด้วยปากต่อปาก และเรียนแบบตามผู้สอน สาเหตุที่สามคือ การสอนไฉ่เตี้ยวกำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์จำกัดในการสนับสนุนการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เราควรช่วยเหลือสิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัยของไฉ่เตี้ยวอย่างจริงจัง และสำรวจการพัฒนาผู้สอนไฉ่เตี้ยวให้มีทักษะการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Xie Chunyu (2017) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิจัยเส้นทางของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้การศึกษาไฉ่เตี้ยวกวางสีเป็นตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า ไฉ่เตี้ยวเป็นศิลปะการแสดงประจำชาติที่ยอดเยี่ยมในกวางสีการแพร่กระจายของอารยธรรมและสองยุคของการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ การปกป้องและสืบทอดไฉ่เตี้ยวเป็นเพียงเครื่องบรรณาการให้กับวัฒนธรรมดั้งเดิมอันยอดเยี่ยมของชาติเป็นการสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมอันยอดเยี่ยมของชาติ ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและวัฒนธรรมท้องถิ่น และในขณะเดียวกันก็ และงานวิจัยของ shen ting (2018) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ความสำคัญเชิงปฏิบัติของไฉ่เตี้ยวกวางสีในการสอนดนตรีในโรงเรียนปกติของกวางสีผลการวิจัยพบว่าการนำเพลงละครพื้นบ้านไฉ่เตี้ยวกวางสีไปสอนในโรงเรียนทั่วไปในกวางสี มีผลอย่างมากมายต่อการสอนดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ในโรงเรียนกวางสี

และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสืบทอดและการพัฒนาและอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านของกวางสี นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Que Zhen (2019) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงท้องถิ่นของกวางสี ผลการวิจัยพบว่า มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ถูกผลิตขึ้นภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ และได้รับการอนุรักษ์และส่งต่อผ่านความผันผวนของชีวิตจากวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ลึกซึ้งและกระบวนการพัฒนาที่ยาวนานของบางภูมิภาคและบางประเทศ สิ่งที่เรียกว่าไม่มีตัวตนส่วนใหญ่หมายถึงความไม่เป็นรูปเป็นร่างในแง่ของการผลิตทางจิตวิญญาณเพื่อสนองความต้องการในชีวิตฝ่ายวิญญาณของผู้คน ด้วยเหตุนี้ ผู้คนจึงสามารถสัมผัสได้ถึงกระแสและวิวัฒนาการของประเพณีวัฒนธรรม และเข้าใจโครงสร้างทางสังคม ระดับการผลิต ขนบธรรมเนียมทางศีลธรรม อารมณ์ทางจิตวิญญาณ รูปลักษณ์ของชีวิต และอื่นๆ ในช่วงเวลาต่างๆ เพื่อสะท้อนถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และคุณค่าที่แท้จริงของโอเปร่าท้องถิ่นกวางสี ถือเป็นกุญแจสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องปกป้องการแสดงอย่างเหมาะสม อนาคตของโอเปร่าท้องถิ่นกวางสีจะเป็นอย่างไร นอกจากความจำเป็นสำหรับการพัฒนาเชิงรุกและหลากหลายที่กล่าวถึงข้างต้นแล้ว เช่นเดียวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อื่น ๆ ที่ต้องการความสนใจจากมนุษย์มากขึ้น ในเรื่องนี้ ประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศได้ให้แรงบันดาลใจมากมายแก่เรา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า มี 5 แนวทาง ได้แก่ ด้านการบริหารโรงเรียน โรงเรียนควรดำเนินการส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติและปลูกฝังจิตวิญญาณแห่งความรักชาติ และการส่งเสริมการศึกษาดนตรีกวางสีในโรงเรียนมัธยม โรงเรียนควรให้จัดการเรียนการเรียนรู้ปลูกฝังด้านวัฒนธรรมในช่วงระดับมัธยมต้นสำหรับคนหนุ่มสาวที่จะเรียนรู้ความรู้ทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบสร้างค่านิยมทางศีลธรรมที่ดีและวางรากฐานที่ดี โรงเรียนจะต้องมีบทบาทสำคัญในการศึกษาขั้นพื้นฐานและการพัฒนาสุขภาพของนักเรียน โรงเรียนควรมีระบบการบริหารจัดการที่จะส่งผลโดยตรงต่อระดับการสอนและส่งเสริมการพัฒนานักเรียนในการสืบทอดวัฒนธรรมวิชาดนตรีควรได้รับการส่งเสริม เช่นเดียวกับวัฒนธรรมดนตรีแห่งชาติของกวางสีควรมีความชัดเจนมากขึ้นในการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและได้รับความสนใจมากขึ้น โรงเรียนควรทำการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมในไฉ่เตี้ยว ได้แก่ การสอนในชั้นเรียนการฝึกนอกหลักสูตรการสร้างสิ่งแวดล้อมและการจัดการครู ด้านการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนควรมีการสอนในชั้นเรียนและส่งเสริมให้กลุ่มชาติพันธุ์หลายประเภทในโลกที่มีประเพณีทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันให้มีอยู่ในระบบการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบการศึกษาในระบบชั้นเรียน ด้านการจัดหลักสูตรเสริม โรงเรียนควรจัดหลักสูตรเสริมเพื่อการเรียนการสอนสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัตินอกหลักสูตรส่วนใหญ่รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์ไฉ่เตี้ยวกวางสีและการจัดกิจกรรมศิลปะที่เกี่ยวข้อง โรงเรียนควรให้นักเรียนเสนอการแสดงละครไฉ่เตี้ยวกวางสีนักเรียนเพื่อเปิดวิสัยทัศน์ทางศิลปะของตนเองในทุกด้านและยังมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีแห่งชาติ โรงเรียนต้องให้ให้นักเรียนมีความสุขร่วมไปกับการแสดงละครกวางสีและเรียนรู้ที่จะร้องเพลงนักร้องที่มีชื่อไฉ่เตี้ยวในชุมชนละครการแสดง โรงเรียนควรเชิญศิลปินพื้นบ้านมาบรรยายที่โรงเรียนจัดกิจกรรมศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ โรงเรียนควรเปิดโอโอกาสให้นักเรียนสามารถปรับปรุงความเข้าใจของพวกเขาเกี่ยวกับไฉ่เตี้ยวกวางสีและเพิ่มความสำเร็จทางศิลปะ นอกจากนี้ควรสร้างเงื่อนไขและโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วม ในกิจกรรม

ต่าง ๆ ของโรงเรียนนักเรียนที่ศึกษาและซ้อมการแสดงละครในชุมชนที่สามารถนำขึ้นเวทีและแสดงได้ และจัดนิทรรศการเกี่ยวกับเพลงชาติกวางสีเป็นประจำเพื่อให้นักเรียนสามารถเพลิดเพลินไปกับความสุขของเพลงชาติในการแสดงไฉ่เตี้ยวกวางสี ด้านการสร้างสภาพสิ่งแวดล้อม โรงเรียนควรสร้างสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมภายใต้อิทธิพลของเพลงชาติกวางสี รวมถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทาง โรงเรียนควรให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมที่จะทำให้ผู้คนรู้สึกถึงบรรยากาศทางวัฒนธรรมที่แข็งแกร่งและมรดกทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งซึ่งจะทำให้ผู้คนรู้สึกเหมือนสายลมฤดูใบไม้ผลิ การสร้างสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของโรงเรียนภายใต้อิทธิพลของดนตรีแห่งชาติ โดยการใช้สถานีวิทยุ โรงเรียนควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับไฉ่เตี้ยวกวางสีเผยแพร่ทางสถานีวิทยุ โรงเรียนควรส่งสริมการจัดทำป้ายนิทรรศการตามทางเดิน โรงเรียนควรเพิ่มเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับไฉ่เตี้ยวกวางสี ลงในกระดานข่าวโรงเรียนและให้ความรู้แก่นักเรียน โรงเรียนควรจัดนิทรรศการทางวัฒนธรรมในห้องโถงของอาคารเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนสามารถออกแบบและแสดงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องของวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์กวางสีในชั้นเรียนเป็นประจำ ด้านการพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน โรงเรียนควรพัฒนาครูโดยเน้นการใช้มาตรฐานหลักสูตรดนตรีและการพัฒนาครู ควรส่งเสริมให้ครูเป็นผู้ดำเนินการด้านการศึกษาในโรงเรียนและเป็นกำลังสำคัญที่สุดในกิจกรรมการสอนและเป็นผู้ดำเนินการโดยตรงที่ให้ความรู้และประสบการณ์แก่นักเรียนการเพิ่มประสิทธิภาพของทีมส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการสอน โรงเรียนควรกำหนดให้ครูใช้มาตรฐานหลักสูตรดนตรีอย่างจริงจังและการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาครูแต่ละคน ทั้งนี้สาเหตุมาจาก.โรงเรียนอยู่ในชุมชนที่มีวัฒนธรรมการดำรงชีวิตอยู่กับวัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสี จึงส่งผลให้ผู้บริหาร ครูผู้สอนและนักเรียนขาดระบบการจัดการความรู้เพื่อการการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวในโรงเรียน และสาเหตุมาจากระบบการศึกษาโรงเรียนในกวางสี ในกระบวนการเรียนรู้กำลังปรับหลักสูตรไฉ่เตี้ยวให้เข้ากับการสอนในห้องเรียนโดยทั่วไปซึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรของครูไม่เพียงพอ การตั้งหลักสูตรที่จำกัด และการขาดการสร้างสภาพแวดล้อมในวิทยาเขต ในโรงเรียนศึกษากวางสีสามารถส่งเสริมการสอนไฉ่เตี้ยวในโรงเรียนด้วยวิธีการดังต่อไปนี้: ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างเต็มที่เพื่อปรับปรุงระดับของครูและผู้สอนไฉ่เตี้ยว พัฒนาลักษณะของไฉ่เตี้ยวอย่างสร้างสรรค์เสริมสร้างเนื้อหาการสอนของหลักสูตรไฉ่เตี้ยว รวมการปรับแต่งไฉ่เตี้ยวในห้องเรียนดนตรี ค่อยๆ ปลูกฝังความรู้หลักของนักเรียน ให้โอกาสนักเรียนในการรับรู้ไฉ่เตี้ยว ขยายการสอนไฉ่เตี้ยว เพื่อสร้างบรรยากาศที่เป็นเอกลักษณ์ของไฉ่เตี้ยวในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wanchaem, Saengsook, and Saengsook (2016) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านภาคกลาง: กรณีศึกษาเพลง อีแซวจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาของเพลงในปัจจุบันผู้ชมมีจำนวนน้อย ตัวของศิลปินที่จะถ่ายทอดลดน้อยลง ขาดการประชาสัมพันธ์ ภาครัฐไม่ให้การสนับสนุนและปัญหาในด้านการจัดการความรู้ของเพลง ในด้าน (1) การแสวงหาความรู้ ครูเพลงส่วนใหญ่หวงวิชาการเดินทางมาฝึกเพลงลำบาก (2) การสร้างความรู้ พ่อเพลงแม่เพลงไม่มีเวลาในการพัฒนาสร้างสรรค์แต่งกลอน เพราะมีงานมาก (3) การจัดเก็บความรู้ ปัญหาการไม่รู้หนังสือ ความเข้าใจผิดที่คิดว่าจำไว้ในสมองได้แม่นยำก็พอแล้ว และไม่มีการบันทึกผลงาน (4) การถ่ายทอดความรู้ เยาวชนไม่สนใจจะฝึกหัดเพลง ผู้บริหาร โรงเรียนไม่สนใจนำเพลงไปเป็นหลักสูตรท้องถิ่นและระยะเวลาที่ฝึกเพลงไม่ต่อเนื่อง พ่อเพลงแม่เพลง

เพลงไม่มีเวลาในการช่วยฝึก 2) การจัดการความรู้มีกระบวนการจัดการความรู้ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ (1) การแสวงหาความรู้ ส่วนใหญ่ได้เรียนรู้จากคนในครอบครัวจากการฝากตัวเป็นศิษย์ และจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (2) การสร้างความรู้ โดยการพัฒนาสร้างสรรค์ความรู้จากที่ได้แสวงหาความรู้มาแล้วนามาผนวกกับความรู้ของตัวเอง ทำให้สร้างสรรค์กลอนเพลงขึ้นมาใหม่ (3) การจัดเก็บความรู้ ส่วนใหญ่จัดเก็บความรู้ไว้ในตู้เก็บไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และเก็บไว้ในสื่อเทคโนโลยีในลักษณะเทปเสียง วิดิทัศน์ และ (4) การถ่ายทอดเพลง ถ่ายทอดภายในครอบครัวเพลง ในระบบการศึกษานอกระบบการศึกษาและตามอัธยาศัย 3) รูปแบบของการจัดการความรู้เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านภาคกลาง: กรณีเพลงอีแซวจังหวัดสุพรรณบุรี มี 4 ขั้นตอนคือ (1) การแสวงหาความรู้ (2) การสร้างความรู้ (3) การจัดเก็บความรู้ และ (4) การถ่ายทอดเพลง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wang Li (2021) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การปฏิบัติของการรวมไฉ่เตี้ยวเข้ากับการสอนดนตรีอาชีวศึกษาระดับสูงของกวางสีในมณฑลกวางสีตะวันตกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า Wang Li (2021) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การปฏิบัติของการรวมไฉ่เตี้ยวเข้ากับการสอนดนตรีอาชีวศึกษาระดับสูงของกวางสีในมณฑลกวางสีตะวันตกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า การผสมผสานการสอนไฉ่เตี้ยวให้เข้ากับการสอนดนตรี ไม่เพียงแต่ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับไฉ่เตี้ยวเท่านั้น แต่ยังช่วยปลูกฝังความรู้สึกทางสุนทรียะของนักเรียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมดั้งเดิมในท้องถิ่นและเสริมสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของพวกเขาและความเชื่อมั่นในวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนกวางสีสามารถสำรวจทรัพยากรในท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ และสร้างสรรค์พัฒนาหลักสูตรพิเศษของการสอนไฉ่เตี้ยวในห้องเรียนดนตรีให้โอกาสนักเรียนในการเรียนรู้ไฉ่เตี้ยวและสร้างบรรยากาศที่เป็นเอกลักษณ์ของการปรับแต่งโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนสามารถเข้าใจได้อย่างเต็มที่ และสืบทอดการเรียนรู้ไฉ่เตี้ยวและดำเนินการต่อไปเพื่อปรับปรุงความรู้ด้านวัฒนธรรมและดนตรีดั้งเดิมของนักเรียน

สรุป

สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียน โรงเรียนไม่สนับสนุนไฉ่เตี้ยวของกวางสีมกวางสี โรงเรียนมากมีเนื้อหารการเรียนการสอนเพียงหนึ่งบทเรียนต่อสัปดาห์ หลักสูตรมีเนื้อหาที่มีอยู่ในตำราเรียนเนื้อหาของไฉ่เตี้ยวกวางสีมีจำกัด และไม่สามารถสอนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับไฉ่เตี้ยวกวางสีได้ในแต่ละชั้นเรียน และไม่มีการสอนนอกหลักสูตรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้นักเรียนมีต้นแบบสำหรับการทำความเข้าใจเชิงลึกและการเรียนรู้ไฉ่เตี้ยวกวางสี ซึ่งในการวิจัยครั้งนนี้ส่งผลให้ได้แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไฉ่เตี้ยวกวางสีในโรงเรียนประกอบด้วย 5 แนวทาง ได้แก่ 1) ด้านการบริหารโรงเรียน 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านการจัดหลักสูตรสอนเสริม 4) ด้านการจัดสภาพสิ่งแวดล้อม 5) ด้านการพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 จะเห็นได้จากผลการวิจัยของเป้าหมายแรกว่าการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีแห่งชาติกวางสีในการศึกษาดนตรีของโรงเรียนมัธยมเป็นกระบวนการระยะยาวไม่เพียงพอที่จะพึ่งพาความแข็งแกร่งของครูเพียงอย่างเดียวดังนั้นโรงเรียนควรทำงานได้ดีในการจัดการศึกษาสนับสนุนการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์กวางสีอย่างจริงจัง จัดให้มีแพลตฟอร์มที่เกี่ยวข้องสำหรับนักเรียนและครูและให้ความสะดวกสบายมากขึ้นสำหรับการแลกเปลี่ยนและความร่วมมือของวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์กวางสี

1.2 จากผลของเป้าหมายที่สอง เราพบว่า การศึกษาดนตรีชาติพันธุ์กวางสี ไฉ่เตี้ยว ต้องใช้เวลานานในการดำเนินการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์กวางสีไฉ่เตี้ยว อย่างราบรื่นในโรงเรียนมัธยมการดำเนินการอย่างละเอียดของการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์กวางสีไฉ่เตี้ยว โรงเรียนมัธยม ยังต้องการการสนับสนุนที่แข็งแกร่งจากหน่วยงานการศึกษาต่าง ๆ และความพยายามร่วมกันของรัฐบาลในการหามาตรการตอบโต้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์กวางสีไฉ่เตี้ยวในโรงเรียนมัธยม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยการสืบทอดไฉ่เตี้ยวกวางสีควรมุ่งเน้นไปที่การวิจัยฟิวชั่นสื่อรวมถึงแพลตฟอร์มสื่อออนไลน์แพลตฟอร์มวิทยุและโทรทัศน์และแพลตฟอร์มสื่อดั้งเดิม

2.2 ในกระบวนการวิจัยในอนาคตควรเน้นการวิจัยข้ามวัฒนธรรม

2.3 ในการวิจัยเชิงวิภาษวิธีเกี่ยวกับผลกำไรและการสูญเสียเพลงไฉ่เตี้ยวอันเป็นวัฒนธรรมกวางสีจ้วง วิธีการสร้างแบรนด์วัฒนธรรมกวางสีจ้วงในอนาคตและส่งเสริมการมูลค่าทางเศรษฐกิจ และการร้องเพลงไฉ่เตี้ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

References

Bai Yue. (2018). *Research on Traditional Chinese Opera Entering High School Music Classroom-Taking Two High Schools in Guilin City as Examples.* (Master's Thesis). Guangxi Normal University. Guilin.

Guizhengfa. (2021). *Notice of the People's Government of Guangxi Zhuang Autonomous Region on Printing and Distributing the "14th Five-Year Plan" for the Development of Education in Guangxi.* Retrieved January 28, 2022, from http://www.gxzf.gov.cn/zfwj/zxwj/t10619884.shtml.

Huang, Fen. (2017). Thinking on the development reality and trend of Guangxi cai diao drama. *Art Review,* 6, 42-44.

Jiao, G., & Jiao, M. (2022). *Announcement on the implementation of the evaluation of the Ethnic Culture Education Demonstration School in the Autonomous Region Guangxi Zhuang.* Retrieved January 28, 2022, from http://wlt.gxzf.gov.cn/zwgk/tzgg/t11236653.shtml.

Lijuan, F., & Yao, Q. (2019). A Study on the Tourism Development of Intangible Cultural Heritage Taking Guilin Caidiao Opera as an Example. *Journal of Guilin Normal College,* 5, 13-16.

Lin Jie. (2018). The school-Based Curriculum Development in Primary School from The Perspective of Regional Culture Take the Guangxi Caidiao as an Example. *Journal of Guangxi Nomal University,* 3, 60-68.

Li Fengyun. (2018). spread of Guangxi local opera art in vocational colleges takes Zhuang cai diao as an example. *Jouanal of Guangxi Education,* 31, 65-68.

Minlan, Zhao. (2011). Study of Rhetoric in Guangxi Caidiao Opera. *Journal of Hechi University*, 4, 60-66.

Ning-ning, Yang. (2014). Dilemma between Primitive and Fashionable Elements from Caidiao Opera Sanjie Liu to Opera of Impression on Sanjie Liu. *Journal of Minzu University of China (Philosophy and Social Sciences Edition),* 4, 124-130.

Pang, R., & Huang, H. Y. (2009). Study on Status and Survival Strategies of Caitiao Guilin, Guangxi. *Journal of Xi'an University of Arts and Science (Social Sciences Edition),* 6, 59-63.

Que Zhen. (2015). Reflections on the Protection of Guangxi Local Opera. *Southern Literature*, 2, 155-159.

Shen Ting. (2017). Study on the historical evolution and inheritance strategy of Guangxi cai diao. *The Voice of the Yellow River,* 23, 150-150.

Shen Ting. (2018). The Practical significance of Guangxi cai diao in Vocal Teaching of Guangxi High Teachers. *Journal of Northern Music,* 10, 164-165.

Tang Wensheng. (2017). Research on the inheritance status and development strategy of Yizhou cai diao in Guangxi. *Guangxi Social Sciences,* 2, 31-34.

Wanchaem, N., Saengsook, N., & Saengsook., N. (2016). *Knowledge Management on the Central Region's Thai Folk Song Cultural Conservation: A Case Study of The E –Saew Song, Suphanburi Province* (Research Report). Bangkok: Ramkhamhaeng University

Wang Li. (2021). Practical strategy of integrating cai diao into Guangxi higher vocational music teaching in northwest Guangxi. *Journal of JIAOYU GUANCHA,* 10, 102-104.

.

Wei, C., Zhenhuan, Z., & Qiaoyan, Z. (2008). The Research into the Traditional Opera of the Intangible Cultural Heritage in the Minor Nationalities Areas take the Guilin Cai Diao as an example [J]. *Journal of Guilin Normal College,* 3, 22-31.

Wenjin, S. (2014). Inheritance and protection of film art of the intangible cultural heritage of Guangxi Caidiao Take the film of" Liu Sanjie" in the 1978 as an example. *Journal of Jiamusi Education Institute,* 2, 132-133.

Xiankai, Li. (2008). Primary Research on Reasons of Difficult Survival Situation of Local Drama Taking the" Cai Diao" as Research Object. *Journal of Hebei Polytechnic College*, 8(2), 102-104.

Xiaorong, W. (2010). The Review on the Studies of Educational Anthropology in China [J]. *Ethno-National Studies*, 2, 89-110.

Xie Chunyu. (2017). takes Guangxi cai diao adjustment as an example. *Journal of A Comparative Study of Cultural Innovation,* 22, 31-32.

Yanhong, Tang. (2009). On Folklore in Cai Diao Opera of Guangxi. *Journal of Liuzhou Teachers College*, 24(3), 22-24.

Yingcai, M. (2010). Read and Explain" Cai Diao" from the View of Cultural Anthropology. *Journal of Pingxiang College,* 27(1), 70-72.

Yingwen, X., & Mozgot, S. A. (2020). Liu Sanjie: The Image of a Woman in Tthe Traditional Folk Drama of Guangxi" Cai Diao. BECTHNK, 100.

Zhang Yinghua, & Xie Jiaxing. (2012). An analysis of the context related to music education of contemporary ethnic minorities in my country. *Huang Zhong: Journal of Wuhan Conservatory of Music,* 1, 126-133

Zhen, Que. (2012). On the Relationship between Guangxi Cai Diao's Development and Psychological Demand. *Journal of Guangxi Normal University (Philosophy and Social Sciences Edition),* 48(3), 65-70.

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น*

The Development of an Instructional Model Based on Service Learning Approach to Enhance Junior High School Students' Public Consciousness

[1]พระมหาวริทธิ์ธร จันทร์ชื่น, เรขา อรัญวงศ์ และ นิติกร อ่อนโยน

[1]Phramaha Waritthon Chan Chuen, Rekha Arunwong and Nitikorn Onyon

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

[1]Valaya Alonkorn Rajabhat University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: Waritthon.chan@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเกี่ยวกับองค์ประกอบของจิตสาธารณะ 2) พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม และ 3) ศึกษาผลของการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเกี่ยวกับองค์ประกอบของจิตสาธารณะ ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ และระยะที่ 3 ศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 กรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ องค์ประกอบของจิตสาธารณะ รูปแบบกาจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ แบบวัดสถานการณ์จิตสาธารณะ 4 ด้าน ตัวอย่างแผนการสอนสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยสถิติเชิงบรรยาย แจกแจงความถี่ของข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และการทดสอบ F-test การวิเคราะห์ความแปรปรวน

ผลการวิจัยพบว่า 1) การวิเคราะห์องค์ประกอบจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการเคารพสิทธิของผู้อื่น ด้านการถือเป็นหน้าที่ ด้านการดูแลรักษา และด้านการบำเพ็ญประโยชน์ มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี โดยค่าดัชนีความกลมกลืนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกตัว (Chi-square=11.854 df=19 sig=0.892 CMIN/df.=0.624 n=320 CFI=1.000 NFI=0.996 GFI=0.993 AGFI=0.979 IFI=1.002 RMSEA=0.000 RMR0.004) 2) การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม 8 ขั้นตอนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก 3) ผลของการใช้รูปแบบการ

*Received January 28, 2022; Revised February 21, 2022; Accepted February 21, 2022

เรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีจิตสาธารณะจากการวัดซ้ำ 3 ครั้ง คือวัดก่อนเรียน-ระหว่างเรียน-และหลังเรียน มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างเป็นลำดับ และมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

คำสำคัญ: องค์ประกอบจิตสาธารณะ; การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน; แนวคิดการรับใช้สังคม

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to analyze the confirmatory factors of public mind; 2) to develop the teaching and learning model according to the concept of social engaged service; and 3) to study the results from implementing the teaching and learning model according to the concept of social engaged service. The study applied research and development (R&D) approach. The study was divided into three phases: 1) The first phase was to conduct the confirmatory factor analysis related to the components of the public mind; 2) The second phase was to develop the teaching and learning model according to the concept of social engaged service for promoting public mind; and 3) The third phase was to study the results of implementing the teaching and learning model according to the concept of social engaged service for promoting public mind of lower secondary school students. A sample group was selected by way of multi-stage sampling in which the first phase included 320 students of lower secondary school under the Office of Secondary Education Service Area 2 in Bangkok, in a total of 8 schools and the third phase included the 1st secondary school students of Woradit Wittaya Prasut School, in a total of 28 persons. The research instruments for the study included the components of public mind, a model of the teaching and learning management according to the concept of social engaged service, an assessment form testing the level of public mind in 4 aspects, and the teaching sample for the lower secondary school students. The obtained data were analyzed by descriptive analysis such as frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation (S.D.), confirmatory factor analysis, f-test, analysis of variance (ANOVA).

From the study, the following results are found: 1) The confirmatory factor analysis of public mind for lower secondary school students consists of four components that are consistent with empirical data at a high level which are: respecting the rights of others, taking responsibility as a duty, maintenance, and offering social engaged service, while the goodness of fit index meets the stated requirements (Chi-square = 11.854, df = 19, sig = 0.892, CMIN/df. = 0.624, n = 320, CFI = 1.000, NFI = 0.996, GFI = 0.993, AGFI = 0.979, IFI = 1.002, RMSEA =

0.000, RMR = 0.004); 2) The development of the teaching and learning model according to the concept of social engaged service has 8 components which are of propriety at a high level; and 3) The results show that after implementing the teaching and learning model based on the concept of social engaged service, the sample group of students tends to be sequentially higher with a statistically significant difference at 0.05, after three remeasurements (pre-test, mid-test, and post-test).

Keywords: Components of Public Mind; Development of Teaching and Learning Model; Concept of Social Engaged Service

บทนำ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลกยึดมั่นระบบการปกครองระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน มีเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษา การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ (The Ministry of Education, 2008) ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตราที่ 6,7 บัญญัติไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิต ใจ สติ ปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสมารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และในมาตราที่ 8 วรรค2 บัญญัติไว้ว่าให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 “มุ่งกำหนดกรอบในการอยู่ร่วมกัน และพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม เคารพในสิทธิหน้าที่ของกันและกัน ซึ่งจะนำสังคมไปสู่สันติสุขในอนาคตต่อไป”

Somdet Phra Buddhakosajarn (P.A. Payutto) (as cited in Suthasinobon, 2016) ซึ่งเป็นปราชญ์ทางด้านการศึกษา ได้กล่าวถึงปัญหาทางด้านสังคมในปัจจุบันพบว่า ศีลธรรมได้เสื่อมถอยลง สืบเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศตามแบบอย่างตะวันตกทำให้คนละทิ้งความคิดและคุณธรรม ความเป็นไทย ความโอบอ้อมอารีเริ่มจางหายลงไปทุกที ส่งผลให้คุณธรรมทางด้านจิตใจลดต่ำลง เกิดปัญหาความรุนแรงในสังคมไทย ซึ่งสรุปสาเหตุสำคัญของปัญหาได้ 2 ประเด็น ดังนี้ 1) ปัญหายกย่องความเจริญทางด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ ทำให้สังคมกลายเป็นสังคมของการบริโภคหรือความต้องการของวัตถุ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกอย่าง

ไม่มีที่สิ้นสุด ส่งผลให้เกิดปัญหาอาชญากรรม มีโจรผู้ร้าย ทั้งในเครื่องแบบและโจรผู้ร้ายจริง ซึ่งเป็นปัญหาที่พบเห็นมากขึ้นเรื่อย ๆ ในปัจจุบัน 2) ปัญหาความเสื่อมทางด้านจิตใจ การแสวงหาความเจริญด้านวัตถุ หลงใหลวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้คุณค่าด้านจิตใจลดลง และจากการจัดระบบการศึกษาใหม่ที่โรงเรียนแยกออกจากวัด ทำให้เยาวชนสมัยใหม่ไม่สนใจศาสนา และหลักคำสอนทางศีลธรรม ขาดการอบรมด้านจิตใจ ส่งผลให้นักเรียนและเยาวชนขาดความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ขาดความซื่อตรง เริ่มจากจากพฤติกรรมทุจริตในการสอบเข้าโรงเรียนหรือเข้าทำงานโดยใช้อำนาจเงิน ดังนั้นเมื่อไปทำธุรกิจก็ไม่มีความซื่อสัตย์สุจริต และขาดความคิดสร้างสรรค์ เบื่อหน่ายการเรียน รักสนุก ปัญหาต่างๆเหล่านี้ ล้วนเกิดขึ้นจากอำนาจและภาวะครอบงำเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่เกิดจากศูนย์อำนาจทางโลกตะวันตกที่ชักนำให้นักเรียนและเยาวชนมีความรู้สึกนึกคิดที่เหมือนกันและมีความประพฤติที่คล้ายกันในลักษณะสังคมโลกาภิวัตน์ (Globalization) ผลที่ตามก็คือภาวะความล่มสลายทางด้านศีลธรรม นำไปสู่การทำลายความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ก่อให้เกิดปัญหาคนในสังคมหย่อนยานในศีลธรรม จริยธรรม ขาดระเบียบวินัย มีการเอารัดเอาเปรียบกัน ส่งผลให้ค่านิยมดั้งเดิม ที่ดีงามของไทยเริ่มจางหายไป พร้อม ๆ กับการล่มสลายของสถาบันครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรมท้องถิ่นและสังคมไทยอย่างหลีกเลี่ยงเหลี่ยงไม่ได้

ผลการสำรวจของ Office of the Education Council of the Ministry of Education and Suan Sunandha Rajabhat University (2007) ทำการสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนนักศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง จากทั่วประเทศ กรณีภาวะวิกฤตคุณธรรมของเยาวชนไทย พบว่า สถิติความเบี่ยงเบนด้านคุณธรรม จริยธรรมในกลุ่มเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 13-18 ปี ซึ่งเป็นวัยที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 สูงขึ้น เป็นความจำเป็นที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนที่จะต้องช่วยกันพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่เหมาะสมแก่เด็ก เยาวชนและพลเมืองของประเทศ สืบเนื่องมาจากสถานการณ์บ้านเมืองเต็มไปด้วยปัญหาสังคม (Khammani, 2001) ซึ่งปัจจุบันประเด็นเรื่องจิตสาธารณะมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสังคมภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลง (Satararuji, 2008) ปัญหาการขาดจิตสาธารณะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกคนที่ต้องให้ความสำคัญ ทั้งในระดับโลก ประเทศ สังคม บุคคล หากองค์กรหน่วยงานปล่อยปละละเลยก็อาจจะทำให้อนาคตเด็กไทยมีความน่าเป็นห่วง โดยเฉพาะการมีความคิดแต่เรื่องส่วนตัวมากกว่าเรื่องส่วนรวม การพัฒนาจิตสาธารณะเป็นการพัฒนาคุณลักษณะภายในตัวและต้องปฏิบัติหรือแสดงออกต่อสังคมได้ จึงต้องพัฒนาบนพื้นฐานของแนวคิดทฤษฎีการรับใช้สังคมโดยการจัดให้ผู้เรียนเข้าสู่ชุมชน จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีประสบการณ์และสามารถเข้าถึงชุมชนในการนำไปปฏิบัติจริงต่อไป

การพัฒนาจิตสาธารณะเป็นการพัฒนาคุณลักษณะภายในตัวและต้องปฏิบัติหรือแสดงออกต่อสังคมได้ จึงต้องพัฒนาบนพื้นฐานของแนวคิดทฤษฎีการรับใช้สังคมโดยการจัดให้ผู้เรียนเข้าสู่ชุมชน จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีประสบการณ์และสามารถเข้าถึงชุมชนในการนำไปปฏิบัติจริงต่อไป จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยในประเทศไทยยังไม่มีการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยจึงจะพัฒนาขึ้นให้สามารถใช้ได้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของจิตสาธารณะ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

3. เพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของจิตสาธารณะ การสังเคราะห์องค์ประกอบและพฤติกรรมตัวชี้วัดจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ เพื่อนำมาสร้างกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการศึกษาองค์ประกอบและพฤติกรรมตัวชี้วัดจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

2) ตรวจสอบความเป็นไปได้ขององค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้ในแต่ละองค์ประกอบเพื่อสร้างเครื่องมือคือ แบบวัดจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ และให้เชี่ยวชาญตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.60-1.00 และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำได้จำนวน 50 ข้อ และนำไปทดลองใช้ (Try Out) เครื่องมือกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน นำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้มาวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกรายข้อได้ และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94 และมีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.52-0.71 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.94

3) นำแบบสอบถามวัดองค์ประกอบจิตสาธารณะ ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 320 คน ตามเกณฑ์ที่กำหนด และมาตรวจสอบคุณภาพของโมเดลวิเคราะห์องค์ประกอบจิตสาธารณะ ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ ด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง (Second Order Confirmatory Factor Analysis) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

1) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ ทฤษฎีการเรียนการสอนต่างๆ การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน และวิเคราะห์สังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นสร้างรูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งประกอบไปด้วยความเป็นมาของรูปแบบการเรียนการสอน หลักการของรูปแบบการเรียนการสอน วัตถุประสงค์ของ

รูปแบบการเรียนการสอน ขั้นตอนของรูปแบบการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลการเรียนการสอน ระบบการมีปฏิสัมพันธ์ หลักการมีปฏิสัมพันธ์ ปัจจัยสนับสนุนรูปแบบ

2) สร้างคู่มือประกอบการใช้รูปแบบการจัดการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และแผนการจัดการเรียนรู้ นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา 5 ท่าน พิจารณาความเหมาะสมและความสอดคล้องขององค์ประกอบต่าง ๆ โดยมีคุณภาพดังนี้

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.91 ค่าสวนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.21 แสดงว่าแผนการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีความเหมาะสมมากที่สุดและมีการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

2.2 คู่มือประกอบการเรียนการสอนได้ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.62 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.52 แสดงว่ารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ จากนั้นสร้างรูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีความเหมาะสมมากที่สุด และมีการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

ระยะที่ 3 ศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 และนำเครื่องมือที่ใช้ประเมินผล ไปทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 30 คน เพื่อหาคุณภาพและปรับปรุงแก้ไข ด้วยการหาความเชื่อมั่นของแบบวัด (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นโดยรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.892 และวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนแบบวัดความมีจิตสาธารณะ ด้วยรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ก่อนเรียน และหลังเรียน ของกลุ่มทดลองโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแบบวัดซ้ำ (Repeated Measures One-way ANOVA)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง พบว่า องค์ประกอบจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ Chi-square=11.854 df=19 sig=892 CMIN/df.=0.624 n=320.CFI=1.000 NFI=0.996 GFI=0.993 AGFI=0.979 IFI=1.002 RMSEA=0.000 RMR=0.004 โดยมี 4 องค์ประกอบ 10 พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 ด้านการบำเพ็ญประโยชน์ประกอบด้วย 3 พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ 1) ช่วยผู้ปกครองและครูทำงานด้วยความเต็มใจ 2) อาสาทำงานให้กับผู้อื่นด้วยกำลังกายกำลังใจและกำลังสติปัญญาโดยไม่หวังผลตอบแทน 3) การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาหรือสิ่งที่ดีงามของส่วนรวมตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการดูแลรักษา ประกอบด้วย 3 พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ 1) การดูแลรักษาสิ่งของเมื่อใช้แล้วมีการเก็บรักษาให้คงอยู่ในสภาพดี 2) ใช้ของส่วนรวมอย่างถนุถนอม 3) ใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัด

องค์ประกอบที่ 3 ด้านการเคารพในสิทธิ ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมตัวบ่งชี้ 1) การไม่นำเอาของส่วนรวมมาเป็นของตน 2) การแบ่งปันและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม

องค์ประกอบที่ 4 ด้านการถือเป็นหน้าที่ ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมตัวบ่งชี้ 1) ทำตามหน้าที่และเคารพกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน 2) รับอาสาที่จะทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อส่วนรวมและคอยสอดส่องดูแลสาธารณะสมบัติของส่วนรวมในการอยู่ร่วมกัน

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีดังนี้

1) รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีองค์ประกอบประกอบสำคัญดังนี้ (1) ความเป็นมาของรูปแบบการเรียนการสอน (2) หลักการของรูปแบบการเรียนการสอน (3) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน (4) ขั้นตอนของการเรียนการสอน (5) การวัดผลประเมินผลการเรียนการสอน (6) ระบบการสังคมในชั้นเรียน (7) หลักในการแสดงออก (8) ปัจจัยสนับสนุนรูปแบบ

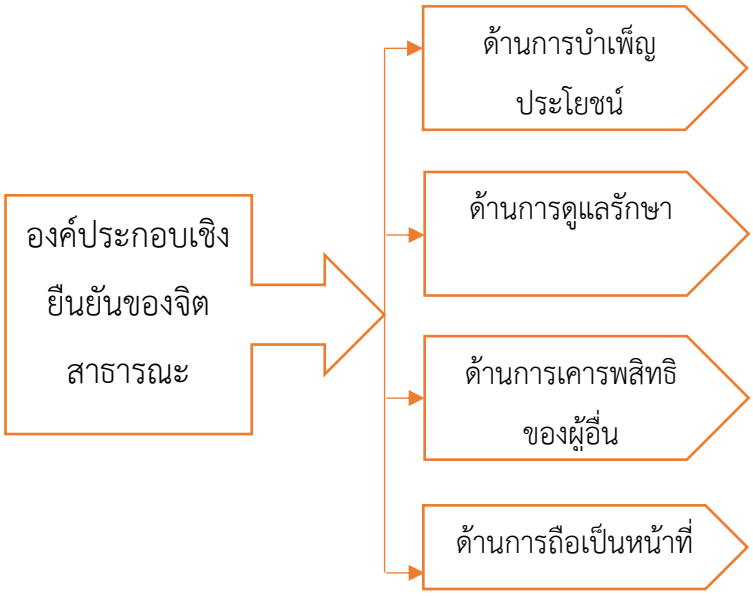
ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พบว่า ค่าเฉลี่ยรวม 4.62 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.52 แสดงว่ารูปการณ์จัดการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมมาก

2) ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ภาพรวมมีค่าระดับมากที่สุด และรายด้านมีความเหมาะสมมากที่สุดทุกรายการ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า นักเรียนที่เรียนที่เรียนตามรูปแบบเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีจิตสาธารณะด้านการบำเพ็ญประโยชน์มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คะแนนก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.46 คะแนนระหว่างเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.61 และคะแนนหลังเรียน มี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.79 ด้านการดูแลรักษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พบว่า คะแนนก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.43 คะแนนระหว่างเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.36 และคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.89 ด้านการเคารพสิทธิของผู้อื่นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พบว่า คะแนนก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.07

คะแนนระหว่างเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.57 และคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.64 ด้านการถือเป็นหน้าที่ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พบว่า คะแนนก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.50 คะแนนระหว่างเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.61 และคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.86 โดยภาพรวมนักเรียนที่เรียนตามรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีคุณลักษณะจิตสาธารณะช่วงหลังเรียน สูงกว่าระหว่างเรียน และก่อนเรียน

องค์ความรู้ใหม่

โมเดลที่ 1 องค์ประกอบเชิงยืนยันของจิตสาธารณะ

องค์ประกอบเชิงยืนยันจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบได้แก่

1) ด้านการบำเพ็ญประโยชน์ ประกอบด้วย 3 พฤติกรรมตัวบ่งชี้ 1.1 ด้านช่วยผู้ปกครองและครูทำงานด้วยความเต็มใจ 1.2 ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการแก้ปัญหาหรือสิ่งดีงามของส่วนรวมตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น 1.3 ด้านอาสาทำงานให้กับผู้อื่นด้วยกำลังกายกำลังใจและกำลังสติปัญญาโดยไม่หวังผลตอบแทน

2) ด้านการดูแลรักษา ประกอบด้วย 3 พฤติกรรมตัวบ่งชี้ 2.1 ด้านการดูแลรักษาสิ่งของเมื่อใช้แล้วมีการเก็บรักษาให้คงอยู่ในสภาพดี 2.2 ด้านการใช้ของส่วนรวมอย่างทะนุถนอม 2.3 ด้านการใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัด

3) ด้านการเคารพในสิทธิของผู้อื่น ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมตัวบ่งชี้ 3.1 ด้านการไม่นำเอาของส่วนรวมมาเป็นของตน 3.2 ด้านการแบ่งปันและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม

4) ด้านการถือเป็นหน้าที่ ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมตัวบ่งชี้ 4.1 ด้านการถือเป็นหน้าที่และเคารพกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน 4.2 ด้านอาสาจะทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อส่วนรวมและสอดส่องดูแลสาธารณะสมบัติของส่วนรวมในการอยู่ร่วมกัน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า การศึกษาองค์ประกอบของจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นทั้ง 4 องค์ประกอบ ในครั้งนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งสามารถอธิบายถึงองค์ประกอบของจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ได้ชัดเจนและครอบคลุมโดยมีค่าไอเกนอยู่ระหว่าง 0.67 – 0.99 โดยผู้วิจัยอภิปรายค่าน้ำหนักองค์ประกอบตามลำดับดังนี้

องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด แสดงว่าสอดคล้องมากที่สุด ได้แก่ องค์ประกอบที่ 3 ด้านการเคารพสิทธิของผู้อื่น แสดงถึงการมีจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีจิตสาธารณะในด้านการไม่นำเอาของส่วนรวมมาเป็นของตน มีการแบ่งปันและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม สอดคล้องกับการศึกษาของ Kampan (2016) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาองค์ประกอบของจิตสาธารณะ ของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า โดยจิตสาธารณะในด้านการร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของส่วนรวมตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความกระตือรือร้นและด้านการอาสาทำงานให้ผู้อื่นด้วยกำลังกาย กำลังใจ และกำลังสติปัญญา โดยไม่หวังผลตอบแทน

องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบรองลงมาอันดับที่ 2 คือ ด้านการถือเป็นหน้าที่ ถูกกำหนดไว้เป็นองค์ประกอบที่ 4 โดยมีจิตสาธารณะในด้านทำตามหน้าที่และเคารพกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน มีจิตอาสาที่จะทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อส่วนรวม และคอยสอดส่องดูแลสาธารณะสมบัติของส่วนรวมในการอยู่ร่วมกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ Wongnaya, and Chaowakeeratiphong (2015) ได้ทำการวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะของเยาวชนในสถานศึกษาในจังหวัดกำแพงเพชรและตาก ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของจิตสาธารณะมีด้านความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ประกอบด้วย การเก็บของ ส่วนรวมให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ทำให้ของส่วนรวมเกิดความชำรุดเสียหาย ดูแลรักษาของส่วนรวมให้อยู่ใน สภาพที่ดี แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม รับผิดชอบดูแลของใช้ส่วนรวมให้อยู่ในสภาพที่ดีอยู่เสมอ สามารถนำไปรณรงค์ร่วมกับผู้อื่นถึงการทำกิจกรรมเพื่อสังคม

องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบรองลงมาอันดับที่ 3 คือ ด้านการดูแลรักษา ถูกกำหนดไว้เป็นองค์ประกอบที่ 2 โดยมีจิตสาธารณะในด้านดูแลรักษาสิ่งของเมื่อใช้แล้วมีการเก็บรักษาให้คงอยู่ในสภาพดี มีการใช้ของส่วนรวมอย่างทะนุถนอม และมีการใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Kampan (2016) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาองค์ประกอบของจิตสาธารณะ ของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมของผู้เรียนในการใช้ ของส่วนรวม การรักษาทรัพย์สิน การดูแลรักษาความสะอาด การไม่ทำลายทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติในโรงเรียนทั้งใน

ห้องเรียนและนอกห้องเรียนให้เกิดความชำรุดเสียหาย ในด้านการดูแล รักษาสาธารณสมบัติและสิ่งแวดล้อมด้วยความเต็มใจ

องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบรองลงมาอันดับที่ 4 คือ ด้านการบำเพ็ญประโยชน์ ถูกกำหนดไว้เป็นองค์ประกอบแรกของจิตสาธารณะ โดยมีจิตสาธารณะในด้านช่วยผู้ปกครองและครูทำงานด้วยความเต็มใจ มีการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาหรือสิ่งดีงามของส่วนรวมตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น อาสาทำงานให้กับผู้อื่นด้วยกำลังกายกำลังใจและกำลังสติปัญญาโดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Wongnaya, and Chaowakeeratiphong (2015) ได้ทำการวิจัย เรื่องรูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะของเยาวชนในสถานศึกษาในจังหวัดกำแพงเพชรและตาก ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของจิตสาธารณะมีการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม การมีส่วนร่วม กิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาสังคม การเข้าร่วมและช่วยเหลืองานของส่วนรวม รับอาสาเพื่อทำกิจกรรมบางอย่าง เพื่อส่วนรวม การเห็นความสำคัญของกลุ่มในการช่วยเหลือสังคม ริเริ่มทำกิจกรรมบางอย่างเพื่อช่วยเหลือ ส่วนรวม สามารถแก้ไขปัญหาและลงมือกระทำในการแก้ไขปัญหา แสดงความคิดเห็นในการจัดกิจกรรมทาง สังคมเมื่อมีโอกาสรับรู้การทำกิจกรรมของสังคมเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส สร้างสรรค์นวัตกรรมบางประการหรือความคิดใหม่ๆ ในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ Lueanyod (2010) ที่กล่าวถึงจิตสาธารณะ ในด้านการร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนชุมชนและสังคมและด้านการร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา หรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของส่วนรวมตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความกระตือรือร้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Chareonwongsak (2013) ได้วิเคราะห์ว่าการมีจิตสาธารณะที่แท้จริงต้องพิจารณาจากองค์ประกอบหลัก สำคัญ คือ การมีจิตสำนึกอาสาเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว ละ อัตตา ชีวา สู่ปวงประชา ยินดีอุทิศตัว อุทิศเวลา อุทิศทรัพยากรเพื่อสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม แสดงออกด้วย การอาสาตัวไม่มีใครบังคับ สมัครใจ เสียสละ ร่วมมือร่วมใจในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

ดังนั้นการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อให้เกิดจิตสาธารณะอย่างแท้จริง นักเรียนต้องมีองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการเคารพสิทธิของผู้อื่น ด้านการถือเป็นหน้าที่ ด้านการดูแลรักษา และด้านการบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ที่มีคุณภาพที่จะใช้เป็นตัวแปรสังเกตได้ในการวัดระดับจิสาธารณะของนักเรียน อีกทั้งสามารถเป็นแนวทางในการปลูกฝัง ส่งเสริมและพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนให้มีมากขึ้น ซึ่งจิตสาธารณะนี้จะติดตัวเขาไปจนเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในสังคมและร่วมสร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการประเมินการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน และคุณภาพรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

1) ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำมาสังเคราะห์รูปแบบการเรียนการสอน และคุณภาพรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีองค์ประกอบทั้งหมด 8 องค์ประกอบ คือ 1) ความเป็นมาของรูปแบบการเรียนการสอน 2) หลักการของรูปแบบการเรียนการสอน ได้แก่ผู้เรียนมีส่วนร่วมหรือมีประสบการณ์ สามารถซึมซาบประสบการณ์ มีกิจกรรม

ทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นแหล่งสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ และนักเรียนได้เรียนรู้ในการร่วมกันทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม 3) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน 4) ขั้นตอนของรูปแบบการเรียนการสอน 5) การวัดผลประเมินผลการเรียนการสอน 6) ระบบการมีปฏิสัมพันธ์ 7) หลักการมีปฏิสัมพันธ์ และ 8) ปัจจัยสนับสนุนรูปแบบ โดยผ่านการหาคุณภาพรูปแบบการเรียนการสอนจากผู้เชี่ยวชาญ ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พบว่า ค่าเฉลี่ยรวม 4.62 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.52 แสดงว่ารูปการณ์จัดการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมมากสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของ Khammani (2017) ที่กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบการ จัดการเรียนรู้ต้องมีการจัดองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ อยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีและหลักการ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ต้องมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ และสอดคล้องกับ Joyce, and Weil (1972) ที่กล่าวว่าการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ไม่ควรยึดมั่นในหลักการทฤษฎีเพียงอย่างเดียว ควรมีผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญ ด้านกระบวนการเรียนรู้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ และสะท้อนความ คิดเห็นจากการปฏิบัติทุกขั้นตอน โดยผู้พัฒนาต้องปรับปรุงตามข้อเสนอแนะก่อนนำรูปแบบการ จัดการเรียนรู้นั้นไปใช้ในแต่ละขั้นตอน การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยละพัฒนาอย่างเป็นระบบ มีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทำให้องค์ประกอบของรูปแบบด้านหลักการและขั้นตอนของรูปแบบมีความเหมาะสม จากการศึกษาวิเคราะห์องประกอบ และตัวชี้วัดจิตสาธารณะทำให้การกำหนดขั้นตอนของรูปแบบมีเป้าหมายตามตัวบ่งชี้ และมีการกำหนดระบบสังคมที่เน้นปฏิสัมพันธ์เชิงบวก หลักในการแสดงออกของครูผู้ส่งเสริมและชี้แนะให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของกฎระเบียบทางสังคม

2) สำหรับการวัดประเมินผลการเรียนการสอนของรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ เป็นการวัดและประเมินผลตามรูปแบบนี้วัดและประเมินจิตสาธารณะของผู้เรียน ซึ่งอาจวัดและประเมินบางด้านให้สอดคล้องกับกิจกรรมการรับใช้สังคมที่ได้ปฏิบัติแต่ละด้านประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) ด้านการบำเพ็ญประโยชน์ 2) ด้านการดูแลรักษา 3) ด้านการเคารพในสิทธิ และ 4) ด้านการถือเป็นหน้าที่ โดยรูปแบบการเรียนการสอนนี้กำหนดกระบวนการเรียนการสอนบนพื้นฐานของแนวคิดการรับใช้สังคม และยึดหลักการตาม ทฤษฎีคอนสตรัคติวิซึม ในการสร้างความรู้ ความคิดหลักการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมหรือมีประสบการณ์ หรือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสังคมจะสามารถพิจารณาไตร่ตรองสร้างจิตสำนึกมีจิตสาธารณะ ในขั้นพัฒนาการทางเชาว์ปัญญาและความคิดแบบ Formal Operations สามารถซึมซาบประสบการณ์ การปฏิบัติกิจกรรมสาธารณะประโยชน์สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญา และปรับเปลี่ยนจิตใจ ความรู้สึกนึกคิดระดับสูงโดยมีการกระตุ้นช่วยเหลือและสนับสนุนจากครูและผู้ใหญ่ที่ร่วมกิจกรรม โดยมีกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นแหล่งสำคัญที่ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมรับใช้สังคมมีโอกาสปฏิสัมพันธ์ รับความช่วยเหลือจากบุคคลที่มีความรู้ความคิดสูงกว่ามีโอกาสซึมซับเข้าสู่กระบวนการภายในตัวบุคคล รวมถึงนักเรียนที่ได้เรียนรู้โดยการร่วมกันทำงานทำกิจกรรมกลุ่มมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดจะช่วยให้เกิดวิจารณญาณในการปฏิบัติในการดำเนินการหรือแก้ปัญหาได้อย่าง

เป็นแบบแผนสามารถพัฒนาการปฏิบัติรับใช้สังคมได้สอดคล้องกับแนวคิดของ Muttiko (1998) กล่าวว่า จิตสาธารณะเมื่อเกิดขึ้นมาแล้วจะต้องกระทำซ้ำเสมอเพื่อป้องกันการเลือนหายหรือเปลี่ยนแปลงให้จิตสำนึกมีความคงทน โดยต้องได้รับการเสริมแรงจากสถาบันทางสังคม ซึ่งจิตสำนึกส่วนหนึ่งยังคงอยู่ในตัวเราเนื่องจากได้รับการปลูกฝังขัดเกลามาตั้งแต่เด็ก โดยการปลูกฝังของสถาบันครอบครัว ชุมชน โรงเรียน สังคม และสถานศึกษา สรุปได้ว่าจิตสาธารณะเป็นเรื่องขององค์กร เกี่ยวกับมิติต่าง ๆ จำนวนมาก การพัฒนาจิตสาธารณะต้องทำในเชิงการปฏิบัติการด้วยตนเองผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วมด้วยกระบวนการปฏิรูปสังคมและการปฏิรูปชีวิต ความเป็นอยู่คนและจะต้องเป็นการดำเนินงานในรูปแบบองค์รวม

การวัดและประเมินจิตสาธารณะสร้างขึ้นตามกรอบแนวความคิดและตัวชี้วัด เครื่องมือวัดประกอบด้วย (1) สถานการณ์การปฏิบัติกิจกรรมการรับใช้สังคม (2) มีแบบสังเกตพฤติกรรม (3) แบบประเมินพฤติกรรมตามตัวชี้วัด การวัดและการประเมินผลมุ่งใช้ข้อมูลการวัดเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ไม่เน้นการตัดสินผู้เรียนว่ามีจิตสาธารณะมากหรือน้อย ใช้ผลการวัด และประเมินให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนในเชิงบวกโดยให้กำลังใจและชื่นชมผู้เรียน โดยที่ระบบการมีปฏิสัมพันธ์เป็นรูปแบบนี้เน้นระบบสังคมหรือระบบการมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างครูกับผู้เรียน ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน และระหว่างผู้เรียนกับผู้อื่น เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้รับความช่วยเหลือแนะนำ และได้รับการชื่นชมต่อการปฏิบัติรับใช้สังคม ส่งเสริมการปฏิบัติรับใช้สังคมของผู้เรียน มีหลักการในการแสดงออกที่สำคัญคือเป็นผู้แนะนำ ชี้แนะ เห็นคามสำคัญของกฎระเบียบทางสังคม กระตุ้นให้ผู้เรียนประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับของสังคม และปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนรูปแบบคือ สถานการณ์และบริบทที่เหมาะสมที่ให้ผู้เรียนมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมรับใช้สังคม และผู้ใหญ่ที่มีความรู้มากกว่าที่สนับสนุนช่วยเหลือแนะนำผู้เรียนตามสถานการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับ Pardun-Johansen (2004) ศึกษาบทละครเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยศึกษา รูปแบบต่าง ๆของละครจะช่วยพัฒนาความคิดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ผลการวิจัยพบว่า การใช้ละครรูปแบบต่าง ๆ สามารถพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนในลักษณะของความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การเคลื่อนไหวสู่การปฏิบัติการทางสังคมจริง และสอดคล้องกับ Bonwell, and Eison (1991) เกี่ยวกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) คือ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเรียน สร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและสร้างองค์ความรู้ร่วมกันเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลของการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยรวมองค์ประกอบจิตสาธารณะระหว่าง และหลังเรียน สูงกว่า เมื่อเทียบกับก่อนเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเมื่อพิจารณาผลการทดสอบความแตกต่างคะแนนเฉลี่ยความมีจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาจำแนกตามองค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบพบว่า การบำเพ็ญประโยชน์ การดูแลรักษา การเคารพสิทธิของผู้อื่น และการถือเป็นหน้าที่ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าเมื่อเทียบกับก่อนเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอคล้องกับงานวิจัยของ Chuayprom, and Kaewurai (2016) ศึกษาการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเสริมสร้างจิตสาธารณะ ตามหลักการเรียนรู้แบบรับใช้

สังคม สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา พบว่า นักเรียนมีคุณลักษณะจิตสาธารณะ ทุกด้านโดยรวมหลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักเรียนมีพฤติกรรม การมีจิตสาธารณะหลังเรียนในภาพรวมอยู่ระดับดีเยี่ยม จากผลดังกล่าวสามารถอภิปรายได้ว่าการดูแลรักษาผลประโยชน์ร่วม การเคารพสิทธิผู้อื่นและสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความมีน้ำใจและความเอาใจใส่ต่อผู้อื่น การมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ ความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น สามารถเป็นแนวทางในการปลูกฝังพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนให้มีมากขึ้น ซึ่งจิตสาธารณะนี้จะติดตัวเขาไปจนเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในสังคม

สรุป

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและตัวชี้วัดจิตสาธารณะที่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนั้นผู้บริหาร ครูหรือบุคลากรด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม จึงควรนำข้อค้นพบนี้ไปเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียน และจากการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนและผลประเมิน พบว่า รูปแบบนี้มีคุณภาพครูผู้สอน สามารถนำขั้นตอนการสอนและเครื่องมือวัดจิตสาธารณะไปใช้ในบริบทจริงของโรงเรียนได้ อันจะเกิดผลดีต่อตัวนักเรียน และสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1.1 การวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดจิตสาธารณะที่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนั้นผู้บริหาร ครูหรือบุคลากรด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม จึงควรนำข้อค้นพบนี้ไปเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนต่อไป

1.2 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนและผลประเมิน พบว่า รูปแบบนี้มีคุณภาพครูผู้สอน สามารถนำขั้นตอนการสอนและเครื่องมือวัดจิตสาธารณะไปใช้ในบริบทจริงของโรงเรียนได้ อันจะเกิดผลดีต่อตัวนักเรียน และสังคมต่อไป

1.3 ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า นักเรียนที่เรียนตามรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม โดยภาพรวมนักเรียนที่เรียนตามรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีคุณลักษณะจิตสาธารณะเพิ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งจิตสาธารณะนี้จะติดตัวเขาไปจนเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในสังคม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันจิตสาธารณะ โดยไม่จำกัดอยู่กับตัวอย่างที่ศึกษา จึงควรมีการตรวจสอบความถูกต้องขององค์ประกอบจิตสาธารณะกับกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ ด้วย เช่น นักเรียนใน

ระดับชั้นอื่น กลุ่มคนที่มีวัยแตกต่างกัน เช่น วัยเด็ก วัยผู้ใหญ่ วัยสูงอายุ ฯลฯ เพื่อยืนยันถึงความเป็นสากลของโมเดลจิตสาธารณะและนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีจิตสาธารณะต่อไป

2.2 การศึกษาพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างจิตสาธารณะกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้องค์ประกอบปัจจัยด้านนักเรียน ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านโรงเรียน/ครู เพราะทั้ง 3 ปัจจัยเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

References

Bonwell, C. C., & Eilson, J. A. (1991). *Active learning: Creating excitement in the classroom*. Washington DC: ERICE Clearinghouse on Higher Education. George Washington University.

Chareonwongsak, K. (2013). Strengthening guidelines of Enhance the Public Mind Management for Thai Society. *Rattasapasarn*, 61(1), 77-87.

Chuayprom, S., & Kaewurai, W. (2016). A Development of Activities Model to Enhance Public Mind Through Service Learning for Elementary Students. *Lampang Rajabhat University Journal*, 5(2), 133-146.

Joyce, B., & Weil. M. (1972). *Informatiton Processing Model of Teaching*. New Jersey: Prentice-Hall.

Kampan, A. (2016). *A Study of Factor Analysis of Public Consciousness of University Students in Bangkok Area*. (Doctoral Dissertation). Srinakharinwirot University. Bangkok.

Khammani, T. (2001). *Learning Process: Meaning, Development Guidelines and Grievances*. Bangkok: Chula Press.

Khammani, T. (2017). *Teaching style: a variety of options*. (9th ed.). Bangkok: Chula Press.

Lueanyod, S. (2010). *Development of A Scale of Desirable Characteristics in Public Consciousness for Junior High School Students*. (Master's Thesis). Phetchabun Rajabhat University. Phetchabun.

Muttiko, M. (1998). *Social Consciousness of Graduate Students Mahidol University*. Bangkok: Charoendee Kanpim Company Limited.

Office of the Education Council of the Ministry of Education and Suan Sunandha Rajabhat University. (2007). *Environmental Moral Problems Student / Administrator / Teacher / Parent*. Bangkok: The Ministry of Education.

Pardun-Johannsenm, K. C. (2004). *Socail issue Drama and Its Impact on the Social Consciousness of Preadolescent School Children*. (Doctoral Dissertation). University of St. Thomas. Houston.

Suthasinobon, K. (2016). *Kan Chat Kan Rian Kan Son Baep Phuttha Phuea Phatthana Khunnatham Chariyatham Samrap Nakrian / BIM: Buddhist Instruction Model*. (2nd ed.). Bangkok: Commercial World Media Co., Ltd.

Satararuji, K. (2008). *The Lessons Learned from the Youths' Group Communication Process Regarding Public Consciousness*. (1st ed.). Bangkok: Dhurakit Pundit University.

The Ministry of Education. (2008). *the Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008)*. Bangkok: The Agricultural Co-operative Federation of Thailand, Ltd. (ACFT).

Wongnaya, S., & Chaowakeeratiphong, T. (2015). Strategy Movement for the Second Decade Educational Revolution in Basic Schools Under Kamphaeng Phet and Tak Primary Educational Service Area. *The Golden Teak: Humanity and Social Science Journal*, 21(3), 107-123.

การพัฒนาแอพพลิเคชั่นเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา*

Application Development for Learning World Cultural Heritage in Buddhist Context

[1]พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร และ [2]กรรณิการ์ ขาวเงิน

[1]Phramaha Somboon Vuddhikaro and [2]Kannikar Khaw-ngern

[1,2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1,2]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[2]Corresponding Author's Email: kannikar.khaw@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางพัฒนาวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา 2) พัฒนาวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา และ 3) ประชาสัมพันธ์และประเมินผลวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา และการวิจัยแบบผสานวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร จำนวน 23 คน และผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 5 คน ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ รวมรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวทางพัฒนาวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา เป็นการจัดทำข้อมูลและนำเสนอข้อมูลในพื้นที่ของอุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 4 แห่ง รวม 27 สถานที่ โดยมีรูปแบบการนำเสนอสื่อการเรียนรู้คือ (1) การจัดทำข้อมูลและการนำเสนอแบบตรงประเด็น ชัดเจน และน่าสนใจ (2) การจัดทำสื่อการเรียนรู้และช่องทางการเรียนรู้ในรูปแบบดิจิทัลที่ใช้งานง่าย และเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา 2) การพัฒนาวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา ได้จัดทำสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบวิดีโอคลิปแบ่งตามชื่อของมรดกโลกทางวัฒนธรรม จำนวน 27 คลิป และจัดทำช่องทางเข้าถึงสื่อการเรียนรู้เป็น 2 ช่องทาง คือ ช่องยูทูป และแอพพลิเคชั่น และ 3) ประชาสัมพันธ์และประเมินผลวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา พบว่าความพึงพอใจในภาพรวม (1) ด้านวิดีโอคลิป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 อยู่ในระดับมากที่สุด และ (2) ด้านแอพพลิเคชั่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: แอพพลิเคชั่น; ระบบการเรียนรู้; มรดกโลกทางวัฒนธรรม; บริบทพระพุทธศาสนา

*Received December 5, 2021; Revised February 22, 2022; Accepted February 22, 2022

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to study the guidelines for developing video clips and application for learning cultural world heritage in a Buddhist context; 2) to develop video clips and application for learning cultural world heritage in a Buddhist context; and 3) to publicize and assess video clips and application for learning cultural world heritage in a Buddhist context. The study used both a research and development technique and a mixed-method research approach. The qualitative data were collected through interviews with 23 key informants from the Ayutthaya, Sukhothai, Si Satchanalai, and Kamphaeng Phet Historical Parks, as well as 5 experts from group discussion. While 400 group samples were used to collect quantitative data.

From the study, the following results have been found: 1) The guidelines for developing video clips and application for learning cultural world heritage in a Buddhist context are based on data preparation and presentation in 4 historical parks comprising 27 sites, using the following learning media presentation: (1) The data preparation and presentation that are concise, clear, and interesting, and (2) The provision of learning media and a learning channel in digital form that is easily accessible at any time and from any location; 2) In order to develop video clips and application for learning cultural world heritage in a Buddhist context, learning media in the form of video clips totaling 27 clips were created, as well as a learning media channel divided into 2 types: YouTube and application; and 3) From publicizing and assessing video clips and application for learning cultural world heritage in a Buddhist context, it has been discovered that (1) video clips have the highest level of overall satisfaction with a mean of 4.46, and (2) applications has the highest level of overall satisfaction with a mean of 4.32.

Keywords: Application; Learning System; Cultural World Heritage; Buddhist Context

บทนำ

ประเทศไทยมีแหล่งมรดกโลกที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว 6 แหล่ง ประกอบด้วยแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม 3 แหล่ง ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา (Historic City of Ayutthaya) เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร (Historic Town of Sukhothai and Associated Historic Towns) แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง (Ban Chiang Archaeological Site) และแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ 3 แหล่ง ได้แก่ กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ (Dong Phayayen-Khao Yai Forest Complex) กลุ่มป่าแก่งกระจาน (Kaeng Krachan Forest Complex) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่-ห้วยขาแข้ง (Thungyai-Huai Kha

Khaeng Wildlife Sanctuaries) (UNESCO, 2021) ทั้งนี้ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกภายใต้ชื่อ "เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร" จากการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญครั้งที่ 15 เมื่อปี พ.ศ. 2534 ส่วนอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดก เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2534 (ASEAN NOTES, 2014) นับเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่เป็นความภาคภูมิใจของประเทศไทย

ปัจจุบันการเติบโตด้านเทคโนโลยีที่มีวิวัฒนาการไปอย่างรวดเร็ว ได้เข้ามามีบทบาทต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างมาก การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่แพร่หลายช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เตรียมความพร้อมก่อนจะถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการ ข้อมูลที่นักท่องเที่ยวต้องการสามารถเข้าถึงได้ง่ายผ่านทางเว็บไซต์อินเทอร์เน็ต ข้อความทางมือถือ (SMS) อุปกรณ์พกพา หรือบริการข้อมูลการท่องเที่ยวที่แพร่หลายต่าง ๆ (Owaied, Farhan, Al-Hawamdeh, and Al-Okialy, 2011) นักท่องเที่ยวสามารถใช้สมาร์ทดีไวซ์ เข้าถึงข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตเพื่อค้นหารายละเอียดเพิ่มเติม การได้รับข้อมูลในขณะเดินทาง รวมถึงการคาดการณ์ล่วงหน้า อีกทั้งยังใช้วางแผน การจอง การซื้อสินค้า จึงช่วยทำให้ประสบการณ์การท่องเที่ยวมีความน่าสนใจและน่าพึงพอใจมากขึ้น (Wang, 2012)

อีกทั้ง แนวโน้มของตลาดได้เปลี่ยนแนวทางการทำธุรกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การตลาดด้านการท่องเที่ยวผ่านนวัตกรรมมากมายนับไม่ถ้วนถูกคิดขึ้น ทำให้การตลาดการท่องเที่ยวเป็นไปได้ทุกที่ทุกเวลา โดยเข้าถึงลูกค้าหลายล้านรายในกลุ่มตลาดเป้าหมายด้วยการคลิกเมาส์เพียงครั้งเดียว (Gretzel, 2015) การเตรียมการจะช่วยอำนวยความสะดวกในการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับจุดหมายปลายทาง เนื่องจากสามารถกำหนดเวลาได้ล่วงหน้าก่อนออกเดินทาง และยังช่วยให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึงสภาพแวดล้อมของจุดหมายปลายทาง ซึ่งปัจจุบันได้มีการนำเทคโนโลยีที่ใช้ IoT มาให้บริการด้านการท่องเที่ยวใช้ โดยมุ่งหวังให้เกิดการบริการและการเดินทางของนักท่องเที่ยวได้ตรงตามความต้องการ (Li, 2017) รวมถึงการวิเคราะห์ตำแหน่งของสิ่งต่าง ๆ เช่น สิ่งอำนวยความสะดวก การติดต่อฉุกเฉิน การติดต่อเจ้าหน้าที่เพื่อการสนับสนุนในพื้นที่ (Sun et al. 2016)

กล่าวได้ว่า สมาร์ทดีไวซ์หรือแอพพลิเคชั่นที่ใช้ IoT มีความสำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในยุคปัจจุบันอย่างมาก ดังนั้น การพัฒนาชุดความรู้เกี่ยวกับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร ที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของไทยในรูปแบบของวิดีโอคลิปหรือแอพพลิเคชั่น เพื่อให้พุทธศาสนิกชนหรือผู้สนใจได้เรียนรู้พระพุทธศาสนาผ่านมรดกโลกทางวัฒนธรรมของไทย จึงนับได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง

บทความวิจัยนี้ จะนำเสนอการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบวิดีโอคลิป และการจัดทำช่องทางการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบช่องยูทูป และแอพพลิเคชั่น ซึ่งเป็นระบบการเรียนรู้ที่ทันสมัย ใช้งานง่าย สามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา นับได้ว่าเป็นนวัตกรรมดิจิทัลที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความก้าวหน้าของระบบการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา

2. เพื่อพัฒนาวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา

3. เพื่อประชาสัมพันธ์และประเมินผลวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) และการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแนวทางพัฒนาวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา โดย 1) วิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยเพื่อสร้างกรอบแนวคิด และเครื่องมือวิจัย และ 2) สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร จำนวน 23 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยคือแนวคำถามสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา โดย 1) จัดทำสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบวิดีโอคลิปแบ่งตามชื่อของมรดกโลกทางวัฒนธรรม จำนวน 27 คลิป 2) สร้างช่องยูทูปเพื่อเป็นช่องทางเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ 3) พัฒนาแอพพลิเคชั่นเพื่อเป็นช่องทางเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ และ 3) การสนทนากลุ่มเฉพาะโดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน กระบวนการพัฒนาวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่น มีขั้นตอนดังนี้

1) ขั้นตอนรวบรวมข้อมูลและความรู้ (Data and Knowledge) การรวบรวมข้อมูลและความรู้ จากแหล่งปฐมภูมิและทุตยภูมิ เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องให้ครอบคลุมประเด็นวิจัย เช่น สภาพบริบทที่ต้องการพัฒนานวัตกรรมและใช้งานนวัตกรรม ลักษณะของความต้องการใช้นวัตกรรม ข้อจำกัดและแนวทางแก้ไข และการวางแผนพัฒนานวัตกรรมให้ตรงตามความต้องการ จากนั้น จึงนำข้อมูลและความรู้มากำหนดเป็นประเด็นและแนวทางดำเนินการวิจัย ซึ่งเป็นไปตามวิธีดำเนินการวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development)

2) ขั้นตอนกำหนดแนวคิดการประดิษฐ์ (Conceptual to Invention) การกำหนดกรอบแนวคิดการประดิษฐ์ เป็นการพัฒนาพิมพ์เขียว (Blueprint) สำหรับการพัฒนานวัตกรรม ในที่นี้คือหัวข้อ กรอบแนวคิดในการวิจัย

3) ขั้นตอนออกแบบแบบร่าง (Creative to Prototype) การออกแบบแบบร่าง เป็นการนำพิมพ์เขียวมาพัฒนาให้เห็นเค้าโครงของนวัตกรรมที่ครบทุกองค์ประกอบ แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

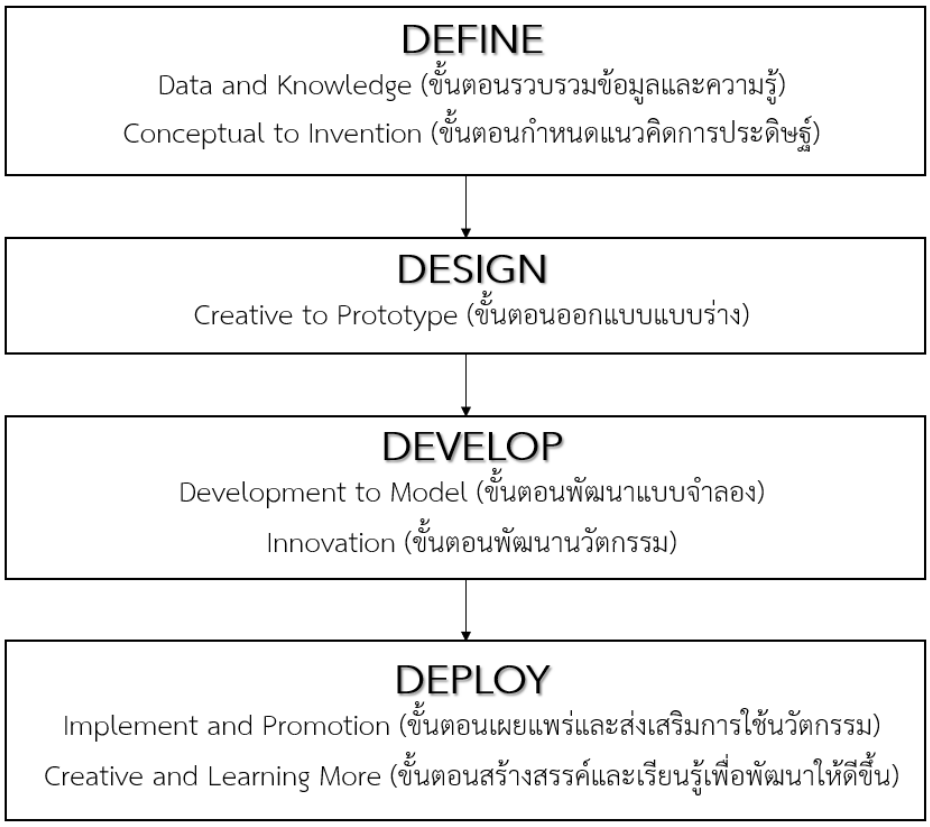
4) ขั้นตอนพัฒนาแบบจำลอง (Development to Model) การพัฒนาแบบจำลอง เป็นการพัฒนานวัตกรรมต้นแบบ ประกอบด้วย วิดีโอคลิป ช่องยูทูป และแอพพลิเคชั่น มีรายละเอียดคือ 1) การพัฒนาวิดีโอคลิปต้นแบบ จำนวน 3 คลิป โดยงานพัฒนาวิดีโอคลิปนี้ ได้ส่งให้ทีมงานมืออาชีพดำเนินการ 2) การพัฒนาช่องยูทูป และ 3) การพัฒนาแอพพลิเคชั่นบนมือถือ โดยใช้ flutter framework ซึ่งเป็นเครื่องมือพัฒนาแอพพลิเคชั่นบนมือถือที่ได้รับความนิยม เมื่อนักวิจัยพัฒนานวัตกรรมต้นแบบทั้ง 3 รายการเรียบร้อยแล้ว ได้จัดให้มีการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อขอคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วจึงปรับปรุงนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อให้ได้ต้นแบบสำหรับการพัฒนานวัตกรรมในขั้นตอนต่อไป

5) ขั้นตอนพัฒนานวัตกรรม (Innovation) การพัฒนานวัตกรรมประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ การพัฒนา การตรวจสอบ และการทดสอบนวัตกรรมก่อนนำออกเผยแพร่ใช้งาน มีรายละเอียด คือ 1) การพัฒนานวัตกรรม ประกอบด้วยวิดีโอคลิป จำนวน 27 คลิป และช่องทางการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ ได้แก่ ช่องยูทูป และแอพพลิเคชั่น 2) การตรวจสอบนวัตกรรม เป็นการตรวจสอบโดยทีมนักวิจัยว่า การพัฒนานวัตกรรมตรงตามโจทย์ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล และ 3) การทดสอบนวัตกรรม เป็นการทดสอบโดยผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศว่า นวัตกรรมสามารถใช้งานได้จริง

6) ขั้นตอนเผยแพร่และส่งเสริมการใช้นวัตกรรม (Implement and Promotion) การเผยแพร่และส่งเสริมการใช้นวัตกรรม เป็นการประชาสัมพันธ์และประเมินผลนวัตกรรมดิจิทัล ซึ่งประกอบด้วยวิดีโอคลิปและช่องทางการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ ได้แก่ ช่องยูทูป และแอพพลิเคชั่น ทั้งนี้ ทั้งนี้ การประเมินผลมีเป้าหมายเพื่อติดตามและตรวจสอบว่าผู้ใช้นวัตกรรมได้รับประโยชน์และมีความพึงพอใจมากน้อยเพียงใด รวมถึงมีคำแนะนำเพิ่มเติมในประเด็นใดบ้าง นักวิจัยจะได้นำข้อผิดพลาดไปปรับแก้นวัตกรรม และนำคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ไปถอดบทเรียนสำหรับการพัฒนานวัตกรรม และเขียนเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

7) ขั้นตอนสร้างสรรค์และเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้ดีขึ้น (Creative and Learning More) การสร้างสรรค์และเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้ดีขึ้น เป็นการถอดบทเรียนจากการพัฒนานวัตกรรมดิจิทัลหลังการเผยแพร่และส่งเสริมการใช้นวัตกรรม เพื่อส่งเสริมจุดแข็งและปรับแก้จุดอ่อน รวมถึงการพัฒนาต่อยอดให้เป็นนวัตกรรมที่ทรงประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมถึงการสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมใหม่ๆ ต่อไป

กระบวนการพัฒนาวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่น เขียนเป็นแผนภาพ ดังภาพที่ 1 ต่อไปนี้

รูปภาพที่ 1 กระบวนการพัฒนาวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 3 การประชาสัมพันธ์และประเมินผลวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา โดย 1) ประชาสัมพันธ์และประเมินผลวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นผ่านช่องทางออนไลน์ 2) การส่งแบบสอบถามผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อสำรวจความพึงพอใจจากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนน คือ 1.00–1.80 = มีความเห็นในระดับน้อยที่สุด, 1.81- 2.60 = มีความเห็นในระดับน้อย 2.61-3.40 = มีความเห็นในระดับปานกลาง, 3.41-4.20 = มีความเห็นในระดับมาก, และ 4.21-5.00 = มีความเห็นในระดับมากที่สุด

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาแอพพลิเคชั่นเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา สรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาแนวทางพัฒนาวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า

1) แนวทางพัฒนาวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา เป็นการจัดทำข้อมูลและนำเสนอข้อมูลในพื้นที่ของอุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 4 แห่ง รวม 27 สถานที่

2) แนวทางการนำเสนอระบบการเรียนรู้คือ (1) การจัดทำข้อมูลและการนำเสนอแบบตรงประเด็น ชัดเจน น่าสนใจ และเน้นประโยชน์ (2) การจัดทำสื่อการเรียนรู้และช่องทางการเรียนรู้ในรูปแบบดิจิทัล ที่ใช้งานง่าย และเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา

3) แนวทางพัฒนานวัตกรรมดิจิทัลในรูปแบบระบบการเรียนรู้สำหรับสถานที่ทั้ง 27 แห่ง ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความก้าวหน้าของระบบการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน มีรายละเอียดดังนี้

3.1 แบ่งการนำเสนอเนื้อหาของสื่อการเรียนรู้ จัดทำเป็น “วิดีโอคลิป” จำนวน 27 คลิป เพื่อการเรียนรู้ในรูปแบบดิจิทัลสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา แบ่งตามชื่อของมรดกโลกทางวัฒนธรรมทั้ง 27 แห่ง ที่ได้จัดทำเป็นฐานข้อมูลไว้

3.2 การจัดทำช่องทางการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ดังกล่าวเป็น 2 ช่องทาง คือ ทางช่องยูทูป เพื่อนำเสนอสื่อประเภท “วิดีโอคลิป” และทางแอพพลิเคชั่นบนมือถือเพื่อเข้าถึงสื่อดังกล่าว และข้อมูลเพิ่มเติมอื่นๆ

วัตถุประสงค์ที่ 2 พัฒนาวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า

1) การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบวิดีโอคลิป เป็นการจัดทำวิดีโอคลิป จำนวน 27 คลิป ตามชื่อของมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่ได้จัดทำเป็นฐานข้อมูลไว้ ความยาวประมาณ 4 นาทีต่อคลิป แบ่งออกเป็นเส้นทางการเรียนรู้พระพุทธศาสนา 3 เส้นทาง มีรายละเอียดดังนี้

1.1 เส้นทางสายพระบรมสารีริกธาตุและจักรวาลวิทยา เส้นทางนี้เป็นเส้นทาง “ไหว้พระธาตุเพื่อ ทาน ศีล ภาวนา” ประกอบด้วย 22 วัด/แห่ง ได้แก่ 1. วัดมหาธาตุ (สุโขทัย) เจดีย์ทรงดอกบัวตูมงามสง่ารุ่งอรุณแห่งความสุข 2. วัดศรีสวาย (สุโขทัย) เจดีย์ทรงปรางค์ 3 องค์ ศิลปะลพบุรี 3. วัดสระศรี (สุโขทัย) เจดีย์ทรงระฆังลังกา นทีสีมา พระอุโบสถ์กลางน้ำใหญ่ที่สุด 4. วัดตระพังเงิน (สุโขทัย) เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ พระอุโบสถกลางน้ำ น้ำเป็นขอบเขตของวัด 5. วัดพระพายหลวง (สุโขทัย) เจดีย์ทรงปรางค์ 3 องค์ แหล่งรวมงานศิลปกรรมหลายยุคหลายสมัย 6. วัดช้างล้อม (สุโขทัย) เจดีย์ทรงระฆัง ช้าง 32 เชือกเปรียบเสมือนผู้ดูแลค้ำจุลพระพุทธศาสนา พระบรมสารีริกธาตุเป็นจิตวิญญาณของเมือง 7. วัดเจดีย์เจ็ดแถว เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ มรดกล้ำค่าแห่ง (ศรีสัชนาลัย) 8. วัดนางพญา เจดีย์ทรงระฆัง ศิลปกรรมลวดลายปูนปั้นชั้นครู แห่งศรีสัชนาลัย 9. วัดสวนแก้วอุทยานใหญ่(ศรีสัชนาลัย) เจดีย์ทรงระฆัง วิหารใหญ่เป็นแกนหลัก 10. วัดสวนแก้วอุทยานน้อย (ศรีสัชนาลัย) เจดีย์ทรงดอกบัวตูม มณฑปศิลปะสุโขทัย 11. วัดเขาพนมเพลิง (ศรีสัชนาลัย) เจดีย์ทรงระฆัง แหล่งประกอบพิธีบำเพ็ญพรต 12. วัดเขาสุวรรณคีรี (ศรีสัชนาลัย) เจดีย์ทรงระฆังสูงใหญ่ใจกลางเมือง 13. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ (ศรีสัชนาลัย) เจดีย์ทรงปรางค์ ตำนานพระร่วง พระลือ 14. วัดช้างล้อม (ศรีสัชนาลัย) เจดีย์ทรงระฆัง ช้างใหญ่เต็มตัว 15. วัดพระแก้ว (จ.กำแพงเพชร) เจดีย์ทรงระฆัง วัดใหญ่ใจกลางเมือง ตำนานพระแก้วมรกต 16. วัดพระธาตุ (จ.กำแพงเพชร) เจดีย์ทรงระฆังสูงใหญ่ เปรียบเขาพระสุเมรุ 17. วัดพระนอน (จ.กำแพงเพชร) เจดีย์ทรงระฆัง สถาปัตยกรรมสกุลช่างกำแพงเพชร 18. วัดพุทไธศวรรย์ (จ.พระนครศรีอยุธยา) เจดีย์ทรงปรางค์สูงใหญ่แบบขอม เปรียบเขาพระสุเมรุ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ 19. วัดมหาธาตุ (จ.พระนครศรีอยุธยา) เจดีย์ทรงปรางค์ พระบรมสารีริกธาตุ ศูนย์กลางราชธานี

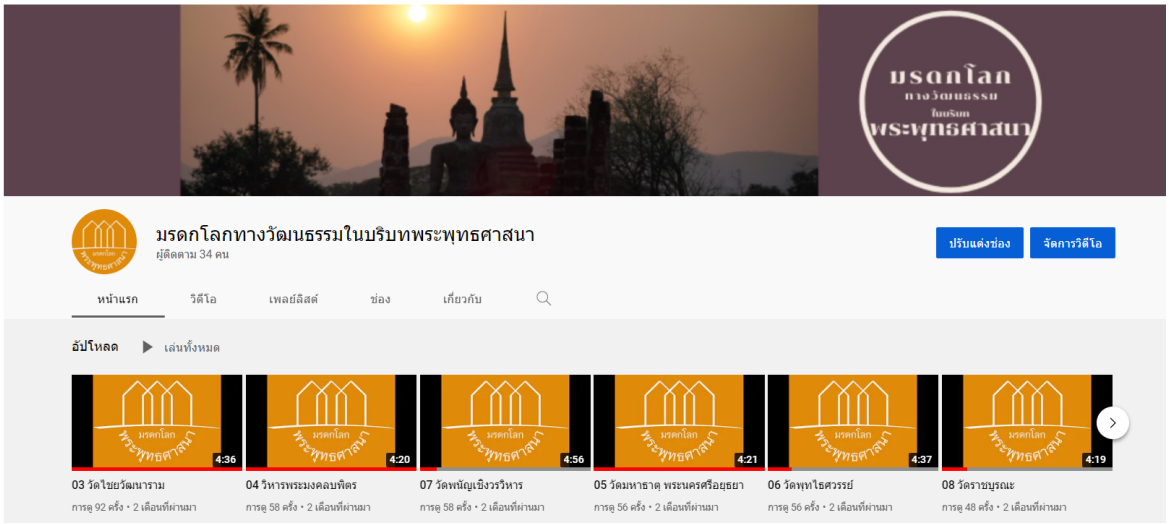
20. วัดราชบูรณะ (จ.พระนครศรีอยุธยา) พระปรางค์สูงใหญ่ แห่งอโยธยา 21. วัดพระศรีสรรเพชญ์ (จ.พระนครศรีอยุธยา) เจดีย์ทรงระฆังลังกา ศูนย์กลาง ราชธานี 22. วัดไชยวัฒนาราม (จ.พระนครศรีอยุธยา) เจดีย์ทรงปรางค์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม

1.2 เส้นทางสายมหาสติปัฏฐาน 4 เส้นทางนี้ เป็นเส้นทาง “พัฒนาปัญญาเพื่อ ละโทสะ” ประกอบด้วย 1 วัด ได้แก่ 1. วัดพระสี่อิริยาบถ จังหวัดกำแพงเพชร มณฑปพระสี่อิริยาบถขนาดใหญ่ แบบจัตุรมุข

1.3 เส้นทางสายอริยสัจ 4 ทางแห่งความดับทุกข์ เส้นทางนี้เป็นเส้นทาง “สัจธรรมนำชีวิต รู้ตื่น เบิกบาน” ประกอบด้วย 4 วัด/แห่ง ได้แก่ 1. วัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย “พระอจนะ ผู้ไม่หวั่นไหว ตำนานพระพุทธรูปพูดได้ 2. วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระพุทธไตรรัตนนายก และตำนานศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก 3. วัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระพุทธนิมิตวิชิตมารโมลีศรีสรรเพชญ์บรมไตรโลกนาถ ธรรมของพระราชาผู้เป็นจักรพรรดิราช 4. วิหารพระมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

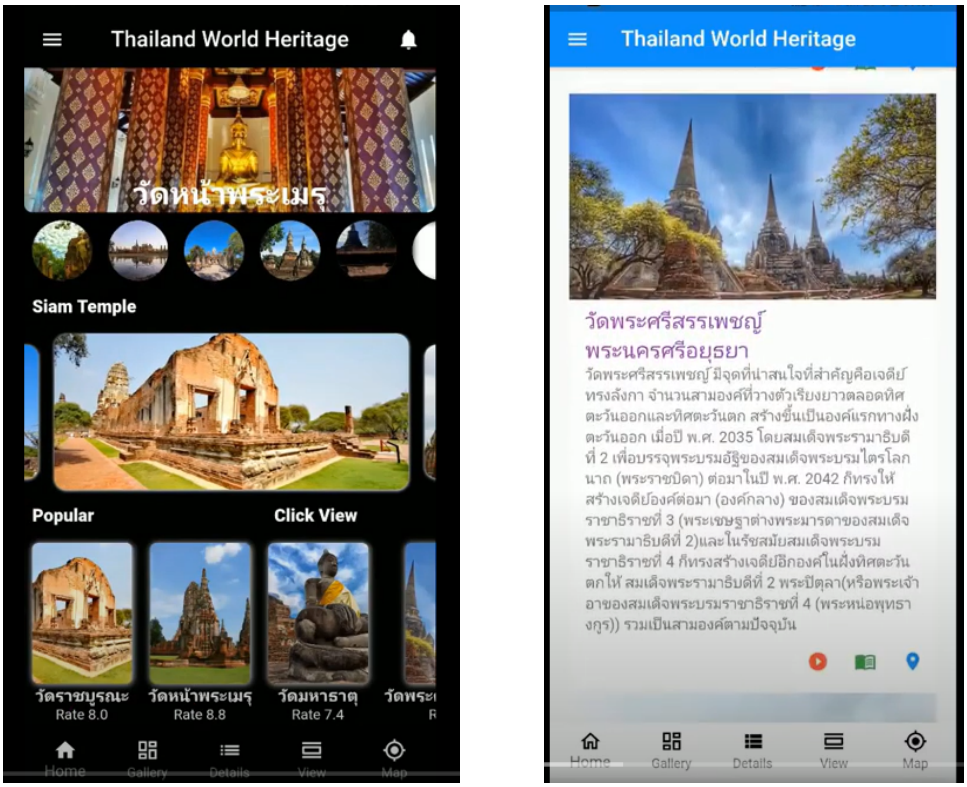
2) การพัฒนาช่องทางการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ แบ่งเป็น 2 ช่องทาง ดังนี้

2.1 ทางช่องยูทูป ชื่อ “มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา” จะนำเสนอสื่อประเภท “วิดีโอคลิป” จำนวน 27 คลิป ซึ่งมีเนื้อหาแยกตามชื่อมรดกโลกทางวัฒนธรรมทั้ง 27 วัด/แห่ง ดังตัวอย่างภาพที่ 2

รูปภาพที่ 2 ช่องยูทูปชื่อ “มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา”

2.2 ช่องทางแอพพลิเคชั่นบนมือถือ ชื่อ “thailand world heritage” ดังตัวอย่างภาพที่ 3

รูปภาพที่ 3 แอพพลิเคชั่นเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์ที่ 3 ประชาสัมพันธ์และประเมินผลวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า

1) การประชาสัมพันธ์วิดีโอคลิป แอพพลิเคชั่น และช่องทางการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ผ่านทางสื่อออนไลน์

2) ผู้ตอบแบบสอบถาม 400 คน มีความพึงพอใจในภาพรวมด้านวิดีโอคลิป ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 อยู่ในระดับมากที่สุด และผู้ตอบแบบสอบถาม 40 คน มีความพึงพอใจในภาพรวมด้านแอพพลิเคชั่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 อยู่ในระดับมากที่สุด ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อวิดีโอคลิปอุทยานประวัติศาสตร์ จำแนกตามรายข้อ

วิดีโอคลิป	$\bar{x}$	SD	ระดับความเห็น
1.วิดีโอคลิป จัดแบ่งหมวดหมู่ของข้อมูลได้ชัดเจน ไม่ซ้ำซ้อน	4.30	0.45	มากที่สุด
2.วิดีโอคลิป ให้รายละเอียดแต่ละข้อมูลชัดเจน	4.40	0.49	มากที่สุด
3.วิดีโอคลิป ใช้ภาษาที่อ่านเข้าใจได้ง่าย	4.46	0.50	มากที่สุด
4.วิดีโอคลิป ให้รายละเอียดด้านที่ตั้ง การติดต่อ และประชาสัมพันธ์ ได้เหมาะสม	4.36	0.48	มากที่สุด

5.วิดีโอคลิป ให้รายละเอียดด้านประวัติและความเป็นมา ได้เหมาะสม	4.43	0.49	มากที่สุด
6.วิดีโอคลิป ให้รายละเอียดด้านสถานที่สำคัญภายในอุทยานประวัติศาสตร์ ได้เหมาะสม	4.41	0.49	มากที่สุด
7.วิดีโอคลิป ให้รายละเอียดด้านชุดความรู้ ได้เหมาะสม	4.40	0.49	มากที่สุด
8.วิดีโอคลิป ให้ความรู้เกี่ยวกับมรดกโลกทางวัฒนธรรม	4.42	0.45	มากที่สุด
9.วิดีโอคลิป ให้ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา	4.40	0.49	มากที่สุด
10.ความเห็นในภาพรวมเกี่ยวกับวิดีโอคลิปอุทยานประวัติศาสตร์	4.46	0.50	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นต่อวิดีโอคลิปรายข้อ โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ซึ่งหัวข้อวิดีโอคลิปใช้ภาษาที่อ่านเข้าใจได้ง่ายมีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย = 4.46, SD = 0.50) รองลงมา คือ หัวข้อวิดีโอคลิปให้รายละเอียดด้านประวัติและความเป็นมาได้เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 4.43, SD = 0.48) และหัวข้อวิดีโอคลิปให้ให้ความรู้เกี่ยวกับมรดกโลกทางวัฒนธรรมได้เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 4.42, SD = 0.45) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อแอพพลิเคชั่น จำแนกตามรายข้อ

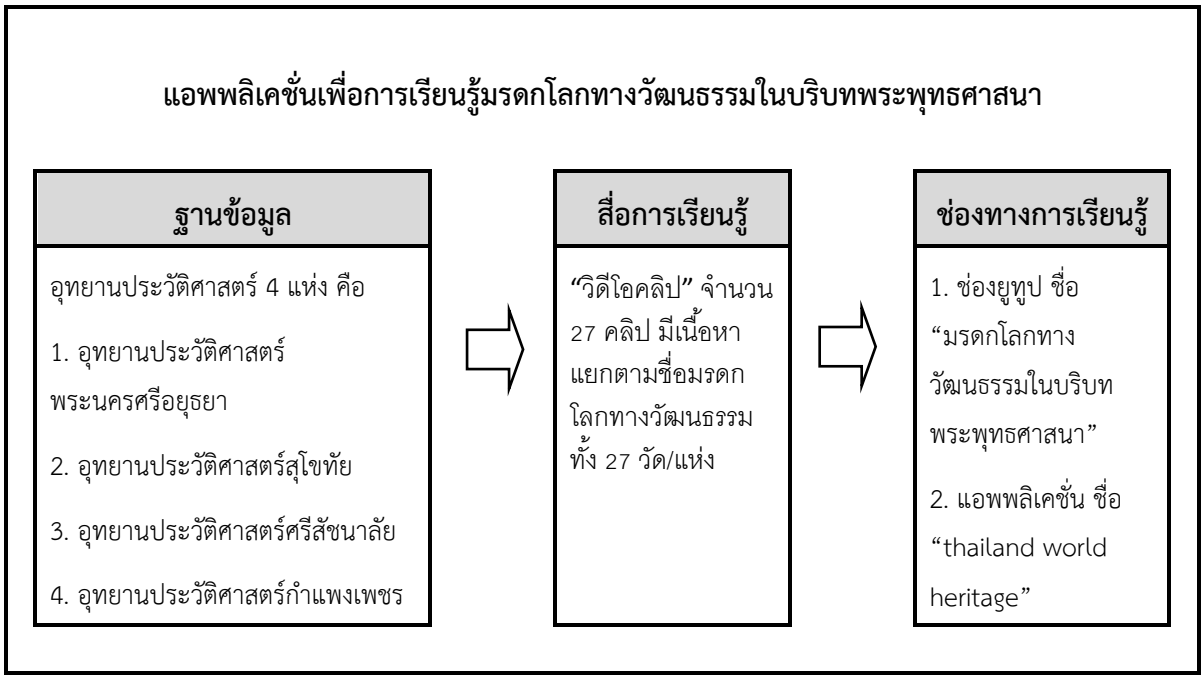
แอพพลิเคชั่น	$\bar{x}$	SD	ระดับความเห็น
1.แอพพลิเคชั่น จัดแบ่งหมวดหมู่ของข้อมูลได้ชัดเจน ไม่ซ้ำซ้อน	4.40	0.49	มากที่สุด
2.แอพพลิเคชั่น ให้รายละเอียดแต่ละข้อมูลชัดเจน	4.46	0.50	มากที่สุด
3.แอพพลิเคชั่น ใช้ภาษาที่อ่านเข้าใจได้ง่าย	4.36	0.48	มากที่สุด
4.แอพพลิเคชั่น ให้รายละเอียดด้านที่ตั้ง การติดต่อ และประชาสัมพันธ์ ได้เหมาะสม	4.43	0.49	มากที่สุด
5.แอพพลิเคชั่น ให้รายละเอียดด้านประวัติและความเป็นมา ได้เหมาะสม	4.42	0.49	มากที่สุด
6.แอพพลิเคชั่น ให้รายละเอียดด้านสถานที่สำคัญภายในอุทยานประวัติศาสตร์ ได้เหมาะสม	4.41	0.49	มากที่สุด
7.แอพพลิเคชั่น ให้รายละเอียดด้านชุดความรู้ ได้เหมาะสม	4.37	0.48	มากที่สุด
8.แอพพลิเคชั่น ให้ความรู้เกี่ยวกับมรดกโลกทางวัฒนธรรม	4.36	0.48	มากที่สุด
9.แอพพลิเคชั่น ให้ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา	4.41	0.49	มากที่สุด
10.ความเห็นในภาพรวมเกี่ยวกับ แอพพลิเคชั่น	4.32	0.45	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นต่อแอพพลิเคชั่นรายข้อ โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ซึ่งหัวข้อแอพพลิเคชั่นให้รายละเอียดแต่ละข้อมูลชัดเจนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย = 4.46, SD = 0.50) รองลงมา คือ หัวข้อแอพพลิเคชั่นให้รายละเอียดด้านที่ตั้ง การติดต่อ และประชาสัมพันธ์ได้เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 4.43, SD = 0.49) และหัวข้อแอพพลิเคชั่น ให้รายละเอียดด้านประวัติและความเป็นมา ได้เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 4.42, SD = 0.49) ตามลำดับ

สรุปได้ว่า การพัฒนาแอพพลิเคชั่นเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนานั้น เริ่มจากการนำฐานข้อมูลพื้นที่ของอุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 4 แห่ง รวม 27 สถานที่ และแบ่งเป็น 3 เส้นทาง มาใช้เป็นข้อมูลตั้งต้น จากนั้นจึงพัฒนานวัตกรรมดิจิทัลเพื่อนำเสนอข้อมูล โดยจัดทำเป็นสื่อการเรียนรู้แบบ “วิดีโอคลิป” และจัดทำช่องทางการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ดังกล่าวเป็น 2 ช่องทาง คือ 1) ทางช่องยูทูป และทางแอพพลิเคชั่นบนมือถือ ทั้งนี้ ระบบการเรียนรู้ให้ความสำคัญกับการนำเสนอข้อมูลที่ตรงประเด็น ชัดเจน น่าสนใจ และเน้นประโยชน์ รวมถึง เป็นสื่อการเรียนรู้และช่องทางการเรียนรู้ในรูปแบบดิจิทัล ที่ใช้งานง่าย และเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา ซึ่งมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความก้าวหน้าของระบบการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษานี้ ได้นำเสนอแอพพลิเคชั่นเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา โดยใช้ฐานข้อมูลจากโครงการย่อย 1 มาจัดทำเป็นสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบวิดีโอคลิป และจัดทำช่องทางการเรียนรู้เพื่อการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ดังกล่าว แบ่งเป็น 2 ช่องทาง คือ ช่องยูทูป ชื่อ “มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา” และทางแอพพลิเคชั่นบนมือถือ แสดงให้เห็นในภาพที่ 4

รูปภาพที่ 4 การพัฒนาแอพพลิเคชั่นเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา

กรอบแนวทางการพัฒนาแอพพลิเคชั่นเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย ใช้งานง่าย ให้ความรู้ได้ตรงประเด็นและชัดเจน ที่สำคัญคือ สามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา ดังนั้น การจัดทำสื่อการเรียนรู้ในพื้นที่ของอุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 4 แห่ง จึงได้จัดทำเป็นวิดีโอคลิป จำนวน 27 คลิป ตามชื่อของมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่ได้จัดทำเป็นฐานข้อมูลไว้ ความยาวประมาณ 4 นาทีต่อคลิป นำเสนอเนื้อหาครอบคลุมสารสนเทศทั้ง 6 เรื่อง

ได้แก่ (1) ที่ตั้ง การติดต่อ (2) ประวัติและความเป็นมา (3) ประเภทเส้นทาง (4) สถานที่สำคัญ (5) ชุดความรู้ และ (6) คุณค่าเชิงพุทธปรัชญา สำหรับการจัดทำช่องทางการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ แบ่งเป็น 2 ช่องทาง คือ 1. ทางช่องยูทูป ชื่อ “มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา” จะนำเสนอสื่อประเภท “วิดีโอคลิป” จำนวน 27 คลิป ซึ่งมีเนื้อหาแยกตามชื่อมรดกโลกทางวัฒนธรรม และ 2. ช่องทางแอพพลิเคชั่นบนมือถือ ชื่อ “thailand world heritage”

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การพัฒนาวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา โดยการจัดทำข้อมูลและนำเสนอข้อมูลในพื้นที่ของอุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 4 แห่ง รวม 27 สถานที่ โดยให้ความสำคัญกับ 1) การจัดทำข้อมูลและการนำเสนอแบบตรงประเด็น ชัดเจน น่าสนใจ และเน้นประโยชน์ และ 2) การจัดทำสื่อการเรียนรู้และช่องทางการเรียนรู้ในรูปแบบดิจิทัล ที่ใช้งานง่าย และเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา โดยจัดทำเป็นสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบวิดีโอคลิป และจัดทำช่องทางการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้เป็น 2 ช่องทาง คือ ช่องยูทูป และช่องทาง “แอพพลิเคชั่นบนมือถือ ซึ่งเป็นแนวทางการใช้เทคโนโลยี เช่น สมาร์ทโฟน โซเชียลมีเดีย เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการใช้งานและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ (Huang et al. 2017)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การพัฒนาวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา โดยการพัฒนาเป็นสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบวิดีโอคลิป จำนวน 27 คลิป ตามชื่อของมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่ได้จัดทำเป็นฐานข้อมูลไว้ และคลิปมีความยาวประมาณ 4 นาที รวมถึง การจัดทำช่องทางการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ผ่านช่องยูทูป และแอพพลิเคชั่นบนมือถือนั้น มีอิทธิพลต่อการยอมรับของผู้ใช้งานของระบบเทคโนโลยี เพราะทำให้ผู้ใช้รู้สึกว่าได้รับประโยชน์ และใช้งานได้ง่าย ทำให้เกิดการยอมรับ มีความพึงพอใจ และส่งผลให้ต้องการใช้งานจริง ตามแนวคิดการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ใช้งาน (Technology Acceptance Model: TAM) (Davis, Bagozzi, and Warshaw, 2017) นอกจากนั้น การแบ่งเนื้อหาออกเป็นเส้นทางการเรียนรู้พระพุทธศาสนา 3 เส้นทาง คือ 1) เส้นทางสายพระบรมสารีริกธาตุและจักรวาลวิทยา เป็นเส้นทาง “ไหว้พระธาตุ เพื่อ ทาน ศีล ภาวนา” 2) เส้นทางสายมหาสติปัฏฐาน 4 เป็นเส้นทาง “พัฒนาปัญญาเพื่อ ละโทสะ” และ 3) เส้นทางสายอริยสัจสี่ทางแห่งความดับทุกข์ เป็นเส้นทาง “สัจธรรมนำชีวิต รู้ตื่น เบิกบาน” นั้น มีความสอดคล้องกับหลักพุทธศาสนา

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ผลการประชาสัมพันธ์และประเมินวิดีโอคลิปและแอพพลิเคชั่นสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา โดยผู้ตอบแบบสอบถาม 400 คน มีความพึงพอใจในภาพรวมด้านวิดีโอคลิป ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 อยู่ในระดับมากที่สุด และผู้ตอบแบบสอบถาม 40 คน มีความพึงพอใจในภาพรวมด้านแอพพลิเคชั่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่านวัตกรรมดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา เป็นระบบการเรียนรู้ที่เหมาะสม สอดคล้อง และตรงกับความต้องการของผู้เรียนรู้ในยุคปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่า กรอบแนวทางในการพัฒนาแอพพลิเคชั่นเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญกับฐานข้อมูลที่มีคุณภาพ รวมถึงรูปแบบการนำเสนอข้อมูลที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนรู้ ซึ่งกำลังเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมปัจจุบันที่เทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อการเรียนรู้ดิจิทัล ได้มีบทบาทสำคัญในกิจกรรมส่วนใหญ่ของผู้คน ดังนั้น ชุดความรู้ในรูปแบบนวัตกรรมดิจิทัลจากงานวิจัยนี้ จึงช่วยส่งเสริมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาผ่านมรดกโลกทางวัฒนธรรมของไทย ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความก้าวหน้าของระบบการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน

สรุป

มรดกโลกทางวัฒนธรรมของไทย คือ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร ที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกภายใต้ชื่อ "เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร" เมื่อปี พ.ศ. 2534 และอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดก เมื่อปี 2534 นั้น พบว่า พื้นที่ของมรดกโลกทางวัฒนธรรมดังกล่าว มีวัดซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้น การพัฒนาชุดความรู้ในรูปแบบของระบบการเรียนรู้พระพุทธศาสนาผ่านมรดกโลกทางวัฒนธรรมของไทยครั้งนี้ จึงนับได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง

แอพพลิเคชั่นเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนานวัตกรรมดิจิทัลในรูปแบบระบบการเรียนรู้ เพื่อการเรียนรู้พระพุทธศาสนาผ่านมรดกโลกทางวัฒนธรรมของไทย โดยให้ความสำคัญกับ การนำฐานข้อมูลที่มีคุณภาพมาจัดทำให้มีเนื้อหาครบและตรงตามความต้องการของผู้เรียนรู้ รวมถึงวิธีการนำเสนอข้อมูลให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนรู้ ที่กำลังแสวงหาความรู้ท่ามกลางความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อการเรียนรู้ดิจิทัล ซึ่งนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลทางตรงต่อแนวทางการเรียนรู้และความสนใจเรียนรู้ของผู้คนในยุคปัจจุบัน

การจัดทำชุดความรู้ในรูปแบบแอพพลิเคชั่นในงานวิจัยนี้ จึงนับได้ว่าเป็นนวัตกรรมในรูปแบบดิจิทัลที่มีความสำคัญ เพราะจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้เกิดความสนใจ มีความสะดวกในการเรียนรู้ และสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง จนเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 วิดีโอคลิปสามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้พระพุทธศาสนาและมรดกโลกทางวัฒนธรรมสำหรับผู้สนใจได้ทุกที่ทุกเวลา

1.2 วิดีโอคลิปสามารถใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนของสถานศึกษาในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การพัฒนาระบบการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมของไทยเพิ่มเติม เช่น แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง

2.2 การพัฒนาระบบการเรียนรู้มรดกโลกทางธรรมชาติของไทย เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่-ห้วยขาแข้ง กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ กลุ่มป่าแก่งกระจาน

2.3 การพัฒนาสื่อการเรียนรู้มรดกโลกของไทยผ่านช่องทางหรือสื่อการเรียนรู้อื่นๆ

2.4 การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบหลายภาษา เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในวงกว้าง สำหรับผู้สนใจทั้งที่เป็นคนไทยและคนต่างชาติ

References

ASEAN NOTES. (2014). *HISTORIC CITY OF AYUTTHAYA*. Retrieved 22 July, 2021, from https://aseannotes.blogspot.com/2014/07/2_5059.html

ASEAN NOTES. (2014). *HISTORIC TOWN OF SUKHOTHAI AND ASSOCIATED HISTORIC TOWNS*. Retrieved 22 July, 2021, from https://aseannotes.blogspot.com/2014/07/3_21.html

Buhalis, D. (2019). Technology in Tourism–From Information Communication Technologies to Etourism and Smart Tourism Towards Ambient Intelligence Tourism: A Perspective Article. *Tourism Review*, 75(1), 267-272.

Chen, Y. (2014). *The effects of perceived relevance of travel blogs' content on the behavioral intention to visit a tourist destination*. Retrieved September 18, 2022, from https://www.researchgate.net/publication/262272955

Davis, F. D., Bagozzi, R. P., &. Warshaw, P. R. (1989). User Acceptance of Computer Technology: A Comparison of Two Theoretical Models. *Management Science,* 35(8), 982-1003.

Gretzel, U. (2015). *Smart tourism: foundations and developments*. Retrieved September 18, 2022, from https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s12525-015-0196-8.pdf

Huang, C. D. et al. (2017). Smart Tourism Technologies in Travel Planning: The Role of Exploration and Exploitation. *Information & Management,* 54(6), 757–770.

Li, Y. (2017). The concept of smart tourism in the context of tourism information services. *Tour Management,* 58, 293–300.

Owaied, H. H., Farhan, H. A., Al-Hawamdeh, N., & Al-Okialy, N. (2011). A model for intelligent tourism guide system. *Journal of Applied Sciences,* 11(2), 342-347.

Sun, Y. et al. (2016). Internet of Things and Big Data Analytics for Smart and Connected Communities. *IEEE Access*, 4, 766-773.

UNESCO. (2021). *Historic City of Ayutthaya*. Retrieved August 3, 2021, from https://whc.unesco.org/en/list/576/

UNESCO. (2021). *World Cultural Heritage list*. Retrieved August 3, 2021, from https://whc.unesco.org/en/list/574/

UNESCO. (2021). *World Heritage List*. Retrieved August 3, 2021, from https://whc.unesco.org/en/list/&order=country#alphaT

UNESCO. (2021). *World Heritage List*. Retrieved August 3, 2021, from http://whc.unesco.org/en/list/

UNESCO. (2021). *World Heritage Properties in Thailand*. Retrieved August 3, 2021, from http://whc.unesco.org/en/statesparties/th

Wang, D. (2012). *The role of smartphones in mediating the touristic experience*. Retrieved September 18, 2022, from https://www.researchgate.net/publication/258161252

ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*

The Development of Human Resource Strategies of the Southern Financial College in Champhasak, Lao People's Democratic Republic

[1]บุญเพ็ง พรหมมาภักดี, มาลี ไชยเสนา และ นิศานาจ โสภาพล

[1]bounpheng Phommaphakdy, Malee Chaisena and Nisanart Sophapol

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[1]Ubon Ratchathani Ratjabhat University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: Bounpheng.pG62@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) ศึกษาสภาพและปัญหายุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 2) หาแนวทางพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและ 3) ประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กลุ่มเป้าหมาย ระยะที่ 1 คือ บุคลากรวิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวทั้งหมด จำนวน 74 คน ระยะที่ 2 คือ ผู้เชี่ยวชาญ 9 คน ได้แก่ ผู้บริหาร 3 คน นักวิชาการ 3 คน ตัวแทนบุคลากร 3 คน ระยะที่ 3 คือ ผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพและปัญหาการดำเนินงานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือด้านการพัฒนาอาชีพ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาองค์กร แนวทางในการพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมด้านการอบรม ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคุณภาพชีวิต ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาตนเอง ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาอาชีพ ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาองค์กร และผลการประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจากผู้เชี่ยวชาญมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ยุทธศาสตร์

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์การพัฒนา; ทรัพยากรมนุษย์; แขวงจำปาสัก; สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

*Received October 25, 2021; Revised February 22, 2022; Accepted February 22, 2022

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to study the conditions and problems of the strategies for human resource development of Southern Financial College in Champhasak District, Lao People's Democratic Republic; 2) to find guidelines for developing the strategies for human resource development of Southern Financial College in Champhasak District, Lao People's Democratic Republic; and 3) to evaluate the strategies for human resource development of Southern Financial College in Champhasak District, Lao People's Democratic Republic. The target group was divided into three phases: 1) The first phase included 74 persons of the Southern Financial College personnel in Champhasak District, Lao People's Democratic Republic; 2) The second phase included 9 experts comprising 3 administrators, 3 scholars, and 3 personnel representatives; and 3) The third phase included 17 experts in evaluating the strategy for human resource development of Southern Financial College in Champhasak District, Lao People's Democratic Republic. The research instruments were a questionnaire, an interview form, and focus group discussion form. The statistics used were percentage, mean, standard deviation (S.D.), and content analysis.

From studying the conditions and problems of the strategies for human resource development of Southern Financial College in Champhasak District, Lao People's Democratic Republic, it has been found that occupational development has the highest mean, with organizational development as the lowest mean. The guidelines for developing the strategies for human resource development of Southern Financial College in Champhasak District, Lao People's Democratic Republic consists of 5 strategies: 1) The first strategy is the promotion of training; 2) The second strategy is the development of life quality; 3) The third strategy is self-development; 4) The fourth strategy is occupational development, and 5) The fifth strategy is organizational development. The results from evaluating the strategies for human resource development of Southern Financial College by experts have been found that the propriety and feasibility are at the highest level in all five strategies.

Keywords: Development Strategy; Human Resources; Champhasak District; Lao People's Democratic Republic

บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการพัฒนาและเสริมสร้างให้คนมีความรู้ความสามารถ ความเข้าใจ มีทักษะในการปฏิบัติงาน ตลอดจนมีทัศนคติและพฤติกรรมที่ดี เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการทำงานที่ดีขึ้นทั้งใน

ปัจจุบันและอนาคต ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดขั้นตอนหนึ่งในการบริหาร การพัฒนาทรัพยากรมีผลอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์กรสมัยใหม่ ซึ่งมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีชั้นสูง และมีแนวโน้มที่จะเป็นองค์กรขนาดใหญ่ การดำเนินการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรในทางปฏิบัตินั้น ควรจะเริ่มตั้งแต่เมื่อพนักงานเหล่านั้นเริ่มเข้ามาทำงาน โดยการปฐมนิเทศ (Orientation) และจะต้องดำเนินการพัฒนาอีกต่อไปเรื่อย ๆ ตลอดเวลาที่เขายังคงทำงานอยู่ในองค์กร (Thienphut et al. 2000) ซึ่งการพัฒนาต้องเริ่มจากตนเองก่อน คำนึงถึงทักษะความสามารถที่อยู่ในตัว คนที่พัฒนาแล้วย่อมได้รับความนับถือ การพัฒนาตน คือ การสร้างทักษะในด้านกำลังใจและจุดมุ่งหมายของชีวิต (Sutthilertarun, 2000) การพัฒนาต้องฝึกหัดอบรมตนเองด้วยตนเองและประเมินผลสำเร็จด้วยตนเอง การฝึกหัดอบรมตนเองเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายอันเป็นประโยชน์สูงสุดจึงเริ่มที่ตนก่อน โดยการปฏิบัติดีและส่งผลให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร (Nigeo, 1959) ส่วนการพัฒนามนุษย์ให้คำนึงว่า มนุษย์นั้นมีจุดหมายจุดหมายของชีวิต ต้องการความสุข อิสรภาพของชีวิตซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล การพัฒนาจึงใช้หลายวิธีผสมผสานเช่น การฝึกอบรม การพัฒนาอาชีพ รวมถึงทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็น เพื่อปรับปรุงกลุ่มและประสิทธิผลขององค์กร (Asawapoom, 2008) ถ้าองค์กรใดมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถมาก องค์กรนั้นก็จะมีโอกาสในการบริหารจัดการองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การบริหารทรัพยากรมนุษย์ เริ่มต้นตั้งแต่กระบวนการสรรหา คัดเลือก และบรรจุบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าปฏิบัติงานในองค์กร พร้อมทั้งการพัฒนา รักษาให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานให้มีความรู้ ความสามารถมีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดีในการปฏิบัติงาน (Wongsarsri, 2002) การจัดระเบียบดูแลบุคลากรให้ปฏิบัติงานเพื่อให้บุคลากรได้ใช้ความรู้ ความสามารถของแต่ละบุคคลให้ได้มากที่สุด อันเป็นผลทำให้องค์กรอยู่ในฐานะได้เปรียบคู่แข่ง รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับบุคลากรในทุกระดับชั้น และการดำเนินการต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับบุคลากรทุกคนในองค์กร (Thiyao, 1991) นอกจากนี้การพัฒนามนุษย์ควรคำนึงว่าทุกคนมีบริบท พฤติกรรม ความรู้ความสามารถที่แตกต่างกันออกไป เป็นหน้าที่ของผู้บริหารองค์กรที่ต้องพิจารณา และเลือกคนให้ถูกกับงาน กำหนดกลยุทธ์ในการบริหารและพัฒนาให้ตรงจุด

วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานที่ให้ความสำคัญด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสภาพและปัญหายุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กรต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหายุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2. เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

3. เพื่อประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีวิธีการดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพและปัญหายุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กลุ่มเป้าหมาย คือ บุคลากรวิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวทั้งหมด จำนวน 74 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ที่ผ่านการพิจารณาด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity)จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่านมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) ซึ่งได้ค่า IOC 0.96 มีค่าความเที่ยงตรงสูงใช้ได้ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งมีเกณฑ์การแปลผลดังนี้ 1) 4.51 - 5.00 หมายถึง พึงพอใจกับการพัฒนายุทธศาสตร์ในระดับมากที่สุด 2) คะแนนเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง พึงพอใจกับการพัฒนายุทธศาสตร์ในระดับมาก 3) คะแนนเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง พึงพอใจกับการพัฒนายุทธศาสตร์ในระดับปานกลาง 4) 1.51 - 2.5 หมายถึง พึงพอใจกับการพัฒนายุทธศาสตร์ในระดับน้อย 5) คะแนนเฉลี่ย 0.00 - 1.50 หมายถึง พึงพอใจกับการพัฒนายุทธศาสตร์ในระดับน้อยที่สุด เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนำแบบสอบถามไปให้กลุ่มเป้าหมายตอบ การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Method) เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กลุ่มเป้าหมาย คือ บุคลากรวิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 9 คน ได้แก่ ผู้บริหาร 3 คน นักวิชาการ 3 คน ตัวแทนบุคลากร 3 คน โดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จากนั้นผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussion) ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อร่วมกัน (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กลุ่มเป้าหมายบุคลากรวิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 17 คน ได้แก่ผู้บริหาร 5 คน นักวิชาการ 5 คน ตัวแทนบุคลากร 7 คน ผู้วิจัยได้จัดทำแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้แล้วนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ตามเกณฑ์การแปลผลดังนี้ 1) คะแนนเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง มีความ

เหมาะสมและเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด 2) คะแนนเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ ในระดับมาก 3) คะแนนเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในระดับปานกลาง 3) คะแนนเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ ในระดับน้อย 5) คะแนนเฉลี่ย 0.00 - 1.50 หมายถึง มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในระดับน้อยที่สุด ซึ่งการนำเสนอประกอบ ด้วยผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นรายด้าน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพและปัญหาการดำเนินงานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จากการตอบแบบสอบถาม พบว่า สภาพการดำเนินงานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 5 ด้าน จำแนกเป็นรายด้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.74) เมื่อพิจารณาในรายด้านเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการพัฒนาอาชีพ ($\bar{X}$ =3.90) รองลงมา คือ ด้านพัฒนาตนเอง ($\bar{X}$ = 3.84) การพัฒนาคุณภาพชีวิต ($\bar{X}$ =3.77) ด้านฝึกอบรม ($\bar{X}$ = 3.64) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาองค์กร ($\bar{X}$ = 3.56) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 5 ด้าน

ด้าน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.การฝึกอบรม	3.64	0.39	มาก
2.การพัฒนาคุณภาพชีวิต	3.77	0.42	มาก
3.การพัฒนาตนเอง	3.84	0.43	มาก
4.การพัฒนาอาชีพ	3.90	0.45	มาก
5.การพัฒนาองค์กร	3.56	0.32	ปานกลาง
โดยรวม	**3.74**	**0.26**	**มาก**

วัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จากการสนทนากลุ่ม พบว่าการพัฒนายุทธศาสตร์ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ 20 กลยุทธ์ คือ **ยุทธศาสตร์ที่ 1** ส่งเสริมด้านการฝึกอบรม ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ 1 จัดระบบกลไกการส่งเสริมการปฏิบัติงาน ด้านการเงินการบัญชีกลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมให้มีการสอนงานระบบครูพี่เลี้ยงกลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการฝึกอบรมที่เพียงพอ ต่อการปฏิบัติงาน กลยุทธ์ที่ 4 สนับสนุนให้จัดสัมมนา เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจาการทำงาน **ยุทธศาสตร์ที่ 2** การพัฒนาคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ 1สนับสนุนให้ศึกษาต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมให้ศึกษาต่อเพิ่มทักษะ อบรมเพิ่มเติมเพื่อสร้างความมั่นใจสำหรับการทำงาน

ในอนาคต กลยุทธ์ที่ 3 สนับสนุนให้มีการศึกษาดูงานเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริมให้มีความชำนาญเฉพาะด้านและจัดให้มีสวัสดิการ ค่าตอบแทนที่เป็นธรรม **ยุทธศาสตร์ที่ 3** การพัฒนาตนเอง ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ 1 สนับสนุนให้มีการพัฒนาตนเอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง กลยุทธ์ที่ 2สนับสนุนการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ความสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลง กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกองค์กรกลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาศักยภาพและเสริมทักษะการปฏิบัติงานด้านเทคโนโลยีและด้านภาษาต่างประเทศ **ยุทธศาสตร์ที่ 4** การพัฒนาอาชีพ ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาระบบการประเมินผลงาน ผ่านระบบออนไลน์ กลยุทธ์ที่ 2 การกำหนดเกณฑ์การเลื่อนตำแหน่งหน้าที่ตามทักษะ ความสามารถตามตำแหน่งงาน กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาระบบช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารให้ทันต่อสถานการณ์ **ยุทธศาสตร์ที่ 5** การพัฒนาองค์กร ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ 1 จัดทำแผนกลยุทธ์ด้านการจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับพันธกิจของหน่วยงานกลยุทธ์ที่ 2 สนับสนุนงบประมาณด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศกลยุทธ์ที่ 3 เสริมสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้และอยู่ร่วมกัน กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกิจกรรมเพื่อสร้างความมั่นคงในสายงาน กลยุทธ์ที่ 5 ส่งเสริมให้หน่วยงานเป็นองค์กรต้นแบบด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี

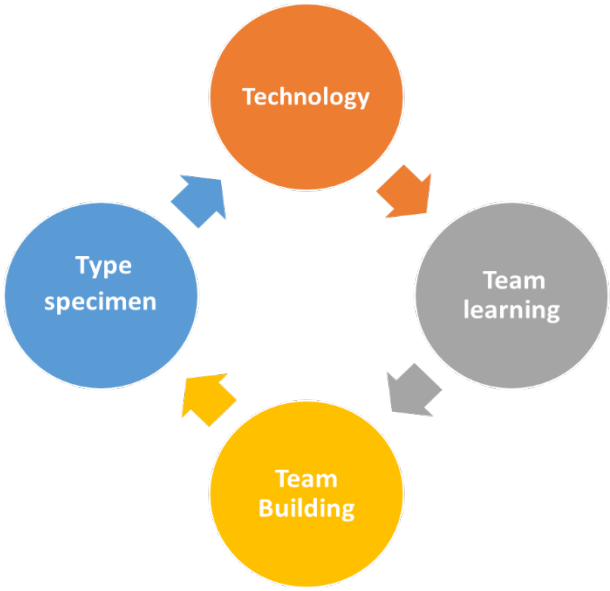
วัตถุประสงค์ที่ 3 ประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า การประเมินของผู้เชี่ยวชาญโดยรวม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.53) และมีความเป็นไปได้ระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.61) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวโดยรวม

ยุทธศาสตร์	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมด้านการฝึกอบรม	4.48	0.31	มาก	4.56	0.24	มากที่สุด
ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคุณภาพชีวิต	4.41	0.22	มาก	4.58	0.26	มากที่สุด
ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาตนเอง	4.50	0.21	มาก	4.60	0.24	มากที่สุด
ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาอาชีพ	4.53	0.24	มากที่สุด	4.57	0.26	มากที่สุด
ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาองค์กร	4.72	0.22	มากที่สุด	4.76	0.22	มากที่สุด
โดยรวม	4.53	0.13	มากที่สุด	4.61	0.20	มากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาในครั้งนี้ทำให้ค้นพบกลยุทธ์เพื่อพัฒนาองค์กรสู่องค์กรแห่งความสุข **T- Modle** ดังภาพ

รูปภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

T- Modle ได้นำมากำหนดเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาองค์กรสู่องค์กรแห่งความสุขในการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย

1 Technology คือ ใช้เทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อนงานโดยการสนับสนุนให้หน่วยงานมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยตอบรับกับสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ที่ 4 กลยุทธที่ 1 มีการพัฒนาระบบการประเมินผลงาน ผ่านระบบออนไลน์ และยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาองค์กร กลยุทธ์ที่ 2 สนับสนุนงบประมาณด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ

2 Team Learning คือ กระบวนการทำงานเป็นทีมส่งเสริมให้มีกิจกรรมที่เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในหน่วยงานสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 3 กลยุทธ์ที่ 3) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกองค์กร

3 Team Building คือ การสร้างความสัมพันธ์ทีดีในหน่วยงาน สร้างการมีส่วนร่วมให้กับบุคลากรสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่5 การพัฒนาองค์กร กลยุทธ์ที่ 3) เสริมสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้และอยู่ร่วมกัน

4 Type Specimens คือ การสร้างให้หน่วยงานเป็นต้นแบบ ขององค์กรแห่งความสุขในการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ที่5 การพัฒนาองค์กร กลยุทธ์ที่ 4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกิจกรรมเพื่อสร้างความมั่นคงในสายงาน กลยุทธ์ที่5) ส่งเสริมให้หน่วยงานเป็นองค์กรต้นแบบ ด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีจุดแข็งด้านการพัฒนาอาชีพมีการประเมินผลการทำงานเพื่อเป็นข้อมูลใช้สำหรับการทดแทนตำแหน่งที่ว่าง มีการกำหนดเกณฑ์การเลื่อนตำแหน่งหน้าที่ตามทักษะความสามารถ มีระเบียบเกณฑ์เกี่ยวกับความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ชัดเจน และหน่วยงานได้มีช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับสวัสดิการ ความมั่นคงและความก้าวหน้าในสายอาชีพและทั้งนี้เป็นเพราะพบข้อจำกัด ด้านการพัฒนาองค์กร แผนกลยุทธ์ด้านการจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับพันธกิจของหน่วยงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Malawan (2011) ได้ศึกษา ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนตำบลปางหมูอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาพบว่า สภาพแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู มีจุดแข็งคือเป็นหน่วยงานที่มีโครงสร้างองค์กรที่มั่นคง สายการบังคับบัญชาภายในองค์กรชัดเจน จุดอ่อนคืออัตรากำลังบุคลากรไม่เพียงพอต่อภารกิจอำนาจหน้าที่รับผิดชอบตามที่กฎหมายกำหนด ข้อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู การส่งเสริมและพัฒนาความรู้และการส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 5 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมด้านการฝึกอบรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Xaymani et. al. (2013) ศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร แขนงคุ้มครองทางน้ำ แผนกโยธาธิการและขนส่ง เมืองไกสอน พรมวิหาน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรแขนงคุ้มครองทางน้ำแผนกโยธา-ธิการและขนส่ง เมืองไกรสอนพรมวิหาน แขวงสะหวันนะเขต” มี 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) ฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารแผนงานและโครงการ 2) ฝึกอบรมบุคลากรทุกคนเพื่อทบทวน ทำความเข้าใจ วางระบบโครงสร้างงานในองค์กร บทบาทหน้าที่ และแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน และ 3) ฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และการประยุกต์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ในการปฏิบัติงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคุณภาพชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ Malawan (2011) ได้ศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนตำบลปางหมูอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาพบว่า ข้อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมและพัฒนาความรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากร ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 4 การส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kannika (2011) ได้ศึกษา ยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากรขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาได้ ข้อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนา

บุคลากรขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่องและพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ ที่ 2 ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากร ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างการมีส่วนร่วมอย่างบูรณาการเพื่อพัฒนาองค์กร

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาอาชีพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Malawan (2011) ได้ศึกษา ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนตำบลปางหมูอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาพบว่า ข้อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนตำบลปางหมูประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ที่1 การส่งเสริมและพัฒนาความรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากร ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ยุทธศาสตร์ที่ 4 การส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาองค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chaisuda (2012) ได้ศึกษา ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่ยางฮ่อ อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ ผลการศึกษาพบว่า ข้อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่ยางฮ่อ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีขีดความสามารถเพิ่มขึ้น ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานสู่ความเป็นเลิศ ยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายเพื่อพัฒนาการทางานอย่างมีคุณภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิโดยรวมมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ระดับมากที่สุด เนื่องจาก ยุทธศาสตร์มาจากการสังเคราะห์ข้อมูลในเชิง ปริมาณและคุณภาพร่วมกับแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกประเทศ จากนั้นได้นำยุทธศาสตร์ที่ได้ไปพัฒนาร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ จึงทำให้ยุทธศาสตร์มีความสมบูรณ์เหมาะสมในเชิงทฤษฎีและมีความครอบคลุมการปฏิบัติที่จะทำให้บรรลุ จึงได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด

สรุป

ผลการวิจัย พบว่า สภาพการดำเนินงานด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วย 5 ด้าน ประกอบด้วย การฝึกอบรม ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการพัฒนาอาชีพ ด้านการพัฒนาองค์กร ซึ่งมีจุดแข็งด้านการพัฒนาอาชีพ มีการประเมินผลการทำงานเพื่อเป็นข้อมูลใช้สำหรับการทดแทนตำแหน่งที่ว่าง มีการกำหนดเกณฑ์การเลื่อนตำแหน่งหน้าที่ตามทักษะความสามารถ มีระเบียบเกณฑ์เกี่ยวกับความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ชัดเจน และหน่วยงานได้มีช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับสวัสดิการ ความมั่นคงและความก้าวหน้าในสายอาชีพ และพบข้อจำกัดด้านการพัฒนาองค์กร แผนกลยุทธ์ด้านการจัดการความรู้ที่

สอดคล้องกับพันธกิจของ ข้อจำกัดด้านการสนับสนุนงบประมาณด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศที่เพียงพอต่อความต้องการ การสนับสนุนงบประมาณ เพื่อสร้างบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความรู้และที่เหมาะสมกับการทำงานพร้อม พร้อมทั้งยังขาดมีการเทียบเคียง ระหว่างหน่วยงานที่อยู่ใกล้เคียงในกลุ่มเดียวกัน และยังพบข้อจำกัด การส่งเสริมให้หน่วยงานภายในสำนักงานเป็นองค์กรต้นแบบ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 นำยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จากการวิจัยเสนอต่อวิทยาลัยการเงินภาคใต้เพื่อนำมาเป็นแนวทาง ปรับใช้เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในหน่วยงาน

1.2 เป็นแนวทางในการพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาระบบเพื่อให้เกิดแนวปฏิบัติที่ดี

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ในแขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2.2 ควรมีการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิทยาลัยการเงินภาคใต้ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวด้านการส่งเสริมการพัฒนาองค์กรเป็นองค์กรต้นแบบ Happy Workplace

References

Asawapoom, S. (20 0 8). *The Modern Education Management;Concepts,Theories, and Practice.* (4th ed.). Ubon Ratchathani: Ubonkit Offset Printing.

Chaisuda, W. (2012). *Strategies for human resource development of Maeyangho Sub-District Administration Organization, Rong Kwang District, Phrae Province*. (Master's Thesis). Sukhothai Thammathirat open University. Bangkok.

Chaimanee, P., & Gumjudpai, S. (2013). Strategy for Developing Ability Conducive to Job Performance of the Personnel, Section of Waterway Management, Department of Public Works and Transport, Savannakhet Province, Lao People's Democratic Republic. *Journal of Nakhon Phanom University*, 3(2), 48-55.

Kannika, C. (2 0 1 1). *Strategies for personnel development of Chiangmai Provincial Administrative Organization. Nonthaburi. The independent study of Political Science. The Graduate School of Management.* (Master's Thesis). Sukhothai Thammathirat Open University. Bangkok.

Malawan, S. (20 1 1). *The Human Resource Development Strategy of Pangmu Sub-district Administration Organization. Nonthaburi. The Independent Study of Province The independent study of Political Science. The Graduate School of Management*. (Master's Thesis). Sukhothai Thammathirat Open University. Bangkok.

Felix, A. N. (1959). *Public Personnal Administration*. New York: Henry Holt and Company.

Sutthilertarun, S. (2000). *Human Behavior and self-development*. Bangkok: Aksornpipat.

Thienphut, D. et al. (20 0 0). *Future of Human Resource Development*. (3rd ed.). Bangkok. Chulalongkorn University.

Thiyao, S. (1991). *Personnel Administration.* (8th ed.). Bangkok: Thammasat Business School.

Wongsarsri, P. (2002). *Human Resources Management*. Bangkok: Pimsupha.

การวางแผนปฏิบัติงานอย่างมีส่วนร่วม ในกระบวนการดูแลแบบประคับประคองด้วยพุทธสันติวิธี*

The Process of Creating Palliative Care Working Flow by The Team Members based on Buddhist Peaceful Means

[1]สุธิดา สุวรรณเวโช และ [2]ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์

[1]Suthida Suwanvecho and [2]Khantong Wattanapradith

[1]โรงพยาบาลเมดพาร์ค

[2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1]Med Park Hospital, [2]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: suwanvecho@yahoo.com

บทคัดย่อ

การดูแลผู้ป่วยที่ดีนั้นจำเป็นต้อง ดูแลผู้ป่วยแบบองค์รวม คือดูแลทั้ง กาย ใจ มิติทางสังคม ในปัจจุบันนั้นการแพทย์แผนตะวันตกนั้นมีวิธีการ การดูแลประคับประคอง ซึ่งหมายถึงการดูแลผู้ป่วยเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยและครอบครัวที่ประสบปัญหาการเจ็บป่วยที่ร้ายแรงและอาจถึงแก่ชีวิต และถือเป็นส่วนสำคัญในการดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง ซึ่งเป็นโรคที่รักษาไม่หายขาดและผู้ป่วยมีโอกาสเสียชีวิตจากโรค การดูแลแบบประคับประคองทำให้คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยรวมถึงคุณภาพชีวิตของครอบครัวของผู้ป่วยดีขึ้น ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการนำการดูแลแบบประคับประคองแบบองค์รวมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสถานพยาบาลทั้งของภาครัฐและเอกชน แต่อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์ของผู้เขียนในฐานะแพทย์ผู้เชี่ยวชาญการดูแลแบบประคับประคอง ผู้ซึ่งทำงานด้านการดูแลประคับประคองในผู้ป่วยโรคมะเร็งมามากกว่า 15 ปี พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการนำการดูแลประคับประคองมาใช้ให้ให้มีประสิทธิภาพ คือ การขาดความรู้สึกมีส่วนร่วมและความรู้ความเข้าใจจากผู้ร่วมปฏิบัติงานซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ คำถามว่าจะทำให้เกิดขึ้นได้อย่างไรเป็นสิ่งที่ผู้เขียนมุ่งค้นหาคำตอบ บทความวิชาการนี้ผู้เขียนนำบทเรียนที่ค้นพบผ่านประสบการณ์ตรงในการแก้ปัญหาของหน่วยงานที่รับผิดชอบการดูแลแบบประคับประคอง โดยนำหลักพุทธสันติวิธีและกระบวนการปรับปรุงคุณภาพมาใช้ในการวางแผนปฏิบัติงานการดูแลประคับประคองอย่างมีส่วนร่วมในศูนย์มะเร็ง ส่งผลให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานเห็นความสำคัญและรู้สึกเป็นเจ้าของในแผนปฏิบัติงาน เกิดความกลมกลืนสมานฉันท์ในการทำงานเป็นทีม ผู้เขียนคาดหวังว่าบทความนี้ จะสามารถเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ผู้อ่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนปฏิบัติงานการดูแลประคับประคองในหน่วยอื่น ๆ ต่อไป

คำสำคัญ: การดูแลประคับประคอง; โรคมะเร็ง; พุทธสันติวิธี; สาราณียธรรม; แผนปฏิบัติงาน

*Received August 21, 2021; Revised December 16, 2021; Accepted December 20, 2021

Abstract

The good patient care should be an integrated, people-centred which include taking care of the body, mind and social aspects of a patient. In current western medicine, palliative care has been defined an approach that improves the quality of life of patients and their families facing the problem associated with life-threatening illness. It is an essential part in taking care of cancer patients, who have incurable diseases and have chances to die from their diseases. Palliative care improved the quality of life of patients and their families. In Thailand, there are efforts to integrate palliative care into the health services both in government and private sectors. However, from my experience as a palliative care doctor who works in this field for more than 15 years, there are difficulties in creating a successful palliative care program. The lack of knowledge, understanding and feeling of ownership by team members are obstacles in creating a successful program. How to overcome these is the key that I would like to explore. In this article, through my own experience, I provided a successful example of solving problems in a palliative care unit. The Buddhist peaceful means and the quality improvement process were used in creating palliative care workflow at a cancer center. As a result, the team members realized the importance and have the feeling of ownership in the palliative care workflow. This approach created harmonies in the team. I expect the reader can adapt an example model in this article and create palliative care work flow in other units.

Keywords: Palliative care; Cancer; Buddhist Peaceful means, Six Harmonies; Working flow

บทนำ

การดูแลประคับประคอง หรือ Palliative care มีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของการดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง ผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองร่วมไปกับการรักษาโรคมะเร็งนั้นมีชีวิตที่ยืนยาวกว่ากลุ่มที่ได้รับการรักษาโรคมะเร็งโดยทั่วไป นอกจากนี้คุณภาพชีวิตของของผู้ป่วยรวมถึงคุณภาพชีวิตของครอบครัวของผู้ป่วยยังดีขึ้นด้วย (Temel et al. 2010) ดังนั้นการนำการดูแลแบบประคับประคองเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์ที่ให้การรักษาผู้ป่วยโรคมะเร็งนั้น หากกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะช่วยเพิ่มมาตรฐานการรักษาผู้ป่วยโรคมะเร็ง และเป็นประโยชน์กับผู้ป่วยและผู้ดูแลโดยตรง อย่างไรก็ตามการจัดตั้งหน่วยหรือแผนปฏิบัติงานสำหรับให้การดูแลประคับประคองนั้น ก็ยังมีปัญหาและอุปสรรค การจัดตั้งหน่วยการดูแลแบบประคับประคองในสถานพยาบาลก็ดี หรือการนำเอาการดูแลแบบประคับประคองเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานในหน่วยโรคมะเร็งก็ดี เป็นการก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในหน่วยงาน ซึ่งการมีส่วนร่วมและแรงบันดาลใจของบุคลากรนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญมาก หากบุคลากรขาดแรงบันดาลใจ รู้สึกไม่มีส่วนร่วม รู้สึกว่าเป็นภาระงานที่มากขึ้น หรือรู้สึกว่าไม่ใช่งานของตนแล้ว การดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองที่มีประสิทธิภาพก็ไม่

อาจเป็นไปได้ ซึ่งเป็นจุดบอดหนึ่งในการสร้างแผนปฏิบัติงานการดูแลประคับประคอง แบบ “บนลงล่าง” ดังนั้นการทำให้เกิดแผนการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง ที่เกิดขึ้นจากความต้องการให้เกิดขึ้นของผู้ปฏิบัติงานนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญ รวมถึงการมีทีมเวิร์ค (การทำงานเป็นทีม) ความสมานฉันท์กลมกลืนในเรื่องที่จะทำ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จของงาน จากประสบการณ์ของผู้เขียนเห็นว่าในศาสนาพุทธมีหลักธรรมที่ช่วยสร้างความสมานฉันท์กลมกลืนในหน่วยงาน ซึ่งสามารถนำไปใช้อย่างเป็นรูปธรรมผนวกกับกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามทฤษฎีตะวันตก ผู้เขียนจึงได้สร้างวงจรการพัฒนาโดยผนวกหลักพุทธสันติวิธีกับกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามทฤษฎีตะวันตก เพื่อให้เกิดแผนปฏิบัติงานการดูแลผู้ป่วยประคับประคองในผู้ป่วยโรคมะเร็ง แบบ “ล่างขึ้นบน” และได้นำไปทดลองใช้ในการสร้างแผนปฏิบัติงานการดูแลประคับประคองของหน่วยโรคมะเร็ง โรงพยาบาลเอกชนขนาดใหญ่ และนำเสนอในบทความนี้ โดยคาดหวังว่าจะสามารถเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ผู้อ่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนปฏิบัติงานการดูแลประคับประคองในหน่วยอื่น ๆ ต่อไป

การดูแลแบบประคับประคองในผู้ป่วยโรคมะเร็ง

ตามนิยามขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization) การดูแลประคับประคอง หรือ Palliative care คือ “การดูแลผู้ป่วยโรคที่รักษาไม่หายขาด โรคมีแนวโน้มทรุดลงและผู้ป่วยมีโอกาสเสียชีวิตจากโรค มีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้คุณภาพชีวิตของของผู้ป่วยรวมถึงคุณภาพชีวิตของครอบครัวของผู้ป่วยดีขึ้น โดยการประเมินและรักษาอาการปวดและอาการอื่น ๆ เพื่อป้องกันและบรรเทาความทุกข์ทรมาน ทั้งทางกาย ใจ และจิตวิญญาณ” โดยหลักการของการดูแลประคับประคองนั้นประกอบด้วย การบรรเทาความเจ็บปวดและอาการอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดความทุกข์ทรมาน และมีการดูแลทั้งด้านจิตใจรวมถึงจิตวิญญาณหรือความเชื่อของผู้ป่วยด้วย ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์ช่วยให้คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยดีขึ้นซึ่งอาจทำให้โรคดีขึ้น (World Health Organization, 2020) ดังนั้น การดูแลประคับประคอง จึงถูกนำมาใช้ในการดูแลรักษาผู้ป่วยโรคเรื้อรังร้ายแรง เช่น โรคมะเร็ง โรคไตเรื้อรัง โรคสมองเสื่อม โรคหลอดเลือดสมอง โรคปอดหรือโรคหัวใจเรื้อรัง (Lertsanguansinchai et al. 2009; Carr, 2017; Patthanaruangli, 2016)

โรคมะเร็ง คือ โรคที่มีความผิดปรกติของเซลล์ในอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย ก่อให้เกิดเป็นเซลล์มะเร็งที่มีการเจริญเติบโตที่ไม่อยู่ภายใต้การควบคุมที่เหมาะสม เกิดการลุกลามและทำลายของเนื้อเยื่อและอวัยวะใกล้เคียง และยังสามารถแพร่กระจายไปยังตำแหน่งอื่น ๆ ของร่างกาย โดยผ่านทางระบบน้ำเหลืองหรือระบบโลหิต ในรายงานสถานการณ์มะเร็งทั่วโลกประจำปี ค.ศ. 2018 ประมาณการณ์ตัวเลขผู้ป่วยด้วยโรคมะเร็งรายใหม่เพิ่มกว่า 18 ล้านคน (The International Agency for Research on Cancer (IARC), World Health Organization, 2018) โรคมะเร็งนี้เป็นโรคหนึ่งซึ่งคุกคามชีวิตของผู้ป่วยและมีผลต่อทั้งร่างกาย จิตใจ ครอบครัว และสังคมของผู้ป่วย โดยทั่วไปมีการแบ่งระยะของโรค เป็น 4 ระยะ ตามขนาดของก้อน การลุกลามไปยังต่อมน้ำเหลือง และการลุกลามไปยังอวัยวะอื่น โรคมะเร็งในระยะท้าย ๆ โดยเฉพาะระยะที่ 4 นั้น ส่วนใหญ่ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้

เมื่อผู้ป่วยได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นโรคมะเร็ง โดยเฉพาะมะเร็งในระยะท้าย ผู้ป่วยมากกว่าครึ่งหนึ่งที่ได้รับการรักษา โดยเคมีบำบัด อิมมูโนบำบัด ยาพุ่งเป้า รังสีรักษา และอื่น ๆ นั้น ไม่สามารถทำให้โรคหายขาดได้ ดังนั้นการรักษาจึงมุ่งเน้นที่การยืดอายุผู้ป่วย บรรเทาอาการต่าง ๆ และทำให้ผู้ป่วยมีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งนี้งานวิจัยที่มีอิทธิพลที่สุด และนำไปสู่การผนวกรวมการดูแลแบบประคับประคองให้เป็นส่วนหนึ่งของการดูแลรักษาผู้ป่วยโรคมะเร็งคือ งานวิจัยของ Temel และคณะในปี ค.ศ. 2010 ซึ่งพบว่า ผู้ป่วยมะเร็งปอดระยะลุกลามกลุ่มที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองร่วมด้วยนั้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าและมีอาการซึมเศร้าน้อยกว่า อีกกลุ่มหนึ่งอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้แล้วในผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองร่วมกับการรักษาโรคมะเร็งนั้น ยังมีชีวิตที่ยืนยาวกว่าอย่างมีนัยสำคัญอีกด้วย (2.7 เดือน) (Temel et al. 2010) ทำให้มะเร็งวิทยาสมาคมแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา (American Society of Clinical Oncology (ASCO) ได้แนะนำให้การดูแลแบบประคับประคองเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของมาตรฐานการดูแลรักษาผู้ป่วยโรคมะเร็ง ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (Smith et al. 2012) โดย ASCO ได้จัดพิมพ์เผยแพร่แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการนำการดูแลแบบประคับประคองเข้ามาร่วมกับการดูแลรักษาผู้ป่วยโรคมะเร็งในปี ค.ศ. 2016 แนะนำให้ผู้ป่วยโรคมะเร็ง และอาจรวมถึงผู้ดูแลผู้ป่วยและครอบครัว ทั้งแบบผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยใน ได้รับการดูแลแบบประคับประคองตั้งแต่ช่วงต้นของการรักษาโรคมะเร็ง คำแนะนำนี้ถือเป็นมาตรฐานการดูแลรักษาผู้ป่วยโรคมะเร็ง ตั้งแต่ปี 2016 เป็นต้นมา ซึ่งการดูแลแบบประคับประคองในผู้ป่วยโรคมะเร็งนั้น ทำให้ผลการรักษาผู้ป่วยโรคมะเร็งดีขึ้น อาการที่ก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานลดลง คุณภาพชีวิตดีขึ้น ผู้ป่วยมีความพึงพอใจมากขึ้น และลดภาระของผู้ดูแล การดูแลแบบประคับประคองจึงเป็นส่วนสำคัญในการดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง และต้องเริ่มตั้งแต่ช่วงต้นของการรักษา หรืออาจเริ่มตั้งแต่วินิจฉัยว่าผู้ป่วยเป็นโรคมะเร็ง (Ferrell et al. 2017; Sawasdeenarunat, Taneerat, and Wisettharn, 2015; Nakawiro, 2017) การมีแผนปฏิบัติงานนำการดูแลแบบประคับประคองเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์ที่ให้การรักษาผู้ป่วยโรคมะเร็งนั้น หากกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะช่วยเพิ่มมาตรฐานการรักษาผู้ป่วยโรคมะเร็ง และเป็นประโยชน์กับผู้ป่วยและผู้ดูแลโดยตรงดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

การดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองในประเทศไทย

สำหรับการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองในประเทศไทยนั้น ในปี พ.ศ 2543-2545 เครือข่ายภาคีสุขภาพได้ร่วมกันขับเคลื่อน ทำให้เกิดมาตรา 12 ในพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 ขึ้น ซึ่งระบุให้ผู้ป่วยที่อยู่ในวาระสุดท้ายของชีวิต สามารถแสดงความประสงค์ที่จะไม่รับบริการทางการแพทย์ ที่เป็นไปเพื่อยืดการตาย และทำให้เกิดความทุกข์ทรมานโดยไม่จำเป็นได้ แสดงถึงความสำคัญของการลดภาวะความทุกข์ทรมานของผู้ป่วยมากกว่าการยืดชีวิต หลังจากนั้นก็ได้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติว่าด้วยการสร้างเสริมสุขภาวะในระยะท้ายของชีวิต พ.ศ. 2557-2559 ขึ้น ซึ่งครอบคลุมถึงการพัฒนาและจัดระบบบริการดูแลประคับประคองในระยะท้ายของชีวิตที่ได้คุณภาพ ทำให้เกิดการนำการดูแลแบบประคับประคองแบบองค์รวมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสถานพยาบาลทั้งของภาครัฐ และเอกชน ซึ่งรวมถึงหน่วยที่ให้การรักษาดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งด้วย อย่างไรก็ตามการจัดตั้งหน่วยหรือแผนปฏิบัติงานสำหรับให้การดูแลประคับประคองนั้น ก็ยังมี

ปัญหาและอุปสรรค เพราะแม้หน่วยงานซึ่งอาจเป็นภาครัฐหรือเอกชน จะเห็นถึงความสำคัญและมีความต้องการที่จะให้ผู้ป่วยได้รับการดูแลแบบประคับประคองแล้ว (National Health Commission Office, 2014) การจัดตั้งหน่วยการดูแลประคับประคองหรือการจัดทำแผนปฏิบัติงานการดูแลแบบประคับประคองในหน่วยหรือคลินิกโรคต่าง ๆ ก็ดี การจัดตั้งหน่วยการดูแลแบบประคับประคองในสถานพยาบาลก็ดี หรือการนำเอาการดูแลแบบประคับประคองเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานในหน่วยโรคมะเร็งก็ดี เป็นการก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในหน่วยงาน จากประสบการณ์ของผู้เขียนซึ่งได้ทำงานด้านการดูแลแบบประคับประคองในผู้ป่วยมะเร็งมามากกว่า 15 ปี และการสัมภาษณ์พยาบาลผู้ดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง (Phosri, 2021; Jua-upatum, 2021) ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้ง ทำแผนงานการดูแลแบบประคับประคองในภาครัฐและเอกชน 2 ท่าน พบว่าการมีส่วนร่วมและแรงบันดาลใจของบุคลากรนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญมาก หากบุคลากรขาดแรงบันดาลใจ รู้สึกไม่มีส่วนร่วม รู้สึกว่าเป็นภาระงานที่มากขึ้น หรือรู้สึกว่าไม่ใช่งานของตนแล้ว การดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองที่มีประสิทธิภาพก็ไม่อาจเป็นไปได้ การทำให้เกิดแผนการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง ที่เกิดขึ้นจากความต้องการให้เกิดขึ้นของผู้ปฏิบัติงานนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญ การมีทีมเวิร์คเกิดความสมานฉันท์กลมกลืนในเรื่องที่จะทำในหน่วยงานจะนำไปสู่ความสำเร็จของงาน

วงจรพัฒนา PDCA เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในการทำงานอย่างมีส่วนร่วม

Kurt Lewin ได้ แสดงให้เห็นในขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงที่เขาได้พัฒนาขึ้นในปี ค.ศ.1940 อันประกอบด้วยขั้นตอนละลายน้ำแข็ง (Unfreeze) ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลง (Change) และ ขั้นตอนการทำให้เป็นน้ำแข็งอีกครั้ง (Refreeze) (Hussain et al. 2016) โดยการโน้มน้าวเพื่อการเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเกิดขึ้นก่อนขั้นตอนการเปลี่ยนแปลง การเตรียมองค์กรหรือองค์การให้ยอมรับว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็น ถ้าปราศจากแรงจูงใจนี้ ก็จะไม่ได้ความร่วมมือที่จำเป็นต่อผลสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแบบการจัดการการเปลี่ยนแปลง อีกแบบหนึ่งที่ถูกนำเสนอโดย Hiatt อันประกอบด้วย awareness -ตระหนักรู้ Desire -ต้องการ knowledge -ความรู้ Ability-ความสามารถ และ Reinforcement-เสริมพลัง (Kotter, and Cohen, 2012) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากความต้องการการเปลี่ยนแปลง ของสมาชิกในองค์กร นั้นเป็นสิ่งสำคัญ และต้องเริ่มจากการตระหนักรู้และต้องการการเปลี่ยนแปลง

กระบวนการปรับปรุงคุณภาพ หรือ การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโรงพยาบาลนั้น นิยมนำแนวคิดที่มีลักษณะเป็นวงจรเพื่อให้แน่ใจว่าการพัฒนาจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ เช่น PDCA หรือ Plan Do Check Act เป็นแนวคิดซึ่งถูกคิดค้นโดย Dr. Edwards W. Deming (American Society for Quality, 2021) วงจร PDCA เป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญสำหรับการวางแผนแก้ปัญหา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้หลากหลาย เช่น เมื่อต้องการริเริ่มพัฒนาโครงการใหม่ เมื่อต้องการพัฒนาหรือปรับปรุงกระบวนการหรือการบริการ เมื่อต้องการพัฒนาหรือปรับปรุงกระบวนการทำงานให้ดียิ่งขึ้น (Suwanvecho, 2021)

วงจร PDCA ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การร่วมกันวางแผน (Plan) โดยกำหนดหัวข้อหรือปัญหาที่ต้องการแก้ไข กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์และระยะเวลาของการดำเนินงานให้ชัดเจน 2. การนำแผนไปปฏิบัติ (Do) โดยมีวิธีการดำเนินงาน และผลการดำเนินงานที่ชัดเจน 3. การติดตามและตรวจสอบปัญหาอุปสรรคในการนำแผนไปปฏิบัติ (Check) ซึ่งก็คือการประเมินผลนั่นเอง และ 4.การปรับปรุงแก้ไขแผนร่วมกัน (Act) คือการนำผลการประเมินในขั้นตอนที่ 3 มาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงหรือพัฒนาแผนงานให้เหมาะสมเพื่อดำเนินการต่อไป ผู้เขียนเห็นว่าในวงจรนี้เป็นการกำหนดขั้นตอนการดำเนินการปรับปรุงคุณภาพแต่ไม่ได้แสดงให้เห็นว่าจะทำให้บุคลากรเกิดความตระหนักรู้ เกิดแรงบันดาลใจ เกิดความสามัคคี ได้พัฒนาความรู้ ความสามารถ ได้อย่างไร นอกจากนี้แล้วการประชุมนั้นอาจเป็นบ่อเกิดของความเครียด ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวมทั้งยังอาจทำให้เกิดความขัดแย้งได้ ในเรื่องนี้ผู้เขียนเห็นว่า ดังนั้นหากผนวกหลักธรรมและการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมตามหลักศาสนาพุทธซึ่ง สามารถทำให้เกิด สันติภายใน และภายนอก เข้ามาในกระบวนการได้แล้ว ก็จะ สามารถสร้างทีมเวิร์คเพื่อให้เกิดความสมานฉันท์กลมกลืนและนำไปสู่ความสำเร็จของหน่วยงานได้

พุทธสันติวิธีกับการเสริมสร้างพลังการมีส่วนร่วมของทีม

พุทธสันติวิธี คือวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบในการทำให้เกิดสันติ จัดการความขัดแย้ง และเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิต จากการศึกษาพบว่า พระองค์ได้ทรงใช้แนวคิด ทั้งแบบ เชิงรับ เชิงรุก และ แบบคู่ขนานหรือแบบที่ประกอบไปด้วยทั้งเชิงรับและเชิงรุก ในการป้องกันความขัดแย้ง ซึ่งแสดงผ่านหลักธรรมต่าง ๆ (Phramaha Hansa Dhammahaso (Nitibunyakorn), 2011)

หลักธรรมหนึ่งที่ประกอบไปด้วยแนวคิดทั้งเชิงรับและเชิงรุกคือ สาราณียธรรม 6 (Six Harmonies) ซึ่งสามารถสร้างความสมานฉันท์กลมกลืนในหน่วยงาน

สาราณียธรรม 6 นั้นประกอบด้วย

1) เมตตากายกรรม คือ กระทำต่อกันด้วยเมตตา ด้วยความปรารถนาดีต่อผู้อื่น เช่น มีไมตรีจิตและหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน โดยช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ ด้วยความเต็มอกเต็มใจ ประพฤติต่อกันอย่างสุภาพให้ความเคารพ และจริงใจต่อผู้อื่นอย่าง สม่ำเสมอ ทั้งต่อหน้า และลับหลัง

2) เมตตาวจีกรรม คือ พูดด้วยเมตตา พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน พูดด้วยวาจาสุภาพ พูดจริง ไม่พูดเพื่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองฝ่ายเดียว รวมถึงการให้ความรู้หรือคำแนะนำที่ดีต่อผู้อื่น และการฟังอย่างลึกซึ้ง

3) เมตตามโนกรรม คือ คิดต่อกันด้วยเมตตา คิดด้วยความปรารถนาดีต่อผู้อื่น มีจิตเมตตาช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความหวังดี

4) สาธารณโภคี คือ แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม แบ่งปันลาภผลที่ร่วมกัน ร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน

5) สีลสามัญญตา คือ มีความประพฤติเสมอภาคกัน ประพฤติสุจริตในสิ่งที่ดีงามอย่างสม่ำเสมอ ประพฤติตนอย่างมีระเบียบวินัยเหมือนผู้อื่น ไม่ประพฤติตนในทางแตกแยกจนเป็นที่ขัดข้องหมองใจต่อผู้อื่นหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

6) ทิฏฐิสามัญญตา คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบ ร่วมกันตกลงกันได้ในหลักการ (Phra Dhammapitaka (P.A.Payutto), 2002)

โดยการมีส่วนร่วมช่วยเหลือผู้อื่นทั้งทางกาย วาจา และใจในกิจกรรมต่างๆ การเผื่อแผ่ ความรู้ เป็นการช่วยสร้างความสัมพันธ์และป้องกันความขัดแย้งเชิงรุก ความมีความประพฤติดีงาม มีเมตตา อดทน เคารพรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเป็นการป้องกันความขัดแย้งเชิงรับ หลักธรรมนี้จึงเป็นหลักธรรมซึ่งนำมาซึ่งความสมานฉันท์ในหมู่คณะได้

การเสริมสร้างการทำงานเป็นทีมมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากหากบุคลากรไม่มีส่วนร่วม รู้สึกว่าเป็นภาระงานที่มากขึ้น รู้สึกว่าไม่ใช่งานของตน และไม่ทำงานร่วมกันอย่างสมานฉันท์แล้ว การดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองจะเป็นไปได้ยาก ดังนั้นเพื่อทำให้เกิดแผนงานการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง หลักสาราณียธรรมนี้จึงควรนำไปใช้อย่างเป็นรูปธรรม ประยุกต์ไปในวิธีการประชุม และกระบวนการปรับปรุงคุณภาพแบบวงจร PDCA เพื่อทำให้บุคลากรเกิดความตระหนักรู้ เกิดแรงบันดาลใจ เกิดความสามัคคี ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือการการนำเอาการดูแลแบบประคับประคองเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงาน โดยผู้เขียนจะได้ถ่ายทอดประสบการณ์ ในการดำเนิน กระบวนการวางแผนการดูแลแบบประคับประคอง ในหน่วยโรคมะเร็ง ของโรงพยาบาลเอกชนแห่งหนึ่ง โดยใช้พุทธสันติวิธี และให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการวางแผนในลำดับต่อไป

ถอดบทเรียน การนำหลักพุทธสันติวิธีมาใช้ในกระบวนการสร้างแผนปฏิบัติการ การดูแลแบบประคับประคองในหน่วยโรคมะเร็งอย่างมีส่วนร่วม

ผู้เขียนได้สร้างวงจรการพัฒนาโดยผนวกหลักพุทธสันติวิธี เพื่อให้เกิดแผนปฏิบัติงานการดูแลผู้ป่วยประคับประคองในผู้ป่วยโรคมะเร็ง ของหน่วยโรคมะเร็ง โรงพยาบาลเอกชนขนาดใหญ่ในประเทศไทย ซึ่งเป็นโรงพยาบาลเอกชนขนาด 550 เตียง ซึ่งเพิ่งเปิดดำเนินการในปลายปี พ.ศ 2563 และในขณะนั้นยังไม่มีแผนปฏิบัติงานการดูแลประคับประคองในผู้ป่วยโรคมะเร็ง โดยมีวัตถุประสงค์คือ

1) เพื่อให้บุคลากรสามารถร่วมกันสร้างโครงร่างการปฏิบัติงานเพื่อการดูแลประคับประคองในหน่วยโรคมะเร็งโรงพยาบาลเอกชนขนาดใหญ่

2) เกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเพิ่มพูนทักษะ

3) มีความคิดที่เป็นบวกต่อการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง

4) เรียนรู้การประชุมอย่างมีสติ

5) เรียนรู้และสามารถแบ่งปันประสบการณ์และความยากลำบากอย่างสันติ ตลอดจนสามารถขอความช่วยเหลือหากมีความยากลำบาก

ได้ใช้เวลาการดำเนินงาน เป็นเวลา 4 สัปดาห์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ผู้เขียนได้สัมภาษณ์บุคลากรในหน่วยโรคมะเร็ง เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และมุมมองที่มีต่อการดูแลแบบประคับประคอง โดยให้บุคลากรแต่ละท่านเขียนบรรยายสั้น ๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาทำ SWOT analysis และมีการให้ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ palliative care ในสัปดาห์แรก

กิจกรรมหลักในแต่ละสัปดาห์ประกอบด้วย

1) การนั่งสมาธิร่วมกันเป็นเวลา 15 นาที การทำสมาธิตามลมหายใจเป็นเวลาสั้นๆ ถือเป็นการฝึกสติ ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมกลับมาอยู่ในปัจจุบันขณะ ปล่อยวางความกังวลเรื่องอื่น ๆ ทำให้ใจและกายสงบก่อนเริ่มประชุม ซึ่งจะทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน (เมตตามโนกรรม)

2) การอ่านภาวนาก่อนการประชุม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมระลึกได้ถึงการใช้เมตตาวาจา และ การฟังอย่างลึกซึ้งในระหว่างการประชุม ให้เกียรติผู้เข้าร่วมประชุมท่านอื่น ๆ และมีใจเปิดกว้างในการรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง เพื่อนำไปสู่ข้อตกลงร่วมกัน (เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม และเมตตามโนกรรม) โดยบทภาวนาก่อนการประชุมนี้ผู้เขียนได้ดัดแปลงจากบท Meditation before meeting โดยท่าน Thich Nhat Hanh (2012)

“ด้วยกาย วาจา และใจ ของข้าพเจ้า ขอตั้งปณิธานว่า ข้าพเจ้าจะดำเนินการประชุมนี้ในวิถีแห่งสันติ ด้วยการแบ่งปันอย่างเบิกบาน แบ่งปันด้วยวาจาแห่งรัก พร้อมด้วยการฝึกฟังอย่างลึกซึ้ง เพื่อที่จะนำความสำเร็จแห่งการประชุมนี้ช่วยเหลือผู้อื่นต่อไป

ข้าพเจ้าตั้งปณิธานที่จะไม่ลังเลในการแบ่งปันปัญญาและประสบการณ์ของข้าพเจ้า เพื่อก่อให้เกิดสิ่งที่ดีงามยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าจะไม่ปล่อยให้เกิดความตึงเครียดในวงประชุม ข้าพเจ้าจะหยุดทันทีเมื่อเกิดความตึงเครียดขึ้นในใจ จะไม่กล่าวสิ่งใดขณะที่มีความขุ่นเคือง แต่จะกลับมาฝึกตามลมหายใจอย่างมีสติ เพื่อที่จะดูแลความตึงเครียดให้หายไปอย่างสมบูรณ์ แล้วจึงดำเนินการประชุมต่อไป”

รูปภาพที่ 1 บทภาวนาก่อนประชุม

3) แบ่งปัน ประสบการณ์ เกี่ยวกับการเรียนรู้หรือการทำงาน ในเรื่อง การดูแลแบบประคับประคอง ในสัปดาห์ที่ผ่านมา ความรู้สึก ทั้งความสุขและความทุกข์ เพื่อให้ได้ฝึกฟังอย่างลึกซึ้ง (Thich Nhat Hanh, 2017)และเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมประชุมมีโอกาสขอโทษหรือขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น มีเมตตามโนกรรม เมตตาวจีกรรมและร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน (สาธารณโภคี)

4) ร่วมกันวางแผน เรื่องที่ต้องการเรียนรู้ในสัปดาห์ต่อไป (ทิฏฐิสามัญญตา)

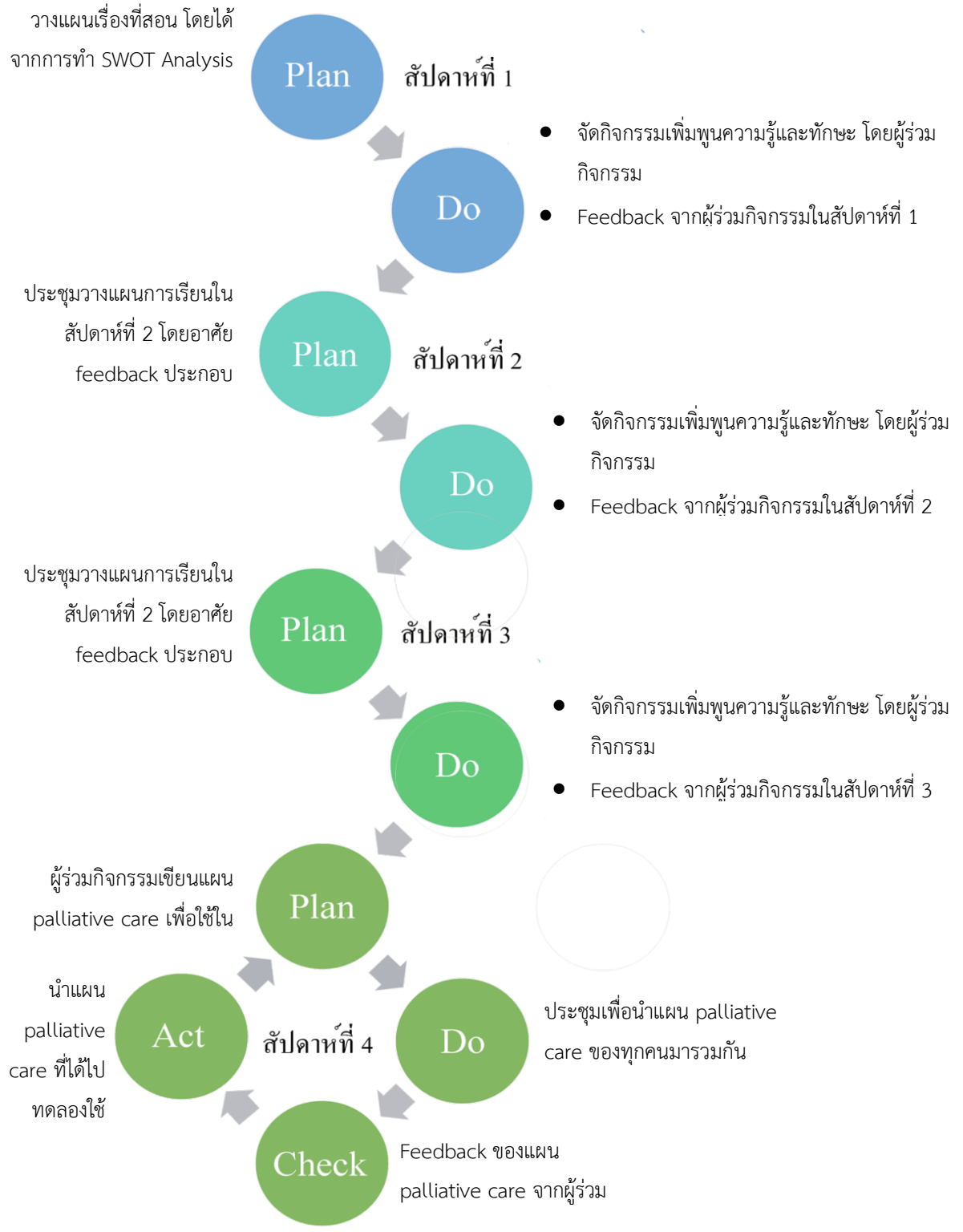
5) อาจมีการ ร้องเพลง ภาวนา หรือ กิจกรรมอื่น เพื่อให้เกิดความผ่อนคลาย

กิจกรรมระหว่างสัปดาห์ จะมีการบรรยายโดยสมาชิกในกลุ่มในเรื่องที่ตกลงไว้ (เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม สาธารณโภคี) นอกจากนั้นแล้วในสัปดาห์ที่ 3 สมาชิกจะทำการเขียนโครงร่างการปฏิบัติงานการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง เพื่อนำเสนอในสัปดาห์ที่ 4

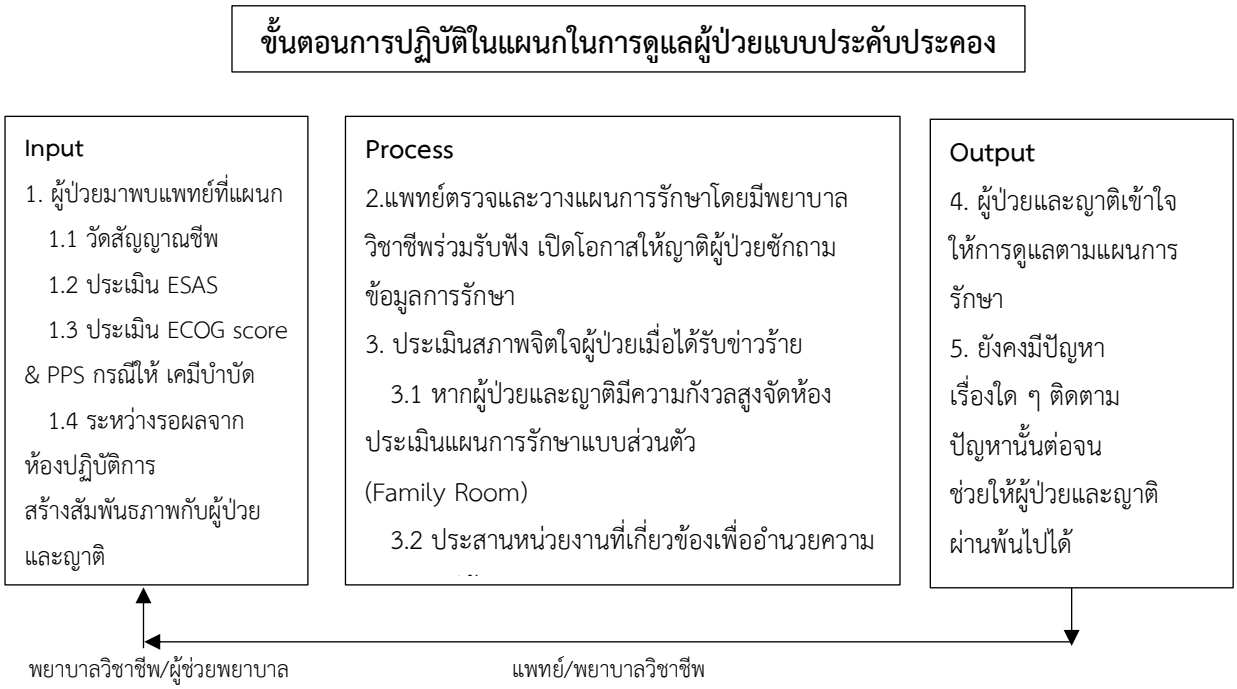
สัปดาห์ที่ 4 ปรึกษาและสรุปแผนปฏิบัติงานการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองที่จะทำร่วมกัน (สาธารณโภคี และทิฏฐิสามัญญตา) เพื่อนำไปเขียนเป็นโครงการของหน่วยให้สมาชิกแต่ละคนประเมินวิธีการดำเนินการประชุม (ภาพที่ 2)

จะเห็นได้ว่าในแต่ละสัปดาห์ การประชุมกลุ่มจะมีการ วางแผน (plan) ร่วมกันของสมาชิกถึง สิ่งที่จะทำเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ และ ความสามารถของสมาชิกในการดูแลแบบประคับประคอง สมาชิกสามารถสะท้อนปัญหา ความรู้สึก ทั้งความสุขและความทุกข์ ได้ฝึกฟังอย่างลึกซึ้ง มีโอกาสขอโทษหรือขอความ

ช่วยเหลือจากผู้อื่น หลังจากนั้นในระหว่างสัปดาห์ คือ การทำตามแผนที่กำหนดไว้ และเมื่อมีโอกาสประชุมกลุ่มในสัปดาห์ต่อไปก็สามารถ สะท้อนถึงสิ่งที่ได้ทำตามแผน ตลอดจนประสบการณ์การดูแลผู้ป่วยในระหว่างสัปดาห์ และวางแผนร่วมกันอีกครั้ง ว่าสมาชิกยังต้องการ การเรียนรู้หรือการพัฒนาความสามารถในเรื่องใดที่เกี่ยวข้องกับการดูแลแบบประคับประคอง (check/replan) และทำตามแผนนั้นในระหว่างสัปดาห์ (Do/Act) และเมื่อถึงสัปดาห์ที่ 4 เมื่อกระบวนการเสร็จสิ้น ผู้ปฏิบัติงานในศูนย์โรคมะเร็ง Light of Day สามารถร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติงานการดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งแบบประคับประคอง ดังแสดงในภาพที่ 3

รูปภาพที่ 2 แผนภูมิการนำวงจร PDCA มาประยุกต์ใช้ในงาน palliative care ของโรงพยาบาลเอกชนขนาดใหญ่

หมายเหตุ: สัญญาณชีพ ประกอบด้วย ประกอบด้วย อัตราการเต้นของหัวใจ อัตราการหายใจ และความดันโลหิต

ESAS (Edmonton Symptom Assessment System) (Chinda et al. 2011; Watanabe, Nekolaichuk, and Beaumont, 2012) คือ เครื่องมือประเมินและติดตามอาการต่าง ๆ ในผู้ป่วยระยะสุดท้าย

ECOG (Eastern Cooperative Oncology Group) (Oken et al. 1982) คือ เครื่องมือประเมินสภาวะร่างกายของผู้ป่วย

PPS (Palliative Performance Scale) (Anderson et al. 1996) คือ เครื่องมือประเมินความสามารถในการดูแลตนเองในชีวิตประจำวันของผู้ป่วยระยะสุดท้าย

Family room คือ ห้องประเมินแผนการรักษาแบบส่วนตัว สำหรับผู้ป่วยและญาติ

รูปภาพที่ 3 ขั้นตอนการปฏิบัติในแผนกในการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง

นอกจากนี้แล้วประชุม ได้ตกลงที่จะ

- ปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติงานที่วางไว้ (Do)
- มีการประชุมสรุป case ผู้ป่วยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เพื่อวางแผนการดูแลผู้ป่วยในสัปดาห์ต่อไป
- มีการประชุม เพื่อ ประเมิน การปฏิบัติงาน ตามแผน โดยใช้ format ของการประชุมกลุ่มแบบที่ได้ทำในโครงการ เดือนละ 1 ครั้ง (check)
- และปรับเปลี่ยนแผน หากมีปัญหา หรืออุปสรรคในทางปฏิบัติเกิดขึ้น (Act)

จะเห็นได้ว่า วงจร Plan Do Check Act ยังคงดำเนินต่อไป และกลายเป็นการปรับปรุงคุณภาพของการดูแลแบบประคับประคอง

การประเมินของสมาชิกที่มีต่อการจัดกระบวนการเพื่อวางแผนงาน โดยสรุปพบว่ามีความพอใจ ได้ฝึกจิตใจ ทำให้ทราบปัญหาในการทำงานของตนเองและของผู้อื่น ได้รับความรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สร้างเป้าหมายที่ดีในการดูแลคนไข้ร่วมกัน และทำงานกันเป็นทีมมากขึ้น และต้องการให้มีการดำเนินการประชุมเช่นนี้ต่อไป ดังภาพที่ 4 ซึ่งแสดงข้อคิดเห็นจากสมาชิก หลังจากจบกระบวนการในสัปดาห์ที่ 4

"การประชุมและพูดคุยกัน สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ถือว่ากำลังดี จะได้รู้ถึงปัญหาในการทำงานในสัปดาห์นั้น และ การคุยเพิ่มเติมความรู้เนื้อหากัน จะได้มีความรู้เพิ่มมากขึ้น"

"อยากให้การประชุมนี้เป็นการผ่อนคลาย ร่างกายและจิตใจ มากกว่า เพราะในการทำงานในแต่ละวัน ทุกคนมีเรื่องที่ทำให้จิตใจมัวหมอง และ อาจจะทุกข์ในการทำงาน การได้ระบายฝึกจิตใจ ทำให้ผ่อนคลายและมีสมาธิ"

"ชอบการประชุมแบบนี้ รู้สึกผ่อนคลาย ได้นั่งสมาธิ ได้ความรู้เรื่องที่อยากรู้ เอาไปใช้งานได้อยากให้มีเวลา conference สรุป caseในแต่ละเดือน เพื่อจะได้เรียนรู้ เก็บเป็นข้อมูลในการดูแลผู้ป่วยต่อไป อยากให้มีการนำแผนการรักษาของ แพทย์ มา set goal ร่วมกัน."

"เป็นกิจกรรมที่ดีค่ะทำให้ทุกคนได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้แก่กันและกัน ให้กำลังใจประโยชน์ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมในทุกครั้งที่ผ่านมา คือทำให้มีสติทุกครั้งในการทำงาน"

"อยากให้มีกิจกรรมแบบนี้ค่ะ แต่ขออนุญาตปรับการทำกิจกรรม เป็น เดือนละ 2 ครั้ง ทุกสัปดาห์บ่อยไปค่ะ กิจกรรมแบบนี้ส่งผลดี พอถึงวันทำกิจกรรมมีจิตใจที่สงบขึ้น ทำให้ได้ข้อคิดที่ดี คิดบวกเป็น ฝึกการทำจิตใจสงบได้ มีความใจเย็น และเกิดการสนทนา การทำงานเป็นทีมได้มากขึ้น"

"ควรมีกิจกรรมต่อไป เพราะมีประโยชน์ในการฝึกสมาธิ ด้านความรู้ประสบการณ์ทางการดูแล ได้มาshare ให้กันฟังเพื่อนำมาปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ได้พูดถึงความในใจของแต่ละคนเพื่อระบายปล่อยวาง"

"จากการทำกิจกรรม 4 ครั้ง ที่ผ่านมา รู้สึกว่าเป็นกิจกรรมที่ดี และมีประโยชน์กับการทำงาน ทำให้ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน ได้เห็นมุมมองความคิดเห็นต่าง ๆ ร่วมกัน ทำให้เวลาทำงานเรามีความเข้าใจกัน มองปัญหาหรือพยายามมีเป้าหมายที่ดีในการดูแลคนไข้ร่วมกัน ชอบการนั่งสมาธิ รู้สึกว่าได้ผ่อนคลายหรือวางสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้นเป็นจุดเริ่มต้นของการฟังที่ดี โดยส่วนตัวคิดว่า อยากให้มีกิจกรรมแบบนี้ต่อไปอีกเรื่อย ๆ แต่อาจมีรูปแบบหลากหลายตามที่อาจารย์แนะนำ เช่น การประชุม case การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกิจกรรมการผ่อนคลาย เพื่อให้ไม่น่าเบื่อ และน่าสนใจอยู่เรื่อย ๆ"

"การประชุมประจำสัปดาห์มีประโยชน์ในการได้แชร์ความรู้ประสบการณ์ให้เพื่อนๆ ได้ฟัง เพื่อเพิ่มความรู้ การฝึกสมาธิ การได้ทำกิจกรรมร่วมกันในแผนก การนำปัญหามาแบ่งปันร่วมกันเพื่อช่วยกันหาทางแก้ไข การหาวิธีการช่วยให้ผู้ป่วยได้รับการรักษาทั้งกายและใจ"

รูปภาพที่ 4 แสดงข้อคิดเห็นของสมาชิกต่อกระบวนการ การวางแผนปฏิบัติงาน

จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่า แผนการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองสามารถสร้างขึ้นจากความต้องการให้เกิดขึ้นของผู้ปฏิบัติงาน และการนำหลักพุทธสันติวิธีมาผนวกใช้ในการประชุม ทำให้เกิดทีมเวิร์ค ความสมานฉันท์กลมกลืนในเรื่องที่จะทำ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จของงาน และยังสามารถนำไปสู่ความพึงหอใจและการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องในระยะยาว

สรุป

ผู้เขียนได้นำเสนอตัวอย่าง กระบวนการสร้างแผนปฏิบัติงานการดูแลประคับประคองโดยให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วม โดยใช้หลักการ ของ Deming ร่วมกับใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ สาราณียธรรม 6 และ การประชุมอย่างมีสตินั้นสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ ทำให้บุคลากรเกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเพิ่มพูนทักษะ มีความคิดที่เป็นบวกต่อการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง เรียนรู้การประชุมอย่างมีสติ สามารถแบ่งปันประสบการณ์และความยากลำบากอย่างสันติ ตลอดจนสามารถขอความช่วยเหลือหากมีความยากลำบาก ซึ่งนำไปสู่การร่วมกันสร้างโครงร่างการปฏิบัติงานเพื่อการดูแลประคับประคองในหน่วยโรคมะเร็ง โรงพยาบาลเอกชนขนาดใหญ่ ซึ่งสามารถตอบโจทย์การสร้างความเปลี่ยนแปลง ในที่นี้คือการร่วมมือกันดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งแบบประคับประคองในศูนย์โรคมะเร็ง กระบวนการเช่นนี้อาจสามารถทดลองนำไปใช้สร้างแผนปฏิบัติงานการดูแลประคับประคองในหน่วยอื่น ๆ ต่อไป ทั้งนี้บทเรียนจากประสบการณ์ที่ผู้เขียนนำเสนอสามารถนำไปประยุกต์ใช้หน่วยอื่นๆ ที่ควรมีการดูแลแบบประคับประคอง เช่น หน่วยโรคไต หน่วยโรคหัวใจ หน่วยโรคหลอดเลือดสมอง เป็นต้น และควรมีการติดตามผลการปฏิบัติงานตามแผน ตลอดจนความพึงพอใจ และการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานในระยะยาวทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมเกิดความยั่งยืนและเป็นสันติวัฒนธรรมในองค์กรสืบไป

References

American Society for Quality. (2021). *ASQ: Learn About Quality*. Retrieved January 31, 2021, from https://asq.org/quality-resources/pdca-cycle.html.

Anderson F. et al. (1996). Palliative Performance Scale (PPS): A New Tool. *Journal of Palliative Care*, 12(1), 5-11.

Carr P. (2017). *Achieving Peace, the End of the Part meeting minute.* Nonthaburi: National Health Commission Office.

Chinda, M. et al. (2011). Reliability and validity of a Thai version of the Edmonton Symptom Assessment Scale (ESAS-Thai). *Journal of Pain and Symptom Management,* 42(6), 954-960.

Ferrell, B.R. et al. (2017). Integration of Palliative Care into Standard Oncology Care: American Society of Clinical Oncology Clinical Practice Guideline Update. *Journal of Clinical Oncology*, 36(1), 96-112.

Hussain, S.T. et al. (2016). Kurt Lewin's process model for organizational change: The role of leadership and employee involvement: A critical review. *Journal of Innovation & Knowledge*, 3(3), 123-127.

Jua-upatum, R. (2021). Palliative Specialist Nurse. *Interview*. March, 1.

Kotter, J.P., & Cohen, D.S. (2012). *The Heart of Change*. New York: Harvard Business Review Press.

Lertsanguansinchai, P. et al. (2009), *End of life care improving care of the dying* (6th ed.). Bangkok: Aksorn Sampan.

Nakawiro, P. (2017). The Palliative Care Outcome in Palliative Cancer Patients in Phra Nakhon Si Ayutthaya Hospital. *Journal of Preventive Medicine Association of Thailand*, 7(1), 11-23.

National Health Commission Office. (2014). *The National Strategic Plan on Health Promotion for Good Death 2014-2016*. Nonthaburi: Samdee Printing Equipment Ltd.

Oken, M.M et al. (1982). Toxicity And Response Criteria of The Eastern Cooperative Oncology Group. *American Journal of Clinical Oncology*, 5, 649- 655.

Patthanaruangli, A. (2016). *List disease of Palliative care and Functional unit*. Nonthaburi: Department of Medical Services.

Phosri, T. (2021). Advanced internal medicine and surgical nurse practitioner. *Interview*. March, 1.

Phra Dhammapitaka (P.A.Payutto). (2002). *Dictionary of Buddhism (Numerical Dhammas Edition)*. Bangkok: Publishing of Suetawan.

Phramaha Hansa Dhammahaso (Nitibunyakorn). (2011). Peace means: Buddhist peaceful means: The Integration of Principles and Tools for Conflict Management. Bangkok: 21 Century Ltd.

Sawasdeenarunat, V., Taneerat, A., & Wisettharn, T. (2015). The Development of a Palliative Care Model for Terminal Cancer Patients at Maharaj Nakhon Si Thammarat Hospital. *Nursing Journal of the Ministry of Public Health*, 25(1), 144-156.

Smith, T.J. et al. (2012). American Society of Clinical Oncology Provisional Clinical Opinion: The Integration of Palliative Care into Standard Oncology Care. *Journal of Clinical Oncology*, 30(8), 880–887.

Suwanvecho, B. (2021). Development of Dental services process for children based on the mission of the Police Hospital and the new-normal life under the COVID-19 situation. Advance Police Administration. Bangkok.

Temel, J.S. et al. (2010). Early palliative care for patients with metastatic non-small-cell lung cancer. *N Engl J Med,* 363(8), 733-742.

The International Agency for Research on Cancer (IARC), World Health Organization. (2018). *Latest global cancer data: Cancer burden rises to 18.1 million new cases and 9.6 million cancer deaths in 2018: PRESS RELEASE N° 263.* Retrieved September 12, 2019, from https://www.who.int/cancer/PRGlobocanFinal.pdf.

Thich Nhat Hanh (2017). *The art of communicating* (Tantasathien, J., Translator). Bangkok: Nation Book.

Thich Nhat Hanh. (2012). *Work*. California: H Parallax Press.

Watanabe, S.M., Nekolaichuk, C.L., & Beaumont, C. (2012). The Edmonton Symptom Assessment System, a proposed tool for distress screening in cancer patients: development and refinement. *Psycho-Oncology,* 21, 977-985.

World Health Organization. (2020). *WHO Palliative Care – Key facts***.** Retrieved November 12, 2021, from https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/palliative-care.

วิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีศรีไพบูลย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*

Methods of Teaching Vipassana meditation at KanchanaburiSriphaiboon Priest College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

[1]พระครูวิโรจน์กาญจนเขต, พระครูกิตติชัยกาญจน์, พระครูกาญจนกิจโสภณ และ แม่ชีกุลภรณ์ แก้ววิลัย

[1]Phrakru Wirojkanchanakhet, Phrakru Kittichaiyakan, Phrakru Kanchanakitsophon and Maechee Kulaporn Kaewwilai

[1]วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีศรีไพบูลย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1]Kanchanaburi Sripaiboon Priest Colleges, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: nuttakrit.pat@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนาและนำเสนอวิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา วารสาร โดยศึกษาวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า มีทั้ง 2 ประเภท คือ สมถกรรมฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน หลักปฏิบัติกัมมัฏฐานที่สมบูรณ์ที่สุดปรากฏอยู่ใน “มหาสติปัฏฐานสูตร” รูปแบบของสติปัฏฐานสูตรเป็นบรรยายโวหารแบบถามเอง-ตอบเองและมีอุปมาอุปมัยผสมด้วย เป็นการบรรยายกัมมัฏฐานที่เข้าใจง่ายและสามารถปฏิบัติตามได้ถูกต้อง ใจความสำคัญของพระสูตรที่พระพุทธเจ้ากล่าวถึง คือ สติปัฏฐาน 4 ประการ ประกอบด้วย 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาเห็นกายในกาย 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาเห็นจิตในจิต 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาธรรมเห็นในธรรมทั้งหลาย วิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีศรีไพบูลย์ ได้มีการประยุกต์วิธีการ ขึ้นมาใหม่ในบางส่วนเพื่อง่าย และสะดวกแก่การปฏิบัติ แต่หลักสำคัญยังคงอยู่ในกรอบของหลักมหาสติปัฏฐาน 4 โดยเน้นการรู้เท่าทันอาการที่เป็นอารมณ์ปัจจุบัน ตามรู้ เห็นอาการที่เกิด-ดับ ของสภาวธรรมทั้งทางกายและใจ ให้เกิดปัญญาเห็นความเป็นไตรลักษณ์ของรูป นามอย่างต่อเนื่อง จิตตั้งมั่นและพัฒนาสู่วิปัสสนาญาณ วิธีการสอนครอบคลุมประเด็นต่างๆ ได้แก่ เนื้อหาที่ใช้สอน เทคนิค วิธีการ ขั้นตอนการสอน และวิธีวัดและประเมินผล

คำสำคัญ: วิธีการสอน; วิปัสสนากัมมัฏฐาน; วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีศรีไพบูลย์

*Received December 1, 2021; Revised February 10, 2022; Accepted February 14, 2022

Abstract

The research article aimed at investigating the methods for practicing Vipassanā meditation in Buddhism and proposing the methods for teaching Vipassanā meditation of Kanchanaburi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. The researcher studied the data from documents, books, and journals by investigating the methods for practicing Vipassanā meditation appeared in Theravada Buddhist scriptures. It has been found that there are 2 types of meditation which are Samatha (tranquility) and Vipassanā (insight). The most comprehensive information on how to meditate can be found in Mahā Satipaṭṭhāna Sutta. The style of Mahā Satipaṭṭhāna Sutta involves question and answer sessions as well as comparisons, with an easy-to-understand method of explaining meditation that can be correctly practiced. The Satipaṭṭhāna or the Four Foundations of Mindfulness comprise: 1) Kāyanupassana refers to the contemplation of body; 2) Vedanānupassana refers to the contemplation of feelings; 3) Cittānupassana refers to the contemplation of mind; and 4) Dhammanupassana refers to the contemplation of mind-objects. Kanchanaburi Buddhist College has developed new some methods for teaching Vipassanā meditation that are simple to understand and easy to practice, but the important principles remain within the framework of the Mahā Satipaṭṭhāna Sutta by emphasizing mindfulness in the arising and ceasing of emotions and all things whether physically or mentally. This will result in wisdom to realize Tilakkhaṇa (the Three Characteristics) of immateriality and materiality, a one-pointed mind, and insight-knowledge (Vipassanāñāṇa). Furthermore, the teaching methods address all aspects such as teaching content, techniques, methods, teaching steps, and measuring and evaluation methods.

Keywords: Teaching Methods; Vipassanā Meditation; Kanchanaburi Buddhist College

บทนำ

พระพุทธศาสนามุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชาหรือความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา และพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง เห็นเหตุผลว่าเพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี (Thai Tripitakas: 1996/12/404/438) จนเห็นตามความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตามกฎพระไตรลักษณ์ และสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกฎแห่งกรรม แล้วเลือกใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาที่เหมาะกับผลที่จะได้สิ่งที่ปรารถนาอย่างถูกต้องด้วยความไม่ประมาทในชีวิต ทำให้มีความสุขในทั้งชาตินี้ และชาติต่อๆ ไป ด้วยการสั่งสมบุญบารมี ตลอดจนปรารถนาในพระนิพพานอันเป็นคุณสมบัติของผู้มี

ปัญญา เพราะพิจารณาเห็นความเกิด และความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ (Thai Tripitakas: 1996/11/317/307)

หลังจากพระพุทธองค์ได้ฝึกสมาธิกับท่านอาฬารดาบสและอุทกดาบสจนจบหมดแล้ว ท่านทรงรู้ว่านั่นไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ จึงแสวงหาทางหลุดพ้นต่อไป จนในที่สุดได้ทรงค้นพบการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความหลุดพ้นจากกิเลสในใจ ด้วยการปฏิบัติแนวทางสายกลาง โดยไม่ติดสุขหรือทุกข์สุดโต่งเนื่องจากการปฏิบัติแต่สมาธิอย่างเดียว ไม่ทำให้หลุดพ้นจากอาสาวะกิเลสได้ หลักการปฏิบัติที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้และสอนให้ปฏิบัติตาม คือ หลักมหาสติปัฏฐาน 4 ทางกาย เวทนา จิต และธรรม หรือ วิปัสสนาภาวนา ซึ่งเป็น เอกายนมรรค ที่เป็นวิธีทางพ้นทุกข์ทางเดียวเท่านั้น พุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า “ทางนี้เป็นทางอันเอก หรือเป็นทางเดียวเท่านั้น เพื่อทำกาย วาจา ใจ ของสรรพสัตว์ให้บริสุทธิ์ เพื่อดับความเศร้าโศก และความคร่ำครวญ เพื่อดับความทุกข์กาย และความทุกข์ใจ เพื่อบรรลุญายธรรม คืออริยมรรคและเพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง ทางนี้ได้แก่ มหาสติปัฏฐาน 4” (Thai Tripitakas: 1996/10/146/92) มหาสติปัฏฐาน แปลว่า ที่ตั้งของสติ วิธีปฏิบัติเพื่อใช้สติให้บังเกิดผลดีที่สุด เป็นการพัฒนาปัญญาโดยมีสติเป็นตัวเด่น หมายถึง การมีสติพร้อมอยู่อันกำกับจิตไว้ให้ทันต่ออารมณ์ คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องรับรู้ รับทราบโดยช่วยให้ปัญญาตามดูรู้ทันมองเห็นสิ่งนั้น ๆ ตามความเป็นจริง คือตามที่สิ่งนั้นๆ มันเป็นของมัน ไม่เกิดมีความ ติดใจ-ขัดใจ ยินดี-ยินร้าย ปรุงแต่ง-เอนเอียง ขึ้นมาครอบงำตามอำนาจของกิเลสตัณหา ดำรงจิตเป็นอิสระ เบิกบาน ปลอดโปร่งจากโทมนัส คือ ปราศจากทุกข์ทางใจ มหาสติปัฏฐานจึงเป็นวิธีปฏิบัติธรรมที่นิยมกันมาก และยกย่องนับถือกันอย่างสูง พระพุทธเจ้าได้ตรัสวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวมหาสติปัฏฐาน 4 ไว้ 5 ประการ คือเพื่อความบริสุทธิ์ของจิต เพื่อกำจัดความเศร้าโศกเสียใจพิไรรำพัน เพื่อกำจัดความทุกข์กายทุกข์ใจ เพื่อเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริงและเพื่อความดับทุกข์ คือ พระนิพพาน การเจริญมหาสติปัฏฐาน 4 ประการ ได้แก่ (1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การมีสติเข้าไปตั้งตามดูกายเพื่อให้เห็นว่ากายนี้สักแต่ว่าเป็นกายเท่านั้นไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา (2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การมีสติเข้าไปติดตามดูเวทนา เพื่อให้เห็นว่าเวทนานี้สักแต่ว่าเป็นเวทนาเท่านั้นไม่ใช่สัตว์ บุคลล (3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การมีสติเข้าไปติดตามดูจิตเพื่อให้เห็นว่าจิตสักแต่ว่าเป็นจิต (4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การมีสติเข้าไปติดตามดูสภาวธรรมหรืออารมณ์ที่เกิดขึ้นกับจิต เพื่อให้เห็นว่าธรรมนี้สักแต่ว่าเป็นธรรมเท่านั้น ไม่ใช่ สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา มหาสติปัฏฐาน 4 นี้ เป็นวิธีการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสมัยที่พระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่และยังมีอานิสงส์จนถึงขั้นได้บรรลุเป็นพระอรหันตบุคคล (Thai Tripitakas: 1996/19/405/262)

การสอนวิปัสสนาภาวนาตามแนวมหาสติปัฏฐาน 4 เป็นการฝึกฝนอบรม คือ อบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา (Thai Tripitakas: 1996/11/228/231) และเป็นการมุ่งพัฒนาทรัพยากรบุคคล ให้มีความมั่นคงเกิดขึ้นภายในใจ พัฒนาชีวิตและจิตวิญญาณให้สูงขึ้น เจริญขึ้นสู่ฐานะอันสูงสุดเท่าที่จะขึ้นถึงได้ (Phradhammongklajarn (Thong Sirimongkalo), 2012) จัดว่าเป็นเรื่องสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าวิปัสสนาของพระพุทธเจ้า คือ ศีลก็ให้เกิดสมาธิ สมาธิก่อให้เกิดปัญญา ปัญญาทำจิตให้บริสุทธิ์เมื่อจิตบริสุทธิ์แล้ว ก็ถึงซึ่งความดับทุกข์ (Phradhammongklajarn (Thong Sirimongkalo), 2009)

การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน จึงเป็นวิธีการฝึกอบรมจิตให้สงบเป็นสมาธิ หรือฝึกสติให้เกิดปัญญารู้เท่าทันความเป็นจริงของสรรพสิ่ง ให้รู้ว่าอะไรดีเป็นกุศลควรบำเพ็ญ และให้รู้ว่าอะไรชั่วเป็นอกุศลควรเลิกละ การฝึกอบรมสมถวิปัสสนากรรมฐานที่เรียกกันง่าย ๆ ว่าการปฏิบัติธรรมหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการฝึกสมาธิหรือการฝึกจิต (Hanyutthakorn, 2020) เป็นเรื่องที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญและถือเป็นหน้าที่โดยตรง ของพุทธบริษัท เพราะจิตที่ดีที่คิดเป็นกุศลย่อมส่งผลต่อการกระทำและคำพูดของบุคคลนั้น ผลของการคิดดี ทำดี ย่อมทำให้บุคคลเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิต ถ้าคนในสังคมต่างก็เป็นเช่นนี้ สังคมนั้นย่อมจะประกอบไปด้วยความสงบสุข และเช่นกันถ้าจิตไม่ดี คิดแต่อกุศลก็ส่งผลต่อการกระทำ และคำพูดของบุคคลนั้นเช่นกัน ผลของการคิดอกุศลคิดแต่ในทางเสื่อม กายกรรมและวจีกรรมของบุคคลนั้นย่อมแปดเปื้อนมัวหมอง สังคมที่มีคนคิดไม่ดีแค่คนเดียวก็สามารถสร้างความเดือดร้อนให้คนอื่นได้มากมาย โดยธรรมชาติจิตมนุษย์มักชอบไหลไปสู่ความชอบความชังอยู่เสมอ และมักจะถูกกิเลสครอบงำได้ง่ายถ้าไม่มีการฝึกอบรมจิตตามหลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน จิตนั้นก็จะเป็นจิตที่เศร้าหมองจะทำให้เกิดทุกข์เกิดภัยแก่ตนเองอย่างข้ามภพข้ามชาติ (Phra Krubhavanakijsoonthorn, 2019)

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีวัตถุประสงค์หลักก็คือ เพื่อรู้แจ้ง เพื่อละสิ่งที่เป็นเหตุแห่งทุกข์นั่นคือกิเลสตัณหาทั้งหลาย การรู้แจ้งทางปัญญาจะทำให้เข้าใจความเป็นจริงของชีวิตอย่างถูกต้อง เห็นว่ารูปนามเป็นสภาพที่ไม่เที่ยง มีสภาพเป็นทุกข์ มีสภาพเป็นอนัตตา ไม่มีใครสามารถบังคับบัญชาหรือควบคุมได้ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นวิชาที่พระพุทธเจ้าค้นพบ ไม่ลึกลับ ไม่ใช่ของยาก และไม่ใช่ของง่าย เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ทุกเพศทุกวัย ไม่จำกัดด้วยกาลสถานที่ และผู้พึงปฏิบัติพึงรู้ได้ด้วยตนเองในชาตินี้ (Thai Tripitakas: 1996/10/373/301) วิปัสสนากัมมัฏฐานถือว่าเป็นเอกลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบและนำมาเผยแผ่สั่งสอนพุทธบริษัท โดยมีปรากฏในคัมภีร์มหาสติปัฏฐานสูตร ซึ่งมีหลักปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานและหลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งเป็นแก่นแท้ตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำไปพัฒนาจิตใจ อันจะนำไปสู่การชำระจิตของผู้ปฏิบัติให้บริสุทธิ์ สะอาดหมดจด ซึ่งแนวทางปฏิบัติธรรมนั้นจะต้องเริ่มต้นที่การบำรุงรักษาจิตให้เข้มแข็ง ผ่องใสบริสุทธิ์ จะต้องฝึกฝนให้จิตสงบนิ่งอยู่กับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ให้เกิดภาวะของจิตที่ตั้งมั่น กำหนดแน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งติดต่อกันเป็นเวลานาน ๆ ไม่ฟุ้งซ่านไปหาสิ่งอื่น หรือเรื่องอื่น จากสิ่งที่กำหนดภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง หรืออารมณ์เดียวและจิตตั้งมั่นนั้นจะต้องเป็นกุศล (Phrakhru Phawanasangworakit, 2015) ซึ่งเมื่อจิตเกิดลักษณะเป็นสมาธิแล้วจิตจะเกิดความสงบ เยือกเย็น สบายใจ มีความผ่อนคลาย เอิบอิ่มใจ ปลอดโปร่ง และมีความสุข การบริหารจิตอยู่เป็นประจำ ย่อมได้รับประโยชน์ในการดำรงชีวิต คือการทำจิตใจให้สบาย ไม่มีความวิตกกังวลและความเครียด มีความจำดีขึ้น ให้บุคลิกภาพเข้มแข็ง หนักแน่นมั่นคง สงบเยือกเย็น ไม่ฉุนเฉียวเกรี้ยวกราดมีความสุภาพอ่อนโยน การศึกษาเล่าเรียนและการทำงานก็เกิดผลดีและมีประสิทธิภาพตามไปด้วย

ในปัจจุบันมีสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ เกิดขึ้นมากมายและเปิดการอบรมหลักสูตรต่างๆ เพื่อการสอนการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเกิดขึ้นกันอย่างแพร่หลาย และยังมีการใช้สถานที่ในการอบรมและปฏิบัติแตกต่างกันไป แต่ปัญหาที่พบส่วนมากคือวิธีการเรียนและหลักสูตรที่สอนยังไม่มีความชัดเจนเพียงพอ เกิดปัญหาและความคิดเห็นที่ไม่ถูกตรงในการปฏิบัติ อันเป็นเหตุที่ส่งผลให้เกิดความไม่มั่นใจและเคลือบแคลงสงสัยในตัว

ผู้สอนและแนวทางของการปฏิบัติ และอาจมีผลกระทบถึงหลักธรรมที่ผู้อธิบายมีความเข้าใจคลาดเคลื่อน เป็นอันตรายต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาและพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง แม้ว่าในปัจจุบันจะมีสำนักปฏิบัติธรรมเกิดขึ้นมากและเปิดหลักสูตรการสอนวิปัสสนากรรมฐานขึ้นหลากหลายเป็นการสะท้อนถึงความต้องการของพุทธศาสนิกชนที่มีความใส่ใจและสนใจในการปฏิบัติมากขึ้น การเน้นความสำคัญของการปฏิบัติธรรมเพื่อให้บุคคลสามารถเข้าถึงประสบการณ์แห่งการบรรลุธรรมโดยตรง (Vichai, 2016) เพื่อเป็นการรักษาและส่งเสริมแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐานให้ถูกต้อง และการสามารถนำปัญญามาช่วยแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม รู้เท่าทันต่อเหตุการณ์นั้นๆ ทำให้ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนามีคุณภาพชีวิตดีขึ้น (Phrakhrusathitdhammalangka, 2017) ผู้เขียนในฐานะที่เป็นอาจารย์สอนในหลักสูตรวิปัสสนาภาวนาของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีศรีไพบูลย์ จึงตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว และเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาหลักการ วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางและวิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อันจะนำไปสู่การพัฒนาเป็นหลักสูตรที่เป็นประโยชน์และสามารถนำมาพัฒนาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติให้เกิดผลเป็นวงกว้างได้มากยิ่งขึ้น ดับทุกข์ของผู้คนในสังคมปัจจุบันได้จริง

วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนา

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีทั้ง 2 ประเภท คือ สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน หลักปฏิบัติกัมมัฏฐานที่สมบูรณ์ที่สุดปรากฏอยู่ใน “มหาสติปัฏฐานสูตร” รูปแบบของสติปัฏฐานสูตรเป็นการบรรยายโวหารแบบถามเอง-ตอบเอง และมีอุปมาอุปมัยผสมด้วย นับเป็นกระบวนการบรรยายที่สมบูรณ์แบบมีทั้งภาคอุทเทส ภาคนิเทส และภาคอานิสงส์ เป็นการบรรยายกัมมัฏฐานที่เข้าใจง่ายและสามารถปฏิบัติตามได้ถูกต้อง วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตรนั้น เป็นลักษณะของการเพียรภาวนาประพฤติปฏิบัติ ในกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น และเพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญงอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป โดยการกำหนดรู้ในความเป็นไปของรูปนาม กาย ใจ นี้ที่มีอยู่ปรากฏอยู่ตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นมา โดยไม่มีการดัดแปลงแก้ไขใด ๆ ทั้งสิ้น ด้วยความเพียรพยายามจนกระทั่งวิปัสสนาญาณเกิดขึ้น เห็นอาการเกิดขึ้น และดับไปของอาการนั้น ๆ ความรู้เห็นเช่นนี้ คือ การเห็นความเป็นจริงของสภาวธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยความเป็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจังความไม่เที่ยง ทุกขังความเป็นทุกข์ อนัตตาความไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน (Thai Tripitakas, 1996/29/88/275) อันเป็นเหตุให้สิ้น อาสวะกิเลสทั้งหลาย หมายถึงพระนิพพาน อันเป็นหลักธรรมคำสั่งสอนของ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่นนี้ เรียกว่า วิปัสสนากัมมัฏฐาน

กล่าวได้ว่า หลักการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวมหาสติปัฏฐาน 4 คือ การมีสติรับรู้ความเป็นไปของรูปนาม กาย ใจ ตามธรรมชาติที่มีอยู่ เป็นอยู่ ในปัจจุบันขณะนั้น แยกได้เป็น 4 หมวด ดังนี้ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการมีสติรับรู้ตั้งมั่นในกายที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติ

รับรู้ตั้งมั่นในเวทนาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติรับรู้ตั้งมั่น ในจิตที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และ ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติรับรู้ตั้งมั่นในธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

รูปแบบการสอนและความมุ่งหมายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาททำให้ทราบว่าหลักการและรูปแบบที่เป็นพุทธวิธีการสอนนั้น พระพุทธองค์ทรงเน้นสอนตามจริต อุปนิสัย และอินทรีย์ ของแต่ละบุคคลที่ได้สร้างและสะสมมาเป็นหลักในการสอน เช่น พระพุทธองค์ได้อนุปุพพิกถามีผลทำให้มารดาและภรรยาเก่าของพระยสะได้ธรรมจักษุ เป็นเตวาจิกอุบาสิกาคู่แรกในโลก (Phrakhru Pariyat Thammawong, 2015) พระพุทธองค์ทรงประยุกต์ตามเหตุการณ์ในปัจจุบันเลย เลยนำมาเป็นรูปแบบแนวทางหลักการปฏิบัติและจัดเป็นรูปแบบการสอนขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสำนัก รูปแบบการสอบอารมณ์ของพระพุทธเจ้าก็จะมีความแตกต่างกันไปของแต่ละบุคคล อย่างเช่น พระมหาโมคคัลลานะ เมื่อครั้งปฏิบัติก็มีแต่ความง่วงเข้าครอบงำ พระพุทธองค์ก็ตรัสสอนอุบายแก้ง่วงด้วยวิธีแตกต่างกันไป เมื่อกำหนดแล้วเกิดความง่วงให้กำหนดนึกให้มาก หากยังไม่หายง่วงก็ตรึกตรองพิจารณาถึงธรรมต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาจนขึ้นใจ หากยังไม่หายง่วงก็ท่องสาธยายธรรมตามที่ได้ศึกษามา หากยังไม่หายง่วงก็แยงหูทั้ง 2 ข้างและเอาฝ่ามือลูบตัว เป็นต้น จนกระทั้งวิธีสุดท้าย หากยังไม่หายง่วงก็ให้นอนอย่างมีสติสัมปชัญญะและตั้งใจไว้ว่าจะลุกขึ้น พอตื่นก็ให้รีบลุกขึ้นทันที (Bannarachi, 2001) ด้วยความตั้งใจจะไม่หาความสุขจากการนอน จากการเอนอิง พระพุทธองค์ทรงใช้พุทธวิธีไปตามลำดับขั้นตอนเพื่อแก้อาการง่วงที่เกิดขึ้น ซึ่งมีเทคนิคต่าง ๆ เป็นสิ่งใกล้ตัวมองเห็นได้ง่าย ใช้ในการเป็นอุบายแก้ง่วง ใจความสำคัญของพระสูตร มหาสติปัฏฐาน 4 ประการ ประกอบด้วย

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณากายการมีสติกำกับดูรู้เท่าทันกาย หรือดูรู้ทันกาย ให้รู้เห็นตามความเป็นจริง การพิจารณาตามดูรู้ทันกายเพื่อเห็นตามความเป็นจริงถึงความเกิดขึ้น และความเสื่อมไปของกายแล้วละวางความยึดติดถือมั่นด้วยกิเลสในกายตน ละวางความยึดติดถือมั่นด้วยกิเลสในกายผู้อื่น มีสติรู้ว่ากายมีอยู่เพื่อให้หมายรู้ไปตามความเป็นจริงมิใช่เพื่อให้ยึดติดถือมั่นไว้ เมื่อพิจารณาเห็นตามความเป็นจริงเช่นนี้ ตัณหาและความเห็นผิดย่อมจางคลายไป ปลอดโปร่งด้วยความไม่ยึดติดถือมั่นสิ่งใด ๆ ในโลก ท่านจำแนกแนวทางสำหรับการปฏิบัติไว้ 6 หมวด คือ

1) หมวดอานาปานสติ คือ การกำหนดรู้ลมหายใจเข้าออก กล่าวคือ มีสติพิจารณาลมหายใจเข้าออกว่าเกิดขึ้น และดับไป (เสื่อมไป, เปลี่ยนไป) เป็นธรรมดา

2) หมวดอิริยาบถ คือการกำหนดรู้อิริยาบถใหญ่ทั้ง 4 คือ การเดิน ยืนนั่ง นอน กล่าวคือ มีสติพิจารณาการเดิน ยืน นั่ง นอน หรืออิริยาบถใด ๆ ว่าเกิดขึ้น และดับไป (เสื่อมไป, เปลี่ยนไป) เป็นธรรมดา

3) หมวดสัมปชัญญะ คือ การกำหนดรู้อิริยาบถย่อยมีการเหยียด การคู้เป็นต้นร่วมไปกับอิริยาบถใหญ่กล่าวคือ มีสติพิจารณาการก้าว ถอย แลมอง กิน ดื่ม พูด ขับถ่าย ฯลฯ ว่าเกิดขึ้น และดับไป (เสื่อมไป, เปลี่ยนไป) เป็นธรรมดา

4) หมวดปฏิกูลมนสิการ คือ การกำหนดรู้สิ่งปฏิกูลว่าร่างกายเป็นของน่าเกลียดด้วยผม ขน เป็นต้นกล่าวคือ มีสติพิจารณากายนี้ตั้งแต่เท้าจรดปลายผม ว่าประกอบด้วยอวัยวะน้อยใหญ่ อันเกิดขึ้น และดับไป (เสื่อมไป, เปลี่ยนไป) เป็นธรรมดา

5) หมวดธาตุมนสิการ คือ การกำหนดรู้ธาตุทั้ง 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม กล่าวคือ มีสติพิจารณาเห็นกายโดยความเป็นธาตุ 4 ดิน น้ำ ไฟ ลม อันเกิดขึ้น และดับไป (เสื่อมไป, เปลี่ยนไป) เป็นธรรมดา

6) หมวดนวสีวถิกะ คือ การกำหนดรู้ซากศพ 9 ประเภทมีซากศพที่พองอืด เป็นต้น กล่าวคือ มีสติพิจารณาซากศพในลักษณะต่าง ๆ แล้วน้อมเข้ามาสู่กายนี้ว่าย่อมต้องมีอย่างนี้เป็นธรรมดา เกิดขึ้น และดับไป (เสื่อมไป, เปลี่ยนไป) เป็นธรรมดา (Phra Bhramagunabhorn. (P.A. Payutto), 2015)

ดังนั้น กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย แบ่งออก 6 หมวดคือ 1) หมวดอานาปานะ 2) หมวดอิริยาบถ 3) หมวดสัมปชัญญะ 4) หมวดปฏิกูลมนสิการ 5) หมวดธาตุมนสิการ และ 6)หมวดนวสิวถิกะ

2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมายถึง การมีสติไม่ลืมว่าเวทนา, ทั้งสุข ทุกข์ อุเบกขา มีและไม่มีอามิสล้วนเป็นนามธรรมอย่างหนึ่งไม่มองกายด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขาแต่มองแยกเป็นแค่นามธรรมที่อาศัยเหตุปัจจัยมากมายเกิดขึ้นเป็นวงจรปฏิจจสมุปบาทก็จะเห็นความเกิดดับ และเห็นว่าเวทนาล้วนไม่เที่ยงเป็นทุกข์และเป็นอนัตตาเวทนา หมายถึง การเสวยอารมณ์ หรือ ความรู้สึก พระพุทธองค์ทรงจำแนกเวทนาไว้ตามลักษณะที่รู้สึกอารมณ์ 3 ประการ (Thai Tripitakas: 1996/19/405/262) คือ ความสุข ทุกข์ หรือวางเฉย เวทนาทั้ง 3 ประการนี้ จะปรากฏแก่ผู้ปฏิบัติธรรมอาจประกอบร่วมกับอามิส คือ กามคุณ 5ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ซึ่งเป็นเวทนาทางโลก หรืออาจไม่มีอามิสประกอบซึ่งเป็นเวทนาที่สุขุม ดังนั้น ในเวทนานุปัสสนา พระพุทธองค์ตรัสเวทนาไว้ 9 ประการประกอบด้วย สุขเวทนา ทุกขเวทนา อุเบกขาเวทนา สามิสสุข นิรามิสสุข สามิสทุกข์ นิรามิสทุกข์ สามิสอุเบกขา และนิรามิสอุเบกขาได้แก่ การพิจารณาตามดูรู้ทันเวทนา (ความสุข ทุกข์) ทั้งชนิดที่เป็น สามิส (สุขเจืออามิส, สุขที่เกิดจากกามคุณ) และนิรามิส (ไม่ต้องอาศัยกามคุณเป็นเครื่องล่อ คือ สุขจากสมาธิ สุขจากความปลอดกิเลส) เพื่อเห็นตามความเป็นจริงถึงความเกิดขึ้น และความเสื่อมไปของเวทนา แล้วละวางความยึดติดถือมั่นด้วยกิเลสในเวทนาของตนและผู้อื่น มีสติรู้ว่าเวทนามีอยู่เพื่อให้หมายรู้ไปตามความเป็นจริงมิใช่เพื่อให้ยึดติดถือมั่นไว้ เมื่อพิจารณาเห็นตามความเป็นจริงเช่นนี้ตัณหาและความเห็นผิดย่อมจางคลายไป ปลอดโปร่งด้วยความไม่ยึดติดถือมั่นสิ่งใดๆในโลก สำหรับเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานนี้ ท่านวางแนวทางการปฏิบัติไว้ 2 ประการ คือ

1) มีสติพิจารณาความสุข ความทุกข์ ในชีวิตประจำวันทั่วไป (สามิสสุข) อันเกิดขึ้นและดับไป (เสื่อมไป, เปลี่ยนไป) เป็นธรรมดา

2) มีสติพิจารณาความสุขสงบปราณีตจากสมาธิ (นิรามิสสุข) อันเกิดขึ้น และดับไป (เสื่อมไป, เปลี่ยนไป) เป็นธรรมดา (Phramaha Somphong Thitchitto, 2019)

3. จิตตานุปัสสนา สติปัฏฐาน หมายถึง การมีสติไม่ลืมว่าจิตมีเหตุใกล้ คือ เจตสิกมากมายเป็นปัจจัยให้เกิดอยู่ไม่มองจิตด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา คือไม่มองว่าเรากำลังคิดเรากำลังโกรธ หรือเรากำลังเหม่อลอย แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่งที่อาศัยเหตุปัจจัยมากมายเกิดขึ้น เป็นวงจรปฏิจจสมุปบาท ก็จะเห็นความเกิดดับและเห็นว่าจิตล้วนไม่เที่ยงเป็นทุกข์และเป็นอนัตตา พระพุทธองค์ตรัสให้ผู้ปฏิบัติธรรมตั้งสติพิจารณาจิต

เช่น จิตมีราคะ จิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ จิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ จิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่ จิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหัคคตะจิตไม่เป็นมหัคคตะ เป็นต้น (Thai Tripitakas: 1996/25/96/470) กล่าวคือการพิจารณาตามดูรู้ทันจิต เช่น ขณะนี้จิตของตนมีกิเลสอะไรแสดงตัวอยู่ จิตเป็นสมาธิ จิตฟุ้งซ่าน เป็นต้น ก็รู้ชัดตามที่มันเป็นอยู่ ในขณะนั้น ๆ เพื่อเห็นตามความเป็นจริงถึงความเกิดขึ้น และความเสื่อมไปของจิตแล้วละวางความยึดติดถือมั่นด้วยกิเลสในจิตของตนและผู้อื่น มีสติรู้ว่าจิตมีอยู่เพื่อให้หมายรู้ไปตามความเป็นจริงมิใช่เพื่อให้ยึดติดถือมั่นไว้ เมื่อพิจารณาเห็นตามความเป็นจริงเช่นนี้ ตัณหาและความเห็นผิดย่อมจางคลายไป ปลอดโปร่งด้วยความไม่ยึดติดถือมั่นสิ่งใด ๆ ในโลก ท่านวางแนวทางการปฏิบัติ ไว้ 4 แนวทาง คือ

1) มีสติพิจารณาจิตอันฟุ้งซ่านด้วยกิเลสในชีวิตประจำวัน เช่น ความกระหายใคร่อยากในสิ่งต่างๆ ความโกรธแค้นเมื่อไม่ได้ดังใจความหดหู่ท้อแท้ เป็นต้น ว่ากิเลสนั้นก่อความเศร้าหมองในจิตใจอย่างไร จิตอันเศร้าหมองด้วยกิเลสนั้น เกิดขึ้น และดับไป (เสื่อมไป, เปลี่ยนไป) เป็นธรรมดา

2) มีสติพิจารณาจิตอันปลอดโปร่งจากกิเลสในชีวิตประจำวัน เช่น ความสบายใจเมื่อทำงานสำคัญเสร็จด้วยดี ความสบายใจเมื่อหายจากการป่วยด้วยโรคร้าย ความสบายใจเมื่อพ้นจากความเป็นหนี้สิน เป็นต้นว่าความปลอดกิเลสนั้น ก่อความเบิกบานในจิตใจอย่างไรจิตอันเบิกบานด้วยความปลอดกิเลสนั้น เกิดขึ้น และดับไป (เสื่อมไป, เปลี่ยนไป) เป็นธรรมดา

3) มีสติพิจารณาจิตอันปลอดโปร่งจากกิเลส เมื่อทำสิ่งอันเป็นกุศล เช่น เมื่อให้ทานจิตปลอดโปร่งจากความโลภ เมื่อเจริญเมตตากรุณาจิตปลอดโปร่งจากความโกรธ เมื่อเจริญปัญญาจิตปลอดโปร่งจากความหลง เป็นต้นว่าความปลอดกิเลสนั้นก่อความเบิกบานในจิตใจอย่างไรจิตอันเบิกบานด้วยความปลอดกิเลสนั้น เกิดขึ้นและดับไป (เสื่อมไป, เปลี่ยนไป) เป็นธรรมดา

4) มีสติพิจารณาจิตอันสุขสงบปราณีตจากสมาธิอันเกิดขึ้น และดับไป (เสื่อมไป, เปลี่ยนไป) เป็นธรรมดา (Phramaha Somphong Thitchitto, 2019)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การตั้งสติพิจารณาจิตว่า จิตนี้ก็สักแต่ว่าจิต มีลักษณะรู้อารมณ์ เป็นนามธรรม ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ประกอบด้วย การพิจารณาจิตที่มีราคะ การพิจารณาจิตที่มีโทสะ เป็นต้น

4. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมายถึง การมีสติไม่ลืมว่าโลกิยธรรมทั้งปวงเกิดจากเหตุปัจจัยมากมาย ไม่มองด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา แต่มองเป็นรูปธรรมและนามธรรมที่อาศัยเหตุปัจจัยมากมายเกิดขึ้นเป็นวงจรปฏิจจสมุปบาท ก็จะเห็นความเกิดดับและเห็นว่าธรรมที่เกิดจากเหตุปัจจัยล้วนไม่เที่ยงเป็นทุกข์และเป็นอนัตตา การพิจารณาตามดูรู้ทันธรรม คือรู้ชัดว่าธรรมนั้น ๆ มีอยู่ในใจตนหรือไม่ ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้นได้อย่างไร ที่เกิดขึ้นแล้วละเสียได้อย่างไร เช่น นิวรณ์, ขันธ์, สังโยชน์, โพชฌงค์, อริยสัจ เพื่อเห็นตามความเป็นจริงถึงความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปของธรรมเหล่านั้น ที่มีในตนแล้วละวางความยึดติดถือมั่นด้วยกิเลสในธรรมทั้งหลายมีสติรู้ว่าธรรมมีอยู่เพื่อศึกษาปฏิบัติให้เจริญยิ่งขึ้นไปมิใช่เพื่อให้ยึดติดถือมั่นไว้ เมื่อพิจารณาเห็นตามความเป็นจริงเช่นนี้ตัณหาและความเห็นผิดย่อมจางคลายไป ปลอดโปร่งด้วยความไม่ยึดติดถือมั่นสิ่งใดๆในโลก ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรมหรือการมีสติกำกับดูรู้เท่าทันธรรมซึ่งแบ่ง

ออกเป็น 5 หมวด (Thai Tipitakas, 1996/2/365/192) ประกอบด้วย หมวดนิวรณ์ 5 หมวดขันธ์ 5 หมวดอายตนะ 12 หมวดโพชฌงค์ 7 และหมวดสัจจะ 4 ท่านวางแนวทางการปฏิบัติไว้พอเป็นตัวอย่างดังนี้

พึงรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 ว่า

ทุกข์ (ปัญหา): ขันธ์ 5 อันบุคคลยึดติดถือมั่นด้วยกิเลสเป็นทุกข์

สมุทัย (สาเหตุของปัญหา): ตัณหาความใคร่อยากด้วยกิเลสในสิ่งทั้งปวงเป็นทุกข์

นิโรธ (เป้าหมาย): ความหลุดพ้น ปลอดโปร่ง เป็นอิสระจากทุกข์ เหตุแห่งทุกข์อยู่ที่ไหน ตัณหาเกิดมีในสิ่งใดพึงพิจารณาดับที่นั่น

มรรค (วิธีปฏิบัติ): วิธีปฏิบัติเพื่อเข้าถึงเป้าหมายแห่งความดับทุกข์ อันมีองค์ประกอบ 8 ประการ เมื่อศึกษาทำความเข้าใจในอริยสัจ 4 (และธรรมต่างๆ) แล้ว พึงละวางความยึดติดถือมั่นด้วยกิเลสในธรรมทั้งหลาย เช่น ความถือตัวว่าได้รู้ได้ศึกษามามาก ความใคร่อยากในธรรมด้วยตัณหา มิใช่ด้วยฉันทะความใฝ่ดีความยึดมั่นไว้ด้วยกิเลสว่าธรรมนี้เป็นของตน ธรรมนี้มีในตน เป็นต้นมีสติรู้ว่า ธรรมมีอยู่เพื่อศึกษาปฏิบัติให้เจริญยิ่งขึ้นไปมิใช่เพื่อให้ยึดติดถือมั่นไว้

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรมหรือการมีสติกำกับดูรู้เท่าทันธรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 หมวด ประกอบด้วย หมวดนิวรณ์ 5, หมวดขันธ์ 5 หมวดอายตนะ 12หมวดโพชฌงค์ 7 และหมวดสัจจะ 4 ให้เห็นความเป็นจริง ไม่ใช่สัตว์บุคคล เรา เขา

พระไตรปิฎกได้อธิบายถึงประโยชน์ของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ซึ่งมีทั้งประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์ในภายภาคหน้า และประโยชน์สูงสุด โดยประโยชน์ปัจจุบันคือผู้ปฏิบัติมีร่างกายที่แข็งแรง มีความอดทนอดกลั้นต่อความทุกข์ทางกายและทางใจมากขึ้น และมีสมาธิที่เข้มแข็ง และหากผู้ปฏิบัติฝึกการเจริญสติปัฏฐานอย่างต่อเนื่อง ย่อมได้รับประโยชน์ในภายภาคหน้าคือการไปสู่ภพภูมิที่ดีขึ้น อันเนื่องมาจากการพัฒนาปัญญา ละความเห็นผิดและความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน ทำให้จิตบริสุทธิ์มากยิ่งขึ้น เข้าสู่ประโยชน์สูงสุดของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวมหาสติปัฏฐาน 4 คือพระนิพพาน อันเป็นภาวะที่หลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวงในที่สุด หลักการปฏิบัติตามแนวมหาสติปัฏฐาน 4 นี้ มีหลักการคือตามรู้ ตามดู และพิจารณา กาย เวทนา จิต และธรรม เมื่อดำเนินชีวิตภายใต้หลักแห่งสติปัฏฐาน 4 นี้แล้ว ผู้ปฏิบัติก็จะมีสติในการครองชีวิต ช่วยให้เป็นอยู่อย่างปลอดภัย ไร้ทุกข์ มีความสุขผ่องใส และเป็นปฏิปทานำไปสู่ความรู้แจ้งอริยสัจธรรม (Phra Bhramagunabhorn. (P.A. Payutto), 2015) ในปัจจุบันชาตินี้อย่างแน่นอน

วิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีศรีไพบูลย์

วิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีศรีไพบูลย์ นั้นสอดคล้องกับหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวมหาสติปัฏฐาน 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทครบถ้วนทั้ง 4 หมวด คือ กาย เวทนา จิต และ ธรรม คือเน้นการรู้ชัดในอาการปัจจุบันของกายและใจ เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นพระไตรลักษณ์ และพัฒนาสู่ความรู้แจ้งเห็นจริงและปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่น เข้าสู่พระนิพพานอันเป็นภาวะหลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง (Facuties of MCU, 2008) ผู้ปฏิบัติธรรมจะเกิดความรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 จากการอบรมของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีศรีไพบูลย์ จากแหล่งความรู้ทั้ง 3

แหล่ง คือ เกิดสุตมยปัญญาจากการฟังและอ่านในช่วงการอบรมก่อนเข้าพิธีรับพระกรรมฐาน การดูการสาธิตวิธีการ ปฏิบัติในช่วงหลังพิธีรับพระกรรมฐาน การฟังการทบทวนความรู้ในการรวมกลุ่มปฏิบัติธรรมวันแรก และการฟังการอธิบายหรือตอบคำถามจากพระวิปัสสนาจารย์ในช่วงการสอบอารมณ์ เกิดจินตามยปัญญาจากการคิดทบทวนหรือสอบถามข้อสงสัยในช่วงการทบทวนความรู้ในการรวมกลุ่มปฏิบัติธรรมวันแรก และจากการคิดพิจารณาในการรายงานผลการปฏิบัติและสอบถามข้อสงสัยกับพระวิปัสสนาจารย์ในการสอบอารมณ์ และเกิดภาวนามยปัญญา จากการเริ่มฝึกปฏิบัติในช่วงการสาธิตวิธีการปฏิบัติและในช่วงการปฏิบัติธรรมรวมกลุ่มกันในวันแรก และได้พัฒนาภาวนามยปัญญาอย่างเต็มที่ตลอดช่วงเวลาการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองทุกวัน ซึ่งเป็นแหล่งเกิดปัญญาที่วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีศรีไพบูลย์ เน้นความสำคัญมากที่สุด

ขั้นตอนการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีศรีไพบูลย์นั้น พบว่า มีวิธีการสอนที่เป็นขั้นตอนที่ชัดเจนว่าการรับกัมมัฏฐาน คือ การรับรู้หลักวิธีการประพฤติปฏิบัติธรรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน ด้วยการอ่านหนังสือวิธีเจริญมหาสติปัฏฐาน ซึ่งเป็นการให้กัมมัฏฐานโดยพระวิปัสสนาจารย์ ผู้ทำหน้าที่สอนและสอบอารมณ์ รับกัมมัฏฐานด้วยการอ่านหรือว่าตามที่วิปัสสนาจารย์กล่าวนำศึกษา ทำความเข้าใจ จดจำหลักและวิธีการปฏิบัติทั้งหมดที่ท่านได้ให้ไว้ในหนังสือแล้วลงมือปฏิบัติตาม หลังจากนั้นให้หมั่นอ่านทบทวน หมั่นตรวจสอบดูว่า เราได้ปฏิบัติตามหลักการและวิธีการปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ตรงกันกับที่พระอาจารย์ได้ให้ไว้ในหนังสือเล่มนี้หรือไม่ การรับกัมมัฏฐานด้วยการดูวิธีสาธิตการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการให้กัมมัฏฐานโดยพระวิปัสสนาจารย์ (Phrakhrupalad Sampipatdhammacharn, 2018) และก่อนเข้ารับการปฏิบัติต้องทำอะไรปฏิบัติอย่างไร ผู้ปฏิบัติธรรมที่เพิ่งมาใหม่ก็จะเข้าได้ง่ายและปฏิบัติตามได้ทันที ส่วนผู้ปฏิบัติธรรมที่เคยมาแล้วก็สามารถปฏิบัติต่อเนื่องได้เลย

วิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยครอบคลุมประเด็นต่างๆ ได้แก่ เนื้อหาที่ใช้สอน เทคนิค วิธีการ ขั้นตอนการสอน และวิธีวัดและประเมินผล

1. เนื้อหาการสอน จะเน้นให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบมหาสติปัฏฐานสูตร โดยจะใช้หลักการกำหนด คือ “พองหนอ-ยุบหนอ” ซึ่งจะสอนให้ผู้ปฏิบัติรู้จักสิ่งสำคัญในภาคปฏิบัติ คือ

1.1 การชำระศีล โดยจะบรรยายให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจว่า การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานั้นเบื้องต้นผู้ปฏิบัติต้องชำระศีลให้บริสุทธิ์ เป็นการขัดเกลากิเลสอย่างหยาบเพื่อมิให้ล่วงออกมาทางกายและวาจา และความบริสุทธิ์ในการสำรวมทวารทั้ง 6 ในขณะตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นรู้รส กายถูกต้อง ใจรู้ธรรมารมณ์ โดยการสำรวมไม่ให้อภิชฌาและโทมนัสเข้าอาศัยได้

1.2 การกำหนด เป็นการสอนให้ผู้ปฏิบัติ เอาจิตน้อมเข้าไปรับรู้อารมณ์หรือความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะอย่างจดจ่อและต่อเนื่อง เฝ้าดูสภาวะในอารมณ์ปัจจุบัน ซึ่งเป็นสภาวธรรมที่ปรากฏขึ้นตามความเป็นจริงด้วยความเชื่อมั่นในแนวปฏิบัติ มีวิริยะ สติ สมาธิและปัญญา โดยปราศจากการนึกคิดพิจารณาปรุงแต่งใดๆ ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาสิ่งสำคัญอันเป็นรากฐานของการปฏิบัติก็คือ การกำหนด

1.3. การเดินจงกรม มีวิธีการสอนให้เป็นไปเพื่อการเจริญสติและวิปัสสนาภาวนาได้ คือ เมื่อมีสติใจเป็นกลาง อยู่กับปัจจุบัน ก็สามารถเห็นกายและใจตามที่เป็นจริง เห็นว่า ที่เดินนั้น คือรูป ที่คิดนั้นเป็น

นามไม่ใช่ “ฉัน” เดิน หรือ “ฉัน” คิด การเห็นความจริงเช่นนี้จะช่วยลดการปรุงแต่ง หรือลดความยึดติดถือมั่นในตัวตนได้

1.4 การนั่งสมาธิ โดยจะสอนให้ผู้ปฏิบัติรู้จักการฝึกสติ มีสติรู้ตัวอยู่เสมอ กำหนดเอาสติมาไว้ที่ท้องเหนือสะดือ 2 นิ้ว เวลาหายใจเข้าท้องพองออก ให้เอาสติเพ่งพิจารณาอยู่กับอาการพองเพียงอย่างเดียว เวลาหายใจออก ท้องยุบก็ให้เอาสติเพ่งพิจารณาอยู่กับอาการยุบเพียงอย่างเดียว ปฏิบัติไปเรื่อยๆ ก็จะเกิดปัญญา พิจารณาได้ว่าร่างกายของเรานั้นแท้จริงมีแต่รูปกับนามเท่านั้น ไม่มีอย่างอื่นเลย มองเห็นพระไตรลักษณ์คือ ทุกขัง อนิจจัง อนัตตา ได้ชัดเจน

1.5 การปรับอินทรีย์ เป็นการสอนให้ผู้ปฏิบัติรู้จักการปรับสภาวธรรม ที่ขัดข้อง มีการชี้แนะโดยครูอาจารย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาได้โดยเร็ว ช่วยปรับอินทรีย์ให้เสมอกันหรือสมดุลได้ เพราะอินทรีย์ที่แก่กล้าสมดุล ย่อมมาจากการปฏิบัติ อย่างพากเพียร ถูกต้อง ตามหลักสติปัฏฐาน 4

1.6 การปฏิบัติตามแบบฝึกหัด เป็นวิธีการสอนการปฏิบัติตามลำดับของสภาวะญาณที่ปรากฏชัดกับ ผู้ปฏิบัติ เมื่อพระวิปัสสนาจารย์เห็นพัฒนาการความก้าวหน้าในสภาวะของผู้ปฏิบัติที่มาส่งสอบอารมณ์ พระวิปัสสนาจารย์จะเป็นผู้ให้แบบฝึกหัดในบทอื่นๆ เพื่อให้ผู้ปฏิบัตินั้นได้นำไปปฏิบัติให้เกิดความก้าวหน้า หากยังไม่สามารถที่จะปฏิบัติในแบบฝึกหัดที่สูงขึ้นต่อไปได้ พระวิปัสสนาจารย์ก็จะให้ปฏิบัติในแบบฝึกนั้นๆ ไปก่อนเพื่อเป็นการดูสภาวะของผู้ปฏิบัติให้ชัดเจนและแก้ไขสภาวะอารมณ์ของผู้ปฏิบัติให้ถูกตรง ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัตินั้นมีความก้าวหน้า

1.7 การทบทวนญาณ เป็นวิธีการสอนเพื่อทบทวนดูสภาวะของวิปัสสนาญาณที่ผู้ปฏิบัติได้เคยปฏิบัติผ่านมาแล้วตั้งแต่ อุทยัพพยญาณ ถึง สังขารุเปกขาญาณ เท่านั้น การอธิษฐานทวนญาณนั้น ก็เพื่อจะให้ญาณที่ผ่านมานั้นมาปรากฏชัดเจน เป็นการฝึกให้เกิดความชำนาญในการเข้าและออกมีความเข้าใจในสภาวะนั้นๆ อย่างชัดเจน หมดความคลางแคลงใจสงสัยใดๆ เป็นแสงสว่างที่จะทำให้อนุชนรุ่นหลังมองเห็นวิถีทางแห่งสันติสุขอันไพบูลย์ ภายใต้ขอบเขตแห่งพระพุทธศาสนา อันจะเป็นเหตุนำมาซึ่งความสถิตมั่นสถาพรของบวรพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

2. เทคนิค วิธีการ และขั้นตอนการสอน เป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธวิธีการสอนในสมัยพุทธกาล กล่าวคือ

2.1 สอนให้สอดคล้องกับลักษณะของผู้เข้ารับการฝึกที่แตกต่างกันทั้งด้านจริตหรือด้านความพร้อม ความสุกงอมของอินทรีย์/ญาณ

2.2 สอนโดยให้ผู้เข้ารับการฝึกลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

2.3 สอนโดยอธิบายให้ชัดเจนแจ่มแจ้ง

2.4 สอนโดยจูงใจให้เห็นจริงและคล้อยตามและเร้าใจให้แกล้วกล้า เกิดกำลังใจ

2.5 สอนโดยวิธีการถามตอบเชิงปัญหา โดยมีวิธีการฝึกอบรมที่นำมาใช้ ได้แก่ การปฏิบัติธรรม การสวดมนต์ ทำวัตรเช้า-เย็น การฟังธรรมบรรยาย การปิดวาจา

3. วิธีวัด และประเมินผลแบ่ง เป็น

3.1 การสอบอารมณ์เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมที่เกิดสภาวธรรมที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเองได้มีแนวทางเจริญสติที่ถูกต้อง

3.2 การรายงานตนเอง เป็นการพูดคุยสนทนาธรรม แลกเปลี่ยนและปรึกษา ระหว่างผู้ฝึกอบรมกับพระวิปัสสนาจารย์ และเพื่อนสหธรรมิก

กล่าวได้ว่า วิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์ จะให้ความสำคัญกับการกำหนดในการปฏิบัติ คือ การปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ ฐานกาย ฐานเวทนา ฐานจิต และฐานธรรม ในขณะนั่งสมาธิก็ให้ลำตัวนั้นมีความตั้งตรงเป็นแนวเดียวกัน เมื่อนั่งสมาธิตั้งกายตรงเป็นอันดีแล้ว ให้กำหนดเอามือทั้งสองข้างวางซ้อนทับกันไว้บนตัก โดยหงายมือข้างซ้ายวางไว้ด้านล่าง เอามือข้างขวาวางซ้อนทับไว้ด้านบน ให้นิ้วหัวแม่มือทั้งสองซ้อนเหลื่อมกันเพียงเล็กน้อย ตามความสมควรแก่กายภาพของแต่ละคน (Phra Sophonmahathera, 2008) ไม่ว่าจะทำอะไรทุกอย่าง ต้องมีสติในการกำหนดทุกอย่าง ห้ามปล่อยกาย ปล่อยใจปฏิบัติตามใจตนเองไม่ได้เลย ต้องมีสติให้ได้มากที่สุด เช่น ในระหว่างที่กำหนดรู้อาการพองอาการยุบ หรืออาการนั่ง อาการถูก อารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งอยู่นั้น หากมีอารมณ์อื่นใดเกิดขึ้นทางทวารทั้ง 6 กล่าวคือ ทุกครั้งที่เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัส หรือทุกครั้งที่จิตนึก จิตคิดไม่ว่าสภาวะอารมณ์นั้นจะเป็นรูปหรือนามก็ตาม ต้องจดจ่อกำหนดรู้ให้หมดทุกสภาวะ ทุกอารมณ์ที่เกิดขึ้นตามที่จิตรับรู้ในขณะนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมจะต้องกำหนดรู้สภาวะทุกอย่างที่เป็นอารมณ์ของสติปัฏฐาน 4 ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ ได้แก่ อาการเคลื่อนไหวทางกาย ต่าง ๆ ความรู้สึกในอารมณ์ หรือเวทนาต่าง ๆ จิตนึกคิด และสภาวะของจิตต่าง ๆ ตลอดจนสภาวธรรมของรูปนามที่เกิดขึ้นทั้งหมดอย่างต่อเนื่อง ขณะอยู่ในอิริยาบถทั้ง 4 คือ ยืน เดิน นั่ง และนอน ต้องกำหนดรู้ทุก ๆ สภาวะของทั้งรูปและนามที่เกิดขึ้นในทุก ๆ อิริยาบถด้วยเช่นกัน

สรุป

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาเพื่อรู้แจ้งความจริงแท้ หลักปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่สมบูรณที่สุดปรากฏอยู่ในมหาสติปัฏฐานสูตร ซึ่งว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐานหลัก ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 หมวดคือ 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และ 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน โดยอาศัยเครื่องมือคือ อาตาปี สัมปชัญญะและสติในการเจริญวิปัสสนา ประโยชน์ของการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน มี 3 อย่างคือ 1) ประโยชน์ปัจจุบัน คือผู้ปฏิบัติมีสุขภาพทางกายดี มีความอดทนต่อความทุกข์ทางกายและทางใจ จิตเป็นสมาธิ 2) ประโยชน์ในภายภาคหน้า คือ การไปสู่ภพภูมิที่ดีขึ้น มีปัญญารู้ทันความเห็นผิดและความยึดมั่นถือมั่นสิ่งต่าง ๆ จนทำให้จิตบริสุทธิ์มากยิ่งขึ้น และ 3) ประโยชน์สูงสุด คือ การบรรลุพระนิพพาน ดับความทุกข์ทั้งปวงได้ การเจริญวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐานจึงเป็นหลักการปฏิบัติที่นำไปสู่การดับทุกข์อย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

วิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เน้นหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวมหาสติปัฏฐาน 4 ซึ่งสอดคล้องกับหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทครบถ้วนทั้ง 4 หมวด คือ กาย

เวทนา จิต และ ธรรม คือเน้นการรู้เท่าทันอาการที่เป็นอารมณ์ปัจจุบันในรูปของกายและใจ ไม่เพ่งจุดใจจุดหนึ่งเป็นเวลานานแต่เพียงตามรู้เห็นอาการที่เกิด-ดับของสภาวะธรรมทั้งทางกายและใจ ซึ่งเปลี่ยนไปตามภูมิเกิดของวิปัสสนาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นความเป็นไตรลักษณ์ของรูปนามอย่างต่อเนื่อง และชัดเจน อินทรีย์มีความแก่กล้า จิตตั้งมั่นและพัฒนาสู่วิปัสสนาญาณระดับต่าง ๆ จนจิตปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่น เข้าสู่พระนิพพานอันเป็นภาวะหลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง

References

Bannarachi, B. (2001). *Asiti great disciple*. Bangkok: MCU Press.

Facuties of MCU. (2008). *Practice Dharma 1*. Bangkok: MCU Press.

Hanyutthakorn, S. (2020). The Format of Teaching Meditation in Ayutthaya Province. *Journal of MCU Nakhondhat*, (7)2, 50-52.

Mahachulalongkornrajavidhayalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.

Phra Dhammapitaka. (P.A. Payutto) (1996). *Buddhist dictionary Vocabulary edition*. Bangkok: Sahathhamik Company Limited.

Phra Dhammongklajarn (Thong Sirimongkalo). (2009). *Dhamma Metta Insight Meditation Practice Principles*. Nontaburi: Chain Printing Limited Partnership.

Phra Dhammongklajarn (Thong Sirimongkalo). (2012). *Insight Meditation Practice Principles*. Bangkok: Trairong Printing Limited Partnership.

Phrakhrupalad Sampipatdhammacharn, (2018) . *Vipassana Teacher's Manual*. Bangkok: limited partnership Prayoonsan Thai Printing.

Phrakhru Pariyatthammawong, (2015) . Analysis of Buddha's determination and the development of Buddhism propagation model Buddhist integration of the present Thai Sangha. *Journal of mahachulaacademic*, (2)2, 110-122.

Phrakhru Phawanasangworakit, (2015). Self-development according to the principles of Maha Satipatthana 4. *Journal of MCU Humanities periscope,* (1)2, 44-57.

Phrakhru Sathitdhammalangkar (Sujato). (2017). The Process of Teaching the Vipassanã for Development of Qualities of Life in Thai Society. *Journal of MCU Peace Studies*, 5(2), 159-168.

Phrakhru Bhavanakijsoonthorn, (2019). The Froms and Prosesses of Meditation Teaching at Nakhonsrithamarat Province. *Journal of MCU Nakhondhat*, (6)3, 1589-1591

Phrakhru Suthikhamphirayan, (2016). Application of Mahasatipatthana to improve the quality of life of the elderly. *Journal of Thammathat.* (16)2, 88-101.

Phramaha Somphong Thitchitto, (2019). Application of the 4 foundations of mindfulness in organizational management. *Journal of Wanam Dang Rak Buddhist periscope,* (6)2, 101-112.

Phra Bhramagunabhorn (P.A. Payutto) (2015). *Bhuddhadham*a. (3rd ed.). Bangkok: Queprint Management Co., Ltd.

Phra Sophonmahathera, (2008). *Great Satipatthana Sutra The way to Nirvana*. Bangkok: Thai Daily Printing Limited Partnership.

Vichai, V. (2016). Methods for Buddhist Academic Studies. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(1), 106-118.

คุณลักษณะของยุววิศวกรสันติภาพในสถานศึกษา*

The Characteristics of Youth Peace Engineers in Educational Institutions

ทัศนี ช้อยกิตติพันธ์

Tassanee Choikittipan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬากรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: pachoi.tun@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความหมาย ความสำคัญของยุววิศวกรสันติภาพและ คุณลักษณะของยุววิศวกรสันติภาพในสถานศึกษา ใช้วิธีการศึกษาเอกสารประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง ผลการศึกษาพบว่า 1) ยุววิศวกรสันติภาพ หมายถึง เยาวชนที่มีนิสัยรักสันติ สามารถสร้างสันติภายในตนได้ มีทัศนคติในการมองโลกตามความเป็นจริง มีทักษะในการสื่อสารที่ดี ศรัทธาและยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนา มีภาวะผู้นำในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีทักษะในการจัดการความขัดแย้ง ตลอดจนมีจิตสาธารณะและปรารถนาที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข 2) คุณลักษณะของยุววิศวกรสันติภาพในสถานศึกษา ได้แก่ การมีสันติภายใน มีความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณและพึ่งพาตนเองได้ มีจิตเมตตา ไม่ปรารถนาทำร้ายผู้อื่น มีความเคารพรักในตนเองและผู้อื่น การเป็นนักสื่อสารที่ดีพร้อมรับฟังด้วยหัวใจที่เปิดกว้างและเจรจาด้วยปัญญา เป็นนักประนีประนอม เป็นผู้สามารนำความรู้ หลักธรรมทางศาสนาและกระบวนการพุทธสันติวิธีไปใช้ในการจัดการความขัดแย้งและเสริมสร้างสันติสุข ในเรื่องการมีเป้าหมายอุดมการณ์ ได้แก่ การเห็นคุณค่าและเชื่อมั่นว่าสันติวิธีเป็นวิถีทางก้าวข้ามความขัดแย้ง สามารถสร้างประโยชน์ให้กับตนเองผู้อื่น การอุทิศตน เสียสละ เป็นผู้ให้และแบ่งปัน

คำสำคัญ: คุณลักษณะ; ยุววิศวกรสันติภาพ; สถานศึกษา

Abstract

The objectives of this article are: to study the meaning and important of Youth Peace Engineers, and to study the characteristics of Youth Peace Engineers in Educational Institutions. Using field qualitative-research methods by studying documents, and in-depth interviews. From the article, it is found the followings: 1) Youth Peace Engineers are youth with peace-loving nature who have a realistic of the world, good communication skills, faith and adhere

*Received October 28, 2020; Revised February 14, 2022; Accepted February 15, 2022

to religious principles, leadership in working with others, have conflict management skills, have a public mind and want to help fellow human being to coexist peacefully. 2) The characteristics of the Youth Peace Engineers in Educational Institutions are having internal peace, having spiritual strength and self-reliance, having compassion, not wanting to hurt others, having love and respect for self and others, being a good communicator and listening with wide open heart, and speaking with wisdom, being a compromiser, bring knowledge about religious principles and Buddhist Peaceful Means to manage conflicts and enhance peace. In regard of the ideological goals, they are realizing values and having confidence in peaceful means that are the ways to overcome conflicts, creating benefits for one-self and others and devoting, sacrificing, being a devotee, a giver and someone who likes to share.

Keywords: Characteristics; Youth Peace Engineers; Educational Institutions

บทนำ

สภาพปัญหาสังคมไทยนับวันยิ่งมีความซับซ้อนและวุ่นวาย กระทบต่อรากฐานศีลธรรมของชาติและส่งผลต่อศีลธรรมของยาวชนซึ่งนับว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง อันเนื่องจากเยาวชนเป็นโลกของมวลมนุษย์ในอนาคตและเป็นความหวังของมวลมนุษยชาติดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า “โลกนี้จะดีจะเลวจะวินาศหรือจะเจริญรุ่งเรืองก็แล้วแต่ว่าเยาวชนเขาจะกระทำอย่างไร” (Buddhadasa Bhikkhu, 1994) อีกทั้งท่านยังมองว่า “ศีลธรรมของยุวชนคือสันติภาพของโลก” (Buddhadasa Bhikkhu, 2006) ดังนั้น การจะสร้างพื้นที่สังคมสันติสุขและมีสันติภาพในประเทศจึงควรที่จะหันมาสนใจการพัฒนาเยาชน ซึ่งเป็นกิ่งก้านสันติภาพที่สำคัญในอนาคต ภาพปัจจุบันของเยาวชนในสังคมที่ปรากฏให้เห็นกลับมีแนวโน้มที่จะใช้ความรุนแรง มีพฤติกรรมที่สุ่มเสี่ยงสร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง ครอบครัวและสังคม ทั้งนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่มีสาเหตุจากรากฐาน คือ ครอบครัวไม่อบอุ่น ขาดความรักความเอาใจใส่ อีกทั้งกระแสความนิยมตามแฟชั่น การเข้าถึงสังคมออนไลน์ ทำให้มีความเสี่ยงที่จะถูกชักจูงในทางที่เสียหาย ปัจจัยที่จะผลักดันพฤติกรรมเสี่ยงเหล่านั้นให้เพิ่มขึ้นหรือจะช่วยลดทอนพฤติกรรมที่สุ่มเสี่ยงเหล่านั้นลดลง คือ การคบเพื่อน การเอาใจใส่จากพ่อแม่ ครู ซึ่งเป็นตัวแบบที่ใกล้ชิดและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อเยาวชน

ข้อมูลจากโครงการ Child Watch สถาบันรามจิตติพบว่า เด็กในโรงเรียนร้อยละ 10 หรือ 7 แสนคนมีพฤติกรรมก่อความรุนแรง ตั้งแก๊งข่มขู่ทำร้ายเพื่อน ส่วนหนึ่งมาจากเกมคอมพิวเตอร์ ละครและภาพยนตร์ที่มีเนื้อหารุนแรง (Chareonwongsak, 2007) เมื่อถูกกลั่นแกล้งหรือถูกเอาเปรียบเบียดเบียนมักหาทางตอบโต้ด้วยคำพูดที่เผ็ดร้อนหรือด้วยการกระทำที่รุนแรงพอๆ กัน นอกจากไม่แก้ปัญหาแล้วกลับทำให้ปัญหาลุกลามขึ้นสร้างความเดือดเนื้อร้อนใจยิ่งกว่าเดิม (Phra Paisan Visalo, 2015) อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นจะเกิดจากพฤติกรรมส่วนตัวของเยาวชนเอง ครอบครัว เพื่อน สภาพแวดล้อมในสังคม สภาพเศรษฐกิจตลอดจนถึงระบบการศึกษา ต่างก็ส่งผลกระทบต่อการเสริมสร้างสันติภาพส่วนรวมของสังคม

ประเทศชาติและโลก ซึ่งปัญหานี้เป็นเรื่องที่ทุกคนในสังคมต้องร่วมแรงร่วมใจกันในการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่ตนเพราะ "เยาวชนคือทรัพยากร ไม่ใช่ปัญหา" (UNFPA Thailand, 2018) เยาวชนจึงมีความสำคัญต่อสังคมและชาติ หากได้รับการพัฒนาและการบ่มเพาะศีลธรรม ตลอดจนการส่งเสริมให้มีพื้นที่ในการพัฒนาจิตและปัญญาให้งอกงาม

ทั้งนี้ ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในสถานศึกษาจึงควรให้บุคลากรทางการศึกษา ทั้งในส่วนของผู้บริหาร อาจารย์และโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนนักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาร่วมกันเพื่อสร้างสันติสุข ดังทัศนะของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่กล่าวสรุปในการประชุมผู้นำศาสนาสากล นครรัฐวาติกันเรื่องศาสนากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 5 ข้อที่เรียกว่า 5Ps หนึ่งในนั้นคือ สันติภาพ (Peace) ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาทุกด้าน การพัฒนาทุกด้านต้องนำไปสู่สันติภาพจึงจะยั่งยืน (Phra Brahmabundit (Prayoon Thammajitto), 2019) ประโยชน์ของการพัฒนาเยาวชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสถานศึกษา ก่อให้เกิดการปลูกฝังสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา สร้างการเรียนรู้การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ยังทำให้เยาวชนได้เรียนรู้การควบคุมอารมณ์ รู้จักใช้เหตุผลในการยุติปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรงในการระงับข้อพิพาท ได้ซึมซับทักษะความรู้ที่สามารถไปใช้ในชีวิตจวบจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ (Alternative Dispute Resolution Office–Thailand, 2016)

ดังนั้น เยาวชนผู้ที่จะมาทำหน้าที่ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสถานศึกษา นอกจากต้องได้รับการส่งเสริมความรู้ด้านสันติวิธีและการจัดการความขัดแย้งแล้ว สิ่งสำคัญคือ คุณลักษณะของเยาวชนผู้ที่จะมาทำหน้าที่ทูตสันติภาพในสถานศึกษาควรเป็นอย่างไร ซึ่งมิใช่เยาวชนทุกคนจะสนใจในการเป็นผู้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยหรือช่วยเหลือแก้ไขความขัดแย้งในหมู่เพื่อนนักเรียนหรือในสังคมที่เกี่ยวข้อง ดังที่ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้กล่าวว่าการพัฒนาเด็กและเยาวชนต้องตระหนักว่าไม่มีใครเหมือนกันในโลก อย่าทำลายเยาวชนด้วยการยัดเยียดให้เป็นหรือเรียนรู้เหมือนกัน เยาวชนทุกคนต้องเก่งในทางที่ต่างกัน (Wasi, 2016) ด้วยแนวคิดที่จะพัฒนาเยาวชนให้ทำหน้าที่เป็นนักสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้งในสถานศึกษา หรือที่เรียกว่า “ยุววิศวกรสันติภาพ” อันจะเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การออกแบบกระบวนการพัฒนาเยาวชนให้เป็นยุววิศวกรสันติภาพในสถานศึกษาที่สามารถช่วยเหลือครู อาจารย์ เพื่อนและร่วมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาและสังคมสืบต่อไป

ความหมายและความสำคัญของยุววิศกรสันติภาพ

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ด้านการพัฒนาเยาวชนและด้านสันติวิธี ต่างก็สะท้อนความหมายของคำว่า ยุววิศวกรสันติภาพ หมายถึง บุคคลที่ยังเป็นเยาวชนอยู่แต่สามารถแสดงบทบาทในการสร้างสันติภาพในส่วนที่ตนเองเกี่ยวข้องเช่น สถานศึกษา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นคนที่สามารถนำสันติมายังสถานที่นั้น ๆ เป็นผู้ที่สามารถมองโลกตามความเป็นจริง เข้าใจและสามารถจัดการความสัมพันธ์ตามหลักทิศ 6 ได้ (Phra Suthirtanabanthit (Suthit Arpakaro), 2018) อีกทั้งยังมีความเป็นผู้นำ สามารถออกแบบเครื่องมือสร้างสันติภาพเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในสถานศึกษาตามหลักอริยสัจ (Phra Rachawaramethi (Prasit Brahmrangsi), 2018) โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการคือ การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น ทำ

ในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฏฐิ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2011) ดังนั้น ยุววิศวกรสันติภาพ หมายถึง เยาวชนที่มีนิสัยรักสันติ สามารถสร้างสันติภายในตนได้ มีทัศนคติในการมองโลกตามความเป็นจริง มีทักษะในการสื่อสารที่ดี มีศรัทธาและยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนา มีภาวะผู้นำในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีทักษะในการจัดการความขัดแย้ง ตลอดจนมีจิตสาธารณะและปรารถนาที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ความสำคัญของยุววิศวกรสันติภาพ นานาทัศนะต่างก็เห็นด้วยว่า การมียุววิศวกรสันติภาพในสถานศึกษาเป็นเรื่องที่ดีและสำคัญ ควรจะมีมานานแล้ว ไม่ควรปล่อยให้เยาวชนทะเลาะวิวาท ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดเป็นแผนเพื่อการป้องกันความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาทในสถานศึกษาจนเกิดความรุนแรงและเป็นชนวนความขัดแย้งที่รุนแรงจนเกินกว่าจะแก้ไข (Phra Rachadhammanithed (Payom Kallayano), 2018) ดังนั้น การส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้ปัญหาความขัดแย้งและเข้าสู่กระบวนการแก้ไขจึงเป็นเรื่องดี เพราะเป็นการฝึกให้เยาวชนได้เรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นที่เหมาะสมกับวัย ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 คือ การแก้ปัญหาที่สาเหตุและค้นหาแนวทางเพื่อยุติปัญหา เกิดการร่วมคิดร่วมทำทำให้ได้เรียนรู้ซึมซับหลักธรรมาภิบาล คือ การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ ความโปร่งใส ปลายทางคือการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสถานศึกษาให้ลดลง ดังนั้น เยาวชนที่พัฒนาตนเองเป็นยุววิศวกรสันติภาพเหล่านี้เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะมีประสบการณ์และเป็นผู้ใหญ่ที่ดี การส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสถานศึกษาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ (Phra Rachawaramethi (Prasit Brahmrangsi), 2018)

คุณลักษณะของยุววิศวกรสันติภาพ

ผลการศึกษาพบว่า คุณลักษณะของยุววิศวกรสันติภาพประกอบด้วย 2 ส่วนคือ คุณสมบัติภายใน/ภายนอก และการมีเป้าหมายอุดมการณ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

คุณสมบัติภายใน/ภายนอกของยุววิศวกรสันติภาพ

1) การมีสันติภายใน เป็นความสงบสุขระดับปัจเจกชนที่มนุษย์ทุกคนพึงมีได้เป็นภาวะที่เกี่ยวเนื่องกับสันติสุข (Choikittipan, 2016) สามารถเข้าถึงความสุขที่ไม่ต้องพึ่งพาวัตถุ มีความเอื้ออาทรใส่ใจผู้อื่น ไม่ปรารถนาให้เพื่อนมนุษย์เดือดร้อน ความปรารถนาดีต่อผู้อื่นก็เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ จิตใจแผ่กว้าง ไม่เอารัดเอาเปรียบ เห็นมนุษย์ทุกคนเป็นเพื่อน จิตใจเช่นนี้ย่อมไม่ก่อความรุนแรงแก่ผู้ใด (Phra Paisan Visalo, (2009) อาจกล่าวได้ว่าเราสามารถสร้างสันติภายในจากการเริ่มต้นด้วยการรักษาศีล 5 ซึ่งเป็นหลักสากลที่เป็นพื้นฐานของการประพฤติปฏิบัติที่ทำให้สังคมมนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหลักประพฤติมาตรฐานอย่างต่ำที่สุดของมนุษย์ (Wattanapradith, 2016) หากกล่าวถึงคำว่ายุว แปลว่า ยังอ่อนวัย ต้องมีผู้ดูแล อ่อนประสบการณ์ก็เพิ่มประสบการณ์ให้มากขึ้น ที่น่ากลัวที่สุดคือการอ่อนไหวทางอารมณ์ จะฝึกอย่างไรไม่ให้เขาอ่อนไหวในอารมณ์ เพิ่มทักษะให้รู้ทันอารมณ์ต้องหนักแน่น (Phra Panyananthamuni (Sanga Suppalo), 2018) ดังนั้น ผู้ที่จะเป็นยุววิศวกรสันติภาพก็ต้องเข้ามาดูแลใจที่ยังอ่อนซึ่งเร็วและแรง เริ่ม

จากการดูแลใจข้างในก่อน มีสติพิจารณาพฤติกรรมตัวเอง นุ่มนวลกับตัวเอง นุ่มนวลกับรูปกับนามของตัวเอง (Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn), 2018) เป็นกระบวนการฝึกฝนให้เกิดสันติภายในขึ้นในจิตใจ กล่าวโดยสรุป สันติภายในเป็นสันติสุขที่มนุษย์ต่างแสวงหาสามารถสร้างขึ้นได้อย่างง่ายๆ ด้วยการเริ่มต้นรักษาศีล 5 หมั่นเจริญภาวนาวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเสริมพลังทางมีจิต รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง มีจิตใจเอื้อเฟื้อเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ เมื่อสันติภายในจิตใจเกิดขึ้นก็จะมีพลังที่จะไปสร้างสันติภายนอกต่อไปได้

2) มีความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณและพึ่งพาตนเองได้ จิต หมายถึง ธรรมชาติที่คิด อารมณ์รู้อารมณ์ สั่งสมอารมณ์ สั่งสมบุญหรือบาป สภาพที่นึกคิด ใจที่รู้กระทบทางอายตนะหรือทวารทั้ง 6 อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ จิตจะทำหน้าที่ในการรับรู้อารมณ์ต่างๆ อยู่เสมอ เมื่อได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส เป็นต้น การรับรู้อารมณ์ที่เรียกว่า การคิดหรือการดำริจึงหมายถึงการรับอารมณ์นั้นมาเป็นปัจจัยในการปรุงแต่งสิ่งต่างๆ ที่รู้กระทบทางอายตนะตามเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้น จิตจึงมีการเปลี่ยนแปลง เกิดดับอยู่ทุกขณะ และสั่งสมไว้เป็นสันดาน รวมทั้งเป็นที่รักษาวิบากของกิเลสและกรรมที่เกิดขึ้น พร้อมจะส่งผลตามสมควรต่อเหตุปัจจัยหรือวิบากนั้นๆ (Wattanapradith et al. 2017) กล่าวคือ ยุววิศวกรสันติภาพจะต้องได้รับการฝึกจิตให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การเกิดดับในทุกขณะให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณพร้อมพึ่งพาตนเองได้ ดังเช่นที่ พระเมธาวินัยรสได้กล่าวว่า ผู้ที่เป็นยุววิศวกรสันติภาพจะมีวิถีชีวิตแตกต่างจากเยาวชนทั่วไป ไม่สร้างความขัดแย้ง เป็นคนมีศีล มีกฎเกณฑ์กติกาในการดำรงชีวิต มีสมาธิ มีความทุ่มเทมุ่งมั่นรับผิดชอบในการทำสิ่งต่าง ๆ และมีปัญญาคือมีการรู้เท่าทันสถานการณ์ต่างๆ สามารถใช้ปัญญาและองค์ความรู้ที่มีในการยุติสถานการณ์ต่างๆ ให้สงบเย็นและสันติสุขได้ (Phra Methawinairoch (Suthep Pavisigo), 2018) ความอดทน ขันติต้องมาก่อน "No Tolerance, No Peace." เป็นภาษาสากลและภาษาสันติภาพ ต้องอบรมให้มีขันติก่อนถึงจะมีสันติ (Phra Suthirtanabanthit (Suthit Arpakaro), 2018) ตัวชี้วัดที่แสดงให้เห็นว่ายุววิศวกรสันติภาพสามารถพึ่งพาตนเองได้ คือ มีศักยภาพที่สามารถนำความรู้และกระบวนการต่างๆที่เรียนมาไปใช้แก้ปัญหาความขัดแย้งได้จริง (Phramaha Boonlerd Inthapanyo (Chawythani), 2018)

3) มีจิตเมตตา ไม่ปรารถนาทำร้ายผู้อื่น ความรักเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะเปิดประตูความอ่อนโยน สัมพันธภาพและความเป็นหนึ่งเดียวกัน (Lane, 2006) ความเมตตาเป็นคุณธรรมข้อหนึ่งในหลักฆราวาสธรรมที่ทำให้บุคคลเกิดความรักใคร่ความเป็นมิตรต่อกัน เป็นความรักความเอ็นดูที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ดังที่ พระเมธาวินัยรส,รศ.ดร. ได้กล่าวว่า ยุววิศวกรสันติภาพเมื่อพบเห็นความขัดแย้งของผู้อื่น มีจิตเมตตาก็จะพยายามเป็นตัวแทรกเข้าไปเพื่อหาทางยุติความขัดแย้งนั้นสามารถใช้ปัญญาและองค์ความรู้ที่มีในการยุติสถานการณ์ต่างๆ ให้สงบเย็นและสันติสุขได้ (Phra Methawinairoch (Suthep Pavisigo), 2018) ในขณะที่พระมหาวิชาญ สุวิชาโน ได้ให้ข้อคิดควรระวังว่าในการเข้าไปไกล่เกลี่ยหรือพูดคุยควรให้ความรักความเข้าใจคู่กรณีทั้งสองฝ่ายเท่าๆ กัน กล่าวคือ ฟังแบบโยนิโสมนสิการ บวกกับความเห็นใจ ความเมตตากรุณาเข้าไปด้วย เป็นกระบวนการสร้างสัมมาทิฏฐิ (Phramaha Vicharn Suvichano (Buaban), 2018) ผู้ที่จะเป็นยุววิศวกรสันติภาพต้องเป็นกัลยาณมิตรกับทุกฝ่าย ดังนั้นการฝึกอบรมเยาวชนให้เป็นยุววิศวกรสันติภาพก็คือ ต้องฝึกให้ช่วยตัวเองได้และมีจิตใจช่วยผู้อื่นด้วยก็จะเกิดสันติสุขสันติภาพได้ มีน้ำใจในการแบ่งปันมากกว่าการแข่งขัน เป็นผู้มีความอิ่มใจที่ตัวเองไม่เป็นภัยกับใคร (Phra Panyananthamuni (Sanga Suppalo), 2018) ความ

เมตตาเปรียบเสมือนหยดน้ำที่ให้ความชุ่มฉ่ำ ดับความร้อนในจิตใจให้มีความเย็น มีสติ และมีพลังที่จะขับเคลื่อนชีวิตให้เดินต่อไปอย่างสันติสุข

4) มีความเคารพรักในตนเองและผู้อื่น ยุววิศวกรสันติภาพควรเริ่มจากการรู้จักรักตนเอง ฝึกฝนตนเองให้มีทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง มีจิตสาธารณะพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่น ดังทัศนะของพระไพศาล วิสาโล (Phra Paisan Visalo, 2018) ที่กล่าวถึงแนวคิดเรื่องการรักผู้อื่นที่ว่า “เมื่อรักษาผู้อื่นก็คือรักษาตน หมายความว่า รักษาผู้อื่นด้วยการอดทน ด้วยการไม่เบียดเบียน ด้วยเมตตาจิต ด้วยความรักใคร่เอ็นดู เมื่อรักษาผู้อื่นเหมือนเป็นการรักษาตนด้วย” พุทธศาสนามองว่าความผาสุกของตนกับความผาสุกของผู้อื่นนั้นไม่ได้แยกจากกัน เราจะผาสุกได้ต่อเมื่อผู้อื่นมีความผาสุก ในขณะที่พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส กล่าวว่าเราอาจเริ่มต้นจากการที่เราฝึกใจของตัวเองให้นุ่มนวลกับการดูแลรูปและนามของตัวเองก่อน พอจัดการกับตัวเองได้ก็พร้อมที่จะออกไปรับใช้ผู้อื่น (Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn), 2018) การพัฒนาไม่ได้หยุดที่วิชาความรู้เท่านั้น แต่รวมถึงนิสัยใจคอ การเคารพผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและความมั่นใจในตัวเอง (Panich, 2020)

ในสภาพสังคมที่มีความซับซ้อนในหลากหลายเรื่องไม่ว่าจะเป็นการทำมาหากิน การอยู่อาศัย วัฒนธรรมของแต่ละชุมชน ฯลฯ ทำให้คนเราขาดความใส่ใจและการสื่อสารซึ่งกันและกัน ไม่เว้นแม้แต่คนที่อาศัยอยู่บ้านเดียวกันจนบางครั้งเหมือนคนแปลกหน้า ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกลายเป็นความขัดแย้งในครอบครัวหรือในสังคมจนขาดสันติสุข ด้าน ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ ได้ให้ทัศนะว่าเครื่องมือที่สำคัญที่สุดที่มนุษย์ควรนำมาใช้ คือ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ทั่วโลกใช้คำว่า empathy ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่า "การร่วมรู้สึก" หมายความว่า คนที่จะเป็นยุววิศวกรสันติภาพต้องมีความร่วมรู้สึกกับคนอื่นๆ โดยเฉพาะมี self-empathy คือการร่วมรู้สึกกับตนเอง ต้องมีการพัฒนา empathy นี้ให้แข็งแรงขึ้นนำไปสู่ Peace กล่าวคือ ทำยังไงให้เขารู้สึกว่าคนอื่นรู้สึกอย่างไรเขาก็รู้สึกอย่างนั้น ถ้า empathy ดี ก็จะกำกับความรุนแรงได้ แต่ถ้า empathy ไม่ดีความรุนแรงก็จะมากำกับ ธรรมชาติของคนบางครั้งก็ควบคุมความรุนแรงไม่ได้ แต่เราสามารถสร้าง empathy ทำให้ร่างกายมีภูมิขึ้นมาได้ (Wattanasapt, 2018)

5) การเป็นนักสื่อสารที่ดีพร้อมรับฟังด้วยหัวใจที่เปิดกว้างและจำนรรจาด้วยปัญญา การจะเป็นนักสื่อสารที่ดีได้นั้น ประการแรกคือ ยุววิศวกรสันติภาพจะต้องมีองค์ประกอบเช่น เรื่ององค์ความรู้ ต้องรู้เรื่องโลกสถานการณ์ของโลกและสามารถอธิบายได้ ประการที่สองคือ มีความรู้ในการยกเหตุผล ยกอุทธาหรณ์ อธิบายยกตัวอย่างเปรียบเทียบ ต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้พอสมควรและถ้าพูดถึงเรื่องความขัดแย้งก็ต้องรู้ว่าจะก่อให้เกิดความเครียดต่อตนเองหรือต่อผู้อื่นได้ ประการต่อมาต้องมีเครื่องมือในสื่อสารที่ดี เด็กรุ่นใหม่อาจได้แบบอย่างจากสื่อโซเชียล เช่น ถ้าจะขอโทษไม่กล้าพูดตรงๆ ก็อาจใช้ช่องทางโซเชียลได้ ตลอดจนมีทักษะในการสื่อสารที่สามารถไกล่เกลี่ยตนเองและคนอื่นหรือไกล่เกลี่ยในโรงเรียนได้ เป็นผู้มีทักษะในการประนีประนอม (Phra Suthirtanabanthit (Suthit Arpakaro), 2018) หากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ยุววิศวกรสันติภาพสามารถจัดกระบวนการหรือจัดเวทีที่จะทำให้ทั้งสองฝ่ายได้มาพูดคุยกัน นำกระบวนการหรือเทคนิคต่างๆ เช่น การเจรจาไกล่เกลี่ย การสานเสวนาฯลฯ เพื่อพาคู่กรณีทั้งหมดก้าวข้ามปัญหาความขัดแย้งไปสู่สิ่งที่เราเรียกว่าความกลมเกลียวหรือความสามัคคีกันได้ (Phramaha Boonlerd Inthapanyo (Chawythani),

2018) อาจกล่าวได้ว่า ยุววิศวกรสันติภาพต้องมีทักษะในการสื่อสารเพื่อให้เกิดสันติสุข ก่อให้เกิดความรักความเข้าใจ มีวาจาไพเราะ อ่อนหวานนุ่มนวล พูดสิ่งที่เป็นความจริงโดย ไม่ยุยงให้แตกแยก นอกจากนี้ยังต้องมีทักษะในการฟังอย่างลึกซึ้งคือ ฟังอย่างตั้งใจ ฟังอย่างเข้าใจและไม่ตัดสินฝ่ายหนึ่ง ฟังเพื่อค้นหาความต้องการของทั้งสองฝ่ายที่เป็นคู่กรณีแล้วนำมาประมวลหาวิธีการในการช่วยเหลือบนพื้นฐานเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย

6) เป็นนักประนีประนอม ผู้ที่จะเป็นยุววิศวกรสันติภาพต้องเป็นคนที่กล้าเผชิญความจริง จึงจะเข้าใจความขัดแย้งและเรียนรู้วิธีแก้ปัญหา อย่าเพียงแต่ให้เด็กอ่านหนังสืออย่างเดียวเขาจะไม่เข้าใจ ควรสนับสนุนให้ไปเผชิญความจริง เขาจะเข้าใจทันทีว่าปัญหาคืออะไรและต้องแก้ไขอย่างไร ความเข้าใจทำให้ความขัดแย้งยุติลงได้ (Jandai, 2018) ด้านพระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กัลยาโณ) ได้กล่าวว่า ลักษณะที่โดดเด่นทางศาสนาคือ ต้องไม่มองเพื่อนๆ รอบตัวว่าเป็นศัตรู ให้มองเพื่อนต่างสถาบันว่าเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย มีจิตใจที่คอยจะช่วยเหลือมากกว่าจ้องทำลายล้างผลาญ ไม่มองว่าเป็นแค่เป็นเพื่อนร่วมสถาบันต้องมองว่าทุกคนเป็นเพื่อนร่วมโลกร่วมชาติ ถ้าไม่มองอย่างนี้ก็ต้องห้ำหั่นไม่มีวันหยุด จึงสมควรปลูกฝังให้นักเรียนนักศึกษาทุกสถาบันมีทัศนคติว่าทุกคนคือเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ต้องฝึกให้เป็นนักแก้ปัญหาไม่ใช่เป็นนักสร้างปัญหาเสียเอง หากเยาวชนคนใดเป็นผู้ชอบสร้างปัญหาก็อย่าเอามาเป็นยุววิศวกรสันติภาพ เพราะสันดานเขาชอบเบียดเบียน ชอบความรุนแรง ต้องมีความเป็นสุภาพบุรุษ สามารถบังคับตัวเองได้ ช่วยเหลือผู้อื่นได้ (Phra Rachadhammanithed (Payom Kallayano), 2018) ในมุมมองของพระราชวรเมธี, รศ.ดร. ท่านได้ให้ทัศนะเรื่องเยาวชนว่า การส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ปัญหาความขัดแย้งและเข้าสู่กระบวนการแก้ไขเป็นเรื่องดีเพราะเป็นการฝึกให้เด็กเรียนรู้การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ความหมายนี้คือการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 รู้ว่าปัญหาคืออะไร ต้องแก้ที่สาเหตุ พอแก้ที่สาเหตุได้แล้วก็กิ่งๆ บรรลุเป้าหมายเพราะปัญหายุติ ในขณะเดียวกันเป้าหมายก็บรรลุการคือแก้ปัญหาได้ (Phra Rachawaramethi (Prasit Brahmrangsi), 2018)

7) มีความรู้ด้านการจัดการความขัดแย้งและนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ กล่าวถึงกระบวนการฝึกยุววิศวกรสันติภาพไว้อย่างน่าสนใจว่า ควรนำนักเรียนที่ผ่านการอบรมแล้วลงไปดูพื้นที่จริง ลงไปทำงานจริงและประเมินว่าคนเหล่านั้นมีคุณสมบัติเหมาะจะเป็นยุววิศวกรสันติภาพหรือไม่และทำทะเบียนข้อมูลยุววิศวกรสันติภาพ หากโรงเรียนใดมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างนักเรียนก็ให้ยุววิศวกรสันติภาพกลุ่มนี้ลงไปช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เป็นการหาเวทีให้นักเรียนกลุ่มนี้ได้ฝึกด้วย นอกจากนี้ผู้ที่จะเป็นยุววิศวกรสันติภาพควรจะได้รับการฝึกฝนให้มีชุดความรู้ สามารถแปลงความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ในแบบฉบับของตนเพราะความขัดแย้งเป็นปัญหาภายในของมนุษย์ เราคงไม่สามารถนำเครื่องมือหนึ่งเครื่องมือใดมาแก้ปัญหาได้ แต่ถ้ายุววิศวกรสันติภาพเคยผ่านการอบรมหลักสูตรนี้แล้วจะสามารถนำความรู้ไปใช้ เช่น สามารถวิเคราะห์ว่าความขัดแย้งนี้เป็นประเภทใด 1 ใน 5 ของประเภทความขัดแย้ง เช่น ด้านความสัมพันธ์ ด้านผลประโยชน์ เป็นต้น แต่ละคนที่เกี่ยวข้องมีจุดยืนมีจุดสนใจอย่างไร มีกระบวนการที่จะทำให้ทั้งสองฝ่ายมาพูดคุยกันได้ ได้ใช้กระบวนการหรือเทคนิคอะไร เช่น การเจรจาไกล่เกลี่ย การสานเสวนา ฯลฯ (Phramaha Boonlerd Inthapanyo, 2018) หนึ่งในวิธีการที่ทรงพลังที่สุดในการเยียวยาความสัมพันธ์และ

เป็นวิธีที่ง่ายที่สุดคือการรับฟัง เพราะบางครั้งสิ่งที่คนเราต้องการมากที่สุดก็คือโอกาสที่คนอื่นจะได้ฟังความทุกข์ยากของตนและรับรู้มัน (Ury, 2004)

อีกทัศนะหนึ่งของคุณโจน จันได ปราชญ์ชาวบ้านได้กล่าวถึงความสำคัญของการฝึกเด็กให้มีทักษะในการจัดการความขัดแย้งที่ว่า เด็กควรเข้ามามีบทบาทแก้ไขความขัดแย้งตรงนี้มากกว่าครู ครูต้องสร้างบรรยากาศแบบนี้ขึ้นมาเวลามีความขัดแย้งเกิดขึ้นเพื่อให้เด็กมาคุยกันโดยครูร่วมรับฟัง พูดคุยกันในแบบที่เปิดใจรับฟังกันได้ ครูต้องเรียนรู้เทคนิควิชา Non-violent communication การแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี เราขาดวิชาการสื่อสารเพื่อสันติ เราเรียนรู้แต่วิชาที่ใช้ความรุนแรง ซึ่งเราควรสอนและส่งเสริมให้เด็กใช้เหตุผลและไม่ใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหาให้กลายเป็นวิถีชีวิต เป็นวิสัยทัศน์ติดตัวเด็กไปตลอดชีวิต (Jandai, 2018) สอดคล้องกับทัศนะของ นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์และคณะ ที่ว่า การศึกษา “ชุมชน” มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการยกระดับและขับเคลื่อนการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจและมีความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ เกิดความเข้าใจชุมชนในมิติที่กว้างออกไปจากเดิม เกิดความเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของผู้คนและวิถีชุมชนที่เข้าไปเรียนรู้และยังทำให้ผู้เรียนมีความสนุกในการใช้เครื่องมือนี้ด้วย (Chuengsatiansup et al. 2012)

การมีเป้าหมายอุดมการณ์

1) การเห็นคุณค่าและเชื่อมั่นในสันติวิธีว่าเป็นวิถีทางก้าวข้ามความขัดแย้ง พระราชวรเมธี,รศ.ดร. ได้กล่าวว่า ต้องปลูกฝังเยาวชนให้มีความรักสันติตั้งแต่เด็ก ในทางพระพุทธศาสนาก็คือการสร้างแรงบันดาลใจสร้างให้เกิดศรัทธา เช่น ศรัทธาที่จะช่วยกันทำให้สังคมที่เขาอาศัยอยู่มีความสงบสุขหรือสันติ เป็นแรงบันดาลใจอย่างหนึ่ง (Phra Rachawaramethi (Prasit Brahmrangsi), 2018) ด้านพระสุธีรัตนบัณฑิต ได้กล่าวว่าควรปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักการเคารพ อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ วุทถาปัจจายิโนคือหลักธรรมว่าด้วยการเคารพ หลักธรรมว่าด้วยการแบ่งปันเป็นจุดหนึ่งของสันติภาพ (Phra Suthirtanabanthit (Suthit Arpakaro), 2018) ในขณะที่พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ได้พูดถึงเครื่องมือที่ควรจะนำไปฝึกยุววิศวกรสันติภาพ ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ภายใต้กรอบของมรรค 8 มีความมุ่งหวังและมีเป้าหมายให้เกิด 4 ภาพ คือ กายภาพ พฤติภาพ จิตภาพ และปัญญาภาพ โดยมีสันติภาพเป็นตัวยึดโยงเพื่อให้ยุววิศวกรสันติภาพเป็นคนที่มีลมหายใจที่เยือกเย็นและออกไปใช้ชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นได้ (Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn), 2018)

2) การสร้างประโยชน์ให้กับตนเองและผู้อื่น พระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กัลยาโณ) กล่าวถึงอุดมการณ์ที่ควรปลูกฝังให้มีโดดเด่นกว่าคนอื่นสำหรับการเป็นยุววิศวกรสันติภาพคือ ชอบสร้างอัตถจริยา คือ ชอบสร้างคุณประโยชน์ให้ครอบครัว ชาติและสถาบัน มีจิตอาสาสูงและพร้อมเสนอตัวเข้ามาแก้ปัญหา ควรส่งเสริมให้เป็นยุววิศวกรสันติภาพชั้นสูงได้ อย่างที่สมเด็จพระสังฆราชฯ กล่าวว่า "หากเด็กไทยมีจิตใจร่าเริงที่จะทำประโยชน์เพื่อชาติบ้านเมือง บ้านเมืองก็จะเจริญรุ่งเรือง" พบว่าหลายโรงเรียนเริ่มทำซึ่งเป็นเรื่องดี เช่น พาเด็กไปกวาดวัด ล้างส้วมแต่ก็ยังทำแบบผิวเผินเกินไป ควรสนับสนุนส่งเสริมให้ไปกวาดความก้าวร้าว ความรุนแรง ความอยากยกพวกตีกันให้หมดไป ดังนั้น คุณธรรมที่สำคัญที่สุดคือ อัตถจริยา "เห็นเขาทำประโยชน์อยากโดดเข้าไปช่วย" เยาวชนที่มีอัตถจริยาโดดเด่นจึงสมควรได้รับคัดเลือกเป็นยุววิศวกรสันติภาพในโรงเรียน

อายุที่เหมาะสมเห็นว่าควรมีอายุ 15 ปีขึ้นไปแต่ให้ยึดเอาพฤติกรรมและนิสัยเป็นหลักในการคัดเลือก (Phra Rachadhammanithed (Payom Kallayano, 2018) การที่ยุววิศวกรสันติภาพสามารถนำความรู้ที่ได้รับการฝึกฝนอบรมไปสร้างประโยชน์ให้กับตนเองและผู้อื่นได้เท่ากับว่าทำให้ชีวิตของบุคคลเหล่านั้นสามารถดำเนินชีวิตไปได้ตามปกติ ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่าการดำเนินชีวิตเป็นความพยายามที่จะแก้ปัญหาของชีวิตหรือหาทางปลดเปลื้องไถ่ถอนทุกข์ แต่ถ้าไม่รู้วิธีแก้ไขไถ่ถอนหรือปลดเปลื้องทุกข์ที่ถูกต้องการแก้ปัญหาก็กลายเป็นการเพิ่มปัญหา (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2014)

3) การอุทิศตน เสียสละ เป็นผู้ให้และเป็นนักแบ่งปัน พระมหาวิชาญ สุวิชาโน กล่าวว่า ยุววิศวกรสันติภาพคือ ผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ทำความเข้าใจเยาวชนคนอื่นๆ ที่มีความขัดแย้งกัน อายุควรอยู่ระหว่าง 15-25 ปี ผู้ที่ช่วยไกล่เกลี่ยควรมีอายุมากกว่า เช่น ม.ปลายช่วยไกล่เกลี่ยให้ ม.ต้น ในบางครั้งก็อาจทำหน้าที่ผู้ให้คำปรึกษาด้วย ยุววิศวกรสันติภาพเป็นผู้มีอุดมการณ์คือ เป็นจิตอาสาทำงานสาธารณะโดยไม่หวังผลตอบแทน มีความรู้สึกเห็นใจทั้งสองฝ่ายเท่าๆ กัน ไม่เลือกเพศ สถานะ ไม่ผูกพันเรื่องส่วนตัว มีความสุขในงานที่ทำ รู้สึกภาคภูมิใจเมื่อทำสำเร็จเพราะเกิดประโยชน์กับอีกหลายคนที่เกี่ยวข้อง (Phramaha Vicharn Suvichano (Buaban), 2018) ดังในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงเรื่องสามเณรสุขะในอดีตชาติที่เกิดเป็นภัตตกติกะหนุ่มและไปรับใช้ในบ้านเศรษฐีด้วยความอุตสาหะอย่างมีความสุขเพียงเพื่อที่จะได้ทานอาหารอย่างดีที่ไม่เคยลิ้มรสมาก่อนตามที่ลูกเศรษฐีรับปากไว้ เมื่อครบ 3 ปีได้นำอาหารดีๆ ที่ได้รับไปถวายแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าด้วยความเต็มใจและสุขใจแทนที่จะกินเอง จึงได้รับพรให้สำเร็จสมปรารถนาทุกประการเปรียบเสมือนได้แก้วสารพัดนึก ในชาติถัดไปได้มาเกิดเป็นลูกเศรษฐีมีศรัทธาอยากบวชตั้งแต่อายุ 7 ขวบและมีความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุเป็นพระอรหันต์ให้ได้ ทำให้เกิดความมั่นใจว่า เด็กหรือเยาวชนหากทำสิ่งต่างๆ ด้วยความตั้งใจ หากสิ่งนั้นไม่ได้กระทำเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนฝ่ายเดียวแต่ยังเผื่อแผ่ไปยังผู้อื่นด้วยก็ควรได้รับการสรรเสริญ ผลที่ได้รับก็คือความสุขใจ ความอิ่มใจ (Dhammathai, 2018)

สรุป

ยุววิศวกรสันติภาพ คือ ผู้ที่มีนิสัยรักสันติ มีศรัทธาและยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนา มีทักษะในการจัดการความขัดแย้งและสามารถสร้างสันติภายในตน มีจิตสาธารณะและปรารถนาที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คุณลักษณะของยุววิศวกรสันติภาพ มีทั้งคุณสมบัติภายใน/ภายนอก เช่น มีความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณและพึ่งพาตนเองได้ มีสันติภายในตน มีจิตเมตตา ไม่ปรารถนาทำร้ายผู้อื่น มีความเคารพรักในตนเองและผู้อื่น เริ่มจากการรู้จักรักตนเอง ฝึกฝนตนเองให้มีทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิต การยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น การเป็นนักสื่อสารที่ดีพร้อมรับฟังด้วยหัวใจที่เปิดกว้าง เป็นนักประนีประนอม ตลอดจนมีความรู้ด้านการจัดการความขัดแย้งและนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น การไกล่เกลี่ยประนีประนอม การสานเสวนาเพื่อแสวงหาทางออกแบบสันติวิธี ในเรื่องการมีเป้าหมายอุดมการณ์ก็เช่นกัน ยุววิศวกรสันติภาพเป็นผู้ที่เห็นคุณค่าและเชื่อมั่นในสันติวิธีว่าเป็นวิถีทางก้าวข้ามความขัดแย้ง เป็นผู้ให้เสียสละ อุทิศตน และสร้างประโยชน์ให้กับตนเองและผู้อื่น นานาทัศนะต่างก็เห็นด้วยว่าการมียุววิศวกรสันติภาพในสถานศึกษาเป็นเรื่องที่ดีเพราะเป็นทูตสันติภาพที่จะทำหน้าที่ช่วยครูในการจัดการความขัดแย้งใน

หมู่เพื่อนนักเรียนด้วยกันและในสังคม ผู้บริหารจึงควรกำหนดเป็นแผนของสถานศึกษาในการสนับสนุนและส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้ปัญหาความขัดแย้งและเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง ก่อให้เกิดสันติวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในตน ในสถานศึกษา ในสังคมและโลกสืบต่อไป

References

Alternative Dispute Resolution Office-Thailand. (2016). *Mediation in Educational Institutions.* Bangkok: Thana Printing.

Buddhadasa Bhikkhu. (1994). *Youth and Moral.* (2nded). Suratthani: Thammathan Foundation.

_____. (2006). *What is Education*. Bangkok: Thammasapa.

Chareonwongsak, K. (2007). *Reduce Violence in Schools.* Retrieved December 8, 2018, from https://www.Kriengsak.com

Choikittipan, T. (2016). *The Role of PhraDhammakosajarn (Buddhadassa Bhikku) in Peace Building to Thai Society.* (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Chuengsatiansup, K. et al. (2012). *Community Way; 7 Tools for Community.* Bangkok: Suksala Press.

Dhammathai, S. (2018). *Novice Suka.* Retrieved December 15, 2018, from http://www.dhammathai.org/karma/dbview.php?No=369.

Jandai, J. (2018). Local Philosopher. *Interview.* September, 17.

Lane, J. (2006). *The Spirit of Silence: Making space for creativity*. (Khantiworapong, Translator). Bangkok: Suan Nguen Mee Ma Press. (2011).

Panich, V. (2020). *Upgrading Education, Reduce Inequality and Sustainable Progress.* Retrieved December 16, 2020, from https://www.eef.or.th.

Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2011). *Dictionary of Buddhism: Glossary Edition.* (17th ed). Bangkok: Thammasapa.

_____. (2014). *Buddha-Dharma (Extended Edition).* Ayutthaya: MCU Press.

Phra Brahmabundit (Prayoon Thammajitto). (2019). *Religion and the Sustainable Development Goals.* (2nd ed). Bangkok: Amarin Printing and Publishing.

Phra Methawinairoch (Suthep Pavisigo). (2018). Vice President. *Interview*. September, 30.

Phra Paisan Visalo. (2009). *No Happiness without Peace.* Retrieved December 16, 2018, from http://www.visalo.org.

_____. (2014). *Buddha-Dharma (Extended Edition).* Ayutthaya: MCU Press.

_____. (2015). *Win with Kindness.* Bangkok: Buddhist Network.

_____. (2018). Buddhist Network, Office of the Health Promotion Foundation. Retrieved March 10, 2018, from http://www.thaihealth.or.th/Content/16821.

Phra Panyananthamuni (Sanga Suppalo). (2018). Wat Chonprathanrangsarit Abbot. *Interview.* September, 11.

Phra Rachadhammanithed (Payom Kallayano) (2018). Wat Suan kaew Abbot. *Interview.* September, 17.

Phra Rachawaramethi (Prasit Brahmrangsi). (2018). Vice President. *Interview.* September, 16.

Phra Suthirtanabanthit Suthit Arpakaro). (2018). Vice President. *Interview.* September, 17.

Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn). (2018). Vice President. *Interview.* September, 22.

Phramaha Boonlerd Inthapanyo (Chawythani). (2018). Vice President. *Interview.* September, 16.

Phramaha Vicharn Suvichano (Buaban). (2018). Director of Planning and Training Development Division. *Interview.* September, 23.

UNFPA THAILAND. (2018). *Concepts and Examples of Working to Develop Youth with Meaningful Participation*. Retrieved April 8, 2018, from http://3 c4 teen.org/wpcontent/-uploads/2017/12/booklet_youth-adult-partnership.pdf.

Ury, W. (1999). *Reconciliation Strategy* [Getting to Peace]. (Sae Chua, Translator). Bangkok: Suan Nguen Mee Ma Press. (2004).

Wasi, P. (2016). *8 ways to build quality people to develop the country*. Retrieved December 26, 2018, from https://www.posttoday.com/social/general/542158.

Wattanapradith, K. (2016). Peace Education: the Path Way to Peace. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(sp1), 39–51.

Wattanapradith, K. et al. (2017). *The Holistic Development of Mind and Wisdom. Documentary Study and Research Synthesis.* Ayutthaya: MCU Press.

Wattansapt, W. (2018). Professor and Director of the Leadership and Peaceful Conflict Resolution Program. *Interview.* September, 30.